

Byzantina Symmeikta

Vol 1 (1966)

SYMMEIKTA 1

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Σ Υ Μ Μ Ε Ι Κ Τ Α

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1966

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Σ Υ Μ Μ Ε Ι Κ Τ Α

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1966

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Σ Υ Μ Μ Ε Ι Κ Τ Α

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1966

Π Ρ Ο Λ Ε Γ Ο Μ Ε Ν Α

Ὁ παρὼν πρῶτος τόμος τῶν Συμμείκτων τοῦ παρὰ τῷ Βασιλικῷ Ἰδρύματι Ἑρευνῶν λειτουργοῦντος Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν συντάσσεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ. Προβλέπεται ὅτι θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλοι τόμοι. Ὅμως διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου τούτου δὲν πρόκειται νὰ προστεθῇ εἰς τὰ ἤδη ὑφιστάμενα ἐν ἐπὶ πλέον Βυζαντινολογικὸν περιοδικόν. Πρῶτον, διότι τὸ δημοσίευμα τοῦτο, ὡς ἔχει προγραμματισθῆ, δὲν θὰ ἐκδίδεται κατὰ τακτὰ χρονικὰ διαστήματα, καὶ δεύτερον, διότι δὲν θὰ εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀνοικτὸν εἰς τὰς ἔξωθεν συνεργασίας· ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μελῶν τοῦ Κέντρου θὰ περιλαμβάνη ἐκείνας μόνον τὰς συμβολάς, αἵτινες θὰ ἀναφέρονται εἰς τὰ ἐκάστοτε διεξαγόμενα μεγάλα, ὁμαδικὰ καὶ κοινὰ ἔργα. Κατὰ ταῦτα σκοπὸς τοῦ διὰ τοῦ μετὰ χειρὸς τόμου ἐγκαινιζομένου δημοσιεύματος εἶναι ἢ ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ Κέντρου δημοσίευσις ἐπὶ μέρος μελετῶν, συμβαλλουσῶν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ συναγομένου ὕλικου, εἰς τὴν διευκρίνησιν τῶν προβλημάτων, εἰς τὴν μελέτην τῶν θεσμῶν ἐπὶ τῷ τέλει τῆς προπαρασκευῆς καὶ τῆς προαγωγῆς τῶν μειζόνων δημοσιεύσεων. Οὐχὶ σπανίως θὰ περιλαμβάνονται μελέται, ἀμέσως συνδεόμεναι μετὰ τῶν μνημονευθέντων γενικῶν ἔργων, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι λόγῳ τῆς φύσεως ἢ τῆς ἐκτάσεώς των δὲν θὰ ἔχουν τὴν θέσιν των εἰς τὰς δημοσιεύσεις ταύτας.

Τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν ιδρύθη διὰ πράξεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν τῆς 11 Μαΐου 1960, ἤρχισε δὲ λειτουργοῦν τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ὑποτυπώδη πυρῆνα καὶ κατὰ τινα τρόπον πρόδρομον τοῦ Κέντρου ἀπετέλεσεν ἡ «Ἐπιτροπὴ διερευνήσεως, φωτογραφήσεως καὶ καταλογογραφήσεως τῶν ἐν δημοσίαις Βιβλιοθήκαις,

μοναστηριακοῖς ἰδρύμασι καὶ ἰδιωτικαῖς συλλογαῖς ἀποκειμένων δημοσίων κλπ. ἐγγράφων τοῦ Βυζαντίου». Αὕτη, συσταθεῖσα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος ἐπιχορηγοιμένων ἐρευνῶν καὶ ἀπαρτισθεῖσα ὑπὸ τῶν κυρίων Μανούσου Μανούσακα, Ἰωάννου Καραγιαννοπούλου, νῦν τακτικῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ τοῦ ὑποφαινομένου, διεξήγαγε τὰς πρώτας παλαιογραφικὰς ἐρεῦνας ἐν Πάτμῳ, ἐν Ἀθήναις, ἐν Μετεώροις, ἐν Κρήτῃ, ἐν Κοζάνῃ κ.ἄ. Διὰ τῆς ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1961 ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἰδρύματος ἢ ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῇ προσηρτήθη εἰς τὸ ἡμέτερον Κέντρον.

Εἰς τὰ διαφέροντα τοῦ Κέντρον ὑπάγονται αἱ Βυζαντιναὶ σπουδαὶ ἐν τῷ συνόλῳ, ἢ Ἱστορία, ἢ Φιλολογία, ἢ Ἀρχαιολογία, αἱ Τέχναι καὶ ἐν γένει πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ πολιτιστικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ Βυζαντίου. Ἐκ τῶν καταστατικῶν κανόνων οὐδεὶς περιορισμὸς ὑφίσταται εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐρένης, οὔτε εἰδολογικὸς οὔτε χρονικὸς. Πάντως εἰς μέγας κλάδος τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, ἢ Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία καὶ Τέχνη, δὲν ἀπετέλεσε μέχρι τοῦδε ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας διερευνήσεως οὔτε ἀναμένεται ὅτι θὰ ἀποτελέσῃ εἰς τὸ μέλλον. Αἱ περὶ τὴν Ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν Τέχνην σπουδαὶ θεραπεύονται ἐν Ἑλλάδι ἐξόχως διὰ τῶν ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις ἰδρυμάτων, διὰ τῶν κεντρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὀργάνων τῆς ἀρμοδίας κρατικῆς ὑπηρεσίας, διὰ τῶν μουσείων καὶ διὰ τῶν γεραρῶν ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν. Τοῦναντίον ἄλλοι κλάδοι τῆς ἐρένης παρουσιάζουν κενὰ καὶ ἐπεῖγον εἶναι νὰ τύχουν ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Καὶ τὴν προσοχὴν πρὸς αὐτοὺς μάλιστα ἐστρέψαμεν.

Ἡ σημερινὴ σύνθεσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ δεικνύει ἐν τινι μέτρῳ καὶ τὰς ῥοπὰς τῆς ἐρένης. Ἐκ τῶν ἐξ ὑψηροτέρων ἐρευνητῶν δύο εἶναι φιλόλογοι καὶ παλαιογράφοι καὶ τέσσαρες ἱστορικοί. Οἱ δύο φιλόλογοι ἠσχολήθησαν περὶ τὴν παράδοσιν τῶν κειμένων. Οἱ τέσσαρες ἱστορικοί, πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰδικεύθησαν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Διπλωματικὴν καὶ τὴν παλαιογραφίαν τῶν δημοσίων, πατριαρχικῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἐγγράφων. Εἰδικώτερον εἰς τούτων ἀσχολεῖται περὶ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν σφρα-

γιδογραφίαν, εἰς περὶ τὰς Βυζαντινοσλαβικὰς πολιτικὰς καὶ πολιτιστικὰς σχέσεις καὶ τρίτος περὶ τὰς Βυζαντινοτουρκικὰς καὶ Ἑλληνοτουρκικὰς. Τὸ Κέντρον ἔχει τὴν εὐχέρειαν νὰ ἀναθεωρῇ τοὺς προσανατολισμοὺς καὶ νὰ ἀνακαινίσῃ τὴν σύνθεσιν τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι παρὰ τῷ Κέντρῳ Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν δύο μεμονωμένοι ἐρευνηταί, ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν, ἐργάζονται ὁ μὲν εἰς εἰς τὴν παρασκευὴν κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ ἱστορικοῦ Λέοντος τοῦ Διακόνου, ὁ δ' ἕτερος εἰς θέματα τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν σχέσεων.

Πλὴν τῶν ἀτομικῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας οἱ ἐν τῷ Κέντρῳ ὑπηρετοῦντες συνεργάται προάγουσιν αὐτοτελῶς, ἤδη ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ προγραμματισθοῦν μείζονά τινα ἔργα καὶ νὰ καταστρωθοῦν μείζονες δημοσιεύσεις. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀνήκουν κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν κύκλον τῶν *Instrumenta Studiorum*, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὡς ἡ ὑπόδομη τῶν ἐπὶ μέρους ἐρευνῶν καὶ τὰ ὁποῖα προσιδιάζουσιν εἰς τὰ ὁμαδικὰ ἐγχειρήματα, εἶναι δὲ τόσον ἐπείγοντα εἰς τὸν ἀνακαινιζόμενον κλάδον τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν.

Τὰ ἀπασχολήσαντα κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἑξαετὲς διάστημα τὸ ἡμέτερον Κέντρον ὁμαδικὰ ἔργα ἀναφέρονται εἰς παλαιογραφικὰς καὶ ἀρχειακὰς ἐρεῦνας καὶ εἰς ἐρεῦνας περὶ τὴν Βυζαντινὴν Χρονογραφίαν. Ἡ ἐν Πάτμῳ ἱερὰ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, σεπτὸν καθίδρυμα τῶν Βυζαντινῶν χρόνων καὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐκ τῶν πρώτων προσείλκυσε τὴν προσοχὴν μας. Αἱ συστηματικαὶ ἐρευναι ἐν τῇ πλουσιωτάτῃ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων καὶ τῷ ἀρχεῖῳ διπλωματικῶν κειμένων, ἀρξάμεναι κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1960 ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης Ἐπιτροπῆς, συνεχίζονται ἀνελλιπῶς μέχρι σήμερον. Καρπὸς τῶν ἐργασιῶν τούτων θὰ εἶναι ἡ παρασκευὴ νέου, ἐπιστημονικῶς ἀρτίου καὶ κατὰ τὰς νεωτέρας μεθόδους συντεταγμένου καταλόγου τῶν χειρογράφων καὶ ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τῶν παντοίων ἐγγράφων : ἐγγράφων τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐγγράφων ἰδιωτικῶν, πατριαρχικῶν καὶ ἐκκλησιαστι-

κῶν, ἐγγράφων τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ τῶν Μεταβυζαντινῶν χρόνων, ἐγγράφων Λατινικῶν, Τουρκικῶν, Ῥωσικῶν, Βλαχικῶν κλπ. Ταῦτα πάντα μετὰ τῶν ἀπαραιτήτων ὑπομνημάτων καὶ πινάκων καὶ πλουσιωτάτου φωτογραφικοῦ ὕλικου.

Ὡς ἦτο φυσικόν, αἱ μοναστηριακαὶ βιβλιοθῆκαι τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀληθοῦς κιβωτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ἔτυχον παρ' ἡμῖν τῆς δεούσης προσοχῆς. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1962, ὅτε ἐπεχειρήθη ἡ πρώτη ἀποστολή, μέχρι σήμερον οἱ ἡμέτεροι συνεργάται ἐπισκέπτονται καθ' ἕκαστον ἔτος τὰς Ἀθωντικὰς μονὰς καὶ ἀποκομίζουν ἐκεῖθεν πολύτιμον ὕλικόν. Αἱ μοναὶ Βατοπεδίου, Γρηγορίου, Δοχειαρίου, Ἐσφιγμένου, Ζωγράφου, Ἰβήρων, Καρακάλλου, Κουτλουμουσίου, Ξενοφῶντος, Ξηροποτάμου, Παντελεήμονος, Παύλου, Σίμωνος Πέτρας, ἐξόχως δὲ αἱ μοναὶ Διονυσίου καὶ Κασταμονίτου ἠνοιξαν εἰς αὐτοὺς φιλοξένους τὰς πύλας των. Εἶναι εἰσέτι πρόωρον νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ τῶν συγκεκριμένων ἐπιτευγμάτων τῶν Ἀθωντικῶν ἀποστολῶν. Τοῦτο μόνον ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα, ὅτι τῶν Βυζαντινῶν διπλωματικῶν κειμένων τῆς Μονῆς Διονυσίου, τῶν ὁποίων κατάλογος παρέχεται ἐν τῷ παρόντι τόμῳ (κατωτέρω, σελ. 257 κέ.), παρεσκευάσθη ἡ ἔκδοσις ὑπὸ συνεργάτου τοῦ Κέντρου.

Ἡ Βυζαντινὴ Χρονογραφία εἶναι ἐγχείρημα ἐξαιρετοῦ σημασίας διὰ τὰς Βυζαντινὰς σπουδὰς. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐξεδόθη τὸ ἀνεπαρκὲς καὶ σήμερον πεπαλαιωμένον ἔργον τοῦ Ed. Muralet, *Essai de Chronographie Byzantine* (1855, 1871/1873), οὐδεμία κατεβλήθη προσπάθεια διὰ τὴν σύνταξιν γενικοῦ ἔργου Βυζαντινῆς Χρονογραφίας καὶ Χρονολογίας. Τὰ μεταγενέστερα συγγράμματα, τὰ *Regesten* τοῦ Franz Dölger, τὰ *Regestes* τοῦ V. Grumel, ὡς καὶ ἡ *Chronologie* τοῦ τελευταίου, πολυτιμώτατα καθ' ἑαυτά, ἐν συγκεκριμένῳ μόνον χώρῳ συνέβαλον εἰς τὴν διευκρίνησιν χρονολογικῶν προβλημάτων τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας. Ὅθεν ἡ σύνταξις γενικοῦ χρονογραφικοῦ ἔργου ἀποτελεῖ ἐπείγον αἷτημα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Ἔχομεν τὴν συνείδησιν ὅτι ἡ νέα Βυζαντινὴ Χρονογραφία, ἔργον δυσχερέστατον καὶ μακρᾶς πνοῆς, προϋποθέτει δυνάμεις

μείζονας τῶν ἡμετέρων. Ἀναζητοῦντες λύσεις, αἵτινες θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἀύξησιν τῶν δυνάμεων τούτων, προάγομεν τὸ ἔργον, βελτιοῦντες τὰς μεθόδους καὶ συμπληροῦντες τὸν προγραμματισμόν. Συμφώνως πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε θεσπισθέντα, τὸ μελετώμενον ἔργον δὲν θὰ εἶναι ἀναχώνευσις καὶ ἀνακαίνισις τοῦ βιβλίου τοῦ *Muralet*, ἀλλ' ἐξ ὑπαρχῆς καταρτισμὸς νέου συγγράμματος, ἀνεξαρτήτου τῶν παλαιότερων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν καὶ τῆς διεθνοῦς βιβλιογραφίας. Θὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦ ἔτους 324 μέχρι τοῦ ἔτους 1453. Εἰς ταύτην θὰ περιληφθοῦν γεγονότα τῶν Ἑλληνικῶν Κρατῶν, ὅσα ἰδρῦθησαν ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ Βυζαντίου : τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας, τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος, τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου. Κατ' ἐξαιρέσειν θὰ τύχουν μνείας καίριά τινα γεγονότα τῆς Ἱστορίας τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῶν λαῶν, μετὰ τῶν ὁποίων οἱ Βυζαντινοὶ ἤλθον εἰς συνάφειαν.

Ἡ νέα Βυζαντινὴ Χρονογραφία θὰ ἀναφέρεται μὲν κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν Πολιτικὴν Ἱστορίαν, θὰ περιλαμβάνη δ' ὅμως θέματα τοῦ καθ' ὅλου βίου τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὸ καταρτισθὲν γενικὸν διάγραμμα τὰ θέματα καθωρίσθησαν ὡς ἀκολούθως : Α'. Φυσικὰ φαινόμενα. Β'. Πολιτικὴ Ἱστορία. Γ'. Δημόσιος Βίος. Δ'. Κοινωνικὸς Βίος. Ε'. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία. Ϛ'. Πνευματικὸς Βίος. Ζ'. Γεγονότα τῆς Ἱστορίας τῶν λαῶν, μεθ' ὧν τὸ Βυζάντιον ἔρχεται εἰς σχέσεις (κατ' ἐπιλογὴν)¹.

Ταῦτα εἶναι τὰ γενικὰ καὶ ὁμαδικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχει προγραμματίσει καὶ διεξάγει τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν. Ὁ παρὼν τόμος τῶν Συμμεικτων καὶ οἱ μέλλοντες νὰ ἀκολουθήσουν σκοπὸν ἔχουν νὰ προλειαίνουν τὸ ἔδαφος καὶ κατὰ τινα τρόπον νὰ ἀποταμιεύουν προσωρινῶς, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀριστικῶς, τὸν καρπὸν τῆς μελέτης.

1. Λεπτομερείας περὶ τῶν κατ' ἔτος συντελουμένων ἔργων καταχωρίζομεν εἰς τὰς Ἐκθέσεις πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν (ἐλληνιστὶ καὶ ἀγγλιστί), ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, τόμ. 3 (1961), σελ. 72-93· τόμ. 4 (1962), σελ. 58-79· τόμ. 5 (1963), σελ. 68-89· τόμ. 6 (1964), σελ. 72-97· τόμ. 7 (1965), σελ. 78-93.

Παραδίδοντες τὸ πρῶτον τοῦτο τεῦχος εἰς τὸν ἀναγνώστην, ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐχὴν, ὅπως συγγράμματα γενναῖα καὶ χρήσιμα ἴδουν τὸ φῶς κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ἀμέριστον ὑποστήριξιν καὶ τοὺς ἐν τῷ Κέντρῳ διακονοῦντας ἀγαπητοὺς συνεργάτας, εἰς τὸν μόχθον τῶν ὁποίων ἀποκλειστικῶς ὀφείλεται καὶ τὸ παρὸν καὶ τὰ διεξαγόμενα λοιπὰ ἔργα.

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Διονυσίου Ἀ. Ζακυθηνοῦ, Προλεγόμενα	5 - 10
Βραχυγραφίαι	13 - 15
Ἀθανασίου Δ. Κομίνη, Ὁ νέος κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱερᾶς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (Μέθοδος καὶ προβλήματα)	17 - 34
Τοῦ αὐτοῦ, Σακκελίωνος παραλειπόμενα (Συμβολή πρώτη)	35 - 75
Μαρίας Γ. Νυσταζοπούλου, Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ ἡ ἐφορεία τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς	76 - 94
Ἐρασ Ἀ. Βρανούση, Κεκυρωμένη συλλογή ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς εἰς εἰλητόν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ...	95 - 119
Νίκου Ἀ. Οἰκονομίδη, Σημείωμα γιὰ τὸ κεκυρωμένο ἀντίγραφο παλαιῶν ἐγγράφων τῆς Πάτμου	120 - 124
Ἀθανασίου Δ. Κομίνη, Λανθάνον δίφυλλον τοῦ πατμιακοῦ κοντακαρίου 212	125 - 136
Ἐρασ Α. Βρανούση, Ἀνέκδοτος κατάλογος ἐγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς (ιβ' - ιγ' αἰ.)	137 - 162
Παναγιώτου Γ. Νικολοπούλου, Γραφεῖς καὶ πρότυπα τοῦ Πατμιακοῦ ἐπιστολαρίου Μελετίου τοῦ Πηγᾶ. Ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ 396 καὶ ὁ Θεόφιλος Λιβύης	163 - 183
Ἐλισάβετ Ἀ. Ζαχαριάδου, Συμβολή στὴν ἱστορία τοῦ νοτιοανατολικοῦ Αἰγαίου (μὲ ἀφορμὴ τὰ Πατμιακὰ φερμάνια τῶν ἐτῶν 1454 - 1522)	184 - 230
Μαρίας Γ. Νυσταζοπούλου, Τέσσαρα ἄγνωστα Ρωσικὰ ἐγγράφα ὑπὲρ τῆς ἐν Μήλῳ μονῆς τῆς Θεοτόκου (1656 - 1705)	231 - 256
Παναγιώτου Γ. Νικολοπούλου - Νίκου Ἀ. Οἰκονομίδη, Ἱερὰ Μονὴ Διονυσίου. Κατάλογος τοῦ Ἀρχείου	257 - 327
Résumés	328 - 334

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΑΙ

- Actes de Chilandar*: L. Petit - B. Korablev, *Actes de Chilandar*, Viz. Vrem. τόμ. 17 (1911), παράρτημα.
- Actes de Lavra*: Germaine Rouillard - P. Collomp, *Actes de Lavra* (Archives de l'Athos, I), Παρίσι 1937.
- Beck, Kirche: H. - G. Beck, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, Μόναχον 1959.
- Benešević, Ranglisten: V. N. Benešević, *Die byzantinischen Ranglisten nach dem Kletorologion Philothei und nach den Jerusalemer Handschriften*, BNJ τόμ. 5 (1926), σελ. 97 - 162, πρβλ. τόμ. 6 (1928), σελ. 143 - 145.
- BHG³: Fr. Halkin, *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, troisième édition, Βρυξέλλαι 1957.
- BNJ: Byzantinisch- Neugriechische Jahrbücher.
- Bosio: G. Bosio, *Istoria della Sacra Religione di San Giovanni Gierosolimitano* τόμ. Β', Ρώμη 1629.
- Bury, Adm. System: J. B. Bury, *The Imperial Administrative System in the Ninth Century, with a Revised Text of the Kletorologion of Philotheos*, Λονδίνον 1911.
- BZ: Byzantinische Zeitschrift.
- ΔΙΕΕ: Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος.
- Dölger, Der Kodikellos: F. Dölger, *Der Kodikellos des Christodulos in Palermo. Ein bisher unbekannter Typus der byz. Kaiserurkunden*, Archiv für Urkundenforschung τόμ. 11 (1929), σελ. 1 - 65 [= Byz. Diplomatie, Ettal 1956, σελ. 1 - 74].
- Dölger, Facsimiles: F. Dölger, *Facsimiles byzantinischer Kaiserurkunden*, Μόναχον 1931.
- Dölger, Finanzverwaltung: F. Dölger, *Beiträge zur byzantinischen Finanzverwaltung, besonders des 10. und 11. Jahrh.*, Byz. Archiv. 9, Λιψία - Βερολίνον 1927.
- Dölger, Patmos: F. Dölger, *Die Kaiserurkunden des Johannes - Theologos - Klosters auf Patmos*, BZ τόμ. 28 (1928), σελ. 332 - 371.
- Dölger, Regesten: F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches* τεύχη 1 - 5, Μόναχον 1924 - 1965.
- Dölger, Schatzkammern: F. Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges*, Μόναχον 1948.
- DOP: Dumbarton Oaks Papers.
- ΕΕΒΣ: Ἑπετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.
- Ehrhard, Überlieferung: A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*, τόμ. Α' - Γ' (Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Bd. 50, 51, 52 I, 52 II), Λιψία 1936 - 1952.

- Ἐκκλ. Φάρος: Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, Ἀλεξάνδρεια.
- ΕΦΣΚ: Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος.
- F H G: C. Müller, *Fragmenta historicorum graecorum*, τόμ. Ε' 1, Παρίσιοι 1883.
- Grumel, *Chronologie*: V. Grumel, *La Chronologie* [Traité d'études byzantines I], Παρίσιοι 1958.
- Grumel, *Regestes*: V. Grumel, *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople* τεύχη 1 - 3, 1932 - 1937.
- Hammer, *Histoire*: J. Hammer - Purgstall, *Histoire de l'empire Ottoman* (μετάφρ. Hellert), τόμ. Α', Παρίσιοι 1835.
- Izvestija R A I K: Izvestija Russkago Arheologičeskago Instituta v Kostantinopole.
- K B E: Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν.
- K N E: Κέντρον Νεοελληνικῶν Ἐρευνῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν.
- Λάμπροῦ, *Κατάλογος Ἀγ. Ὁροῦς*: Σπ. Λάμπροῦ, *Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου Ὁροῦς Ἑλληνικῶν κωδίκων*, τόμ. Α' - Β', Κανταβρυγία Ἀγγλίας 1895 - 1900.
- Λαοῦρδας: Β. Λαοῦρδα, *Κρητικὰ Παλαιογραφικά, 19. Κρητικὰ ἔγγραφα εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀγίου Ὁροῦς, Α'. Μονὴ Διονυσίου*, Κρητικὰ Χρονικά τόμ. 9 (1955), σελ. 479 - 489.
- Laurent, *Collection Orghidan*: V. Laurent, *La collection C. Orghidan*, Παρίσιοι 1952.
- Laurent, *Corpus*: V. Laurent, *Les Corpus des sceaux de l'empire byzantin*, τόμ. Ε', 1 - 2, Παρίσιοι 1963 - 1965.
- Lemerle, *Emirat d'Aydin*: P. Lemerle, *L'émirat d'Aydin, Byzance et l'Occident; recherches sur «La Geste d'Umur Pacha»*, Παρίσιοι 1957.
- Malipiero, *Annali*: D. Malipiero, *Annali Veneti dall'anno 1457 al 1500*, Archivio Storico Italiano τόμ. 7, τεῦχος 1, 1843.
- Migne, P G: J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus, series graeca*, Παρίσιοι 1857 - 1866.
- M M: F. Miklosich - J. Müller, *Acta et Diplomata graeca medii aevi sacra et profana*, τόμ. Α' - Ξ', Βιέννη 1860 - 1890.
- Moravcsik, *Byzantinoturcica*²: Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, ἔκδοσις δευτέρα, τόμ. Α' - Β', Βερολῖνον 1958.
- N E: Νέος Ἑλληνομνήμων.
- Or. Chr. Per.: Orientalia Christiana Periodica.
- Ostrogorsky, *Féodalité*: G. Ostrogorsky, *Pour l'histoire de la féodalité byzantine*, Βρυξέλλαι 1954.
- Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἱεροσ. Βιβλ.: Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη ἦτοι Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμ. Α' - Ε', Πετροῦπολις 1891 - 1915.
- Φλωρίδου, Ἀπογραφή: Ι. Φλωρίδου, Ἀπογραφή τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Πάτμου σφωρομένων ἐπισήμων ἐγγράφων, Πανδώρα τόμ. 19 (1868/9), σελ. 339 - 343, 374 - 377, 436 - 438, 457 - 459· τόμ. 20 (1870), σελ. 18 - 20, 46 - 48, 89 - 93.
- Rossi, *Storia della Marina*: E. Rossi, *Storia della Marina dell'ordine di S. Giovanni di Gerusalemme, di Rodi e di Malta*, Ρώμη - Μιλᾶνον 1926.
- R E B: Revue des Études Byzantines.

- Σακκελιωνος, *Πατρμ. Βιβλ.*: I. Σακκελιωνος, *Πατριακή Βιβλιοθήκη*, 'Αθῆ-
ναι 1890.
- Sanuto: *I Diarii di Marino Sanuto* (ἐκδ. F. Stefani, G. Berchet, N. Barozzi), τόμ.
3 (1880), 33 (1892).
- Svoronos, *Cadastré*: N. Svoronos, *Recherches sur le cadastre byzantin et
la fiscalité aux XIe et XIIe siècles: Le cadastre de Thèbes*, Παρίσιαι 1959 [= Bul-
letin de Correspondance Hellénique τόμ. 83, 1959].
- Vigna, *Codice Diplomatico*: P. A. Vigna, *Codice diplomatico delle colonie
Tauro - Liguri durante la Signoria dell'Ufficio di San Giorgio (1453 - 1475)*
Atti della Società Ligure di Storia Patria τόμ. 6 (1868), 7/1 (1871), 7/2 (1879).
- Viz. Vrem.: Vizantijskij Vremennik.
- Zέπου, *Jus*: 'I. και II. Ζέπου, *Jus Graecoromanum*, τόμ. Α' - Η', 'Αθῆναι 1931.

Ο ΝΕΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΜΩ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
(Μέθοδος και προβλήματα)

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱ. Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἔχει, κατὰ τὰς ἐνδείξεις τῶν καταλογογραφησάντων τὰ χειρόγραφα αὐτῆς, περὶ τοὺς 890 κώδικας. Ἐκ τούτων 471 περιέγραψεν ὁ Ἱ. Σακκελίων¹, 264 ὁ Ἱ. Φλωρίδης² καὶ 155 περίπου ὁ Δ. Καλλιμάχος³.

Τῶν ἀνωτέρω χειρογράφων, διὰ λόγους οἱ ὅποιοι ἐκτίθενται ἀκολούθως, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ ἐκ νέου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστημονικῶν κριτηρίων περιγραφή. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐμελετήθησαν ἐν τῷ Κέντρῳ Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν αἱ λεπτομέρειαι τοῦ μέλλοντος νὰ ἀναληφθῇ ἔργου καὶ ἡ ἀκολουθητέα μέθοδος, συνεζητήθησαν δὲ τὰ συναφῆ πρὸς τὴν καταλογογράφησιν τῶν ἐν λόγῳ χειρογράφων προβλήματα καὶ ὑπεβλήθησαν σχετικὰ ὑπομνήματα⁴.

Τὸ πρόβλημα τῆς καταλογογράφησεως τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων εἶναι γενικώτερον. Ὑπολογίζεται ὅτι ἐν Ἑλλάδι εὕρισκονται ὑπὲρ τὰς 22.000 χειρόγραφα⁵. Τούτων τὰ πλεῖστα ἔχουν ἤδη περιγραφῆ, ἔστω καὶ ἀτελεῶς· παραμένουν ὅμως ἀκόμη πολλὰ ὅλως ἀκατάγραφα. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαία

1. Ἱ. Σακκελίω ν ο ς, *Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη*, Ἀθῆναι 1890, σελ. 1 - 210.

2. Ἱε ρ ο θ έ ο υ Φ λ ω ρ ί δ ο υ, ἐν Σακκελίω ν ο ς, *Πατμ. Βιβλ.*, σελ. 211-278 (Συνέχεια τῶν χαρτίνων τευχῶν).

3. Δ. Καλλιμάχ ο υ, *Πατμιακῆς Βιβλιοθήκης Συμπλήρωμα*, Ἐκκλ. Φάρος, 10 (1912), σελ. 246 - 267, 309 - 334, 388 - 404. 11 (1913), σελ. 148 - 160, 244 - 253. 12 (1913), σελ. 385 - 398, 525 - 541. 13 (1914), σελ. 256 - 272. 14 (1915), σελ. 68 - 80. 15 (1916), σελ. 357 - 375. 16 (1917), σελ. 98 - 108, 145 - 161, 466 - 484. 17 (1918), σελ. 117 - 128, 214 - 233.

4. α) *Περὶ τῆς ἀνάγκης συντάξεως ἐπιστημονικῶν Καταλόγων χειρογράφων κωδίκων ἐν Ἑλλάδι*. Πρβλ. Ἐπετηρὶς Β.Ι.Ε. 3 (1961), Ἀθῆναι 1962, σελ. 75.

β) *Τὸ πρόβλημα τῆς καταλογογράφησεως τῶν χειρογράφων τῆς Πάτμου*, Αὐτόθι, σελ. 83.

γ) *Κανόνες περιγραφῆς Ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων*, Αὐτόθι, σελ. 75.

δ) *Σχέδιον Λεξιλογίου παλαιογραφικῶν ὄρων*, Αὐτόθι, σελ. 75.

5. A. D a i n, *Rapport sur la Codicologie byzantine : Berichte zum XI. Internationalen Byzantinisten - Kongress, VI, Μόναχον 1958*, σελ. 6.

κατ' ἀρχὴν μὲν ἡ περιγραφὴ τῶν ἐντελῶς ἀκαταγράφων κωδίκων, διὰ τὴν δοθῆ ἢ δυνατότητος εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ γνωρίσουν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀναλυτικὴ περιγραφὴ ἀπαιτεῖ καὶ εἰδικευμένους παλαιογράφους καὶ χρόνον πολὺν, καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἔχωμεν τῶν ὅλων ἀκαταγράφων κωδίκων ἐν πρώτῳ σταδίῳ συντόμους καὶ στοιχειώδεις περιγραφάς. Ἄλλ' ἡ ἐργασία αὕτη, καθ' ὅλα χρήσιμος καὶ ἐπείγουσα, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν περιγραφὴν τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων, ὡς αὕτη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν γίνεται ἐν τῇ ξένη¹. Πρέπει κάποτε καὶ ἐν Ἑλλάδι νὰ ἀρχίσῃ ἡ σύνταξις ἐπιστημονικῶν καταλόγων τῶν ἐν βιβλιοθήκαις ἀποκειμένων χειρογράφων θησαυρῶν.

Ἡ τοιαύτη ἐργασία θὰ εἶναι ἐπίπονος καὶ θὰ ἀπαιτηθῇ ἴσως πολὺς χρόνος διὰ τὴν ἀχθῆ εἰς πέρας· ὅμως διὰ τὴν Ἐπιστήμην εἶναι ἀπαραίτητος.

Εἰς ἀρτίως συντεταγμένους κατάλογος χειρογράφων σήμερον πρέπει νὰ παρέχῃ εἰς τὸν μελετητὴν σαφεστάτην εἰκόνα τῶν περιγραφομένων κωδίκων τόσον ἐξ ἀπόψεως τῶν ἐν αὐτοῖς περιεχομένων κειμένων, ὅσον καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῆς - ὕλικῆς πλευρᾶς (τετράδια, ὕλη, ἐπεξεργασία, κατάστασις, χαράκωσις, στάχωσις κλπ.). Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ ἀναγνώστης ἐνὸς συγχρονισμένου καταλόγου πρέπει νὰ εὐρίσκη ἐν αὐτῷ ἀπάντησιν εἰς ὅλας τοὺς ἀπορίας σχετικῶς μὲ τὸν μελετώμενον κώδικα καὶ τὸ περιεχόμενον του. Τοιαύτη ἀπάντησις δὲν εὐρίσκειται εἰς τοὺς προχείρως συντεταγμένους καταλόγους, ὁ δὲ ἀναγνώστης τῶν καταλόγων αὐτῶν αἰσθάνεται ἐκάστοτε τὴν ἀνάγκην νὰ καταφεύγῃ εἰς τὸν ἴδιον τὸν κώδικα, διότι πλῆθος ἀποριῶν μένει ἀναπάντητον καὶ ἡ ἐργασία του ὡς ἐκ τούτου δυσχεραίνεται.

Ἐλθῶμεν τώρα εἰς τὴν *Πατριακὴν Βιβλιοθήκην* τοῦ Σακκελίωνος. Ὁ κατάλογος οὗτος συνταχθεὶς πρὸ ἐνὸς περιόπου αἰῶνος² ὑπῆρξε διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἄριστος εἰς τὸ εἶδος του. Ὅταν μάλιστα ἀναλογισθῇ κανεὶς ὅτι ὁ συντάκτης του οὐδὲν πρὸ αὐτοῦ παρόμοιον ἔργον ἐγνώριζε πλὴν τῆς Παλαιογραφίας τοῦ Montfaucon³, δύναται νὰ ἐκτιμῆσῃ δεόντως τὸ ἔργον τοῦ Ναξίου λογίου. Πάντως σήμερον ὁ κατάλογος οὗτος χρήζει ὀπωσδήποτε ἀναθεωρήσεως.

Διὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἐπειδὴ ἡ συλλογὴ τῶν χειρογράφων τῆς Πάτμου εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων τῆς Ἑλλάδος, τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνητῶν παραλλήλως πρὸς τὴν μελέτην καὶ ἔκδοσιν τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ἐγγράφων τῆς Μονῆς ἀπεφάσισεν ὅπως προβῆ καὶ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς *Πατριακῆς Βιβλιοθήκης* τοῦ Σακκελίωνος.

1. Πρβλ. τοὺς Καταλόγους τῶν Βιβλιοθηκῶν Βατικανοῦ, Παρισίων, Βιέννης καὶ εἰ τινος ἄλλης.

2. Σακκελίωνος, *Πατρ. Βιβλ.*, σελ. ς' κέ.

3. Σακκελίωνος, *Πατρ. Βιβλ.*, σελ. ε' - ς'.

Ἡ ἐκ τῆς μέχρι σήμερον γενομένης μελέτης κτηθεῖσα πεῖρα μᾶς ἐπι-
τρέπει νὰ εἰπώμεν ποῖα περίπου νέα στοιχεῖα θὰ ἔλθουν εἰς φῶς, περὶ τῶν
ὁποίων οὐδεμίᾳ γίνεται νύξιν εἰς τὸν ὑπάρχοντα κατάλογον.

Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι εὐρέθησαν ἱκανοὶ νέοι κώδικες¹
καὶ δὲν ἀποκλείεται εἰς τὸ μέλλον νὰ εὐρεθῶν καὶ ἄλλοι λαυθάνοντες μέχρι
σήμερον, καθὼς δὲν ἀποκλείεται ἐπίσης νὰ ἔχη ἀπολεσθῆ ἐν τῷ μεταξύ καὶ
μικροὺς τις ἀριθμὸς κωδίκων ἐκ τῶν περιλαμβανομένων εἰς τοὺς καταλόγους
Σακκελίωνος, Φλωρίδου καὶ Καλλιμάχου. Κατὰ ταῦτα ὅταν περατωθῆ ἡ
σύνταξις τοῦ νέου καταλόγου, θὰ γνωρίζωμεν τί πραγματικῶς ὑπάρχει εἰς
τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς. Τοῦτο μετὰ τῆς σαφοῦς δηλώσεως τῶν φύλλων,
ἐν οἷς τὰ κείμενα περιέχονται, καὶ τῆς καθολικῆς φωτογραφήσεως τῶν κωδί-
κων θέλει καταστήσει εὐχερεστέραν τὴν μελέτην τῶν ἐρευνητῶν².

Διὰ τῆς προσεκτικῆς νέας καταμετρήσεως τῶν φύλλων ἐκάστου κώδι-
κος, τῆς λεπτομεροῦς περιγραφῆς του, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τῆς ἀποκαταστά-
σεως τῆς τετραγαμμένης ἔνεκα ἀνασταχῶσεων σειρᾶς φύλλων ἢ τετραδίων,
θὰ ἀποκαλυφθῆ ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα λαυθάνοντα κείμενα (ἴσως οὐχὶ ἄγνω-
στα ἐξ ἄλλων πηγῶν, ἀν καὶ δὲν ἀποκλείεται ἐντελῶς μία τοιαύτη περίπτωσις),
πάντως ἀπρόσιτα μέχρι σήμερον ἐκ τῆς ἀθελήτου παρασιωπήσεως ὑπὸ τοῦ
Σακκελίωνος καὶ μὴ χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης.

Δείγματα τῶν σημαντικωτέρων τούτων παραλείψεων παρέχομεν κατω-
τέρω εἰς ἰδίαν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον *Σακκελίωνος Παραλειπόμενα*.

Ἐξ ἄλλου θὰ δηλωθῶν μετὰ πάσης δυνατῆς ἀκριβείας τὰ κείμενα
τῶν ὁποίων λείπουν μικρὰ ἢ μεγάλα τμήματα ἔνεκα ἀποσπάσεως φύλλων
ἢ τετραδίων καὶ θὰ προσδιορισθῶν αἱ ἀρχοτέλειαι αὐτῶν.

Πολλῶν τέως ἀταυτίστων κειμένων θὰ ἀναγραφοῦν οἱ συγγραφεῖς καί,
ὡσάκις ὑπάρχουν, αἱ ἐκδόσεις αὐτῶν. Τὸ αὐτὸ ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ πάν-
τοτε θὰ γίνῃ καὶ μὲ πάντα τὰ περιεχόμενα τῶν κωδίκων.

Θὰ καταγραφοῦν ἐν συνεχείᾳ λεπτομερῶς πάντα τὰ ἀποσπάσματα τὰ
περιεχόμενα εἰς τὰ ἐν ἀρχῇ καὶ τέλει τῶν κωδίκων ξένης προελεύσεως φύλ-
λα. Τὰ φύλλα ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ τῶν σταχωτῶν

1. Οὕτω κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1964 περιεγράψαμεν διὰ βραχέων περὶ τοὺς 90 νέους
κώδικας προερχομένους ἐξ ἰδιωτῶν κατοίκων τῆς νήσου. Πρβλ. Ἐπετηρὶς Β.Ι.Ε. 6 (1964),
Ἄθηναι 1965. Ἐπὶ πλέον εὐρομεν δύο ἀξιόλογα εἰλητάρια, περιέχοντα τὸ μὲν ἐν τὸν
βίον τοῦ ὀσίου Λεοντίου τοῦ γενομένου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, τὸ δὲ ἕτερον σχό-
λια τοῦ Πρόκλου εἰς τὸν Τίμαιον τοῦ Πλάτωνος. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω φυλάσσονται ἐν τῇ
Μονῇ πολλὰ μαθηματάρια τῆς Πατριάδος Σχολῆς καὶ τινὰ ἄλλα μεταγενέστερα χειρό-
γραφα ἡσσανος σημασίας, ἅτινα θὰ γίνουν ἀντικείμενον ἰδίας μελέτης ἐν καιρῷ.

2. Θὰ καταστοῦν δὲ προσιτοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ κώδικες εἰς πάντα ἐνδιαφερόμενον
διὰ τῶν μικροφωτογραφιῶν τῶν χειρογράφων τῶν ἀποκειμένων εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέν-
τρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν.

ἢ συγκολλητῶν ὡς παράφυλλα, προέρχονται δὲ ἐξ ἄλλων ἡμικατεστραμμένων ἢ πρὸς τοῦτο διαλελυμένων κωδίκων καὶ οὐδὲ τῆς παραμικρᾶς ἔτυχον μνείας ὑπὸ τοῦ Σακκελίωτος.

Θὰ παρατεθοῦν ἐπίσης πάντα τὰ σημειώματα, βραχέα χρονικά, ὀνόματα κλπ., ἅτινα ἐγράφησαν ὑπὸ μεταγενεστέρων κτητόρων καὶ ἀναγνωστῶν εἰς τὰς φᾶς τῶν κωδίκων καὶ ἐπὶ τῶν ἀγράφων φύλλων, διότι διαφωτίζουν οὐ μόνον τὴν ἱστορίαν ἐκάστου κώδικος ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς Μονῆς καὶ τῆς νήσου.

Τέλος διὰ τῆς ἀναλυτικῆς ἐξωτερικῆς - ὑλικῆς περιγραφῆς τῶν κωδίκων θὰ παρασχεθοῦν αἱ πληροφορίες τὰς ὁποίας χρειάζεται σήμερον ἡ Κωδικολογία διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν κωδίκων καὶ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὴν προβλημάτων (προέλευσις, καλλιγραφικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια, κέντρα ἀντιγραφῆς χειρογράφων, εἶδη γραφῶν, γραφεῖς, ἐκδόται κλπ.).

Ἰδιαιτέρα προσοχὴ θέλει δοθῆ εἰς τὰ ἐλλείποντα, ἐκπεσόντα ἢ ἄλλως πως ἀπολεσθέντα φύλλα ἢ τμήματα χειρογράφων. Θὰ καταβληθῆ δηλαδὴ προσπάθεια νὰ παρασχεθῆ σαφῆς εἰκὼν τοῦ περιεχομένου τῶν ἐκπεσόντων τμημάτων διὰ τῆς παραθέσεως τῶν ἀρχοτελειῶν τῶν ἀπολεσθέντων κειμένων καὶ παραπομπῶν εἰς τὰ ἀντίστοιχα χωρία τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων. Πέραν τούτου θὰ καταβληθῆ προσπάθεια πρὸς ἐξακρίβωσιν ἂν τι τούτων σώζεται τυχὸν εἰς ἄλλας συλλογὰς χειρογράφων, ὅποτε θὰ ἦτο εὐκταία ἢ ἀπόδοσις εἰς τὴν δικαιοῦχον βιβλιοθήκην. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν καθίστατο ἐφικτόν, ἕνεκα τῶν γνωστῶν δυσχερειῶν, θὰ ἦτο εὐκόλος ἢ ἐν πανομοιότηπῳ φωτοτυπία τοῦλάχιστον ἀπόδοσις τῶν ἀνευρισκομένων τμημάτων εἰς τὴν ἀπολέσασαν βιβλιοθήκην.

Πάντως πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι θὰ γίνουσι ἐν ᾧ μέτρῳ ἐπιτρέπουσι αἱ σημεριναὶ δυνατότητες ἐρεύνης. Εἶναι ἀδύνατον φέρ' εἰπεῖν νὰ ἐπιχειρηθῆ ἢ ταύτισις πάντων τῶν ἀποσπασματικῶς περιωθέντων κειμένων, διότι ἐλλείπουσι τὰ σχετικὰ βοηθητικὰ ἔργα. Βεβαίως δὲν θὰ λείψῃ ἡ συνεργασία καὶ εὐπρόσδεκτος θὰ εἶναι πᾶσα σχετικὴ πληροφορία, ἀλλ' εἶναι εὐνόητον ὅτι τοιαύτη συνεργασία δὲν δύναται νὰ καλύψῃ τὴν ἔκτασιν τὴν ὁποίαν θὰ παρουσιάσουν τὰ *Desiderata* τῶν Πατριακῶν κωδίκων.

Τέλος πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ διατήρησις τῆς ἀριθμήσεως τῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ Σακκελίωτος καὶ τῶν μετ' αὐτὸν πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως ἐκ τυχόν νέας ἀριθμήσεως βασιζομένης εἰς κριτικώτεραν κατάταξιν τῶν κωδίκων. Πάντως τὰ ἐκ τῆς διατηρήσεως τῆς παλαιᾶς κατάταξεως μειονεκτήματα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐξαλείψουσι οἱ ἐν τέλει τοῦ Καταλόγου ἀναλυτικοὶ πίνακες.

Ἄνωτέρω ἐξετέθησαν διὰ βραχέων οἱ λόγοι οἵτινες ὑπηγόρευσαν τὴν

ἀνασύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Πάτμου, ἐτέθησαν δὲ ἐν μικρογραφίᾳ τινὰ τῶν προβλημάτων τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν.

Κατωτέρω παρέχομεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ὑφ' ἡμῶν ἀκολουθηθείσης μεθόδου¹ :

Ἡ περιγραφή ἐκάστου κώδικος γίνεται εἰς τρία μέρη : Εἰς τὸ Α' μέρος παρέχεται ἡ ἐξωτερικὴ - ὕλική κατάστασις αὐτοῦ ἣτις περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς κατὰ σειρὰν στοιχεῖα ἐκφραζόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον δι' ἀριθμῶν :

α) Τὸν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ἀριθμὸν αὐτοῦ.

β) Τὸν χρόνον γραφῆς αὐτοῦ εἰς αἰῶνας, ἐφ' ὅσον δὲν παραδίδεται τὸ ἔτος.

γ) Τὴν ὕλην (περγαμηνή - χάρτης).

δ) Τὰς διαστάσεις τῶν φύλλων (εἰς χιλιοστά).

ε) Τὰς διαστάσεις τῆς γεγραμμένης ἐπιφανείας ἐκάστης σελίδος.

ς) Τὸν ἀριθμὸν τῶν φύλλων.

ζ) Τὸν ἀριθμὸν τῶν στηλῶν, ὡσάκις αὗται εἶναι πλείονες τῆς μιᾶς.

η) Τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων (μιᾶς στήλης) ἐκάστης σελίδος.

Εἰς τὸ Β' μέρος παρέχεται τὸ κύριον περιεχόμενον τοῦ κώδικος, ἦτοι οἱ συγγραφεῖς καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν μετὰ τῶν σχετικῶν παραπομπῶν εἰς τὰς ἐκδόσεις, ὡσάκις ὑπάρχουν. Δοθέντος δὲ ὅτι τὸ τμήμα τοῦτο τῆς περιγραφῆς εἶναι τὸ σημαντικώτερον καὶ ἐνδιαφέρει τοὺς περισσοτέρους τῶν ἐρευνητῶν, ἡ περιγραφή γίνεται μετὰ πάσης δυνατῆς ἀκριβείας καὶ λεπτομερείας τόσον ἐξ ἀπόψεως τεχνικῆς (τυπογραφικῆ ἐπιμέλεια, ποικιλία στοιχείων κλπ.), ὅσον καὶ ἀπὸ πλευρᾶς ἐπιστημονικῆς (δήλωσις παραλλαγῶν καὶ ἀτελειῶν, ἐπισήμανσις ψευδεπιγράφων, ἀπόδοσις ἀνεπιγράφων, ἔλεγχος πληρότητος κλπ.).

Τέλος τὸ Γ' μέρος περιλαμβάνει περιγραφὴν τῆς ὕλικῆς, τεχνικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς συστάσεως τοῦ κώδικος καθὼς καὶ παρακολούθησιν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν τυχῶν αὐτοῦ. Εἰδικώτερον δὲ ἐν αὐτῷ ἐξετάζονται κατὰ σειρὰν τὰ ἐξῆς στοιχεῖα :

α) Ἡ προέλευσις, ὅπου αὕτη μαρτυρεῖται ἢ συμπεραίνεται.

β) Τὰ τετράδια.

γ) Ἡ τεταραγμένη σειρὰ τῶν τετραδίων ἢ φύλλων.

1. Οἱ κανόνες περιγραφῆς χειρογράφων ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἐκτενοῦς μελέτης. Πρβλ. ἄνωτ. σελ. 17, σημ. 4. Τὸ θέμα τοῦτο ἀπασχόλησε κατ' ἐπανάληψιν τὰ διεθνή Βυζαντινολογικὰ συνέδρια· ὑπεστηρίχθησαν δὲ κατ' αὐτὰ διάφοροι γινῶμαι. Πρβλ. ἄνωτ. σελ. 17, σημ. 5 καὶ C. Giannelli, Korreferat zu A. Dain, *Rapport sur la Codicologie byzantine : Berichte zum XI. Intern. Byzant. Kongress, VII*, Μόναχον 1958, σελ. 52 - 55, ἐνθα καὶ ἡ λοιπὴ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βιβλιογραφία.

- δ) Τὰ διακριτικά τοῦ κώδικος (ὑπαρξίς καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων, πρωτογραμμάτων, μικρογραφιῶν κλπ.).
- ε) Ἡ γραφή (τὸ εἶδος αὐτῆς, ἢ καλλιγραφία κλπ.).
- ς) Ἡ μελάνη (χρῶμα, ποιότης, διατήρησις κλπ.).
- ζ) Σημειώσεις διάφοροι (γραφέων, κτητόρων, ἀναγνωστῶν κλπ.).
- η) Ἄγραφα ἢ λευκὰ φύλλα.
- θ) Κομμένα φύλλα (καθ' ὅλου ἢ ἐν μέρει).
- ι) Χαρακώσεις τῶν φύλλων, ὕδατογραφήματα ἢ ἀπλαῖ γραμμαί.
- ια) Ἡ θέσις τῶν γραμμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὰς χαρακώσεις.
- ιβ) Ἡ ποιότης, ὁ τύπος τῆς περγαμνῆς ἢ τοῦ χάρτου καὶ ὁ βαθμὸς τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῶν.
- ιγ) Ἀρίθμησις τῶν φύλλων.
- ιδ) Ἐνεστῶσα κατὰστασις τοῦ κώδικος (δήλωσις φθορῶν ἐξ ὑγρασίας ἢ ἄλλων αἰτίων).
- ιε) Στάχωσις (ὁ τύπος σταχώσεως).
- ις) Βιβλιογραφία.

Κατωτέρω παρέχεται ἡ περιγραφή τοῦ ὑπ' ἀριθ. 33 σημαντικωτάτου Πατριτικοῦ κώδικος περιέχοντος ἔργα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὁ κώδιξ οὗτος, καίτοι κατ' ἐξαιρέσειν περιεγράφη διὰ μακρῶν ὑπὸ τοῦ Σακκελίωνος, ἐν τούτοις προσφέρεται διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς προτεινομένης μεθόδου καὶ παρέχει ἱκανὰ προβλήματα πρὸς ἀντιμετώπισιν.

Κώδιξ 33

941 ἔτους

Περγ., 0,435 (-0,440) × 0,330 (-0,340), γεγρ. ἐπιφ. 0,340 × 0,255 ἄνευ τῶν ἐν ταῖς ῥαῖς σχολίων, φύλλα A+191+α, στήλαι τρεῖς, στίχ. 50.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγοι καὶ Ὀμιλῖαι μετὰ βραχέων σχολίων.

A' (φφ. 1^v - 4^v) Συναγωγὴ βραχέων ἐμμέτρων κειμένων σχετικῶν πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος.

1 (φ. 1^v) Ἐντὸς σταυροειδοῦς σχήματος δώδεκα ἠρωελεγεῖοι στίχοι τοῦ γραφέως Νικολάου. Ἄρχ. Ὑψιμέδων μάκαρ Υἱέος ἀφθίτου γεννήτωρ (Σακκελίωνοσ, Πατρμ. Βιβλ., σελ. 18).

2 (φ. 2) Ἐντὸς ὁμοίου σχήματος σταυροῦ δέκα πέντε κακοὶ ἱαμβοὶ περὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ κατὰ αἰρετικῶν. Ἄρχ. Οἱ σταυρὸν ἀσπάζοντες ἐν ᾧ ἐτάθη (Σακκελίωνοσ, Πατρμ. Βιβλ., σελ. 20).

3 (φ. 2^v) Ἐντὸς σταυροειδοῦς πλαισίου ἀλφαβητικὸν ἱαμβικὸν ποίημα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ἄρχ. Ἀρχὴν ἀπάντων καὶ τέλος ποιῶ Θεὸν (PG 37, 908 - 910. — Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς 1 (1932), σελ. 20 - 21).

4 (φ. 3) Ἐντὸς ὠσειδοῦς σχήματος αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Γρηγορίου φερόμεναι μονόστιχοι ἀλφαβητικαὶ γινῶμαι. Ἄρχ. Ἀρχὴν νόμιζε τῶν ὄλων εἶναι Θεὸν (Σακκελίωνος, Πατρμ. Βιβλ., σελ. 18).

5 (φ. 3^v) Ἐντὸς ὀρθογωνίου πλαισίου : Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς Βασίλειον τὸν Μέγαν ἐπιτύμβιος. Ἄρχ. Σῶμα δίχα ψυχῆς ζῶειν πάρος ἢ ἐμὲ σεῖο (Ἀνθολ. Παλατ. Βιβλ. Η', ἀρ. 2 - 11, ἔκδ. P. Waltz, Anthologie Grecque², τόμ. 6, Βιβλ. Η', Παρίσιον 1960, σελ. 34 - 38, ἀρ. 2 - 11.— BHG³ 245b). Περιέχονται τὰ τέσσαρα πρῶτα ἐπιγράμματα καὶ ὁ ἀ' στίχος τοῦ ὑπ' ἀριθ. Ε' : Ἐνθάδε Βασιλίω... (Waltz, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 36).

6 (φ. 4^v) Ἐντὸς ὁμοίου πλαισίου τὸ β' τμήμα τῶν εἰς Βασίλειον ἐπιτυμβίων ἐπιγραμμάτων ἀρχεται ἀπὸ τοῦ β' στίχου τοῦ ὑπ' ἀριθ. Ε' ἐπιγράμματος : Θέντο με Καισαρέες... (Waltz, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 36). Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι τὸ ἐπίγραμμα ἀριθ. 11 (παρὰ Waltz, σελ. 37 - 38) σαφῶς διακρίνεται εἰς τρία, μὲ ἀριθμοὺς προτασσομένους ἐκάστου διστίχου.

Γ' Χαίροις, ὦ Βασίλειε,...

ΙΑ' Μῦθος ὄδ' ὄν φιλέεσκες...

ΙΒ' Γρηγόριος, Βασίλειε,...

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ δὲ παρουσιάζεται ποιά τις συμμετρία τῶν δώδεκα (οὐχὶ ἔνδεκα) ἐπιγραμμάτων : (τὰ Α'-Ε' ἐξ 6 στιχ. τὰ Γ'-Θ' ἐκ 4 καὶ τὰ Γ'-ΙΒ' ἐκ δύο) καὶ οὕτως δικαιολογεῖται ἢ ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ τοῦ ἐπιγράμματος λέξις *δωδεκάδα*.

7 (φ. 4^v) Ἐντὸς κυκλικοῦ πλαισίου τὰ παλαιογραφικὰ σημεῖα (ἡλιακόν, ἀστερίσκος), ὥρ(αῖον) καὶ σημ(είωσαι) μετὰ τῶν ἐπεξηγήσεών των : Σακκελίωνος, Πατρμ. Βιβλ., σελ. 19, καὶ Σπ. Λάμπρου, Τὰ παλαιογραφικὰ σημεῖα (ἡλιακόν, ἀστερίσκος, ὥραῖον καὶ σημείου) καὶ ὁ Καισαρείας Ἀρέθας, NE 11 (1914), σελ. 255 - 259, ἔνθα καὶ ἡ λοιπὴ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου βιβλιογραφία.

Β' 1 (φφ. 5 - 17) Α' Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ τοῦ Θεολόγου, Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς Πόντον φυγῆς ἔνεκεν καὶ αὐθις ἐπανόδου ἐκεῖθεν διὰ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν ἐν ᾧ τί τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα καὶ ὅποιον εἶναι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον. Βιβλίον πρῶτον. (Orat. 2 apologetica [de fuga] : PG 35, 408 - 513. — Ehrhard, Überlieferung, τόμ. Γ', σελ. 1004 - 1006. — BHG³ 730 c).

Μεταξὺ τῶν φφ. 5 - 6 ἐξέπεσε φύλλον ἐν περιέχον τὸ τμήμα τοῦ λόγου : οἱ πάλοι ἀπειθεῖς [κατεκρίθησαν. Ἄλλ' οὐδὲν ξένον ἐπὶ τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἐλθεῖν] καὶ ἀληθεστάτην εἰκόνα (PG 35, 412 B - 421 A).

2 (φφ. 17^v - 18^v) Β' Εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν πατέρα, ἠνίκα ἐπέτρεψεν αὐτῷ φροντίζειν τῆς Ναζιανζοῦ ἐκκλησίας (Orat. 12 ad patrem : PG 35, 844 -

849.—Ehrhard, Überlieferung, τόμ. Γ', σελ. 756, σημ. 3.—BHG³ 730v).

3 (φφ. 18^v-19) Γ' *Εἰς ἑαυτὸν καὶ τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς φυγῆς* (Orat. 10 in se ipsum : PG 35, 828 - 832.—Ehrhard, Überlieferung, τόμ. Γ', σελ. 756, σημ. 3.—BHG³ 730t).

4 (φ. 19^v συνέχεια καὶ τέλος ἐν φ. 50) Δ' *Πρὸς τοὺς καλέσαντας ἐν ἀρχῇ καὶ μὴ ἀπαντήσαντας μετὰ τὸν πρεσβύτερον ἐν τῷ Πάσχα* (Orat. 3 ad eos qui ipsum acciverant : PG 35, 517 - 525).

5 (φφ. 50^v-51^v) Ε' *Ἀπολογητικὸς εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα Γρηγόριον, συμπαρόντος αὐτῷ Βασιλείου, ἠνίκα ἐπίσκοπος ἐχειροτονήθη Σασίμων· Ναζιανζοῦ γὰρ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦν, ἧς καὶ αὐτὸς ἤρξε μετὰ θάνατον τοῦ πατρὸς ἐκκλησίας, μᾶλλον καὶ ἔτι περιόντος τοῦ πατρὸς* (ἐν τῇ ϛα : *Ἐν ἄλλῳ ὁ λόγος οὗτος Γ' τέτακται*) (Orat. 9 apologeticus ad patrem : PG 35, 820-825.—Ehrhard, Überlieferung, τόμ. Γ', σελ. 756, σημ. 3.—BHG³ 730u).

6 (φφ. 51^v-53) Ϛ' *Εἰς Γρηγόριον τὸν ἐπίσκοπον Νύσσης ἀδελφὸν Βασιλείου, ἐπιστάντα μετὰ τὴν χειροτονίαν* (ἐν τῇ ϛα : *Ἐν ἄλλῳ Ε'*) (Orat. 11 ad Gregorium Nyssenum : PG 35, 832 - 841.—BHG³ 716).

7 (φφ. 53-56) Ζ' *Εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανὸν* (Orat. 19 ad Iulianum exaequatorem : PG 35, 1044 - 1064.—BHG³ 1918).

8 (φφ. 56-57^v, [ἡ συνέχεια καὶ τὸ τέλος ἐν φ.] 36) Η' *Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον* (Orat. 17 ad cives Nazianzenos : PG 35, 964 - 981).

9 (φφ. 36^v-40^v) Θ' *Εἰς τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ διὰ ταύτην σιωπῶντα* (Orat. 16 ad patrem tacentem : PG 35, 933 - 964).

10 (φφ. 41-44) Ι' *Εἰς Καισάριον τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ἐπιτάφιος, περιόντων ἔτι τῶν γονέων* (Orat. 7 in laudem Caesarii fratris : PG 35, 756 - 788.—E. Bouleuger, Grég. de Nazianze, discours funèbres en l'honneur de son frère Césaire et de Basile de Césarée, Παρίσιοι 1908, σελ. 2 - 56.—BHG³ 286).

Μεταξὺ τῶν φφ. 43-44 ἐξέπεσαν φύλλα δύο περιέχοντα τὸ τμήμα τοῦ λόγου : ἀποσέσωσται κόνις τιμία [νεκρὸς ἐπαινούμενος, ὕμνοις ἐξ ὕμνων... παρακατατιθέ]μενοι τὰς ἡμετέρας ψυχὰς (PG 35, 775C - 788A.—E. Bouleuger, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 32-54).

11 (φφ. 44-48) ΙΑ' *Εἰς τὴν ἴδιαν ἀδελφὴν Γοργονίαν ἐπιτάφιος. Ἐρρέθη ἐν Ἀριανζῶ τῆς Καππαδοκίας, ἀφ' ἧς καὶ ὠρμῶντο ἐν ἧ καὶ κατὰκείται* (Orat. 8 in laudem Gorgoniae : PG 35, 789 - 817.—BHG³ 704).

12 (φφ. 48-49^v, [ἡ συνέχεια δ' αὐτοῦ μέχρι τέλος ἐν φφ.] 28-35) ΙΒ' *Ἐπιτάφιος εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἐπὶ παρουσίᾳ Βασιλείου* (Orat. 18 funebris in partem : PG 35, 985 - 1044.—BHG³ 714).

13 (φφ. 35^{r-v}, [ἡ συνέχεια δ' αὐτοῦ καὶ τὸ τέλος ἐν φφ.] 20-23^v)

ΙΓ' Ειρηνικός Α' ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῶν μοναζόντων, μετὰ τὴν σιωπὴν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατρὸς (Orat. 6 de pace I : PG 35, 721 - 752).

14 (φφ. 23 - 26) *ΙΔ' Ειρηνικός Β' εἰς τὴν σύμβασιν, ἣν μετὰ τὴν στάσιν ἐποιησάμεθα οἱ ὁμόδοξοι (Orat. 23 de pace III : PG 35, 1152 - 1168).*

15 (φφ. 26 - 27^v, [ἡ συνέχεια δ' αὐτοῦ καὶ τὸ τέλος ἐν φφ.] 66 - 67) *ΙΕ' Ειρηνικός Γ' λεχθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῇ γενομένῃ φιλονεικίᾳ περὶ ἐπισκόπων τινῶν διενεχθέντων πρὸς ἀλλήλους (Orat. 22 de pace II : PG 35, 1132 - 1152).*

Ἐν τέλει δὲ τοῦ λόγου (φ. 67) φέρεται κεφαλαίοις γράμμασι τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα :

Πάτερ σὸν Υἱῶ Πνεῦμά μοι δίδον χάριν :

Δώρον δέχοιο παντὸς ἀντί μοι τόδε :

Εὐχὴν δ' ἄμειψον ἄντι καὶ στοργὴν πόνων :

(Σ α κ κ ε λ ί ω ν ο ς, Πατμ. Βιβλ., σελ. 21).

16 (φφ. 67 - 70^v) *ΙΣ' Εἰς τὸ γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 38 in theophania: PG 36, 312 - 333.— BHG³ 1921).*

17 (φφ. 70^v - 74) *ΙΖ' Εἰς τὰ Φῶτα. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 39 in sancta lumina: PG 36, 336 - 360. — BHG³ 1938).*

18 (φφ. 74 - 81^v) *ΙΗ' Εἰς τὸ Βάπτισμα (Orat. 40 in sanctum baptisma : PG 36, 360 - 425.— BHG³ 1947) Τελευτᾶ κολοβὸν διὰ τῶν λέξεων : καὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀντίθετον ἐκεῖνο εἶναι ὑποκρινόμενον | (PG 36, 412 B).*

Μετὰ τὸ φ. 81 ἀπεσπᾶσθησαν δύο τετράδια, ἦτοι τὰ ὑπ' ἀριθ. ι' καὶ ια' ἄτινα κατὰ τοὺς γενομένους ὑπολογισμοὺς περιεῖχον :

α) Τὸ τελευταῖον τμήμα τοῦ ὑπ' ἀριθ. ΙΗ' λόγου *Εἰς τὸ Βάπτισμα* ἀπὸ τῶν λέξεων : *ἵνα κλέπτῃ τῷ φαινομένῳ τοῦτο καὶ σκοτία ἐστὶ... μέχρι τέλους (PG 36, 412B - 425).*

β) Τὸν λόγον *ΙΘ' Εἰς τὸ Πάσχα καὶ εἰς τὴν βραδυτῆτα* (Orat. I in S. Pascha I : PG 36, 396 - 401, 944 - 969).

γ) Τὸν λόγον *Κ' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα* (Orat. 45 in S. Pascha II : PG 36, 624 - 664).

δ) Τὸν λόγον *ΚΑ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν* (Orat. 44 in novam dominicam : PG 36, 608 - 621. — BHG³ 1021).

ε) Τὸν λόγον *ΚΒ' Εἰς τὴν Πεντηκοστὴν* (Orat. 41 in pentecosten : PG 36, 428 - 452).

ς) Τμήμα ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ λόγου *ΚΓ' Περὶ εὐταξίας* μέχρι τῶν λέξεων : *καὶ ἐπαινώμεν φύσεως νόμον καὶ ἐπώμεθα λόγῳ καὶ | (PG 36, 173 - 181B).*

19 (φφ. 58 - 62^v) *ΚΙ' Περὶ εὐταξίας* (Orat. 32 de moderatione in disputando : PG 36, 173 - 212). Ἄρχ. ἀκέφαλον ἀπὸ τῶν λέξεων : *μὴ ἀτιμάζωμεν εὐταξίαν (PG 36, 181 B)*

20 (φφ. 62^v - 65^v) *ΚΔ' Πρὸς Ἀρειανούς καὶ εἰς ἐαυτόν. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 33 contra Arianos et de se ipso : PG 36, 213 - 237).*

21 (φφ. 65^v, 82 - 83) *ΚΕ'* Πρὸς Ἐὐνομιανούς καὶ περὶ θεολογίας προ-
διάλεξις (Orat. 27 theologica I: PG 36, 12 - 25).

(φ 83) κάτω ζα : *ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΑΙΟΥ*

(φ. 84) ἄνω ζα : *ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΑΙΟΥ*

22 (φφ. 84 - 87^v) *ΚΤ'* Τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ τοῦ
Θεολόγου περὶ Υἱοῦ Λόγος Α'. *Βιβλίον δεύτερον*. (Orat. 29 theolo-
gica III : PG 36, 73 - 104. — Cambridge Patristic Texts 1 (1889), σελ.
73 - 107).

23 (φφ. 88 - 91^v) *ΚΖ'* Τοῦ αὐτοῦ περὶ Υἱοῦ Λόγος Β'. Ἐρρέθη ἐν Κων-
σταντινουπόλει (Orat. 30 theologica IV : PG 36, 104 - 133.— Cambridge
Patristic Texts 1 (1889), σελ. 108 - 144).

24 (φφ. 92 - 97) *ΚΗ'* Τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐρρέθη ἐν
Κωνσταντινουπόλει (Orat. 31 theologica V : PG 36, 133 - 172.— Cambridge
Patristic Texts 1 (1889), σελ. 145 - 190).

25 (φφ. 97 - 99) *ΚΘ'* Τοῦ αὐτοῦ περὶ θεολογίας καὶ καταστάσεως ἐπι-
σκοπῶν Λόγος Α'. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 20 de dogmate
et constitutione episcoporum : PG 35, 1065 - 1080).

26 (φφ. 99 - 105) *Α'* Τοῦ αὐτοῦ περὶ θεολογίας Λόγος Β'. Ἐρρέθη ἐν
Κωνσταντινουπόλει (Orat. 28 theologica II : PG 36, 25 - 72).

27 (φφ. 105 - 107) *ΛΑ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν κατάπλου τῶν Αἰγυπτίων
ἐπισκόπων. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 34 in Aegyptiorum ad-
ventum : PG 36, 241 - 256).

28 (φφ. 107 - 115) *ΛΒ'* Τοῦ αὐτοῦ περὶ φιλοπτωχίας (Orat. 14 de
pauperum amore : PG 35, 857 - 909).

29 (φφ. 115 - 116) *ΛΓ'* Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Κληδόσιον πρεσβύτερον κατὰ
Ἀπολιναρίου Λόγος Α' (epist. 102 : PG 37, 193 - 201).

30 (φφ. 116 - 118^v) *ΛΔ'* Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν Κληδόσιον Λόγος
Β' (epist. 101 : PG 37, 176 - 193).

31 (φφ. 118^v - 121) *ΛΕ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς λέγον-
τας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει (Orat. 36 de se ipso : PG 36, 265 - 280).

32 (φφ. 121^v - 125) *ΛΣ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπιστά(ντα)
(ex correctione) με(τά) (ex correctione) τὰ κατὰ Μάξιμον. Ἐρρέθη ἐν
Κωνσταντινουπόλει (Orat. 26 in se ipsum : PG 35, 1228 - 1252).

33 (φφ. 125^v - 129) *ΛΖ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς Ἡ(ρ)ων(α) τὸν φιλόσοφον Ἀλε-
ξανδρέα ἐξορισθέντα διὰ τὴν πίστιν καὶ ἐπανελθόντα μετὰ τετραετῆ χρόνον.
Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 25 in laudem Heronis : PG 35,
1197 - 1225).

34 (φφ. 129^v - 132) *ΛΗ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς Κυπριανὸν μάρτυρα, ἐξ ἀγροῦ

ἐπανηκότος (sic) μετὰ (τὴν sup. lin.) τῆς μνήμης ἡμέραν (Orat. 24 in s. Cyprianum : PG 35, 1169 - 1193. — BHG³ 457).

35 (φφ. 133 - 139) ΔΘ' Τοῦ αὐτοῦ εἰς Ἀθανάσιον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας ἐπιτάφιος. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 21 in laudem Athanasii : PG 35, 1081 - 1128. — BHG³ 186).

36 (φφ. 139^{r-v}) Μ' Τοῦ αὐτοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους. Ἐρρέθη ἐν Κωνσταντινουπόλει (Orat. 15 in Machabaeos: PG 35, 912 - 933.— F. D ü b n e r, Panegyrique des Machabées martyrs par S. Grégoire de Nazianze, Παρίσιοι 1874, σελ. 7 - 24.— BHG³ 1007). Τελευτᾷ κολοβὸν διὰ τῶν λέξεων : πάντων δ' αὐτὴν ὑπεράνω θεῖσα | (PG 35, 317 C).

Μετὰ τὸ φ. 139 ἀπεσπάσθησαν τρία τετράδια ἤτοι τὰ ὑπ' ἀριθ. κ', κα' καὶ κβ', ἅτινα κατὰ τοὺς γενομένους ὑπολογισμοὺς περιεῖχον :

α) Τὸ τελευταῖον τμήμα τοῦ ὑπ' ἀριθ. Μ' λόγου *Εἰς τοὺς Μακκαβαίους* ἀπὸ τῶν λέξεων : [καὶ τῷ φίλτρῳ τὸν θυμὸν μίξασα καλὸν ἐντάφιον δίδωσι... μέχρι τέλους (PG 35, 917C - 933).

β) Τὸν λόγον : ΜΑ' Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἐπισκόπων παρουσίαν συντακτήριος (Orat. 42 supremum vale: PG 36, 457 - 492. — BHG³ 730)

γ) Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ *Εἰς Μέγαν Βασίλειον ἐπιταφίου* (βλ. καὶ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 37 - ΜΒ' λόγον). Τὰ ἐλλείποντα τμήματα τοῦ παρόντος λόγου εἶναι : 1. ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῶν λέξεων : *συστέλλειν τὸ φρόνημα καὶ ὑπὸ χεῖρα σφῶν ἀπ' ἀρχῆς ἄγειν/ ἐρεσχελεῖται δέ...* (PG 36, 493 - 516C. — B o u l e n g e r, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 58 - 92). 2. Τμήμα περιεχόμενον εἰς δύο φύλλα, ὡς συμπεραίνομεν, ἐν οἷς περιλαμβάνονται τὰ ἐξῆς : *πανηγύρεις, συμπόσια [οὐδὲν γὰρ, οἶμαι, τίμιον δ' μὴ πρὸς ἀρετὴν φέρει... ἢ δὲ προθυμία τῶν πλειστον οὐκ ἀγεννῆς ἢ δὲ παρά]ταξις ἀσθενῆς...* (PG 36, 524A-537D.— B o u l e n g e r, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 102 - 126). 3. Τμήμα περιλαμβάνον τὰ ἐξῆς : *λόγον δὲ πόθον [τοῦ ἀληθοῦς ζωτικοῦ καὶ τροφίμου καὶ εἰς αἴτησιν ἄγοντος... μέχρι τέλους τοῦ λόγου* (PG 36, 545B - 605.— B o u l e n g e r, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 136 - 230).

δ) Τὴν ἀρχὴν τοῦ Α' στηλιτευτικοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ λόγον (βλ. καὶ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 38 - ΜΓ' λόγον) μέχρι τῶν λέξεων : *...δι' ἀμφοτέρων δεικνὺς τὸ φιλόφθωρον καὶ τῆς ὑπομνήσεως] καὶ τῆς ἀνέσεως...* (PG 36, 532 - 544C).

37 (φφ. 140 - 141^v) (ΜΒ' Τοῦ αὐτοῦ εἰς Μέγαν Βασίλειον ἐπιτάφιος) (Orat. 43 in laudem Basilii Magni : PG 36, 493 - 605. — B o u l e n g e r, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 58 - 230. — BHG³ 245). Δύο μόνον ἐναπελείφθησαν φύλλα ἐκ τοῦ παρόντος λόγου καὶ ταῦτα μὴ συνεχόμενα περιέχοντα τὰ ἐξῆς τμήματα τοῦ ἐπιταφίου : 1 (φ. 140^{r-v}) Ἄρχ. | *ἐρεσχελεῖται δὲ παρὰ μὲν τῶν θρασύτερον...* Τελ. *...θέατρα, πανηγύρεις, συμπόσια* |(PG 36, 516C - 524A.— B o u l e n g e r, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 92 - 102). 2 (φ. 141^{r-v}) Ἄρχ. (Παρά)ταξις ἀσθενῆς οὐκ ἔχουσα... Τελ. *...ἐξιόμενος λόγου δὲ πόθον* | (PG 36, 537D - 545B.— B o u l e n g e r, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 126 - 136). Ἐλλείπουν δηλαδὴ μεταξὺ τῶν περισωθέντων φφ. 140 - 141 δύο φύλλα, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἐπεσημάναμεν ἄνωτέρω γ. 2.

38 (φφ. 142 - 156) (ΜΓ' Τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικὸς Λό-

γος Α') (Orat. 4 contra Iulianum I: PG 35, 532 - 664). "Αρχ. ἀκέφαλον | καὶ τῆς ἀνέσεως τίς ὁ ποιήσας ἐκδίκησιν. (PG 35, 544C).

39 (φφ. 156 - 162^v) ΜΔ' Τοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ἰουλιανοῦ στη-
λιτευτικός λόγος Β' (Orat. 5 contra Iulianum II: PG 35, 664 - 720).

40 (φφ. 162^v - 165^v) ΜΕ' Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Εὐαγγελίου
(= Ματθ. ιθ', 1 - 12) (Orat. 37 in Matthaeum: PG 36, 281 - 308).

41 (φφ. 166 - 166^v) ΜΣ' Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Νεκτάριον ἐπίσκοπον Κων-
σταντινουπόλεως κατὰ Ἀπολιναρίου (epist. 202: PG 37, 329 - 333).

42 (φφ. 166^v - 167) ΜΖ' Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν χειροτονίαν Δοάρων· ὁμι-
λία ἐκδοθεῖσα Ἐδλαλίῳ ἐπισκόπῳ (Orat. 13 in consecratione Eulalii: PG
35, 852 - 856).

43 (φφ. 167 - 167^v) ΜΗ' Τοῦ αὐτοῦ πρὸς παρθένον παραινετικός (Car-
men I, 2, 3 exhortatio ad virginem: PG 37, 632 - 640.— W. Christ-
M. Παρὰ νίκα, Anthologia Graeca Carminum Christianorum, Λιψία
1871, σελ. 29 - 32.— BZ 43 (1950), σελ. 334 - 337.— R. Cantarella,
Poeti Bizantini, Μιλᾶνον 1948, σελ. 16 - 18).

44 (φ. 167^v) ΜΘ' Τοῦ αὐτοῦ Δοξολογία (Carmen I, 1, 32 hymnus
vespertinus: PG 37, 511 - 514.— W. Christ - M. Παρὰ νίκα,
ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 29 (μόνον οἱ στίχοι 1 - 28).— Σακκελίωυς, Πατρμ.
Βιβλ., σελ. 23.— R. Cantarella, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 15 - 16).

Ἐκ τῶν ὀλίγων καὶ βραχυτάτων ἀνωνύμων σχολίων, τὰ ὅποια συνο-
δεύουν τοὺς λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, μνημονεύομεν ἐνταῦθα κατ' ἐπι-
λογὴν τρία μόνον εἰλημμένα ἐκ τοῦ Α' λόγου· ἐπισημαίνομεν ἰδιαιτέρως τὴν
λέξιν τοῦ κειμένου ἐφ' ἧς ὑπάρχει τὸ παραπεμπτικὸν σύμβολον.

α (φ. 6^v) Κείμενον: Περὶ ψυχὴν ἢ σπουδὴν, τὴν ἐκ Θεοῦ καὶ θεῖαν καὶ
τῆς ἄνωθεν εὐγενείας μετέχουσαν καὶ πρὸς ἐκείνην ἐπειγομένην (PG
35, 425B-C).

Σχόλιον: Γνώμη τοῦ διδασκάλου διατὶ τὴν θεῖαν καὶ εὐγενεστάτην ψυχὴν
τῷ χεῖρονι, τοὔτέστιν τῷ σώματι ὁ κτίσας συνέζευξεν ὅτι μὴ ἀποφηνάμενος
τὴν τῆς ψυχῆς αἰτίαν τῆς πρὸς τὸ σῶμα κοινωνίας ἔδειξεν τῶν μέσων εἶναι
τὸ δόγμα.

β (φ. 16) Κείμενον: καὶ τὸ καλὸν οὐ καλῶς δι' ἐπιβουλῆς θηρασά-
μενος δύο μὲν δὴ ταῦτα... (PG 35, 504A).

Σχόλιον: Κατὰ τὸ φαινόμενον δῆλον ὅτι τοῦ γράμματος οὐ κατὰ τὸ
νοούμενον καὶ κρυπτόμενον τοῦ πνεύματος.

γ (φ. 16^v) Κείμενον: τῷ φαινόμενῳ τῆς ἱστορίας ἀτόπῳ καὶ ἱκανοῦ
καταλαβεῖν ἀνδρὸς προφήτου βαθύτητα... (PG 35, 505B).

Σχόλιον: Σκοπητέον ὡς ὁ διδάσκαλος σοφὸν μὲν καλῶς τὸν ἄνδρα τὸν
δυνηθέντα καταλαβεῖν προφήτου βαθύτητα (sic) οὐ παρησιάζεται δὲ τὴν

προσηγορίαν ἢ τοῦτό τε καιροῦ τοῦτο μὴ συγχωροῦντος ἢ φειδόμενος τῆς τῶν πολλῶν ἀκοῆς ἢ καθ' ἕτερόν τινα τρόπον οἰκονομῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει.

Γ' (φφ. 168 - 190) Συναγωγή κειμένων σχετικῶν πρὸς τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

1 (φφ. 168 - 175^v) *Βίος τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου συγγραφεὶς ὑπὸ Γρηγορίου πρεσβυτέρου* (PG 35, 244 - 304.— BHG^s 723).

Μεταξὺ τῶν φφ. 174 - 175 ἐξέπεσε φύλλον ἐν περιέχον τὸ τμήμα τοῦ βίου : *τῆς μετριότητος τοῦ ἀνδρὸς [κατεπλήττετο. Καὶ οὕτως μὲν ἡ πανήγυρις διελύθη... ἔτι τῆς εἰρημένης ἐνδημούσης συνόδου]* καὶ δὴ οὗτοι ὡς χωρὶς... (PG 35, 293A - 300A).

2 (φφ. 175^v - 178) *(Ψευδο-Νόννου) Συναγωγή καὶ ἐξήγησις ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ, οὗ ἡ ἀρχή: Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς καὶ πάλιν μυστήριον.* (Αἱ ἱστορίαι εἶναι 24).

(φ. 175^v) *Α' Οὐ Διὸς ταῦτα γοναὶ καὶ κλοπαὶ τῶν κριτῶν τυράννου κἂν ἔλληνες ἀπαρέσκονται* (sic).

(φ. 178) *ΚΔ' Εἰκοστὴ τετάρτη ἐστὶν ἱστορία ὅτι κνώδαλα καὶ ἐρπετὰ ἔσεβον οἱ Αἰγύπτιοι* (παρὰ Migne, PG 36, 1065 - 1072 μόνον δέκα τρεῖς ἱστορίαι). *Κεφάλαια ΚΑ', στίχοι C.*

3 (178 - 180) *(Ψευδο-Νόννου) Συναγωγή καὶ ἐξήγησις ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς Βασίλειον τὸν Μέγαν Ἐπιταφίῳ, οὗ ἡ ἀρχή: Ἐμελλεν ἄρα πολλὰς ἡμῖν ὑποθέσεις* (ἀριστερὰ δὲ τοῦ τίτλου : *Βιβλίον Β'*) (Σύνολον ἱστοριῶν 20).

(φ. 178) *Α' Πρώτη ἐστὶν ἱστορία ἢ περὶ τῶν Πελοπίδων καὶ Κεκροπίδων* (sic) καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς ὀνομάτων.

(φ. 180) *Κ' Εἰκοστὴ ἐστὶν ἱστορία ἢ περὶ τοῦ Μανσώλου Καρὸς τάφου* (PG 36, 1057 - 1065). *Κεφάλαια Κ, στίχοι ΡΟΓ'.*

4 (φφ. 180 - 182, 189, 183, 185 - 188^v) *(Ψευδο-Νόννου) Συναγωγή καὶ ἐξήγησις ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικῷ λόγῳ Α', οὗ ἡ ἀρχή: Ἀκούσατε ταῦτα πάντα...* (Ἀρχικῶς αἱ ἱστορίαι ἦσαν 98, ἐξέπεσεν ἡ τελευταία).

(φ. 180) *Α' Πρώτη ἐστὶν ἱστορία τὸ ταῦτα μὴ παιζέτωσαν παρ' ἐκείνοις Ἐμπεδοκλεῖς καὶ Ἀρισταῖοι καὶ Ἐμπεδοτίμοι καὶ Τροφόνιοι.*

(φ. 188^v) *ηΖ' | Τελ. κολοβ. (ἀποσπασθέντος ἐνὸς φύλλου ὡς φαίνεται) (Περὶ τῆς τοῦ γέλωτος ἀμετρίας) ... Ἐφαιστος ... κνήμας ... στασ...σ |* (PG 36, 985 - 1036).

Μετὰ τὸ φ. 188 ἐξέπεσεν ἐν φύλλον, ἐν ᾧ περιείχετο :

α) τὸ τέλος τῆς ηΖ' καὶ ὀλόκληρος ἡ ηΗ' ἱστορία, τελευταία τοῦ παρόντος κεφαλαίου, μετὰ τῆς στιχομετρίας.

β) Αἱ πρῶται τέσσαρες (Α' - Δ') καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ε' ἱστορίας ἐκ τοῦ Β' κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικοῦ λόγου.

5 (φφ. 184, 190^{r-v}) (Ψευδο-Νόννου: *Συναγωγή και ἐξήγησις ὧν ἐμνήσθη ἱστοριῶν ὁ ἐν ἀγίοις Γρηγόριος ἐν τῷ κατὰ Ἰουλιανοῦ στηλιτευτικῷ λόγῳ Β', οὗ ἡ ἀρχή: Οὗτος μὲν δὴ τῶν ἐμῶν λόγων...*).

Ε' Ἄρχ. ἀκέφ. (ἀπὸ τοῦ Ε' κεφαλαίου, ἐνὸς φύλλου ἐκπεσόντος) | *πάλιν ἐκεῖσε ἀποξυρηθῆναι ἵνα γινῶ Ἀρισταγόρας τὰ γράμματα...*

ΑΖ' Τριακοστὴ ἐβδόμη ἐστὶν ἱστορία περὶ τοῦ Ὁρίωνος (PG 36, 1036-1058). *Κεφάλαια ΑΖ' στίχοι ΦΚ.*

Μετὰ τὸ φύλλον 184 ἐξέπεσε φύλλον ἐν περιέχον τὰς ἐξῆς ἱστορίας:

α) Τὸ τέλος τῆς ΙΘ' *Περὶ Διονύσου* (ΚΔ' παρὰ Migne PG 36, 1045D) ἱστορίας.

β) Τὰς Κ' - ΚΗ' ἱστορίας ὁλοκλήρους.

γ) Μέρος τῆς ΚΘ', ἧς αἱ τελευταῖαι σφζόμεναι λέξεις ἔχουν ὡς ἀκολούθως: *...λέγουσι δὲ Αἰγύπτιοι αὐτῆς τῆς μίξεως εἶναι ἔφορον*. Σημειωτέον ὅτι ἡ σειρά, ἡ ἔκτασις, τὸ περιεχόμενον καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνωτέρω ἱστοριῶν παραλλάσσουν πολὺ ἀπὸ τῆς παρὰ Migne ἐκδόσεως. Διαφορὰς ἐπίσης διεπιστώσαμεν καὶ πρὸς τὰς ψευδονωνεῖους ἱστορίας τὰς περιεχομένας εἰς τοὺς κώδικας Vat. Gr. 437 καὶ 1663.

6 (φ. 190^v) Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς γ' στήλης μετὰ τὴν στιχομετρίαν σφζονται ἴχνη βραχέος κειμένου διὰ κεφαλαίων γραμμάτων· μᾶλλον πρόκειται περὶ δύο διστίχων λαμβικῶν ἐπιγραμμάτων.

α' Ἄρχ. *Λογ...* τελ. *μόνων*

β' Ἄρχ. *Προσφυ...* τελ. *γορησασ...*

Δ' Ἀποσπάσματα κειμένων ἀσχέτων πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος. Κατὰ τὴν στάχωσιν τοῦ κώδικος καὶ πρὸς στήριξιν ἐφθαρμένων τινῶν φύλλων ἐπεκολλήθησαν εἰς τὰ σημεῖα συμβολῆς ὠρισμένων τετραδίων λωρίδες ἐκ περγαμηνῶν φύλλων δύο ἄλλων κωδίκων τοῦ ι' - ια' καὶ ιβ' αἰ. ἀντιστοιχῶς περιεχόντων λόγους πατέρων ἢ σχόλια εἰς τὴν Γραφήν. Παρατιθέμεθα κατωτέρω ἀποσπάσματά τινα ἐξ αὐτῶν ἵνα καταστῆ εὐχερῆς ἡ ταύτισις:

Ἐκ τοῦ Α' κώδικος: **1** (φφ. 1 - 4 α) *...τῆς ἡμετέρας τίς οὖν ἡμᾶς ἐλεήσει λοιπὸν ἐπιβουλεύοντας ἑαυτοῖς καὶ εἰς τοσαύτην ἐμβάλλοντας πενίαν; ἵν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται ...νόμῳ ...κίνητον καὶ ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς...*

β) *...μεταχειρίζεσθαι καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά προῆκα (;) τὴν κοινίαν τῆς τῶν εἰρημένων καλεῖν συλλογῆς καὶ τότε τῶν βιωτικῶν ἄπτεσθαι πραγμάτων· εἰ γὰρ ὁ ἐπὶ τοῦ βαλανείου οὐκ ἂν ἔλοιο (;) εἰς ἀγορὰν ἐμβαλεῖν ὥστε μὴ τὴν ἐκεῖθεν ἄνεσιν λυμήρασθαι τοῖς ἐν ἀγορᾷ πράγμασι πολλῷ μᾶλλον ...ἔξεως τοῦτο ποιεῖν ἤχθην (;) νῦν δὲ τοῦναντίον ποιοῦμεν...*

2 (φφ. 5 - 11 α) *...ἀρπάσει σε μὴ τοίνυν αὐτῶν ἀποστῆς... ὁ διάβολος...*

β) *γινόμεθα τὸ πῦρ τῆς προθυμίας σβεννύντες τί οὖν ἂν γένοιτο...*

γ) *...σωζομένων καὶ μὴ τῶν ...ομένων καὶ γὰρ μεγίστη δρόσος τὸ μη...*

δ) *...δεσπότης π... τῆς μὴ προσηκούσης καὶ τῆς τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων συνοουσίας· οὗ γὰρ ἐχρῆν...*

3 (φφ. 12 - 19 α) *...δέξατο τὸ λεχθέν... τὸ ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμός· ἡ*

δὲ οὐ... ἐξέστη... (Ἐκ λόγου εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου ἢ εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν (;)).

β) ...τῇ ἀθυμίᾳ τὴν αἰσχύνην λογιζομένη καὶ οὐ προσδοκῶσα ὅσα ἂν λέγη πείσειν τινὰ τῶν ἀκουόντων ὅτι οὐ μοιχείᾳ τὸ γεγε... οὖν ταῦτα μὴ γένωνται... (Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου).

4 (φφ. 20 - 27 α) ...θῆς λαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκα σου ... εὐθέως αὐτόν. (Ὁμοίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου).

β) ... ὅθεν ὁ Χριστὸς ἐμελλεν ἔσεσθαι καὶ οὐκ ...ησιν αὐτὸν ...ῆναι ... διὰ τῶν προγόνων προσηγορίας τῆς ...λίᾳς τῆς ... (Ὁμοίως).

5 (φφ. 190 - 191 α) ... ἦλθε πρὸ τῆς συλλήψεως ὁ ἄγγελος καὶ γὰρ ἔδει ταραχῆς ἐκτὸς εἶναι τὴν νηδὸν ἐκείνην ἢ ὁ ποιητὴς δημιουργὸς ἐπέβη καὶ παντὸς ἀπηλλάχθαι θορύβου τὴν ψυχὴν τὴν καταξιωθείσαν τοιοῦτου γενέσθαι διάκονον μυστηρίου· διὰ ταῦτα τῇ μὲν παρθένῳ πρὸ τῆς κνήσεως τῷ δὲ Ἰωσήφ ἐν τῷ καιρῷ ... λέγεται... (Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου ὁμοίως).

β) τοῦ Ἡρώδου εἰ ...γέντα εἶδεν η...είσας εἶχεν ἴσως θραυμίαν ἐγκαλέσαι τοῖς φυλάττουσι τὸν ἀπόστολον στρατιώταις· νυνὶ δὲ πάντων ... μενόντων καὶ τῶν θυρῶν ἀποκεκλεισμένων καὶ τῶν ἀλύσσεων ταῖς χερσὶ τῶν φυλασσόντων συμβεβλημένων· καὶ γὰρ ἦσαν αὐτῷ συνδεδεμένοι...

Ἐκ τοῦ Β' κώδικος τὰ ἀποσπάσματα εἶναι καὶ ὀλιγώτερα καὶ βραχύτερα :

6 (φφ. 2 - 3 α) (ἀνω ζα : ΛΔ') ...θέωνται καὶ μεταβό... πέπονθε φύ... τρόπον καὶ τὸ ...εἰα καὶ τιθέων... οὐκ ἐξανίστανται ... ὁ τοῦτο κἀκεῖ ...κείως ἦτοι ...πίνως θε...ο τοίνυν ἐπι... διὰ τὸ δι... γὰρ ἡ φύ... των διάφο... ἐνέργεια ... κλπ.

7 (φφ. 184 - 191 α) γὰρ ἡ ...λήν τη...σεως ... θέλημα ... ται... ὄρω...νο ὦ...

β) γ... γρηγ...αντω... κτιστ...ν φύσιν ... εἴποιμ... τι πρ... λύπ... ὥσπερ ...λεγόμ... ἐνέργεια ...

8. Τέλος ἐπὶ τοῦ φ. 191^v λευκοῦ ἀρχικῶς ἀφεθέντος χεῖρ τοῦ ιγ' αἰ. ἔγραψεν ἀπόσπασμα (;) πραγματείας ἐν 24 στίχοις, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ὑποστάσεων, περὶ τοῦ χωρισμοῦ σώματος καὶ ψυχῆς κτθ'.

inc. ἀκέφ. (ἐξίτηλα τὰ λοιπὰ)

des. ... ἐνουμένη δὲ πάλιν (;) ἀδαιρέτως συνάπτεται ... μόνη χωριζομένη καὶ οὐχὶ ...

Ὁ περιλαμπρος οὗτος κώδιξ ἀπετελεῖτο ἀρχῆθεν ἐκ λ' τετραδίων, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἐν τέλει σημειώματος (πρβλ. κατωτέρω), ἦτοι ἐκ φύλλων 240. Τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος 4 φύλλα εἶναι ἐκτὸς τῆς κατὰ τετράδια ἀριθμήσεως. Τὸ τετράδιον α' ἀποτελεῖται ἐξ ἐπτὰ φύλλων τοῦ α' κατὰ σειρὰν (ἴσως ἀγράφου) ἐκπεσόντος παλαιότερον. Σήμερον ἐναπέμειναν μόνον 191 φύλλα τῶν λοιπῶν κατὰ καιροῦς ἀποσπασθέντων. Ἡ ἀρίθμησις τῶν τετραδίων ἐδηλοῦτο δι' Ἑλληνικῶν ἀριθμῶν εἰς τὴν κάτω δεξιὰν ὡς τοῦ τελευταίου φύλλου ἐκάστου τετραδίου· οἶον αον, (= φ. 11^v), βον (= φ. 19^v) κ.ο.κ.

Ἡ σειρά τῶν φύλλων καὶ τῶν τετραδίων, ὡς ἔχει σήμερον ὁ κώδιξ, εἶναι λίαν τετραραγμένη. Αὕτη ἀποκατεστάθη ἐμπροσθεν ὑφ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἀναγραφὴν καὶ περιγραφὴν τῶν περιεχομένων κειμένων. Τὰ ἀποσπασθέντα τετράδια εἶναι τὰ ὑπ' ἀριθ. ι', ια', κ', κα' καὶ κβ'. Πλὴν ὅμως τῶν τετραδίων αὐτῶν ἐλλείπουν καὶ φύλλα τινὰ σημειούμενα εἰς τοὺς οἰκείους τόπους (π.χ. μεταξὺ τῶν φφ. 5 - 6, 43 - 44, 140 - 141, 174 - 175, 188 - 189 κ.ἀ.).

Ἡ ἀρχικὴ σειρά τῶν τεσσάρων πρώτων φύλλων ἔχει παραχθῆ κατὰ τὴν τελευταίαν στάχωσιν. Αὕτη ἀποκαθίσταται διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀλλαγῆς τῆς θέσεως τοῦ νῦν πρώτου καὶ τοῦ νῦν τελευταίου φύλλου. Ἡ προσπάθεια ἀποκαταστάσεως τῆς σειρᾶς τῶν φφ. ἡ γενομένη ὑπὸ τε τοῦ Σακκελιωνος καὶ ἄλλων πρὸ αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξεν ἐπιτυχῆς.

Ὁ κώδιξ εἶναι καλλιτεχνικὸν ἔργον πλήρες ἐπιτίτλων, ὄλοσελίδων σχημάτων, πρωτογραμμάτων καὶ λοιπῶν σημείων. Χρησιμοποιηθέντα χρώματα: Τὰ περιγράμματα ὑποκίτρινα - χρυσιζοντα, τὸ γέμισμα δὲ ἐρυθρόν, βυσσινί, χρυσοῦν, κυανοῦν, κίτρινον, πράσινον, καφέ βαθύ καὶ συνδυασμοὶ τῶν ἀνωτέρω χρωμάτων ποικίλοι. (Περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας τοῦ κώδικος τούτου πρβλ. ὅσα ἔγραψεν ὁ Σ α κ κ ε λ ῖ ω ν, Πατμ. Βιβλ., σελ. 17 - 20 καὶ τὴν ἐν τέλει βιβλιογραφίαν).

Ἡ γραφὴ εἶναι λίαν ἐπιμεμελημένη. Γράμματα στρογγύλα μὲ τάσιν πρὸς τὸ τετραγωνόσχημον. Τὰ σχόλια ἐγράφησαν διὰ μεγαλογραμμάτου γραφῆς. Χρῶμα μελάνης: Ὁ Α' λόγος (φφ. 1 - 17) ἐγράφη διὰ κιναβάρεως (πλὴν τῶν ἀντιστοιχῶν σχολίων). Τῶν λοιπῶν φύλλων τὸ χρῶμα μελάνης εἶναι μαῦρον, ἐξίτηλον ἐκ τοῦ χρόνου, λαμβάνει δὲ πάλιν καὶ ἄλλας ἀποχρώσεις. Οἱ τίτλοι, αἱ σημειώσεις, τὰ παραπεμπτικά σημεῖα, ἡ στιχομετρία, κ.τ.δ. διὰ κιναβάρεως.

Σημειώσεις: φ. Α' νεωτέρα χειρὶ: *Πίναξ τῶν περιεχομένων λόγων ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ.*

φ. Α' Τῆ αὐτῇ χειρὶ: *Περιέχει φφ. 201. Ἀριθ. 33 | Ἐγράφη ἡ βίβλος αὕτη ἔτει ἀπὸ κοσμογονίας 6450, ὅπερ | ἀντιστοιχεῖ τῷ 942 σωτηριῳ.*

φ. 1. Ἄνω ῥα: Ἀριθ. 33.

φ. 4. Ἄνω ῥα: *Τοῦτό ἐστι τὸ πρῶτον τῆς δε τῆς βίβλου φύλλον.*

φ. 5. Ἄνωθεν τοῦ ἐπιτίτλου ἐπανάληψις τοῦ τίτλου τοῦ Α' λόγου γράμμασι μικροῖς τοῦ ιγ' αλ. Ὁμοίως ἐν τῇ δεξιᾷ ῥα.

φ. 85^ν. Ἀρχικῶς ἄγραφον, συνεπληρώθη μεταγενεστέρως ὑπὸ διαφόρων δοκιμίων κονδυλίου, ἀρχῶν λόγων κλπ.

Αὐτόθι: $\frac{\epsilon}{\pi} + \frac{\epsilon}{\pi}$ *ἱεροτάτ(ου) καὶ σεβασμιωτάτ(του) μ(ητ)ροπολίτ(ου).*

φ. 190. Ἐρυθροῖς ἀγκυλωτοῖς γράμμασι φέρονται καταλογάδην γεγραμμένοι στίχοι εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ὑπὸ τοῦ γραφέως τῆς βίβλου, λίαν ἐξίτηλοι:

(ἄκουε;) τρισάκτινε θεότης μία
 Π(ά)τερ ἀναρχε Υ(ι)ὸ καὶ θεῖον Πν(εῦμα)
 (αιθ; — — — πρὸς) εὐαγγῆ τε καὶ θεία;
 (ὄτι αἴνος;) ὅτι κράτος δε (δο — — —);
 5 (χν; — — — — — — — — — ος)
 πρὸς ἐκπλήρωσιν μετα — — τὴν δέλτον
 ταύτην με τὴν χρυσολαμπῆ θεηλόγ(ον)
 — — — — — κράτιστε Θεὲ τῶν ὄλων
 δίδου πᾶσι τε τοῖς ἐκ πόθου καρδίας
 10 προσερχομένοις ἐν (τῇ πυκνίδι ταύτῃ);
 (— τως; εὐ)ρεῖν τὴν γνῶσιν τῶν λεγομένων
 καὶ προσφόρως κατέχ(ειν) λύσιν ἐπταισμένων
 καὶ βοήθ(ησον) — — — σε — — —

- 15 ----- τὴν -----
 ----- θαν)μάτων
 φύλαττε πάσης προσβολῆς ἐναντίων
 τήρησον ----- των
 τὸ τῆς ψυχῆς μου τριμερῆ τῶν ἐν κόσμῳ
 και τῶν ἐντεῦθεν δταν ἄρης θεοῦ βων
 20 ἴθουν κατώκησον πρὸς θείαν παῦλαν.

Συνέχεια δὲ τῶν στίχων ἡ ἐξῆς σημείωσις τοῦ γραφέως, δι' ὁμοίων ὡσαύτως γραμμάτων *.

Ἐγράφη κ(αἰ) πέρας εἴλη|φεν αὕτη ἡ θεολογικὴ ἢ πρώτη κ(αἰ) δευτέρα βίβλος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου διὰ χειρὸς | Νικολάου μο(να)χ(οῦ) κ(αἰ) Δανιήλ υ(ίο)ῦ αὐτοῦ ὀρθοδόξ[ων] χριστιανῶν πιστευόντων εἰς ... ;]** π(ατέ)ρα κ(αἰ) Υ(ιὸ)ν | κ(αἰ) ἅγιον Πν(εῦ)μα τὴν μίαν Θεοτήτά τε κ(αἰ) δύναμιν καθὼς ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τούτου τοῦ τρισμά|καρος κ(αἰ) ἀοιδίμου Πατρὸς ἐν τόπῳ Ἐρηίῳ τ(ῆς) Καλαβρίας ἐν τῷ Ὀκτωβρίῳ μηνὶ τῇ εἰκάδι δ', Ἰνδ(ικτιῶνος) ιε', ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,ϡν'. Διὸ δέομαι τῆς εὐσπλαγγνίας | σου Κ(ύρι)ε Κ(ύρι)ε τοῦ ἐλέους κ(αἰ) Θεὲ πάσης παρακλήσε(ως), ὁὸς ἡμῖν μέρος κ(αἰ) κληρον μετὰ | (τῶν εὐαρ)εστησάντ(ων) σοι ἁγίων ἐν τῇ ἀφθάρτῳ κ(αἰ) ἀδιαδόχῳ σου βασιλείᾳ. Ἀμήν | [Ἐχει ἢ παροῦ]σα βίβλος ἡ θεολογικὴ αὕτη τετράδας λ'. Ἔστιν δὲ ὁ ἀριθμὸς τ(ῶν) γεγραμμέν(ων) κ(αἰ) ἀ|[γράφῳ;]ν φύλ)λων διακόσια^{οι} (sic) (τες)σαράκοντα. ὁ τὰ πάντα πληρ(ῶν) Θ(εὸς) δόξα σοι.

Κατὰ ταῦτα ὁ κῶδιξ ἐγράφη ὑπὸ δύο γραφέων τοῦ Νικολάου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Δανιήλ. Ἡ δηλούμενη ἐνταῦθα συγγένεια δὲν εἶναι ἀπαραιτήτως συγγένεια ἐξ αἱματος εἶναι πιθανὸν δηλαδή ὁ Δανιήλ νὰ εἶναι πνευματικὸν τέκνον τοῦ Νικολάου. Τί ἐγράψεν ὁ εἰς καὶ τί ὁ ἕτερος δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετ' ἀσφαλείας. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι ἡ γραφὴ τῶν φύλλων 168 κέ. διαφέρει ἐλαφρῶς τῆς τῶν προηγουμένων φύλλων καὶ γέμει μικρογραφῶν καὶ καλλιτεχνικῶν πρωτογραμμάτων. Ἡ διαφορὰ αὕτη μᾶς ἄγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ πρῶτον μέρος ἦτοι τὰ φύλλα 1 - 167 πιθανὸν νὰ ὀφείλωνται εἰς τὴν μίαν χεῖρα, τῶν δὲ ὑπολοίπων φύλλων ἢ γραφῆ καὶ πᾶσαι αἰ μικρογραφίαι εἰς τὴν τοῦ ἑτέρου γραφέως.

φ. 191^ν Ἀρχικῶς λευκὸν συνεπληρώθη μεταγενεστέρως διὰ διαφόρων ἀποσπασμάτων κειμένων (βλ. ἀνωτέρω Δ', 8) καὶ ἄλλων δοκιμῶν κονδυλίων.

Ἐπὶ πλέον : α) Ἰχνη βραχυγραφημένων ἡμερομηνιῶν (ἴσως ἰατροσόφιον) : καὶ ια' δεκ. καὶ ις' ... σὺν καὶ ...εἰαι ... θ(εοῦ) ... ταῖς ἡμέραις ὁ ἀσθενῶν οὐκ ἴσταται ...στήσε(ται) ...ματα ... εἶτε δοῦλ(ον) σταθήσεται ὁ εἰς πόλεμον ἀπερχόμενος...

β) ἡ ενε φειλα διακόσια-σαράντα δύο καὶ νὰ ἐχὶ τ(ᾶς) ἀρ(ᾶς) τ(ῶν) τριακοσίον δέκα κ(αἰ) ὄκτὸ Θεοφόρον π(α)τ(έ)ρω(ν). | ὅπου νὰ κοψῆ ἀπὸ τούτου τοῦ βειβλίου καὶ αἶνα φειλ(ον).

γ) Δύο κύκλοι καὶ ἴχνη τρίτου μὲ πασχάλια (;).

δ) Κατωτέρω δύο ὑπογραφαί : νικιτ(ας), νικόλα(ος).

α.χ.

φ. 192 χεῖρὶ νεωτάτη : ,ϡν'=(942).

Λευκὰ φύλλα : Ἀρχικῶς ἀφέθησαν λευκὰ τὰ φ. 83^ν καὶ 191^ν. Ἐπίσης ἀγραφα ἕμει-

* Αἱ ἐντὸς ἀγκυλῶν συμπληρώσεις ὀφείλονται εἰς τὸν Σακκελίωνα. Σήμερον ἀναγινώσκονται ἔτι ὀλιγώτερα.

** ἴσως πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ : ὀρθοδόξ[ων] τῇ πῖστιι ὄντων τῇ εἰς].

ναν μικρά τμήματα στηλών, ἔνθα ἐπερατοῦτο εἰς λόγος (πρβλ. φφ. 40^v, 48, 50, 62^v, 67, 70^v, 118^v, 121, 125, 178). Ἡ χαράκωσις εἶναι τοῦ τύπου Lake, III, Ia.

Ἡ θέσις τῶν γραμμάτων ἄνωθεν τῶν γραμμῶν χαρακώσεως, ἐλαφρῶς ἀπτόμενα αὐτῶν.

Κομμένα φύλλα : Δεξιάι φαι τῶν φφ. 53, 60, 93, 150, 163, 182.

Περγαμηνή οὐχί ἀρίστης ποιότητος οὐδὲ ἴσου πάχους.

Κατάστασις κώδικος κακὴ· πλείστα τῶν γεγραμμένων ἐξίτηλα.

Κακὴ προσπάθεια μεταγενεστέρων ὅπως συμπληρώσουν τὰ μὴ ἀναγινωσκόμενα.

Ἡ εἰς τετράδια ἀριθμησις εἶναι μὲν παλαιότερα τῆς σταχώσεως τοῦ κώδικος δὲν φαίνεται ὅμως νὰ εἶναι σύγχρονος τῆς γραφῆς. Αἱ κατὰ φύλλα καὶ σελίδας ἀριθμήσεις εἶναι ἀμφότεραι μεταγενέστεραι τῆς τελευταίας σταχώσεως τοῦ κώδικος. Ἡ μὲν κατὰ σελίδας ἐγένετο διὰ μελάνης εἰς τὸ μέσον τῆς ἄνω φάσ, ἡ δὲ κατὰ φύλλα εἶναι σύγχρονος διὰ ἐρυθρᾶς μολυβδίδος εἰς τὴν ἄνω δεξιάν φαν ἐκάστου φύλλου.

Στάχωσις διὰ βύρσης μαύρου χρώματος ἐπικεκολλημένης ἐπὶ ξυλίνων πινακίδων ἄνευ ἐντύπων διακοσμῆσεων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν πινακίδων χάρτης ἐπικεκολλημένος λευκός.

Ἐκλογὴ βιβλιογραφίας :

Σακκελίωνοσ, *Περιγραφή λεπτομερῆς τῶν ὑπ' ἀρ. ΑΓ' καὶ ΡΟΑ' χειρογράφων τευχῶν τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης*, Πρόοδος (Σμύρνης) 1874, ἀρ. 321 καὶ 324.

Σακκελίωνοσ, *Πατρμ. Βιβλ.*, σελ. 17 - 23.

Duchesne et Bayet, *Mission au Mont Athos...*, *Archives des missions scientifi. et litt.*, σειρ. Γ', 3 (1876), σελ. 434.

V. Gardthausen, *Spicilegium Patmiacum* (ἐν *Catalogus codicum graecorum Sinaiticorum*), Ὁξφόρδη 1886, σελ. 262 κέ.

Ch. Diehl, *Le trésor et la Bibliothèque de Patmos au commencement du XIIIe siècle*, BZ 1 (1892), σελ. 502, 517, σημ. 2.

M. Vogel - V. Gardthausen, *Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*, Λιψία 1909, σελ. 98, 361.

G. Jacopi, *Le miniature dei codici di Patmos*, Clara Rhodos VI-VII (1932-1933), σελ. 573 - 574, πίν. 1 - 27.

Kirsopp-Silva Lake, *Dated Greek minuscule Manuscripts to the year 1200*, τόμ. Α', Βοστώνη 1934, σελ. 14, πίν. 28 - 34.

K. Weitzmann, *Die byzantinische Buchmalerei des 9 und 10 Jahrhunderts*, Βερολῖνον 1935, σελ. 82 - 84, εἰκ. 558 - 571.

E. C. Colwell - H. R. Willoughby, *The Four Gospels of Karahissar*, τόμ. Β', Σικάγον 1935, σελ. 63 - 65.

R. Devreesse, *Introduction à l'étude des manuscrits grecs*, Παρίσιοι 1954, σελ. 290.

Στ. Παπαδοπούλου, *Πάτμος*, Ἀθήναι 1962, σελ. 32 - 33.

Βυζαντινὴ Τέχνη, Κατάλογος τῆς 9ης Ἐκθέσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, Ἀθήναι 1964, σελ. 289 ἀρ. 343.

ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

(Συμβολή πρώτη)

Ὁ Ἰωάννης Σακκελίων περιγράφων τοὺς Πατμιακοὺς κώδικας πρὸ ἐνὸς περίπου αἰῶνος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῇ τὴν ἐξέλιξιν τὴν ὁποίαν θὰ εἶχον ἡ Κωδικολογία ἐν γένει καὶ ἡ Παλαιογραφία εἰδικώτερον εἰς τὰς ἡμέρας μας, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἀντεμετώπισε τὰ συναφῆ πρὸς τὴν καταλογογράφησιν τῶν κωδίκων προβλήματα, καθ' ὃν τρόπον ταῦτα ἀντιμετωπίζονται σήμερον.

Αἱ παραλείψεις αὗται, ὡς ἐξετέθη ἤδη εἰς τὴν προηγουμένην μελέτην τοῦ παρόντος τόμου¹, καὶ ἡ ἀνάγκη ὅπως αἱ λανθάνουσαι μέχρι σήμερον πληροφορίες εἰς τοὺς Πατμιακοὺς κώδικας γίνουσι γνωσταὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ φιλολογικὴν Ἐπιστήμην καθόλου, μᾶς ὤθησαν εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ ἔργου τῆς ἀνασυντάξεως τῆς *Πατμιακῆς Βιβλιοθήκης*. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι φυσικὸν ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς συντάξεως καὶ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ νέου Καταλόγου νὰ βραδύνη πολὺ ἀκόμη, ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον ὅπως καταστήσωμεν γνωστὰς εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους τὰς κυριωτέρας ἐξ αὐτῶν παρέχοντες οὕτω τὴν δυνατότητα τῆς ἀξιοποιήσεώς των.

Τὰς παραλείψεις ταύτας τοῦ Σακκελίωνος — ὅθεν καὶ ὁ τίτλος τῆς παρούσης μελέτης *Σακκελίωνος Παραλειπόμενα* — δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς φύσεως ἐκάστης ἐξ αὐτῶν :

α) Παράλειψις ἀναγραφῆς καὶ περιγραφῆς προσθέτων φύλλων ἢ τμημάτων κώδικος. Οὕτω δὲν ἐπεσημάνθησαν καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν περιεγράφησαν πρόσθετα τμήματα κωδίκων, τετράδια ἢ φύλλα, ἅτινα ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ καιροὺς ὡς παράφυλλα κατὰ τὰς σταχώσεις ἢ ἀνασταχώσεις πολλῶν χειρογράφων. Τὰ πρόσθετα ταῦτα σπαράγματα προέρχονται συνήθως ἐκ παλαιότερων κωδίκων καὶ περιέχουν κείμενα διάφορα τοῦ κειμένου τοῦ εἰς ὃν συνεσταχώθησαν κώδικος.

β) Παράλειψις ἀναγραφῆς ἡσοδίων ἔργων συγγραφέως τινὸς ἕνεκα πτώσεως φύλλου τοῦ κώδικος. Συχνάκις εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἐξ ἐνὸς κώδικος ἐξέπεσε φύλλον ἐν ᾧ περιείχετο τὸ τέλος ἔργου συγγραφέως τινὸς (λό-

1. Ἀθανασίου Δ. Κομίνη, Ὁ νέος Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Πάτμῳ ἱερᾷ Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (Μέθοδος καὶ προβλήματα), σελ. 17 κέ.

γος, ἐπιστολή κλπ.) καὶ ἡ ἀρχὴ ἑτέρου ἔργου τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου συγγραφέως ἐδηλώθη μόνον ἢ ὑπαρξίς τοῦ πρώτου ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ὁποίου ἐλάνθανεν ἔκτοτε τὸ ἐπόμενον ἀκέφαλον ἔργον.

γ) Παράλειψις μνείας ἐπὶ μέρους κειμένων ἀνηκόντων εἰς γενικωτέραν ἐνότητα. Ὁ Σακκελίω προκειμένου περὶ ἔργων γενικοῦ περιεχομένου, ὡς εἶναι φέρ' εἰπεῖν τὰ ἐκκλησιαστικοῦ, λειτουργικοῦ, ἀσκητικοῦ κλπ. ἐνδιαφέροντος, ἤρκεσθη πολλάκις εἰς γενικὸν χαρακτηρισμὸν χωρὶς νὰ ὑπεισέλθῃ εἰς λεπτομερείας καὶ χωρὶς νὰ δηλώσῃ τὰ ἐπὶ μέρους κείμενα. Οὕτω π.χ. πολλοὶ κώδικες χαρακτηρίζονται ὡς *εὐαγγέλια, πραξαπόστολοι, ἀσκητικά, συναξάρια, νομικά* κλπ., χωρὶς νὰ ἐπισημαίνωνται τὰ ἐπὶ μέρους κείμενα (προοίμια, κεφάλαια, ἀνθολογούμενοι συγγραφεῖς, ἀποφθέγματα ἢ διηγήσεις, ἡμερομηνίαι καὶ ὀνόματα ἐγκωμιαζομένων ἀγίων, πίνακες περιεχομένων κλπ.), στοιχεῖα δηλαδὴ ἀπαραίτητα διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἐνὸς κώδικος καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας αὐτοῦ.

δ) Παράλειψις μνείας κειμένων γεγραμμένων μεταγενεστέρως εἰς παλαιούς κώδικας. Πολλοὶ κώδικες ἐπὶ τῶν ἀρχικῶς ἀγράφων καταλειφθέντων φύλλων των, τῶν περιθωρίων, τῶν παραφύλλων καὶ αὐτῶν τῶν πινακίδων ἀκόμη φέρουν πολλάκις σημειώσεις καὶ κείμενα γεγραμμένα ὑπὸ μεταγενεστέρων χειρῶν. Πλὴν τῶν *βραχέων χρονικῶν*, πολλὰ τῶν κειμένων τούτων οὐδεμιᾶς ἔτυχον μνείας εἰς τὸν παλαιὸν Κατάλογον.

ε) Ἐσφαλμένοι χαρακτηρισμοί. Εἰς τινὰς περιπτώσεις κώδικες χαρακτηρίζονται διὰ τῆς γενικῆς φράσεως *ὁμοίος τῷ προηγουμένῳ*, ἐνῶ οὐχὶ σπανίως οὗτοι ἀποδεικνύονται διάφοροι ἐκείνων.

ς) Διάφορος σειρὰ ἀναγραφῆς ἐπὶ μέρους κειμένων χάριν εὐκολίας. Ἐνίοτε ἔργα ἐνὸς συγγραφέως δὲν κατεγράφησαν κατὰ τὴν ἐν τῷ κώδικι σειρὰν αὐτῶν, ἀλλ' ὑπήχθησαν εἰς γενικωτέραν ἐνότητα διὰ διαφόρους ἐκάστοτε λόγους (τήρησις ἀλφαβητικῆς σειρᾶς, συγκέντρωσις ἔργων ἐνὸς συγγραφέως ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ κλπ.). Ἡ συστηματικωτέρα αὕτη κατάταξις ἀντενδείκνυται κατὰ τὴν καταλογογράφησιν τῶν κωδίκων· τούναντίον μάλιστα κρίνεται ἀπαραίτητος ἡ ἀναγραφὴ τῶν κειμένων κατὰ τὴν ἐν τῷ κώδικι σειρὰν, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν διευκολύνει τὴν κατάταξιν αὐτοῦ εἰς ὁμάδας καὶ οἰκογενείας κωδίκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθιστᾷ εὐχερεστέραν τὴν μελέτην τῆς χειρογράφου παραδόσεως ἐνὸς συγγραφέως.

ζ) Παράλειψις μνείας καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων, ἀρχικῶν γραμμάτων κλπ. Σημειωτέον ὅτι ἀξίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης δὲν ἔχουν μόνον αἱ ἀριστουργηματικαὶ ὀλοσέλιδοι μικρογραφίαι, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο καλλιτεχνικὸν στοιχεῖον, διότι δύναται οὐ μόνον νὰ ἀποτελέσῃ καθ' ἑαυτὸ ἀντικείμενον ἐξετάσεως τῆς οἰκείας ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς προελεύσεως τῶν κωδίκων.

η) Ἐσφαλμένη χρονολόγησις. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ὁ Σακκελίω

μετά πολλῆς ὀξύδερκείας καὶ ὀρθῶν κριτηρίων ἐχρονολόγησε τοὺς Πατμιακοὺς κώδικας. Βεβαίως εἰς τινὰς περιπτώσεις ἐσφάλῃ, ὡς εἶναι φυσικὸν ἄλλως τε νὰ συμβαίῃη περὶ τὰς χρονολογήσεις κωδίκων, ἰδίᾳ ὁσάκις δὲν βοήθοῦν εἰς τοῦτο οὔτε τὰ κείμενά των οὔτε ἡ ὕλη καὶ τὰ λοιπὰ ἐξωτερικά των στοιχεῖα.

θ) Ἀνώνυμα, ψευδεπίγραφα ἢ ἀδήλων συγγραφέων ἔργα. Μετὰ πάροδον ἐνὸς περιήτου αἰῶνος τὰ πλεῖστα τῶν κειμένων ἐγένοντο ἀντικείμενον κριτικῶν ἐκδόσεων καὶ ἐμελετήθησαν ἐπιστημονικῶς. Φυσικὸν λοιπὸν εἶναι σήμερον νὰ δυνάμεθα νὰ ἀποδίδωμεν ἀνώνυμα ἔργα εἰς τοὺς συγγραφεῖς των ἢ ἀντιθέτως νὰ ἀπαλλάσσωμεν συγγραφεῖς τῆς εὐθύνης κειμένων τὰ ὅποια οὐδέποτε ἔγραψαν.

Αὐταὶ κυρίως ὑπῆρξαν αἱ παραλείψεις τοῦ Σακκελίωτος, τὰς ὁποίας θὰ προσπαθήσωμεν ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ νὰ ἐκθέσωμεν κατωτέρω ἀφίνοντες τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν διὰ τὸν νέον Κατάλογον. Καὶ ὡς πρώτην συμβολὴν παρέχομεν τὰ παραλειπόμενα τῶν πρώτων τριάκοντα κωδίκων.

ΚΩΔΙΕ ΑΡ. 1

1. Ὁ ὑπὸ τοῦ Σακκελίωτος χαρακτηριζόμενος ὡς ἀδελος συγγραφεὺς τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ κώδικος εἶναι ὁ Ἀντίοχος Μοναχός, αἱ πνευματικαὶ ὑποθέσεις δὲ τὰ ρλ' (καὶ ὄχι ρπ') κεφάλαια αὐτοῦ (PG 89, 1421 - 1849).

Πλὴν τῶν θ' κεφαλαίων, ἅτινα ἐξέπεσαν μετὰ τῶν πρώτων φύλλων τοῦ κώδικος, ἐλλείπουν ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἕνεκα πτώσεως δηλαδὴ καὶ ἄλλων φύλλων μὴ συνεχομένων ἐκ τῶν ἐπομένων δύο τετραδίων, καὶ τὰ ἐξῆς κεφάλαια ἢ τμήματα αὐτῶν :

α) Τοῦ κεφ. ι' ἢ ἀρχή.

β) Τοῦ κεφ. ιγ' τὸ τέλος.

γ) Τὰ κεφ. ιδ' καὶ ιε' ὀλόκληρα μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ κεφ. ις'.

δ) Τοῦ κεφ. ιζ' τὸ τέλος.

ε) Τὸ κεφ. ιη' ὀλόκληρον μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπομένου κεφ. ιθ'.

Σημειωτέον ὅτι ἡ σειρά τῶν κεφαλαίων ἐν τῷ κώδικι εἶναι διάφορος τῆς παρὰ τῷ Migne ἐκδόσεως.

2. Τὸ ἐν τῷ κώδικι (φφ. 211^v - 247^v) τελευταίαν σειράν ἔχον ἔργον: *Νείλου μονάζοντος ἐρημίτου διήγημα εἰς τὴν ἀνάγερσιν τῶν ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει μοναχῶν. . .*, περατοῦται κολοβὸν διὰ τῶν λέξεων : *ἀναλύειν οὐ πεφυκότος διὰ τοῦτο οὐκ ἐμμησάμην σαρκῶν | (μητέρας ἀγεννώως ἐπὶ ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς. . .)* (PG 79, 660 A-B).

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 2

1. Τὸ ὑπόμνημα εἰς τοὺς δύο λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου *Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα*, ὀφειλόμενον εἰς ἀνώνυμον συγγραφέα, εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ τοῦ Νικήτα Ἑρακλείας, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος θὰ τὸ ἐχρησιμοποίησεν ὡς πηγὴν διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ἰδικοῦ του ὑπομνήματος.

Ὁ κῶδιξ ἄρχεται ἀκέφαλος ἀπὸ τῶν λέξεων : |τι μὲν . . . του τοῦ λόγου πανηγυρικὸν τὸ εἶδος. . . Τελευτᾶ δὲ οὕτως : . . . ἦν καὶ οὗτος μυσταγωγίαν καλεῖ καὶ τῆς θεότητος καθ' ὅσον καὶ ἐνταῦθα τὰς αὐγὰς ἐδέξαντο τῆς γνώσεως καὶ θεώσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

Τμῆμα τῶν ὑπομνημάτων τούτων ἐξέδωκεν ὁ I. S a j d a k, *Historia critica scholiastarum et commentatorum Gregorii Nazianzeni . . .*, Κρακοβία 1914, σελ. 206 - 208.

2. Τὰ φφ. 297 - 299 προέρχονται ἐξ ἄλλου κώδικος, συνεσταχώθησαν δὲ μετὰ τοῦ παρόντος καὶ ἐν τέλει αὐτοῦ εἰς θέσιν παραφύλλων. Ἡ γραφὴ αὐτῶν φαίνεται τοῦ ι' - ια' αἰῶνος, τὸ δὲ κείμενον ἐπὶ μιᾶς στήλης ἀνήκει μᾶλλον εἰς τινὰ Ἑρμηνείαν τῶν Θείων Γραφῶν ἢ εἰς ὁμιλίαν ἐπὶ Γραφικῶν θεμάτων.

α (φ. 297^{r-v}) Ἄρχ. . . | ὡς ἂν θάτερον μόνον ποιῶ. . . τῆς ὠδῆς ἀκούοντες τῷ ταῦτα ἐπάδοντι . . .

Τελ. . . ὁ ἐξανατέλλων γὰρ φησι χόρτον τοῖς |

β (φ. 298^{r-v}) Ἄρχ. . . | σις ἦν τῶν μαθητῶν τὸ πλῆθος διὸ καὶ ἐπήγαγεν ὥστε με ἀπὸ Ἱερουσαλήμ καὶ κόκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ. . .

Τελ. . . ὁμοίως τῷ προοιμίῳ τὸ τέλος ὑφαίνει καὶ γὰρ |

γ (φ. 299^{r-v}) . . . | νυμίας ὄντα ἀνάξιον ὥστε καὶ σὺ κατὰ χάριν ἐσώθης. . . καὶ γὰρ ἀποβεβλημένος ἦς· μὴ τοίνυν στασίαζε . . .

Τελ. . . τὰς θείας ἐπωδὰς καὶ τὰς ἐντεῦθεν καὶ τὰς ἀπὸ |

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 3

α) Τοῦ παρόντος κώδικος ἐλλείπει ἡ ἀρχὴ τῆς *Πρὸς Σεραπίωνα Α'* ἐπιστολῆς τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου κατὰ τῶν λεγόντων ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα ἐστίν. . . Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῶν λέξεων : (. . . κοινὸν ἡγησάμενος ἐν ᾧ ἡγιάσθη) | καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας. . . (PG 26, 548A).

β) Τοῦ λόγου *Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ψαλμῶν* (φφ. 290^v - 292) περιεσώθη μόνον ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, 19 περίπου φύλλων ἐκπεσόντων μετὰ τὸ φ. 290.

(φ. 290^v) "Ἀρχ. "Αγαμαί σε τῆς ἐν Χριστῷ προαιρέσεως, φίλε Μαρκελλῖνε, καὶ γὰρ καὶ τὸν παρόντα πειρασμὸν καὶ (τοι πολλὰ παθῶν ἐν αὐτῷ. . .) (PG 27, 12A).

(φ. 291) "Ἀρχ. (. . . λέγων ταῦτα με)|γάλην ὄφεται τὴν ἐν αὐτοῖς παράκλησιν εἴτε πειράζεται καὶ διώκεται, ψάλλον οὕτως. . . μέχρι τέλους (PG 27, 44B-45C).

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 4

Ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει τοῦ κώδικος τούτου, περιέχοντος ἔργα τοῦ Μ. Ἀθανασίου, προσετέθησαν κατὰ τὴν στάχωσιν, ὡς παράφυλλα, σπαράγματα ἐξ ἄλλων κωδίκων.

1. Οὕτως ἔχομεν ἐν ἀρχῇ ἐξ φύλλα καὶ ἐν τέλει δύο, ἀποτελοῦντα τετράδιον πλήρες καὶ περιέχοντα κεφάλαια τοῦ Ἀντιόχου Μοναχοῦ. Ταῦτα εἶναι γεγραμμένα διὰ μεγαλογραμμάτου γραφῆς τοῦ θ' αἰῶνος καὶ ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ τετράδιον. Τοῦ τετραδίου τούτου κατὰ τὴν τελευταίαν στάχωσιν ἀπεσπάρθη ἐν δίφυλλον (τὸ 1ον καὶ 8ον φύλλον) καὶ ἐσταχώθη ἐν τέλει, εἶτα δὲ ἠριθμήθησαν ἀπὸ α - f τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος ἐξ φύλλα καὶ g - h τὰ δύο τελευταῖα, ἐνῶ ἡ φυσικὴ σειρά των εἶναι : g, a - f, h. Τὸ τετράδιον τοῦτο περιέχει κατὰ σειράν α (φφ. g, a) *Πίνακα τῶν περιεχομένων ρλ' κεφαλαίων ὑπὸ τὸν ἀκόλουθον τίτλον : Ἐπιστολὴ Ἀντιόχου μοναχοῦ τῆς Λαύρας τοῦ ἀββᾶ Σάβα πρὸς Εὐστάθιον ἡγούμενον Μονῆς Ἀτταλίνης πόλεως Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας κεφάλαια διάφορα ρλ' καὶ προσευχὴ ἐξομολογήσεως* β (φφ. a - d) *Α' Περὶ πίστεως* γ (φφ. d - e) *Β' Περὶ ἐλπίδος* δ (φφ. e - f^v) *Γ' Περὶ ἐστιάσεως* ε (φφ. f^v - h^v) *Δ' Περὶ γαστριμαργίας* ς (φ. h^v) *Ε' Περὶ μέθης* (οὐχὶ πλήρες) (PG 89, 1421 - 1445C).

2. Ἐν ἀρχῇ ἐπίσης τοῦ κανονικοῦ πρώτου τετραδίου τοῦ κώδικος προσετέθη φύλλον ἐκ Μηναίου τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς τοῦ ια' αἰῶνος, ἐν ᾧ περιέχεται τμῆμα τῆς ἀκολουθίας τῶν ἡμερῶν ια' καὶ ιβ' : Ἀρχ. | ἡμῶν τὴν πταίσασαν σοῦ ὑπερφυῶς ἐξ αἱμάτων. . .

ὦδὴ θ' : Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν...

Κοσμεῖν τὴν ἔνδον ψυχὴν ...

Ἰδεῖν ποθοῦσα τὸν ὑπὲρ αἰσθησιν ...

Ἐδῆς καὶ ἤχον ἐπαπολαῦσαι ...

Μηγὶ τῷ αὐτῷ ἰβ' εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Τάραχον, Πρόβον καὶ Ἀνδρόνικον...

Χορὸς ἀγγελικός ...

Τῆς ἁγίας Τριάδος ...

**Ὄψιν συντριβόμενος ...*

**Ἐφερὲς τυπτόμενος ...*

Πυρὶ συμφλεγόμενος ...

Τελ. *θηρσί τε συμπλεκόμενος καὶ τελειού|(μενος...).*

Τὸ Μηναῖον ἐξ οὗ τὸ παρὸν φύλλον ἐξέπεσεν ἀντιπροσωπεύει τὴν ἱεροσολυμιτικὴν τάξιν, τὰ δὲ ἀνωτέρω κείμενα εἶναι ἀνέκδοτα. Τὰ τρία πρῶτα τροπάρια τὰ ἀρχόμενα διὰ τῶν γραμμάτων *K I Q* ἀνήκουν εἰς κανόνα τοῦ ὕμνογράφου Γεωργίου εἰς τὴν Ζηναῖδα, οὗ ἡ ἀκροστιχίς : *Ἡ Ζηναῖς ζῆ καὶ θανοῦσα σαρκίῳ* (Ἐκκλησ. Φάρος 37 (1939), σελ. 246 - 247).

3. Ὁ κῶδιξ ἐπίσης κοσμεῖται διὰ πολυχρώμων καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων καὶ πρωτογραμμάτων.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 5

1. Τοῦ κώδικος προτάσσεται Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐρωτήσεων Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου ἀκέφαλος καὶ κολοβός, διότι ἐξέπεσεν ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου τετραδίου ἀνά ἓν φύλλον.

(φ. 1) Ἀρχ. ἀπὸ τῆς λ' ἐρωτήσεως : *(Τίνος ἔνεκεν καταρᾶται ὁ Ἰὼβ) | τὴν ἡμέραν αὐτοῦ.*

(φ. 4). Τελ. διὰ τῆς ἐρωτήσεως ρμα' : *Ἐάν τις ὀρίση παρ' ἑαυτῷ . . . τί ὀφείλει ποιῆσαι* (PG 89, 316 - 328).

2. Τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ κώδικος αἱ σωζόμεναι ἐρωταποκρίσεις *Εἰς τὰ ἄπορα τῆς θείας Γραφῆς εἶναι σκζ', ὧν ἡ μὲν α' ἄρχ. Εἰς τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν : Ἐρώτ. Τίς ὁ εἰπὼν καὶ τίνι λέγει ; Ἀπόκρ. Ὁ πατήρ ὁ εἰπὼν τὸ ποιήσωμεν . . . Τελ. κολοβὸν διὰ τῶν λέξεων : . . . τῆς ὀργῆς καὶ ἀναβάντες τῆς αἰχμαλω|(σίας . . .) (=κεφ. σκζ', Ἔσδρας βιβλίον Α').*

3. Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται διὰ καλλιτεχνικοῦ ἐπιτίτλου καὶ ἀρχικοῦ γράμματος (φ. 5).

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 6

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο Ἀνθολόγιον ἔχει πολλὰ ὑποστῆ ὑπὸ τε τοῦ χρό-

νου καὶ τῶν ἀνθρώπων. Πολλὰ φύλλα ἐξέπεσαν ἢ ἀπεσπίασθησαν, ἄλλων δὲ ἡ σειρά διεταράχθη κατὰ τὴν στάχωσιν. Κατὰ ταῦτα ὁ ἀρχικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων κεφαλαίων ἦτο ἀσφαλῶς μεγαλύτερος τῶν ὑπὸ τοῦ Σακκελίωτος μὲν ἀναγραφόμενων. Ὁ abbé M. Richard πιστεύει ὅτι εἶναι *de plus ancien témoin de ce que nous appelons le 'Florilegium sacroprofanum titulorum LVI'* (πρὸς Bulletin d'Information de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes 7 (1958), σελ. 36).

Ἄν λοιπὸν δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὸ ἡμέτερον Ἀνθολόγιον περιεῖχε νς' κεφάλαια, πρέπει νὰ ἐξέπεσαν ιγ'. Οὕτως, ἐνῶ ἐν φ. 183^v γίνεται λόγος *Περὶ δόξης* (Σακκελ. κεφ. κς'), εἰς τὸ ἐπόμενον φ. 184 ἡ συνέχεια εἶναι *Περὶ παιδων ἀγωγῆς*. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φ. 183^v εἶναι τὸ τελευταῖον τοῦ τετραδίου κδ', ὑποθέτομεν ὅτι ἐξέπεσεν ἐν τῷ μεταξύ ἐν τοῦλάχιστον τετράδιον, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ μέρους φύλλων, τὰ ὅποια ἔχουν ἀποσπασθῆ ἐκ διαφόρων σημείων τοῦ κώδικος.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 8

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ξυλίνων πινακίδων τοῦ κώδικος ἐπεκολλήθησαν δύο περγαμηνὰ δίστηλα φύλλα, ἀνὰ ἓν εἰς ἐκάστην πινακίδα, προερχόμενα ἐκ κώδικος τοῦ ια' αἰῶνος καὶ περιέχοντα λόγους πατέρων.

α) φ. Πινακ. Α' Ἄρχ. . . | *μῆσαι τοῦ Χριστοῦ τὸ σῶμα μὴ περιϊδῆς γυμνὸν μηδὲ ἐνταῦθα μὲν σηρικοῖς τιμᾶν ἱματίοις. . .*

Τελ. . . καὶ φιλοτιμίας ἀφορμὴ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐκεῖ δὲ ἔλεημο|

β) φ. Πινακ. Β' Ἄρχ. . . | *τος νεοττία στρουθῶν ἐπιτιθεμένου πανταχοῦ.*

Τελ. . . *περιορῶσιν ἀχ. . . νῶ τοὺς περιϊόντας καὶ σωφροσύνης |*

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 10

1. Ὁ κώδιξ οὗτος ἀκέφαλος καὶ κολοβὸς περιέχει λύσεις Θεοδωρήτου Κύρου εἰς τὰ ἄπορα τῆς Θείας Γραφῆς.

Ὁ Σακκελίωτος μνημονεύει *Γένεσιν*, *Ἐξοδον*, *Λευϊτικόν*, *Ἀριθμούς*, *Δευτερονόμιον* καὶ *Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ*. Εἰς ταῦτα δέον ὅπως προστεθοῦν καὶ οἱ *Κριταὶ* (φφ. 128 - 134^v), τῶν ὁποίων ὁμοίως ἐλλείπει τὸ τέλος, ἐκπεσόντων τῶν τελευταίων φύλλων τοῦ κώδικος. Τελευτᾶ διὰ τῶν λέξεων: *...λέγειν ἐκέλευσε καὶ διελεγχόμενος ἀνήρει: | (Ἐρώτ. Κ'. Τί δήποτε συνεχώρησεν. . .)* (PG 80, 508A).

2. Σημειωτέον ὅτι τὰ φφ. 17 - 50 ἐν οἷς περιέχεται τμήμα τῆς *Γενέ-*

σεως και όλόκληρος ή "Εξοδος προσετέθησαν εκ τῶν ὑστέρων γραφέντα ὑπὸ ἄλλης χειρὸς κατὰ τι μεταγενεστέρας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ἀντίστοιχον τμήμα τοῦ κώδικος ἐξέπεσεν ἢ κατεστράφη ὀλίγον μετὰ τὴν συγγραφὴν του.

(φ 1) "Αρχ. ἀκέφαλον ἀπὸ τοῦ ζδ' κεφαλαίου *Εἰς τὴν Γένεσιν* διὰ τῶν λέξεων : (. . . κείμενον εἶδρον Ἐβραεῖ) | τὸ δὲ Ἐβραεῖ ἐξελληνιζόμενον Ἐβραῖος γίνεται . . . (PG 80, 168A).

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 12

Ὁ κώδιξ οὗτος χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Σακκελίωνος ὁμοιος πρὸς τὸν προηγούμενον. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 11 κώδιξ ὅμως εἶναι Πραξαπόστολος ἐν περικοπαῖς κατὰ τὴν τάξιν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας, ἐνῶ ὁ παρὼν κώδιξ περιέχει τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (φφ. 1 - 66^v), τὰς ἑπτὰ Καθολικὰς ἐπιστολάς (φφ. 68^v - 99^v), τὰς δέκα τέσσαρας ἐπιστολάς τοῦ Παύλου (φφ. 99^v - 245^v), τὴν Ἀποκάλυψιν (φφ. 246 - 274^v), καὶ τὸ Μηνολόγιον (φφ. 275 - 278^v) σωζόμενον μέχρι τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου, ἔνεκα πτώσεως τῶν τελευταίων φύλλων τοῦ κώδικος. Ταῦτα πάντα μετὰ τῶν γνωστῶν ὑποθέσεων καὶ τοῦ μαρτυρίου Παύλου τοῦ Ἀποστόλου (φφ. 66^v - 68) προτασσομένων τῶν ἀντιστοιχῶν κειμένων. Ἡ σύγχυσις ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ κώδιξ ἐχρησιμοποίηθη διὰ τὰ ἐπ' ἐκκλησιαστικὰ ἀναγνώσματα, τῶν ὁποίων ἐδηλώθη ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἢ ἀρχῆ καὶ τὸ τέλος δι' ἐρυθρᾶς μελάνης· ἐν ταῖς ᾧραις ἐσημειώθησαν ὡσαύτως καὶ αἱ ἡμερομηνία, καθ' ἃς αἱ περικοπαὶ αὗται ἀναγινώσκονται.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 13

1. Καὶ ὁ παρὼν κώδιξ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Σακκελίωνος ὁμοιος πρὸς τοὺς προηγούμενους. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς εἶδομεν, ὁ ὑπ' ἀριθ. 12 κώδιξ εἶναι διάφορος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11, πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδιξ εἶναι Πραξαπόστολος κατὰ τὴν τάξιν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας, ὁμοιος δηλαδὴ πρὸς τὸν ὑπ' ἀριθ. 11.

2. Ἐν τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει τοῦ κώδικος συνεσταχώθησαν φύλλα τινὰ προερχόμενα ἐξ ἑτέρου κώδικος τοῦ ια' αἰῶνος περιέχοντα λόγους Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου. Τὰ ἐν ἀρχῇ φύλλα φέρουν ἀρίθμησιν α - δ καὶ τὰ ἐν τέλει 265 - 267 (παλαιότερον d - f). Ἐκ τούτων μόνον τὰ β, γ, d, e καὶ f περιέχουν ἔργα τοῦ προμνημονευθέντος λογίου, ἡ δὲ σειρὰ αὐτῶν εἶναι τεταραγμένη. Ἡ κανονικὴ τῶν σειρὰ εἶναι ἡ ἀκόλουθος : β, e, d, γ καὶ f. Τὰ φύλλα

ταῦτα ἀπεσπάρσθησαν ἀσφαλῶς ἐξ ἑνὸς τετραδίου κώδικος περιέχοντος ἔργα Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου· ἐκ τῶν παρουσιαζομένων κενῶν τοῦ κειμένου δυνάμεθα μετ' ἀκριβείας νὰ ἀποκαταστήσωμεν καὶ τὴν σειρὰν ἣν εἶχον εἰς τὸ τετράδιον : Ἐκ τῶν ὀκτὼ φύλλων τοῦ τετραδίου τὸ α' ἐξέπεσε, τὸ β' = β, τὸ γ' ἐξέπεσε, τὸ δ' = ε τὸ ε' = δ, τὸ ζ' (δίδυμον τοῦ γ') ἐξέπεσε, τὸ ζ' = γ καὶ τὸ η' = δ. Τὸ περισωθὲν κείμενον ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τοῦ Γ' Περὶ βασιλείας λόγου καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δ'.

α (φ. β^r - v) Ἔρχ. (ἀ)|φροδίσια ταῦτα ἥδιστα καὶ ἀνυβριστότατα (Περὶ βασιλείας λόγος Γ', ἐκδ. Morel, σελ. 52D), διακόπτεται εἰς τὰς λέξεις : ...βασιλεὺς βούλεται πολλαχοῦ καὶ | (Αὐτόθι, σελ. 54D).

β (φφ. e - d^v) Ἔρχ. (γυμνά)|σια μεστὰ καὶ παλαιίστρας . . . (Αὐτόθι, σελ. 56D), διακόπτεται εἰς τὰς λέξεις : . . . ἐνταῦθα διέτριβεν ἐν τοῖς κοινοῖς τε καὶ ἱεροῖς | (Περὶ βασιλείας λόγος Δ', ἐνθ' ἄνωτ, σελ. 60D).

γ (φφ. γ - f^v) Ἔρχ. . . | ἡ σὺν οἷσι τὸν ἀδύνατον ἠγιοχεῖν . . . (Αὐτόθι, σελ. 63A), διακόπτεται εἰς τὰς λέξεις : . . . καὶ σὺ νῦν Δαρτείου στοχάζει καὶ σοῦ ἐκεῖνος, καὶ τυχὸν ἂν πλήξαις τε καὶ ἐκβάλοις αὐτόν· ἐπισκοπώτερος γὰρ εἶναί μοι δοκεῖς ἔπειτα | (Αὐτόθι, σελ. 67A).

3. Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τῆς Α' πινακίδος τοῦ κώδικος ἐπικεκόλληται περγαμηνὸν φύλλον ἐκ κώδικος τοῦ ια' ἐπίσης αἰῶνος περιέχοντος εἰς δύο στήλας τμῆμα τοῦ βίου τοῦ Μεγάλου Εὐθυμίου, συνταχθέντος ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Σκυθοπόλεως.

Ἔρχ. (ἐπι)|πλήξας καὶ νουθετήσας αὐτόν καὶ τοὺς λοιποὺς στηριξας καὶ τῷ ὑποδείγματι φοβήσας ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ . . .

Τελ. . . καὶ τῶν παλαιστινῶν μετὰ τοῦ αὐτῶν ἐξιέναι ἀρχιεπισκόπου ἐνετείλατο ὁ μέγας Εὐθύμιος Πέτρῳ τῷ τῶν Σαρακηνῶν ἐπισκόπῳ, ἀπιόντι εἰς τὴν σύνοδον κατὰ πά|(ντα τρόπον ἀκολουθήσαι Κυρίλλῳ). Πρβλ. E d. S c h w a r t z, Kyrillos von Skythopolis (Texte und Untersuchungen..., 49, 2), Λιψία 1939, σελ. 32,3 - 33,3.

Σημειωτέον ὅτι ὁ κώδιξ ἐκ τοῦ ὁποῦ προέρχεται τὸ φύλλον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα καὶ ὁ Σιναῖτικὸς 524. τὸ δὲ σωζόμενον τμῆμα ἀνήκει εἰς τὸ κεφάλαιον κ' καὶ κα', ἐνῶ εἰς τὴν ὁμάδα OLVC τὰ ἀντίστοιχα κεφάλαια εἶναι τὰ ιθ' καὶ κ'.

4. Ἐπὶ τοῦ φ. 264^v ἔχει κολληθῆ μικρὸν τεμάχιον ἐκ περγαμηνῶ παλαιῶ κώδικος η' - θ' αἰῶνος, ἐν ᾧ περιέχεται τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα :

ΤΩΝ ΟΧΛΩΝ ΤΩ(N)
ΤΟΝ Κ(ΥΡΙΟ)Ν ΦΙΛΟΥ(N)
ΤΩΝ ΠΕΠΛΥCΑΝ
ΤΟ ΠΗ ΔΕ ΒΟΥ . . .

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 14

1. Ἡ ὑπὸ τοῦ Σακκελίωνος παρεχομένη χρονολογία τοῦ κώδικος εἶναι ἐσφαλμένη. Ὁ γραφεὺς τοῦ κώδικος παρενέβαλε τὴν χρονολογίαν εἰς τὴν Ἐπιστολὴν Παύλου τοῦ ἀποστόλου. Οὕτως ἐν φφ. 12^v - 13 γράφει: ... ἐτελειώθη ὁ ἅγιος ἀπόστολος τῷ κατ' αὐτὸν μαρτυρίῳ ἐξηκοστῷ καὶ ἐνάτῳ ἔτει τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας· παρήλθοσαν οὖν ἀφ' οὗπερ ἐμαρτύρησεν ὁ ἀπόστολος μέχρι | (φ. 13) τοῦ νῦν ἑξάκις χιλιοστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ π' ἔτους ἰνδικτιῶνος ἐνάτης καὶ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐνισταμένου, ἔτη χίλια διακόσια δέκα πέντε...

Κατὰ ταῦτα ὁ κώδιξ ἐγράφη τὸ ἔτος 1280, τὸ δὲ μικρὸν σφάλμα, τὸ ὁποῖον προκύπτει ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου Παύλου καὶ τοῦ σωτηρίου ἔτους, ὀφείλεται εἰς τὸν ἀντιγραφέα προφανῶς.

2. Ἐπὶ πλεόν τῶν μνημονευομένων προλόγων τῶν Πράξεων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν προτάσσονται ἐπίσης τὰ γνωστὰ κεφάλαια καὶ αἱ ὑποθέσεις εἰς ἕκαστον κείμενον.

3. Ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους ἐκάστης πινακίδος ἐπεκολλήθη ἀνὰ ἓν περγαμηνὸν φύλλον δίστηλον τοῦ ια' αἰῶνος. Τὰ περιεχόμενα ἐν αὐτοῖς κείμενα εἶναι:

Πινακ. Α' Ἄρχ. ... | αἴρειν εἴωθεν ὡς συνειδὸς κατορθωμάτων καὶ ψυχῆ μετὰ παρησίας ζῶσα. . .

Τελ. ... ἀναπετάσαι δὲ τὰς θύρας τοῦ δεσμωτηρίου καὶ λῦσαι τοὺς δεδεμένους ἅπαντας οὐκ (;) |

Πινακ. Β' Ἄρχ. ... | δεμίας οὐσης· οὕτω μέλλοιμεν θορυβεῖσθαι καὶ ταράττεσθαι πρώτη μὲν οὖν. . .

Τελ. ... ὄγδοον ὅταν δέη μακαρίζειν καὶ ταλανίζειν |

4. Μεταξὺ τῶν πολλῶν σημειώσεων τοῦ κώδικος μνημονεύομεν τὴν ἀκόλουθον ἐνθύμησιν: φ. 253^v: 1750: Μηνὶ οκτοβρίῳ | ἡμέρα ἦλθεν | τὸ κάτεργον τῆς ἀξι(α)ς καὶ ἐπίρασ(ιν) τ(ὸν) ἡγοῦμενον εἰς τα | παλάτια f

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 15

1. Τὰ προτασσόμενα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου κείμενα εἶναι πολλῶν πλείονα τῶν ἐν τῷ παλαιῷ Καταλόγῳ ἀναγραφόμενων. Ταῦτα περιλαμβάνονται εἰς τὰ φύλλα 65^v - 86 κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν:

α (φ. 65^v) *Διατὶ Παύλου ἀποστόλου ἐπιστολαὶ ἸΔ' λέγονται.* "Αρχ. *Ἐπειδὴ ταύτας αὐτὸς ὁ ἀπόστολος. . .*

β (φφ. 65^v - 71) *Πρόλογος τῶν ἸΔ' ἐπιστολῶν* (PG 85, 693 - 713.— H. von Soden, *Die Schriften des Neuen Testaments*, Βερολῖνον - Γοττιγγη 1902 - 1913, σελ. 650 - 656).

γ (φ. 71) *Μαρτύριον Παύλου τοῦ ἀποστόλου* (PG 85, 713 - 716.— Th. Schermann, *Prophetarum vitae fabulosae*, Λιψία 1907, σελ. 115.— Soden, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 369.— BHG^s 1458).

δ (φφ. 71^v - 79^v) *Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἀναγνώσεων, κεφαλαίων, στίχων καὶ μαρτυριῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου* (PG 85, 716 - 748.— Soden, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 657 κέ.).

ε (φφ. 79^v - 81) *Ἐπιθέσεις τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς* (PG 85, 748 - 749.— Soden, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 339 - 340).

ς (φ. 81) *Περὶ τοῦ μακαρίου τέλους τοῦ ἀποστόλου Παύλου.* "Αρχ. *Εἰς τὸ τῆς μανίας ἀκρότατον. . . Τελ. καὶ τῆς κλήσεως ἔτη πέντε καὶ τριάκοντα.*

ζ (φφ. 82 - 83^v) *Πρόλογος περὶ τοῦ ἁγίου Παύλου* (PG 118, 308 - 312.— BHG^s 1454).

η (φφ. 83^v - 85^v) *Ἀποδημία Παύλου τοῦ ἀποστόλου* (PG 85, 649 - 652.— Soden, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 367 - 368.— BHG^s 1457b).

θ (φφ. 85^v - 86) *Μαρτύριον Παύλου τοῦ ἀποστόλου* (διὰ δευτέραν φορὰν ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι. Πρβλ. ἄνωτ., ἀριθ. γ).

ι (φφ. 86 - 87) *Ἐπιθέσεις τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς* (διὰ δευτέραν φορὰν ἐπίσης. Πρβλ. ἄνωτ., ἀριθ. ε).

2. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος καὶ διὰ χειρὸς τοῦ ἰδ' αἰῶνος ἐγράφησαν καὶ τὰ ἐξῆς κείμενα :

α (φ. 354^v) Τρόπος εὐρέσεως τῶν κύκλων ἡλίου, σελήνης, περὶ βισέκτου ἔτους κλπ. "Αρχ. . . *κατὰ τέσσαρα ἔτη ὁ Φεβρουάριος. . .*

β (φ. 355^v) Περὶ τοῦ ποσάκις ἐνεφανίσθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασίν του. "Αρχ. . . *τὴν ἀνάληψιν ἑνδεκα ὀπτασίας ὤφθη τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. . .*

γ (φ. 355^v) (Ἐξαποστειλᾶριον, ἐκ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου τῆς καθ' Ἰουνίου) "Αρχ. *Τῶν ἀποστόλων ἅπαντες τὴν κορυφὴν ὑμνήσωμεν. . .* (Μηναῖον Ἰουνίου, ἔκδ. Ρώμης, 1899, σελ. 399).

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 17

Ὁ κώδιξ οὗτος διὰ βραχέων περιγραφεῖς ὑπὸ τοῦ Σακκελίωτος περιέχει μέγαν ἀριθμὸν ἀποφθεγμάτων πατέρων καὶ ὠφελίμων διηγήσεων, ἐν αἷς καὶ

ολόκληρον σχεδόν τὸ *Λειμωνάριον* τοῦ Ἰωάννου Μόσχου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παροῦσα συλλογὴ εἶναι ἀνθολογία οὐχὶ συστηματικὴ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κείμενα δὲν ἀκολουθοῦν ἐν πᾶσι γνωστὴν ἄλλοθεν σειρὰν ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἀπλὴ παράθεσις τῶν ἀρχοτελειῶν ἄνευ ἀντιστοίχων λεπτομερῶν παραπομπῶν εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἐκδόσεις¹.

α (φφ. 1 - 3^v) (**Διηγήσεις διάφοροι περὶ αἰσχυρῶν λογισμῶν**). ¹ Ἄρχ. ἀκέφαλον: ... ὅς... βήσας εἶπεν... ὑπερ... νος διὰ παντός ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καὶ ταχέως... μῆσας ἢ ζωὴ τοῦ μὲν ἀρχι... ² Διηγήσατο τις τῶν πατέρων ὅτι ἦν τις γέροντων μεγάλων ἀξιωθεὶς χαρισμάτων...— οὐκ ἀκούω καὶ ἐξέρχομαι. ³ Παρέβαλεν τις τῶν γερόντων πρὸς ἄλλον γέροντα καὶ λαλούντων αὐτῶν...— οὐκ ἀπέθανεν. ⁴ Εἶπεν γέροντων σπούδασον ἐπιμελῶς...— ἀπὸ τῆς ψυχῆς σου. ⁵ Εἶπεν πάλιν ἡ μέλισσα ὅπου ὑπάγει...— ἔργον τοῦ Θεοῦ ἐργάζεσθαι. ⁶ Εἶπεν τις τῶν πατέρων· χρητὴ τὸν μοναχόν...— ἐν τούτοις ὁ μοναχός. ⁷ Εἶπεν πάλιν· νῆψομεν ἀδελφοί...— ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. ⁸ Εἶπεν γέροντων ὀφείλει ὁ μοναχὸς καθ' ἑσπέραν...— ἔζησεν ἄββᾶ Ἀρσένιος. ⁹ Εἶπεν γέροντων ὅτι χρυσὸν ἐάν τις ἀπολέσῃ...— οὐκέτι εὕρησει αὐτόν. ¹⁰ Εἶπεν γέροντων ἀνιστάμενος τὸ πρῶτὸν λέγε...— νῆψε ἵνα κληρονομήσῃς. ¹¹ Ἀδελφὸς ἠρώτησε γέροντα λέγων· τί ποιήσω...— μέγα ἔλος (θάσος sup. lin.) γίνεται. ¹² Ἀδελφὸς εἶπε τινὶ γέροντι· οὐδὲν βλέπω...— ἐστῶτας καὶ πολεμοῦντας σε. ¹³ Ἐλεγον περὶ τίνος γέροντος ὅτι ὅτε ἔλεγον αὐτῷ οἱ λογισμοί...— θέλημα τοῦ Θεοῦ γενέσθαι. ¹⁴ Εἶπεν γέροντων ὅτι τρεῖς εἰσὶν αἱ δυνάμεις τοῦ σατανᾶ...— ποτὲ χάριτι τοῦ Θεοῦ. ¹⁵ Εἶπεν γέροντων ὅτι ὁ σατανᾶς σχοινοπλόκος ἐστίν...— περὶ τῶν λογισμῶν. ¹⁶ Ἐλεγον τις τῶν γερόντων ὅτι ὅταν σκεπασθῶσιν...— ὑποσκελλίσαι αὐτόν. ¹⁷ Ἦλθεν ἱερεὺς τις τῶν εἰδώλων...— χωρίζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. ¹⁸ Ἀδελφός τις εἰς τὰ κελλία ἔβρεξεν...— τὰς πανουργίας αὐτῶν. ¹⁹ Ἐλεγον περὶ τίνος γέροντος ὅτι ἐν σκῆτι ἀπέθνησκεν...— παρέδωκεν τὸ πνεῦμα. ²⁰ Ἐλεγον τις τῶν πατέρων ὅτι φιλόπρονος τις γέροντων...— προέκοπτεν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ. ²¹ Εἶπεν γέροντων ὡσπερ ξένος πάροχος οὐκ ἰσχύει...— διὰ τοῦ θελήματός σου. ²² Ἀδελφός τις πειραζόμενος ἀπῆλθεν πρὸς τινὰ γέροντα...— τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. ²³ Ἀδελφὸς ἠρώτησε γέροντα λέγων· τί ἐστὶν ἡ γεωργία τῆς ψυχῆς...— μὴ προσέχειν πταίσμασιν ἀνθρώπων. ²⁴ Εἶπεν ἡ ἀμμὰ Σάρα· βάλω τὸν πόδα μου ἐπὶ τὴν κλίμακα...— ὁ Θεὸς ὁδηγήσῃ με. ²⁵ Εἶπεν γέροντων ὅτι ἦν τις γεωργὸς πλούσιος σφόδρα...— εὕρισκομεν τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς.

β (φφ. 3^v - 6) **Περὶ τοῦ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι**. ¹ Ἐλεγον περὶ

1. Κατὰ τὴν μεταγραφὴν τῶν κειμένων ἐτηρήθη ὁ τονισμὸς τῶν ἐγκλιτικῶν ὡς ἔχει ἐν τῷ κώδικι.

τοῦ ἀββᾶ Ἄρσενίου ὅτι ὀψὲ Σαββάτων...—λοιπὸν ἐκαθέζετο. ² Ἠρώτησαν ἀδελφοὶ τὸν ἀββᾶν Ἀγάθωνα λέγοντες...—ἀγῶνος χρεία. ³ Ἐδηλώθη τῷ μακαρίῳ Ἐπιφανίῳ, ἐπισκόπῳ Κύπρου...—ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. ⁴ Εἶπεν ἀββᾶ Ἡσαΐας ὁ πρεσβύτερος τοῦ Πηλουσίου...—ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὡς πῦρ. ⁵ Παρέβαλεν ἀββᾶ Λῶντ τῷ ἀββᾶ Ἰωσήφ...—γενοῦ ὅλως πῦρ. ⁶ Παρέβαλον ποτὲ τῷ ἀββᾶ Λουκίῳ τῷ εἰς τὸ ἔνατον...—ἐν ἐμοὶ τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι. ⁷ Ἠρώτησαν τινὲς τὸν ἀββᾶν Μακάριον λέγοντες...—ποιεῖ μεθ' ἡμῶν ἔλεος. ⁸ Ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουλιανοῦ τοῦ ἀντάρτου ὅτε κατέβη...—ἐτελεύτησεν ἐν Κυρίῳ. ⁹ Ἦλθεν τις γέρον ποτὲ εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ καὶ ὡς ἐξήρχετο...—ἔφυγεν ἐκεῖθεν. ¹⁰ Εἶδεν τις ἀναχωρητῆς δαίμονα...—ψάλλον καὶ προσευχόμενος. ¹¹ Εἶπεν γέρον· θαῦμα ἐσμὲν τὰς εὐχὰς οὕτως εὐχόμενοι...—μὴ βλέποντας ἡμᾶς. ¹² Ἀδελφὸς ἠρώτησε γέροντα λέγων διατί ὅτε...—κατεργάσασθαι στήκῳ βουλόμενος. ¹³ Εἶπεν γέρον· θέλεις εἶναι μοναχός; κράτει τὴν βίαν...—ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐστίν. ¹⁴ Εἶπεν γέρον· οἱ προσερχόμενοι τῷ Θεῷ ὀφείλουσιν...—βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ¹⁵ Καθεζομένου ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ...—τῆς ἐργασίας τοῦ εἰς αὐτά. ¹⁶ Ἠρωτήθη γέρον τί ἐστὶν τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι...—ὅταν εἰς ἑαυτὸν δύνασθε προσεύχεσθαι.

γ (φφ. 6 - 7^v) **Ὅτι φιλοξενεῖν χρῆ καὶ ἐλεεῖν ἐν ἰλαρότητι.** ¹ Ἀπῆλθον ποτὲ τινὲς τῶν πατέρων πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωσήφ...—καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν. ² Ἐδόθη ποτὲ ἐντολὴ εἰς σκήτην ὅτι νηστεύσατε...—τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ οἰκοδόμησεν. ³ Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἀββᾶ Ποιμένι εἰς τὰς δύο...—ἀλλὰ μᾶλλον τῆς γλώσσης. ⁴ Ἀδελφὸς εἶπεν τῷ ἀββᾶ Ποιμένι· ἐὰν δῶ τῷ ἀδελφῷ...—ἵνα μὴ τῷ λιμῷ ἀποθάνωμεν. ⁵ Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ γέροντι καὶ ἐκβαίνων λέγει...—ἀποστείλω ἐν εἰρήνῃ. ⁶ Ἐλεγον περὶ τινος γέροντος ἐν τῇ Συρία ὅτι παρὰ τὴν ὁδόν...—τῷ θαυμαστὰ ποιοῦντι. ⁷ Ἦν τις γέρον οἰκῶν ἐν ἐρήμῳ τόπῳ...—καὶ οὕτως ἔμεινεν μετ' αὐτοῦ. ⁸ Μοναχὸς τις Θηβαῖος τῆς διακονίας ἔσχεν χάρισμα...—ἐχρήσατο τὰ παλαιά. ⁹ Γέρον τις ἐκαθέζετο μετὰ ἀδελφοῦ εἰς κοινόβιον...—γέροντος ἐδόξασαν τὸν Θεόν. ¹⁰ Εἶπεν ἡ ἀμμὰς Σάρα ὅτι καλὸν τὸ ποιεῖν...—ἔρχεται εἰς θεαρέσκειαν.

δ (φφ. 7^v - 12^v) **Περὶ ὑπακοῆς.** ¹ Εἶπεν ἀββᾶ Ἀντώνιος ὅτι ὑπακοὴ μετὰ ἐγκρατείας...—τὸ σῶμα σου ἀσθενῆσαι. ² Διηγήσατο περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ...—καὶ ἀφῆκεν ἀπελθεῖν. ³ Εἶπεν ἀββᾶ Μωϋσῆς τινὶ ἀδελφῷ...—τὰ ὄπλα ἡμῶν τὰ πολεμικά. ⁴ Εἶπεν πάλιν δεῦρο ἀδελφὸς εἰς τὴν ὑπακοήν...—οὐδὲ οἶδεν τί ἐστὶ μοναχός. ⁵ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μεγεθίου ὅτι διὰ δύο ἐσθίων...—εὔρεν ἀνάπανσιν. ⁶ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ ὅτι εἶχεν ἐν σκῆτι...—ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀγαπᾷ.

⁷ Κατήλθεν ποτὲ ἡ μήτηρ τοῦ ἀδελφοῦ Μάρκου ἰδεῖν αὐτόν...— διὰ τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ. ⁸ Εἶπεν ἄββᾶ Ὑπερέχιος ὅτι κειμήλιον...— μέχρι θανάτου. ⁹ Ἔλεγον οἱ γέροντες· ἔχει τις πίστιν...— οὐκ ἔχει παρὰ τῷ Θεῷ. ¹⁰ Ἔλεγον οἱ γέροντες· ταῦτα ζητεῖ ὁ Θεός...— καὶ πατράσιν ὀρθοδόξοις. ¹¹ Ἀδελφὸς ἐν σκήτει ὑπάγων εἰς θέρος παρέβαλεν μεγάλην...— ἐνάγεις εἰς ὕψος. ¹² Εἶπεν ἄββᾶ Ἀγάθων χρὴ τὸν μοναχὸν μὴ εὔσαι...— εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. ¹³ Γέρον εἶχεν μαθητὴν ὀλίγον αὐτοῦ παρακούοντα...— ὁ κλίβανος ἐσβέσθη. ¹⁴ Ἔλεγον οἱ γέροντες ὅτι οὐδέν...— ὑπακοῆς σκυλῶν. ¹⁵ Γέρον τις ἀναχωρητῆς εἶχεν διακονητὴν οἰκοῦντα...— ἀβλαβῆς πρὸς τὸν ἄββᾶν αὐτοῦ. ¹⁶ Δύο ἀδελφοὶ κατὰ σάρκα παρεγένοντο...— ἀνέστη ὁ νεκρός. ¹⁷ Ἄλλος τις βιωτικὸς ἔχων τρία παιδιά...— ὡς Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης. ¹⁸ Εἶπεν γέρον ὅτι ὁ καθήμενος ἐν ὑποταγῇ...— καθ' ἑαυτὸν ἀναχωροῦντος. ¹⁹ Εἶπεν πάλιν ὅτι διηγήσατο τις τῶν πατέρων λέγων ὅτι εἶδα τέσσαρα τάγματα...— ἐγένετο δόκιμος μοναχός. ²⁰ Οἰκέτης τις μοναχὸς γενόμενος ἐπὶ τεσσαράκοντα...— ἐν ὑποταγῇ μεγάλη. ²¹ Διηγήσατο τις λέγων ὅτι σχολαστικὸς τις Ἀντιοχεύς...— καὶ ἐθαύμασαν πάντες καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν.

ε (φφ. 12^v - 23^v) **Περὶ ταπεινοφροσύνης.** ¹ Ὁ ἄββᾶς Ἀντώνιος ἀπενίσας πρὸς τὸ βάθος...— οὐ συμφέρει σοι αὐτὰ μαθεῖν. ² Εἶπεν ὁ ἄββᾶς Ἀντώνιος τῷ ἄββᾶ Ποιμένι...— εἶπεν οὐκ οἶδα. ³ Ἐπέστησαν ποτὲ τῷ ἄββᾶ Ἀρσενίῳ οἱ δαίμονες...— βαλεῖν ἀρχήν. ⁴ Ἔλεγον δὲ περὶ αὐτοῦ ὅτι ὡσπερ οὐδεὶς τοῦ παλατίου...— αὐτοῦ τις ἐφόρει. ⁵ Ἐρωτῶντος δὲ ποτὲ τοῦ ἄββᾶ Ἀρσενίου τινὰ γέροντα...— πολιτείας αὐτοῦ. ⁶ Διηγήσατο ὁ ἄββᾶς Ἰωάννης ὅτι ὁ ἄββᾶς Ἀνούβ...— ἐν ἀναπαύσει καὶ εἰρήνῃ. ⁷ Ἀπῆλθεν ποτὲ ὁ ἄββᾶς Ἀμμωνᾶς παραβαλεῖν...— τοῦ ἄββᾶ Ἀντωνίου. ⁸ Τούτῳ τῷ ἄββᾶ Ἀμμωνᾶ προεφήτευσεν ὁ ἄββᾶς...— ἀπολέσαι αὐτὴν σήμερον. ⁹ Ἦλθεν ποτὲ ὁ ἄββᾶς Ἀμμωνᾶς εἰς τό...— εἰπὼν ἀνεχώρησεν. ¹⁰ Εἶπεν ὁ ἄββᾶς Ἀμμωνᾶς ὅτι δεκατέσσαρα...— νικῆσαι τὴν ὄργην. ¹¹ Διηγήσαντο περὶ ἐπισκόπου τῆς Ὁξυρίχου...— οἱ ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνοντές σε. ¹² Εἶπεν ὁ ἄββᾶς Δανιὴλ ὅτι ἐν Βαβυλῶνι...— τῆς ταπεινώσεως τοῦ Χριστοῦ. ¹³ Εἶπεν ὁ ἄββᾶς Ἡσαΐας τὸ ἀγαπᾶν τὴν δόξαν...— ἀμβλυνοῦν ἀπὸ σοῦ. ¹⁴ Εἶπεν πάλιν ποιῶν τὰς λειτουργίας σου...— ἔστω ὁ κόπος σου. ¹⁵ Εἶπεν πάλιν διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην ὅτι γλῶσσα...— οἱ κόποι αὐτοῦ. ¹⁶ Εἶπεν πάλιν ὁ κτησόμενος ταπεινοφροσύνην...— ἁμαρτιῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. ¹⁷ Ἐρωτήθη δὲ τί ἐστὶ ταπεινώσις καὶ εἶπεν ταπεινώσις...— τὸ μὴ φθονεῖν τινί. ¹⁸ Εἶπεν πάλιν ὁ κτώμενος τὴν ταπεινοφροσύνην ἑαυτῷ...— ἀπέφυγεν αὐτοῦ. ¹⁹ Εἶπεν πάλιν μὴ λαλεῖτω σου ἡ γλῶσσα...— ἡ γῆ τὸν σπὸρον σου. ²⁰ Εἶπεν πάλιν οὐκ ἔστιν σοφία τὸ λαλεῖν...— καὶ προσκολλᾶσθαι τῇ θεότητι. ²¹ Εἶπεν ἄββᾶ Ἰωάννης ὁ Κολοβὸς ὅτι

ἡ πύλη...— εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. ²² Ἀδελφὸς ἠρώτησεν τὸν ἄββᾶν Ἰσαάκ...— διὰ παντὸς καὶ ἀναπαύσεται. ²³ Συνήχθησαν ποτὲ οἱ πατέρες τῆς σκήτεως...— δι' ἣν ἦλθον ὧδε. ²⁴ Παρερχόμενος ποτὲ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐπὶ τὴν κέλλαν...— οὐ δύναμαι πρὸς σέ. ²⁵ Εἶπεν ἄββᾶ Ματώϊς· ὅσον ἄνθρωπος ἐγγίζει...— ἀκάθαρτον ἑαυτὸν ἔλεγεν. ²⁶ Ἔλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Μωϋσέως ὅτι ὅτε γέγονεν κληρικὸς...— ὑπὸ τῶν δαιμόνων. ²⁷ Εἶπεν πάλιν· μὴ μόνον ταπεινολόγει...— χωρὶς ταπεινοφροσύνης. ²⁸ Ἔλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Ὀλυμπίου εἰς σκήτην...— ὀνομαστὸς εἰς σκήτην. ²⁹ Εἶπεν ἄββᾶ Ποιμὴν ὅτι ἄνθρωπος δέεται...— ἐκ τῆς ἑνὸς αὐτοῦ. ³⁰ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν αὐτὸν λέγων· ἄββᾶ τί με δεῖ προσέχειν...— κράζω τὸ ἐλέησόν με. ³¹ Εἶπεν ἄββᾶ Ποιμὴν ὅτι καθεζομένων ποτὲ γερόντων...— δεξάμενος τὸν ἔπαινον. ³² Διηγῆσατο ἄββᾶ Ἰωσήφ ὅτι καθημένων ἡμῶν...— καλεῖσθαι μοναχός. ³³ Ἔλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Ποιμένους ὅτι οὐδέποτε ἠθέλησεν...— μᾶλλον καὶ ἐπαίνει. ³⁴ Παρέβαλεν ποτὲ Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος...— ὠφελῆθῆναι ἔχει. ³⁵ Διηγῆσατο ἀδελφὸς πιστὸς λέγων ὅτι ἀπῆλθεν...— πᾶσιν τὴν γραφήν. ³⁶ Ἐξῆλθον ποτὲ δύο ἀδελφοὶ εἰς τὴν ἔρημον...— ὠφελῆθέντες οἱ πατέρες ἀνεχώρησαν. ³⁷ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν τὸν ἄββᾶν Σισῶν λέγων· ποία ἐστὶν ἡ ὁδός...— ὑποκάτω παντὸς ἀνθρώπου. ³⁸ Παρέβαλεν τὶς ἀδελφὸς πρὸς τὸν ἄββᾶν Σισῶν...— βαστάσαι τὸν λογισμὸν αὐτοῦ. ³⁹ ἠρώτησεν δὲ αὐτὸν πάλιν ὁ ἀδελφὸς λέγων...— καὶ ταράττεται. ⁴⁰ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν τὸν ἄββᾶν Σισῶν λέγων· ὁρῶ ἑμαυτὸν...— τῆς ταπεινοφροσύνης. ⁴¹ Εἶπεν ἡ μακαρία Συγκλητική· ὥσπερ πλοῖον...— χωρὶς ταπεινοφροσύνης. ⁴² Ἀδελφὸς τις πελαζόμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ...— καὶ βόσκειν χοίρους. ⁴³ Ἐλθὼν δὲ ὁ γέρον ἐκρουσεν τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθεν...— εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. ⁴⁴ Εἶπεν γέρον· ὅταν λογισμὸς ὑψηλοφροσύνης...— πάντα καταλύει. ⁴⁵ Εἶπεν γέρον· μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου...— ἠρτυμένος εἶ ἐν Κυρίῳ. ⁴⁶ Εἶπεν γέρον· ὁ πλεῖον τῆς ἀξίας τιμώμενος...— δοξάζεται ἄνωθεν. ⁴⁷ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν γέροντα λέγων· καλὸν ἐστὶν...— ὥφθη ὁ ἄγγελος. ⁴⁸ ἠρωτήθη γέρον· διατί οὕτως πολεμούμεθα...— καὶ τὴν ταπεινώσιν. ⁴⁹ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν γέροντα λέγων· τί ἐστὶ τὸ ἔργον τῆς ξενιτείας...— ὅταν κληθῆ ἔρχεται. ⁵⁰ Ἦλθον ποτὲ τινὲς ἐν Θηβαῖδι πρὸς τινα γέροντα...— ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. ⁵¹ Ἔμενον τὶς μοναχὸς Αἰγύπτιος ἐν προαστίῳ Κωνσταντινουπόλεως...— ἀπῆλθεν εἰς Αἴγυπτον. ⁵² Ἔλεγον οἱ γέροντες· ὅταν μὴ πολεμούμεθα...— καὶ λοιπῶν ἀπολλύμεθα. ⁵³ Τινὲ τῶν ἀδελφῶν ἐφάνη ὁ διάβολος...— εὐθέως ἄφαντος ἐγένετο. ⁵⁴ Ἔλεγον οἱ γέροντες ὅτι κὰν ἀληθῶς ἄγγελός σοι φανῆ...— ἀφανῆς ἐγένετο. ⁵⁵ Γέροντι ἐτέλω ἔλεγον οἱ γέροντες...— καὶ εὐθέως ἀφανῆς ἐγένετο. ⁵⁶ Διηγῆσαντο περὶ ἄλλου γέροντος ὅτι ἐποίησεν νηστεύων...— ἀπαίτει ἀπ' αὐτοῦ. ⁵⁷ Ἔλεγον περὶ τίνος τῶν πατέρων ὅτι ἠτήσατο τὸν Θεόν...— ἕως οὗ ἦρθῃ ἀπ' αὐτοῦ. ⁵⁸ Ἔλεγεν τὶς τῶν πατέρων ὅτι ἐάν

τις μετὰ φόβου Θεοῦ... — ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστί. ⁵⁹ Εἶπεν γέρον· θέλω ἥττημα μετὰ ταπεινοφροσύνης ἢ νίκην μετὰ ὑπερηφανείας. ⁶⁰ Εἶπεν γέρον· μὴ καταφρονήσης τοῦ παρεστῶτος σοι... — διακονοῦντας σοι. ⁶¹ Εἶπεν γέρον· εἰ μὴ ἔβαλεν ὁ ἀρτοκόπος σκεῦασμα... — τὸν κόπον αὐτοῦ. ⁶² Εἶπεν γέρον· θέλω διδαχθῆναι ἢ διδάξαι. ⁶³ Εἶπεν πάλιν· μὴ δίδασκε πρό καιροῦ... — ἐν συνέσει. ⁶⁴ Ἐρωτήθη γέρον· τί ἐστὶ ταπείνωσις... — τοῦ Θεοῦ διὰ παντός. ⁶⁵ Εἶπεν γέρον· ἐξουθένωσιν καὶ ὕβριν καὶ ζημίαν ὁ ὑποφέρον δύναται σωθῆναι. ⁶⁶ Εἶπεν γέρον· μὴ ἔχε γνῶσιν... — ἄλλων ἐπιθυμήσεις. ⁶⁷ Ἀδελφός τις ἦν ἐν κοινοβίῳ καὶ ὄλα τὰ βάρη τῶν ἀδελφῶν... — τοῦ λοιποῦ ὡς πατέρα. ⁶⁸ Ἐρωτήθη γέρον· πῶς τινὲς λέγουσιν ὅτι βλέπομεν... — αὐτοῦ πάντοτε. ⁶⁹ Ἀδελφός ἐλυπεῖτο κατὰ ἀδελφοῦ καὶ ἀκούσας... — ὑπόδειγμα τοιοῦτον. ⁷⁰ Δύο τινὲς ἦσαν κοσμικοὶ εὐλαβεῖς καὶ συμφωνήσαντες... — ἐν ἀμφοτέροις εἰρήνη μεγάλη. ⁷¹ Δύο μοναχοὶ ἦσαν κατὰ σάρκα ἀδελφοί... — πᾶσαν τὴν δύναμιν ἡμῶν. ⁷² Εἶπεν ἀββᾶ Λογγίνος· ἡ εὐλάβεια μετὰ ταπεινοφροσύνης... — πάντοτε ἔχει τιμὴν. ⁷³ Εἶπεν πάλιν ὅτι ἡ ταπείνωσις ἰσχύει ὑπὲρ πᾶσαν δυναστείαν. ⁷⁴ Διηγῆσατο γάρ τις τῶν πατέρων ὅτι δύο ἐπίσκοποι ἦσαν... — διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ς (φφ. 23^v - 26) **Περὶ ἀνεξικακίας.** ¹ Παρέβαλον ἀδελφοὶ πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἀντώνιον καὶ λέγουσιν αὐτῷ... — τί ὑμῖν ποιήσω. ² Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Γελασίου ὅτι εἶχεν βιβλίον ἐν δέρμασιν... — τῆς ἐργασίας τοῦ γέροντος. ³ Καθημένου ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ ἔμπροσθεν... — τί εἶχες εἰπεῖν. ⁴ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου τοῦ μαθητοῦ... — ἄγγελος ἐστὶν καὶ οὐκ ἄνθρωπος. ⁵ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου... — ἔσωζεν τὸν ἀδελφόν. ⁶ Ἀββᾶ Μακάριος ἐν Αἰγύπτῳ ὦν ἤδρεν ἄνθρωπον... — Κύριος ἐπὶ πᾶσιν. ⁷ Γενομένου ποτὲ συνεδρίου ἐν τῇ σκῆτι... — τῆς τελευτῆς τοῦ γέροντος. ⁸ Ἐπειράσθη ποτὲ Ἀβραὰμ ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Σισώη... — ἀπῆλθεν ἔξω. ⁹ Ἀνέβη τις τῶν γερόντων ἀπὸ σκῆτεως εἰς Τερενουθὴν... — διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. ¹⁰ Ἀπέστειλεν τις τῶν πατέρων τὸν μαθητὴν αὐτοῦ... — τὸ ὕδωρ εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ. ¹¹ Παρερχόμενος ποτὲ ἀββᾶ Μήλιος διὰ τινος τόπου... — καὶ εὐθέως ἐκοιμήθη. ¹² Ἐλεγεν τις τῶν Θηβαίων γερόντων ὅτι ἐγὼ ἤμην τέκνον... — ἐξῆλθον καὶ γέγονα μοναχός.

ζ (φφ. 26 - 45) **Περὶ πολιτείας ἐναρέτου.** ¹ Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Βητίμης ὅτι διηγῆσατό μοι... — τὸ μαρτύριον τῶν μικρῶν ξένων. ² Ἦλθεν ποτὲ ἀββᾶ Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος ἀπὸ σκῆτεως... — μοναχοὺς συγχωρήσατέ μοι. ³ Παρέβαλεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος ὁ μέγας τῷ μακαρίῳ Ἀντωνίῳ... — ἐκ τῶν χειρῶν τούτων ἐξέρχεται. ⁴ Δύο τινὲς μεγάλοι γέροντες ὄδουον

εἰς τὴν ἔρημον τῆς σκήτεως... — τὸ σῶμα αὐτῆς ἀνεχώρησαν. ⁵ Διηγήσαντο περὶ τινος ἀναχωρητοῦ ὅτι ἐξῆλθεν... — καὶ σιώπα καὶ σώζῃ. ⁶ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Ὡρ ὅτι οὔτε ἐφένετο... — εἰς τὸ κελλίον τοῦτο. ⁷ Ἐλεγον περὶ τῶν ἀσκητῶν ὅτι οὐχ ὑπῆρχεν... — κεκοσμημένοι οἱ ἄγιοι. ⁸ Ἦν γέρον μέγας καὶ διηγήσατο ὁ τούτου μαθητής... — καθεύδη ἀμέριμνος. ⁹ Ἐλεγον περὶ τινος εἰς τὰ κελλία οἰκοῦντος... — διετέλει τὴν ἡμέραν. ¹⁰ Ἡρώτησεν ἀδελφὸς γέροντα περὶ ζωῆς... — ὕβριζειν καταρᾶσθαι. ¹¹ Εἶπεν γέρον· δίχα ταπεινώσεως πᾶς κόπος... — ἡ γὰρ ἀγάπη Ἰησοῦς ἐστίν. ¹² Εἶπεν γέρον· ἐὰν πταίσης εἰς λόγον καὶ μὴ εὐχῆς χάριν... — τὸν κόνδυλον τοῦτον. ¹³ Εἶπεν γέρον ὅτι οὐκ ὀφείλομεν ἐπαίρεσθαι... — δίδωσιν χάριν. ¹⁴ Δύο τινὲς ἀδελφοὶ εἰλκύσθησαν εἰς τὸ μαρτυρηῆσαι... — τῆς τοῦ Θεοῦ παρακλήσεως. ¹⁵ Εἶπεν ἄββᾶ Ποιμὴν περὶ τοῦ ἄββᾶ Ἰσιδώρου... — δι' ἐμὲ ἦλθεν ὧδε. ¹⁶ Εἶπεν γέρον ὅτι ἄνθρωπος καθήμενος ἐν τῷ κελλίῳ... — ἡ πόρνη πεποίηκεν. ¹⁷ Εἶπεν γέρον ὅτι ἦν τις ἀδελφὸς σπουδαῖος μὲν... — ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ¹⁸ Εἶπεν γέρον· συνήθισον κατὰ μικρὸν τὴν καρδίαν σου... — εὐρίσκεται ἐν σοί. ¹⁹ Εἶπεν γέρον ὅτι ἐὰν κάμη ἄνθρωπος εἰς τὸ διὰ παντός... — αἰωνίως κολασθῆναι. ²⁰ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Σεραπίωνος ὅτι οὕτως... — ἀπεκρίνατο ὁ γέρον ἀμήν. ²¹ Ἄλλοτε πάλιν παριὼν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνήτησεν... — παρησίαν πρὸς αὐτόν. ²² Ἀδελφὸς ἐκάθητο κατὰ μόνας ἐν τῇ μονῇ τῶν Μονιδίων... — εὐχαριστῶν τὸν Θεόν. ²³ Ἐλεγον περὶ τινος τῶν πατέρων εἰς τὰ κελλία ὅτι περικεκλεισμένος... — καὶ οὐκ εἶδον ἀλλήλους. ²⁴ Διηγήσατο τίς τῶν πατέρων λέγων ὅτι ὄντος μου ἐν Ὁξυρίχῳ... — διηγησάμην τοῖς ἀδελφοῖς. ²⁵ Ἦλθεν ποτὲ τις ἄρχων εἰς τὸ Πηλοῦσιον... — καὶ οὐκ ἠνώχλησεν αὐτοὺς ὁ ἄρχων. ²⁶ Τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος οἱ μαθηταὶ διηγήσαντο τὸν βίον... — τελειῶσαι τὸν δρόμον. ²⁷ Εἶπεν ἄββᾶ Ποιμὴν ὅτι ἐὰν φορέσωμεν ἡμῶν τὸ οὐράνιον ἔνδυμα... — τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. ²⁸ Ἀδελφὸς τις τὴν σκληραγωγίαν ἀποσειόμενος... — εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. ²⁹ Εἶπεν ἄββᾶ Κρόνιος ὅτι διηγήσατο ἡμῖν ἄββᾶ Ἰωσήφ Πηλουσίου... — ἰδεῖν αὐτόν ὡς ἄγγελον. ³⁰ Ἐγένετο δὲ ποτὲ χρεία τοῖς πατράσιν ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν βασιλέα... — ἀνάπανσιν τοῦ κόσμου τούτου. ³¹ Παρερχόμενος ποτὲ ὁ ἄββᾶ Μάκαρις διὰ τῆς Αἰγύπτου... — τὴν ἀκαθαρσίαν. ³² Ἐλεγεν ὁ ἄββᾶ Μάκαρις· μὴ κοιμηθῆς εἰς κέλλην ἀδελφοῦ ἔχοντος φήμην κακὴν. ³³ Ἐλεγεν πάλιν περὶ αὐτοῦ ὅτι γέγονεν καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον... — ὡς μὴ ἀκούων. ³⁴ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Σιλουανοῦ ὅτι ποτὲ περιπατῶν... — ἐπὶ τῇ ὑπακοῇ αὐτοῦ. ³⁵ Εἶπεν ἄββᾶς Ποιμὴν ὅτι ἀδελφὸς τις ἦν ὀνόματι Τιμόθεος... — ἐν καιρῷ τοῦ πειρασμοῦ. ³⁶ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Παμβῶ ὅτι οὐδέποτε ἐμειδία... — τὸ πτερόν βαστάζεται. ³⁷ Εἶπεν (ὁ) ἄββᾶς Ἰωάννης ὁ Κολοβὸς ὅτι γέρον τίς ἀπέκλεισεν αὐτόν... — ἐαυτὸν ὑψωθήσεται. ³⁸ Εἶπεν ἄββᾶς Ἡλίας ὅτι τίς γέρον ξμεινεν εἰς ἱερόν... — δι' ἡμᾶς ἐσταυρώθη.

³⁹ Ἔλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Θεοδώρου τοῦ τῆς Φέρμης... — καὶ αἰσχυνθέντες ἀνεχώρησαν. ⁴⁰ Διηγήσατο τὶς τῶν πατέρων περὶ αὐτοῦ λέγων ὅτι... — εἰπέ κοιμᾶται. ⁴¹ Εἶπεν ἄββᾶς Ἐπιφάνιος ὅτι ὁ Θεὸς τοῖς μὲν ἁμαρτωλοῖς... — τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ⁴² Ἀδελφὸς ἠρώτησεν τὸν ἄββᾶν Ἰωάννην τὸν Κολοβόν... — οὐκ αἰσχύνει λαλοῦσα. ⁴³ Ἔλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Ἐλλαδίου ὅτι ἄρτον καὶ ἄλας... — τὸν βίον αὐτῶν ἔπραξα. ⁴⁴ Διηγήσαντο ἡμῖν τινὲς ἀδελφοὶ ὅτι ἦν τις γέρον πονικός... — ἀνέστη ὁ ἀδελφός. ⁴⁵ Διηγήσατο τὶς τῶν πατέρων περὶ τοῦ ἄββᾶ Σισώη τοῦ Καλαμῶνος... — παράδοσιν δοῦναι. ⁴⁶ Ἀδελφὸς παρέβαλεν πρὸς μέγαν γέροντα εἰς τὸ ὄρος... — ἐσώθη μου ἡ ψυχὴ. ⁴⁷ Ἄλλος τὶς τῶν ἀσκητῶν οἰκῶν εἰς τὸ ἔνατον Ἀλεξανδρείας... — αἰσχυνόμενοι ἀνεχώρησαν. ⁴⁸ Διηγήσατο ἄββᾶ Δανιὴλ ὁ σκητιώτης ὅτι ἀδελφὸς ποτέ... — νυκτὸς καὶ ἡμέρας. ⁴⁹ Ἔλεγον περὶ τοῦ ἄββᾶ Ὡρῆ ὅτι περιπατῶν... — αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ μου. ⁵⁰ Εἶπεν ἡ ἀμμὰς Θεοδώρα ὅτι καλὸν τὸ ἡσυχάζειν... — ταῦτα διαλύονται. ⁵¹ Ἦν γὰρ τις μοναχὸς καὶ ὡς ἤρχετο βαλεῖν τὴν σύναξιν... — ἐνίκησαν τὸν δαίμονα. ⁵² Παρέβαλεν τὶς ἀδελφὸς τινὶ τῶν πατέρων ἐν τῇ λαύρα τοῦ Δουκᾶ... — εἰς ἀπώλειαν ὑπάγωμεν. ⁵³ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν γέροντα λέγων· πῶς πάτερ ἡ γενεὰ ἡμῶν... — οὐδὲ ταχέως ἐπιθυμεῖ. ⁵⁴ Εἶπεν γέρον ὅτι ὁ κλέπτων ἢ ὁ ψευδόμενος ἢ ἄλλην ἁμαρτίαν ποιῶν... — πρὸ θανάτου ὡς ἄγγελος. ⁵⁵ Εἶπεν γέρον ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἀκαθαρότερον... — τάξιν οὐκ ἐφύλαξεν. ⁵⁶ Εἶπεν πάλιν· οὐαὶ σοὶ ψυχὴ τῇ συνηθισάσῃ... — ἕως ἂν φονευθῇ. ⁵⁷ Εἶπεν πάλιν τῷ μαθητῇ αὐτοῦ· οὐαὶ ἡμῖν τέκνον ὅτι οὐ φοβούμεθα... — φωνὴν κυναρίου ὑπέστρεψα. ⁵⁸ Εἶπεν πάλιν ὅτι εἰ ἠγαποῦμεν τὸν Θεὸν ὡς ἀγαπῶμεν... — ἵνα διαλλαγῇ πρὸς ἡμᾶς. ⁵⁹ Ἀδελφὸς ἦν καθήμενος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν... — τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ. ⁶⁰ Ἀδελφὸς σπουδαῖος ἦλθεν ἀπὸ τῆς ξένης καὶ ἔμεινεν... — οὐκ ἴσχυσα γράψαι τινός. ⁶¹ Τούτου πλησίον ἔμενεν ἄλλος ἀδελφὸς καὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ... — ὅπου ἡμελλον ἀπελθεῖν. ⁶² Ἀδελφὸς ἀποταξάμενος ἀπελθὼν οἴκησεν εἰς τὸ ὄρος τῆς Νιτρίας... — μετὰ τῶν μαρτύρων ἐστεφανώθη. ⁶³ Γέρον τὶς ἐκάθητο ἐπὶ τῶν κόλπων τοῦ μακαρίου Ἀιτωνίου... — καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν. ⁶⁴ Ἦν τις ἀναχωρητῆς πάνυ διακριτικός καὶ ἦλθεν μεῖναι εἰς τὰ κελλία... — ἀμφοτέρων αἱ ψυχαὶ ἐσώθησαν. ⁶⁵ Διηγήσαντο ἡμῖν τινὲς ἀδελφοὶ ὅτι εἰς τὰ κελλία... — δίχα κόπου ἐσώθης. ⁶⁶ Αὕτη δὲ ἦν ἡ συνήθεια καὶ ἡ ἐργασία τοῦ μεγάλου γέροντος... — κοιμώμενος πολλά. ⁶⁷ Εἶπεν πάλιν ὅτι ὀφείλει ὁ μοναχὸς ὅτε ἐστὶν μετὰ ἀδελφῶν... — ὅταν προσέχωμεν πρὸς Κύριον. ⁶⁸ Εἶπεν γέρον· ἐὰν ἴδῃς τινὰ γελῶντα ἢ ἐσθίοντα... — χαίρεται αὐτοῦ ἡ ψυχὴ. ⁶⁹ Εἶπεν πάλιν· ταῦτα τῷ μετανοοῦντι πρέπουσιν... — αἰτῆσαι τὸ ἔλεος. ⁷⁰ Ὁρος ἐστὶν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ἄγον ἐπὶ τὴν ἔρημον σκήτεως... — τί εἰπεῖν οὐκ ἔχω. ⁷¹ ἠρώτησεν αὐτὸν ἀδελφὸς περὶ τῆς ἀναισθησίας... — ἐλεεινῇ ζωῇ ταύτῃ. ⁷² Τῷ ἄββᾶ Ἀιτωνίῳ ἀπεκαλύφθη

ποτέ... — ἁγίων ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. ⁷³ Δύο τῶν πατέρων παρεκάλεσαν τὸν Θεόν... — εἰς τὸν τόπον αὐτῶν. ⁷⁴ Παρθένος τις ἦν ἐν κοινοβίῳ ὑποκρινομένη μωρίαν... — ἐτελεύτησεν οὐδείς ἔγνω. ⁷⁵ Εὐχομένου ποτὲ τοῦ ἄββᾶ Μακαρίου ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ... — τῇ προαιρέσει παρέχει τὸ πνεῦμα. ⁷⁶ Εἶπεν γέρον ὅτι εἶπεν τις καθεζόμενος ἐν τῇ ἐρήμῳ πολλοῖς ἔτεσιν... — πάλιν εἰς τὴν ἔρημον. ⁷⁷ Διηγήσατο τις τῶν πατέρων λέγων ὅτι χώρας τινὸς ἐτελεύτησεν... — χαρᾶς μεγάλης δοξάζοντες τὸν Θεόν.

η (φφ. 45 - 46) **Ἐκ τῶν μοναχικῶν θρηνησίων.** ¹ Εἶπεν γέρον· οὐαὶ σοι ψυχῇ ὅτι ἐσνηθήσας... ² Εἶπεν πάλιν· οὐαὶ σοι σῶμα ὅτι ἔγνωσ... ³ Ὁ αὐτὸς εἶπεν· οὐαὶ τῷ νεωτέρῳ πληροῦντι... ⁴ Εἶπεν ἄββᾶ Ἑσαίας· οὐαὶ ψυχῇ ἁμαρτησάσῃ... — καὶ αἰσχύνῃ καὶ μάστιγας. ⁵ Εἶπεν πάλιν· οὐαὶ μοι ὅτι πιστὸς ἀκούων ἐγενόμην... ⁶ Οὐαὶ σοι ψυχῇ ὅτι ἐν γνώσει ἡμαρτες... ⁷ Οὐαὶ σοι ψυχῇ ὑπὸ τοῦ συνειδότος μαστιζομένη... ⁸ Οὐαὶ σοι ψυχῇ ὅτι... οὐαὶ σοι ψυχῇ πῶς ἡμέραν ἐξ ἡμέρας μάτην δαπανᾷς... ⁹ Οὐαὶ σοι ψυχῇ ποσάκις σε ὁ Θεὸς ἠλέησεν... — καὶ σὺ οὐ παρέμεινας. Παναγία Τριάς ἡ ἐλπίς ἡμῶν ἐλέησον ἡμᾶς ἀμήν.

θ (φφ. 46 - 46^v) **Περὶ τῆς παρρησίας.** ¹ Εἶπεν τις τῶν ἁγίων περὶ τῆς παρρησίας... — καρποὺς τοῦ μοναχοῦ. ² Περὶ δὲ τοῦ γέλωτος νῦν ἄκουε... — τῶν κολάσεων. ³ Ἐλεγεν τις τῶν γερόντων· ἀρχὴ καταστροφῆς... — τοῦ θανάτου τούτου. ⁴ Ὁ γέλως καὶ ἡ παρρησία εἰς πάθη αἰσχρά... — ἀλλὰ καὶ γέροντας. ⁵ Διηγήσατο ἄββᾶ Πέτρος τῷ ἄββᾶ Λώτ... — χαλεπὸν ἐστὶν ἡ παρρησία. ⁶ Εἶπεν αὐτῷ ἄββᾶ Ἀγάθων· οὐκ ἔστιν ἕτερον... — ἐν τῷ κελλίῳ. ⁷ Εἶπεν ἄββᾶ Μωϋσῆς· φύγωμεν τὴν παρρησίαν... — τῶν πόνων ἡμῶν. ⁸ Εἶπεν πάλιν· κτησώμεθα τὴν εὐλάβειαν... — τὴν μητέρα τῶν κακῶν. ⁹ Εἶπεν ἄββᾶ Ἰωάννης ὁ Κολοβὸς ὅτι χορταζόμενος... — λογισμῷ μετ' αὐτοῦ. ¹⁰ Εἶπεν ἄββᾶ Ἰσαὰκ ὁ Θηβαῖος τοῖς ἀδελφοῖς... — διὰ τὰ παιδιά. ¹¹ Εἶπεν ἄββᾶ Μακάριος· ἄνθρωπος μένων... — τέως οὐ προκόπτει. ¹² Εἶπεν ἄββᾶ Ποιμὴν· ἄνθρωπος ἔχων παιδίον συνοικοῦντα... — βεβρωμένον. ¹³ Ἐλεγεν ἄββᾶ Μάκαρις περὶ τῆς ἐρημώσεως... — ἄρατε τὰ μηλωτάρια ὑμῶν καὶ ἀναχωρήσατε.

ι (φφ. 46^v - 47^v) **Βίος τοῦ δόλου πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου τοῦ νεωτέρου.** ¹ Νεώτερος τις τὴν ἡλικίαν Μακάριος ὀνόματι... (— καὶ τῆς ἐντίμου ἱερωσύνης. ² Συνῆσαν αὐτῷ δύο μαθηταὶ εἰς τὴν ἔρημον...) — ἡ προφητεία τοῦ ἁγίου Μακαρίου.

ια (φ. 48) **Ὅτι ἐπωφελὲς μνημονεύειν τῶν ἁγίων.** — Ἰστέον ὅτι καὶ τὸ μνημονεύειν τῶν ἁγίων ὠφελείας ἐστὶν πρόξενον... — ἔτοιμος ὁ μισθός.

ιβ (φ. 48) **Τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ.**—Πρὸ πειρασμοῦ μὴ μεγέθυνε σεαυτόν... (τρία ἀποφθέγματα) — τῆς δίκης ἐπιτείνει.

ιγ (φφ. 48 - 49) **Τοῦ ἀββᾶ Μωϋσέως ἐπιτὰ κεφάλαια λόγων ἃ ἀπέστειλεν τῷ ἀββᾷ Ποιμένι καὶ ὁ φυλάσσων αὐτὰ ῥύεται ἀπὸ τῆς κολάσεως καὶ ἀναπαύεται.** ¹ Εἶπεν γέρον ὅτι ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ἀποθανεῖν... ² Εἶπεν πάλιν ὅτι ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νεκρῶσαι ἑαυτόν... ³ Πάλιν εἶπεν· ἐὰν ἄνθρωπος οὐκ ἔχη ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ... ⁴ Εἶπεν πάλιν· ἐὰν μὴ συμφωνήσῃ ἡ πράξις... ⁵ Ἠρώτησεν ὁ ἀδελφός ὅτι ἐν παντὶ κόπῳ τοῦ ἀθρώπου... ⁶ Λέγει ὁ ἀδελφός τῷ γέροντι· τί ποιήσει ἄνθρωπος... ⁷ Ἠρώτησεν αὐτόν ὁ ἀδελφός· ἰδοὺ ἄνθρωπος δέρει τὸν δοῦλον... — αἰώνιος ἀνάπανσις χάριτι Θεοῦ ἀμήν.

ιδ (φφ. 49 - 53) **Τοῦ αὐτοῦ ἀββᾶ Μωϋσέως ἀντιρρητικός.** ¹ Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐκδιώκει πάσας τὰς κακίας... ² Τέσσαρες εἰσὶν αὗται ἀρεταὶ τὸ σιωπῆσαι... ³ Τέσσαρες εἰσὶν αὗται ἀρεταὶ αἱ φυλάσσουσαι... ⁴ Ὁ νοῦς χρεῖαν ἔχει τὰς τέσσαρας ἀρετάς... ⁵ Τέσσαρες εἰσὶν αὗται ἀρεταὶ αἱ βοηθοῦσαι... ⁶ Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ... ⁷ Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἐγείρεται ἡ πορνεία... ⁸ Διὰ τεσσάρων πραγμάτων σκοτίζεται ὁ νοῦς... ⁹ Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ψυχὴ ἔρημος γίνεται... ¹⁰ Διὰ τεσσάρων πραγμάτων ἡ ὀργὴ ἐγείρεται... ¹¹ Τέσσαρες εἰσὶν αὗται ἀρεταὶ ὡς δυσκόλως κτᾶται ἄνθρωπος. ¹² Καθεζομένου ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν... — ἐχωρίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων. ¹³ Κατήλθεν οὖν ὁ γέρον ἐἰς τὰ μέρη τῆς Ἀλεξανδρείας... — ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. ¹⁴ Διηγήσατο ἀββᾶς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ ὅτι οὐδέποτε... — ἄλλῳ προσοχῇ. ¹⁵ Ἐλεγεν περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀρσενίου... — σιωπήσας δὲ οὐδέποτε. ¹⁶ Μέλλοντος δὲ αὐτοῦ τελευτᾶν ἐταράχθησαν οἱ μαθηταί... — καὶ οὕτως ἐκοιμήθη. ¹⁷ Ἀκούσας δὲ ἀββᾶ Ποιμὴν ὅτι ἐκοιμήθη δακρύσας... — ἐτῶν ἐνενήκοντα πέντε. ¹⁸ Ἐποίησεν δὲ εἰς τὸ παλάτιον τοῦ τῆς θείας μνήμης... — πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. ¹⁹ Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Καρίων ὅτι πολλοὺς κόπους... — ἐν τῇ σιωπῇ αὐτοῦ. ²⁰ Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος τῷ ἀββᾷ Ζαχαρίᾳ... — ἐστὶν μοναχός. ²¹ Ἦλθεν ποτὲ ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς ἀντλήσαι ὕδωρ... — γενέσθαι μοναχός. ²² Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ὅτι ἠρώτησεν ὁ ἀββᾶς Μωϋσῆς... — τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ²³ Ἐλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος ὅτι ἐλθὼν ποτέ... — εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. ²⁴ Εἰσερχομένου ποτὲ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος ἐν τῇ πόλει... — ἐλθὼν δοκιμάσαι αὐτόν. ²⁵ Διηγήσαντο τινὲς περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἀγάθωνος ὅτι ἐσπούδαζεν... — τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. ²⁶ Μέλλοντος δὲ αὐτοῦ τελευτᾶν ἔμεινεν τρεῖς ἡμέρας... — οὐδὲ εἰς μίαν ἀρετὴν. ²⁷ Εἶπεν ποτὲ παρρησία ὁ ἀββᾶς Σισώης· θάρσει... — δι' αὐτῆς καὶ ἀμαρτάνω. ²⁸ Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Σισώης καθήμενος εἰς τὸ

κελλίον... — ὁ κοσμικὸς οὗτος πεποιήκας. ²⁹ Ἔλεγον δὲ περὶ αὐτοῦ ὅτι ὡς ἡμελλεν τελευτᾶν... — καὶ ἐπληρώθη ὁ τόπος ὄλος εὐωδίας.

ιε (φφ. 53 - 56) **Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ ἐν τῷ θαυμασιῷ ὄρει.**— Ἔτι νέου ὑπάρχοντος καὶ ἐπεκτεινομένου εἰς τε τὴν νηστείαν... — ἐθερμαίνετο γὰρ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος.

ιζ (φφ. 56^{r-v}) **Τοῦ ἁγίου Εὐθύμιου περὶ τῆς συγκαταθέσεως τῶν αἰσχυρῶν λογισμῶν.**— Διὰ τοῦτο αἰεὶ λέγω ὑμῖν ἀσφαλίσωμεθα ἑαυτούς... — ἐγένετο σκεῦος ἐκλογῆς.

ιζ (φφ. 56^v - 57) **Τοῦ ἡγιασμένου Θεοδώρου περὶ ἁμαίτου Θηβαίου καὶ περὶ τῆς συγκαταθέσεως τῶν αἰσχυρῶν λογισμῶν.**— Ἐν μῆ τῶν ἡμερῶν καλέσας αὐτοῦ ὁ ὄσιος Θεόδωρος... — μετὰ ἐνιαυτὸν ἐτελεύτησεν.

ιη (φφ. 57^{r-v}) **Περὶ ἐτέρου ἐν τοῖς αὐτοῖς περιπεσόντος.**— Μωσῆς Θηβαῖος ἐλθὼν μῆ πρὸς Θεόδωρον... — ὑπὸ τῶν τεσσάρων μοναχῶν.

ιθ (φφ. 57^v - 67) **Διηγήματα διάφορα πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐκ τῆς πορνείας ἐπανισταμένων ἡμῖν πολέμων...** ¹ Ἐἶπεν ἄββᾶ Ἀντώνιος· λογίζομαι ὅτι ἔχει τὸ σῶμα κίνησιν... — τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν. ² Πρὸς τὸν λογισμὸν τῆς πορνείας ἐπερωτηθεὶς ὁ ἄββᾶς Κῦρος... — μᾶλλον εἰς προσευχήν. ³ Ἐἶπεν ὁ ἄββᾶ Ποιμὴν· ὡσπερ ὁ σπαθᾶριος τοῦ βασιλέως... — τὸν τῆς πορνείας δαίμονα. ⁴ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν τὸν ἄββᾶν Ποιμένα διὰ τὴν πορνείαν... — ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. ⁵ Διηγήσαντο περὶ τῆς ἀμμῆς Σάρας ὅτι ἔμεινεν... — δὸς μοι ἰσχύν. ⁶ Ἐἶπον πάλιν περὶ αὐτῆς ὅτι ἐπέθετο αὐτῇ ποτὲ... — ἀλλ' ὁ δεσπότης μου Χριστός. ⁷ Ἐπολεμήθη τις ἀδελφὸς εἰς πορνείαν καὶ ἠγωνίσαστο... — ἐπαύσατο ὁ πόλεμος. ⁸ Ἀδελφός τις ἐπολεμήθη εἰς πορνείαν καὶ ἦν ὁ πόλεμος... — εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. ⁹ Πρὸς τὸν λογισμὸν τῆς πορνείας εἴρηκεν γέροντα γενοῦ ὡσπερ... — ὁ κατοικῶν Ἱερουσαλήμ. ¹⁰ Ἀδελφὸς ἠρώτησε γέροντα λέγων· ἐὰν ἐμπέση μοναχός... — εἰς τὴν προτέραν τάξιν. ¹¹ Ἐξῆλθεν τις εἰς σκήτην γενέσθαι μοναχός λαβὼν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ... — μελίζονα θεωρίαν. ¹² Ἐἶπεν ἀδελφός τινι γέροντι· τί ποιήσω ὅτι ἀποκτένημαι (sic)... — μέλλοντος αἰῶνος. ¹³ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν τινὰ τῶν γερόντων λέγων· τί ποιήσω ὅτι πάντοτε... — ὁ στέφανος ἀπόκειται. ¹⁴ Ἀδελφός τις ὀχλούμενος ὑπὸ πορνείας παρέβαλεν γέροντι... — εὔρεν ἀνάπανσιν. ¹⁵ Ἐπολεμήθη ποτὲ μαθητῆς μεγάλου γέροντος εἰς πορνείαν... — ὑπερβαίνεις με. ¹⁶ Ἔλεγον περὶ τινος γέροντος ὅτι κατέβη εἰς σκήτην... — εἰς τὴν κέλλαν αὐτῶν. ¹⁷ Ἀδελφός τις ἦν ἀγωνιστῆς εἰς σκήτην καὶ ὑπέβαλεν... — πόλεμος ἐξ αὐτοῦ. ¹⁸ Γέροντα τις ἐκάθητο εἰς μακρὰν ἔρημον

εἶχεν δέ... — ἀρχαίαν αὐτοῦ τάξιν. ¹⁹ Ἀδελφὸς ἠρώτησεν γέροντα λέγων ἂν συμβῆ ἄνθρωπον... — ἐδόξασαν τὸν Θεόν. ²⁰ Ἀδελφοὶ δύο ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν πωλῆσαι... — ὑπὲρ τῶν πλησίων αὐτοῦ. ²¹ Ἦλθεν ποτὲ ἀδελφὸς πρὸς τινα γέροντα καὶ λέγει αὐτῷ· ὁ ἀδελφός μου... — εἰς τὸ κελλίον αὐτῶν. ²² Ἀδελφὸς ἠρώτησεν γέροντα περὶ τοῦ λογισμοῦ τῆς πορνείας... — ὠφελῆθεις μεγάλως ὁ ἀδελφός. ²³ Ἀδελφὸς ὑπὸ δαιμόνων πολεμηθεὶς ἀπῆλθεν πρὸς τινα γέροντα... — πάθος ἔχει ἐν ἑαυτῷ. ²⁴ Ἀδελφὸς οἰκῶν εἰς τὰ μονίδια πολλάκις ἐξ ἐνεργείας... — καὶ συμβῆ ἡμῖν πειρασμός. ²⁵ Ἀδελφὸς ἀπῆλθεν γεμίσει ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ... — τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ. ²⁶ Ἐλεγον περὶ τινος τῶν γερόντων ὅτι ἀπὸ κόσμου ἦν... — ὁ πόλεμος ἐπ' αὐτοῦ. ²⁷ Γέρων τις ἦν ἐν σκῆτι καὶ πεσὼν εἰς ἀσθένειαν... — τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐργασίας. ²⁸ Ἀναχωρητῆ τινὶ παρέβαλον κοσμικοὶ καὶ ἑωρακῶς... — ὅτι παρθένος ἐστίν. ²⁹ Ἐπολεμήθη τις τῶν πατέρων εἰς πορνείαν καὶ εἰσάσας τὸ κελλίον... — πύρωσιν ἔχειν σαρκικῆν. ³⁰ Ἀναχωρητῆς τις ἦν ἐν τοῖς κάτω μέρεσιν τῆς Αἰγύπτου... — ἐσωφρόνησεν τοῦ λοιποῦ. ³¹ Ἀδελφὸς ἐπολεμήθη εἰς πορνείαν συνέβη δὲ αὐτὸν διαβῆναι... — ἕως οὗ ἀποθάνω. ³² Ἀδελφοὶ δύο πολεμηθέντες ὑπὸ τῆς πορνείας ἀπῆλθον... — μετάνοια τῶν δύο πρὸς τὸν Θεόν. ³³ Ἦν τις γέρων εἰς τὰ κελλία καθήμενος καὶ λέγει αὐτῷ ὁ λογισμός... — τὸν πόλεμον καὶ ἀνεπάη. ³⁴ Ἄλλος ἀδελφὸς πέπτωκεν εἰς ἁμαρτίαν καὶ ἀνήγγειλεν τινὶ γέροντι... — κόπον τοῦ γέροντος. ³⁵ Ἐπολεμήθη μαθητῆς μεγάλου γέροντος εἰς πορνείαν καὶ ἀπελθὼν... — τὸ πνεῦμα μὴ μιανθεῖς. ³⁶ Διηγήσαντο οὖν ὅτι ὑπῆγον ἀδελφοὶ ἀποσταλέντες... — εἰ δὲ ἔλθῃ πειρασμός χρὴ ἀγωνίσασθαι τοῦ μὴ ἠττηθῆναι.

ΕΚ ΤΟΥ ΛΕΙΜΩΝΟΣ

κ (φφ. 67 - 69^v) ¹ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Ἡλίας ὁ βοσκός... — εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. ² Ἀδελφός τις πάνυ προσέχων ἑαυτὸν ἀσκητής... — ἐδόξαζεν τὸν Θεόν. ³ Ἐξῆλθεν τις τῶν γερόντων εἰς τοὺς ἀδελφούς... — ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. ⁴ Ἀναχωρητῆς τις ἦν ἀρχαῖος καὶ εὐλαβής... — τελευτῆς αὐτοῦ ἀποκάλυψιν.

κα (φφ. 69^v - 74) **Περὶ τοῦ ἀγίου Πάχωνος.** ¹ Πάχων τις ὀνόματι περὶ τὸ ἑβδομηκοστόν... — ἀνδρίζεσθαι παρακελευσάμενος (-ενόμενος). ² Ἐπολεμήθη ποτὲ ἀββᾶ Μωϋσῆς εἰς τὴν Πέτραν... — ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ. ³ ἠρώτησεν τις γέροντα λέγων· τί ποιήσω ἀββᾶ διὰ τὴν πορνείαν... — κάτω καταπεσόντος. ⁴ Εἶπεν ἀββᾶ Ματώις ὅτι ἦλθεν ἀδελφός... — θάνατος ἐστίν. ⁵ Εἶπεν γέρων· τὸ ἅλας ἐκ τοῦ ὕδατος... — ἀφανίζεται. ⁶ Ὁ ἀββᾶς Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερος... — καὶ εὐηρέστησεν τῷ Θεῷ μεγάλως. ⁷ Διηγήσατο ἡμῖν ἀββᾶ Δανιὴλ ὅτι μοναχός τις... — τὸν

δοξάζοντα τοὺς δοξάζοντας αὐτόν. ⁸ Ἔλεγον περὶ τινος νεωτέρας ὅτι ἐτελειώθησαν οἱ γονεῖς. . . — τὸ θερμὸν τῆς τοιαύτης μετανοίας.

κβ (φφ. 74 - 75^v) Ἐπιφάνεια τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν ἀσκήσει γηρασάντων (= 21 ἐρωταποκρίσεις) ἀ' ἐρώτ. Πῶς δεῖ εἶναι τὸν μοναχὸν ἐν τῷ κελλίῳ; ἀπόκρ. Τοῦ ἀπέχεσθαι. . . κα' ἐρώτ. Πῶς δύναται ἄνθρωπος οἰκῆσαι κατὰ μόνας; ἀπόκρ. Ὁ ἀθλητὴς ἐὰν μὴ πυκτεύσῃ. . . — κατὰ μόνας δύναται.

κγ (φφ. 75^v - 145) (ΕΚ ΤΟΥ ΛΕΙΜΩΝΟΣ) Πρόλογος τοῦ Δειμῶνος.
¹ Τῶν ἑαρινῶν λειμώνων τὴν θεάν, ἀγαπητέ. . . — ἀρυσάμενος κατορθώματα.
² Ἦν τις γέρον οἰκῶν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀββᾶ Εὐστοργίου. . . — λεγόμενος Ἀφαψᾶς. ³ Παρεβάλομεν ἐν τῇ λαύρα τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σάβα. . . — ἐτελειώθη ἐν εἰρήνῃ. ⁴ Ὁ ἀββᾶς Πολυχρόνιος διηγήσατο ἡμῖν. . . — ὑπὸ τὴν γῆν. ⁵ Ἐν αὐτῇ τῇ λαύρα τῶν Πυργίων. . . — κἀγὼ ἀλλαχοῦ οἰκονομοῦμαι.
⁶ Ὁ ἀββᾶς Πέτρος ὁ πρεσβύτερος τῆς λαύρας. . . — ἐγείρει σε. ⁷ Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἀγιόδουλος. . . — τῷ Θεῷ ἀνεχώρησεν. ⁸ Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Μάρκου τοῦ ἀναχωρητοῦ. . . — ἐρχόμενος πρὸς με διὰ τὸν Θεόν. ⁹ Γέροντις τις ἦν ἐν τῇ λαύρα τῶν Πυργίων. . . — εὐχομαι τῷ Θεῷ. ¹⁰ Περὶ τούτου τοῦ ἀββᾶ Μυρογένους. . . — θυσιῶν κολάσεως. ¹¹ Ἦν τις ἀναχωρητὴς εἰς τὰ σπήλαια τοῦ Ἰορδάνου. . . — τοσοῦτον ὁ ἔσω θάλλει. ¹² Ἔλεγον περὶ τοῦ ἀββᾶ Κόνωνος τοῦ ἡγουμένου. . . — ἀνεχώρησαν εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ. ¹³ Μετὰ τὸ ἀνελεθεῖν τὸν ἀββᾶν Βαρνάβαν. . . — ἐπιστεύθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. ¹⁴ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Λεόντιος ὁ τοῦ κοινοβίου. . . — παραμένειν αὐτῷ. ¹⁵ Ὁ ἀββᾶς Πολυχρόνιος ὁ πρεσβύτερος πάλιν ἡμῖν. . . — καὶ μεγάλως ἐδόξασαν τὸν Θεόν. ¹⁶ Γέροντις τις ἐκάθητο εἰς τὴν λαύραν τοῦ ἁγίου Πέτρου. . . — τὴν οἰκουμένην. ¹⁷ Ἔλεγον περὶ τινος μεγάλου γέροντος. . . — τρίτον τῆς ἑβδομάδος. ¹⁸ Διηγήσατο ἡμῖν πάλιν ὁ ἀββᾶς Πολυχρόνιος. . . — εἰς τὰ σπήλαια αὐτῶν. ¹⁹ Τίς τῶν πατέρων διηγήσατο ἡμῖν ὅτι δρακονάριος. . . — ἔτη τριάκοντα πέντε. ²⁰ Ὁ ἀββᾶς Γερόντιος ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ ἁγ. Εὐθυμίου. . . — γέγονεν ὁ Σαρακηνός. ²¹ Ἀπὸ δέκα μιλίων τῆς πόλεως Αἰγῶν τῆς Κιλικίας. . . — ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ. ²² Τούτῳ τῷ γέροντι ἀπέστειλεν ὁ ἀββᾶς Ἰουλιανός. . . — μίλια εἴκοσιν. ²³ Διηγήσατο ὁ ἀββᾶς Κυριακὸς ὁ μαθητὴς τοῦ ἀββᾶ Ἰουλιανοῦ. . . — αἰτούμενος συγχώρησιν. ²⁴ Δύο τινὲς τῶν γερόντων ἀπῆρχοντο ἀπὸ Αἰγῶν εἰς Ταρσόν. . . — ἦν δὲ αὕτη (sic) ὄνομα Μαρία. ²⁵ Ὁ ἀββᾶς Πολυχρόνιος ἔλεγε περὶ τοῦ ἀββᾶ Ἡλία. . . — ἀπῆλθεν πρὸς Κόριον. ²⁶ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ φιλόχριστος περὶ Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως. . . — τοὺς ποιμένας αὐτῆς ἐξώρισεν. ²⁷ Διηγήσατο ἡμῖν τις τῶν πατέρων περὶ τοῦ μακαρίου Ἐφραίμ. . . — καὶ ἐδόξασεν τὸν Θεόν. ²⁸ Διηγήσατο τίς τῶν πατέρων περὶ τινος ἐπι-

σκόπου ὅτι ἐάσας... — μόνῳ αὐτῷ γνώριμοι εἰσίν. ²⁹ Ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ παραγεγόμενος ἤκουσα τινός... — πρὸς Κύριον ἀπήλθεν. ³⁰ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Βασίλειος ὁ πρεσβύτερος τῶν Βυζαντίων... — ἵνα μὴ ἔχωμεν αὐτὸν ὀρθόδοξον. ³¹ Ἐλεγεν δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ ἀββᾶς Βασίλειος... — τέλειος ἐστίν. ³² Τούτῳ τῷ ἀββᾷ Κοσμᾷ καὶ γὰρ παρέβαλον εἰς τὴν λαύραν Φαρῶν... — ἕως τῆς συνάξεως. ³³ Ἐν αὐτῇ τῇ λαύρᾳ Φαρῶν ἐωράκαμεν καὶ τὸν ἀββᾶν Παῦλον... — ἀπὸ Ἀναβαρζοῦ. ³⁴ Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦν τις ἀρχιερεὺς ὀνόματι Θαλέλαιος... — ἐπάνω κορυφῆς ἐπισκόπου Ἰσταμαί. ³⁵ Σκυθόπολις δευτέρα ὑπάρχει Παλαιστίνης μητροπόλις... — τῆς παραλίας Φοινίκης. ³⁶ Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Ἀναστάσιος πάλιν διηγήσατο ἡμῖν... — ἐν τῷ οὐρανῷ. ³⁷ Ἀνάξαρχος μητροπόλις ἐστὶ δευτέρας Κιλικίων ἐπαρχίας... — καὶ μεγαλείου. ³⁸ Ἐλεγον δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ... — τὴν σύνθεσιν τῶν γραμμάτων. ³⁹ Παρέβαλεν ἀδελφὸς τῷ ἀββᾷ Ἥλλᾳ τῷ ἡσυχαστῇ... — εἴ τι θέλεις κράτησον. ⁴⁰ Παρεβάλομεν εἰς Τερρηνουθὴν τῷ ἀββᾷ Θεοδώρῳ... — τροφῆς μετελάμβανον. ⁴¹ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Στέφανος ὁ Τριχινᾶς... — μίλια δώδεκα. ⁴² Ὁ αὐτὸς Στέφανος ἔλεγεν ἡμῖν καὶ τοῦτο... — ἕως οὗ ἀνεχώρησαν. ⁴³ Ὁ ἀββᾶς Εἰρηναῖος διηγήσατο ἡμῖν λέγων... — δοξολογίαν τοῦ Θεοῦ. ⁴⁴ Πάλιν ὁ αὐτὸς διηγήσατο ἡμῖν λέγων... — ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. ⁴⁵ Πτολεμαῖς τόπος ἐστὶ τῆς Φοινίκης... — καὶ εὐλόγησεν αὐτόν. ⁴⁶ Τούτῳ τῷ ἀδελφῷ μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ γέροντος... — μετὰ θάνατον. ⁴⁷ Ἀπὸ τεσσάρων μιλίων Αἰγῶν τῆς πόλεως Κιλικίας... — σημεῖα εἴκοσι τέσσαρα. ⁴⁸ Ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Στέφανος ὁ Τριχινᾶς διηγήσατο ἡμῖν καὶ τοῦτο... — ὁ Λέων ἀνεχώρησεν. ⁴⁹ Διηγήσατο τις τῶν πατέρων περὶ τοῦ ἀββᾷ Στεφάνου τοῦ πρεσβυτέρου... — αὐτὸς σε συντρέφει. ⁵⁰ Πάλιν ἔλεγεν περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀββᾷ Στεφάνου... — ἀφανῆς ἐγένετο ὁ δαίμων. ⁵¹ Ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης τὸ ἐπίκλην Μολυβᾶς... — ἐν ποίᾳ τάξει ἐστίν. ⁵² Τρεῖς τῶν γερόντων παρέβαλον τῷ ἀββᾷ Στεφάνῳ... — ὠφεληθέντες ἀνεχώρησαν. ⁵³ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Ἀντώνιος ὁ ἡγουμένος τῆς λαύρας τῶν Αἰλιωτῶν... — τὴν καλὴν νίκη. ⁵⁴ Περὶ τούτου τοῦ ἀββᾷ Θεοδοσίου τοῦ ἡσυχαστοῦ... — διὰ ψήφον ἐδήλου. ⁵⁵ Περὶ τούτου τοῦ ἀββᾷ Θεοδοσίου ἀκούσας ὁ Ἀβράμιος... — μοναχικὸν σχῆμα. ⁵⁶ Ἐλεγεν δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ γέρον ὅτι μετὰ τούτου τοῦ ἀββᾷ... — ἀπέλυσεν αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ. ⁵⁷ Νουθετῶν δὲ ἡμᾶς ὁ γέρον καὶ τοῦτο ἔλεγεν ἡμῖν... — τὸν Θεὸν καὶ ἀλλήλους. ⁵⁸ Διηγήσατο ἡμῖν καὶ τοῦτο ὁ ἀββᾶς Παλλάδιος... — ἀπὸ πειρασμῶν. ⁵⁹ Καὶ τοῦτο δὲ ἡμῖν ὁ αὐτὸς Παλλάδιος διηγήσατο... — διὰ δεκαπέντε ἡμερῶν. ⁶⁰ Ἐγὼ καὶ ὁ κύριός μου Σωφρόνιος ἐν μιᾷ ἀπήλθομεν... — ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. ⁶¹ Παρεβάλομεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἀββᾷ Θεοδοσίου... — τὸ ὕδωρ ἐδώρησατο. ⁶² Ἰωάννην ὀνόματι γέροντα ἐθεασάμεθα... — παρέχει αὐτῷ τὴν ἴασιν. ⁶³ Ἐλεγον δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ... — ἐδόξασαν τὸν Θεόν. ⁶⁴ Διηγῆ-

σαντο ἡμῖν πάλιν καὶ τοῦτο λέγοντες... — τῶν τέκνων αὐτοῦ. ⁶⁵ Διηγῆσαντο ἡμῖν πάλιν λέγοντες ὅτι ἀναχωρητής... — εἰς τὴν μονὴν καὶ ἐθάψαμεν. ⁶⁶ Παρεβάλομεν εἰς κτήμα ἀπὸ ἑξαμυλίων Ῥόσσου... — ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐθάψαμεν. ⁶⁷ Ἐν Θεουπόλει παραγεναμένοις ἡμῖν... — μικρὸν εὐκτῆριον. ⁶⁸ Διηγῆσατο ἡμῖν τις τῶν πατέρων οὖσιν ἐν Θεουπόλει... — πρὸ μιᾶς ὥρας κοιμηθείς. ⁶⁹ Δύο ἀναχωρηταὶ ἦσαν ἐπάνω Ῥόσσου... — τὰ φρον τῶν ἀγίων. ⁷⁰ Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ὄσιος πατήρ ἡμῶν ὁ ἀββᾶς Γεώργιος... — καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ. ⁷¹ Ἐλεγον τινὲς τῶν γερόντων περὶ τοῦ ἀββᾶ Γεωργίου... — εἰς τὴν αὐτῶν ἐκκλησίαν. ⁷² Ὁ ἀββᾶς Γεώργιος ὁ ἀρχιμανδρίτης... — ἔβαλον αὐτῇ μετάνοιαν. ⁷³ Ἦν τις γέρον οἰκῶν ἐν τῷ κοινοβίῳ τοῦ ἀγίου... Θεοδοσίου... — ὠφέλειαν εἶναι ψυχῆς. ⁷⁴ Ἐλεγον δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ... — ἡ ἀγία ἀναφορά. ⁷⁵ Ἐλεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ ἀναχωρητής... — ἵνα τελειωθῇ καὶ αὐτός. ⁷⁶ Τούτῳ τῷ ἀδελφῷ καθημένῳ μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἀδελφοῦ... — τὸν νοῦν μου εἰς τὴν γῆν. ⁷⁷ Διηγῆσαντο ἡμῖν οἱ πατέρες τῆς αὐτῆς μονῆς... — καὶ κατέπειν τὸν Σαρακηόν. ⁷⁸ Πάλιν ἡμῖν διηγῆσαντο οἱ τοῦ αὐτοῦ τόπου πατέρες... — τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλιν. ⁷⁹ Διηγῆσατο ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ κοινοβίῳ... — τὸ τίς ἐστὶν ὁ γέρον. ⁸⁰ Ἐτερος δὲ τοῦ αὐτοῦ κοινοβίου... — καὶ φοβηθείς ἀνεχώρησα. ⁸¹ Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὄντες παρεβάλομεν τῷ ἀββᾶ Θεοδούλῳ... — ἡ ἀγία αὐτοῦ ψυχή. ⁸² Πάλιν ἡμῖν ὁ αὐτὸς ἀββᾶς Θεόδουλος διηγῆσατο... — τῆς εὐχῆς ἀμελοῦντα. ⁸³ Ἐλαβα τὸν κύριόν μου Σωφρόνιον καὶ ἀπῆλθομεν εἰς τὴν λαύραν τοῦ ὀκτωκαιδεκάτου... — εἰς τὸ φωτίσαι ἡμῶν τὸν νοῦν. ⁸⁴ Εἶπεν πάλιν· εἰ σωθῆναι τέκνα θέλετε... — ἐμπλήσαι ματαιότητος. ⁸⁵ Εἶπεν πάλιν· ὅτι οὔτε ἐγκωμιαζόμενοι... — οὐδὲν ἀγαθὸν εὐρίσκεται. ⁸⁶ Εἶπεν πάλιν· ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ὡς μεγάλοι καί... — θηριάλωτος γίνομαι. ⁸⁷ Ἐν ταῖς ἀρχαῖς Τιβερίου τοῦ πιστοτάτου καίσαρος... — ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. ⁸⁸ Πρὸς τὸν ἀββᾶν Ἰωάννην τῆς Πέτρας ἀπῆλθον... — τρισχίλιοι πεντακόσιοι σαρανταεξ. ⁸⁹ Ἀδελφὸς δαιμόνιον ἔχων παρέβαλεν τῷ ἀββᾶ... — ἠὲ χαρίστησεν τῷ Θεῷ. ⁹⁰ Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Σέργιος τῆς Ῥαῖθοῦ... — τοῦ μεγάλου Συμεῶνος. ⁹¹ Ἐλεγεν ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Εὐσέβιος ὁ πρεσβύτερος... — ἄφαντος ἐγένετο. ⁹² Διηγῆσαντο ἡμῖν οἱ τοῦ αὐτοῦ τόπου πατέρες... — ἔθαψαν εἰς Ῥαῖθοῦ. ⁹³ Παρεβάλομεν πρὸς τὸν ἀββᾶν Στέφανον τὸν Καππαδόκην... — πέραν τῆς θαλάσσης. ⁹⁴ Παρεβάλομεν τῷ ἀββᾶ Ζωσίμῳ τῷ Κίλικι... — δοξάζων τὸν Θεόν. ⁹⁵ Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ γέρον καὶ τοῦτο λέγων ὅτι πρὸ ἐτῶν... — εἰς Βαβυλῶνα. ⁹⁶ Ἐλεγον ἡμῖν οἱ τοῦ αὐτοῦ τόπου πατέρες περὶ τοῦ ἀββᾶ... — τὰ ἔστρεψα. ⁹⁷ Διηγῆσατο ἡμῖν ἡ ἀμμὰς Δαμιανὴ ἡ ἡσυχάστρια... — καὶ ὁ πατριάρχης κατὰ τὴν πρόρρησιν τοῦ γέροντος. ⁹⁸ Διηγῆσατο ἡμῖν ἡ αὐτὴ ἀμμὰς Δαμιανή... — τοῖς δούλοις αὐτοῦ. ⁹⁹ Παρεβάλομεν τῷ ἀββᾶ Ἀθανασίῳ ἐν τῇ λαύρᾳ... — εὐθέως ἐκαθέρησεν (sic) τὴν ἀδελφήν. ¹⁰⁰ Πάλιν ὁ

αὐτὸς Ἀθανάσιος διηγήσατο ἡμῖν... — ὁ θρόνος ἐστὶν ὁ δεσποτικός. ¹⁰¹ Ἐλεγον πάλιν περὶ αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου... — εὐτραπέλων ἠνέσχετο. ¹⁰² Ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἄββᾶς Ἀθανάσιος διηγήσατο... — ἤκουσεν τῶν λεγομένων. ¹⁰³ Ἐλεγε δὲ καὶ τοῦτο ὁ ἄββᾶς Ἀθηνογένης... — μετὰ δύο ἡμέρας ἐτελεύτησεν. ¹⁰⁴ Ἐλεγεν ὁ ἄββᾶς Ἀθανάσιος ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν... — τὰ βαλάντια. ¹⁰⁵ Εἶπεν πάλιν ὁ γέρον· ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν... — καὶ τὸ χειρόργιον. ¹⁰⁶ Διηγήσατο ἡμῖν πάλιν καὶ τοῦτο ὁ ἄββᾶς Ἀθανάσιος... — τῷ ματαίῳ λογιζόμενος. ¹⁰⁷ Διηγήσατο Σαρακηνὸς εἰς τὸ κλύσμα τοῖς πολιτευομένοις... — ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ ἤμην. ¹⁰⁸ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἄββᾶς Ἰωάννης ὁ πρεσβύτερος... — καὶ τίς εἰμί. ¹⁰⁹ Περὶ τοῦ ἄββᾶ Σεργίου τοῦ ἀναχωρητοῦ... — καθὼς προεῖπεν ὁ γέρον. ¹¹⁰ Ἐλεγον τινὲς τῶν γερόντων περὶ τοῦ ἄββᾶ Γρηγορίου... — πεῖραν ἐσχίκαμεν. ¹¹¹ Εἶπεν τίς τῶν γερόντων· εἶθε ὄσην περὶ τὰ κακὰ σπουδήν... — κατὰ δαιμόνων ἰσχύομεν. ¹¹² Εἶπεν πάλιν· πανταχοῦ μὲν ὁ Θεὸς ὑπάρχει... — ἰσχύει βλάψαι. ¹¹³ Εἶπεν πάλιν ὁ γέρον· συναγάγωμεν τὰ τῆς ψυχῆς ἰάματα... — μὴ οὖν καταφρονήσωμεν. ¹¹⁴ Εἶπεν πάλιν· διδάσκει ἡμᾶς ὁ Κύριος... — ἐργαζόμεθα. ¹¹⁵ Εἶπον ἡμῖν τινὲς τῶν γερόντων περὶ τοῦ μακαρίου Γενναδίου... — ὁ τῶν ἀνηκέστων πταισμάτων κτίτωρ. ¹¹⁶ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἄββᾶς Θεόδωρος ὁ ῥωμαῖος λέγων... — καὶ πολλῆς μακροθυμίας. ¹¹⁷ Οὕτως ἡμῖν ἐν τῷ ἐνάτῳ ἐν τῷ κοινοβίῳ τοῦ... — ὡς τῷ ἱερῷ ἔπρεπε μάρτυρι. ¹¹⁸ Κατελθόντος τοῦ ἄββᾶ Ἀμμῶς ἀνῆλθον πάντες... — ἐχειροτόνησας. ¹¹⁹ Παρεβάλομεν εἰς τὰ μονίδια τῷ ἄββᾶ Ἰωάννῃ τῷ Πέρσῃ... — ἐλεημοσύνην καὶ ἀγάπην. ¹²⁰ Παρεβάλομεν ἐν τῇ αὐτῇ λαύρα τῶν μονιδίων τῷ ἄββᾶ Μαρκέλλῳ... — καὶ τὴν σκήτην ἠρήμωσαν. ¹²¹ Ὁ αὐτὸς ἄββᾶς Μάρκελλος διηγήσατο ἡμῖν... — καὶ οὐ πολεμῶ σε. ¹²² Εἶπεν πάλιν ὁ γέρον· πιστεύσατέ μοι τέκνα οὐδὲν οὕτως... — ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται. ¹²³ Εἶπεν πάλιν ὁ γέρον· πιστεύσατέ μοι τέκνα λέγοντι... — καὶ γινομένων βασιλεῖ. ¹²⁴ Εἶπεν πάλιν· ὁ ἄνθρωπος ὁμοίωμα τοῦ Θεοῦ ἦν... — ἐκπεσὼν τοῦ Θεοῦ. ¹²⁵ Δύο ἀδελφοὶ ἦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει πάννυ εὐλαβεῖς... — τὸν πόνον τῆς ἀσκήσεως. ¹²⁶ Ἐλεγεν ὁ ἄββᾶς Ἰορδάνης ὁ βοσκὸς ὅτι τρεῖς... — ὠφελήθημεν μεγάλως. ¹²⁷ Ἐλεγε δὲ ἡμῖν καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ τοῦ ἄββᾶ Νικολάου... — χεῖρα μὴ παρασχόντα. ¹²⁸ Ἐλεγεν ὁ ἄββᾶς Μηνᾶς ὁ ἠγούμενος τοῦ κοινοβίου... — ἐσθίων βοτάνας. ¹²⁹ Ἐλεγεν πάλιν καὶ τοῦτο περὶ αὐτοῦ ὅτι ἀκήκοεν... — πλησιέστερον ἐλθεῖν. ¹³⁰ Διηγήσατο ἡμῖν ὁ ἄββᾶς Παῦλος ὁ ἠγούμενος... — καὶ ἄφαντος γέγονεν. ¹³¹ Λυκὸν πόλις ἐστὶν τῆς Θηβαΐδος· ἐν αὐτῇ ὄρος ἐστίν... — ὅπου ἔβαλον μετανοίαν. ¹³² Ἀπὸ εἰκοσι μιλιῶν Ἀλεξανδρείας λαύρα ἐστὶν λεγομένη ὁ Καλαμών... — οὐκέτι κρατοῦμεν αὐτῷ. ¹³³ Ἀδελφὸς παρέβαλε τῷ ἄββᾶ Βικτωρι τῷ ἡσυχαστῇ... — ἐν τοῖς πειρασμοῖς χαίρουσιν. ¹³⁴ Ἐλεγεν ὁ ἄββᾶς Ἀγαθόνικος ὁ ἠγούμενος τοῦ κοινοβίου... — κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.

¹³⁵ *Ελεγεν ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὁ τοῦ ἀββᾶ Βικεντίου... — τὰς πόλεις καὶ τὴν ἄνεσιν. ¹³⁶ Εἶπεν πάλιν οἱ πατέρες ἡμῶν οὐδὲ τὰς ὄψεις... — καὶ λουόμεθα. ¹³⁷ Εἶπεν πάλιν ὁ γέρων· οὐαί μοι τέκνα ποίαν... — ἐστὶν ἡ ἀσθενοῦσα. ¹³⁸ *Ἦν τις ἀναχωρητῆς εἰς τὰ μέρη τοῦ ἁγίου Ἰορδάνου... — καὶ πάντες ἐδόξασαν τὸν Θεόν. ¹³⁹ *Ὁ δὲ ἀββᾶς Γρηγόριος ὁ ἀναχωρητῆς ἐξηγήσατο ἡμῖν... — ἔξωθεν δὲ τοῦ πλοίου οὐκ ἔβρεξεν. ¹⁴⁰ *Ὁ ἀββᾶς Ἀνδρέας ὁ τῶν ὀκτωκαιδεκάτου οὔσιν ἡμῖν... — ἐχειροτόνησεν δὲ καὶ τὸν Φιλόπονον διάκονον. ¹⁴¹ *Ελεγεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Κίλιξ... — βαλόντα σχοιῖον καὶ ἀπαργάμενον. ¹⁴² Πλησίον τῆς ἁγίας Βηθλεὲμ μοναστήριον ἐστὶν... — παρέδωκεν ἐν εἰρήνῃ τὸ πνεῦμα. ¹⁴³ Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ εὐνοῦχος... — ἐπιτύχωσιν ἀγαθῶν. ¹⁴⁴ *Ὁ αὐτὸς πάλιν ἡμῖν διηγῆσατο ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ... — ἔβαλεν μετανοίας ὁ γέρων. ¹⁴⁵ Ἀνερχομένων ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἁγίας Γεθσημανῆ... — τὴν θλίψιν καὶ τὴν στενοχωρίαν. ¹⁴⁶ Διηγῆσατο ἡμῖν Πέτρος ὁ πρεσβύτερος ἐλθὼν ἀπὸ Ῥώμης... — ἐκ τοῦ κατακρίματος ἡ ψυχὴ αὐτοῦ. ¹⁴⁷ Εἶχεν τὶς τῶν πατέρων μαθητὰς δώδεκα... — διορθώσεται τὸν σφαλέντα. ¹⁴⁸ Γέγονεν τὶς τῶν πατέρων ἐν τῇ ἐρήμῳ ὀνόματι Θεόδωρος... — οὐκέτι ὄχλησεν αὐτὸν λογισμὸς δειλίας.
*Ὅτι ἐπιβλαβὲς τὸ ἐπισκέπτεσθαι τοὺς ἰδίους. ¹⁴⁹ Γέρον τὶς ἐκάθητο εἰς κελλίον καὶ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν... — καὶ ὁ Θεὸς βοηθήσοι (βοηθεῖ σοι ;).

*Ὅτι ἀπαιτᾶται ὁ ἄνευ πνευματικοῦ πατρὸς μετερχόμενος τὸν μονήρη βίον. ¹⁵⁰ Γέγονεν τὶς Παῦλος ἐν Θηβαῖδι, δς ἠκολούθησε... — ἔφυγεν εἰς τὴν σκήτην. ¹⁵¹ Μένοντος δὲ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς σκήτεως... — τυχεῖν τῆς αἰωνίου ζωῆς. ¹⁵² Δύο ἀδελφοὶ κοσμικοὶ ἀπετάξαντο καὶ ἀπελθόντες... — μετὰ κόπου λαινόνται.

Περὶ τοῦ ἐκ νηπίας ἡλικίας ἀσκήσαντος καὶ διὰ τὴν ὑπερηφανίαν ἀπορριφέντος. ¹⁵³ Ἐκέκτητο τὶς τῶν πατέρων ἀδελφὸν κοσμικόν... — τὴν ἀπώλειαν τοῦ παιδός. ¹⁵⁴ Διηγῆσατο τὶς τῶν πατέρων ὅτι ἐν Θεσσαλονίκῃ... — καὶ τὸν Θεὸν ἐξιλεωσώμεθα. ¹⁵⁵ Παρεβάλομεν εἰς τὴν μονὴν τῶν εὐνούχων... — μὴ ἀπόλωνται. ¹⁵⁶ Διηγῆσατο ἡμῖν τὶς φιλόχριστος οὔσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ... — γέγονεν δόκιμος μοναχός. ¹⁵⁷ Παρεβάλομεν τῷ ἀββᾶ Ἰωάννῃ τῷ ἀναχωρητῇ... — ἐδόξασεν τὸν Θεόν. ¹⁵⁸ Διηγῆσατο ὁ ἀββᾶς Θεωνᾶς ὅτι ἐν Ἀλεξανδρείᾳ... — καὶ εὐθεῖς (sic) αἱ κρίσεις σου. ¹⁵⁹ Ἐν Σάμῳ τῇ νήσῳ διηγῆσατο ἡμῖν ἡ θεοφιλῆς καὶ φιλόπτωχος Μαρία... — ἐν ἀληθείᾳ ἐδωρήθη. ¹⁶⁰ Παρεβάλομεν εἰς τὸ κοινόβιον τοῦ σπηλαίου τοῦ ἀββᾶ Σάβα... — τὸ ἔλεός μου ἐπὶ σέ. ¹⁶¹ Παρεβάλομεν ἐν Ἀσκάλωνι ἐν τῷ πανδοχείῳ τῶν πατέρων... (— ἵνα εὕρω κἀγὼ ἔλεος. ¹⁶² Καὶ μεθ' ἡμέρας ἐπιβὰς τῇ πόλει ὁ ἡγεμών... — τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς αὐτούς. ¹⁶³ *Ὅντων ἡμῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Λεόντιος ὁ Ἀπαμεύς... — ἀβλαβὲς παραδίδωσι. ¹⁶⁴ Ἀπελθόντες οὖν ἡμεῖς εἰς Θηβαῖδα... — καὶ ἔθεασά-

μην αὐτόν. ¹⁶⁵ Διηγῆσατο τις φιλόχριστος περί τινος ληστοῦ ὀνόματι Κυράκονα... — καὶ ἐδοξάσαμεν τὸν Θεόν. ¹⁶⁶ Ἔλεγεν ὁ ἄββᾶς Σαββάτιος ὅτι ὡς ἐκαθήμην... — κρατηθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. ¹⁶⁷ Ἀδελφός τις ἦν ἐν τῷ κοινοβίῳ τοῦ Χοζηβᾶ... — λέγειν αὐτήν. ¹⁶⁸ Γέρων τις ἐκάθητο ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ Καλαμῶνος... — ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ. ¹⁶⁹ Δάδαι ἐμπόριον ἐστὶ τῆς Κύπρου... — ἐνδοῦναι τοῦ κλαίειν. ¹⁷⁰ Διηγῆσατο ἡμῖν Ἀναστάσιος ὁ πρεσβύτερος... — μηδὲν ἔτι θεασάμενος. ¹⁷¹ Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἄββᾶς Θεόδουλος λέγων... α' — ἡ πίστις παντοῦ ἐστὶ. β' — ἡ μακαρία αὐτοῦ διηγῆσατο ψυχή. ¹⁷² Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἄββᾶς Γεώργιος ὁ πρεσβύτερος τοῦ κοινοβίου... — ἵνα μὴ τοὺς κόπους αὐτοῦ ὁ γέρον ἀπολέσῃ καὶ μετὰ αἰρετικῶν κατακριθῇ.

Θαύματα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. ¹⁷³ Ἔλεγεν ὁ ἄββᾶς Θεόδωρος ὁ Αἰλιώτης ὅτι... — ἐλυτρώθη τοῦ πολέμου. ¹⁷⁴ Παρεβάλομεν τῷ ἄββᾶ Κυριακῷ τῷ πρεσβυτέρῳ... — ἀειπαρθένου Μαρίας ἐχθρός. ¹⁷⁵ Ἡλιούπολις τῆς Λιβανησίας Φοινίκης ἐστίν... — καὶ ταῦτα διὰ φιλανθρωπίας. ¹⁷⁶ Διηγῆσατο ἡμῖν Ἀναστάσιος ὁ πρεσβύτερος καὶ κειμηλιάρχης... — μνήμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ¹⁷⁷ Ὁ ἄββᾶς Παλλάδιος διηγῆσατο ἡμῖν τι τοιοῦτον... — καὶ τὸ παιδίον αὐτῆς. ¹⁷⁸ Διηγῆσατο ἡμῖν τις τῶν πατέρων περὶ Ζήνωνος... — ἦν γὰρ ἐλεήμων πάνυ. ¹⁷⁹ Διηγῆσατο ἡμῖν Διονύσιος ὁ ὀσιώτατος πρεσβύτερος καὶ σκενοφύλαξ... — φοιτῶν εἰς τὸ σπήλαιον. ¹⁸⁰ Γέρων ἐκαθέζετο ἐν σκῆτι καὶ ἀνῆλθεν ἐν μιᾷ... — καρδίαν καθαρὰν ἐκτίησατο. ¹⁸¹ Διηγῆσατο τις τῶν πατέρων ὅτι ταξεώτης τις ἐν Τύρῳ διάγων... α' — καὶ δουλεύω τῷ Θεῷ. (οἱ δὲ ἑταῖροι αὐτοῦ εἶπον...) β' — σαγινεύει ψυχὰς εἰς σωτηρίαν. ¹⁸² Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ πόλει φιλόπονοι τινές... — ὅτι σκευὴ ἐκλεκτὰ ἀπώλεσαν (Εἶτα ἀκολουθεῖ : Ν ε ἰ λ ο υ· Μοναχὸν οὐχ ἡ κοῦρὰ καὶ ἡ περιβολὴ συνίστησιν, ἀλλ' οὐράνιος πόθος καὶ ἔνθεος πολιτεία). ¹⁸³ Ὡς ἀπὸ ἐνὸς μιλίου τοῦ ἁγίου Ἰορδάνου τοῦ ποταμοῦ... — ἐκ τῆς τοιαύτης λειτουργίας. ¹⁸⁴ Ὁ δὲ καμηλιάριος ὁ τὸν ὄνον λαβὼν ἤρχετο... — παραδείσον τρυφῆς ἐκπεσεῖν. ¹⁸⁵ Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἄββᾶς Γεώργιος ὁ Γαδιμμήτης... — τοῦ σφαλέντος ὑπὲρ αὐτοῦ υἱοῦ. ¹⁸⁶ Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἄββᾶς Ἰωάννης ὁ ῥωμαῖος μαθητής... — ἐξ οὗ ἀφείλατο αὐτήν. ¹⁸⁷ Ἄλλοτε πάλιν ἀβροχίας πολλῆς γενομένης... — ἐπικαλουμένοι αὐτόν. ¹⁸⁸ Ἐν τοῖς χρόνοις Νικήτα τοῦ πατρικίου ἐν Καρταγένῃ... — διηγῆσαντο ταῦτα ὠφελείας χάριν. ¹⁸⁹ Εἶπεν ἄββᾶς Λογγίνος· ὅπου οἶνος καὶ παιδία ἐκεῖ οὐ χρεια τοῦ σατανᾶ. ¹⁹⁰ Εἶπεν ἄββᾶ Ζήνων· ὁ θέλων ἵνα ταχὺ εἰσακούσῃ ὁ Θεός... — ταχὺ δίδει αὐτῷ ὁ Θεός. ¹⁹¹ Ἦν τις γέρον εἰς τὰ κελλία τὰ λεγόμενα ἐρημικά... — τὰς θλίψεις ὑπομείναντες. ¹⁹² Ἄλλος τις ἀδελφός δόκιμος ἦλθεν ἀπὸ σκήτεως... — καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον. ¹⁹³ Ἀδελφός μικρὸς ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ ἄββᾶ αὐτοῦ πρὸς τινα ἀδελφόν... — δταν μέλλωμεν ἐρωτᾶσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

κδ (φφ. 145 - 150) **Ἀναστασίου μοναχοῦ τοῦ Σινᾶ ὄρους διήγησις περὶ πατέρων ἁγίων.** ¹ Δύο τινὲς τῶν πατέρων τοῦ ἁγίου ὄρους τοῦ Σινᾶ... — ἀνεχώρησαν μετ' εἰρήνης. ² Διηγῆσατο ἡμῖν ὁ ἀββᾶς Μισαήλ ὁ Ἰβερὸς... — ἀφανεῖς γεγόνασιν. ³ Διηγῆσατο ἡμῖν πάλιν Ἰωάννης ὁ ὀσιώτατος ἡγούμενος... — καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν. ⁴ Ἔθος Ἀρμενίοις ἐστὶν καθὼς πάντες ἐπίστανται... — ὁ ἔχων ὄτα ἀκούειν ἀκουέτω. ⁵ Πρὸ χρόνων τινῶν γέγονεν κατ' ἐπιτροπὴν Κυρίου θανατικόν... — τὸ σκῆνωμα τοῦ ἀδελφοῦ ὁ γέρον. ⁶ Τόπος ἐστὶν δυσχερῆς καὶ πάνυ χαλεπός... — πληροφορηθεὶς ἐδόξασεν τὸν Θεόν. ⁷ Ὁ ἀββᾶς Μαρτύριος ὅτε ἐκούρευσε τὸν ὄσιον πατέρα ἡμῶν... — εἰς τὸν ἴδιον τόπον διακονήσας. ⁸ Τὰ Ἀρσελάου τόπος ἐστὶν δυσχερῆς διακειμένος... — ὁ ἀββᾶς Ἀγάθων ἀπῆλθεν πρὸς Κύριον. ⁹ Ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ὤκησεν καὶ ὁ ἀββᾶς Μιχαήλ... — ἀπῆλθεν πρὸς Κύριον. ¹⁰ Ἐν τῷ προειρημένῳ τόπῳ τῶν Ἀρσελάου γέγονεν... — ἀνακλίνας ἑαυτὸν ἀπῆλθεν πρὸς Κύριον. ¹¹ Διηγῆσατο ἡμᾶς (sic) ὁ ἀββᾶς Κυριακὸς περὶ τοῦ ἀββᾶ Στεφάνου... — ὁ γέρον ἀπῆλθεν πρὸς Κύριον. ¹² Ἀδελφὸς σπουδαῖος ἐκαθέζετο ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀκούων... — τῷ Ἰησοῦ ὅταν ἔλθῃ. ¹³ Ἐλεγεν ἀββᾶ Εὐλόγιος ὁ τοῦ ἐνάτου τῷ μαθητῇ αὐτοῦ... — καὶ ὀλίγα ζητεῖ. ¹⁴ Ἐλεγεν πάλιν ὅτι ἦν τις ἀδελφὸς οἰκῶν εἰς τὰ κελλία... — ὁ γέρον ἀπέλυσε αὐτόν. ¹⁵ Ἀδελφὸς ἀπετάξατο τῷ κόσμῳ σὺν τῷ ἰδίῳ πατρὶ... — ἐὰν χαίρεται ὑβρίζομενος. ¹⁶ Εἶπεν πάλιν ἡ ταπεινῶσις πολλάκις καὶ χωρὶς... — ὡς ὁ φαρισαῖος καὶ ἀπόλλυται.

κε (φφ. 150 - 153^v) **Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὄσιου Ἀνδρονίκου καὶ τῆς συμβίου αὐτοῦ Ἀθανασίας.** — Ἦν τις Ἀνδρόνικος ὀνόματι ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ... (BHG^s 122).

κς (φφ. 153^v - 160) **Χρήσεις ἁγίων πατέρων περὶ τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.** ¹ Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τῶν ἀσκητικῶν: Ἐρώτ. Ποταπῷ φόβῳ ἢ ποῖα πληροφορία ἢ ποῖα διαθέσει... Ἀπόκρ. Τὸν μὲν φόβον διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος... (PG 31, 1196) (ἔπονται ἀποσπάσματα μὲ τὴν ἐξῆς σειράν): ² Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν ἰδιοχείρων ἐπιστολῶν πρὸς Καισάρειαν πατρί. ³ Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἰδ' λόγου τῶν ἐνθρονίων περὶ κοινωνίας. ⁴ Ἰσιδώρου Πηλουσιώτου ἐκ σκῆς ἐπιστολῆς περὶ κοινωνίας. ⁵ Τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου περὶ κοινωνίας (μετὰ δύο διηγῆσεων:) α' Ἐλεγε δὲ καὶ τοῦτο ὅτι πλειστάκις... β' Ἐλεγεν ἀββᾶ Ἀπολλῶς ὅτι εἰ δυνατόν παρασκευάζειν... ⁶ Τοῦ ἁγίου Μαρκιανοῦ περὶ κοινωνίας. ⁷ Τοῦ ἁγίου Βασιλείου περὶ προσευχῆς. ⁸ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου. ⁹ Μαξίμου περὶ διδασκαλίας καὶ ἡγουμένων. ¹⁰ Ἐφραίμ. ¹¹ Τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου. ¹² Τοῦ Θεολόγου. ¹³ Ἐφραίμ. ¹⁴ Περὶ ἐνδύματος μοναχοῦ. ¹⁵ Ὅτι οὐ δεῖ διὰ τὰ ἐνταῦθα

συμβαίνοντα ὑμῖν λυπηρὰ ἐπιζητεῖν τὸν θάνατον. ¹⁶ Τοῦ Χρυσοστόμου καὶ οὐκ ἐστὶ, φησί, καὶ ἐνταῦθα ἀνέσεως ἀπολαῦσαι καὶ ἐκεῖ. ¹⁷ Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῶν κεκοιμημένων. ¹⁸ Τοῦ αὐτοῦ περὶ ψυχῆς καὶ ἐλεημοσύνης. ¹⁹ Ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἐλεήμονος. ²⁰ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου περὶ προορισμοῦ.

κζ (φφ. 160 - 164^v) **Βίος Εὐλογίου τοῦ λατόμου.**— Γέγονεν κατὰ τὴν Θηβαΐδα ὁ ἀββᾶς Δανιήλ... (BHG³ 618).

κη (φφ. 164^v - 172) **Ἐὐτυχιανοῦ βίος καὶ μετάνοια καὶ ἀνάκλησις πρὸς τὸν Κύριον γενομένη ὑπὸ τινος οἰκονόμου ὀνόματι Θεοφίλου διὰ τῆς μεσιτείας τῆς ἁγίας Θεοτόκου.**— Ἐγένετο κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον πρὶν γενέσθαι... (BHG³ 1320 - 1321).

κθ (φ. 172^{r-v}) **Διήγησις ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων περὶ κατανύξεως καὶ σωτηρίας ψυχῆς.**— Ἐλεγεν τις τῶν πατέρων ὅτι ἦν τις... — τὸν ποιήσαντα αὐτὸν ὑγιῆ... ἀμήν. (BHG³ 1445x).

λ (φφ. 172^v - 202) **(Τάδε ἐστὶν ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ ἁγίου) Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας περὶ πλείστων καὶ ἀναγκαίων ζητημάτων ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς ἀπορουμένων καὶ παρὰ πᾶσι Χριστιανοῖς γινώσκεσθαι ὀφειλομένων.** (φφ. 172^v - 176^v Πίναξ τίτλων ἀπὸ α' - ρλγ') α' **Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν.** ρλγ' **Πῶς ὀφείλομεν πεῖσαι τοὺς Ἕλληνας... ὡς αὐτοὶ πλανώμενοι νομίζουσιν** (PG 28, 597 - 700). Ἄρχ. ἀκέφ. ἀπὸ τῶν λέξεων: ὅτι δὲ κτιστὸν εἰσιν οἱ ἄγγελοι ἄκουσον τοῦ ἁγίου Πνεύματος... (κεφ. δ': PG 28, 601C). Τελ. κολ. διὰ τῶν λέξεων: διὰ ἀδοξίας δόξαν τοῦ παρὰ πᾶσιν δοξάζοντος. | Τὸ κείμενον παρουσιάζει καὶ ἕτερον χάσμα μεταξὺ τῶν φφ. 200^v - 201, ὅθεν φαίνεται ὅτι ἐξέπεσαν φύλλα τινά.

λα (φφ. 202 - 204) **Περὶ τοῦ Σχολαρίου.**— Μαθητῆς, φησί, τοῦδε τοῦ ὁσίου πατρὸς Νικολάου...— διὰ τοῦδε τοῦ σχήματος, εἰ καὶ ἀνάξιος ὁ ταπεινὸς δουλεῦσαι προθέμενος. (BHG³ 1360m, ἔνθα ὅμως ἡ διήγησις παραδίδεται κολοβῆ ἐν κώδικι μεταγενεστέρῳ. Πρβλ. ἐπίσης E. Follieri - I. Dujčev, Una acolutia inedita per i martiri di Bulgaria dell'anno 813, Byzantion 33, 1963, σελ. 90).

λβ (φφ. 204 - 209^v) **(Ἔτεραι διηγήσεις)** ¹ **Ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς Συρίας διακονίαι εἰσὶν...**— πᾶσι τοῖς αἰτοῦσιν (Th. Nissen, BZ 38, 1938, σελ. 367 - 368.— BHG³ 1450p). ² **Ἦν ἀνὴρ τις Ἰουδαῖος ἐν Κωνσταντινουπόλει...**— ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ (BHG³ 1076k). ³ **Διηγήσατό**

μοι τις ὀνόματι Ἰωάννης τῷ γένει μελητινός (sic)...— οἰκτιρῶν ἐπιτύχωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Περὶ Παλλαδίου. ⁴ Ἐθεασάμεθα τὸν ἀββᾶν Παλλάδιον τὸν ἐνάρετον... — πρὸς οἰκοδομήν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἐντυχανόντων.

Περὶ τοῦ πάπα Ἀπολιναρίου. ⁵ Διηγῆσατο ἡμῖν τις περὶ τοῦ ἐν ἀγίοις πάπα Ἀλεξανδρείας... — μεγάλως ὠφεληθῆναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

⁶ Ἀδελφός ἔμενεν ἐν κοινοβίῳ ὑποτασσόμενος καὶ ὠφελεῖτο... Τελ. κολοβ. διὰ τῶν λέξεων: καὶ λέγουσιν γόης ἐστὶ καὶ ἡ γοητεία αὐτοῦ |.

Πλεῖσται τῶν ἀνωτέρω διηγῆσεων εὑρῆνται ἐν ταῖς ἀκολουθοῦσι ἐκδόσεσι καὶ μελέταις:

PG 65, 72 - 440.

Ἰωάννου Μόσχου, Λειμωνάριον: PG 87, 2851 - 3112.

Παύλου Εὐεργετινοῦ, Συναγωγὴ τῶν θεοφθόγγων ῥημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων..., ἔκδοσις Γ', Ἀθῆναι 1900.

F r. N a u, ἐν Revue de l'Orient Chrétien 12 (1907), σελ. 43 - 69, 171 - 189, 393 - 413. 13 (1908), σελ. 47 - 66, 266 - 297. 14 (1909), σελ. 357 - 379. 17 (1912), σελ. 204 - 211, 294 - 301. 18 (1913), σελ. 137 - 146.

W. B o u s s e t, Apophthegmata (Studien zur Geschichte des ältesten Mönchtums), Τυβίγγη 1923.

C. G i a n n e l l i, Codices Vaticani Graeci (1485 - 1683), Βατικανόν 1950, σελ. 234 - 242 (cod. 1599), ὅπου ἀναγράφονται τὰ incipit ὑπερεκατὸν διηγῆσεων.

BHG³ 696e, 1322n, 1441, 1442, 1442g, 1442r, 1444e, 1444u, 1448p, 1450h, 2080, 2120, 2327 κ.ἄ.π.

J. - C l. G u y, Recherches sur la tradition grecque des Apophthegmata patrum (Subsidia Hagiographica 36), Βρυξέλλαι 1962.

ΚΩΛΙΕ ΑΡ. 18

1. Ἡ ἐν τῷ παλαιῷ Καταλόγῳ ἀναγραφὴ τῶν κεφαλαίων τῶν ἔργων τοῦ Μεγ. Βασιλείου δὲν δίδει σαφῆ εἰκόνα τοῦ πραγματικοῦ περιεχομένου τοῦ κώδικος. Οὕτω προσθετέα τὰ ἐξῆς κεφάλαια ἴδιον τίτλον ἔχοντα, ἔστω καὶ ἂν ἐνίοτε πρόκειται μόνον περὶ πίνακος περιεχομένων τοῦ ἐπομένου ἐν τῷ κώδικι κειμένου.

α (φφ. 6^v - 9) *Εἰς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἰδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων* (PG 29, 264 - 280).

β (φφ. 28 - 29^v) *Εἰς μέρος τοῦ κη' ψαλμοῦ ἕτερα ἐρμηνεῖα: Ἄρχ. Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ. . .* (PG 30, 72 - 81).

γ (φφ. 177 - 177^v) *Κεφάλαια τῶν κατὰ πλάτος ὄρων* (= Πίναξ τῶν κεφαλαίων : PG 31, 901 - 905).

δ (φφ. 234 - 234^v) *Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἐγκρατείας.* Ἀρχ. *Ἐγκράτειαν ἡγούμεθα δρίζεσθαι οὐ μόνον τὴν τῶν. . .* (= β' μέρος τοῦ κεφ. ιθ' τῶν ἀσκητικῶν διατάξεων : PG 31, 1389B-C).

ε (φ. 234^v) *Τοῦ αὐτοῦ παραθετικῆ ἀποταξαμένω τῷ βίῳ καὶ μονάσαντι* (Ἐπιστ. 23 : PG 32, 293 - 296.— Y. Courtonne, Saint Basile Lettres, τόμ. Α', Παρίσιοι 1957, σελ. 58 - 59).

ς (φφ. 234^v - 236^v) *Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια περὶ βαπτίσματος προτραπέντος εἰπεῖν πρῶτον περὶ τοῦ μαθητευθῆναι Χριστῷ εἶπεν* (PG 31, 1515 κέ.).

ζ (φφ. 237 - 245^v) *Περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τοῦ μὴ ἐν μολυσμῷ προσέρχεσθαι τοῖς ἁγίοις μυστηρίοις. . .* (PG 31, 1575 κέ.).

2. Αἱ ὁμιλίαι εἰς τὴν ἑξαήμερον εἶναι ἐννέα :

α (φφ. 271 - 274^v) *Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός. . .* (Ὁμιλία Α' : PG 29, 4 - 28.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 86 - 136).

β (φφ. 274^v - 279) *Περὶ τοῦ ὅτι ἀόρατος ἦν ἡ γῆ. . .* (Ὁμιλία Β' : PG 29, 28 - 52.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 138 - 186).

γ (φφ. 279 - 283^v) *Περὶ τῶν πρώτων τῆς Γενέσεως* (Ὁμιλία Γ' : PG 29, 52 - 77.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 188 - 242).

δ (φφ. 283^v - 286^v) *Περὶ τῆς συναγωγῆς τῶν ὑδάτων* (Ὁμιλία Δ' : PG 29, 77 - 93.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 244 - 276).

ε (φφ. 286^v - 290^v) *Περὶ βλαστήσεως* (Ὁμιλία Ε' : PG 29, 93 - 117.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 278 - 322).

ς (φφ. 291 - 296^v) *Περὶ φωστήρων γενέσεως* (Ὁμιλία ς' : PG 29, 117 - 148.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 324 - 388).

ζ (φφ. 296^v - 299^v) *Περὶ ἐρπετῶν* (Ὁμιλία Ζ' : PG 29, 148 - 164.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 390 - 426).

η (φφ. 299^v - 304) *Περὶ πτηνῶν καὶ ἐνύδρων* (Ὁμιλία Η' : PG 29, 164 - 188.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 428 - 476).

θ (φφ. 304 - 308) *Περὶ χειρσαίων* (Ὁμιλία Θ' : PG 29, 188 - 208.— Sources Chrétiennes 26 (1949), σελ. 478 - 522).

3. Ὁ κώδιξ κοσμεῖται διὰ μικρῶν καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν γραμμάτων.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 19

1. Κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἐπὶ μέρους κεφαλαίων ὁ Σακκελίω παρελείψεν ὠρισμένα κεφάλαια ἢ τμήματα κεφαλαίων ταῦτα εἶναι :

α (σσ. 301 - 308) *Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας περὶ βαπτίσματος· ὅτι δεῖ πρῶτον μαθητευθῆναι τῷ Κυρίῳ καὶ τότε καταξιοθῆναι τοῦ ἀγίου βαπτίσματος* (Λόγος Α' κεφ. α' : PG 31, 1513 - 1525).

β (σσ. 308 - 332) *Πῶς βαπτίζεται τις τὸ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βάπτισμα* (Λόγος Α' κεφ. β' : PG 31, 1525 - 1572).

γ (σσ. 332 - 335) *Ὅτι δεῖ τὸν ἀναγεννηθέντα διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος τρέφεσθαι λοιπὸν τῇ μεταλήψει τῶν θείων μυστηρίων* (Λόγος Α' κεφ. γ' : PG 31, 1573 - 1577).

δ (σσ. 335 - 336) *Κεφάλαια τοῦ Β' Λόγου τεμνομένου εἰς κεφάλαια γ' ὁμοῦ ις' μετὰ τοῦ πρώτου Λόγου* (= Πίναξ τῶν γ' κεφαλαίων τοῦ Β' Λόγου).

ε (σσ. 336 - 360). *Τὸ κείμενον τῶν γ' κεφαλαίων τοῦ Β' περὶ βαπτίσματος Λόγου* (PG 31, 1580 - 1628).

ς (σσ. 361 - 362) *Τοῦ αὐτοῦ διατάξεις πρὸς τοὺς ἐν κοινοβίῳ καὶ κατὰ μόνας ἀσκοῦντας* (= Πίναξ λε' διατάξεων : PG 31, 1317 - 1320).

ζ (σσ. 418 - 421) *Τοῦ αὐτοῦ περὶ δογμάτων καὶ κηρυγμάτων ἐγγράφων καὶ ἀγράφων* (= Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος πραγματείας· κεφ. κζ' : PG 32, 188 - 193.— J. P i t r a, Juris eccles. graec. hist. et monum., τόμ. Α', Ρώμη 1864, σελ. 609 - 612).

η (σσ. 421) *Περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος* (= Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος πραγματείας· κεφ. κθ' : PG 32, 200B-C.— J. P i t r a, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 612).

θ (σσ. 421 - 427) *Τοῦ αὐτοῦ περὶ καταστάσεως, πρὸς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον* (Ἐπιστ. 2 : PG 32, 224 - 233.— S t i g. Y. R u d b e r g, Études sur la tradition manuscrite de Saint Basile, Lund 1953, σελ. 156 - 168.— Y. C o u r t o n n e, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 5 - 13).

ι (σσ. 427 - 433) *Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαια διάφορα. . . Ἄρχ. Ἐκ τῶν βίβλων ὡσπερ οἱ κοινοῦ τινος ἱατρείου. . .* (R u d b e r g, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 123).

2. Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος συνεσταχώθησαν 4 φύλλα (Α - Δ) ἐκ παλαιοῦ προερχόμενα Εὐαγγελισταρίου τοῦ η' - θ' αἰῶνος διὰ μεγαλογραμμαμάτου γραφῆς γεγραμμένου, ἐν οἷς περιέχονται αἱ ἀκόλουθοι περικοπαὶ ποικιλλόμεναι δι' ἐκφωνητικῶν σημείων διὰ κινναβάρεως :

(φ. Α) Ἄρχ. ἀπὸ τῶν λέξεων : (προσκυνή)|σωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ (= περικοπή ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ιβ', 21, ἀναγινωσκομένη τῇ Τρίτῃ τῆς ς' ἑβδομάδος· Εὐαγγέλιον, ἔκδ. Ρώμης, 1880, σελ. 17). Ἀκολουθοῦν αἱ περικοπαὶ αἱ ἀναγινωσκόμεναι τῇ Τετάρτῃ τῆς ς' ἑβδομάδος (= Ἰωάν. ιβ', 36 - 47) καὶ τῇ Πέμπτῃ τῆς Ἀναλήψεως (Λουκᾶ κδ', 36 κέ.).

(φ. Δ^v) Τελευτᾶ διὰ τῶν λέξεων : . . . τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ κηρυχθῆ|ναι (= Λουκᾶ κδ', 47 : Εὐαγγέλιον, ἔκδ. Ρώμης, 1880, σελ. 18).

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 20

1. Ὁ κώδιξ ἐγράφη ἐν ἔτει ,ςφλ', ἰνδ. ε', μηνὶ ὀκτωβρ. κβ', δηλαδὴ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως 1081 καὶ οὐχὶ 1082.

2. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ κώδικος ὡς περιέχοντος *Τὰ Ἀσκητικά τοῦ θείου Πατρὸς* δὲν ἐπιτρέπει τὴν γνῶσιν τῶν ἐπὶ μέρους κειμένων, δι' ὃ κρίνεται σκόπιμος ἡ ἀπαρίθμησις των.

α (φφ. 1 - 2^v) *Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ὑποτύπωσις ἀσκητικῆς πολιτείας* (= Πρόλογος 6 : PG 31, 1509 - 1513.— J. G r i b o m o n t, *Histoire du texte des Ascétiques de S. Basile* (Bibliothèque du Muséon 32), Louvain 1953, σελ. 279 - 282· νέα ἔκδοσις).

β (φφ. 2 - 15) *Τοῦ αὐτοῦ προοίμιον* (= Α' προοίμιον εἰς τὰ Ἡθικά ἢ περὶ κρίσεως τοῦ Θεοῦ = Πρόλογος 7 : PG 31, 653 - 676).

γ (φφ. 15 - 22^v) *Τοῦ αὐτοῦ περὶ πίστεως* (= Β' προοίμιον εἰς τὰ Ἡθικά = Πρόλογος 8 : PG 31, 676 - 692).

δ (φφ. 22^v - 27) *Τοῦ αὐτοῦ πρόλογος (τῶν ὄρων sup. lin.) ἀσκητικὸς* (= Πρόλογος 5 : 31, 881 - 888).

ε (φφ. 27 - 28^v) *Κεφάλαια τῶν κατὰ πλάτος ὄρων* (= Πίναξ τῶν κεφαλαίων : PG 31, 901 - 905).

ς (φφ. 28^v - 34^v) *Πρόλογος ἕτερος ἀσκητικῶν διατάξεων τῶν κατὰ πλάτος ἐκτεθέντων παρ' αὐτοῦ κεφαλαίων* (= Πρόλογος 3 καὶ 4 : PG 31, 1080 κέ. καὶ 889 - 901).

ζ (φφ. 34^v - 104^v) *Ἀσκητικαὶ διατάξεις* (νε' κεφάλαια : PG 31, 905 - 1052).

η (φφ. 104^v - 118) *Πίναξ τῶν κατ' ἐπιτομὴν κεφαλαίων* (PG 31, 1052 - 1077).

θ (φφ. 119^v - 217) *Ἀρχὴ τῶν κατ' ἐπιτομὴν ἀσκητικῶν κεφαλαίων* (PG 31, 1080 - 1305).

ι (φφ. 217 - 218) *Πίναξ τῶν κεφαλαίων περὶ βαπτίσματος* (Κεφάλαια α' - κβ', ἐξ ὧν τὰ ἑπτὰ τελευταῖα δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν περὶ βαπτίσματος Λόγον, ἀλλ' εἶναι οἱ τίτλοι τῶν ἐπομένων ἐν τῷ κώδικι ἔργων τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως).

ια (φφ. 218 - 252^v) *Τοῦ αὐτοῦ περὶ βαπτίσματος* (Κεφάλαια ιε', ἐλλείπει τὸ β' κεφάλαιον τοῦ Α' περὶ βαπτίσματος Λόγου : PG 31, 1513 - 1625.— R u d b e r g, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 130).

ιβ (φφ. 252^v - 256^v) *Καὶ ὅσα ἐπιτίμια τοῖς ἁμαρτάνουσιν* (ξ' ἐπιτίμια : PG 31, 1305 - 1313.— R u d b e r g, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 130).

ιγ (φφ. 256^v - 257^v) *Τοῦ αὐτοῦ εἰς ἀδελφὰς (κα' ἐπιτίμια, ἐξ ὧν τὸ ἐν διαγεγραμμένον : PG 31, 1313 - 1316.— Rudberg, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 130).*

ιδ (φφ. 257^v - 261^v) *'Επιτίμια ἕτερα τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐπὶ τῶν παραπιπτόντων ἐξ οἰκείας ῥαθυμίας καὶ ἀμελείας (Pitra, Analecta Sacra, τόμ. Ε', σελ. 110 κέ.— Rudberg, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 130).*

ιε (φφ. 261^v - 266) *'Επιστολὴ πρὸς κανονικὴν (= Δύο ἐπιστολαί· αἱ ὑπ' ἀριθ. 173 καὶ 22 : PG 32, 648 - 649.— Rudberg, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 205 - 207 (νέα ἔκδοσις).— Y. Courtonne, S. Basile Lettres, τόμ. Β', σελ. 108 - 109 : Πρὸς Θεοδώραν κανονικὴν).*

ις (φφ. 266 - 267) *Τοῦ αὐτοῦ παραθετικὴ ἀποταξαμένῳ τῷ βίῳ καὶ μονάσαντι (= 'Επιστολὴ 23 : PG 32, 293 - 296.— Y. Courtonne, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 58 - 59).*

ιζ (φφ. 267 - 269) *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι τὸν μοναχὸν (PG 31, 648 - 652.— Byzantinoslavica 10 (1949), σελ. 13 - 14).*

ιη (φφ. 269^r - v) *Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἐγκρατείας (= Τὸ β' μέρος τοῦ ιθ' κεφαλαίου τῶν ἀσκητικῶν διατάξεων : PG 31, 1389B-C).*

ιθ (φφ. 269^v - 276) *Περὶ τοῦ δεῖν τὴν προσευχὴν προτιθέναι πάντων (= Κεφάλαιον α' τῶν ἀσκητικῶν διατάξεων : PG 31, 1325 - 1337).*

κ (φφ. 276 - 287^v) *Τοῦ αὐτοῦ λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελειώσεως πνευματικῆς (PG 31, 625 - 648).*

κα (φφ. 288 - 299) *Πίναξ τῶν κεφαλαίων ἐν ᾧ εἰσὶν ἀσκητικαὶ διατάξεις πρὸς τε τοὺς ἐν κοινοβίοις καὶ κατὰ μόνας ἀσκουμένους (PG 31, 1316 - 1320· ἐν τῷ πίνακι ὑπάρχουν καὶ τινες τίτλοι τῶν ἐπομένων ἐν τῷ κώδικι ἔργων τοῦ αὐτοῦ συγγρφέως).*

κβ (φφ. 289 - 322) *Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ἀσκητικαὶ διατάξεις πρὸς τε τοὺς ἐν κοινοβίοις... ἀσκουμένους (= 'Ασκητικαὶ διατάξεις τύπου Ο : PG 31, 1321 - 1428.— Rudberg, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 130).*

κγ (φφ. 332 - 337^v) *'Επιστολὴ τοῦ ἁγίου Βασιλείου εἰς τὸν μέγαν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον περὶ ἀσκήσεως ('Επιστολὴ 2 : PG 32, 224 - 233.— Y. Courtonne, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 5 - 13).*

κδ (φφ. 337^v - 343) *Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Χίλωνα τὸν ἴδιον μαθητὴν ('Επιστολὴ 42 : PG 32, 348 - 360.— Y. Courtonne, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 99 - 108).*

κε (φφ. 343 - 345^v) *Πρὸς 'Αμφιλόχιον παρὰ 'Ηρακλείδους (sic) ('Επιστολὴ 150 : PG 32, 601 - 605.— Y. Courtonne, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', σελ. 71 - 75).*

κς (φφ. 345^v - 347^v) *Εἰς μονάζοντα ἐκπεσόντα ('Επιστολὴ 45 : PG 32, 365 - 369.— Y. Courtonne, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Α', σελ. 112 - 115).*

κζ (φφ. 347^v - 353^v) *Πρὸς παρθένον ἐκπεσοῦσαν ('Επιστολὴ 46 : PG 32, 369 - 381.— Y. Courtonne, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 115 - 125).*

κη (φφ. 353^v - 354) *Πρὸς Οὐρβανίκιον μονάζοντα* ('Επιστολή 262 : PG 32, 973 - 976).

κθ (φφ. 354^v - 355) *Πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ ἐγκρατείας* ('Επιστολή 366 : PG 32, 1109 - 1112).

λ (φφ. 355 - 356) *Πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους τοῦ μὴ χειροτονεῖν ἐν δώροις* ('Επιστολή 53 : PG 32, 396 - 400.— Y. Courtonne, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 137 - 139).

λα (φ. 356^{r-v}) *Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολή πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον* ('Επιστολή 55: PG 32, 401 - 404.—Y. Courtonne, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 141 - 142).

λβ (φ. 357^{r-v}) *Γνωμικὰ τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου* : "Αρχ. 'Ο δὲ τῶν ἐνταῦθα κακῶν ἀπαλλαγὴν ἔχων... Τελ. ...τὸ ἄκρον τῶν ἐφετῶν καὶ πρὸς ὃ τείνει πᾶσα σπουδαίου κίνησις.

λγ (φφ. 357^v - 360^v) *'Εκ τοῦ "Ηρωνος* : "Αρχ. 'Ορθῶν δὲ τὸν μὲν ἐρημικὸν βίον ἰδιάζοντα... Τελ. ...ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιοῦτοις, τὰ μὲν πόρρωθεν ἀνιστάμενα καὶ κατὰ μικρὸν κορυφούμενα.

3. 'Ο κῶδιξ κοσμεῖται διὰ καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν γραμμάτων δι' ἐρυθρᾶς μελάνης φιλοτεχνηθέντων.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 21

1. 'Εν ἀρχῇ τοῦ κώδικος (φ. 2^{r-v}) εὔρηται *Πίναξ ἀκριβῆς τῆς παρούσης πυκτίδος* περιέχων μγ' τίτλους. 'Εκ τούτων δὲν ἀναγράφονται ἐν τῷ παλαιῷ Καταλόγῳ : α) ὁ Δ' λόγος *Εἰς μέρος τοῦ ἰδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοικιζόντων* (φφ. 31^v - 40). β) ὁ Ϛ' λόγος *Εἰς τὸν κη' ψαλμὸν ἐτέρα ἐρμηνεῖα* (φφ. 54^v - 60). (Πρβλ. ἄνωτ. κῶδ. 18, α καὶ β).

2. 'Ο κῶδιξ κοσμεῖται δι' ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν γραμμάτων ἐγχρῶμων καλλιτεχνικῶν. 'Εν φ. 1^v ἐπὶ τῆς περγαμηνῆς ἐπικεκόλληται εἰκὼν τοῦ Μ. Βασιλείου ὁμοία πρὸς τὰς τῶν εὐαγγελιστῶν ἐζωγραφημένη ἐπὶ χάρτου (0,260×0,170). 'Ο ἅγιος καθήμενος ἐπὶ θρόνου ἔχει πρὸ αὐτοῦ ἀναλόγιον καὶ ὑποπόδιον. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ βιβλίον ἐνῶ διὰ τῆς δεξιᾶς φαίνεται νὰ γράφῃ. Φέρει ποδῆρη χιτῶνα χρώματος βυσσινὴ μετὰ πτυχώσεις, καὶ ἱμάτιον ἐλαιόχρουν. Τῶν ἐπίτλων τὸ χρῶμα εἶναι καστανόχρουν ἀνοικτόν.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 22

1. Καὶ τὰ ἐν τῷ παρόντι κώδικι περιεχόμενα ἀνεγράφησαν ἐλλιπῶς ὑπὸ

τοῦ Σακκελίωνος. Οὕτω δέον ὅπως προστεθοῦν οἱ ἀκόλουθοι τίτλοι ὀμιλιῶν τοῦ Μ. Βασιλείου.

α (φφ. 22^v - 28^v) *Εἰς μέρος τοῦ ιδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων* (PG 29, 264 - 280).

β (φφ. 39 - 42^v) *Εἰς τὸν κη' ψαλμὸν εἰς τὸ προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν ἀβλῆ ἁγία αὐτοῦ* (PG 29, 288 - 305. 30, 72 - 81).

γ (φφ. 111^v - 115) *Εἰς τὸν νθ' ψαλμὸν* (PG 29, 460 - 469).

δ (φφ. 120^v - 124^v) *Εἰς τὸν ριδ' ψαλμὸν* (PG 29, 484 - 495).

ε (φφ. 124^v - 128^v) *Εἰς τὸν ριε' ψαλμὸν* (ὀμιλία διακοπτομένη εἰς τὰς λέξεις : οἶκον Κυρίου ἐν μέσῳ σου Ἱερουσαλήμ τόπος δὲ | (PG 30, 104 - 113C).

2. Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται δι' ἐγχρώμων καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων ἐν ἀρχῇ ἐκάστου λόγου.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 23

1. Εἰς τοὺς ἀναγραφομένους τίτλους ἐν τῷ παλαιῷ Καταλόγῳ προσθετέα ἡ ὀμιλία *Εἰς τὰ λειπόμενα τοῦ ιδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων* (φφ. 27^v - 28). (Πρβλ. ἀνωτ. κῶδ. 18, α).

2. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι ἡ ὀμιλία *Εἰς τὸ ῥητόν τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου* (φφ. 94 - 100^v) παρεμβάλλεται ἐν τῷ κῶδικι μεταξὺ τῶν ὀμιλιῶν εἰς τοὺς με' καὶ μη' ψαλμοὺς καὶ δὲν ἔπεται τῶν ὀμιλιῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἐν γένει, ὡς φαίνεται παρὰ Σακκελίωνι.

3. Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται διὰ καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀρχικῶν γραμμάτων.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 24

1. Ἐν τῷ παλαιῷ Καταλόγῳ παρελείφθησαν οἱ ἐξῆς τίτλοι :

α (φ. 1) *Πίναξ σὺν Θεῷ τῆσδε τῆς βίβλου.*

β (φφ. 24 - 30^v) (ὀμιλία Δ') *Εἰς τὰ λειπόμενα τοῦ ιδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων* (Πρβλ. ἀνωτ. κῶδ. 18, α).

γ Μεταξὺ τῶν φύλλων 270 - 271 ἐξέπεσαν φύλλα τινὰ ἐν οἷς περιείχοντο ἡ ὑπ' ἀριθ. ΛΘ' ὀμιλία *Εἰς τὸ ὅτι ἀκατάληπτός ἐστιν ὁ Θεὸς καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. Μ' Εἰς παρθένον σφαλεῖσαν*, ἧς τινος μικρὸν περιεσώθη τμήμα.

2. Ὁ κώδιξ κοσμεῖται δι' ἀριστουργηματικῶν πρωτογραμμάτων καὶ καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων.

3. Ἐν φ. 30^v ἐντὸς τοῦ ἀρχικοῦ Ο τῆς ὑπ' ἀριθ. Ε' ὀμιλίας *Εἰς τὸν κη' ψαλμὸν* ὁ μικρογράφος ἐνέγραψε τὸ ὄνομά του. Οὗτος ὀνομάζεται Ἀρσένιος καὶ εἶναι ἄγνωστος ἄλλοθεν ἐξ ὧσων γνωρίζω.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 27

1. Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος (φ. 1) ὑπάρχει Πίναξ σὺν Θεῷ τῶν ἐμφερομένων ἐν τῇδε τῇ βίβλῳ, ἐν δὲ φ. 1^v γράφεται ὅτι Ὅμοῦ πᾶσαι αἱ ὀμιλῖαι σὺν τῇ ἑξαήμερῳ εἰσὶν νθ'. Εἰς ταύτας δὲν συμπεριλαμβάνονται αἱ δύο ὀμιλῖαι τοῦ Γρηγορίου Νύσσης (φφ. 85 - 104^v).

2. Κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν περιεχομένων παρελείφθη ἡ ὀμιλία *Εἰς μέρος τοῦ ιδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων* (φφ. 144^v - 155) (Πρβλ. ἀνωτ., κῶδ. 18, α).

3. Ἡ σειρά τῶν ὀμιλιῶν εἰς τοὺς ψαλμοὺς δὲν εἶναι συνεχῆς, ὡς ἀφίνει νὰ ἐνοηθῇ ὁ Σακκελίων, ἀλλ' ἐντελῶς διάφορος. Οὕτω μετὰ τοὺς δύο λόγους τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ὑπάρχει ἡ ὀμιλία *Εἰς τὸν α' ψαλμὸν* (φφ. 105 - 112^v), μεθ' ἣν ἀκολουθοῦν τρεῖς ὀμιλῖαι, αἱ ὑπ' ἀριθ. ιγ' - ιε' παρὰ Σακκελίωνι, εἶτα παρεμβάλλονται δύο ὀμιλῖαι εἰς ψαλμοὺς, ἡ *Εἰς τὸν ιδ' ψαλμὸν* καὶ ἡ ἀνωτέρω δηλωθεῖσα *Εἰς μέρος τοῦ ιδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων*, μεθ' ἧς ἀκολουθοῦν αἱ ὑπ' ἀριθ. ις' - λζ' παρὰ Σακκελίωνι, εἶτα ἐκ νέου παρεμβάλλονται αἱ ὑπόλοιποι ὀμιλῖαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς ζ', κη', κθ', λβ', λγ', λζ', μδ', με', μη', νθ', ξα', ριδ' καὶ ριε' καὶ τέλος ἀκολουθοῦν αἱ ἄλλαι ὀμιλῖαι.

4. Τέλος εἰρήσθω ὅτι τὰ φύλλα τοῦ κώδικος ἐκ λάθους γενομένου κατὰ τὴν ἀρίθμησιν αὐτοῦ (ἀπὸ τοῦ φ. 189 ἠριθμήθη 200 ἀντὶ 190) ἀναφέρεται ὅτι εἶναι 445 ἐνῶ κατ' ἀλήθειαν εἶναι 436.

5. Ὁ κώδιξ κοσμεῖται δι' ἀριστουργηματικῶν πολυχρῶμων ἐπιτίτλων.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 28

1. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐνδείξεων τῶν πρώτων φύλλων τοῦ κώδικος διαπιστοῦται ὅτι τὰ φφ. 1 - 12 εἶναι τὰ ἐναπομείναντα ἐκ τῶν ἐκπεσόντων

τεσσάρων πρώτων τετραδίων αὐτοῦ. Τὰ ἐν λόγῳ τετράδια περιεῖχον τὰς τρεῖς πρώτας ὀμιλίας τοῦ Μεγ. Βασιλείου εἰς τοὺς ψαλμοὺς α', ζ' καὶ ιδ'.

2. Ὁ κῶδιξ ἄρχεται ἀκέφαλος ἀπὸ τῶν λέξεων : (...καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν) | τὴν ζωὴν μου τοῦ μὲν δικαίου ἢ ψυχὴ χωριζομένη τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας τὴν ζωὴν ἔχει κεκοιμημένη... (= Ὀμιλία Εἰς τὸν ζ' ψαλμόν : PG 29, 253D).

3. Παρέλειψεν ἐπίσης ὁ Σακκελίωσις νὰ μνημονεύσῃ τὰς ὀμιλίας : α (φφ. 10 - 14) *Εἰς τὰ λειπόμενα τοῦ ιδ' ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων* (Πρβλ. ἄνωτ. κῶδ. 18, α) καὶ β (φφ. 23^v - 26^v) *Εἰς τὰ λειπόμενα τοῦ κη' ψαλμοῦ* (Πρβλ. ἄνωτ. κῶδ. 18, β).

4. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ῥαφὴν τοῦ φ. 85^v χεῖρ μεταγενεστέρᾳ (ιε' - ις' αἰῶ-νος) ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα δημῶδη ἄσματα, ἅτινα παρουσιάζουν στοιχειώδη ὁμοιοκαταληξίαν καὶ προδίδουν Κρητικὸν ἢ Κυπριακὸν ἰδίωμα :

† νύκτας ἡμέρας ἄν(θρωπ)ε ἄν | περπατῆς καὶ τρέχης |
καὶ καβαλλάρης καὶ πε|ζὸς τὸν κόσμον ἄν ἐντρέχεις |
τὴν καλωνὴν τὴν ἄμετρον | τοῦ κόσμου ἄν τὴν ἔχεις, |
ὄραν στιγμὴν ἐχάσῃς τ(η)ν | καὶ τύπο(τε) οὐκ ἔχεις †

† μῆνσασεφανῆ (sic) ἄν(θρωπ)ε ὁ θάνατος | παντέχει.
ἢ μεριμνᾷ καθεαυ|τὸν ἢ μέτρον χρόνων ἔχει |
πίστευε ἀληθέβω σε ἐκεί|νος πάντα τρέχει.
κ(αὶ) ὁσάν | τὸν εὔρει εἰς τὸ καλὸν χα|ρὰν ἐκεῖνος ἔχει

† σὸν ὦ πουλὴν που κοι|λαδῆς, καὶ λέγης πάντα| δίκαιον
ὦ (;) τίναν καὶ | ἄλλον ἤκουσες καὶ λέ|γειτο τὸ δίκαιον.
οἱ μεγα|στάνοι οἱ ἄρχοντες | ἐφήκαντο τὸ δίκαιον. |
καὶ ἐσὺ ἀπαπέσω | ἀπὸ κλουβὴν στρι|γκίζεις πάντα δί|καιον.

(Ἐκ τούτων τὰ δύο πρῶτα τετράστιχα προέρχονται ἐκ παραινετικοῦ ἀλφάβητου. Πρβλ. Φ. Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ, Δημῶδεις μεταβυζαντινοὶ ἀλφάβη-τοι, ΕΕΒΣ 25 (1955), σελ. 298 καὶ Ἐ. Κ α κ ο υ λ ῖ δ η, Νεοελληνικὰ θρη-σκευτικὰ ἀλφάβητα, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 98).

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 29

1. Ἐν φ. 1^{r-v} περιλαμβάνεται πίναξ περιεχομένων.

2. Ἡ σειρά τῶν ὀμιλιῶν δὲν εἶναι οἷα παρὰ Σακκελίωσι. Ἐν ἀρχῇ μὲν ὑπάρχει ἡ ὀμιλία εἰς τὸν α΄ ψαλμὸν, εἶτα ὅμως παρεμβάλλονται αἱ ὑπ' ἀριθ. β' - κε' παρὰ Σακκελίωσι, κατόπιν ἀκολουθοῦν αἱ ὀμιλῖαι εἰς τοὺς ὑπολοίπους ψαλμοὺς ζ', ιδ', κη', κθ', λβ', λγ', λζ', μδ', με', μη', νθ', ξα', ριδ' καὶ ριε' καὶ τέλος ἀκολουθοῦν τὰ λοιπὰ κείμενα ὑπ' ἀριθ. κς' - λβ'.

3. Ὁ κῶδιξ κοσμεῖται διὰ πολλῶν πολυχρώμων ἀριστουργηματικῶν ἐπιτίτλων καὶ ἀνθρωπομόρφων, ζωομόρφων, φυτοσχημάτων κλπ. ἀρχικῶν γραμμάτων. Εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐπίτιτλον (φ. 2) ἐντὸς κύκλων ἐφιλοτεχνήθησαν αἱ εἰκόνες τοῦ Ἰησοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ ἀγγέλων· τὸ δὲ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ αὐτοῦ φύλλου παριστάνον Ἡ ἀπετελέσθη ὑπὸ τῶν μορφῶν τῶν ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἐκατέρωθεν τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἰσταμένων.

ΚΩΔΙΞ ΑΡ. 30

1. Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος (φφ. β-γ) ἀναγράφεται: *Ἐνταῦθ' ἀκριβῆς τῆσδε τῆς βίβλου πίναξ* (= Πίναξ περιεχομένων μετὰ τῶν incipit τῶν κειμένων).

2. Ὁ Σακκελίωσι περιγράφων τὸν παρόντα κώδικα λέγει ἐν ἄλλοις ὅτι περιέχει καὶ *Ὀμιλίας ΙΖ'* εἰς τοὺς ψαλμοὺς χωρὶς νὰ προσδιορίζη τοὺς ψαλμοὺς. Τὰ κείμενα ταῦτα ἔχουν ὡς ἐξῆς:

α (φφ. 2^v - 6^v) *Α'* Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ὀμιλία εἰς τὸν α΄ ψαλμὸν (PG 29, 209 - 228).

β (φφ. 6^v - 16^v) *Β'* Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας ὀμιλία εἰς τὸν ζ' ψαλμὸν (PG 29, 228 - 249).

γ (φφ. 16^v - 22) *Γ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ιδ' ψαλμὸν (PG 29, 249 - 264).

δ (φφ. 22 - 28) *Δ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ λειπόμενα τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ καὶ κατὰ τοκιζόντων (PG 29, 264 - 280).

ε (φφ. 28 - 37^v) *Ε'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν εἰκοστὸν ὄγδοον ψαλμὸν (PG 29, 280 - 305).

ς (φφ. 37^v - 41) *Ϛ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτὸν ψαλμὸν (PG 30, 72 - 81).

ζ (φφ. 41^v - 47^v) *Ζ'* Εἰς τὸν κθ' ψαλμὸν (PG 29, 305 - 324).

η (φφ. 47^v - 57^v) *Η'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν λβ' ψαλμὸν (PG 29, 324 - 349).

θ (φφ. 57^v - 71^v) *Θ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν λγ' ψαλμὸν (PG 29, 349 - 388).

ι (φφ. 72 - 80) *Ι'* Εἰς τὸν λζ' ψαλμὸν (PG 30, 81 - 104).

ια (φφ. 80 - 91) *ΙΑ'* Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν τεσσαρακοστὸν τέταρτον ψαλμὸν (PG 29, 388 - 416).

ιβ (φφ. 91 - 97) *ΙΒ'* Εἰς τὸν με' ψαλμὸν (PG 29, 416 - 432).

- ιγ (φφ. 97 - 108) *ΙΓ' Εἰς τὸν μῆ' ψαλμὸν* (PG 29, 432 - 460).
 ιδ (φφ. 108 - 111^v) *ΙΔ' Εἰς τὸν νθ' ψαλμὸν* (PG 29 460 - 469).
 ιε (φφ. 111^v - 117) *ΙΕ' Εἰς τὸν ξα' ψαλμὸν* (PG 29, 469 - 484).
 ις (φφ. 117 - 121^v) *ΙΣΤ' Εἰς τὸν ριδ' ψαλμὸν* (PG 29, 484 - 493).
 ιζ (φφ. 121^v - 126) *ΙΖ' Εἰς τὸν ριε' ψαλμὸν* (PG 30, 104 - 116).

3. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος (φ. 310^v) ἐγράφη κατ' ἐπανάληψιν διὰ διαφόρων χειρῶν τὸ γνωστὸν κτητορικὸν ἐπίγραμμα :

*Ἡ βίβλος αὕτη τῆς Μονῆς τοῦ Προδρομοῦ
 τῆς κειμένης ἔγγιστα τῆς Ἀετίου,
 ἀρχαϊκὴ δὲ τῆ Μονῆ κλησὶς Πέτρα.*

(Πρβλ. Σ α κ κ ε λ ί ω ν ο ς, Πατρμ. Βιβλ., σελ. 15 - 16 καὶ R. J a n i n, La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin, τόμ. Γ', Les églises et les monastères, Παρίσιοι 1953, σελ. 441 - 442, ἔνθα καὶ μνεῖα ἄλλων χειρογράφων φερόντων τὸ αὐτὸ ἐπίγραμμα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία). Κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἐπίγραμμα ἐγράφη ἀκολουθῶς (φ. 311) καὶ τὸ ἐξῆς τρίστιχον εἰς βυζαντινὸν δωδεκασύλλαβον ἐπίσης :

*Νῦν δὲ τυγχάνει τῆς Μονῆς τῆς ἐν Πάτμῳ
 ἀρχαϊκὴ δὲ κλησὶς τῆς Μονῆς Ἰωάννου
 δς καὶ τῆς βροντῆς γόνος κέκληται οὗτος (sic).*

4. Ὁ κώδιξ κοσμεῖται διὰ πολλῶν καλλιτεχνικῶν ἐπιτίτλων καὶ καλῶς φιλοτεχνηθέντων ἀρχικῶν γραμμάτων.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΚΟΜΙΝΗΣ

Ο ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΝΙΚΛΕΙΟΥ ΚΑΙ Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΜΩ ΜΟΝΗΣ

Εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐγγράφων τῆς Πάτμου ὑπὸ τῶν F. Miklosich καὶ I. Müller περιλαμβάνονται τρία ἔγγραφα τὰ ὁποῖα φέρονται ἀπολυθέντα ὑπὸ τινος *Κανιήλ*¹. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα σφύζονται εἰς τὸ Ἄρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, προσεκτικῆ δὲ μελέτῃ ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τὰ τρία φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου*.

Ἡ νέα ἀνάγνωσις τῆς ὑπογραφῆς προσδίδει εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν ἐγγράφων ἰδιαιτέραν σημασίαν: σημασίαν ἱστορικὴν, διότι ὁ ἐκδότης τούτων δὲν εἶναι ὁ οἰοσθήποτε ἄγνωστος φέρων τό, ἀνύπαρκτον ἄλλωστε, ὄνομα *Κανιήλ*, ἀλλ' ὁ ἀξιωματοῦχος ὁ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου*². σημασίαν διπλωματικὴν, διότι τὰ τρία ὑπὸ ἐξέτασιν ἔγγραφα εἶναι, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, τὰ μόνα ἔγγραφα τοῦ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου* τὰ ὁποῖα ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν³.

Τὰ ἔγγραφα σφύζονται ἐν πρωτοτύπῳ: καὶ τὰ τρία φέρουν τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφήν τοῦ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου*, ἡ ὁποία εἶναι καὶ εἰς τὰ τρία ἀπολύτως ὁμοία⁴. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1.— *Γράμμα* τοῦ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου* πρὸς τὸν ἐπικρατοῦντα τὸ κομμέρκιον τῆς Ἀναίας Γεώργιον Χαλούφην⁵. Τὸ ἔγγραφον ἔχει γραφῆ ἐπὶ χάρτου βαμβυκίνου, διαστ. 0,190 (-0,185) × 0,297 (-0,306), διὰ μελάνης χρώματος βαθέος καστανοῦ. Διὰ τοῦ γράμματος τούτου ὁ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου* ἀναφέρει εἰς

1. MM, τόμ. V', σελ. 233 - 235, ἀρ. 97 (α' καὶ β') καὶ ἀρ. 98.

2. Περὶ τοῦ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου* βλ. τὴν βασικὴν μελέτην τοῦ F r. D ö l g e r, ἐν *Byzantinische Diplomatie*, Eital 1956, σελ. 50 - 65, ὅπου μελετᾶται ὁ θεσμός, ἀναφέρονται δὲ ὅλοι οἱ ἐκ τῶν φιλολογικῶν καὶ διπλωματικῶν πηγῶν γνωστοὶ ἀξιωματοῦχοι ἐπὶ τοῦ *κανικλείου*. Πρβλ. καὶ B u r y, *Adm. System*, σελ. 117, 138, 149, 21.

3. Εἶναι ἀληθές ὅτι διεσώθη σημαντικὸς ἀριθμὸς ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἐπικυροῦνται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ *κανικλείου* (βλ. ἐνδεικτικῶς MM, τόμ. V', σελ. 113, 121, *Actes de Lavra*, σελ. 107, *Actes de Chilandar*, σελ. 59), ἀλλ' οὐδὲν ἔγγραφον ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ ἀξιωματοῦχου τούτου ἦτο μέχρι τοῦδε γνωστόν.

4. Πρβλ. φωτογρ. ἀρ. 1 καὶ 2.

5. Ὁ Γεώργιος Χαλούφης δὲν εἶναι ἄλλοθεν γνωστός. Ὡς ρητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ παρόντος ἐγγράφου, οὗτος ἦτο ὁ ἐπικρατῶν τὸ κομμέρκιον τῆς Ἀναίας, δηλ. ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν εἰσπραξίν τοῦ κομμερκίου εἰς τὴν Ἀναίαν: πρβλ. Ἐλένης Ἀ ν τ ω ν ι ἄ δ ο υ - Μ π ι μ π ῖ κ ο υ, *Recherches sur les Douanes à Byzance*, Παρίσιοι 1963, κυρίως σελ. 150 καὶ ὑποσ. 2.

τὸν Γεώργιον Χαλούφην ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου ἔχει βασιλικά προστάγματα προγενεστέρων αὐτοκρατόρων καὶ δὴ καὶ πρόσταγμα τοῦ νῦν βασιλεύοντος αὐτοκράτορος παρέχον εἰς τὰ τέσσαρα ¹ πλοῖα (σανδάλια) τῆς μονῆς φορολογικὴν ἀπαλλαγὴν (ἐξκουσσείαν) ἀπὸ τοῦ κομμερκίου καὶ τῶν ἄλλων φορολογικῶν ὑποχρεώσεων, ὡσάκις ταῦτα ἔρχονται δι' ἐμπορικοὺς λόγους εἰς τὰς *παραιγιαλίους χώρας*. Διὰ τοῦτο ὀφείλει ὁ Γεώργιος Χαλούφης, ὡσάκις τὰ ἐν λόγῳ πλοῖα προσεγγίζουσιν εἰς τὴν περιοχὴν τὴν τελοῦσαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του, νὰ ἀφίνη αὐτὰ ἐλεύθερα, ἄνευ τινὸς ἐπεμβάσεως ἢ ἀπαιτήσεως. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ὑπογράφων γνωστοποιεῖ πρὸς τὸν παραλήπτην ὅτι εἶναι ἔφορος τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς, δίδει δὲ ἐντολὴν εἰς αὐτὸν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰ γραφόμενα καὶ, ἀφοῦ λάβῃ γνῶσιν τοῦ παρόντος γράμματος, νὰ ἐπιστρέψῃ τοῦτο εἰς τὴν μονήν, εἰς ἀσφάλειαν αὐτῆς. Ἀκολουθεῖ ὁ μὴν καὶ ἡ ἰνδικτιῶν : *μηρὶ ἀγούστῳ, ἰνδικτιῶνος α'*, καὶ ἡ ὑπογραφή (δι' ἄλλης μελάνης καὶ χειρός) : † *Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου*.

2.— *Γράμμα* τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου πρὸς τὸν Γουδέλλιον Καννάβην ². Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔχει γραφῆν κάτωθεν τοῦ πρώτου ἐγγράφου, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χάρτου καὶ διὰ τῆς αὐτῆς χειρός ³. Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου γράφει πρὸς τὸν Γουδέλλιον Καννάβην ὅτι δι' ὀρισμοῦ τοῦ νῦν βασιλεύοντος αὐτοκράτορος καὶ διὰ παλαιότερων ἐγγράφων ἡ ἐν Πάτμῳ Μονὴ κέκτηται παροίκους τινὰς εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φυγέλλων. Διὰ ταῦτα δίδει ἐντολὴν εἰς τὸν παραλήπτην νὰ σεβασθῇ τὰ δικαιώματα τῆς μονῆς καὶ νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιβαρύνῃ αὐτὴν καθ' οἰονδήποτε τρόπον. Ἀκολουθεῖ ὁ μὴν καὶ ἡ ἰνδικτιῶν : *μηρὶ ἀγούστῳ, ἰνδικτιῶνος α'*, καὶ ἡ ὑπογραφή (δι' ἄλλης μελάνης καὶ χειρός) : † *Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου*.

3.— *Γράμμα* τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου περὶ τινος χωραφίου τῆς Μονῆς τῆς Κεχιονισμένης. Τὸ ἔγγραφον ἔχει γραφῆν ἐπὶ χάρτου βαμβυκίνου, διαστ. 0,190×0,300, διὰ μελάνης χρώματος βαθέος καστανοῦ. Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀναφέρει ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Κεχιονισμένης κατεῖχε κατὰ πλήρη κυριότητα χωράφιον λεγόμενον τοῦ Βαρυκαλίγου ⁴, προσκυρωθὲν εἰς αὐτὴν παρὰ τοῦ Μονο-

1. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Miklosich-Müller, τόμ. Γ', σελ. 233, ἡ λέξις *τέσσαρα* παραλείπεται.

2. Ὁ Γουδέλλιος Καννάβης δὲν εἶναι γνωστὸς ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ οὕτως ἀγνωστὸν τὴν ιδιότητα καὶ τὸ ἀξίωμα του. Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀποκαλεῖ αὐτὸν *οἰκεῖον τοῦ βασιλέως καὶ ἡγαπημένον σύντροπον*, ἐκ δὲ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου συνάγεται ὅτι οὗτος ἦτο κρατικὸς ὑπάλληλος εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φυγέλλων, ἴσως πράκτωρ ἢ ἀναγραφεὺς (πρβλ. MM, τόμ. Γ', σελ. 234, στ. 1 : *μὴ κατὰ τινὰ εὐρεσιλογίαν κατεπεμβαίνης τούτοις καὶ ἀδικῆς*).

3. Βλ. φωτογρ. ἀρ. 1.

4. Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς πρατήριο ἐγγραφον τοῦ ἔτους 1213, εἰς τὸ ὁποῖον σημειοῦται ὅτι οἱ Βαρυκαλίγοι ἐπώλησαν χωράφιον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μιλήτου (MM, τόμ. Γ', σελ. 164 - 5, ἀρ. 51). Ἐξ ἄλλου, εἰς ἔγγραφον τοῦ ἔτους 1246 (;) ρητῶς

χυτρᾶ¹, ἡ κυριότης δὲ αὐτῆς ἐπεκυρώθη κατὰ καιροὺς δι' αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων καὶ δι' ἀποκαταστάσεων τῶν δουκευόντων εἰς τὴν χώραν τῶν Παλατιῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς τῆς Κεχιονισμένης ἐγνωστοποίησαν πρὸς τὸν γράφοντα, ὅτι ὁ προσκαθήμενος εἰς τὸ Μελανούδιον Νεφοκράτης² ἐπεχείρησε νὰ ἀποσπάσῃ τὸ ἐν λόγῳ χωράφιον, ὃ ἐπὶ τοῦ κανικλείου προέβη εἰς σχετικὴν ἔρευναν, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεδείχθησαν τὰ δικαιώματα τῆς μονῆς. Κατὰ ταῦτα ὀφείλει ὁ Νεφοκράτης νὰ σεβασθῇ τὰ δίκαια τῆς μονῆς καὶ νὰ μὴ προξενήσῃ εἰς αὐτὴν νέας ὀχλήσεις, ἄλλως θὰ τιμωρηθῇ διὰ βαρυτάτης ποινῆς. Εἰς ἀσφάλειαν ἐδόθη εἰς τὴν μονὴν τὸ παρὸν γράμμα. Ἀκολουθεῖ ὁ μὴν καὶ ἡ ἰνδικτιῶν : μηνὶ ὀκτωβρίῳ, ἰνδικτιῶνος β', καὶ ἡ ὑπογραφή : ὁ δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν ἀθέντου καὶ βασιλέως (δι' ἄλλης μελάνης καὶ χειρός :) † Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου.

Τὰ ἀνωτέρω τρία ἔγγραφα ἀφοροῦν ἀμεσώτατα εἰς τὴν Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Οὕτω τὸ α' ἔγγραφο ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξκουσσεῖαν τῶν πλοίων τῆς μονῆς. Περὶ τῆς ἐξκουσσεῖας τῶν πλοίων τῆς Μονῆς Πάτμου γνωρίζομεν τὰ ἀκόλουθα : τὸ πρῶτον ὁ ἰδρυτὴς τῆς μονῆς Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός, διὰ χρυσοβούλλου τοῦ ἔτους 1088, παρεχώρησεν ἐξκουσσεῖαν ἑνὸς πλοίου χωρητικότητος 500 μοδίων³. ἡ ἐξκουσσεῖα αὕτη ἀνεεσώθη διὰ χρυσοβούλλου τοῦ Ἰωάν-

ἀναφέρεται ὅτι ἡ ὑποστατικὴ στάσις.... τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ Βαρυκαλίγων Μιχαὴλ καὶ Λέοντος καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν καὶ παιδῶν εἶχε προσκυρωθῆ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Κεχιονισμένης (MM, τόμ. Γ', σελ. 188 - 9, ἀρ. 69).

1. Πρόκειται περὶ τοῦ μεγαλοδοξοτάτου Γεωργίου Μονοχυτρᾶ (MM, τόμ. Γ', σελ. 188), ὁ ὁποῖος εἰς ἔγγραφα τοῦ Θεοδώρου Β' Λασκάρεως (αὐτόθι, σελ. 195) καὶ τοῦ Μιχαὴλ Η' (αὐτόθι, σελ. 200) καλεῖται οἰκεῖος τοῦ βασιλέως καὶ σεβαστός. Περὶ τούτου γνωρίζομεν ὅτι ἀνήγειρεν ἐκ βάρων τὸν ναὸν τῆς Θεομήτορος τῆς Κεχιονισμένης καὶ προέβη εἰς βελτιώσεις διὰ τὴν οἴκησιν τῶν μοναχῶν (πρβλ. αὐτόθι, σελ. 188 - 189 τοῦ ἔτους 1246 (;), σελ. 195 - 196 τοῦ ἔτους 1258, σελ. 200 τοῦ 1259, σελ. 232 τοῦ 1272).

2. Ὁ προσκαθήμενος Νεφοκράτης δὲν εἶναι ἄλλοθεν γνωστός.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 51 - 52, ἀρ. 15. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1150.— Περὶ τῆς ἐπὶ τῶν πλοίων φορολογίας καὶ τῆς ἀντιστοίχου ἐξκουσσεῖας βλ. Germaine Rouillard, *Les taxes maritimes et commerciales d'après des Actes de Patmos et de Lavra*, ἐν *Mélanges Charles Diehl*, τόμ. Α', Παρίσιοι 1930, σελ. 277 - 289. Πρβλ. Μ. Γούδα, Ἡ καταμέτρησης τῶν ἐμπορικῶν πλοίων καὶ ἡ νηολόγησις καὶ φορολογία αὐτῶν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, *Βυζαντις* 1 (1909), σελ. 35 - 47, ὅπου μελετῶνται κυρίως τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν καταμέτρησης τῆς χωρητικότητος τῶν πλοίων. Πρβλ. καὶ P. Lemerle, *Notes sur l'administration byzantine à la veille de la IVe Croisade d'après deux documents inédits des Archives de Lavra*, *REB* 19 (1961), σελ. 269 - 270.

νου Κομνηνοῦ τοῦ ἔτους 1119¹. Τῷ 1186 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος Ἀγγελος παραχωρεῖ διὰ χρυσοβούλλου ἐξουσίαν τριῶν πλοίων χωρητικότητος 1500 μοδίων², ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ χρυσοβούλλου τούτου τὸ σέκρετον τῆς θαλάσσης παραδίδει τῷ 1195 εἰς τὴν μονὴν ἓν πλοῖον χωρητικότητος 1500 μοδίων εἰς ἀντικατάστασιν τῶν καταστραφέντων τριῶν πλοιαρίων ἴσης χωρητικότητος³. Τῷ 1197 ὁ Ἀλέξιος Γ' ὁ Ἀγγελος ἐπικυροῖ τὰς προγενεστέρας δωρεὰς καὶ παραχωρεῖ εἰς τὴν μονὴν τὸ δικαίωμα τοῦ κατέχειν καὶ ἕτερον πλοῖον ἀπηλλαγμένον πάσης φορολογίας, χωρητικότητος 500 μοδίων, «ἐπέκεινα» τῶν ἤδη παραχωρηθέντων 1500 μοδίων⁴, τὸ δὲ σέκρετον τῆς θαλάσσης παραδίδει εἰς τὴν μονὴν τὸ νέον σκάφος κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1199⁵. Ἐπομένως ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου κατεῖχε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους δύο πλοῖα χωρητικότητος (1500+500=) 2000 μοδίων, ἀπηλλαγμένα πάσης φορολογίας. Τῷ 1203 διὰ πράξεως τοῦ σεκρέτου τῆς θαλάσσης παραδίδεται εἰς τὴν μονὴν ἓν πλοῖον χωρητικότητος 2000 μοδίων, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν καταστραφέντων δύο πλοίων ἴσης χωρητικότητος⁶. Τῷ 1214 ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Λάσκαρις διὰ βασιλικῆς προστάξεως παρέχει ἐξουσίαν εἰς δύο πλοῖα τῆς μονῆς⁷, τῷ δὲ 1244 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Βατάτζης διὰ νέου ὀρισμοῦ ἀνανεώνει τὴν ἐξουσίαν ταύτην⁸. Δι' ὀρισμοῦ ἀπολυθέντος κατὰ τὸ ἔτος 1264 ὁ Μιχαὴλ ὁ Η' παρέχει ἐξουσίαν καὶ εἰς ἄλλα δύο σανδάλια τῆς μονῆς⁹, τῷ

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 99 - 101, ἀρ. 24. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1296. Περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἐγγράφου βλ. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 361.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 119 - 121, ἀρ. 31. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1570. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 343 - 344.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 127 - 129, ἀρ. 35. Πρβλ. καὶ αὐτόθι, σελ. 139 - 140, ἀρ. 39 : ἔγγραφον τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ Ἰωάννου Βελισσαριώτου πρὸς τὸν δοῦκα Κρήτης τοῦ ἔτους 1197.

4. Αὐτόθι, σελ. 137 - 139, ἀρ. 38. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1641 (ἡ διόρθωσις «πεντακοσίων μοδίων» εἰς «χιλίων πεντακοσίων μοδίων» δὲν εὐσταθεῖ : τὸ νέον σκάφος ἦτο χωρητικότητος 500 μοδίων, ὡς συνάγεται καὶ ἐκ τοῦ σχετικοῦ πρακτικοῦ τοῦ σεκρέτου τῆς θαλάσσης : MM, τόμ. Γ', σελ. 142 - 144). D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 334 - 335.

5. MM, τόμ. Γ', σελ. 142 - 144, ἀρ. 41.

6. Αὐτόθι, σελ. 122 - 124, ἀρ. 33. Τὸ ἔγγραφον δὲν φέρει χρονολογίαν· ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τοποθετεῖται εἰς τὸ ἔτος 1188. Ἐκ τοῦ περιεχομένου του ὁμῶς καὶ ἐκ προσωπογραφικῶν στοιχείων χρονολογοῦμεν τοῦτο εἰς τὸ ἔτος 1203 : περὶ τῆς νέας χρονολογήσεως πραγματευόμεθα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν παρασκευαζομένην ἔκδοσιν τῶν ἐγγράφων τῆς Πάτμου.

7. MM, τόμ. Γ', σελ. 165 - 166, ἀρ. 52. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1687. Περὶ τῆς χρονολογίας βλ. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 345, 363 - 364.

8. MM, τόμ. Γ', σελ. 183, ἀρ. 66. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1783. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 365.

9. MM, τόμ. Γ', σελ. 219, ἀρ. 89. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1925. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 368.

δὲ 1265 ἀνανεώνει τὴν ἐξκουσσεῖαν τῶν τεσσάρων πλοίων¹. Τῷ 1269 ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, σύζυγος τοῦ Μιχαὴλ Η΄, ἐπεκτείνει τὴν ἐξκουσσεῖαν αὐτὴν καὶ εἰς τὰ προσωπικὰ αὐτῆς κτήματα². Τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Β΄ διὰ προστάγματος τοῦ ἔτους 1283³ ἀνανεώνει τὴν ἐξκουσσεῖαν τῶν τεσσάρων πλοίων. Αὕτῃ εἶναι ἡ τελευταία μνεῖα περὶ ἐξκουσσεῖας τῶν πλοίων τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς.

Τὸ α΄ ἔγγραφο ἀπευθύνεται, ὡς εἶδομεν, εἰς τὸν ἐπικρατοῦντα τὸ κομμερκίον τῆς Ἀναίας, δηλαδὴ εἰς τὸν ἀξιωματοῦχον τὸν ἐπιφορτισμένον τὴν εἰσπραξίν τοῦ κομμερκίου. Παρατηροῦμεν ὅτι ἤδη εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν αὐτοκρατόρων Θεοδώρου Α΄ τοῦ Λασκάρως (1214) καὶ Ἰωάννου Γ΄ τοῦ Βατάτζη (1244), διὰ τῶν ὁποίων παραχωρεῖται ἐξκουσσεῖα εἰς τὰ πλοῖα τῆς μονῆς, γίνεται ἰδιαιτέρα μνεῖα τοῦ ἐμπορείου τῆς Ἀναίας⁴. Ἡ Ἀναία εἶχε ἐξελιχθῆ κατὰ τὸν ΙΙ΄ αἰ. εἰς σημαντικὸν ἐμπορικὸν λιμένα, κειμένη δὲ νοτίως τῆς Ἐφέσου καὶ ἔναντι τῆς Σάμου — ἐπομένως οὐχὶ μακρὰν τῆς Πάτμου — ἀπετέλει, ὡς ἦτο ἐπόμενον, κύριον σταθμὸν τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος τῶν πλοίων τῆς μονῆς. Ἡ Ἀναία κατεκτήθη ὀριστικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀλίγον μετὰ τὸ ἔτος 1304⁵.

Τὸ β΄ ἔγγραφο τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀφορᾷ εἰς τοὺς παροίκους τοὺς ὁποίους ἐκέκτητο ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φυγέλλων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου εἶχε μετόχιον εἰς τὸ ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων ἐμπορεῖον τῶν Φυγέλλων· τὸ μετόχιον τοῦτο, τιμώμενον ἐπὶ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Δυσικοῦ, εἶχε προσκυρωθῆ εἰς τὴν μονὴν μετὰ πάντων τῶν δικαίων αὐτοῦ ἤδη πρὸ τοῦ ἔτους 1216⁶. Τὸ μετόχιον

1. MM, τόμ. Γ΄, σελ. 238, ἀρ. 101. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1935. Τὸ ἔγγραφο εἶχε ἀποδοθῆ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν εἰς Ἀνδρόνικον τὸν Β΄ καὶ εἶχε χρονολογηθῆ εἰς τὸ ἔτος 1295. Ὁ F r. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 368 - 369, βασιζόμενος κυρίως εἰς τὸ μνηρολόγιον, θεωρεῖ τοῦτο ὡς ἔγγραφο τοῦ Μιχαὴλ Η΄ καὶ χρονολογεῖ αὐτὸ εἰς τὸ ἔτος 1265. Προσθέτομεν ὑπὲρ τῆς χρονολογήσεως ταύτης ὅτι ἡ ὁρολογία εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἀντιστοίχων ἐγγράφων τοῦ Μιχαὴλ Η΄.— Πρβλ. καὶ MM, τόμ. Γ΄, σελ. 226 - 227, ἀρ. 94 : ὀρισμὸς Μιχαὴλ Η΄ τοῦ ἔτους 1271.

2. MM, τόμ. Γ΄, σελ. 225, ἀρ. 93. Περὶ τῆς χρονολογίας βλ. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 352.

3. MM, τόμ. Γ΄, σελ. 235 - 236, ἀρ. 99. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 2094. Περὶ τῆς χρονολογίας βλ. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 368.

4. Βλ. MM, τόμ. Γ΄, σελ. 166, στ. 5, σελ. 183, στ. 22.

5. Βλ. P. L e m e r l e, *L'Émirat d'Aydin*, Παρίσι 1957, σελ. 16 καὶ ὑποσ. 5, πρβλ. καὶ σελ. 45.

6. MM, τόμ. Γ΄, σελ. 174 - 175, ἀρ. 61, τοῦ ἔτους 1216. Πρβλ. αὐτόθι, σελ. 179 - 180, ἀρ. 63, τοῦ ἔτους 1199 (περὶ τῆς χρονολογίας βλ. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 345 - 349, 365), MM, τόμ. Γ΄, σελ. 182 - 183, ἀρ. 65.

διετήρησεν ἡ Πατμιακὴ μονὴ ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, ὡς μαρτυροῦν ἔγγραφα τῶν αὐτοκρατόρων Μιχαὴλ Η΄ καὶ Ἀνδρονίκου Β΄, ἀντιστοίχως τῶν ἐτῶν 1259¹ καὶ 1292². Τελευταία μνεῖα τοῦ μετοχίου τῶν Φυγέλλων ἀπαντᾷ εἰς χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου τοῦ Γ΄ τοῦ ἔτους 1329³, ἀλλ' ἡ μαρτυρία τούτου εἶναι ἀμφίβηλος: τὸ ἔγγραφον, ἀντιγράφον σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὰ ἀντίστοιχα χωρία τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄ τοῦ ἔτους 1292, ἀναφέρει κτήσεις τῆς μονῆς αἱ ὁποῖαι, λόγῳ τῶν Τουρκικῶν κατακτήσεων, δὲν ἀνῆκον πλέον εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος⁴, καὶ ἐπομένως δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα.

Τὸ γ' ἔγγραφον ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου κατόπιν σχετικοῦ διαβήματος τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς τῆς Κεχιονισμένης, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Κεχιονισμένης εἰς τὴν ὁποίαν καὶ πρόκειται νὰ παραδοθῇ. Ὅμως καὶ τοῦτο τὸ ἔγγραφον ἐμμέσως ἀφορᾷ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου, διότι, ὡς γνωστὸν, ἡ πλησίον τῶν Παλατιῶν (Μιλήτου) Μονὴ τῆς Κεχιονισμένης εἶχε προσκυρωθῆ εἰς τὴν Πατμιακὴν μονὴν διὰ χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα Βατάτζη⁵. Τὰ ἐπὶ τῆς Μονῆς τῆς Κεχιονισμένης δικαιώματά της διετήρησεν ἡ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ ἔτους 1272, ὡς μαρτυροῦν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα⁶. Εἰς χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου τοῦ Β΄ τοῦ ἔτους 1292⁷, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπικυροῦνται ὁ λ α ι αἰ κτήσεις τῆς Μονῆς Πάτμου, δὲν ἀναφέρεται ἡ Μονὴ τῆς Κεχιονισμένης, οὐδεμίαν δὲ μνεῖαν αὐτῆς ὑπάρχει καὶ εἰς μεταγενέστερα ἀνάλογα ἔγγραφα. Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι αὐτὴ ἤδη πρὸ τοῦ 1292 ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ Πατμιακὴν κτήσιν. Πάντως ὑπογραμμίζομεν τὸ γεγονός ὅτι, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ παρόντος ἔγγραφου, ἡ Μονὴ τῆς Κεχιονισμένης, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνῆκεν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου, ἠδύνατο νὰ ἀναφέρεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς κεντρικὰς ἀρχὰς δι' ἀνακύπτοντα ζητήματα: ἐπομένως δὲν ἦτο ἀπλοῦν μετόχιον τῆς Πάτμου, ἀλλ' ἔχαιρε ποιᾶς τινος αὐτονομίας.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 200, στ. 22 - 23. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1871. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 350 - 351.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 237, στ. 13 - 15. Πρβλ. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 2149. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 353 - 354.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 251, στ. 8 - 9. D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 2737. Πρβλ. D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 356 - 358.

4. Οὕτω π.χ. ἀναφέρει τὸ παρὰ τὸν Μαϊανδρον μετόχιον ὁ Πύργος καὶ τὴν Κῶν, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μὲν περιοχὴ τοῦ Πύργου ἀνῆκε πλέον εἰς τὸ ἐμιρᾶτον τοῦ Μεντεσέ, ἡ δὲ Κῶς εἰς τοὺς Ἰωαννίτας Ἰππότας.

5. MM, τόμ. Γ', σελ. 200, στ. 3 - 12.

6. Αὐτόθι, σελ. 232, στ. 2 - 5: Διαθήκη ἡγουμένου Γερμανοῦ.

7. Αὐτόθι, σελ. 236 - 237, ἀρ. 100.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν τρία ἔγγραφα φέρουν ὡς μόνην χρονολογικὴν ἔνδειξιν τὸν μῆνα καὶ τὴν ἰνδικτιῶνα: *μηρί αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος α'* — τὰ δύο πρῶτα, *μηρί ὀκτωβρίῳ, ἰνδικτιῶνος β'* — τὸ τρίτον. Ἐπειδὴ, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς ἀπολύτου ὁμοιότητος τῆς ὑπογραφῆς, καὶ τὰ τρία ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, εἰκάζομεν, ἐκ τῆς μνείας τῆς ἰνδικτιῶνος, ὅτι ταῦτα ἐγράφησαν κατ' Αὐγούστον καὶ Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους — ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἔφερε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη καὶ ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ ὑπογραφή του δὲν εἶχεν ὑποστῆ τὴν παραμικρὰν ἀλλαγὴν. Ἐπομένως δυνάμεθα νὰ ἀντλήσωμεν καὶ ἀπὸ τῶν τριῶν ἔγγράφων, ἀδιακρίτως, στοιχεῖα χρήσιμα διὰ τὴν χρονολόγησιν αὐτῶν, τὰ δὲ σχετικὰ συμπεράσματα θὰ ἀναφέρωνται καὶ εἰς τὰ τρία ἔγγραφα.

Οὕτω, τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔγγράφων ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἐπικρατοῦντα τὸ κομμέρκιον τῆς Ἀναίας καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐξκουσσεῖαν τῶν τεσσάρων πλοίων τῆς μονῆς. Ὅμως, ὡς ἤδη ἐξετέθη ἀνωτέρω, τὸ πρῶτον ἐπὶ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, κατὰ τὸ ἔτος 1264, παρεχωρήθη εἰς τὴν μονὴν ἐξκουσσεῖα τεσσάρων πλοίων¹, ἡ δὲ περιοχὴ τῆς Ἀναίας κατελήφθη ὀριστικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀλίγον μετὰ τὸ ἔτος 1304². Ἐπομένως ἐκ τῶν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ πρώτου ἔγγραφου στοιχείων, τὰ τρία γράμματα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τοποθετοῦνται μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1264 καὶ 1304. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ εἰς τὸ τρίτον ἔγγραφον μνημονευομένη Μονὴ τῆς Κεχιονισμένης ἔπαυσε νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου ἤδη πρὸ τοῦ ἔτους 1292, θεωροῦμεν τὸ ἔτος τοῦτο ὡς *terminus ante quem* διὰ τὴν συγγραφὴν τῶν τριῶν ἔγγράφων.

Κατὰ ταῦτα, τὰ τρία γράμματα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀπελύθησαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1264 καὶ 1292, κατὰ τὸ χρονικὸν δὲ τοῦτο διάστημα ὁ Αὐγούστος α' ἰνδικτιῶνος καὶ Ὀκτώβριος β' ἰνδικτιῶνος συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος 1273 (ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Η') καὶ πρὸς τὸ ἔτος 1288 (ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀνδρονίκου τοῦ Β'). Μεταξὺ τῶν δύο τούτων δυνατῶν χρονολογήσεων πρέπει νὰ ἐκλέξωμεν.

Ἐξ ἀρχῆς σημειοῦμεν ὅτι ἡ εἰς τὸ πρῶτον ἔγγραφον μνεῖα προστάγματος τοῦ βασιλεύοντος αὐτοκράτορος παρέχοντος ἐξκουσσεῖαν τεσσάρων πλοίων³ δὲν ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸν στοιχεῖον ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης

1. Βλ. σχετικῶς ἀνωτέρω, σελ. 79 - 80.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 80.

3. Βλ. ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 233: ἀλλὰ δὴ καὶ πρόσταγμα προσκυνητῶν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, διοριζόμενον...

χρονολογίας, καθ' ὅσον καὶ οἱ δύο αὐτοκράτορες εἶχον ἀπολύσει σχετικὸν ὄρισμὸν πρὸ τῶν ἐπιμάχων ἐτῶν 1273 καὶ 1288¹. Ἀνάλογος μνεῖα εἰς τὸ δεῦτερον καὶ τρίτον ἔγγραφον τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου² δὲν διαφωτίζει τὸ θέμα, διότι τὰ ἀντίστοιχα ἔγγραφα δὲν διεσώθησαν : εἶναι ἀληθές ὅτι εἰς χρυσόβουλλον τοῦ Μιχαὴλ Η' τοῦ ἔτους 1259 γίνεται λόγος γενικῶς περὶ τῆς Μονῆς τῆς Κεχιονισμένης καὶ τοῦ μετοχίου τῶν Φυγέλλων³, ἀλλ' οὐδὲν σημειοῦται περὶ τῶν συγκεκριμένων ζητημάτων, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται τὰ δύο ἔγγραφα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου.

Γενικῶς ὑπογραμμίζομεν τὸ γεγονός ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Η' ἐπέδειξε μέγα ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς καὶ ἔλαβε πολλὰ μέτρα ὑπὲρ αὐτῆς⁴, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Β' περιωρίσθη νὰ ἀνανεώσῃ κατὰ καιροὺς ἤδη ὑπάρχοντα προνόμια καὶ δικαιώματα⁵. Ἐξ ἄλλου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ βασικὴ ὁρολογία τοῦ πρώτου ἐγγράφου τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἀντιστοίχων ἐγγράφων τοῦ Μιχαὴλ Η' καὶ ὅλως διάφορος πρὸς τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου Β'. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι ἀποφασιστικὸν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῶν ἡμετέρων ἐγγράφων, διότι ὁ συντάκτης τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν γραμματος εἶχεν ἀναμφιβόλως πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ὄρισμὸν τοῦ βασιλεύοντος αὐτοκράτορος τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸ αὐτὸ ζήτημα καί, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ὑπέστη εἰς τὴν διατύπωσιν τὴν ἐπίδρασιν τούτου. Ὁ κατωτέρω πίναξ εἶναι ἐνδεικτικὸς :

1. Αὐτόθι, σελ. 219, 238 καὶ 226 - 7 (ὄρισμοὶ Μιχαὴλ Η' τῶν ἐτῶν 1264, 1265 καὶ 1271) καὶ σελ. 235 - 236 (ὄρισμὸς Ἀνδρονίκου Β' τοῦ ἔτους 1283).

2. Αὐτόθι, σελ. 234, στ. 11 - 12 : δι' ὀρισμοῦ τοῦ αὐθέντου ἡμῶν τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου ... καὶ σελ. 234, στ. 23 - 25 : χρυσόβουλλοι λόγοι καὶ προσκνητοὶ ὄρισμοὶ διάφοροι τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως...

3. Αὐτόθι, σελ. 200, στ. 2 - 8 : ἡ μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κεχιονισμένης, ἡ καὶ αὐτὴ μὲν πλησίον τῶν Παλατίων διακειμένη, συστάσα δὲ καὶ βελτιωθεῖσα παρὰ τοῦ οἰκείου τῆ βασιλείᾳ μου, Γεωργίου τοῦ Μονοχυτρᾶ καὶ προσκυρωθεῖσα τῆ τῆς Πάτμου μονῆ διὰ τῆς δωρηθείσης αὐτῇ δυνάμεως διὰ χρυσοβούλλου τοῦ αἰοδίου βασιλέως καὶ θεοῦ τῆς βασιλείας μου, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Δούκα, μετὰ πάντων τῶν προσαρμοσάντων αὐτῇ δικαίων καὶ προνομίων... καὶ στ. 22 - 24 : ἐν τοῖς Φυγέλλοις μετόχιον ὁ ἅγιος Γεώργιος μετὰ πάντων τῶν δικαίων αὐτοῦ ταῦτα μὲν ὄν εἰσὶ τὰ παλαιγενέσι δικαίοις προσαρμοσάντα κτήματα τῆ εὐγενεστάτῃ τῆς Πάτμου μονῆ...

4. Ἐκ τῶν δέκα ἐπτὰ ἐγγράφων τοῦ Μιχαὴλ Η', τὰ ἑννέα ἀπελύθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ αὐτοκράτορος (MM, τόμ. Γ', σελ. 199 - 202, 210, 212 - 214, 219, 224 - 225, 226 - 227, 238), δύο ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας (αὐτόθι, σελ. 204 - 205, 225 - 226), καὶ ἓξ ὑπὸ δημοσίων λειτουργῶν ἐνεργούντων κατ' ἐντολὴν τούτου ἢ τῆς αὐτοκρατείας (αὐτόθι, σελ. 207 - 210, 210 - 212, 214 - 219, 227 - 229).

5. Ἐκ τῶν σφριζομένων δύο ἐγγράφων τοῦ Ἀνδρονίκου Β', τὸ ἐν (MM, τόμ. Γ', σελ. 235 - 236, ἀρ. 99) ἐπικυρώνει τὴν ἐξουουσίαν τῶν τεσσάρων πλοίων, τὸ δὲ ἕτερον (αὐτόθι, σελ. 236 - 237, ἀρ. 100) τὰς κτήσεις τῆς μονῆς.

Ἔγγραφον τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου	Ἔγγραφα Μιχαὴλ Η' ¹ καὶ Θεοδώρας ²	Ἔγγραφον Ἀνδρονίκου Β' ³
σανδάλια ἐξκουσσεύονται	σανδάλια ἐξκουσσάτα ἐξκουσσεία	πλατύδια ἀνώτερα πάσης δημο- σιακῆς ἐπηρείας καὶ συζητήσεως
παραγιάλιοι χῶροι	παραγιάλια μέρη	—

Αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἐπιτρέπουν νὰ χρονολογήσωμεν τὰ τρία ἔγγραφα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου καὶ ἐπομένως εἰς τὸ ἔτος 1273 — χρονολογίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἤδη προτείνει οἱ ἐκδόται τῶν ἐγγράφων ἄνευ ὁμῶς οὐδεμιᾶς τεκμηριώσεως ¹.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὰ τρία ἔγγραφα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου σφύζονται ἐν π ρ ω τ ο τ ὺ π ω. Ὅμως παρατηροῦμεν ὅτι τὰ δύο πρῶτα, καίτοι ἀπευθύνονται εἰς δύο διαφόρους παραλήπτας, ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χάρτου, — τὸ ἐν κάτωθεν τοῦ ἄλλου — πρᾶγμα παράδοξον καὶ ἄηθες διὰ πρωτότυπα ἔγγραφα. Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ γνησιότης τῶν δύο τούτων γραμμάτων δὲν δύναται νὰ τεθῇ ἐν ἀμφιβόλῳ : ἡ ὑπογραφή καὶ τὸ χρῶμα μελάνης, ἀκόμη καὶ αἱ διαστάσεις τοῦ χάρτου, εἶναι ἀπολύτως ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ τρίτου, τὸ δὲ περιεχόμενον τούτων, ὡς ἤδη ἐξετέθη, δὲν προσθέτει νέα προνόμια εἰς τὴν μονήν, μὴ παραχωρηθέντα ἤδη διὰ παλαιότερων ἐπισήμων ἐγγράφων. Ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ταῦτα ἐχαλκεύθησαν πρὸς ὠρισμένον σκοπόν. Κατὰ ταῦτα θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὸ παράδοξον τῆς καταγραφῆς των ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χάρτου.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 219 καὶ 238.—Ὁ ὄρισμός τοῦ Μιχαὴλ Η' τοῦ ἔτους 1271 (αὐτόθι, σελ. 226 - 227) ἔχει διάφορον ὁρολογίαν, παρατηροῦμεν ὁμῶς ὅτι τὸ ἔγγραφον ἐξεδόθη διὰ συγκεκριμένην περίπτωσιν καταπατήσεως τοῦ προνομίου τούτου τῆς μονῆς καὶ δὲν ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν περὶ ἐξκουσσείας τῶν πλοίων ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεδείκνυον οἱ μοναχοὶ εἰς ἐκάστην εὐκαιρίαν.

2. Εἰς τὸν ἀνωτέρω πίνακα περιελάβομεν καὶ τὸν ὄρισμόν τῆς αὐτοκρατείας Θεοδώρας, MM, τόμ. Γ', σελ. 225 - 226.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 235 - 236.

4. MM, τόμ. Γ', σελ. 234 καὶ 235.

Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι τὰ δύο πρῶτα ἔγγραφα ἀποτελοῦν εἶδος σημειωμάτων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τρίτον, τὸ ὁποῖον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐμφάνισιν καὶ ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν εἶναι ἐπισημότερον. Ἐξ ἄλλου, καὶ τὰ δύο γράμματα ἀπελύθησαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καίτοι δὲ ἀπευθύνονται εἰς δύο διαφόρους παραλήπτας, ἀφοροῦν ἀμεσῶτατα εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου. Τὰ πρόσωπα εἰς τὰ ὁποῖα ἀπευθύνονται εὐρίσκονται εἰς γειτονικὰς περιοχάς, εἰς τὴν Ἀναίαν καὶ τὰ Φύγελλα, τὰ δὲ δυὸ γράμματα ὄφειλον τελικῶς νὰ ἐπιστραφοῦν εἰς τὴν Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου «εἰς ἀσφάλειαν αὐτῆς», ὡς ρητῶς σημειοῦται εἰς τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἐγγράφων. Ἐπομένως, καίτοι τὰ δύο γράμματα ἀπευθύνονται εἰς δύο διαφόρους παραλήπτας, τελικῶς θὰ κατέληγον εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ Μονήν. Αἱ ἀνωτέρω παρατηρήσεις ἐπιτρέπουν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ἔγγραφον ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τῆ αἰτήσεϊ τῶν Πατμίων μοναχῶν — ἀνάλογος ἦτο ἡ περίπτωσις καὶ τοῦ τρίτου ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τῆ αἰτήσεϊ τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς τῆς Κεχιονισμένης — οἱ δὲ ἐνδιαφερόμενοι μοναχοὶ προσεκόμισαν καὶ ἐπέδειξαν ταῦτα εἰς τοὺς παραλήπτας, εἰς Ἀναίαν καὶ Φύγελλα, τελικῶς δὲ κατέθεσαν αὐτὰ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Θεολόγου. Τοῦτο ἐξηγεῖ, ἐπαρκῶς νομίζομεν, διὰ τὸ τὰ δύο γράμματα ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χάρτου.

Τὰ τρία ἔγγραφα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου εἶναι ἀπλᾶ γράμματα καὶ δὲν ἀκολουθοῦν εἰς τὴν διατύπωσιν ὠρισμένον ἐπίσημον τυπικόν. Εἰς τὸ τέλος φέρουν τὸν μῆνα καὶ τὴν ἰνδικτιῶνα γεγραμμένα διὰ τῆς αὐτῆς ὡς τὸ λοιπὸν ἔγγραφον χειρός, ὑπογράφονται δὲ ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ ἐκδίδοντος ταῦτα ἀξιωματοῦχου, ὁ ὁποῖος σημειώνει μόνον τὸ ἀξίωμα ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ὑπ' ἄλλων πηγῶν παραδίδεται τὸ ὄνομα τοῦ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀξιωματοῦχου ἐπὶ τοῦ κανικλείου¹, παραμένει ἄγνωστος ὁ ἐκδότης τῶν τριῶν Πατμιακῶν ἐγγράφων.

Ο ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΑΝΙΚΛΕΙΟΥ ΕΦΟΡΟΣ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΜΩ ΜΟΝΗΣ

Ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ πρώτου ἐγγράφου, ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἐξέδωκε τὰ ἀνωτέρω τρία ἔγγραφα ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς ἐ φ ὄ ρ ο υ τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς². Αὐτὴ εἶναι ἡ μοναδικὴ μαρτυρία περὶ ἐφορείας τῆς Μονῆς Πάτμου,

1. Πρβλ. Dölger, *Byz. Diplomatik*, κυρίως σελ. 56 - 57.

2. Ἦδη ἡ Germaine Rouillard (*Les taxes maritimes*, σελ. 288) ἐπισημαίνει τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἐκδότης τῶν τριῶν ἐγγράφων ἐνεργεῖ ὡς ἐφορος τῆς μονῆς. Βασιζομένη ὁμοῦς ἐπὶ τῆς μοναδικῆς τότε ἀναγνώσεως τῶν Miklosich καὶ Müller καὶ ἐπομένως μὴ γνωρίζουσα τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ, καὶ τοῦτο διότι εἰς χρυσόβουλλον τοῦ ἔτους 1197 ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι ὁ

δὲν εἶναι ὅμως ἡ μοναδική περίπτωση κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἐφορεία μιᾶς μονῆς ἀνατίθεται εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀξιωματοῦχον. Ἦδη εἰς τὴν Διατύπωσιν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου περὶ τῆς ἐν τῷ Ἁθῶ Μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας (περὶ τὸ ἔτος 970), ὁ ἰδρυτῆς τῆς ὀρίζει ὡς ἐπίτροπον καὶ προστάτην καὶ ἀντιλήπτορα αὐτῆς τὸν ἐνδοξότατον πατρίκιον καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Νικηφόρον¹. Συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ ἰδρυτικοῦ Τυπικοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Θ' ὁ Μονομάχος, διὰ χρυσοβούλλου τοῦ ἔτους 1052, ἀναθέτει τὴν ἐφορείαν τῆς Μονῆς τῆς Μεγίστης Λαύρας τῷ πραιποσίτῳ Ἰωάννῃ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, προσθέτων ὅτι ἡ παρούσα οἰκονομία τοῦ παρὰ τοῦ κανικλείου ἐφορεῖται τὴν μονὴν φυλαχθήσεται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, καὶ ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀνθέξεται ταύτης, καὶ μετὰ τοῦ κινναβάρεως ἔξει καὶ ταύτην ὡς οἰκείον προνόμιον. Τὸ γὰρ ὀφρῖκιον τῶν οἰκειοτάτων, καὶ ὁ ἐπὶ τούτῳ τεταγμένος τῆς τοῦ κρατοῦντος οὐδέποτε ἀφέστηκεν οἰκειότητος· καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ βασιλεία μου ὠκονόμησεν εἰς οἰκείον τῷ βασιλεῖ ἀνατίθεσθαι πρόσωπον τὴν μονήν...². Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ χρυσοβούλλου τούτου, τῷ 1060, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ι' ὁ Δούκας, εἰς ἔγγραφον ἀνανεωτικὸν τοῦ προηγουμένου, ὀρίζει ὅτι ἔξει καὶ τὴν ἐφορείαν τῆς τοιαύτης μονῆς ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐπὶ τοῦ κανικλείου³. Εἰς τὰ ἔγγραφα ταῦτα τῆς Λαύρας ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι τὸ προνόμιον δὲν ἦτο προσωπικόν, ἀλλ' ἀνήκεν εἰς τὸν ἐκάστοτε ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀξιωματοῦχον.

Αὐταὶ εἶναι αἱ μόναι γνωσταὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐφορεία μονῆς τινος εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου. Τὸ σύστημα ὅμως τῆς παραχωρήσεως τῆς ἐφορείας μιᾶς μονῆς εἰς ἄτομόν τι ἀναφέρεται συχνὰ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' κί. (πρώτη μνεία τοῦ ὄρου ἀπαντᾷ, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, τῷ 1052, εἰς τὸ προμνημονευθὲν χρυσόβουλλον Κωνσταντίνου τοῦ Θ') καὶ μέχρι τέλους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ αἱ περιπτώσεις πληθύνονται, ὁ δὲ ὄρος ἀποκτᾷ μεγαλυτέραν εὐρύτητα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ὄρος δὲν εἶχε πάντοτε τὸ αὐτὸ περιεχόμενον καὶ ἐπειδὴ τὰ τρία ἔγγραφα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου δὲν παρέχουν ἐπὶ τοῦ θέματος συγκεκριμένας εἰδήσεις, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τὰς σχετικὰς μαρτυρίας τῶν πηγῶν διὰ νὰ καθορίσωμεν τὴν σημασίαν τοῦ ὄρου εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς.

κατὰ τὴν ἡμέραν μέγας λογαριαστής εἶχε τὴν ἐφορείαν τῶν πλοίων τῆς μονῆς (MM, τόμ. V', σελ. 138, στ. 26)· ἀλλ' ἡ ἐφορεία αὕτη περιωρίζετο μόνον ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν μέγαν λογαριαστήν, διότι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τούτου ἀνήκον κανονικῶς αἱ φορολογικαὶ ὑποθέσεις.

1. Βλ. Dmitrievskij, *Τυπικά*, τόμ. Α', σελ. 241. Ph. Meyer, *Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster*, Λιψία 1894, σελ. 125.

2. *Actes de Lavra*, ἀρ. 26, στ. 39 - 40 καὶ 55 - 63.

3. Αὐτόθι, ἀρ. 28, στ. 109 - 110.

Οὕτω συχνὰ εἰς τὰ *Τυπικά* τῶν μονῶν¹ μεταξὺ τῶν διατάξεων, αἱ ὁποῖαι καθορίζουν τὴν νομικὴν αὐτῶν θέσιν καὶ κατοχυρώνουν τὸ ἐλεύθερον καὶ αὐτοδέσποτον αὐτῶν, περιλαμβάνεται καὶ διάταξις ἀπαγορεύουσα τὴν ἀνάθεσιν τῆς μονῆς κατὰ δωρεὰν ἢ ἐπίδοσιν ἢ ἐφορίαν ἢ οἰκονομίαν ἢ ἐπιτήρησιν ἢ ἑτέραν τινὰ πρόφασιν, ἢ μονῆ ἢ εὐαγεῖ οἴκῳ... ἢ ἐτέρῳ σεκρέτῳ...². Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ὑποτόπωσιν τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου σημειοῦται ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου ἐλευθέρῃ ἐσεῖται καὶ ἀντεξούσιος, καὶ μῆτε βασιλικοῖς ἢ ἐκκλησιαστικοῖς δικαίοις ὑποβαλλομένη, μῆτε προσωπικῆ οἰαδηποτοῦν ἢ ἀρχοντικῆ χειρὶ καὶ διακατοχῆ τρόπῳ τινὶ ὑποπίπτουσα ἄχρι καὶ ψιλῆς ἐφορείας, ἀλλ' αὐτοδέσποτος εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα διαμένουσα³.

Ἐκ τῶν συχνῶν ἀπαγορευτικῶν διατάξεων τῶν *Τυπικῶν* καθίσταται πρόδηλον ὅτι ἡ παραχώρησις τῆς ἐφορείας μονῆς τινος ἦτο φαινόμενον σύνθητες, ἡδύνατο δὲ νὰ ἔχη ὡς ἐπακόλουθον τὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐν λόγῳ μονῆς, διότι παρεῖχε εἰς τὸν ἔφορον τὴν δυνατότητα ἐπεμβάσεως εἰς τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρήσεως αὐτῆς⁴. Τὸ *Τυπικὸν* τῆς Κοσμοσωτείας παρὰ τὴν Αἶνον (1152) σημειώνει χαρακτηριστικῶς: καὶ γὰρ τὸ μὴ εἰς ἐφορείαν τινὸς τὴν μονὴν ἐκδοθῆναι σωτηριῶδες πάνυ μετὰ Θεὸν καὶ ἀνώλεθρον καὶ ταύτην ἐκσπῶν χειρῶν ἀδίκων καὶ ἀπωλείας προδήλου ταύτης δὴ τῆς μονῆς: τινὲς γὰρ τῶν ἡγουμένων τὰς ἐλπίδας ἐκλάπησαν καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦς θεῖα φροντιστήρια καὶ τὰ τούτων κτήματα πλεονεκτικαῖς χερσὶν ἐμβαλόντες τάχα δέ... ἐντεῦθεν τὴν καινοτομίαν μᾶλλον ἢ τὴν ἐπικουρίαν τοῖς φροντιστηρίοις αὐτῶν προεξένησαν ἔκοντες ὡσπερ ἄκοντες...⁵.

1. Περὶ τῶν *Τυπικῶν* βλ. τὴν ἐμπεριστατωμένην μελέτην τοῦ R. Janin, *Le monachisme byzantin au moyen âge. Commende et Typica (X^e-XIVe siècle)*, REB 22 (1964), σελ. 5 - 44, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. Βλ. *Τυπικὸν Μονῆς Κεχαριτωμένης* συνταχθὲν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείας Εἰρήνης Δουκαίνης πρὸ τοῦ ἔτους 1118: MM, τόμ. Ε', σελ. 332.— Βλ. ἐπίσης κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰ ἀκόλουθα *Τυπικά*: α') «Διάταξις» Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου (1070): MM, τόμ. Ε', σελ. 300, β') *Τυπικὸν Μονῆς Κοσμοσωτείας Αἶνου* ὑπὸ Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1152): L. Petit, *Typikon du monastère de Kosmosoteira près d'Æenos (1152)*, Izvestija RAIK 13 (1908), σελ. 10, γ') *Τυπικὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Μάμαντος* (1159), ἔκδ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Ἐλληνικά 1 (1928), σελ. 266, δ') *Τυπικὸν Μονῆς Θεοτόκου τῶν Ἁλίου Βωμῶν*, ἦτοι τῶν Ἐλεγκμῶν (1261 - 1262): Dmitrievskij, *Τυπικά*, τόμ. Α', σελ. 724, ε') *Τυπικὸν Μονῆς Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἐν τῷ ὄρει Αὐξεντίου* (1280): αὐτόθι, σελ. 773.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 69, στ. 25 κέ.

4. Πρβλ. καὶ Νεαράν Ἀλεξίου Α' (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 347 - 348), ὅπου μεταξὺ ἄλλων καθορίζονται τὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ πατριάρχου εἰς περιπτώσιν καταχρήσεων ἐκ μέρους τῶν ἐφόρων τῶν μονῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ἤδη τὸν ΙΑ' αἰ. τὸ φαινόμενον ἦτο σύνθητες.

5. L. Petit, *Typikon de Kosmosoteira*, σελ. 10.

Παρά ταῦτα Τυπικά τινά, τὰ ὁποῖα μάλιστα περιλαμβάνουν ἀπαγορευτικές κατὰ τῆς ἐφορείας διατάξεις, ἀναθέτουν τὴν ἐφορείαν τῆς μονῆς εἰς ἓν ἄτομον, κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονον καὶ νόμιμον κληρονόμον τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς. Οὕτω εἰς τὴν Διάταξιν τοῦ Ἀτταλειάτου (τοῦ 1077) καθορίζεται ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ οἱ κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονοί του τοῦ πτωχοκομείου ἐπιλήφονται, ἐὰν ὅμως ἐπιχειρήσουν νὰ οἰκαιοποιηθοῦν τὰ ἀγαθὰ τῆς μονῆς θὰ ἐκδιωχθοῦν τῆς ἐφορείας καὶ κυριότητος καὶ προνοίας αὐτοῦ· ἐπίσης καθορίζεται ὅτι οἱ μοναχοὶ ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν κληρονόμον του ὡς ἐφόρῳ καὶ διοικητῇ καὶ κυρίῳ¹.

Εἰς τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Κεχαριτωμένης (συνταχθὲν πρὸ τοῦ ἔτους 1118) ἡ αὐτοκράτειρα Εἰρήνη Δούκαινα ὀρίζει τὴν σειρὰν διαδοχῆς τῶν θηλέων ἀπογόνων τῆς εἰς τὴν ἐφορείαν καὶ ἀντίληψιν τῆς μονῆς².

Εἰς τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Μάμαντος (τοῦ ἔτους 1159)³ καὶ τῆς Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Ἡλίου Βωμῶν ἢ τῶν Ἐλεγκμῶν (τοῦ ἔτους 1261/2)⁴ ἀνατίθεται ἡ ἀντίληψις τῆς μονῆς εἰς τὸ κατὰ τὴν ἡμέραν μεγαλοδοξότατον μυστικόν⁵, ὁ ὁποῖος, ὡς ρητῶς δηλοῦται, θὰ ἀναλάβῃ τὸ διακόνημα τοῦτο προῖκα, ἀμισθί, ψυχικῆς αὐτοῦ ἕνεκεν σωτηρίας καὶ μόνης.

Ἐξ ἄλλου, διὰ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου Β' ἀνατίθεται ἡ ἐφορεία καὶ ἐπίσκεψις τῆς Μονῆς Ἰωάννου Προδρόμου ἐπὶ τοῦ ὄρους Μενοικέως, παρὰ τὰς Σέρρας, εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος, τὴν ὑψηλοτάτην κρᾶλαιναν Σερβίας Σιμωνίδα· τὸ γεγονός τοποθετεῖται πρὸ τοῦ ἔτους 1304, ἡ ἐφορεία δὲ αὕτη διετηρήθη ὁπωσδήποτε μέχρι τοῦ ἔτους 1325⁶. Ἐν συνεχείᾳ εἰς

1. MM, τόμ. Ε', σελ. 300 - 301 καὶ 302, πρβλ. καὶ σελ. 302 - 303. Τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν ὁ ἔφορος τῆς μονῆς ἔχει ἐξ αὐτῆς ὠρισμένην προσόδου δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐφορείαν (πρβλ. A. Každán, *Derevnja i gorod o Vizantii IX - X vv.* (= Χωρίον καὶ πόλις ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὸν Θ' - Γ' αἰ.), Μόσχα 1960, σελ. 109 - 110), ἀλλ' εἰς τὴν ιδιότητά του ὡς κληρονόμου τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ κτήτορος τῆς μονῆς.

2. MM, τόμ. Ε', σελ. 334 κέ., πρβλ. καὶ σελ. 386 - 388.

3. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, *Τυπικὸν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τοῦ Ἀγίου Μεγαλομάρτυρος Μάμαντος*, Ἑλληνικά 1 (1928), σελ. 265 - 266.

4. Dmitrievskij, *Τυπικά*, τόμ. Α', σελ. 722 - 724.

5. Πρβλ. Νεαράν Ἀλεξίου Β' τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ ἔτους 1181, (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 428), εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὅτι, ἐὰν τις προξενήσῃ βλάβην εἰς τὰς μονὰς, θὰ ἀναγκασθῇ παρὰ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν μεγαλεπιφανεστάτου μυστικοῦ... εἰς τὸ τὴν ἐπενεχθεῖσάν τινι τῶν ὑφ' ὑμᾶς κτήσεων βλάβην ἀποθεραπεύειν αὐτῇ.— Περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μυστικοῦ βλ. Dölger, *Byz. Diplomantik*, σελ. 64, Benešević, *Ranglisten*, σελ. 151 - 152.

6. Εἰς πρόσταγμα τοῦ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ ἔτους 1325 ἀναφέρεται ρητῶς ὅτι ἡ κρᾶλαινα τῆς Σερβίας εἶχε λάβει πρὸ χρόνων ἤδη τινῶν διὰ χρυσοβούλλου τῆς βασιλείας μου τὴν ἐφορείαν καὶ ἐπίσκεψιν τῆς μονῆς ταύτης (βλ. A. Guillou, *Les archives de Saint-Jean-Prodrome sur le Mont Ménécée (Bibliothèque Byzantine, Documents, 3)*, Παρίσι 1955, σελ. 69, στ. 2 - 5), ἀλλὰ τὸ σχετικὸν χρυσοβούλλον δὲν διεσώθη καὶ

τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς (1332), εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον «περὶ ἐφόρου καὶ κτήτορος» ὀρίζεται ὅτι ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης Καντακουζηνὸς θὰ εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς κύριος καὶ κτήτωρ αὐτῆς¹, ἡ δὲ ἐφορεία καὶ ἐπίσκεψις αὐτοῦ ἐπικυροῦται διὰ χρυσοβούλλου ἐγγράφου².

Κατὰ ταῦτα, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὰ Τυπικὰ περιέχονται διατάξεις, αἱ ὁποῖαι πρὸς κατοχύρωσιν τοῦ αὐτοδεσπότη καὶ ἐλευθέρου τῆς μονῆς ἀπαγορεύουν μεταξὺ ἄλλων νὰ δοθῇ αὕτη «κατ' ἐφορείαν» εἰς οἰονδήποτε πρόσωπον ἢ ἴδρυμα, ὅμως ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ ἴδρυτοῦ τῆς ἢ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν πρόσωπον τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιβλέπη τὴν καλὴν λειτουργίαν τῆς μονῆς καὶ θὰ προστατεύη αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις ἄλλων. Τὸ ἔργον τοῦτο καλεῖται συνήθως ἐφορεία, ἐνίοτε δὲ ἀντίληψις ἢ ἐπίσκεψις³, εἰς ἀπάσας δὲ τὰς περιπτώσεις κυριαρχεῖ τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν μονὴν καὶ ὄχι τὸ συμφέρον τοῦ εἰς ὃ ἀνατίθεται προσώπου. Ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν σχετικῶν διατάξεων τῶν Τυπικῶν καὶ τῶν ἐγγράφων, ἡ ἐφορεία εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς περιωρίζετο εἰς ἐποπτεῖαν, ἐπίβλεψιν καὶ προστασίαν τῆς μονῆς, χωρὶς νὰ παρέχη εἰς τὸν ἔφορον οἰκονομικὰ ὀφέλη⁴. Ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετίθετο τὸ ἔργον τοῦτο, ἦσαν, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ E. Herman⁵, πρόσωπα μεγάλου κύρους : μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταχραστοῦν τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ὤφειλον

οὕτως ἀγνοοῦμεν τὸν ἀκριβῆ χρόνον παραχωρήσεως τῆς ἐφορείας. Ἐπειδὴ ὅμως ἤδη εἰς ἔγγραφον τοῦ ἔτους 1304 ἡ μονὴ αὕτη ἀναφέρεται ὡς μονὴ τῆς περιποθήτου θυγατρὸς τῆς βασιλείας μου, τῆς ὑψηλοτάτης ἠγαλῆς Σερβίας (αὐτόθι, σελ. 40· πρβλ. καὶ σελ. 62, 63, ἔγγραφα τοῦ ἔτους 1322), εἰκάζομεν ὅτι ἡ ἐφορεία εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὴν ἤδη πρὸ τοῦ ἔτους 1304 (πρβλ. καὶ αὐτόθι, σελ. 8 - 11).

1. Αὐτόθι, σελ. 173 - 174. M. Jugie, *Le Typikon du monastère du Prodrome au Mont Ménécée, près de Serrès*, Byzantion 12 (1937), σελ. 58 - 60, πρβλ. καὶ σελ. 69.

2. Βλ. χρυσοβούλλον Ἀνδρονίκου Γ' τοῦ ἔτους 1332: A. Guillou, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 93 - 94. Πρβλ. αὐτόθι, σελ. 108, στ. 5 (τοῦ 1334), σελ. 180, στ. 3 - 5 (τοῦ 1333).

3. Οἱ ὅροι εἶναι χαρακτηριστικοί : ἐνέχουν τὴν ἔννοιαν τῆς ἐποπτείας, τῆς ἐπιβλέψεως (πρβλ. MM, τόμ. Ε', σελ. 414, λ. ἐπίσκεψις καὶ Dmitrievskij, *Τυπικά*, σελ. 630, λ. ἐφορᾶσθαι).

4. Πρβλ. Ὑπόμνημα τοῦ ἐπισκόπου Ἀργους καὶ Ναυπλίου Λέοντος, τοῦ ἔτους 1143, περὶ τῆς εἰς τὴν τοποθεσίαν Ἀρείας γυναικείας Μονῆς τῆς Θεοτόκου : διὰ τούτου ὀρίζεται τὸν καθηγούμενον τῆς αὐτῆς ἀνδρῶας μονῆς ἐπ' ἀδείας ἔχειν ἐπιτηρεῖν τὸν οἰκονομοῦντα τὰ τῆς γυναικείας μονῆς, εἴπερ καὶ ἡ καθηγουμένη καὶ αἱ λοιπαὶ μοναχὶ καὶ τοῦτο βούλωτο· ὡς ἔφορον γὰρ αὐτὸν οἶονεὶ βουλόμεθα εἶναι καὶ ἀντιποιεῖσθαι τῶν μοναζουσῶν..., εἰς περίπτωσιν δὲ καὶ τῆς παραμικρᾶς καταχρήσεως οὗτος θὰ ἀφορίζεται (MM, τόμ. Ε', σελ. 179 κέ.).

5. E. Herman, *Ricerche sulle istituzioni monastiche bizantine. Typika ktetorika, caristicari e monasteri «liberi»*, Or. Chr. Per. 6 (1940), σελ. 338. Τὸ ἄρθρον τοῦτο τοῦ E. Herman εἶναι βασικὸν διὰ τὴν μελέτην τῶν θεσμῶν τῶν μονῶν ἐν Βυζαντίῳ.

νά διαφυλάξουν, συγχρόνως δέ, λόγω τῆς θέσεώς των, εἶχον τὴν δυνατότητα νά προστατεύσουν τὴν μονὴν ἀπὸ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἐπεμβάσεις ἄλλων. Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν πηγῶν, συχνὰ ἦσαν αἱ ἐπεμβάσεις, κυρίως τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων καὶ τῶν δημοσίων λειτουργῶν, εἰς τὰ τῶν μονῶν· διὰ τοῦτο ἐκρίθη πολλακίς ἀναγκαῖον, ὅπως τεθοῦν αὐταὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν ὑψηλῶν προσώπων¹. Μία τῶν μορφῶν προστασίας ἦτο καὶ ἡ ἐφορεία. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι εἰς ἀπάσας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἡ ἐφορεία παραχωρεῖται ἢ ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ καὶ κτήτορος τῆς μονῆς ἢ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, πρόκειται δὲ πάντοτε περὶ μεγάλων καὶ ἐν ἀκμῇ εὐρισκομένων μονῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν περιπτώσεων τούτων, αἱ ὁποῖαι χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ ΙΑ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰ., ἡ ἐφορεία μνημονεύεται καὶ εἰς σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων τῆς ὑστάτης βυζαντινῆς περιόδου. Τὰ ἐγγράφα ταῦτα ἀπολύονται συνήθως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, ὁ ὁποῖος παραχωρεῖ τὴν ἐφορείαν μιᾶς μονῆς εἰς κληρικὸν ἢ λαϊκόν. Ὅσάκις πρόκειται περὶ κληρικοῦ — συνήθως μοναχοῦ —, οὗτος προσηλοῦται εἰς τὴν ἐν λόγῳ μονὴν καί, ἐὰν ἔχη τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα, διορίζεται ἡγούμενος αὐτῆς· ἐὰν εἶναι λαϊκός, συνήθως εἶναι ἀπλοῦς ἰδιώτης καὶ ὄχι ἀξιωματοῦχος τοῦ Κράτους — τοῦλάχιστον τὸ ἀξίωμα τούτου δὲν δηλοῦται εἰς τὰ σχετικὰ ἐγγράφα. Ἡ ἐφορεία παρείχετο εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἐπὶ μικρῶν μονῶν αἱ ὁποῖαι εὐρίσκοντο εἰς ἔνδειαν ἢ ἦσαν ἐγκαταλελειμμένοι ἢ ἡρειπωμένοι, τὸ δὲ εὐεργετούμενον πρόσωπον εἶχεν ἤδη ἀνακαινίσει καὶ εὐτρεπίσει αὐτὰς ἢ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νά πράξῃ τοῦτο μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐφορείας. Ἡ ἐφορεία ἐδίδετο ἐφ' ὄρου ζωῆς καὶ ἦτο συνήθως προσωπική², ὡς δὲ ρητῶς ἀναφέ-

1. Πρβλ. καὶ D ö l g e r, *Schatzkammer*, ἀρ. 35, στ. 55 - 56, χρυσόβουλλον Νικηφόρου Βοτανειάτου ὑπὲρ τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων τοῦ ἔτους 1079, διὰ τοῦ ὁποῦ ὀρίζεται αὐτὴν τε τὴν μονὴν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν ἅπαντα ἐκ τοῦ παρόντος παρὰ τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν λογοθέτου τοῦ δρόμου ἢ καὶ πρωτονοταρίου ἐπισκοπεῖσθαι καὶ πάσης βλάβης ἀθιγῆ διατηρεῖσθαι καὶ διεκδικεῖσθαι... Ὑποθέτομεν ὅτι ἡ προστασία (ἐπισκόπησις ἢ ἐπίσκοπις) τῆς ξενογλώσσου Μονῆς τῶν Ἰβήρων ἀνετέθη εἰς τὸν λογοθέτην τοῦ δρόμου, διότι οὗτος εἶχεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τοὺς καταλλήλους διερμηνεῖς (ἐρμηνευτάς : βλ. B u r g y, *Adm. System*, σελ. 93). Πρβλ. ἐπίσης Δ. Ἰ. Ζακυθηνοῦ, *Κάστρον Λακεδαιμόνος*, Ἑλληνικά 15 (1957), σελ. 100, στ. 16 - 19 : ἐπισκέπτεσθαι δὲ αὐτὴν κ' ἐπιμελεῖσθαι παρὰ τοῦ κριτοῦ καὶ στρατηγοῦ, τοὺς κρατοῦντας εἰς τὸ θέμαν..., οἱ ὁποῖοι θὰ ἐνεργοῦν «ὡς ἀπλοῖ ἐκπρόσωποι τοῦ αὐτοκράτορος» (αὐτόθι, σελ. 105). Πρβλ. καὶ ΜΜ, τόμ. Β', σελ. 70 - 71, τοῦ ἔτους 1395 (;) : κατόπιν σχετικῆς αἰτήσεως τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἐν Καφᾶ μονυδρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁ πατριάρχης παρακελεύεται, ὡς ἂν πρῶτον μὲν ἀπολαύῃ τὸ εἰρημένον μονύδριον τῆς πατριαρχικῆς βοηθείας καὶ ἐπισκέψεως καὶ δεφενδεύσεως καὶ ἔχῃ κτήτορα καὶ ἔφορον τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ πατριαρχικὸν εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ἀναθέτει δὲ τὴν διοίκησιν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους καὶ καθορίζει ὅτι, ἐὰν τις ἐνοχλήσῃ αὐτοὺς ἢ ἀπαιτήσῃ τι ἐξ αὐτοῦ ἢ ἐφορεῖαν ζητήσῃ καὶ διοίκησιν πραγμάτων, θὰ ἀφορίζεται.

2. Αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι ἐλάχισται : πρβλ. ΜΜ, τόμ. Β', σελ. 414 - 415 (ἔτους 1400).

ρουν τὰ ἔγγραφα, ὁ ἔφορος ἐθεωρεῖτο κτήτωρ τῆς μονῆς, εἶχε κτητορικὴν δικαίωσιν καὶ κτητορικὰ δίκαια ἐπ' αὐτῆς¹. Ἐξ ἄλλου ὁ ἔφορος ὤφειλε νὰ φροντίζη διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν, τὴν διατήρησιν τῶν κτημάτων καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν προσόδων τῆς μονῆς καὶ διὰ τὸν ἐνάρετον βίον τῶν μοναχῶν². Εἰς τὰ ἔγγραφα δὲν γίνεται ρητῶς λόγος περὶ τῶν προσόδων τὰς ὁποίας παρεῖχεν ἡ ἐφορεία εἰς τὸ εὐεργετούμενον πρόσωπον, ὅμως τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐφορεία παρεχωρεῖτο πολλάκις κατόπιν αἰτήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου³ σημαίνει ὅτι αὕτη προσεπέριζεν εἰς τὸν ἔφορον οἰκονομικὰ ὀφέλη.

Ἵπογραμμίζομεν ἰδιαιτέρως τὸ γεγονός ὅτι τὰ σωζόμενα σχετικὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα ἀνήκουν εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ Βυζαντίου καὶ δὴ εἰς τὸν ΙΔ' αἰ., συνήθως δὲ ἡ ἐφορεία παρείχετο ὑπὸ τοῦ πατριάρχου εἰς ἀπλοῦς ἰδιώτας, οἱ ὅποιοι, εἰς ἀντάλλαγμα τῶν γενομένων εἰς μικρὰς μονὰς ἀνακαινίσεων καὶ βελτιώσεων, ἐλάμβανον τὴν ἐπικαρπίαν τούτων. Τείνομεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ γενικωτέρας πολιτικῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κατέφευγεν εἰς τὴν παραχώρησιν τῆς ἐφορείας διὰ νὰ περισώσει τὰς μονὰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι ἔνεκα τῆς κρίσιμου πολιτικῆς καταστάσεως εἶχον ἐγκαταλειφθῆ ἢ περιπέσει εἰς παρακμήν. Αἱ συνθήκαι, οἱ ὅροι, καὶ ἡ μορφή παραχωρήσεως τῆς ἐφορείας εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς εἶναι τελείως διάφοροι τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰ. εἰς τὰ Τυπικὰ καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα μαρτυρουμένων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς ἐφορείας ἔλαβεν ἄλλοτε ἄλλο περιεχόμενον, ἀναλόγως τῶν προσώπων καὶ τῶν ἐποχῶν. Ἡ ἐφορεία δηλαδὴ, μαρτυρουμένη ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰ. καὶ διατηρηθεῖσα μέχρι τέλους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐσήμαινεν ἀρχικῶς προστασίαν μιᾶς

1. Βλ. μεταξὺ ἄλλων ΜΜ, τόμ. Α', σελ. 454 - 455, τόμ. Β', σελ. 467 - 468. Πρβλ. M. Jugie, *Le Tyrique du monastère du Prodrome au Mont Ménécée*, σελ. 58 - 60. E. Herman, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 346 - 347.

2. Βλ. μεταξὺ ἄλλων κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰ ἔγγραφα : α') ΜΜ, τόμ. Α', σελ. 423 - 424 (τοῦ ἔτους 1361) : ἡ ἐφορεία τῆς Μονῆς τῆς Βαραγγιωτίσης παρεχωρεῖται εἰς τινὰ Ἀλέξιον Σοφιανόν, β') αὐτόθι, σελ. 454 - 455 (τοῦ 1364) : ἡ ἐφορεία τῆς Μονῆς Παισωλύπης ἀνατίθεται εἰς τὴν μοναχὴν Μάρθαν τὴν Πυριάναν, γ') αὐτόθι, σελ. 474 (1365) : ἡ ἐφορεία τριῶν ἐν Πτελεῶ πατριαρχικῶν μονυδρίων παρεχωρεῖται εἰς τὸν μοναχὸν Λουκᾶν, δ') αὐτόθι, σελ. 502 - 503 (1369) : ἀνατίθεται ἡ ἐφορεία τῆς ἐν Μεσημβρίᾳ Μονῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀχροπολίτου εἰς τὸν ἱερομόναχον Μακάριον, ὅστις ὀρίζεται καὶ ἡγούμενος αὐτῆς, ε') ΜΜ, τόμ. Β', σελ. 467 - 468 (1399) : ἡ ἐφορεία τοῦ ναοῦ τοῦ Ταξιάρχου τῶν Ἄνω Δυνάμεων Μιχαὴλ ἀνατίθεται εἰς τινὰ Ὁδηγητριανόν, ς') αὐτόθι, σελ. 414 - 415 (1400) : ἀνατίθεται ἡ ἐφορεία καὶ ἐπίσκεψις τοῦ μονυδρίου τῆς Θεομήτορος τῆς Εὐουρανιωτίσης εἰς τὸν Γεώργιον Κουνάλην.

3. Βλ. ΜΜ, τόμ. Β', σελ. 467 : *παρεκάλεσεν, ἵνα εὐεργετηθῆ τὸν πάνσεπτον καὶ θεῖον ναόν... ὡς ἂν κατέχη αὐτὸν ἐφορίας λόγῳ καὶ τὰ αὐτῷ ἀνήκοντα δίκαια... καὶ σελ. 414 - 415.*

μονῆς καὶ ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῆς καλῆς λειτουργίας τῆς¹. Πολλάκις ὅμως οἱ ἔφοροι ἔκαμαν κατάχρησιν τῆς δικαιοδοσίας των πρὸς ἴδιον ὄφελος², ὥστε συχνὰ ἡ ἐφορεία νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς *χαριστίκιον*³ — χωρὶς βεβαίως τοῦτο νὰ σημαίνει ὅτι οἱ δύο θεσμοὶ ταυτίζονται⁴. Ἀκριβῶς τὸ γεγονός ὅτι ὁ θεσμὸς ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἀναλόγως τοῦ προσώπου ἄλλο περιεχόμενον ἐξηγεῖ, διατὶ τὰ Τυπικὰ περιέχουν γενικὰς ἀπαγορευτικὰς κατὰ τῆς ἐφορείας διατάξεις, ἐνῶ παραλλήλως ἀναθέτουν τὴν ἐφορείαν τῶν μονῶν εἰς πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἰδρυτοῦ των. Ἐνδεικτικοὶ εἶναι οἱ λόγοι τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου Ἰωάννου Ἀποκαύκου, ὁ ὁποῖος, ἀναθέτων εἰς τινὰ εὐνοῦχον τὴν ἐφορείαν τῆς Μονῆς τῆς Ἀγίας Ἐλεούσης, σημειώνει ὅτι ὁ τῆς ἐφορείας λόγος δοκεῖ μὲν εὐκόλος εἶναι, ἔχει δέ τι καὶ πρόσαντες· οἱ γὰρ πολλοὶ τὴν ἐφορείαν εἰς κέρδος παρανοοῦντες ἀμφοτέρω ἀμαρτάνουσιν, οἷς τε ἀγνοοῦσι τὴν τῆς λέξεως δύναμιν καὶ οἷς ἐντεῦθεν ἐκκυλίσονται πρὸς ἀσέβειαν διὰ τὴν ἐκ τῶν θείων πραγμάτων, ὡς εἴρηται, παρανόσφισιν... Ὁ δὲ λόγος τῆς ἐφορείας ὀρθὸς πρα-

1. Περὶ τῶν ὄρων ἔφορος - ἐφορεία, βλ. καὶ P. P. I. de Meester, *De monachico statu iuxta disciplinam byzantinam*, Βατικανὸν 1942, κυρίως σελ. 108 - 109, 139 : ἔφορος = administrator seu curator monasterii.

2. Πρβλ. τὴν περίπτωσιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τῶν Μουγουλίων, τῆς ὁποίας ἡ ἐφορεία εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν πανυπερσεβάστων Ἰσαάκιον Παλαιολόγον Ἀσάνην. Καίτοι δὲ ἡ ἐφορεία παρεχωρήθη, ὡς ρητῶς ἀναφέρεται, ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως καὶ ἐπὶ τὸ κρείττον προχωρήσεως τῆς μονῆς, ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον πρόοδον καὶ ψυχοφελῆ συντήρησιν τοῦ μοναστηρίου ἀπὸ τῆς τοῦ εἰρημένου πανυπερσεβάστων ἐφορεῦν ἐθέσπισεν, ὁ Ἰσαάκιος κατεχράσθη τοῦ προνομίου τούτου πρὸς ἴδιον ὄφελος· διὰ τοῦτο, τῇ αἰτήσῃ τῶν μοναζουσῶν, ὁ πατριάρχης Κάλλιστος ἀπολύει τῷ 1351 γράμμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποφαίνεται ὅτι τὸ μοναστήριον θὰ εἶναι ἀκαταδούλωτον καὶ ἐλεύθερον παντελῶς τῆς ἐφορείας παντὸς τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ Ἰσαακίου Ἀσάνη : MM, τόμ. Α', σελ. 312 - 317 (τὸ ἔγγραφο παρέχει πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς ὅλης διαδικασίας τῆς ἀναθέσεως καὶ καταργήσεως τῆς ἐφορείας).— Περὶ τῆς Μονῆς τῶν Μουγουλίων βλ. Σ. Β. Κ ο υ γ έ α, Ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης κτήτωρ τοῦ Παρισίου Κώδικος τοῦ Σουῖδα (*Cod. Parisin. Graec. 2625*), Βυζαντινὰ - Μεταβυζαντινὰ τόμ. 1, μέρος Β' (1949), σελ. 61 - 74.

3. Περὶ *χαριστικίου* βλ. F. Uspenskiĭ, *Mnenija i postanovlenija konstantinopolskich pomestnych soborov XI i XII vv. o razdače cerkovnych imuščestv (charistikarii)* (= Ἀπόψεις καὶ ἀποφάσεις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει τοπικῶν Συνόδων τοῦ ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰ. περὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιουσιῶν (χαριστικάριοι), *Izvestija RAIK* 5 (1900), σελ. 1 - 48. A. Každān, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 105 - 110. O strogorsky, *Féodalité*, σελ. 17 - 19. Ὡς παρατηρεῖ ὁ E. Herman, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 338, 375, τὸ *χαριστίκιον* παύει νὰ μαρτυρῆται εἰς τὰς πηγὰς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΒ' αἰ. Πρβλ. καὶ V. Laurent, *Charisticariat et commende à Byzance. Deux fondations patriarcales en Épire aux XIIe et XIIIe siècles*, *REB* 12 (1954), σελ. 100 - 113. Βλ. καὶ Ἰ. Μ ο υ τ ζ ο ὄ ρ η, *Χαριστικά καὶ ἐλεύθερα μοναστήρια*, Ἀθήναι 1964 (περὶ ἐφορείας γενικὰ τινὰ ἐν σελ. 96 - 97).

4. Πρβλ. O strogorsky, *Féodalité*, σελ. 18. Beck, *Kirche*, σελ. 136.

γματων ιερῶν ἐστὶ διεξαγωγή καὶ κατὰ Θεὸν κυβέρνησις, ἥνικα δηλονότι τὰς ἐν τινι σεμνείῳ ἢ καὶ ναῶ ἐπιμελείας οἱ ἄνθρωποι ὡς εἰς τὸν Θεὸν αὐτὸν διαβαινούσας λογίζονται καὶ μὴ, ὅτι ἐφορεύουσι μοναστηρίων ἢ καὶ ναῶν, ἐκεῖθεν παρακερδαίνουσιν, ὡς ἀγρῶν τυχόν ἢ καὶ ἀτουργίων¹ ἐτέρων τοῖς δεσπότηταις ποριζόντων τὰ ἐξ αὐτῶν. Ἔτι δὲ καὶ ἀποσόβησις ὁπόση ἰσχὺς τῶν ζημιούν καὶ βλάπτειν ἐπιχειρούντων τὸ παρὰ τούτων ἐφορευόμενον· τὰς δὲ γε προαιρετικὰς ἐκ τούτων φιλοφρονήσεις καὶ μεμετρημένας πρὸς τοὺς ἐφόρους οὐκ ἂν τις τῶν νοῦν ἐχόντων κωλύσειεν². Ἡ τελευταία φράσις ὑποδηλοῖ κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐφορεία, ὡς ἴσχυετο ὁμαλῶς, δὲν προσεπόριζεν εἰς τὸν ἔφορον οἰκονομικὰ ὀφέλη καὶ κανονικὰ εἰσοδήματα, πλὴν τινῶν «μεμετρημένων φιλοφρονήσεων».

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ὁ θεσμὸς κατέληξε νὰ σημαίνει, ὡς εἶδομεν, παραχώρησιν μονῆς τινος εἰς ἓν ἄτομον πρὸς ἰδίαν κάρπωσιν³, τὰ δὲ δικαιώματα τοῦ ἐφόρου ηὐξήθησαν καὶ ἐταυτίσθησαν πρὸς τὰ τοῦ κτήτορος τῆς μονῆς. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀπαντᾷ συχνὰ εἰς ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

Οὕτω γεννᾶται τὸ ἐρώτημα : ποῖον ἦτο τὸ περιεχόμενον τῆς ἐφορείας τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς ;

Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἔφορος τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου, δηλαδὴ ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος, ἔμπιστος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ πρόσωπον ὑψηλοῦ κύρους, ἡ δὲ ἐφορεία αὕτη μαρτυρεῖται κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ ΙΙ' αἰ., ἐπὶ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' καὶ εἰς ἐποχὴν ἀκμῆς τῆς μονῆς. Ὡς εἶναι γνωστὸν, ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Η' ἐπέδειξεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν πολλὰ προνόμια· ἐπομένως ἡ γενικωτέρα πολιτικὴ τοῦ Μιχαὴλ Η' θὰ ἤρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἐφορείας τῆς μονῆς εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου, ἐὰν αὕτη εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς καὶ τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἐξάρτησιν ἀπὸ τοῦ ἐφόρου. Τείνομεν ὡς ἐκ τούτου νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ προστασία τῆς μονῆς, ἔργον τὸ ὁποῖον οὗτος ἠδύνατο ἀποτελεσματικῶς νὰ φέρῃ εἰς πέρας λόγῳ τοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ κύρους του. Ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου εἶχεν ἀνάγκη τότε προστασίας, διότι ἡ ἐποχὴ ἦτο ἰδιαιτέρως κρίσιμος. Πράγματι ἡ μονὴ εἶχεν ἀποκτήσει μετόχια καὶ κτήματα εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς

1. Ἡ ἔκδοσις τοῦ S. Petridès (βλ. ἐπομένην ὑποσημείωσιν) παρέχει αὐτουργῶν : διορθοῦμεν εἰς ἀτουργίων.

2. S. Petridès, *Jean Apokaukos, lettres et autres documents inédits*, *Izvestija RAIK* 14/2-3 (1909), σελ. 6-7.

3. Πρβλ. E. Herman, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 338.

Μ. Ἀσίας, τὰ ὁποῖα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν ἐκτεθειμένα εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων καὶ τὰς ἐπιθέσεις τῶν πειρατῶν· ἡ ἔκρυθμος πολιτική κατάσταση παρεῖχεν εὐκαιρίας πρὸς ἐκμετάλλευσιν καὶ καταπάτησιν τῶν προνομίων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς μονῆς. Ἐκ τῶν τριῶν ἐγγράφων τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου συνάγεται ὅτι εἰς τὸν ἔφορον τῆς μονῆς ἀνεφέροντο οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου διὰ προκύπτοντα ζητήματα, αὐτὸς δὲ ἐπέλυε τὰς διαφορὰς ἐκείνας αἰ ὁποῖαι δὲν ἀπῆλθον τὴν ἔκδοσιν αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων. Ἐξ ἄλλου, εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι οὗτος εἰσηγεῖτο εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὰς καταλλήλους ἐνεργείας, ὡσάκις ἡ αὐτοκρατορική ἐπέμβασις ἦτο ἀναγκαία. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἐφορεία τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἐξησφάλιζεν ἀμεσώτερον ἔλεγχον καὶ ταχύτεραν λῆψιν τῶν ἀναγκαίων μέτρων πρὸς προστασίαν τῆς μονῆς καὶ κατοχύρωσιν τῶν συμφερόντων της. Αὐτὴ ὑποθέτομεν ὅτι ἦτο ἡ αἰτία διὰ τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἐφορείας τῆς Μονῆς Πάτμου εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀξιωματοῦχον.

Πότε ἀνετέθη τὸ πρῶτον ἡ ἐφορεία τῆς Μονῆς Πάτμου εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ ποία ἦτο ἡ διάρκειά της δὲν γνωρίζομεν. Τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν τρία ἐγγράφα εἶναι αἱ μόναι περὶ τοῦ θέματος πηγαί. Ἐκ τῆς φράσεως τοῦ πρώτου ἐγγράφου, ἐπεὶ τοι γε τῇ πολυχρονίῳ χάριτι τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν ἀθθέντου καὶ βασιλέως γινώσκεις σε βούλομαι ὡς ἐφορὸς εἰμι τῆς τοιαύτης μονῆς, δυνάμεθα μετὰ τινος πιθανότητος νὰ ὑποστηρίζωμεν ὅτι ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐφορείας ἦτο πρόσφατος. Ἐξ ἄλλου, τὸ γεγονός ὅτι ὁ καθηγούμενος τῆς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Γερμανὸς εἰς τὴν Διαθήκην του, συνταχθεῖσαν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1272¹, οὐδὲν σχετικῶς ἀναφέρει, ἐνῶ πολλὰς εἰδήσεις παρέχει περὶ τῆς μονῆς, σημαίνει πιθανώτατα ὅτι ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐφορείας εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἦτο μεταγενεστέρα τῆς συντάξεως τῆς Διαθήκης. Ἴσως δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὸ γεγονός εἰς διαβήματα αὐτοῦ τούτου τοῦ καθηγουμένου Γερμανοῦ, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὴ ἡ μεγάλη δραστηριότης καὶ ὁ ὁποῖος πολλὰ ἐμόχθησεν ὑπὲρ τῆς μονῆς τῆς ὁποίας προέστατο.

ΜΑΡΙΑ Γ. ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

1. MM, τόμ. V', σελ. 229 - 233.

**ΚΕΚΥΡΩΜΕΝΗ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΜΩ ΜΟΝΗΣ
ΕΙΣ ΕΙΛΗΤΟΝ ΤΟΥ ΙΑ΄ ΑΙΩΝΟΣ**

Εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀπόκειται μεγάλου μήκους (7,455 μ.) χαρτῶν εἰλητόν, περιέχον ἔγγραφα αὐτοκρατορικά (χρυσόβουλλα καὶ πιττάκια Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ, δεσποινικά πιττάκια τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀννης τῆς Δαλασσηνῆς) καὶ ἔγγραφα δημοσίων λειτοουργῶν (πρακτικὰ παραδόσεως τῆς νήσου Πάτμου καὶ κτημάτων αὐτῆς κειμένων ἐν Λέρῳ κ.ἄ.), διὰ τῶν ὁποίων ἡ μονὴ ἐλάμβανεν ἢ ἐπηύξανεν ἤδη ὑπάρχοντα προνόμια καὶ κτήσεις αὐτῆς.

Ἡ ἀξία τοῦ ἐν λόγῳ εἰλητοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς εἶναι μεγάλη: πολλὰ τῶν ἐγγράφων τούτων δὲν παραδίδονται, εἰμὴ μόνον ὑπὸ τοῦ εἰλητοῦ ἢ ὑπὸ μεταγενεστέρων, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀντιγράφων· πολλῶν δὲ τὸ πρωτότυπον, ἐπίσημα ἢ κεκυρωμένα ἀντίγραφα ἔχουν ἀπολεσθῆ.

Ἐξ ἄλλου, ὡς θὰ φανῆ κατωτέρω, ἡ ἀξία τοῦ ἐν λόγῳ εἰλητοῦ ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ σπάνιον, ἂν μὴ μοναδικόν, σωζόμενον δεῖγμα ἑνὸς εἶδους τῆς βυζαντινῆς διπλωματικῆς.

Τὸ εἰλητόν τοῦτο δὲν ἀπησχόλησε, ὡς θ' ἀνέμενέ τις, τοὺς μέχρι τοῦδε ἐρευνητὰς τῶν Πατμιακῶν ἀρχείων ὡς ἐνιαῖον σύνολον. Οὗτοι ἤρκεσθησαν νὰ παραπέμπουν κεχωρισμένως εἰς τμήματα αὐτοῦ, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἀντίγραφα ἄλλων ἐγγράφων (χρυσοβούλλων, κλπ.).

Συγκεκριμένως ὁ Φλωρίδης εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν Πατμιακῶν ἐγγράφων σημειώνει ἀπλῶς: «Ἀρ. 50: Εἰλητόν τὸ μέγα, ἐν ᾧ περιέχονται τὰ ἐφεξῆς ἴσα» καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ περιεχόμενα ἐν τῷ εἰλητῷ ἔγγραφα ἄνευ περαιτέρω σχολίων¹.

Οἱ Miklosich καὶ Müller ἀναφέρουν, μετὰ τὴν ἔκδοσιν βασιλικοῦ πιττάκιου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ: «Exemplar chart[aceum]. Flor[ides] N° 50β. Rotulus, in quo acta varia referuntur et primum quidem exemplar aureae bullae imp. Alexii I Comneni de donatione insulae Patmi...². Εἰς οὐδὲν περαιτέρω σχόλιον περὶ τοῦ εἰλητοῦ προβαίνουν οἱ ἐκδόται τῶν ἐγγράφων τοῦ

1. Ἰ. Φλωρίδου, Ἀπογραφή, Πανδώρα 19 (1868/9), σελ. 343.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 29.— Εἰς τὸ ἐξῆς ὁ τόμος οὗτος σημειώνεται καὶ ἀπλῶς MM.

ἀρχείου τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ὅσακις ἀναφέρονται εἰς τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα διασφύζει τὸ εἰλητόν, μνημονεύουν ἀπλῶς: exemplar N° 50γ¹ ἢ exemplar 50δ² κ.ο.κ.

Ὁ καθηγ. Dölger εἰς τὰ *Regesten* (ἀρ. 1142), σχετικῶς πρὸς τὸ αὐτὸ πιττάκιον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ — ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ τὰ ἀνωτέρω σχόλια τῶν MM — σημειώνει: Kopie, Archiv Patmos. Flor. N 50β: auf einer langen Rolle von 25 - 27 cm. breite und 762 cm. lange unter anderen Stücken; Bombyzin... κτλ.

Εἰς εἰδικὴν μονογραφίαν του περὶ τῶν βασιλικῶν ἐγγράφων τοῦ ἐν Πάτμῳ ἀρχειοφυλακείου ὁ Dölger, ἀναφερόμενος εἰς πρόσταγμα Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὸ ὁποῖον παρατίθεται ἐν τῷ εἰλητῷ, σημειώνει ὅτι τοῦτο (ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ ὑπ' ἀρ. 3 - 6 ἔγγραφα τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς, ὡς θὰ ἴδωμεν) παραδίδεται ὑπὸ τοῦ μακροτάτου εἰλητοῦ (Rolle), ὅτι ἡ γραφή αὐτοῦ ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὴν γραφὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ πρέπει νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς³.

Ἐπειδὴ τὸ εἰλητόν τοῦτο δὲν πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ ὡς ἐνιαῖον σύνολον εἰς τὴν παρασκευαζομένην ἔκδοσιν τῶν Βυζαντινῶν ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς⁴, ἐκρίθη σκόπιμον νὰ γίνῃ ἐνταῦθα συνολικὴ καὶ λεπτομερῆς παρουσίασις αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐξετασθῶν τὰ ἐπὶ μέρους εἰδικὰ προβλήματα τοῦ τρόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεώς του καὶ ἄλλα συναφῆ θέματα.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ — (ἀρχ. Πάτμου ἀρ. 50). Τὸ εἰλητόν τοῦτο εἶναι ἀκέφαλον, σύγκειται δὲ ἐκ χάρτου βαμβυκίνου, χρώματος ὑπολεύκου πρὸς τὸ καστανόχρουν ἐκ τῆς πολυκαιρίας· ἐπεκολλήθη μεταγενεστέρως ἐπὶ ἄλλου χάρτου. Μῆκος: 7,455⁵, πλάτος: 0,260/0,265. Μῆκος γεγραμμένου μέρους: 7,32. Τὸ πλάτος τοῦ γεγραμμένου μέρους εἶναι κατὰ μέσον ὄρον 0,235 μέχρι

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 33.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 44.

3. Dölger, *Patmos*, ἐν BZ 28 (1928), σελ. 337 - 338.

4. Περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν παρασκευάζει τὸ Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, βλ. τὰς ἐτησίαις ἐκθέσεις τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Καθηγ. Δ. Ἰ. Ζακυθηνοῦ ἐν τῇ Ἐπετηρίδι τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, 3 (1961), Ἀθῆναι 1962, σελ. 84/85· 4 (1962), Ἀθῆναι 1963, σελ. 66/67· 5 (1963), Ἀθῆναι 1964, σελ. 72/73· 6 (1964), Ἀθῆναι 1965 (ὑπὸ ἐκτύπωσιν).

5. Τὸ μέγα μῆκος τοῦ εἰλητοῦ δυσχεραίνει τὴν ἀνέλιξιν καὶ ἀκριβῆ μέτρησίν του. Ὁ Dölger, ὡς εἶδομεν, ἀναβιβάζει τὸ μῆκος αὐτοῦ εἰς 7,62 μ. Ἀκριβεστέρως μέτρησις κατέδειξεν ὅτι τοῦτο εἶναι μόνον 7,455 μ. Ἡ μικρὰ αὐτὴ ἀνακρίβεια τοῦ Dölger δὲν δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὸ 1927 — ὅτε ὁ Dölger μετέβη εἰς Πάτμον — τὸ εἰλητόν ἦτο μακρότερον τοῦ νῦν σφριζομένου κατὰ 0,165 μ., διότι τὸ παλαιότερον ἐκπεσὸν καὶ νῦν ἀναγνωρισθὲν τεμάχιον ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ εἰλητοῦ (περὶ οὗ βλ. κατωτέρω) ἀναβιβάζει, συγκολλώμενον, τὸ συνολικὸν μῆκος τοῦ εἰλητοῦ εἰς 8,068 μ.

τοῦ στ. 447. Ἀπὸ τοῦ στ. 448 καὶ ἐξῆς τὸ κείμενον καταλαμβάνει ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ πλάτος τοῦ χάρτου (0,258). Περιθώρια· μέχρι τοῦ στ. 447: 0,013 (ἀριστ.) καὶ 0,012 (δεξιὰ). Ἀπὸ τοῦ στ. 448 κέ. τὰ περιθώρια εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτα.— Τὸ ἀκέφαλον σήμερον εἰλητὸν ἀποτελεῖται ἐκ 18 τεμαχίων, τῶν ὁποίων τὰ μήκη εἶναι: α' 0,31· β' 0,47· γ' 0,465· δ' 0,425· ε' 0,335· ς' 0,43· ζ' 0,46· η' 0,45· θ' 0,445· ι' 0,465· ια' 0,47· ιβ' 0,41· ιγ' 0,33· ιδ' 0,34· ιε' 0,40· ις' 0,43· ιζ' 0,37· ιη' 0,45. Τὰ τελευταῖα ἐξ τεμάχια (στ. 448 - 625), τῶν ὁποίων τὸ γεγραμμένον μέρος εἶναι, ὡς εἴπομεν, κατὰ τι πλατύτερον (τῶν ὁποίων καὶ ἡ γραφή, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶναι διάφορος), φαίνεται ὅτι ἦσαν γεγραμμένα ἐπὶ χάρτου πλατυτέρου, μετὰ δὲ τὴν συγκόλλησιν των ἐψαλιδίσθησαν ἐκατέρωθεν, ὥστε νὰ μὴ διαφέρουν ἢ ἐλάχιστα (κατὰ 0,005 μ.) ἀπὸ τὸ πλάτος τῶν προηγουμένων δώδεκα τεμαχίων.— Τὰ ἄνω τεμάχια ἐκολληθήσαν, ὡς συνήθως, ἐπὶ τῶν κάτω.— Λόγῳ τοῦ ἐπικολληθέντος ὀπισθεν χάρτου δὲν διακρίνεται ἂν ὑπάρχουν εἰς τὰ κολλήματα ὑπογραφαί.— Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σφζομένου τμήματος τοῦ εἰλητοῦ διατηρεῖται, πρὸ τοῦ κειμένου, τὸ κάτω μέρος μιᾶς σειρᾶς σταυρῶν γεγραμμένων ἐπὶ τοῦ κολλήματος (βλ. φωτ.).— Διατήρησις καλὴ κατὰ τόπους σητόβρωτον· ἄνω ἀριστερὰ ἐλλεῖπει ἐκ τοῦ ἀγράφου μέρους χάρτης διαστ. 0,30 × 0,003 περίπου. Αἱ εἰς τὸ τέλος τοῦ εἰλητοῦ ὑπογραφαί δυσανάγνωστοι καὶ ἐξίτηλοι λόγῳ φθορᾶς.— Σφζόμενοι στίχοι: 572.— Γ ρ α φ ῆ κανονικὴ καὶ ἐπιμεμελημένη, ἢ γνωστὴ γραφὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας τοῦ ΙΑ΄ αἰ. Διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς καὶ μελάνης (ὑπομελαίνης) εἶναι γεγραμμένον τὸ κείμενον τῶν ἐγγράφων ὡς καὶ αἱ ὑπογραφαί τῶν εἰς τὰ διάφορα σέκρετα ἐπικυρωσάντων τὰ ἐν λόγῳ ἐγγράφα ἀξιωματούχων μέχρι τοῦ στ. 439¹.— Δι' ἄλλων χειρῶν καὶ μελάνης :

α') εἰς τὸ τεμάχιον 12, μετὰ τὸ κείμενον βασιλικῆς λύσεως (MM, σελ. 94 - 95 = ἐγγρ. ὑπ' ἀρ. 14 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς) καὶ μετὰ τὴν καταγραφὴν τῶν σεκρέτων, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ἐγγράφον τοῦτο κατεστρώθη, διὰ καστανοχρόου μελάνης ἢ ὑπογραφῆ: *Γεώργιος ὁ Πλευρῆς* κτλ. (στ. 440 - 445), περὶ ἧς βλ. κατωτέρω, σελ. 107 κ.έ.

β') Τὸ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν Γεωργίου τοῦ Πλευρῆ κείμενον (στ. 446 - 619) εἶναι γεγραμμένον δι' ἄλλης, διαφόρου μὲν τῆς τοῦ ἀρχικοῦ γραφέως, ἀλλὰ συνηλικιώτιδος χειρὸς (μελάνη ὑπομελαίνα). Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ γραφὴ αὐτὴ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ κειμένου τῶν στ. 1 - 439, καίτοι ὀλιγώτερον κομψὴ καὶ μεγαλοπρεπῆς. Ἐπιμελεστέρα ὅμως ἐξέτασις ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων χειρῶν. Τελείως διάφορα εἶναι κυρίως τὰ γράμματα κ, φ, ω, τ, β, γ, ζ, ξ καὶ ἡ συντομογραφία τῶν λέξεων ἢ βασιλεία μου (στ. 61 καὶ στ. 453).

1. Περὶ τούτου βλ. κατωτέρω, σελ. 100 κέ.

γ') Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ εἰλητοῦ (στ. 620 - 625) — μετὰ τὰς διὰ τῆς αὐτῆς μὲ τὸ τελευταῖον κείμενον χειρὸς ὑπογραφὰς τῶν ἐπικυρωσάντων τὸ τελευταῖον ἔγγραφον τοῦ εἰλητοῦ (στ. 614 - 619) — τρεῖς ὑπογραφαὶ ἐπισκόπων δι' ἄλλης ἐκάστη χειρὸς (μελάνη ζωηρῶς μέλαινα).

Ὁρθογραφία. Ὁρθογραφικὰ σφάλματα εἰς τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν Γεωργίου τοῦ Πλευρῆ (στ. 440 - 445) καὶ τὰς ἰδιοχείρους ὑπογραφὰς τῶν ἐπισκόπων (στ. 620 - 625). Τονισμὸς κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθός.— Πολυάριθμοι συντμήσεις. Σημειώματα : ἐπὶ τοῦ νότου : α' (διὰ νεωτέρας χειρὸς) : Ἰσον τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ αἰοδίμου βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βεβαιωμένον ἐκ τοῦ βασιλικοῦ σεκρέτου, ὁμοίως καὶ ἡ ἀναγραφή τῆς Πάτμου διὰ τοῦ βασιλικοῦ νοταρίου, καθὼς καὶ ἡ ἀναγραφή τῶν ἐν λέρω πραγμάτων, γενομένη ὑπὸ Εὐσταθίου στρατηγοῦ προνοητοῦ σάμου τοῦ χαρσιανίτου, ἔτει ,σφῆς'.— β' (διὰ χειρὸς Σακκελίωος) : ἀρ. 50 - ἀντεγράφη.

Εἰς τὸ ἀκέφαλον τοῦτο εἰλητὸν ἔχουν καταγραφῆ ἓν ὄλφ 15 ἔγγραφα. Μία σειρὰ σταυρῶν, ἡ ὁποία, ὡς εἶδομεν, εὐρίσκεται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀκεφάλου σήμερον εἰλητοῦ, φανερώνει ὅτι πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχε συγκεκολλημένον ἐν τούλάχιστον ἀκόμη τεμάχιον, ἐπομένως καὶ ἐν τούλάχιστον ἀκόμη ἔγγραφον¹. Τὸ τεμάχιον τοῦτο τὸ ὁποῖον ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ εἰλητοῦ, ἀνεγνώρισα καὶ ἠδυνήθην νὰ ταυτίσω κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν. Εἶναι ἀκέφαλον ἐπίσης τεμάχιον (καταγεγραμμένον ὡς αὐτοτελὲς ἔγγραφον ὑπὸ τοῦ Φλωρίδου, ἀρ. 6), διαστ. 0,613 × 0,260 (γεγραμμένον μέρος: 0,580 × 0,236), εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου διακρίνεται σαφῶς τὸ ἄνω τμήμα σειρᾶς σταυρῶν. Τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν σταυρῶν τὸ κάτω τμήμα εὐρίσκεται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀκεφάλου εἰλητοῦ. Αἱ γραμμαὶ τῶν σταυρῶν τούτων συμπίπτουν ἀπολύτως. Ἐπὶ πλέον δέ, ἡ ὁμοιότης τῆς γραφῆς, τῆς μελάνης, τῶν διαστάσεων καὶ τῆς ποιότητος τοῦ χαρτοῦ, ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀνήκει καὶ πρέπει νὰ συγκολληθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀκεφάλου εἰλητοῦ. Μετὰ τὴν προσθήκην τοῦ νέου τεμαχίου, τὸ εἰλητὸν διασφῶζει ἐν συνόλῳ 53 + 572 = 625 στίχους. Τοιοῦτοτρόπως τὸ μῆκος τοῦ εἰλητοῦ αὐξάνει κατὰ 0,613 μ., ἥτοι φθάνει εἰς συνολικὸν μῆκος (7,455 + 0,613 =) 8,068 μ. Δεδομένου δὲ ὅτι, τὸ προστιθέμενον ἐν ἀρχῇ τεμάχιον παρέχει τὸ ἥμισυ περιπου τοῦ κειμένου γνωστοῦ ἔγγραφου², εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ ἀρχικὸν μῆκος τοῦ

1. Παρομοία σειρὰ σταυρῶν εὑρηται μετὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 2 ἔγγραφον καὶ πρὸ τοῦ ὑπ' ἀρ. 3 ἔγγραφου τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς (μεταξὺ τῶν στ. 182 καὶ 183), γεγραμμένη ὡσαύτως εἰς τὴν γραμμὴν συγκολλήσεως τῶν δύο τεμαχίων χαρτοῦ.

2. Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ χρυσοβούλλου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς ἐδωρεῖτο εἰς τὸν Χριστόδουλον τὴν νῆσον Λειψῶ καὶ κτήματα τῆς Λέρου (MM, τόμ. V', σελ. 25 - 28, ἀρ. 8). Τὸ πρωτότυπον τοῦ χρυσοβούλλου τούτου (ἀρ. Φλωρ. 5), τοῦ ὁποίου ἀντίγραφον εἶναι τὸ ἀνευρεθὲν ἀκέφαλον τεμάχιον τοῦ εἰλητοῦ, σφῶζεται ἐν Πάτμῳ καὶ ἔχει μῆκος 2,10 μ. Ἀνάλογον μῆκος εἶχεν ἀσφαλῶς καὶ τὸ ἀκέφαλον σήμερον ἀντίγραφον αὐτοῦ.

είλητοῦ θὰ ὑπερέβαινε τὰ 10 μέτρα. Τοιούτου μήκους βυζαντινὸν ἔγγραφον ἀποτελεῖ, καθ' ὅσον γνωρίζω, παράδειγμα σπάνιον¹.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ — Εὐθὺς μετὰ τὸ προστεθέν, ἐν ἀρχῇ τοῦ εἰλητοῦ, νέον τεμάχιον (στ. 1 - 53), ἀναγινώσκομεν: *Τὸ ἴσον τοῦ τιμίου καὶ προσκνητοῦ βασιλικοῦ χρυσοβούλλου λόγου | τῆς νήσου Πάτμου* (στ. 54 - 55). Παρόμοια ἴσα, ἥτοι ἀντίγραφα ἐπισήμων ἐγγράφων, ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ εἰλητοῦ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους.— Τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἶναι κατὰ σειρὰν τὰ ἑξῆς:

1. (στ. 1 - 53) *Τὸ ἀκέφαλον ἀνευρεθὲν τμήμα χρυσοβούλλου* (Φλωρ. ἀρ. 6).

Ἄρχ.: ...ἀλλ' ἀναφαιρέτως τε καὶ αἰωνίως καὶ ἄχρισ...

Τελ.: ...ἔτει τῷ ἑξακισχιλιοστῷ πεντακισιοστῷ ἐνενηκοστῷ πέμπτῳ, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον εὐ[σε]βὲς καὶ θεοπρόβλητον ὑπεσημειώματο κράτος † — Ἐπεται, ἐν τῷ ἐπομένῳ στίχῳ, τὸ ἄνω μέρος σειρᾶς ἕξ σταυρῶν.

Χρονολογία: Μάιος 6595 [1087], ἰνδ. ι'.

Παράδοσις: Τοῦ ἐν λόγῳ ἐγγράφου σφύζεται ἐν Πάτμῳ τὸ πρωτότυπον (Φλ. ἀρ. 5).

Περιεχόμενον: Ὁ Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς δωρεῖται εἰς τὸν Χριστόδουλον τὴν νῆσον Λειψῶ, δύο προάστια τῆς Λέρου καὶ τὸ ἡμισι τοῦ κάστρου τοῦ Παντελίου, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ παρέχει φορολογικὰς ἀπαλλαγὰς.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 25 - 28, ἀρ. 8 (ἐκ τοῦ πρωτοτύπου).

Βιβλιογρ.: D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1139.— Τ ο ῦ α ὑ τ ο ῦ, *Patmos*, σελ. 337.

2. (στ. 54 - 182) † *Τὸ ἴσον τοῦ τιμίου καὶ προσκνητοῦ βασιλικοῦ χρυσοβούλλου λόγου τῆς Πάτμου †*

Ἄρχ.: Καὶ πᾶσι μὲν ὑπέχειν τὰς ἀκοάς...

Τελ.: ...ὑπεσημειώματο κράτος †.

Χρονολογία: Ἀπρίλιος 6596 [=1088], ἰνδ. ια'.

Παράδοσις: Τοῦ ἐγγράφου τούτου σφύζεται εἰσέτι ἐν Πάτμῳ τὸ πρωτότυπον (ἀρ. Φλωρ. 7), λίαν ἐφθαρμένον. Παραδίδεται ὡσαύτως εἰς πλεῖστα ἀντίγραφα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ παλαιότερον, τὸ ὑπ' ἀριθ. 47 κατὰ Φλωρ., κεκυρωμένον ἀντίγραφον φέρον τὴν ὑπογρα-

1. Πρόσφατος εἰδικὴ μελέτη τοῦ L. Santifaller (*Über Papierrollen als Beschreibstoff*, ἐν *Mélanges E. Tisserant*, τόμ. Ε', Βατικανὸν 1964, σελ. 361 - 371) ἀπαριθμεῖ βυζαντινὰ καὶ ἄλλα χαρτῶα εἰλητά, ἐξ ὧν ἐν μόνον καθαρῶς Βυζαντινὸν ἔγγραφον προσεγγίζει τὸ μήκος τοῦ ἡμετέρου: χρυσοβούλλου Κωνσταντίνου Δούκα, τοῦ ἔτους 1066, ὑπὲρ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Ὁρους μονῆς Λαύρας (μήκος 7,45 μ.). Ἐκ τῶν ἄλλων Βυζαντινῶν ἐγγράφων ὁ Santifaller μνημονεύει σφζομένην *Nachzeichnung* χρυσοβούλλου τοῦ Στεφάνου Δουσάν ὑπὲρ τῆς μονῆς Φιλοθέου (*Schatzkammer*, ἀρ. 53) τοῦ ἔτους 1346 (μήκος 8,45 μ.).— Μνημονευτέον ὡσαύτως τὸ πρακτικὸν τῆς Λατινικῆς ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας τοῦ ἔτους 1264, μήκους 9,85 μ.: Βλ. Δ. Ἄ. Ζ α κ υ θ η ν ο ῦ, *Τὸ κτηματολόγιον τῆς Λατινικῆς ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα*, Ἑλληνικά 5 (1932), σελ. 325.— Θ. Τ ζ α ν ν ε τ ἄ τ ο υ, *Τὸ πρακτικὸν τῆς Λατινικῆς ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας τοῦ 1264 καὶ ἡ ἐπιτομὴ αὐτοῦ*, Ἀθῆναι 1965, σελ. 5.

φήν τοῦ κριτοῦ τοῦ βήλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἵπποδρομίου, εἶναι πιθανώτατα σύγχρονον τοῦ εἰλητοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Περιεχόμενον: Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου παραχωρεῖται ἡ νῆσος Πάτμος εἰς τὸν Χριστόδουλον.

Ἐκδόσεις: Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο τοῦ Ἀλεξίου ἐξεδόθη ὑπὸ τῶν MM μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς ἐπὶ τῇ βάσει μεταγενεστέρων ἀντιγράφων αὐτοῦ (MM, σελ. 44 - 49, ἀρ. 13).

Βιβλιογρ.: Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1147.—Τοῦ αὐτοῦ, *Patmos*, σελ. 337.

Παρατηρήσεις: Ὁ γραφεὺς τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν εἰλητοῦ ἀρχίζει μετὰ τὴν φράσιν τὸ ἴσον τοῦ τιμίου κλπ., εἰς τὸ τέλος δὲ δὲν παραθέτει, ὡς πράττει συνήθως, τὰς καθιερωμένας φράσεις τῶν κεκυρωμένων ἀντιγράφων (λ.χ. *εἶχε καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ αὐτοκράτορος* κλπ.) καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπικυρωσάντων τοῦτο. Κατὰ ταῦτα, ὁ γραφεὺς προφανῶς εἶχεν ὑπ' ὄψιν ἐπίσημον ἀντίγραφον τοῦ πρωτοτύπου (Kanzleikopie), ἐξ ἰδίας δὲ πρωτοβουλίας ἔγραψε τὸ ἐπίτιλον τὸ ἴσον τοῦ τιμίου... κλπ.

Μετὰ τὸ κείμενον τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου (μετὰ τὸν στ. 182), σειρὰ δέκα σταυρῶν, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τοῦ γραφέως, ἐπὶ τῆς γραμμῆς συγκολλησεως νέου τεμαχίου χάρτου.

3 - 6. Τὰ ὑπ' ἀρ. 3, 4, 5 καὶ 6 ἐγγράφα τοῦ εἰλητοῦ περιέχουν τὸ κείμενον τοῦ αὐτοῦ πιττακίου Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, τετράκις ἀντιγεγραμμένον ἀπὸ τὰ ἰσάριθμα ἀντίτυπα αὐτοῦ, ὡς εἶχον καταστρωθῆ ταῦτα εἰς τέσσαρα σέκρετα τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ἐκάστοτε ἐπικυρώσεων. Οἱ Miklosich καὶ Müller ἐκδίδουν ἅπαξ τὸ κείμενον ἄνευ σχολίων, συγκεντρῶνουν δὲ εἰς συνεχῆ ὑπὸ τὸ κείμενον σειρὰν πάσας τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπικυρωσάντων τοῦτο εἰς τὰ τέσσαρα σέκρετα ἀξιωματούχων, διαχωρίζοντες ταύτας ἐκάστοτε διὰ τινος φράσεως ἰδικῆς τῶν ἐπινοήσεως, μὴ περιεχομένης εἰς τὸ εἰλητόν. Λ.χ. ἡ φράσις (MM, σελ. 50, 9 - 10) *κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ γενικοῦ λογοθέτου κατὰ μῆνα ἀπρίλιον τῆς ια' ἰνδικτιῶνος*, δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κειμένῳ. Παρέχουν τοιοῦτοτρόπως ὄχι μόνον ἀνακριβῆ, ἀλλὰ καὶ παραπλανητικὴν εἰκόνα περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ ἐγγράφου.

Ὁ Dölger ἀναγράφει εἰς τὰ *Regesten* ἅπαξ, ὑπ' ἀρ. 1148, τὸ ἐν λόγῳ πιττάκιον τοῦ Ἀλεξίου παραπέμπων εἰς τοὺς MM (σελ. 49 - 50). Ἀναγνώσας δὲ μόνον τὸ ἐπίτιλον τῆς ἐκδόσεως MM, σημειώνει ἀπλῶς ὅτι τὸ ἐγγράβον κατεστρώθη εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν.

3. (στ. 183 - 206) *τὸ ἴσον τοῦ τιμίου καὶ προσκνητοῦ βασιλικοῦ πιττακίου τοῦ καταπεμφθέντος εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν καὶ καταστρωθέντος ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν ἀπρίλιον μῆνα τῆς ια' ἰνδικτιῶνος καὶ περιέχοντος οὕτως ἴ.*

Ἄρχ.: *Ἡ βασιλεία μου ἐδωρήσατο...*

Τελ.: *...μηνὶ ἀπριλλίῳ, ἰνδικτιῶνος ἐνδεκάτης ἴ.* Ἀκολουθοῦν, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ὑπογραφαὶ δέκα ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν.

Χρονολογία: Ἀπρίλιος [1088], ἰνδ. ια'.

Παράδοσις: Τὸ κείμενον τοῦ πιττακίου παραδίδεται ὑπὸ τοῦ εἰλητοῦ ὡς καταστρωθὲν εἰς τρία ἄλλα σέκρετα. Βλ. τὰ ὑπ' ἀρ. 4, 5 καὶ 6 ἔγγραφα τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς. Τὸ πρωτότυπον δὲν διεσώθη.

Περιεχόμενον: Ὁ αὐτοκράτωρ διατάσσει ὅπως τὸ ὑπ' ἀρ. 2 ἔγγραφον (τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς) καταστρωθῆ εἰς τὸ σέκρετον τοῦτο καὶ ὅπως παραδοθῶν εἰς τὸν Χριστόδουλον κεκυρωμένα ἀντίγραφα τοῦ πιττακίου τούτου.

Ἐκδόσεις: MM, ἀρ. 14, σελ. 49 (κείμενον), 49 - 50 (ὑπογραφαί).

Βιβλιογρ.: D ö l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1148.— Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, *Patmos*, σελ. 337 - 338. C h. D i e h l, *Remarques sur deux chartes byzantines de Patmos*, Byzantion 4 (1927/8), σελ. 1 - 6.

Παρατηρήσεις: Οἱ MM εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκδόσεως τοῦ κειμένου ἀναγράφουν τὴν φράσιν *εἶχε καὶ τὴν διὰ κηροῦ συνήθη σφραγίδα τοῦ βασιλέως*, ἣ ὅποια εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν τεσσάρων ἀντιτύπων τοῦ πιττακίου τούτου παραδίδεται. Ἄγνωστον πόθεν παρέλαβον ταύτην, ἐφ' ὅσον ἕτερα, πλὴν τῶν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ εἰλητοῦ ἀντιγράφων, δὲν μαρτυροῦνται οὔτε ὑπὸ τοῦ Φλωρίδου, οὔτε ὑπὸ τῶν MM.

4. (στ. 207 - 225) *†* Τὸ ἴσον τοῦ καταστρωθέντος βασιλικοῦ πιττακίου εἰς τὸ σέκρετον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου κατὰ τὸν ἀπρίλλιον μῆνα τῆς ἰα' ἰνδικτιῶνος καὶ περιέχοντος οὕτως *†*.

Ἄρχ.: *Ἡ βασιλεία μου ἐδωρήσατο...*

Τελ.: *...μηνὶ ἀπριλλίω, ἰνδικτιῶνος ἰα' †*. Ἀκολουθοῦν, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, δέκα ὑπογραφαὶ τῶν ἐπικυρωσάντων τοῦτο ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τοῦ γενικοῦ λογοθέτου.

Χρονολογία: Ἄπριλιος [1088], ἰνδ. ἰα'.

Παράδοσις: Ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὸ πιττάκιον τοῦτο παραδίδεται καὶ διὰ τῶν ὑπ' ἀρ. 3, 5 καὶ 6 ἔγγραφων τοῦ εἰλητοῦ.

Περιεχόμενον: Βλ. ἄνωτ., ἀρ. 3.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 49 (κείμενον), 50 (ὑπογραφαί).

Βιβλιογρ.: D ö l g e r, *Patmos*, σελ. 337 - 338.— D i e h l, αὐτόθι.

Παρατηρήσεις: Πρὸ τῶν ὑπογραφῶν οἱ MM σημειώνουν (σελ. 50, 9 - 10): *κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ γενικοῦ λογοθέτου κατὰ μῆνα ἀπρίλλιον τῆς ἰα' ἰνδικτιῶνος*. Ἡ φράσις αὕτη, τὴν ὅποιαν οἱ ἐκδῶται παρέλαβον ἐκ τοῦ ἀπογράφου τῶν Πατμίων λογίων Σακκελίωνος - Φλωρίδου - Παπάζογλου (ἀπογρ. φ. 152), δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ εἰλητόν.

5. (στ. 226 - 239) *†* Τὸ ἴσον τοῦ τιμίου καὶ προσκνητοῦ βασιλικοῦ πιττακίου τοῦ καταστρωθέντος ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου κατὰ τὸν ἀπρίλλιον μῆνα τῆς παρούσης ἰα' ἰνδικτιῶνος καὶ περιέχοντος οὕτως *†*.

Ἄρχ.: *Ἡ βασιλεία μου ἐδωρήσατο...*

Τελ.: *μηνὶ ἀπριλλίω, ἰνδικτιῶνος ἰα' †*. Ἀκολουθοῦν, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ἕξ ὑπογραφαὶ ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τούτου.

Χρονολογία: Ἄπριλιος [1088], ἰνδ. ἰα'.

Παράδοσις: Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 3, 4 καὶ 6 ἔγγραφα τοῦ εἰλητοῦ.

Περιεχόμενον: Βλ. ἄνωτ., ἀρ. 3.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 49 (κείμενον), 50 - 51 (ὑπογραφαί).

Βιβλιογρ.: Βλ. ἄνωτ., ἀρ. 3 καὶ 4.

Παρατηρήσεις: Πρὸ τῶν ὑπογραφῶν οἱ MM ἀναγράφουν (σελ. 50, 31 - 32), ἀκολου-

θοῦντες τὴν μεταγραφὴν Φλωρίδου, τὴν μὴ ὑπάρχουσαν ἐν τῷ κειμένῳ φράσιν: *κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου κατὰ μῆνα ἀπρίλλιον τῆς ια' ἰνδικτιῶνος* (ἀπόγρ. Φλωρ., φ. 152).

6. (στ. 240 - 252) *† Τὸ ἴσον τοῦ καταστρωθέντος τιμίου καὶ προσκνητοῦ πιττακίου εἰς τὸ σέκρετον τῆς σακέλλης κατὰ τὴν κθ' τὴν τοῦ ἀπριλλίου μηνός, ἰνδικτιῶνος ια' καὶ περιέχοντος οὕτως †.*

Ἄρχ.: *Ἡ βασιλεία μου ἐδωρήσατο...*

Τελ.: *...μηνὶ ἀπριλλίῳ, ἰνδικτιῶνος ια' †.* Ἀκολουθοῦν, διὰ τῆς αὐτῆς χειρός, ἕξ ὑπογραφαὶ ὑπαλλήλων τοῦ σεκρέτου τῆς σακέλλης.

Χρονολογία: 29 Ἀπριλίου [1088], ἰνδ. ια'.

Περιεχόμενον: Τὸ αὐτὸ μὲ τῶν ὑπ' ἀρ. 3, 4 καὶ 5 ἐγγράφων τοῦ εἰλητοῦ.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 49 (κειμενον), 51 (ὑπογραφαί).

Βιβλιογρ.: Βλ. ἄνωτ., ὑπ' ἀρ. 3.

Παρατηρήσεις: Οἱ MM, πρὸ τῶν ὑπογραφῶν, σημειώνουν (σελ. 51, 9 - 10): *κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς σακέλλης κατὰ μῆνα ἀπρίλλιον τῆς ια' ἰνδικτιῶνος* (πρβλ. καὶ ἀπόγραφον Φλωρ., φ. 152^v).

Κατὰ ταῦτα, τὸ κείμενον τοῦ αὐτοῦ πιττακίου κατεστρώθη πρῶτον εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν, ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ σέκρετον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου, ὕστερον εἰς τὸ σέκρετον τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου καὶ τέλος εἰς τὸ σέκρετον τῆς σακέλλης. Ἡ κατάστρωσις εἰς τὰ τέσσαρα σέκρετα ἐγένετο κατὰ τὸν Ἀπρίλιον μῆνα τῆς ια' ἰνδικτιῶνος (1088).

7 - 10.— Τὰ ὑπ' ἀριθ. 7, 8, 9, 10 ἐγγράφα τοῦ εἰλητοῦ περιέχουν κείμενον ἐτέρου πιττακίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τετράκις ὡσαύτως ἀντιγεγραμμένον ἀπὸ ἰσάριθμα ἀντίτυπα αὐτοῦ, ὡς εἶχον καταστρωθῆ ταῦτα εἰς τέσσαρα κατὰ σειρὰν σέκρετα τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας. Ὑπὸ τὸ κείμενον αἱ ἀντίστοιχοι ἐκάστοτε ἐπικυρώσεις (διὰ τῆς αὐτῆς μὲ τὸ κείμενον χειρός). Οἱ MM ἐκδίδουν τὸ κείμενον τοῦ πιττακίου ἄνευ σχολίων, συγκεντρώνουν δὲ πάλιν εἰς συνεχῆ σειρὰν, ὑπὸ τὸ κείμενον, πάσας τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπικυρωσάντων τοῦτο εἰς τὰ τέσσαρα σέκρετα ἀξιωματούχων, διαχωρίζοντες ταύτας ἐκάστοτε — ὡς ἐπραξάν καὶ διὰ τὰ ὑπ' ἀριθ. 3, 4, 5, 6 ἐγγράφα — διὰ τινος φράσεως ἰδικῆς τῶν ἐπινοήσεως (δανειζόμενοι ταύτην ἴσως ἐκ τῶν ἀπογράφων Φλωρίδη - Σακκελίωτος - Παπάζογλου).

Ὁ Dölger εἰς τὰ *Regesten* ἀναγράφει ἅπαξ, ὑπὸ τὸν ἀρ. 1151, τὸ ἐν λόγῳ πιττάκιον τοῦ Ἀλεξίου, παραπέμπων εἰς τοὺς MM (σελ. 53 - 55), περιορίζεται δὲ νὰ σημειώσῃ, ὡς ἐπραξε καὶ διὰ τὸ ὑπ' ἀρ. 1148 ἐγγρ. τῶν *Regesten*, ὅτι τοῦτο κατεστρώθη εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν.

7. (στ. 253 - 273) *† Τὸ ἴσον τοῦ τιμίου καὶ προσκνητοῦ βασιτικοῦ πιττακίου τοῦ καταπεμφθέντος εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν καὶ καταστρω-*

θέντος ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν μᾶιον μῆνα τῆς παρούσης ια΄ ἰνδικτιῶνος καὶ περιέχοντος οὕτως *ϝ*.

Ἄρχ.: *Εἰ τάχα διὰ τῆς προγεγονίας προστάξεως...*

Τελ.: *...εἰς ἀσφάλειαν. τῷ¹ δὲ μηνὶ μαῖω κς² ἰνδ. ια΄ διὰ γραμμάτων τοῦ μεγαλειπυφανεστάτου πρωτονωβελισσίμου καὶ λογοθέτου τῶν σεκρέτων καὶ ἡ διὰ κηροῦ σφραγίς τῷ βουλλωτηρίῳ τῆς ἁγίας ἡμῶν δεσποίνης *ϝ*.* Ἀκολουθοῦν ἑπτὰ ὑπογραφαὶ ἀξιωματούχων τοῦ ἐν λόγῳ σεκρέτου.

Χρονολογία: 26 Μαΐου [1088], ἰνδ. ια΄.

Παράδοσις: Παραδίδεται καὶ διὰ τῶν ὑπ' ἀρ. 8, 9, 10 ἐγγράφων τοῦ εἰλητοῦ.

Περιεχόμενον: Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ πιττάκιου ἐπικυρώνονται αἱ γενόμεναι προγενεστέρας διὰ χρυσοβούλλου φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ εἰς τὴν Πάτμον, ὀρίζεται δὲ ὅπως τὸ πιττάκιον τοῦτο καταστρωθῆ εἰς τὸ σέκρετον, παραδοθῆ δὲ ἀντίγραφον εἰς τὸν Χριστόδουλον.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 53 - 54, ἀρ. 16.

Βιβλιογρ.: D Ǿ l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1151.— Τ ο ὕ α ὗ τ ο ὕ, *Patmos*, σ. 339 - 340.

Παρατηρήσεις: α΄) Τὸ ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῶν MM κείμενον ἀκολουθεῖ τὸ ἀντίγραφον τοῦτο.— Τὰ λοιπὰ ἀντίγραφα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, παρουσιάζουν μεταξύ των μικρὰς διαφορὰς εἰς τὸ τέλος.

β΄) Τὸ πιττάκιον τοῦτο ἐν ἀρχῇ μὲν ἐπιγράφεται βασιλικὸν (καὶ οὐχὶ δεσποινικὸν) πιττάκιον, χαρακτηρίζεται δηλονότι ὡς ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἐν τέλει δὲ φέρεται ὡς σφραγισθὲν διὰ τῆς κηρίνης σφραγίδος τῆς βασιλομήτορος Ἄννης τῆς Δαλασσηνῆς³.

γ΄) Τρεῖς ἐκ τῶν ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν, οἱ ὅποιοι ἐπικυρώνουν τὸ πιττάκιον τοῦτο, εἶχον ἐπικυρώσει κατὰ τὸν Ἀπρίλιον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ ἕτερον πιττάκιον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὸ παραδιδόμενον διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 3 - 5 ἐγγράφου τοῦ εἰλητοῦ. Οὗτοι εἶναι: Βασίλειος ὁ Γοργονίτης (MM, σελ. 54, 2 - 3 καὶ σελ. 49, 26 - 27), Βασίλειος ὁ Ρωμανὸς (MM, σελ. 54, 6 - 7 καὶ σελ. 49, 32 - 33) καὶ Ἰωάννης ὁ Καριανίτης (MM, σελ. 54, 8 - 9 καὶ σελ. 49, 30 - 31).

1. Γραπτέον τό.

2. Οὐχὶ κγ', ὡς ἐκδίδουν οἱ MM.

3. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, ἀναχωρῶν εἰς μακρυνὴν ἐκστρατείαν, ὤριζε διὰ χρυσοβούλλου — τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον διασφύζει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ (Ἀλεξιάς Γ', 6, ἐκδ. Leib, τόμ. Α', σελ. 121· πρβλ. D Ǿ l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1073) — ὅπως κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἀνατεθῆ ἡ περὶ τῶν σεκρετικῶν τε καὶ πολιτικῶν πραγμάτων διοικήσεως φροντίς εἰς τὴν βασιλομήτορα. Τὰ ὑπ' αὐτῆς ἀπολυόμενα ἐγγράφα θὰ ἔχουν τὸ κῦρος βασιλικῶν ἐγγράφων, θεωρούμενα ὡς ἐγγράφα αὐτοῦ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος, θὰ φέρουν δὲ τὴν σφραγίδα τῆς βασιλομήτορος: *...ἄπερ ἂν ἐγγράφως διορίσῃται [ἡ βασιλομήτωρ], τὸ κῦρος ἔξουσι μόνιμον, ὡς παρὰ τοῦ γαληνίου κράτους τῆς βασιλείας μου οἰκονομούμενα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος αὐτῆς [τῆς βασιλείας μου] τὰ γραφέντα ἀποστοματιζόμενα [...], σφραγίδα φέρουσαι αὐτῆς [τῆς βασιλομήτορος] τὴν Μεταμόρφωσιν καὶ τὴν Κοίμησιν, ὡς α ὕ τ ῆς τ ῆς β α σ ι λ ε ἰ α ς μ ο υ λο γ ι σ θ ῆ σ ο ν τ α ι.* Βάσει τῶν ὡς ἄνω παραχωρηθεισῶν εἰς τὴν Ἄνναν Δαλασσηνὴν ἐξουσιῶν καὶ ἀρμοδιοτήτων, ἔχει ἀπολυθῆ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Πατριακὸν ἐγγράφον, ἐπιγραφὴν μὲν ὡς βασιλικὸν πιττάκιον, σφραγισθὲν δὲ διὰ τῆς σφραγίδος τῆς βασιλομήτορος.— Ὅμοιαν περίπτωσιν ἔχομεν εἰς βασιλικὸν πρόσταγμα τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' (Ἰούλ. 1082), εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε τεθῆ ἡ διὰ κηροῦ β α σ ι λ ι κ ῆ σ φ ρ α γ ῖ ς τ ῷ β ο υ λ λ ω τ η ρ ῖ ῳ τ ῆ ς ἁ γ ῖ α ς δ ε σ π ο ῖ ν η ς καὶ μητρὸς τοῦ βασιλέως (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 296 - 298).— Περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀντιβασιλείας κλπ. βλ. D Ǿ l g e r, ἐν BZ 36 (1936), σελ. 129 κ.έ.

8. (στ. 274 - 291) *Τὸ ἴσον τοῦ τιμίον καὶ προσκνητοῦ βασιλικοῦ πιττακίου τοῦ καταστρωθέντος ἐν τῷ τῆς σακέλλης σεκρέτω κατὰ τὴν κζ' τοῦ μαΐου μηνὸς τῆς ια' ἰνδικτιῶνος καὶ περιέχοντος οὕτως ᾤ.*

Ἄρχ.: Εἰ τάχα διὰ τῆς προγεγονυίας προστάξεως...

Τελ.: ...εἰς ἀσφάλειαν. μηνὶ μαΐω κς', ἰνδ. ια' διὰ γραμμάτων τοῦ μεγαλεπιφανεστάτου λογοθέτου τῶν σεκρέτων καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς ᾤ. Ἀκολουθοῦν ἕξ ὑπογραφαὶ ἀξιωματοῦχων τοῦ σεκρέτου, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς.

Χρονολογία: 27 Μαΐου [1088], ἰνδ. ια'.

Παράδοσις: Παραδίδεται καὶ διὰ τῶν ὑπ' ἀρ. 7, 9, 10 ἔγγρ. τοῦ εἰλητοῦ.

Περιεχόμενον: Βλ. ἄνωτ., ἔγγρ. ὑπ' ἀρ. 7.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 53 (κείμενον), 54 (ὑπογραφαί).

Βιβλιογρ.: Βλ. ἄνωτ., ἔγγρ. 7.

Παρατηρήσεις: α') Εἰς τὸ κείμενον δὲν ὑπάρχει ἡ φράσις *κατεστρώθη ἐν τῷ τῆς σακέλλης σεκρέτω* (MM, σελ. 54, 13 - 14).

β') Τρεῖς ὑπογραφαὶ ἀξιωματοῦχων εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τῶν ἐπικυρωσάντων τὸ ὑπ' ἀρ. 3 ἔγγραφον τοῦ εἰλητοῦ: Κωνσταντίνου τοῦ Μωροχαρζάνη (MM, σελ. 54, 17 - 18, σελ. 51, 13 - 14), Ἐπιφανίου τοῦ Ἐξαμιλίτου (MM, σελ. 54, 19 - 20, καὶ σελ. 51, 15 - 16) καὶ Ἰωάννου Πριγκοῦλου (MM, σελ. 54, 21 - 22 καὶ σελ. 51, 19 - 20).

9. (στ. 292 - 309) *Τὸ ἴσον τοῦ καταστρωθέντος βασιλικοῦ πιττακίου εἰς τὸ σέκρετον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου κατὰ τὸν μαῖον μῆνα ἰνδικτιῶνος ια' καὶ περιέχοντος οὕτως ᾤ.*

Ἄρχ.: Εἰ τάχα καὶ διὰ τῆς προγεγονυίας προστάξεως...

Τελ.: ...εἰς ἀσφάλειαν. τὸ δὲ μηνὶ μαΐω κς' ἰνδ. ια' σὺν τῷ κατεστρώθῃ τοῦ λογοθέτου τῶν σεκρέτων καὶ ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς τῆς ἀγίας ἡμῶν δεσποίνης ᾤ. Ἀκολουθοῦν διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς πέντε ὑπογραφαὶ ὑπαλλήλων τοῦ σεκρέτου τοῦ γενικοῦ λογοθέτου.

Χρονολογία: 26 Μαΐου [1088], ἰνδ. ια'.

Παράδοσις: Βλ. ἄνωτ., ἔγγρ. ὑπ' ἀρ. 7.

Περιεχόμενον: Βλ. ἄνωτ., ἔγγρ. 7.

Ἐκδόσεις καὶ Βιβλιογρ.: Βλ. ἔγγρ. ὑπ' ἀρ. 7.

Παρατηρήσεις: α') Ἡ φράσις *κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ κλπ.*, τὴν ὁποῖαν σημειώσονται οἱ MM πρὸ τῶν ὑπογραφῶν, δὲν ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ εἰλητοῦ.

β') Τρεῖς ἀξιωματοῦχοι τοῦ σεκρέτου τούτου εἶχον ἐπικυρώσει καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 4 ἔγγραφον τοῦ εἰλητοῦ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους: Θεόδωρος ὁ τοῦ ἀκτουαρίου (MM, σελ. 54, 34 - 35 καὶ σελ. 50, 15 - 16), Βασίλειος ὁ Χαλκού... (MM, σελ. 54, 34 - 35 καὶ σελ. 50, 15 - 16), Λέων ὁ Ἐξαμιλίτης (MM, σελ. 55, 1 - 2 καὶ σελ. 50, 20 - 21).

γ') Καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔγγραφου τούτου ἀπαντᾷ ἡ φράσις: *ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς τῆς... δεσποίνης, περὶ ἧς βλ. ἄνωτέρω σελ. 103.*

10. (στ. 310 - 325) *Τὸ ἴσον τοῦ βασιλικοῦ πιττακίου τοῦ καταστρωθέντος ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου κατὰ τὸν μαῖον μῆνα τῆς παρουσίας ια' ἰνδικτιῶνος καὶ περιέχοντος οὕτως ᾤ.*

Ἄρχ.: Εἰ τάχα διὰ τῆς προγεγονυίας προστάξεως...

Τελ.: ...εἰς ἀσφάλειαν. τὸ δὲ μηνὶ μαΐω κς' ἰνδ. ια' σὺν τῷ κατεστρώθῃ τοῦ λογοθέ-

του τῶν σεκρέτων καὶ ἡ διὰ κηροῦ σφραγίς τῆς ἀγίας ἡμῶν δεσποίνης ᾤ. Ἀκολουθοῦν τέσσαρες ὑπογραφαὶ ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τούτου (διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς).

Χρονολογία: 26 Μαΐου [1088], ἰνδ. ια'.

Παράδοσις, Περιεχόμενον, Ἐκδόσεις, Βιβλιογρ.: Βλ. ἄνωτ., ἔγγρ. ὑπ' ἀρ. 7.

Παρατηρήσεις: α') Ἡ φράσις (MM, σελ. 55) *κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου* κλπ. δὲν ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ εἰλητοῦ.

β') Δύο ἀξιωματοῦχοι τοῦ σεκρέτου τούτου ὑπογράφουν ἐπίσης καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 5 ἔγγραφον τοῦ εἰλητοῦ: ὁ μάγιστρος Νικήτας (MM, σελ. 55, 7 - 8 καὶ σελ. 50, 33) καὶ Ἀναστάσιος ὁ Ματζού...¹ (MM, σελ. 55, 10 - 11 καὶ σελ. 51, 1 - 2).

Συμφώνως πρὸς τὰ ἄνωτέρω, τὸ κείμενον τοῦ πιττακίου τούτου τοῦ Ἀλεξίου κατεστρώθη διαδοχικῶς εἰς τὰ σέκρετα: α' τῶν οἰκειακῶν, β' τῆς σακέλλης, γ' τοῦ γενικοῦ λογοθέτου, δ' τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου. Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὸν Μάιον μῆνα. Μνημονευτέον ὅτι ἡ παρεχομένη ὑπὸ τοῦ εἰλητοῦ κατάστρωσις τοῦ ἐν λόγῳ πιττακίου εἰς τὰ σέκρετα δὲν ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν μὲ τὸ ἄνωτέρω μνημονευθὲν πιττάκιον (ἀρ. 3 - 6 ἔγγρ.) σειρὰν. Εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι ὁ γραφεὺς τοῦ εἰλητοῦ μετέβαλε διὰ τὸ δεύτερον πιττάκιον τὴν χρονολογικὴν σειρὰν καταστρώσεως εἰς τὰ σέκρετα. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ὑπ' ἀρ. 8 ἔγγραφον τοῦ εἰλητοῦ, τὸ καταστρωθὲν εἰς τὸ σέκρετον τῆς σακέλλης, φέρει χρονολογίαν κς' Μαΐου, ἰνδ. ια', ἐνῶ τὰ ἐπόμενα ὑπ' ἀρ. 9 καὶ 10, τὰ καταστρωθέντα ἀντιστοίχως εἰς τὰ σέκρετα τοῦ λογοθέτου τῶν σεκρέτων καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου, φέρουν ἡμερομηνίαν κς' Μαΐου, ἰνδ. ια', ἧτοι κατεστρώθησαν εἰς τὸ ἐν λόγῳ σέκρετον μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς καταστρώσεώς των εἰς τὸ σέκρετον τῆς σακέλλης. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ὑπ' ἀρ. 8 ἔγγρ. τοποθετηθῇ μετὰ τὰ ὑπ' ἀρ. 9 καὶ 10, ἡ σειρὰ καταστρώσεως εἰς τὰ σέκρετα θὰ εἶναι ὡς ἡ τῶν ἔγγραφων 3 - 6, ἧτοι: α') σέκρετον τῶν οἰκειακῶν, β') σέκρετον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου, γ') σέκρετον τοῦ στρατιωτικοῦ λογοθέτου καὶ δ') σέκρετον τῆς σακέλλης².

11. (στ. 326 - 338) ᾤ Τὸ ἴσον τοῦ καταπεμφθέντος τιμίου καὶ προσκνητοῦ βασιτικοῦ πιττακίου καὶ καταστρωθέντος εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν κατὰ τὸν ἰούνιον μῆνα τῆς παρούσης δεκάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ καὶ περιέχοντος οὕτως ᾤ³.

1. Ματζού...: Ματζούκης MM. Ἡ συμπλήρωσις πιθανωτάτη· πρβλ. MM, τόμ. 5', σελ. 4.

2. Τοῦτο διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ D ö l g e r, ὁ ὁποῖος ἐσχολίασε τὴν κατάστρωσιν τοῦ ἔγγραφου εἰς τὰ σέκρετα (Patmos, σελ. 337 κ.έ.).

3. Οἱ MM προτάσσουν τοῦ κειμένου ἕτερον ἐπίτιτλον: Τὸ ἴσον τοῦ βασιτικοῦ καὶ προσκνητοῦ πιττακίου τοῦ καταστρωθέντος εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν καὶ καταστρωθέντος ἐν αὐτῷ κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα τῆς παρούσης δεκάτης ἰνδικτιῶνος καὶ περιέχοντος οὕτως (MM, σελ. 29).

"Αρχ.: *Ἡ βασιλεία μου ἔδωρήσατο...*

Τελ.: *...μηνὶ Ἰουνίῳ, ἰνδικτιῶνος δεκάτης γ'.* Ἀκολουθοῦν τέσσαρες ὑπογραφαὶ ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τούτου.

Χρονολογία: Ἰούνιος [1087], ἰνδ. ι'.

Παράδοσις: Τοῦ πιττακίου τούτου σφύζεται ἐν Πάτμῳ καὶ ἕτερον παλαιὸν ἀντίγραφον (ἀρ. Φλωρ. 63), μετὰ τῶν αὐτῶν ὑπογραφῶν (διὰ τῆς αὐτῆς μετὰ τὸ κείμενον χειρὸς), τὸ ὁποῖον δὲν ἀναφέρουν οἱ MM εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου. Ἐπὶ τοῦ νότου τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο φέρει παλαιότατον σημεῖωμα.

Περιεχόμενον: Ὁ βασιλεὺς διατάσσει α') ὅπως καταστρωθῇ εἰς τὸ σέκρετον τῶν οἰκειακῶν ὁ ἤδη ἀπολυθεὶς χρυσόβουλλος λόγος, δι' οὗ παρραχωρεῖται εἰς τὸν Χριστόδουλον ἡ νῆσος Λειψῶ καὶ προάστεια τῆς Λέρου, καὶ β') ὅπως δοθῇ κεκυρωμένον ἀντίγραφον τοῦ παρόντος πιττακίου εἰς τὸν Χριστόδουλον.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 29, ἀρ. 9.

Βιβλιογρ.: D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1142.

Παρατηρήσεις: Δύο ἀξιωματοῦχοι τοῦ σεκρέτου τῶν οἰκειακῶν ἐπικυρώνουν καὶ ἕτερα πιττάκια Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ περιεχόμενα εἰς τὸ εἰλητόν: Θεόκτιστος ὁ Εὐλαμπῆς (MM, σελ. 29, 16 - 17, καὶ σελ. 49, 24 - 25), Ἰωάννης ὁ Καριανίτης (MM, σελ. 29, 18 - 19 καὶ σελ. 49, 30 - 31).

12. (στ. 339 - 369) *γ' Τὸ ἴσον τοῦ δεσποινικοῦ πιττακίου τοῦ καταπεμφθέντος εἰς τὸ σέκρετον τοῦ Μυρελαίου καὶ καταστρωθέντος εἰς μῆνα Ἰούνιον ιε', ἡμέρα τρίτη, ἰνδικτιῶνος δεκάτης γ'.*

"Αρχ.: *Ὁ περιπόθητός μου υἱὸς καὶ κράτιστος βασιλεὺς...*

Τελ.: *...τῆς ἀγίας ἡμῶν δεσποίνης γ'.* Ἀκολουθοῦν διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς ἑπτὰ ὑπογραφαὶ ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τοῦ Μυρελαίου.

Χρονολογία: 15 Ἰουνίου [1087], ἰνδ. ι'.

Παράδοσις: Τὸ πιττάκιον τοῦτο τῆς Ἄννης Δαλασσηνῆς παραδίδεται καὶ δι' ἐτέρου ἐγγράφου. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐγγρ. ὑπ' ἀρ. 48 τῆς ἀναγραφῆς Φλωρίδου, τὸ ὁποῖον εἶναι κεκυρωμένον ἀντίγραφον καὶ φέρει τὰς ἰδιοχείρους ὑπογραφὰς ἑπτὰ ἀξιωματούχων τοῦ σεκρέτου τοῦ Μυρελαίου¹. Εἶναι προφανές ὅτι τὸ περιεχόμενον εἰς τὸ εἰλητόν ἔγγραφο, ὑπ' ἀρ. 12, ἀποτελεῖ πιστὸν ἀντίγραφον τοῦ κεκυρωμένου τούτου ἀντιγράφου (αἱ αὐταὶ ἰδιοχείροι ὁμοῦς εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 48 Φλωρ. ἔγγραφο, ὑπογραφαί).

Περιεχόμενον: Ἡ Ἄννα ἡ Δαλασσηνὴ ἐντέλλεται πρὸς τὸν βασιλικὸν νοτάριον: α') νὰ καταστρώσῃ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ σέκρετον τὸν ἤδη ἀπολυθέντα χρυσόβουλλον λόγον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, δι' οὗ δωρεῖται οὗτος εἰς τὸν Χριστόδουλον τὴν Λειψῶ καὶ προάστεια τῆς Λέρου· β') νὰ μὴ ζητῇ οὐδὲν τέλος ἢ πάκτον κλπ. ἐκ τῶν δωρηθέντων προαστείων· γ') νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Χριστόδουλον κεκυρωμένον ἀντίγραφον τοῦ πιττακίου τούτου.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 32 - 33, ἀρ. 11 (ὅπου καὶ μνεῖα προγενεστέρων ἐκδοτῶν).

13. (στ. 370 - 422) *δ' Τὸ ἴσον τοῦ πρακτικοῦ τῆς παραδόσεως τῆς νῆσου Πάτμου γ'.*

"Αρχ.: *Κατὰ τὸν ἰούλιον μῆνα τῆς ἐνισταμένης ἑνδεκάτης ἰνδικτιῶνος...*

1. Πιθανώτατα τὸ κεκυρωμένον τοῦτο ἀντίγραφον εἶναι τὸ κατόπιν ἐντολῆς τῆς βασιλομήτορος ἐπιδοθὲν εἰς τὸν Χριστόδουλον ἀντίγραφον.

Τελ.: ...μηνὶ ἀγούστῳ, ἰνδικτιῶνος ἰα' ης, ἔτους σφῆς' του † [διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς:] Νικόλαος βασιλικὸς νοτάριος τοῦ σεκρέτου τοῦ σακελλαρίου, κριτῆς καὶ ἀναγραφεὺς τῶν Κυκλάδων νήσων, ὁ Τζάνζης † εἶχε δὲ καὶ τὴν διὰ μολίβδου συνήθη σφραγίδα αὐτοῦ...¹ κτλ.

Χρονολογία: βλ. Παρατηρήσεις.

Παράδοσις: Τοῦ πρακτικοῦ τούτου δὲν σφίζεται ἕτερον ἀντίγραφον.

Περιεχόμενον: Ὁ κριτῆς καὶ ἀναγραφεὺς τῶν Κυκλάδων Νικόλαος ὁ Τζάνζης παραδίδει εἰς τὸν μοναχὸν Χριστόδουλον τὴν νήσον Πάτμον κατόπιν τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Γρανάτου καταμετρήσεως τῆς νήσου.

Ἐκδόσεις: Βοϊνῆ [- Σακκελιωνος], Ἀκολουθία ἱερὰ τοῦ [...] ὀσίου Χριστοδοῦλου..., Ἀθήναι 1884, σελ. ιη' - κα'.— MM, σελ. 55 - 57, ἀρ. 17.

Παρατηρήσεις: α') Τὸ πρακτικὸν τοῦτο περιέχει αὐτολεξεῖ ἕτερα δύο μὴ διασωθέντα κεχωρισμένως ἔγγραφα.

β') Ὡς συνάγεται ἐκ τῶν ἐν τῷ ἔγγραφῳ τούτῳ περιεχομένων χρονολογιῶν, τὸ πρακτικὸν παραδόσεως τῆς Πάτμου ὑπεγράφη τὸν Αὐγούστον τοῦ 1088, κατεστρώθη δὲ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1089 εἰς τὸ σέκρετον τοῦ γενικοῦ λογοθέτου καὶ τελικῶς τὸν Μάρτιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ σέκρετον τοῦ λογοθέτου τῶν σεκρέτων.

14. (στ. 423 - 439) † Τὸ ἴσον τῆς γεγονυίας τιμίας καὶ προσκνητῆς βασιλικῆς λύσεως ὑπὲρ τοῦ νησιδίου τῆς Λειψῶ καὶ τῶν δύο προαστείων τοῦ τε Παρθενίου καὶ τῶν Τεμενειῶν † | † Κατεστρώθη †.

Ἄρχ.: Εὐδοκεῖ ἡ βασιλεῖα μου ψυχικὸν αὐτῆς...

Τελ.: ...ἡ διὰ κηροῦ συνήθης σφραγίς †. Ἀκολουθοῦν αἱ φράσεις (διὰ τῆς αὐτῆς μετὸ κείμενον χειρὸς): † Κατεστρώθη μηνὶ ἀγούστῳ κζ', ἰνδικτιῶνος ζ' παρὰ τοῦ σερβλ [;] Ἰωάννου. † Κατεστρώθη διὰ τοῦ Ἀρταβάσδου μηνὶ ἀγούστῳ κζ', ἰνδικτιῶνος ζ'. † Κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ τοῦ Μαλιέ... κατὰ τὴν κζ' τοῦ ἀγούστου μηνὸς τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος. † Κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ ἐπὶ τοῦ βεστιαρίου μηνὶ ἀγούστῳ κζ', ἰνδικτιῶνος ζ'. † Κατεστρώθη εἰς τὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ τῶν εὐαγῶν σεκρέτων μηνὶ ἀγούστῳ ἰνδικτιῶνος ζ'. † Κατεστρώθη ἐν τῷ σεκρέτῳ τῆς βασιλικῆς σακέλλης μηνὶ σεπτεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος η' ης. Ἀκολουθεῖ (στ. 440 - 445), δι' ἄλλης μελάνης καὶ ἄλλης χειρὸς, ἡ ὑπογραφή:

† Γ ε ω ρ γ ι ο ς ὁ Π λ ε υ ρ ῆ ς τὰ παρόντα | ἴσα μετὰ τὸν προτοτύπον | ἀντιβαλὸν κε κατὰ πάντα εὐρὸν ἰσάζοντα ὑπέγρα|ψα κὲ ἐσφράγισα κάτοθε|ν ἰς βεβέοσιν των μάϊο ἰνδικτιῶνος η' †.

Χρονολογία: βλ. κατωτέρω Παρατηρήσεις.

Παράδοσις: Τὸ ἔγγραφον τοῦτο παραδίδεται μόνον διὰ τοῦ παρόντος εἰλητοῦ.

Περιεχόμενον: Ὁ βασιλεὺς [Ἀλέξιος] δωρεῖται ἀνὰ τέσσαρας παροίκους, ἀπηλλαγμένους πάσης φορολογίας, εἰς τὰ τρία ἀκίνητα τῆς μονῆς Πάτμου τὰ εὐρισκόμενα ἐν Λειψῶ καὶ Λέρῳ [3 × 4 = 12 παροίκους].

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 94 - 95, ἀρ. 22.

Βιβλιογρ.: D o l g e r, *Regesten*, ἀρ. 1214 (Ἰούλ. 1099).— Τοῦ αὐτοῦ, *Patmos*, σελ. 340 (ἀπλῆ μνεῖα καὶ διόρθωσις τοῦ ἐξουσσεύεσθαι τῆς ἐκδόσεως MM).

Παρατηρήσεις: Ἡ χ ρ ο ν ο λ ὀ γ η σ ι ς τοῦ ἔγγραφου τούτου συνδέεται

1. Βλ. τὴν συνέχειαν ἐν MM, τόμ. Γ', σελ. 57.

ἀμεσώτατα μὲ τὴν χρονολόγησιν τῆς ἀκολουθούσης ἐπικυρώσεως τοῦ Γεωργίου Πλευρῆ. Ἡ περὶ ἧς τὸ ἔγγραφον δωρεὰ τῶν 12 παροίκων τῆς Λειψοῦς καὶ τῆς Λέρου ἐγένετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως κατὰ Ἰούλιον μῆνα τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος, προϋποθέτει δὲ τὴν γενομένην προγενεστέρως ὑπὸ τοῦ ἰδίου δωρεὰν τῆς Λειψοῦς καὶ τῶν προαστίων τῆς Λέρου εἰς τὸν Χριστόδουλον (βλ. τὸ σχετικὸν χρυσόβουλλον ἐν MM, σ. 25 κέ.—πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 99, ἀρ. 1). Ἡ βασιλικὴ αὕτη λύσις κατεστρώθη εἰς τὰ διάφορα σέκρετα κατὰ Αὐγουστον μῆνα τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος· τελικῶς δὲ εἰς τὸ σέκρετον τῆς βασιλικῆς σακέλλης τὸν ἐπόμενον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἦτοι τὸν Σεπτέμβριον τῆς ἀρχομένης τότε ἡ' ἰνδικτιῶνος. Ἡ ἡ' αὕτη ἰνδικτιῶν πρέπει νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὰ ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081 - 1118), καὶ μάλιστα μετὰ τὸ 1087, ὅποτε, ὡς εἶδομεν, ἐγένετο ἡ δωρεὰ τῶν κτημάτων τῆς Λέρου καὶ Λειψοῦς. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ὀγδὸν ἰνδικτιῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς δύο ἔτη: τὸ ἐν διήκει ἀπὸ 1 Σεπτ. 1099 μέχρι 31 Αὐγ. 1100, τὸ δ' ἕτερον ἀπὸ Σεπτ. 1114 μέχρι Αὐγ. 1115. Κατὰ ταῦτα, τὸ ἔγγραφον τοῦτο τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀπελύθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1099 ἢ 1114, κατεστρώθη δὲ τελικῶς εἰς τὸ σέκρετον τῆς βασιλικῆς σακέλλης τὸν Σεπτέμβριον τῆς ἀρχομένης τότε ἡ' ἰνδικτιῶνος, δηλ. τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1099 ἢ 1114. Ἐπεκυρώθη δέ, καθὼς καὶ πάντα τὰ ἀνωτέρω καταγραφέντα ἔγγραφα, διὰ τῆς ὑπογραφῆς Γεωργίου τοῦ Πλευρῆ, τὸν Μάιον τῆς ἡ' ἰνδικτιῶνος, τ.ἔ. τὸν Μάιον τοῦ 1100 ἢ 1115¹. Ἐπομένως ἡ ὑπὸ τῶν MM προταθεῖσα χρονολογία πρέπει νὰ διορθωθῆ καὶ ἀντὶ τοῦ Αὐγούστου ν' ἀναγραφῆ ὁ Ἰούλιος ὡς μὴν ἀπολύσεως τοῦ ἐγγράφου, ὁ δὲ Σεπτέμβριος ὡς μὴν τῆς τελικῆς καταστρώσεως.

Δύο ἀξιωματοῦχοι μνημονευόμενοι ὀνομαστικῶς, ἀλλ' ἔλλιπῶς, εἰς τὰς καταστρώσεις τοῦ ἐγγράφου (ὁ Ἀρτάβασδος καὶ ὁ Μαλιέ...) δὲν βοήθουν εἰς ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν².

1. "Ὅτε ἡ παροῦσα ἐργασία ἀνεκοινώθη καὶ συνεζητεῖτο εἰς τὸ φροντιστήριον τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, ὁ συνάδελφος κ. Ν. Οἰκονομίδης διετύπωσε τὴν γνώμην (πρβλ. καὶ κατωτέρω, σελ. 124) ὅτι ἡ ἡ' ἰνδικτιῶν, καθ' ἣν ὑπέγραψεν ὁ Γεώργιος Πλευρῆς, δύναται νὰ εἶναι οἰαδήποτε ὀγδὸν ἰνδικτιῶν τοῦ ΙΑ' ἢ ΙΒ' αἰῶνος. Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλον ν' ἀποδεχθῶμεν τοιαύτην σύμπτωσιν, ὅταν πᾶσαι αἱ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου εἰλητοῦ χρονολογίαι καὶ ἐπικυρώσεις βαδίζουσι διαδοχικῶς ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου εἰς τὸν Αὐγουστον τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἦτοι εἰς τὸν Σεπτέμβριον τῆς ἡ' ἰνδικτιῶνος, καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸν Μάιον τῆς ἡ' ἐπίσης ἰνδικτιῶνος. Ἄλλωστε καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπιχειρήματα, ἀναπτυσσόμενα περαιτέρω, ἐμποδίζουν τὴν μετακίνησιν τοῦ εἰλητοῦ εἰς μεταγενεστέρους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Α' χρόνους.

2. Εἰς ἔγγραφον τοῦ 1105/1106 πρόεδρος Νικηφόρος Ἀρτάβασδος (Ζέπου, *Jus*, Α', σελ. 334). "Ἄλλα πρόσωπα τοῦ ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνος φέροντα τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον βλ. παρὰ Laurent, *Collection Orghidan*, σελ. 51, ἀρ. 77, ὅπου καὶ ἄλλη βιβλιογραφία.

β΄) Μνεία τῆς δωρεᾶς ταύτης τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ γίνεται εἰς βασιλικὴν λύσιν Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ, χρονολογουμένην μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸ ἔτος 1145¹, διὰ τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς παρεῖχεν εἰς τοὺς ἐν Πάτμῳ μοναχοὺς ἐξκουσίαν ἐξ ἐπὶ πλέον παροίκων (ἦτοι ἐν ὄλῳ 18 παροίκους) διὰ τὰ ἐν Λέρῳ κτήματα τῆς μονῆς (MM, σελ. 104 - 105, ἀρ. 26). Κατὰ ταῦτα τὸ 1145 ἀποτελεῖ ἀκλόνητον *terminus ante quem* διὰ τὴν χρονολόγησιν ὀλοκλήρου τοῦ εἰλητοῦ, ἐφ' ὅσον τὸ ἔγγραφον τοῦτο τοῦ Μανουήλ δὲν περιέχεται ἐν τῷ εἰλητῷ².

15. (στ. 446 - 625) *Ἔ Τὸ ἴσον τοῦ πρακτικοῦ τῆς Λειψῶ καὶ τῶν ἐν τῇ Λέρῳ δύο προαστείων τοῦ τε Παρτενίου καὶ τῶν Τεμενίων πρὸς δὲ καὶ τοῦ ἡμισυ κάστρου τοῦ Παντελίου ἔ.*

Ἀρχ.: Κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς ἐνισταμένης δεκάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ,σφη΄ ἔτους τιμία καὶ προσκυνητὴ πρόσταξις...

Τελ.: ...καὶ τῷ μέρει τῶν μοναχῶν εἰς ἀσφάλειαν ἐπεδόθη μὴνὶ καὶ ἰνδικτιῶνι σὺν ἔτεσιν³ τοῖς προγεγραμμένοις ἔ. Ἀκολουθοῦν, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, τέσσαρες ὑπογραφαὶ κληρικῶν (στ. 614 - 617), πέντε σίγνα μαρτύρων τῆς παραδόσεως (στ. 618) καὶ (πάντοτε διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς) ἡ ὑπογραφή Ἰωάννου τοῦ Θεολογίτου (στ. 619).—Ἐπονται (στ. 620 - 625), δι' ἄλλης ἐκάστη χειρὸς, τρεῖς ὑπογραφαὶ ἐπισκόπων, τὰς ὁποίας παρέλειψαν οἱ MM.:

Ἔ Γεώργιος ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος Σάμου τὸ παρὸν εἰσον μετὰ τοῦ πρωτοτύπου ἀντιβαλὼν καὶ κατὰ πάντα ἡσάζων αἰβρό(ν) ὑπέγραφα ἔ.

Ἔ Νικόλαος ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος [Λέρου?] τὸ παρὸν ἴσον μετὰ τοῦ πρωτοτύπου ἀντιβαλὼν καὶ κατὰ πάντα ἰσάζων εὐ[ρὼν] ὑπέγραφα ἔ.

Ἔ ... ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος Κῶ τοῦ ... π... [τὸ παρὸν?] εἰσον μετὰ τοῦ πρωτοτύπου ἀντιβαλὼν καὶ κατὰ πάντα εἰσάζων εὐρὼν ὑπέγραφα ἔ.

Χρονολογία: Μετὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1089⁴ (βλ. Παρατηρήσεις).

Παράδοσις: Τὸ πρακτικὸν τοῦτο παραδίδεται καὶ διὰ τινος παλαιοτάτου ἀντιγράφου

1. Dölger *Regesten*, ἀρ. 1340.—Τὸ ἔγγραφον παρέχει τὴν χρονολογικὴν ἔνδειξιν Μάρτιος, ἰνδ. η΄. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἀπὸ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ συνάγεται α΄) ὅτι ἡ δέσις τῶν μοναχῶν τῆς Πάτμου ἐγένετο ἐπὶ καθηγουμένου Θεοκτίστου, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὰ ἔτη 1130 - 1157/8, καὶ β΄) ὅτι ἡ βασιλικὴ λύσις ἀπελύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μανουήλ, ἡ μόνη ὀγδὴ ἰνδικτιῶν ἢ συμπύπτουσα κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Μανουήλ (1143 - 1180) μετὰ τὴν ἡγουμενείαν τοῦ Θεοκτίστου εἶναι τὸ ἔτος 1145.

2. Βλ. καὶ κατωτέρω, σελ. 118, σημ. 2.

3. ἔτεσιν : ἑτέροις MM.

4. Τὸ πρακτικὸν τοῦ Εὐσταθίου, ἐκθέτον τὸ ἱστορικὸν τοῦ ζητήματος (βλ. Παρατηρήσεις), ἀρχεται μετὰ τὴν χρονολογικὴν ἔνδειξιν: Κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς ἐνισταμένης δεκάτης ἰνδικτιῶνος τοῦ ,σφη΄ [=1087] βασιλικὴ πρόσταξις προεκομίσθη [...] ἐμοὶ [=τῷ Χαρσιανίτῃ]. Τὸ πρακτικὸν ὁμοίως δὲν συνετάχθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1087 (ὡς φέρεται χρονολογούμενον παρὰ MM, σελ. 34), ἀλλὰ μετὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1089, ὅτε συνετά-

(Φλωρ. άρ. 62), οὐδέν φέροντος στοιχείον πρὸς διευκόλυνσιν τῆς χρονολογήσεώς του. Τὸ κείμενον τοῦ ἀντιγράφου τούτου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ περιεχόμενον εἰς τὸ εἰλητὸν παρουσιάζει φραστικὰς διαφορὰς καὶ παραλείψεις, εἰς τινὰ δὲ σημεῖα παραδίδεται τεταραγμένον.

Περιεχόμενον: Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ πρακτικοῦ ὁ στρατηγὸς καὶ προνοητὴς Σάμου Εὐστάθιος ὁ Χαρσιανίτης παραδίδει εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ ὀσίου Χριστοδοῦλου προάστια τῆς νήσου Λέρου καὶ τὴν νήσον Λειψῶ.

Ἐκδόσεις: MM, σελ. 34 - 44, άρ. 12. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐβασίσθη καὶ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ ἀντιγράφου (Φλωρ. άρ. 62), καίτοι οἱ ἐκδόται δὲν μνημονεύουν τοῦτο.

Βιβλιογρ.: O s t r o g o r s k y, *Féodalité*, σελ. 296.

Παρατηρήσεις: Λεπτομερεστέρᾳ ἐξέτασις τοῦ ἐγγράφου τούτου δίδει χρήσιμα συμπεράσματα διὰ τὴν μελέτην τοῦ ὅλου εἰλητοῦ.— Ὁ συντάσσων τὸ πρακτικὸν στρατηγὸς καὶ προνοητὴς Σάμου Εὐστάθιος ἐκθέτει τὸ ἱστορικὸν τῶν ἐνεργειῶν του, παραθέτει σχετικὰ ἔγγραφα τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλομήτορος, βάσει τῶν ὁποίων ἐνήργησε, ἐνσωματώνει εἰς τὸ κείμενόν του τὴν λεπτομερειακὴν περιγραφὴν τῶν παραδοθέντων εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ ὀσίου Χριστοδοῦλου κτημάτων καὶ περιοχῶν (βάσει πρακτικοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ νοταρίου Ἰωάννου Ἀντζᾶ), προσθέτει δὲ ὅτι, ἐπὶ ἀναφύσεως διαφορᾶς ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατανομὴν νομαδιαίας γῆς, συνετάχθη ἕτερον, λεπτομερές, πρακτικὸν ὑπὸ τοῦ νοταρίου Ἰωάννου τοῦ Θεολογίτου, τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον ἐπιτάσσει ὁ Χαρσιανίτης εὐθὺς μετὰ τὸ ἰδικόν του πρακτικὸν καὶ ἐπικυρώνει διὰ τῆς σφραγίδος του. Ὁ Χαρσιανίτης γράφει ἐπὶ λέξει: ...καθὼς καὶ τὸ γεγονός ἐπὶ τούτῳ πρακτικὸν παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ διενεργήσαντος [τοῦ νοταρίου Ἰωάννου τοῦ Θεολογίτου] σαφέστερον παρίστησιν, ὅπερ [=πρακτικὸν τοῦ Θεολογίτου] καὶ τῷ παρόντι πρακτικῷ σ υ ν ν ε σ φ ρ α γ ἰ σ θ η καὶ τῷ μέρει τῆς μονῆς ἐπεδόθη (στ. 556 - 557=MM, σελ. 40, στ. 4 - 5). Πράγματι, μετὰ τὸ κείμενον τοῦ ὑπὸ τοῦ Χαρσιανίτου συνταχθέντος πρακτικοῦ καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπογραφὴν του (Εὐστάθιος στρατηγὸς [...] τὸ παρὸν πρακτικὸν [...] ὑπέγραψα καὶ ἐσφράγισα... στ. 588 - 591), ἀκολουθεῖ τὸ κείμενον τοῦ προμνημονευθέντος πρακτικοῦ τοῦ νοταρίου Ἰωάννου τοῦ Θεολογίτου (στ. 592 - 619=MM, σελ. 40 - 44). Κατὰ ταῦτα ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἕν καὶ μόνον ἔγγραφο, τὸ πρακτικὸν τοῦ στρατηγοῦ Εὐσταθίου τοῦ Χαρσιανίτου, εἰς τὸ κείμενον τοῦ ὁποίου παρεντίθεται μὲν τὸ κείμενον βασιλικῶν ἐγγράφων, ἐπιτάσσεται δὲ τὸ κείμενον ἄλλου σχετικοῦ πρακτικοῦ. Ἡ ὑπογραφή τοῦ στρατηγοῦ ἐτέθη εἰς τὸ τέλος τοῦ κειμένου τοῦ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθέντος πρακτικοῦ, ἥτοι περὶ τὸ μέσον τοῦ ἐγγράφου, ἀλλ' ἡ σφραγὶς του εἶχεν ἀσφαλῶς τεθῆ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐν συνεχείᾳ ἐπιτασσομένου πρακτικοῦ τοῦ νοταρίου, ἥτοι εἰς τὸ ἐσχατόκολλον τοῦ ἐγγράφου. Παρομοίαν «διπλωματικὴν ἀνωμαλίαν» ἐπεσήμανεν ὁ καθηγητὴς Δ. Ζακυθινὸς εἰς τὸ κτηματολόγιον τῆς λατινικῆς ἐπίσκοπῆς Κεφαλληνίας τοῦ ἔτους 1264¹.

Τὸ πρακτικὸν τοῦ Εὐσταθίου καὶ τὸ εἰς τοῦτο ἐπιτασσομένον πρακτικὸν τοῦ νοταρίου Ἰωάννου τοῦ Θεολογίτου περατοῦται μὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ τελευταίου. Αἱ ἀκολου-

χθη τὸ ἐπιτασσομένον πρακτικὸν τοῦ νοταρίου Ἰωάννου τοῦ Θεολογίτου, τὸ ὁποῖον μνημονεύει εἰς τὸ κείμενόν του καὶ ὁ Χαρσιανίτης. "Ὡστε ἡ ἀόριστος χρονολογικὴ ἔνδειξις *μηρί καὶ ἰνδικτιῶνι τοῖς προγεγραμμένοις*, ἡ ὁποία κατακλείει τὸ κείμενον τοῦ Πρακτικοῦ τοῦ Εὐσταθίου, δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐγγράφου του σημειωθείσαν (Ἰουλ. 1087), ἡ ὁποία προσδιορίζει ἀπλῶς τὸν χρόνον ἐνάρξεως τῶν ἐνεργειῶν του.

1. Ζ α κ υ θ η ν ο ὤ, *Κτηματολόγιον Κεφαλληνίας*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 330 - 31.— Πρβλ. καὶ Ἰ ζ α ν ν ε τ ᾶ τ ο υ, *Πρακτικόν*, σελ. 9 - 10.— Καὶ εἰς τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἡ χρονολογία, ἐπικυρώσις κλπ. εὐρίσκονται περὶ τὸ μέσον τοῦ ἐγγράφου, ἐπιτάσσονται δὲ λεπτομε-

θοῦσαι ἐνταῦθα τρεῖς ὑπογραφαὶ ἐπισκόπων προσετέθησαν κατὰ τινὰ (οὐχὶ πολὺ μεταγενεστέραν) ἐπικύρωσιν τοῦ ἐν λόγῳ πρακτικοῦ (βλ. κατωτέρω).

Τὸ περιεχόμενον τοῦ εἰλητοῦ περατοῦται εἰς τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπισκόπων. Ὁ ἀφθεῖς κάτωθεν λευκὸς χῶρος μαρτυρεῖ ὅτι δὲν περιείχοντο ἐν συνεχείᾳ ἄλλα ἔγγραφα. Ὑπάρχουν ἄλλωστε ἐνδείξεις (ἴχνη ὀπῶν) ὅτι εἰς τὸ ἄκρον τοῦ εἰλητοῦ ἦτο ἀπρωρημένη σφραγίς.

Ἀνακεφαλαιώνοντες τὰ ἀνωτέρω, ἔχομεν τὸν κάτωθι πίνακα ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα περιείχοντο εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 50 ἀκέφαλον εἰλητόν τοῦ ἀρχιεῖου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου:

1) *Χρυσόβουλλον* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, δι' οὗ παραχωροῦνται ἡ Λειψὼ καὶ κτήματα τῆς Λέρου (Μάιος 1087, MM — σελ. 25 - 28).

2) *Χρυσόβουλλον* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς (Ἀπρ. 1088 — MM, σελ. 44 - 49).

3 - 6) *Πιττάκιον* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, δι' οὗ ἐπικυροῦται ἡ διὰ τοῦ ἀνωτέρω χρυσοβούλλου παραχώρησις τῆς νήσου Πάτμου (Ἀπρ. 1088 — MM, σελ. 49 - 50). Τὸ αὐτὸ κείμενον τετράκις κατεστρωμένον.

7 - 10) *Πιττάκιον* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, δι' οὗ ἐπικυροῦνται παρασχεθεῖσαι φορολογικαὶ ἀπαλλαγαὶ (Μάιος 1088 — MM, σελ. 53 - 54). Τὸ αὐτὸ κείμενον τετράκις κατεστρωμένον.

11) *Πιττάκιον* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῶν ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ δωρηθέντων εἰς τὸν Χριστόδουλον κτημάτων (Ἰούν. 1087 — MM, σελ. 29).

12) *Δεσποινικὸν πιττάκιον* Ἀννης τῆς Δαλασσηνῆς ὑπὲρ τῶν ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ δωρηθέντων εἰς τὸν Χριστόδουλον κτημάτων (15 Ἰουν. 1087 — MM, σελ. 32 - 33).

13) *Πρακτικὸν* παραδόσεως τῆς νήσου Πάτμου εἰς τὸν Χριστόδουλον (Αὐγ. 1088 — MM, σελ. 55 - 57).

14) *Λύσις* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῶν ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ δωρηθέντων κτημάτων (Ἰούλ. 1099 ἢ 1114 — MM, σελ. 94 - 95).

15) *Πρακτικὸν* (μεθ' ἐτέρου, ἐπισυνημμένου) περὶ τῆς παραδόσεως τῆς

ρεῖς ἀναγραφὰὶ κτημάτων (κείμενα ἄλλου ἢ ἄλλων ἐπὶ μέρος πρακτικῶν), ἡ δὲ σφραγίς τοῦ ἐπικυρώσαντος τὸ ἔγγραφον ἦτο ἀπρωρημένη εἰς τὸ ἐσχατόκολλον τοῦ ὄλου εἰλητοῦ, προσεπικυροῦσα προφανῶς καὶ τὰ ἐπιτασσόμενα κείμενα. Τὸ πρακτικὸν τοῦ Εὐσταθίου Χαρσιανίτου ἀποδεικνύει ὅτι ἡ «διπλωματικὴ αὐτῆ ἀνωμαλία» δὲν ἦτο ἀσυνήθης. Εἰς τὰς ἀνωτέρω δύο περιπτώσεις δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τρίτη, τὸ Πατριμακὸν εἰλητόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ μὲν ὑπογραφή τοῦ ἐπικυρώσαντος τοῦτο Γεωργίου Πλευρῆ ἐτέθη πρὸ τοῦ ἐπιτασσομένου τελευταίου ἐγγράφου, ἡ δὲ σφραγίς ἐτέθη, ὡς εἰκάζομεν, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὄλου εἰλητοῦ (βλ. κατωτέρω σελ. 115 - 116).

Λειψοῦς καὶ κτημάτων τῆς Λέρου εἰς τὸν Χριστόδουλον (μετὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1089 — MM, σελ. 34 - 44).

Κατὰ ταῦτα, τὸ μακρότατον τοῦτο εἰλητόν, συμπληρωθὲν νῦν καὶ δι' ἑνὸς ἀκόμῃ τεμαχίου ἐν ἀρχῇ, περιέχει τὸ κείμενον δέκα ἐπισήμων ἐγγράφων, ἐξ ὧν τὰ δύο τετράκις καταστρωμένα (ἀρ. 3 - 6 καὶ 7 - 10), ἦτοι ἐν συνόλῳ περιέχει δεκαπέντε καταστρώσεις ἐγγράφων. Τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἐγγράφα (αὐτοκρατορικὰ ἢ δημοσίων λειτουργῶν) ἔχουν ἀπολυθῆ μεταξὺ Μαΐου 1087 (ἀρ. 1 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς) καὶ Ἰουλίου 1099 ἢ 1114 (ἀρ. 14). Τὰ ἐγγράφα ταῦτα ἐν τῷ εἰλητῷ δὲν παρατίθενται πάντοτε κατ' ἀπόλυτον χρονολογικὴν σειρὰν¹. Μέχρι τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς Γεωργίου τοῦ Πλευρῆ διασφύζονται 13+1 (τὸ ἐν ἀρχῇ ὑφ' ἡμῶν συγκολληθὲν) = 14 ἐγγράφα τῶν ἐτῶν 1087, 1088 καὶ 1099 ἢ 1114. Ἐν συνεχείᾳ εἶναι γεγραμμένα, μέχρι τῶν ἰδιοχείρων ὑπογραφῶν τῶν ἐπισκόπων, ἕτερα δύο ἐγγράφα (ἐν πρακτικῶν μεθ' ἑτέρου ἐπισυνημμένον) τῶν ἐτῶν 1087/1088 καὶ 1089.

Πάντα τὰ ἐγγράφα τοῦ εἰλητοῦ ἔχουν ἐν κοινὸν χαρακτηριστικόν: ὅτι ἀναφέρονται καὶ τὰ δέκα εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ εἰς τὰ κτήματα τὰ ὁποῖα εἶχεν αὐτῆ ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἰδρυσίν τῆς χρόνους². Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποκτᾷ ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τὴν χρονολόγησιν καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν εἰλητοῦ.

Διὰ τὴν χρονολόγησιν καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ εἰλητοῦ τοῦ ἐγγράφου ὑπογραμμίζομεν τὰς ἐξῆς διαπιστώσεις καὶ παρατηρήσεις:

α') **Πάντα τὰ ἐγγράφα εἶναι τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἢ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας του**: τοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι τὸ εἰλητόν ἐγράφη, ἂν μὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀλεξίου, τοῦλάχιστον εἰς χρόνον μὴ ἀπέχοντα τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἄλλως, θὰ καταστρώνοντο ἐν αὐτῷ χρυσόβουλλα καὶ λοιπὰ ἐγγράφα μεταγενεστέρων βασιλέων. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν τὸ ἐλλεῖπον ἐν ἀρχῇ τμῆμα τοῦ εἰλητοῦ περιεῖχε καὶ ἄλλα ἐγγράφα, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε θὰ ἦτο μᾶλλον ἀπίθανον νὰ ἐγράφοντο ἐκεῖ ἐγγράφα μεταγενεστέρων βασιλέων (Ἰωάννου ἢ Μανουὴλ τῶν Κομνηνῶν λ.χ.), προτασσόμενα τῶν ἰδρυτικῶν χρυσοβούλλων Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ³. Ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν τὸ εἰλητόν συνετάσσετο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μεταγενεστέρου αὐτοκράτορος, τὰ ἐν αὐτῷ καταστρω-

1. Ἡ σειρὰ αὕτη εἶναι: ἐγγρ. ὑπ' ἀρ. 1 (Μάιος 1087), ἀρ. 11 (Ἰούν. 1087), ἀρ. 12 (15 Ἰουν. 1087), ἀρ. 2 (Ἀπρ. 1088), ἀρ. 3 - 6 (Ἀπρ. 1088), ἀρ. 7 - 10 (Μάιος 1088), ἀρ. 13 (Αὐγ. 1088), ἀρ. 15 (μετὰ τὸν Ἀπρίλ. 1089), ἀρ. 14 (Ἰούλ. 1099 ἢ Ἰούλ. 1114).

2. Ἦτοι, μετὰ τὴν ἀπόδοσιν ἐκ μέρους τοῦ Χριστοδούλου εἰς τὸ δημόσιον τῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα κατεῖχεν οὗτος ἐν Κῷ, Στροβίλῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

3. Περὶ τούτου βλ. καὶ κατωτ., σελ. 118, σημ. 2.

θέντα αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα θὰ ἐπιτιλοφοροῦντο μὲ τὴν συνήθη εἰς αὐτὰς τὰς περιπτώσεις ἐνδειξιν : τοῦ *δοιδίμου βασιλέως Ἀλεξίου* κτλ. Ἡ ἀπουσία πάσης τοιαύτης μνείας μαρτυρεῖ ὅτι τὸ εἰλητὸν συνετάχθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀπολύσαντος τὰ ἐν αὐτῷ καταγραφόμενα ἔγγραφα αὐτοκράτορος.

β') **Πάντα τὰ ἔγγραφα τοῦ εἰλητοῦ ἀφοροῦν εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς μονῆς ἢ εἰς κτήματα τὰ ὅποια κατεῖχεν αὕτη ἄμα τῇ ἰδρύσει τῆς ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῶ.** Εἶναι προφανές, ὅτι ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποκτήσει ἄλλα μετόχια. Ἄλλως θὰ ἦτο παράδοξον νὰ μὴ περιέχωνται ἐν τῷ εἰλητῷ τούτῳ (τὸ ὅποῖον ἀποτελεῖ, ὡς θὰ ἴδωμεν, συλλογὴν τίτλων ἰδιοκτησίας τῆς μονῆς) ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς ἄλλα μετόχια. Τοιοῦτοτρόπως δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι τὸ εἰλητὸν ἐγράφη: πρὸ τοῦ 1258, καθ' ὃ ἀποκτᾶ ἡ μονὴ μετόχια ἐν Κῶ¹· πρὸ τοῦ 1216, καθ' ὃ προσηρτήθησαν τὰ μετόχια τοῦ Πύργου²· πρὸ τοῦ 1196, καθ' ὃ παραχωρεῖται εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν μετόχιον τῆς Κρήτης³. Ἄλλ' ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω⁴, τὸ εἰλητὸν πρέπει νὰ ἐγράφη καὶ πρὸ τοῦ 1145.

γ') **Ἡ γραφή.** Αὕτη εἶναι, ὡς ἤδη ἐλέχθη, εἰς τὸν τύπον τῆς γραφῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας τοῦ ΙΑ' αἰῶνος (ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Dölger ἀνεγνωρίσθη), καὶ δὴ τῶν πρώτων χρόνων τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ⁵.

1. Ἐ. Β ρ α ν ο ῦ σ η, *Ἀνέκδοτος παλαιὸς κατάλογος ἐγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς*, Σύμμεικτα ΚΒΕ, σελ. 137 κέ.

2. Πρβλ. καὶ Μ. Ν υ σ τ α ζ ο π ο ῦ λ ο υ, *Γράμμα τοῦ ἱερέως καὶ νομικοῦ τῶν Παλατιῶν Νικήτα Καραντηνοῦ πρὸς τὸν ἡγούμενον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς*, Χαριστήριον εἰς Ἄν. Ὁρλάνδον, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1965, σελ. 306.

3. ΜΜ, σελ. 132, ἀρ. 36.

4. Βλ. ἀνωτ., σελ. 109.

5. Ἡ ἀντιβολὴ τοῦ Πατριακοῦ εἰλητοῦ πρὸς ἔγγραφα τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας τῶν χρόνων Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (πρωτότυπα ἢ ἐπίσημα ἀντίγραφα, Kanzleikopien), καταδεικνύει ὅτι ἡ γραφὴ τούτου ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὰ ἀπολυθέντα μέχρι τοῦ 1100, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς ἔγγραφα προγενεστέρων βασιλέων. Ἡ γραφὴ τῶν χρυσοβούλλων Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ μετὰ τὸ 1100 εἶναι διάφορος, ὀλιγώτερον ἐπιμελελημένη ἢ στρογγύλη. Πρβλ. προχείρως τὰ ὑπ' ἀρ. 27 (τοῦ 1057), 28 (τοῦ 1060), 30 (τοῦ 1074), 31 (τοῦ 1079), 34 (τοῦ 1081), 38 (τοῦ 1084) τῆς μονῆς Λαύρας (*Actes de Laura*) καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1 (τοῦ 1082), 3 (τοῦ 1086), 35 (τοῦ 1079) ἔγγραφα τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἐν *Schatzkammer*, ἔγγραφα τῶν αὐτοκρατόρων, ἀπὸ τοῦ 1057 καὶ ἐξῆς μέχρι τοῦ 1086. Ἡ γραφὴ τῶν ἐγγράφων τούτων ὁμοιάζει πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ Πατριακοῦ εἰλητοῦ. Ἀντιθέτως ἄλλα χρυσοβούλλα Ἀλεξίου τῶν ἐτῶν 1090 ἢ 1105 (*Actes de Laura*, ὑπ' ἀριθ. 44) καὶ 1102, 1104, 1109 (*Schatzkammer*, ἀρ. 50, 51, 53) διαφέρουν κατὰ πολὺ.— Ὁ συνάδελφος κ. Ν. Οἰκονομίδης, ἐπιθυμῶν νὰ καταβιβάσῃ χρονολογικῶς τὸ εἰλητὸν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, εἰσάγει τὴν θεωρίαν ὅτι ἐπαρχιακοὶ γραφεῖς, συντηρητικώτεροι τῶν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ἦτο δυνάττον, μετὰ δύο ἢ τρεῖς γενεάς, νὰ ἀπομιμῶνται τὴν γραφὴν ὄχι τῶν συγχρόνων τῶν γραφῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας, ἀλλὰ τῶν πάππων ἢ προπάππων τῶν (πρβλ. κατωτέρω, σελ. 123). Νομίζω ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη εὐρεθῇ τοιοῦτον παράδει-

δ') **Ἡ ἰδιόχειρος ὑπογραφή Γεωργίου τοῦ Πλευρῆ.** Ὁ Βυζαντινὸς οὗτος ἀξιωματοῦχος ἐπικυροῖ, ὡς ἐλέχθη, ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1087 μέχρι 1099 ἢ 1114. Ἡ ἰδιόχειρος αὐτοῦ ὑπογραφή εὐρίσκεται μετὰ τὸ ἔγγραφον ὑπ' ἀρ. 14, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν¹, κατεστρώθη τελικῶς εἰς τὸ σέκρετον τῆς βασιλικῆς σακέλλης τὸν Σεπτ. τῆς ἀρχομένης ἢ ἰνδικτιῶνος=1099 ἢ 1114. Ἐχει δὲ τεθῆ ἢ ὑπογραφή τοῦ Γεωργίου Πλευρῆ κατὰ τὸν Μάιον τῆς ἢ ἰνδ., τ.ξ. τὸν Μάιον τοῦ ἐπομένου ἔτους 1100 ἢ 1115. Ὅθεν ὁ χρόνος τῆς καταρτίσεως τοῦ εἰλητοῦ καθορίζεται μετὰ βεβαιότητος, κατὰ προσέγγισιν μιᾶς δεκαπενταετίας, μετὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1099 ἢ 1114 καὶ πρὸ τοῦ Ματίου 1100 ἢ 1115. Λόγῳ δὲ γραφῆς προτιμητέον τὸ ἔτος 1099/1100.

Ἐπὶ πλέον ἢ ὑπογραφή τοῦ βυζαντινοῦ ἀξιωματοῦχου βοηθεῖ νὰ καθορίσωμεν τὸν τύπον τοῦ ἐγγράφου. Συνήθως τὰ κεκυρωμένα ἀντίγραφα διὰ τὸν ἀποδέκτην (Empfängerkopien) ἤρχιζον μὲ τὴν φράσιν τὸ ἴσον τοῦ τιμίου κλπ. καὶ ἔφερον εἰς τὸ τέλος τὴν ἐπικύρωσιν (δι' ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς) ἀνωτέρου κρατικοῦ ἀξιωματοῦχου ἢ ἀνωτέρου κληρικοῦ². Καίτοι ἐνταῦθα ἐπικυροῦται ὁλόκληρος συλλογὴ ἀντιγράφων, καὶ οὐχί, ὡς συνήθως, ἐν μεμονωμένον ἀντίγραφον, ἔχομεν, νομίζω, πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν σπάνιον δεῖγμα Empfängerkopie. Ἄλλ', ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὸ εἰλητὸν τῆς Πάτμου δὲν εἶναι ἀπλῆ Empfängerkopie.

Τὸ ὅτι ὁ Γεώργιος Πλευρῆς δὲν ἀναφέρει τὸ ἀξίωμα του εἶναι ἀσύνηθες. Συνήθως οἱ ἀξιωματοῦχοι, ἐπικυροῦντες ἔγγραφα, ὑπέγραφον μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν. Ἴσως ὁ Πλευρῆς ἐθεώρησε περιττὴν τιαυτὴν ἀναγραφὴν, ἐφ' ὅσον δηλοῖ ἐν συνεχείᾳ ὅτι ἐσφράγισε τὸ ἔγγραφον, καὶ προφανῶς ἐπὶ τῆς σφραγίδος ἦτο γεγραμμένον τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ. Ἄτυχῶς ἢ σφραγὶς αὕτη δὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Σφωζομένη σφραγὶς τοῦ αὐτοῦ, πιθανώτατα, Γεωργίου Πλευρῆ, οὐδὲν στοιχεῖον περὶ τοῦ ἀξιώματος ὅπερ ἔφερον ὁ κάτοχος αὐτῆς παρέχει: *Τὸν Πλεβροῆν Γεώργιον σκέπεις με Κόρη.* Ὁ δημοσιεύσας τὴν σφραγίδα Κωνσταντόπουλος τοποθετεῖ ταύτην κατὰ τὸν ΙΑ' - ΙΒ' αἰ.³ Ἐπειδὴ

γμα (προσωπικῶς γνωρίζω μόνον κωδικογράφους χρησιμοποιοῦντας ἀρχαιώτερον τῆς ἐποχῆς τῶν τύπων γραφῆς), τοῦτο δὲν θ' ἀποτελέσει βεβαίως κανόνα, ὅπωςδὴποτε δὲ δὲν θὰ εἶναι ἰσχυρότερον τῶν ἄλλων ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα συνηγοροῦν εἰς τὸ νὰ τοποθετήσωμεν τὸ εἰλητὸν κατὰ τοὺς χρόνους Ἀλεξίου τοῦ Α'.

1. Βλ. ἄνωτ., σελ. 107.

2. Dölger, *Schatzkammer*, σελ. 96.— Τοῦ αὐτοῦ, *Der Kodikellos*, σελ. 40:45.

3. Κωνσταντοπούλου, *Βυζαντιὰ Μολυβδόβουλλα*, Ἀθῆναι 1917, σελ. 178, ἀρ. 685.— Νέα ἐξ αὐτοψίας ἐξέτασις τοῦ μολυβδοβούλλου, ἀποκειμένου εἰς τὸ Νομισματικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Κ. ἦτο ὀρθή.— Τὸ ὄνομα Πλευρῆς δὲν εἶναι ἀσύνηθες παρὰ Βυζαντινοῖς· Κωνσταντῖνος Πλεύρης, ΜΜ, τόμ. V', σελ. 230· πρβλ. καὶ Laurent, *Bulles métriques*, ἀρ. 49a.— Βλ. ὡσαύτως ἐπίγραμμα εἰς

ὅμως τὰ κεκυρωμένα ἀντίγραφα τοῦ τύπου τούτου (Empfängerkopie) φέρουν συνήθως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ κριτοῦ τοῦ βήλου, τοῦ ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ ἢ τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκειασκῶν (ἀργότερον δὲ τοῦ δικαιοδότου) ¹, εἰκάζομεν ὅτι ὁ ἐπικυρῶν τὸ εἰλητὸν τῆς Πάτμου Γεώργιος ὁ Πλευρῆς ἔφερε πιθανῶς ἐν τῶν ἀξιωματῶν τούτων ².

ε') **Αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων μετὰ τὸ τελευταῖον ἔγγραφον τοῦ εἰλητοῦ.** Τὸ τελευταῖον ἔγγραφον, τὸ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πλευρῆ, ἀποτελεῖ, ὡς ἐλέχθη, δεύτερον τμήμα προσαρτηθὲν εἰς τὸ πρῶτον τμήμα τοῦ εἰλητοῦ (ἄλλος γραφικὸς χαρακτήρ, κείμενον γεγραμμένον εἰς μεγαλύτερον κατὰ τι πλάτος, χάρτης κατὰ τι πλατύτερος, ψαλιδισμένος ἐκατέρωθεν, ὥστε νὰ μὴ διαφέρῃ ἀπὸ τὸ πλάτος τοῦ προηγουμένου, κλπ.). Τὸ δεύτερον τοῦτο τμήμα, φέρον μάλιστα καὶ ἰδίαν ἐπικύρωσιν, τὰς τρεῖς ὑπογραφὰς τῶν ἐπισκόπων ³, ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς κεκυρωμένον ἀντίγραφον. Διατὶ ὅμως συνεκολληθῆ εἰς τὸ εἰλητὸν μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Πλευρῆ, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῆ μίαν ἐνότητα (ὁ τίτλος τὸ ἴσον τοῦ πρακτικοῦ κλπ. ἔχει γραφῆ εἰς τὸ τεμάχιον τὸ φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πλευρῆ καὶ οὐχὶ εἰς τὸ συγκολληθὲν νέον τεμάχιον, πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ γραφέως τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ εἰλητοῦ), δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν, εἰμὴ μὲ μίαν ὑπόθεσιν: Εἰκάζομεν, ὅτι τὸ μακρότατον τοῦτο πρακτικὸν τοῦ Χαρσιανίτου (6 τεμάχια χάρτου, 2,32 μ.), προϋπάρχον ἔγγραφον, κεκυρωμένον ἤδη, ἐκρίθη ἄσκοπον ὅπως ἀντιγραφῆ ἐκ νέου, συνεκολληθῆ ἐπιμελῶς μὲ τὰ προηγούμενα (12 τεμάχια = 14 ἔγγραφα), τὰ ὁποῖα ἐπικυρώνει ὁ Γεώργιος Πλευρῆς: ἐτέθη δὲ ἡ μὲν ὑπογραφή τοῦ ἀξιωματοῦχου τούτου μετὰ τὸ τέλος τῶν 14 ἔγγράφων τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἀντέβαλε, ἡ δὲ σφραγὶς αὐτοῦ μετὰ τὸ τέλος τοῦ προσαρτηθέντος τελευταίου ἔγγράφου. Διότι ὁ Γεώργιος Πλευρῆς γράφει *ὑπέγραψα καὶ ἐσφράγισα κάτωθεν*, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀφεθῆ χῶρος διὰ τὴν σφραγῖδα μετὰ τὴν ὑπο-

θανοῦσαν θυγατέρα πρωτονοταρίου τινὸς Πλευρῆ, συνταχθὲν πρὸ τοῦ 1200 (Π α π α δ ο - π ο ὑ λ ο υ - Κ ε ρ α μ έ ω ς, 'Επιγράμματα Ἰωάννου Ἀποκαύκου, Ἀθηνᾶ 15, 1903, σελ. 469 - 470).

1. Dölger, *Schatzkammer*, σελ. 96, σημ. 9.

2. Τὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα καὶ ἄλλαι ἀδεξιότητες εἰς τὸ αὐτόγραφον σημεῖωμα καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Πλευρῆ (βλ. σελ. 107 καὶ πανομοιότυπον) δὲν ἐμποδίζουν νὰ δεχθῶμεν ὅτι οὗτος ἦτο ἀνώτερος Βυζαντινὸς ἀξιωματοῦχος. Παρόμοια σφάλματα παρουσιάζουν καὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων (σελ. 109) καὶ αὐτόγραφα ἀνωτέρων τοῦ Πλευρῆ ἀξιωματοῦχων: *Εφσταθὸς στρατηγὸς Λο[υ]κανῆς ὁ Σκεπηδῆς* ὑπογράφεται ἀδεξίως εἰς ἔγγραφον τοῦ 1042 (A. Guillou, *La Lucanie Byzantine*, Byzantion 35, 1965, σελ. 122).

3. Ἐκ τῶν ἐπισκόπων τούτων ὁ Γεώργιος Σάμου δύναται νὰ ταυτισθῆ πρὸς ὁμώνυμον ἐπίσκοπον Σάμου, οὗτινος ἡ σφραγὶς τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐκδότου (Laurent, *Corpus*, Β', ἀρ. 704) εἰς τὸν ΙΑ' αἰ.: *Κύριε βοήθει Γεωργίω ἐπισκόπῳ Σάμου.*

γραφὴν του. Εἶναι δὲ ἀδιανόητον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀπέκοψαν τὸ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τμήμα καὶ ἀφῆρεσαν τὴν σφραγιδα, διὰ νὰ συγκολλήσουν ἐν ἀκόμῃ ἕγγραφο. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ σφραγὶς τοῦ Πλευρῆ εἶχε τεθῆ μετὰ τὸ τέλος τοῦ προσαρτηθέντος τελευταίου (κεκυρωμένου ἐπίσης) ἕγγράφου, εἰς τὸ ἐσχατόκολλον τοῦ ὄλου εἰλητοῦ. Τοῦτο προφανῶς δηλοῖ ἢ μετὰ τὴν λέξιν *ὑπέγραφα* προσθήκη *κ ά τ ω θ ε ν*¹. Παρομοία ἐνέργεια δὲν ἦτο, ὡς εἶδομεν², ἀσυνήθης.

Κατὰ ταῦτα συμπεραίνομεν ὅτι τὸ εἰλητὸν ἐγράφη ἐπὶ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, ὀλίγον πρὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1100 ἢ 1115 (προτιμητέον τὸ ἔτος 1100 διὰ λόγους γραφῆς). Ἀποτελεῖ δὲ συλλογὴν ἐπισήμων ἕγγράφων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐπικυρωθεῖσαν τὸν Μάιον τοῦ 1100 ἢ 1115 ὑπὸ Βυζαντινοῦ ἀξιωματοῦχου, τοῦ Γεωργίου Πλευρῆ.

Γνωστὰ εἶναι κεκυρωμένα ἀντίγραφα δύο, τριῶν ἢ τεσσάρων ἕγγράφων κατεστρωμένων ἐν συνεχείᾳ, αἱ λεγόμεναι *Sammelkopien*³, ὡς εἶναι λ.χ. δύο ἢ τρία τοιαῦτα ἀντίγραφα ἐκ τῆς μονῆς Βατοπεδίου (μῆκους 0,60 μ. περίπου), γραφέντα ἐν Ἀγίῳ Ὄρει καὶ κυρωθέντα ὑπὸ τινος ἐπισκόπου, περιέχοντα δὲ ἕγγραφα σχετικὰ πρὸς ἐν μετόχιον ἢ πρὸς ἄλλην ἐνότητα⁴. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται μικραὶ συλλογαὶ ἕγγράφων ἐν ἀντιγράφῳ, προχείρως γεγραμμέναι ὑπὸ μοναχῶν, δὲν συγκρίνονται πρὸς τὸ Πατμιακὸν εἰλητὸν, τοῦ ὁποῦ ἢ ἐπίσημος ἐμφάνισις, ἢ ἐπιμέλεια καὶ κομψότης τῆς γραφῆς κτλ., ἐνθυμίζουσι τὰς *Kanzleikopien* τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ, τρόπον τινά, συνδυασμὸς *Empfängerkopie* καὶ *Sammelkopie*.

Ἐξ ἄλλου, γνωρίζομεν, ὅτι ἐκάστη μονὴ εἶχε συνήθως εἰδικὸν *Κώδικα* ἢ *Βρέβιον* (*chartularium*), εἰς τὸ ὁποῖον κατεστρώνοντο ἰδρυτικὰ καὶ κτητορικὰ ἕγγραφα, τίτλοι ἰδιοκτησίας κτλ. Τοιοῦτόν τι ἐνθυμίζει ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν εἰλητὸν τῆς Πάτμου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ εἶχομεν πρὸ ἡμῶν τὸ ἀρχαιότερον γνωστὸν *chartularium* Βυζαντινῆς μονῆς ἐπὶ εἰλητοῦ, καὶ μάλιστα μὲ ἐπίσημον ἐπικύρωσιν. Καθ' ὅσον γνωρίζω, οὐδὲν παρόμοιον

1. Καὶ τὸ μνημονευθὲν ἤδη πρακτικὸν τῆς Κεφαλληνίας ἀναφέρει (πρβλ. ἔκδοσιν Τζαννετάτου, *Πρακτικόν*, σελ. 68, στ. 591) ὅτι ὁ ἐπικυρῶν βεβούλλεται ταῦτα μετὰ τοῦ σιγιλλίου αὐτοῦ *κ ά τ ω θ ε ν*.

2. Βλ. ἄνωτ., σελ. 110, σημ. 1.

3. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι ἀνήκουν τὰ ὑπ' ἀρ. Φλωρ. 31 καὶ 32 ἕγγραφα τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς. Κατηρτίσθησαν ἐν εἴδει *Sammelkopie* δι' ἐν μετόχιον καὶ δι' ἐν ὠρισμένον θέμα (ΙΕ' αἱ.).

4. D ö l g e r, *Schatzkammer*, σελ. 120 - 121.

chartularium, και μάλιστα τόσο παλαιόν¹, διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Τὰ γνωστά chartularia — λ.χ. τὸ ἐσχάτως ἀνευρεθὲν cartulaire A τῆς παρὰ τὰς Σέρρας μονῆς τοῦ Προδρόμου², τὸ τῆς μονῆς Μακρυνιτίσσης³, τὸ τῆς Λεμβιωτίσσης⁴, τὸ τῆς ἁγίας Σοφίας Λευκωσίας⁵ — παραδίδονται συνήθως εἰς κώδικας, και δὴ μεταγενεστέρους (ΙΓ', ΙΔ', ΙΕ' αἰ.), και οὐχὶ εἰς εἰλητά. Οὐτε ὁ περιώνυμος Τράγος ἔχει τι τὸ κοινὸν πρὸς τὸ ἡμέτερον εἰλητόν. Οὗτος, εἰλητόν ἐκ περγαμηνῆς, μήκους 3,165 μ., τοῦ ΙΑ' αἰ., φέρει εἰς τὸ τέλος τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ και ὑπογραφὰς ἡγουμένων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐγγραφή δὲ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει⁶. Τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, παρὰ τὰ θρυλούμενα⁷, εἶναι ἐν μόνον τυπικὸν και οὐχὶ συλλογὴ ἰδρυτικῶν και κτητορικῶν ἐγγράφων (chartularium).

Τὸ εἰλητόν τῆς Πάτμου προφανῶς δὲν συνετάχθη ὡς chartularium προοριζόμενον ὡς ἀποτελέση — ὡς οἱ ἐκ μεταγενεστέρων αἰῶνων διασωθέντες γνωστοὶ κώδικες τῶν μονῶν — γενικὴν συναγωγὴν και ἐνιαίαν κατάστρωσιν ἀπάντων τῶν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς μονῆς φυλασσομένων ἐγγράφων. Διότι παραλείπονται, ἐκτὸς τῆς κτητορικῆς Διαθήκης, τοῦ Κωδικέλλου και τῆς Ὑποτυ-

1. Ἡ εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 444 κώδικα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου σφραγισμένη Διάταξις Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου ὑπὲρ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσης μονῆς τοῦ Πανοικτίρμονος (ἐκδ. Κ. Σάθα, *Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη*, τόμ. Α', Βενετία 1872, σελ. ιζ' - ιθ' και 3 - 69 = MM, τόμ. Ε', σελ. 293 - 327) περιέχει ὑποθήκας τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς μονῆς πρὸς τοὺς μοναχοὺς, τυπικὸν, κατάλογον σκευῶν και κτημάτων, μεταξὺ δὲ ἄλλων κειμένων και δύο ἀντίγραφα χρυσοβούλλων τῶν αὐτοκρατόρων Μιχαὴλ Ζ' τοῦ Δούκα και Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου (Σάθα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 53 - 56). Κατὰ ταῦτα, ὁ κώδιξ οὗτος, ὅστις φέρει και τὴν ἰδιόχειρον ὑπογραφὴν Μιχαὴλ τοῦ Ἀτταλειάτου τοῦ ἔτους 1077, δὲν ἀνήκει ἀπολύτως εἰς τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο εἶδος τῶν κωδικῶν, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν κυρίως συναγωγὴν και κατάστρωσιν ἐγγράφων, συνήθως ὄλων ἢ τῶν κυριωτέρων — πάντως ὅμως πολλῶν — ἰδρυτικῶν, κτητορικῶν κ.ἄ. ἐπισήμων τίτλων μιᾶς μονῆς. Εἶναι μᾶλλον Τυπικὸν τῆς μονῆς και ὄχι chartularium, πάντως δὲ δὲν εἶναι ἐπὶ εἰλητοῦ.

2. I. Dujčev, *Le cartulaire A du monastère de Saint-Jean Prodrome sur le mont Ménécée retrouvé*, REB 16 (1958), σελ. 169 - 171.— Τοῦ αὐτοῦ *Der wiederaufgefundene «Alte Kodex» des Johannes-Prodromos Klosters bei Serrai*, Wiener Archiv 3. Studien zur Älteren Geschichte Osteuropas 2 (1959), σελ. 116 - 121.— Τοῦ αὐτοῦ, *L'ancien cartulaire du monastère de Saint-Jean Prodrome sur le mont Ménécée*, Zbornik Radova τοῦ Βυζ. Ἰνστ. Βελιγραδίου 6 (1960), σελ. 171 - 185.— Πρβλ. και Laurent ἐν REB 18 (1960), σελ. 293 - 299.

3. Βλ. Dölger, *Facsimiles*, στήλη 24.

4. Βλ. MM, τόμ. Δ', σελ. V.

5. J. La Monte, *A Register of the Cartulary of Santa Sophia of Nicosia*, Byzantion 5 (1929/30), σελ. 439 - 522.

6. Dölger, *Facsimiles*, στ. 24 - 25.— Τοῦ αὐτοῦ, *Die Echtheit des Tragos*, BZ 41 (1941), σελ. 341 κέ. = *Byz. Diplomantik*, σελ. 215 κέ.

7. Σ. Λάμπρου, *Τὰ Πάτρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, NE 9 (1912), σελ. 117 κέ.

πώσεως τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς μονῆς (τὰ ὁποῖα εἶχον ἴσως ἀποτελέσει, μετ' ἄλλων κειμένων, ἄλλην ἐνότητα, εἰς ἄλλην συλλογὴν κατεστρωμένα), ἔγγραφα σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ διαφόρους προνομίας τῆς μονῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ καὶ φυλάσσονται εἰς τὸ ἀρχαιοφυλακεῖον αὐτῆς¹. Ἐπιμελεστέρα μελέτη ἀποδεικνύει ὅτι ἐπὶ τοῦ εἰλητοῦ ἔχουν καταστρωθῆ μόνον ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἰδρυσιν καὶ τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν τῆς μονῆς καὶ ἔγγραφα μόνον ἐπίσημα (αὐτοκρατόρων καὶ δημοσίων λειτουργῶν, οὐχὶ ἰδιωτικὰ δωρητήρια κλπ.). Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ εἰλητὸν συνετάχθη διὰ ν' ἀποτελέσῃ συνολικὴν καὶ ἐνιαίαν κατάστρωσιν τίτλων κυριότητος καὶ προνομίων, σχετιζομένων μετὰ τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν τῆς μονῆς, ἐπεκυρώθη δὲ καὶ ἐσφραγίσθη ὑπὸ Βυζαντινοῦ ἀξιωματοῦχου διὰ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς συγκεκριμένην πιθανῶς περίστασιν, τὴν ὁποῖαν ἀδυνατοῦμεν, ἐλλείψει ἄλλων στοιχείων, νὰ καθορίσωμεν². Δὲν δυνάμεθα νὰ

1. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦ 1099 ἢ 1114 χρονολογουμένων ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν, εἰς τὸ εἰλητὸν δὲν περιλαμβάνονται: α') τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν προϊστορίαν τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς μονῆς, ἢ διαθήκη, ὁ κωδικέλλος, ἢ ὑποτύπωσις, τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διαδοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἡγουμενίαν τῆς μονῆς (MM, τόμ. Γ', ἀρ. 3, 4, 10, 19, 20, 21).— β') τὰ σχετικὰ πρὸς κτήσεις τῆς Κῶ καὶ Στροβίλου, αἱ ὁποῖαι ἐπεστράφησαν εἰς τὸ δημόσιον, ὅταν παρεχωρήθη εἰς τὸν Χριστόδουλον ἢ Πάτμος (MM, τόμ. Γ', ἀρ. 5 - 7).— γ') τὸ περὶ ἀποστρατεύσεως τῶν κατοίκων τῆς Πάτμου (MM, τόμ. Γ', ἀρ. 18)· καὶ δ') τὸ περὶ ἐξουσίας τοῦ πλοίου τῆς μονῆς (MM, τόμ. Γ', ἀρ. 15).— Ὁ κ. Οἰκονομίδης, λαμβάνων ἐκ τῶν προτέρων ὡς δεδομένον ὅτι τὸ εἰλητὸν πρέπει νὰ χρονολογηθῆ εἰς τὰ μέσα τοῦ IB' αἰῶνος, ἀπαριθμεῖ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔγγραφα (περὶ ὧν βλ. κατωτέρω, σελ. 120) ὡς μὴ συμπεριληφθέντα ἐν αὐτῷ.

2. Ὁ κ. Ν. Οἰκονομίδης συνδέει τοῦτο πρὸς ὠρισμένα νομοθετικὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς τοῦ Μανουὴλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ (σελ. 123 κέ.). Ἄλλα παρόμοια μέτρα ἔλαβον καὶ προγενέστεροι καὶ μεταγενέστεροι τούτου αὐτοκράτορες· βλ. προχειρῶς παρὰ J a n i n, *Le monachisme byzantin au Moyen Age. Commende et Typica (Xe - XIVe s.)*, REB 22 (1964), σελ. 9 - 15, ὅπου ἀπαριθμοῦνται αἱ σχετικαὶ νεαραὶ τῶν ἐκάστοτε αὐτοκρατόρων. Ἐὰν τὸ εἰλητὸν εἶχε συνταχθῆ περὶ τὸ 1160, ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνῃ καὶ ἄλλα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς κτήσεις καὶ φορολογικὰς ἀπαλλαγὰς τῆς μονῆς, ἔγγραφα ἐκδοθέντα μετὰ τὸ 1099 ἢ 1114· πρὸ πάντων δὲ δὲν εἶχε λόγον νὰ περιλαμβάνῃ τὸ ἀχρηστευθὲν ἔγγραφο τοῦ Ἀλεξίου Α' περὶ δωρεᾶς δ ὠ δ ε κ α παροίκων (τοῦ 1099, περὶ ἧς βλ. ἀνωτ., σελ. 107 κέ.) καὶ νὰ παραλείπῃ τὸ μεταγενέστερον σχετικὸν ἔγγραφο τοῦ 1145, διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ ἐν λόγῳ πάροικοι ἠὺξήθησαν εἰς δ ε κ α ο κ τ ὶ (πρβλ. ἀνωτ. σελ. 109). Ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὰ μεταγενέστερα ταῦτα ἔγγραφα περιείχοντο δῆθεν εἰς τὸ ἐκπεσὸν ἐν ἀρχῇ τμήμα τοῦ εἰλητοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν, κατ' οὐδένα λόγον, νὰ γίνῃ δεκτὴ.— Ἄς προστεθῆ, ἄλλωστε, ὅτι μετὰ τὸ 1158 δὲν παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἐπιδείξουν αἱ μοναὶ παλαιούς τίτλους κυριότητος, διότι εἰς νεαρὰν τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1158 (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 384), ἀναγράφεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ θὰ βασιθεῖ πλέον οὐχὶ εἰς τὰ προσκομιζόμενα παλαιγενῆ δικαιώματα τῶν μονῶν, ἀλλ' εἰς πρακτικὰ ἰδικῶν του ἀπογραφέων: ἐκ προστάξεως τῆς βασιλείας μου μέλλουσι γενέσθαι πρακτικὰ τῶν σήμερον κατεχομένων παρὰ τῶν μονῶν ἀκινήτων καὶ παροίκων... κλπ. Τὰ πρακτικὰ δὲ ταῦτα ἐξεδόθησαν πράγματι (μνημονεύονται εἰς αὐτοκρατορικὸν ἔγγραφο τοῦ 1181: Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 427).

εἶπωμεν μετὰ βεβαιότητος ἂν τοῦτο προεκλήθη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων, ἂν ἐγγράφη εἰς τι σέκρετον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ παρεχωρήθη εἰς τοὺς μοναχοὺς πρὸς κατοχύρωσίν των, ἢ ἂν κατηρτίσθη συνεπεῖα γενικωτέρας τινὸς διαταγῆς ὅπως προσκομισθῶσι τὰ «παλαιγενῆ δικαιώματα» εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν γραμματεῖαν πρὸς ἔκδοσιν νέων τίτλων κυριότητος.

Ἡ διαπίστωσις πάντως ὅτι τὸ εἰλητόν ἐγγράφη ὀλίγον πρὸ τοῦ 1100 ἢ τοῦ 1115, ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν μετὰ πιθανότητος ὅτι τοῦτο, ἂν καὶ ἀκέφαλον σήμερον, οὐδὲν ἄλλο ἔγγραφον περιεῖχεν ἐν ἀρχῇ, δεδομένου ὅτι οὐδὲν ἔγγραφον τῆς πρὸ τοῦ 1100 ἢ 1115 περιόδου, ἀφορῶν εἰς τὴν ἴδρυσιν ἢ τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν τῆς μονῆς Πάτμου, γνωρίζομεν.

Τὸ Πατμιακὸν εἰλητόν, πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς, ἀποτελεῖ ἐπίσης σπάνιον δεῖγμα τῆς Βυζαντινῆς διπλωματικῆς. Ἴσως ἄλλα παρόμοια τυχὸν παραδείγματα ἐπιτρέψουν ὅπως καθορισθῇ ἀκριβέστερον ὁ τύπος εἰς ὃν ἀνήκει καὶ οἱ λόγοι δι' οὓς κατηρτίσθη. Μέχρι σήμερον, πάντως, τοιαύτη συλλογὴ καὶ ἐνιαία κατάστρωσις ἐπισήμων Βυζαντινῶν ἐγγράφων, ἐπὶ εἰλητοῦ, τοσούτου μήκους, τόσον παλαιά, καὶ μάλιστα κεκυρωμένα, δὲν εἶναι ἀλλαχόθεν γνωστή.

ΕΡΑ Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΕΚΥΡΩΜΕΝΟ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ ΠΑΛΑΙΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΠΑΤΜΟΥ

Τὸ σημεῖωμα αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ μεγάλο εἰλητὸ τῆς Πάτμου, τὸ ὁποῖο περιέγραψε λεπτομερειακά, μελέτησε καὶ συμπλήρωσε ἡ συνάδελφος κυρία Ἐρα Βρανούση στὶς ἀμέσως προηγούμενες σελίδες (95 κέ.).

Α'. Ἡ σύνδεση τοῦ εἰλητοῦ. Ὅπως ἀπέδειξε ἡ κυρία Βρανούση, τὸ ἀκέφαλο αὐτὸ ἀντίγραφο εἶχε ἀρχικὸ μῆκος τοῦλάχιστον 9 μέτρα καὶ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ μακρὰ βυζαντινὰ εἰλητὰ ποὺ σώζονται (πρβλ. σελ. 99, σημ. 1). Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι τὸ τμήμα ποὺ χάθηκε δὲν ἦταν μεγάλο ὥστε νὰ περιεῖχε πολλὰ ἄλλα ἔγγραφα.

Τὰ περιεχόμενα τοῦ εἰλητοῦ, ποὺ καθορίστηκαν ἀναλυτικώτατα, εἶναι ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1087 ἕως 1099 ἢ 1114. Γιὰ νὰ προσδιοριστῇ ἡ ἀρχή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἔγινε ἡ ἐπιλογή τους προκειμένου νὰ ἀντιγραφοῦν στὸ εἰλητό, εἶναι νομίζω σκόπιμο νὰ ἐξετάσουμε ποῖα ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ ΙΑ' καὶ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ΙΒ' αἰῶνα, ποὺ σώζονται σήμερα στὸ ἀρχεῖο τῆς μονῆς, δὲν περιλαμβάνονται σ' αὐτό. Ἡ ἐξέταση αὐτῆ θὰ διευκολύνῃ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀντιγράφου.

Τὰ ἔγγραφα ποὺ δὲν περιλαμβάνονται εἶναι :

1. Ὅσα ἀναφέρονται στὰ ἐσωτερικὰ τοῦ μοναστηριοῦ: α) ἡ προσωπικὴ ἀλληλογραφία τοῦ ὀσίου Χριστοδούλου σχετικὰ μὲ τὴν μονὴ τοῦ Λάτρου (ΜΜ, τόμ. Γ', ἀρ. 3, 4, 10 — τῶν ἐτῶν 1079 - 1087)· β) οἱ διαθήκες του (ἀρ. 19, 20 — τῶν ἐτῶν 1091, 1093)· γ) τὸ ἔγγραφο «ἀποτάξεως», μὲ τὸ ὁποῖο ὁ «χαριστικάριος» Θεοδόσιος ὁ τοῦ Καστρησίου δήλωσε ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγουμενεῖα τῆς μονῆς (ἀρ. 21 — τοῦ 1094)· δ) τὰ ἔγγραφα μὲ τὰ ὁποῖα ἡ μονὴ ἔγινε σταυροπήγιο (ἀρ. 25, 29 — τῶν ἐτῶν 1132 καὶ 1158).

2. Ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἐξκουσία τοῦ πλοίου τῆς μονῆς (ἀρ. 15, 24 — τῶν ἐτῶν 1088 καὶ 1119 ἢ 1134).

3. Ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἐτήσια δωρεὰ σιταριοῦ καὶ νομισμάτων ἀπὸ τὴν Κρήτη (ἀρ. 24 — τοῦ 1119 ἢ 1134· γιὰ τὴν ἴδια ὑπόθεση εἶχαν ἐκδοθῆ καὶ ἄλλα παλαιότερα ἔγγραφα ποὺ δὲν σώζονται¹).

1. Πρβλ. Ἐ ρ α ς Β ρ α ν ο ῦ σ η, *Πρόσταξις Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Χρονολογικὰ καὶ προσωπογραφικὰ ζητήματα*, Χαριστήριον εἰς Ἀναστάσιον Κ. Ὁρλάνδον, τόμ. Β', Ἀθήνα 1964, σελ. 80 κέ.

4. Τὸ πρακτικὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἔγινε ἡ «ἀποστράτευσις» τῶν κατοίκων τῆς Πάτμου, δηλαδή ἡ ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τὴν «στρατεία». Τὰ ἄτομα αὐτὰ ἀμέσως κατόπι «στρατεύθηκαν» σὲ κτήματα τῆς Κῶ (ἄρ. 18 — τοῦ 1089).

5. "Όσα ἔγγραφα ἀναφέρονται στὰ κτήματα τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβήλου (ἄρ. 5 - 7 — τῶν ἐτῶν 1079 - 1085¹⁾: τὰ κτήματα αὐτὰ ἐπέστρεψε ὁ Χριστόδουλος στὸ δημόσιο, ὅταν τοῦ παραχωρήθηκε ἡ Πάτμος (1088).

Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι τὰ ἔγγραφα ποὺ εἶχαν παραλειφθῆ ἦταν χωρὶς ἀμφιβολία πολὺ σημαντικά: καθόριζαν τὴν ἐσωτερικὴ ὀργάνωση τῆς μονῆς, τὴν ἀνεξαρτησία της, ὀρισμένα οἰκονομικὰ συμφέροντά της. Ἡ παράλειψή τους σ' ἓνα γενικὸ chartularium φαίνεται παράδοξη. Ἀντίθετα, ἡ ἐπιλογή τῶν περιεχομένων φαίνεται πῶς ἔγινε μ' ἓνα ὀρισμένο σκοπὸ: τὴν συγκέντρωση ὅλων τῶν τίτλων ἔγγραφας ἰδιοκτησίας τοῦ μοναστηριοῦ. Ἐχουν καταχωρισθῆ ἔγγραφα αὐτοκρατορικὰ, δεσποινικὰ (τῆς "Αννας Δαλασσηνῆς), δημοσίων ὑπαλλήλων, μὲ τὰ ὁποῖα κατοχυρώνονται οἱ κτήσεις καὶ οἱ φορολογικὲς ἀπαλλαγὲς τῆς μονῆς σ' ὀλόκληρη τὴν Πάτμο, τὴν Λειψῶ καὶ ὀρισμένα κτήματα τῆς Λέρου. Εἶναι ἐπίσης χαρακτηριστικὸ ὅτι τὰ προστάγματα μὲ τὰ ὁποῖα ἔγιναν οἱ διάφορες παραχωρήσεις στὴν μονὴ ἔχουν ἀντιγραφῆ ἐπανειλημμένα (ἄρ. 3 - 6 καὶ 7 - 10 τῆς ἀναγραφῆς τῆς σελ. 111): τὸ ἴδιο πρόσταγμα, δηλαδή, τοῦ ὁποῖου ἀντίγραφα καταστρώθηκαν σὲ τέσσερα διαφορετικὰ σέκρετα τῆς πρωτεύουσας, ἀντιγράφηκε τέσσερις φορές μαζὺ μὲ τὶς ὑπογραφὲς τῶν ὑπαλλήλων τῶν σεκρέτων, ἔτσι ποὺ νὰ φαίνεται ὅτι ὅλες οἱ προβλεπόμενες καταστρώσεις πραγματοποιήθηκαν. Οἱ ἐπαναλήψεις αὐτὲς ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μὴ ἐνημέρωση τῶν ἀρμοδίων σεκρέτων σχετικὰ μὲ μιὰ αὐτοκρατορικὴ δωρεὰ ἀποτελοῦσε τυπικὸ λόγο γιὰ νὰ προσβληθῆ ἡ ἐγκυρότητα τῆς δωρεᾶς αὐτῆς. Ἐνα χρυσόβουλλο τοῦ Μανουῆλ Α' Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1148, τὸ ὁποῖο θὰ μᾶς ἀπασχολήσει καὶ πῖο κάτω, διατυπώνει ὡς ἐξῆς τοὺς τυπικοὺς αὐτοὺς λόγους ἀκυρότητας: *ἢ τινα τῶν πορισθέντων αὐτοῖς βασιλικῶν προστογμάτων οὐδόλως κατεστρώθησαν ἢ κατεστρώθησαν μὲν εἰς τινα τῶν σεκρέτων, οὐ μὴν γε καὶ ἐπὶ τοῖς προσφόροις σεκρέτοις ἢ καταστρωθέντα ἀπώλοντο, ἴσα δὲ τούτων πεπιστωμένα εὐρίσκονται ἢ πρακτικὰ οφείλοντα προβῆναι οὐ προέβησαν ἢ προβάντα οὐ κατεστρώθησαν* (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 377). Πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῆ ἡ εἰδικὴ μνεῖα τῶν ἐπικυρωμένων ἀντιγράφων.

Μία ἀκόμη παρατήρηση: δὲν περιλαμβάνονται στὸ εἰλητὸ τίτλοι ἔγγραφας ἰδιοκτησίας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνταποκρίνονταν στὶς τότε πραγματικὲς κτήσεις τῆς μονῆς — παραλείπονται τὰ ἔγγραφα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Κῶ καὶ τὴν Στρό-

1. Τὸ ἔγγραφο ἄρ. 5 τῶν ΜΜ ξαναδημοσιεύθηκε ἀπὸ τὴν Ἐρα Βρανούση, *Χρυσόβουλλον Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου ὑπὲρ τῆς ἐν Στροβήλω μονῆς τοῦ Προδρόμου*, ΕΕΒΣ 33 (1964), σελ. 52 - 69.

βηλο. Συνεπῶς τὸ ἀντίγραφο ἔγινε γιὰ λόγους σαφῶς πρακτικούς καὶ ὄχι ἱστορικούς, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ ὀρισμένα δικαιώματα. Μὲ τὰ ἔγγραφα ποὺ περιέχει κατοχυρώνονται ὅλες οἱ κτήσεις τῆς μονῆς, ὅσες εἶχε μετὰ τὸ 1099 ἢ 1114.

Τὸ μεγάλο εἰλητὸ τῆς Πάτμου εἶναι λοιπὸν κεκυρωμένο ἀντίγραφο πολλῶν ἐγγράφων, κοινὸ χαρακτηριστικὸ τῶν ὁποίων εἶναι πῶς ὅλα ἀποτελοῦν τίτλους ἐγγειας ἰδιοκτησίας.

Β'. Ποῦ γράφηκε τὸ εἰλητό; Τὸ εἰλητὸ ἔχει γραφῆ ἀπὸ δύο σύγχρονους γραφεῖς (πρβλ. Βρανούση, σελ. 97). Καὶ στὰ δύο μέρη, ἡ γραφή του εἶναι μεγαλοπρεπῆς καὶ θυμίζει τὴν γραφή τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας τοῦ ΙΑ' - ΙΒ' αἰ. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἀντίγραφο ἔγινε στὴν Κωνσταντινούπολη. Σὲ μιὰ τέτοια ἄποψη ἀντιτίθενται οἱ ἐπικυρωτικὲς ὑπογραφές.

1. Ἡ ὑπογραφή τοῦ Γεωργίου Πλευρῆ ἀκολουθεῖ τὸ δέκατο τέταρτο ἔγγραφο τοῦ εἰλητοῦ. Εἶναι γραμμένη ἀδέξια, ἀπὸ ἄνθρωπο πολὺ λίγο γραμματισμένο: ἔχει κάμποσα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Τέτοια μειονεκτήματα μοῦ φαίνονται ἀδιανόητα σχετικὰ μὲ ὅποιονδήποτε ὑπάλλληλο τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας ἢ ἀνώτερο δικαστικὸ. Ἀντίθετα, δὲν φαίνονται ἀπίθανα σχετικὰ μὲ ὑπάλλληλο ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακὴ διοίκηση. Ὑπενθυμίζω τὸ παράδειγμα τοῦ Μιχαὴλ Τζαγκιτζάκη, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ τελείως ἀγράμματος, ἦταν «ἐνεργῶν» στὸ θέμα Στρουμιτίτζης τὸ 1152¹.

2. Μετὰ τὴν ὑπογραφή τοῦ Πλευρῆ ἔχουν ἐπικολληθῆ στὴν σειρὰ ἕξι φύλλα χαρτιοῦ, στὰ ὁποῖα γράφηκε μὲ ἄλλο χέρι ἓνα ἀκόμη ἔγγραφο μαζὺ μὲ ἓνα δεύτερο συνημμένο (ἀρ. 15 τῆς ἀναγραφῆς τῆς σελ. 109). Στὸ τέλος ἔρχονται οἱ ἐπικυρωτικὲς ὑπογραφές τριῶν ἐπισκόπων: τοῦ Σάμου, τοῦ Κῶ καὶ ἑνὸς ἀκόμη. Πρόκειται γιὰ ἐπισκοπὲς τῆς μητρόπολης Ρόδου, οἱ ὁποῖες γειτόνευαν μὲ τὴν Πάτμο. Εἶναι ἀπίθανο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὶ βρέθηκαν ὅλοι μαζὺ στὴν Πόλη, ἐφόσον μάλιστα κανένας τους δὲν ἀνῆκε στὴν ἐνδημοῦσα σύνοδο. Πιθανώτερο φαίνεται ὅτι οἱ ἱεράρχες ὑπέγραψαν τὸ ἀντίγραφο στὴ Δωδεκάνησο. Συνεπῶς καὶ τὸ ἀντίγραφο θὰ πρέπει νὰ ἔγινε ἐκεῖ ἀπὸ ἄτομα μορφωμένα ποὺ μπορούσαν νὰ μιμηθοῦν τὴν μεγαλοπρεπῆ γραφή τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας². Ἡ παρατήρηση αὕτη ἔχει σημασία γιὰ

1. *Izvestija* τοῦ Ρωσ. Ἀρχαιολ. Ἰνστ. Κωνσταντινουπόλεως 6 (1900), σελ. 34.

2. Ποῦ ἀκριβῶς ἔγινε τὸ ἀντίγραφο δὲν μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε. Πιθανοὶ τόποι εἶναι ἡ Ρόδος (κέντρο διοικητικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ) ἢ ἡ Σάμος (κέντρο διοικητικὸ). Ἡ ἀκόμη ἢ Ἰδία ἢ Πάτμος, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι μὲ κάποια εὐκαιρία, ὅπως π.χ. τὸ πανηγύρι τῆς μονῆς, συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ ὅλα αὐτὰ τὰ σπουδαῖα πρόσωπα. Ἡ τελευταία αὕτη ὑπόθεση πηγάζει ἀπὸ μιὰ σύμπτωση: ἡ μονὴ πανηγυρίζει τὴν 8 Μαΐου — καὶ ἀκριβῶς τὸν μῆνα Μάιο κάποιας ὁδοῦς Ἰνδικτιῶνας ὁ Γεώργιος Πλευρῆς βεβαίωσε μὲ τὴν ὑπογραφή του τὸ πιστὸ τῆς ἀντιγραφῆς τῶν δεκατεσσάρων πρώτων ἐγγράφων.

τὴν χρονολόγησή του, ἐπειδὴ οἱ γραφεῖς τῆς ἐπαρχίας φυσιολογικά θὰ χρησιμοποιοῦσαν γραφὴ ἀρχαιοπρεπέστερη ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας.

Γ'. Μία ὑπόθεση γιὰ ἔρευνα. Ἡ συγκέντρωση αὐτῆ τῶν τίτλων ἔγγραφου ἰδιοκτησίας σὲ ἓνα μεγάλο ἐπίσημο ἀντίγραφο δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωση ὅτι ἀπέβλεπε σὲ συγκεκριμένο σκοπὸ. Φέρνει στὸν νοῦ τὴν πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ περιουσία, πολιτικὴ τῆς ὁποίας ὑπενθυμίζω τὰ κύρια σημεῖα¹:

α) Ἰούλιος 1146.— Χρυσόβουλλο «διοριζόμενον μὴ βλάπτεσθαι τὰ μοναστήρια ἐκ τοῦ ἴσως χαλεπεῖν κατὰ τι τὰ προσόντα τούτοις δικαιώματα». Δηλαδή τὰ μοναστήρια δὲν μπορούσαν νὰ χάσουν τὴν περιουσία τους γιὰ τυπικούς λόγους (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 367 = Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1347).

β) Φεβρουάριος 1148.— Χρυσόβουλλο ποὺ ἐπονομάσθηκε «ιατὴρ» καὶ παρεῖχε ἀκριβῶς τὴν ἴδια προστασία στὰ κτήματα τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τῶν ἀρχιερέων (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 376 - 378 = Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1372). Ρητὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἰσχὺ τῶν προστατευτικῶν διατάξεων ἦταν ἡ ὑπαρξὴ ἐγκύρων δικαιωμάτων (σελ. 377: εἰ γὰρ μηδὲν τι δικαίωμα ἐπὶ τινι τῶν προσόντων αὐταῖς ἀκινήτων κέκτηνται, οὐδὲν τι ἀπὸ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου λόγου ὠφελήθησονται). Πρόκειται γιὰ τὸ χρυσόβουλλο ποὺ μνημονεύσαμε πρὶ πάντων καὶ ποὺ ἀναφέρει ἀναλυτικὰ τοὺς τυπικούς λόγους ἀκυρότητας τῶν δωρεῶν.

γ) Αὐγούστος 1153.— Χρυσόβουλλο μὲ τὸ ὅποιο τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα κατεῖχε ἡ Ἀγία Σοφία, ἀκόμα κι ἂν ἀνῆκαν στὸ δημόσιο, περνοῦν στὴν πλήρη κυριότητά της (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 378 - 381 = Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1390).

δ) Μάρτιος 1158.— Χρυσόβουλλο μὲ τὸ ὅποιο ὁ αὐτοκράτορας χάρισε στὰ μοναστήρια τῆς περιοχῆς τῆς Κωνσταντινούπολης ὅσα κτήματα καλῶς ἢ κακῶς κατεῖχαν, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα εἶχαν ἤδη ἐκδοθῆ ἀντίθετες ἀποφάσεις τῶν ἀναγραφῶν (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 381 - 385 = Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1419).

ε) Ὀκτώβριος 1158.— Χρυσόβουλλο μὲ τὸ ὅποιο ὁ αὐτοκράτορας χάρισε στὰ μοναστήρια ὅλα τὰ κτήματα ποὺ κατεῖχαν, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὰ

1. Γιὰ τὴν μοναστηριακὴ πολιτικὴ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ βλ. P. Charanis, *The Monastic Properties and the State in the Byzantine Empire*, DOP 4(1948), σελ. 81 κέ. V. Laurent, *Un poids monétaire inédit de l'empereur Manuel Comnène et sa politique monastique*, Congresso Internazionale di Numismatica, Roma 11 - 16 Settembre 1961, τόμ. Β', Ρώμη 1965, σελ. 531 - 540. Κυρίως, N. Svoronos, *Les privilèges de l'Eglise à l'époque des Comnènes: Un rescrit inédit de Manuel Ier Comnène*, Travaux et Mémoires I.

ὅποια εἶχαν ἐκδοθῆ ἀντίθετες ἀποφάσεις τῶν ἀναγραφῶν (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 385 = Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1425). Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς νομοθεσίας αὐτῆς δημιούργησε, φαίνεται, προβλήματα καὶ προκάλεσε τὴν ἐκδοσὴ διευκρινιστικῶν διατάξεων, μία ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶναι ἡ αὐτοκρατορικὴ λύση τῆς 21 Μαρτίου 1171 (Ν. Σβορόνος, ἐνθ' ἄνωτ.).

Ὁ Μανουὴλ ἀπαγόρευσε τὴν ἀνεξέλεγκτὴ ἐπέκταση τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν (Νικήτας Χωνιάτης, σελ. 270 - 271 = Dölger, *Regesten*, ἀρ. 1537· σχετικὲς διατάξεις βρίσκονται καὶ στὸ χρυσόβουλλο τοῦ 1158), ὀρίζοντας, μάλιστα, πὼς ὅλες οἱ μοναστηριακὲς κτήσεις ἔπρεπε νὰ καταγραφοῦν λεπτομερειακὰ σὲ εἰδικὰ πρακτικὰ καὶ νὰ μὴν αὐξηθοῦν πιά. Στὸ μέλλον τὰ μοναστήρια μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ «παλαιγενῆ δικαιώματά» τους ὅποτε ἤθελαν, κανεὶς ὅμως δὲν μποροῦσε πιά νὰ ἀπαιτήσῃ τὸν ἔλεγχο τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν (Ζέπου, *Jus*, τόμ. Α', σελ. 383, 385 σημ. 18).

Τὰ νομοθετήματα πού ἀνέφερα ἀντιπροσωπεύουν πιθανῶς μόνο ἓνα μέρος τῆς σχετικῆς νομοθεσίας τοῦ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ, ἡ ὁποία δὲν μποροῦμε νὰ ἐλπίσουμε ὅτι σώθηκε ἀκέραια ὡς ἐμᾶς. Ἄρκοῦν ὅμως γιὰ νὰ μᾶς δείξουν τὸ βασικὰ εὐνοϊκὸ πνεῦμα πού ἐπικράτησε κατὰ τὴν βασιλεία του σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ περιουσία. Χαρακτηριστικὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἡ παραχώρηση νέων προνομίων, ἀλλὰ ἡ ἀναγνώριση τῶν κεκτημένων καὶ ἡ ἀπαγόρευση γιὰ τὴν ἐπέκταση τῶν κτήσεων. Σὲ ἓνα τέτοιο ἱστορικὸ πλαίσιο θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ τοποθετηθῆ ἡ συγκέντρωση ὅλων τῶν τίτλων ἔγγειας ἰδιοκτησίας τῆς μονῆς τῆς Πάτμου σὲ ἓνα μεγάλο ἐπίσημο ἀντίγραφο¹.

Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ

1. Ἡ ἀκριβέστερη χρονολόγηση τοῦ ἀντιγράφου παρουσιάζει μικρὸ ἐνδιαφέρον. Πάντως ἂν δεχθοῦμε ὅτι τὸ εἰλητὸ γράφηκε ἐπὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143 - 1180) καὶ βασισθοῦμε στὸ ὅτι ὁ Γεώργιος Πλευρῆς ἐπικύρωσε τὸ ἀντίγραφο τὸν Μάιο κάποιος 8ης ἰνδικτιώνας, μποροῦμε νὰ τοποθετήσουμε τὴν ἀντιγραφὴ τῶν ἐγγράφων σὲ μιὰ ἀπὸ τίς ἀκόλουθες χρονολογίες: 1145, 1160, 1175. Δὲν πρέπει, νομίζω, νὰ σταματήσουμε στὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐγγράφο ἀρ. 26 τῶν ΜΜ τοῦ Μαρτίου 1145, δὲν περιλαμβάνεται στὸ εἰλητό· ἡ ἀπουσία του μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ μὲ πολλὰς ὑποθέσεις, ὅπως: α' μπορεῖ νὰ χάθηκε ἐπειδὴ, σὰν ἐγγράφο τοῦ αὐτοκράτορα πού βασίλευε τότε εἶχε τοποθετηθῆ πρῶτο στὸ εἰλητό, τὸ ὁποῖο εἶναι σήμερα ἀκέφαλο· β' μπορεῖ νὰ μὴν περιελήφθη ποτὲ στὸ εἰλητό γιὰτὶ δὲν ἀνήκε στὰ «παλαιγενῆ δικαιώματα» κἄ.

ΛΑΝΘΑΝΟΝ ΔΙΦΥΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΑΤΜΙΑΚΟΥ ΚΟΝΤΑΚΑΡΙΟΥ 212

Ἡ ἀπὸ πενταετίας ἐνασχόλησις ἡμῶν μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν Πατμιακῶν κωδίκων¹ μᾶς ἔπεισε περὶ δύο κυρίως πραγμάτων: α) ὅτι ἡ ἐλπίς ἀνευρέσεως νέων κωδίκων ἢ νέων κειμένων εἰς παλαιούς γνωστούς κώδικας² δὲν εἶναι ματαία καὶ β) ὅτι ἡ γνώμη καθ' ἣν οἱ παλαιότεροι μοναχοὶ ἐπεδείκνυον ἀδιαφορίαν διὰ τοὺς κώδικας ἢ τὰ ἔγγραφα εἶναι μᾶλλον ὑπερβολικὴ³.

Οὕτω κατὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1964 ἀποστολὴν τοῦ K.B.E. εἰς Πάτμον ἔσχομεν τὴν χαρὰν, παραλλήλως πρὸς τὴν κυρίαν ἐργασίαν, νὰ περιγράψωμεν διὰ βραχέων περὶ τοὺς ἐνενήκοντα νέους κώδικας, τοὺς ὁποίους ἐν τῇ στοργῇ των οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἱ. Μονῆς, ἰδίᾳ δὲ ὁ προηγούμενος π. Μελέτιος, περισυνέλεξαν ἐξ ἰδιωτῶν καὶ οὕτω διησφάλισαν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἐξ ἀκηδίας καταστροφῆς ἢ τῆς ἀπεμπολήσεώς των⁴.

Εἷς τινὰ λοιπὸν χαρτῶν κώδικα τοῦ 15' αἰῶνος⁵, ἐκ τῶν νέων προσκτήσεων τῆς Ἱ. Μονῆς, περιέχοντα ἐν ἄλλοις καὶ ἔργα τοῦ Νικολάου Μεθώ-

1. Πρβλ. Ἐπετηρὶς B.I.E. 3 (1961), Ἀθῆναι 1962, σελ. 83 κέ. — 4 (1962), Ἀθῆναι 1963, σελ. 65 κέ. — 5 (1963), Ἀθῆναι 1964, σελ. 71 κέ. — 6 (1964), Ἀθῆναι 1965, σελ. 75 κέ.

2. Περὶ τούτου βλ. τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τόμου δημοσιεύματα: Ἀθανασιῶ Δ. Κομίνης, Ὁ νέος Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱερᾶς Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (Μέθοδος καὶ προβλήματα), σελ. 17-34.— Τοῦ αὐτοῦ, Σακελιῶνος παραλειπόμενα (Συμβολὴ πρώτη), σελ. 35-75.

3. Ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι μᾶλλον ἀπίθανον, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Πάτμον, μαρτυρεῖ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ παλαιοὶ κώδικες οὐ μόνον διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς των μὲ τὴν ἀπαροδὸν τῶν αἰῶνων ηὐξήθη σημαντικῶς ἀντὶ νὰ μειωθῇ, ὡς θὰ ἀνεμένετο.

4. Ἐκτὸς τῶν κωδίκων τούτων, τῶν ὁποίων σύντομον περιγραφὴν βλ. ἐν Ἐπετηρίδι B.I.E. 6 (1964), Ἀθῆναι 1965, σελ. 77 κέ., ὑπάρχουν καὶ πολλὰ μαθηματάρια προερχόμενα ἐκ τῆς Πατμιάδος Σχολῆς. Μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκονται καὶ τινες κώδικες χρησιμοποιηθέντες προφανῶς παλαιότερον ὑπὸ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Σχολῆς καὶ ἀσφαλισθέντες ἔκτοτε μετὰ τῶν μαθηματάρων ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κιβωτίου. Τῶν κωδίκων τούτων δὲν ἔχει γίνεи εἰσέτι λεπτομερῆς ἐξέτασις, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ποῖοι ἐξ αὐτῶν ἔχουν ἤδη περιγραφῇ καὶ ποῖοι εἶναι τελείως ἀκατάγραφοι.

5. Εἰς τὸν κώδικα τοῦτον ἐδόθη προχείρως ὁ ἀριθμὸς 949, τῶν νέων κωδίκων ἀριθμηθέντων προσωρινῶς ἀπὸ 901 κέ. Τὸ ἀνευρεθὲν δίφυλλον ἐτοποθετήθη εἰς τὸ τέλος τοῦ 212 κώδικος, ὅπου εἶναι καὶ ἡ πραγματικὴ αὐτοῦ θέσις.

νης, παρατηρήσαμεν μετ' ἐκπλήξεως ὅτι εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς πρόχειρον ἐξώφυλλον ἐν περγαμηνὸν δίφυλλον, τοῦ ὁποῦ ἡ γραφή ἐνεθύμιζε τὸν γνωστὸν γραφέα τῶν Πατμιακῶν Κοντακαρίων 212 καὶ 213. Πράγματι δὲ ἐκ τῆς μελέτης τοῦ περιεχομένου διεπιστώθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ διφύλλου ἀποσπασθέντος ἐκ τινος τετραδίου τοῦ κώδικος 212.

Οἱ ὑπ' ἀριθ. 212 καὶ 213 Πατμιακοὶ κώδικες ἀποτελοῦν μίαν ἐνότητα, εἶναι δὲ οἱ σημαντικώτεροι πάντων τῶν γνωστῶν Κοντακαρίων¹. Γραφέντες ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου εἶχον ὡς σκοπὸν νὰ καλύψουν ὑμνολογικῶς τὸ ἑορτολόγιον τοῦ ὄλου ἑνιαυτοῦ. Οὕτως ὁ 212 περιέχει ὕμνους εἰς τὰς ἀκινήτους ἑορτάς ἀπὸ α' Σεπτεμβρίου μέχρι λα' Αὐγούστου, ἐνῶ ὁ 213 περιέχει ὕμνους εἰς πάσας τὰς κινήτας ἑορτάς, τῆς περιόδου δηλαδὴ τῆς καλυπτομένης ὑπὸ τοῦ *Τριωδίου* καὶ τοῦ *Πεντηκοσταρίου*².

Οἱ κώδικες οὗτοι ὑποστάντες τὴν ἐκ τοῦ χρόνου (ἴσως δὲ καὶ ἐκ τῆς χρήσεως) φθορὰν³ δὲν σώζονται σήμερον ἀκέραιοι.

Ἐνταῦθα θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ὁ ὑπ' ἀριθ. 212 ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀνευρεθὲν δίφυλλον, τοῦ ὁποῦ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν ἀρχικὴν ἐν τῷ κώδικι θέσιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου του καὶ νὰ συναγάγωμεν γενικώτερα συμπεράσματα περὶ τε τοῦ κώδικος καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ.

Ὁ κώδιξ εἶναι ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ ια' αἰῶνος, εἶναι περγαμηνὸς καὶ ἔχει τὰς ἐξῆς διαστάσεις: 0,260 (-0,265) × 0,190 (-0,200). σύγκειται ἐκ φύλλων 288, ἐκάστη δὲ σελὶς ἔχει 31 στίχους.

Ἐκ τινος σημειώσεως ἀναγραφείσης ἐπὶ τοῦ χαρτῶου παραφύλλου τῆς ἀρχῆς τοῦ κώδικος 212 μαθηθάνομεν ὅτι οὗτος ἐσταχῶθη διὰ τελευταίαν φο-

1. Πρβλ. K. K r u m b a c h e r, *Umarbeitungen bei Romanos*, Sitzungsberichte der philol. - philol. und der histor. Klasse der k. Bayer. Akad. d. Wiss., München 1899, σελ. 4 καὶ 41.— N. B. Τ ω μ α δ ἄ κ η, *Ἡ Βυζαντινὴ Ὑμνογραφία καὶ Ποίησις* (ἦτοι *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Βυζαντινὴν Φιλολογίαν*, τόμ. Β', ἐκδοσις Γ') Ἀθῆναι 1965, σελ. 174 - 176 κ.ξ.

2. Ἐκτενὴς περιγραφή τούτων, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον των κυρίως, ἐγένετο ὑπὸ τῶν Μ. Ν α ο υ μ ῖ δ ο υ καὶ Π. Ν ι κ ο λ ο π ο ὄ λ ο υ, *Τὰ Κοντακάρια τῆς Πάτμου* (κώδικες 212 καὶ 213 ια' αἰῶνος), (*Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ ὕμνοι*, τόμ. Β'), Ἀθῆναι 1954.

3. Τὸ πρόβλημα ἂν τὰ Κοντακάρια ἦσαν ἀπλᾶ Ἀνθολόγια ἢ ἂν συνετάχθησαν διὰ λειτουργικὴν χρῆσιν ἀπασχολεῖ τοὺς περιγράψαντας αὐτά, τὰ συμπεράσματά των ὅμως δὲν εὐρίσκουν συμφώνους πάντας τοὺς ἀσχοληθέντας περὶ αὐτά. Πρβλ. N. B. Τ ω μ α δ ἄ κ η, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 58-59, 97-101.— N. Λ ι β α δ ἄ ρ α, *Περὶ τὰ προβλήματα τῶν Πατμιακῶν Κοντακαρίων*, ΕΕΒΣ 24 (1954), σελ. 337-350.— Τ ο ὕ α ὐ τ ο ὕ, *Über die Randnotizen der Kontakaria von Patmos*, ΕΕΒΣ 33 (1964), σελ. 17-47.— P. M a a s - C. A. Τ ρ υ π a n i s, *Sancti Romani Melodi Cantica, (Cantica Genuina)*, Ὁξφόρδη 1963, σελ. XXVI.

ρὰν ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ βιβλιοδέτου τῆς Μονῆς ἱερομονάχου Νικηφόρου Ἀσημίνης τὸ ἔτος 1829¹. Κατὰ ταῦτα ἡ ἔκπτωσης τῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους φύλλων ἢ τετραδίων τοῦ κώδικος χρονολογεῖται πρὸ τῆς ὡς ἄνω ἡμερομηνίας², ἢ δὲ μετὰ πάροδον τόσων ἐτῶν ἀνεύρεσις μικροῦ τμήματος αὐτοῦ ἀποκτᾷ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον καὶ ἐνισχύει τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον εἶναι δυνατὴ ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἄλλων σπαραγμάτων εἴτε τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικος εἴτε καὶ ἄλλων ἀκόμης³.

Σήμερα, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὁ κώδιξ εἶναι ἀκέφαλος καὶ κολοβός. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ἔχουν ἐκπέσει ἐπτὰ ὀλόκληρα τετράδια, ἢτοι πενήντα ἕξ φύλλα⁴, ἅτινα περιεῖχον τοὺς ὕμνους ὀλοκλήρου τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ τῶν πρώτων ἕξ ἡμερῶν τοῦ Ὀκτωβρίου. Τὸ φ. 1 ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ΚΑ' οἴκου τοῦ εἰς τοὺς ἀγίους Σέργιον καὶ Βάκχον ὕμνου, ἀγίων ἐορταζομένων τὴν ζ' Ὀκτωβρίου.

Ἐκ τοῦ τέλους τοῦ Κοντακαρίου ἦτο ἀγνωστον πόσα τετράδια εἶχον ἐκπέσει. Τοῦτο ὡς ἔχει σήμερα περατοῦται εἰς τὸ ΜΓ' τετράδιον, τὸ δὲ τελευταῖον φύλλον αὐτοῦ (288^v) λήγει μὲ φράσιν ἐκ τοῦ Α' οἴκου τοῦ δευτέρου εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος (ζ' Αὐγούστου) ὕμνου. Κατὰ ταῦτα τὰ ἐκ τοῦ τέλους ἐκπεσόντα τετράδια περιεῖχον ὕμνους ἀναφερομένους εἰς τοὺς ἀγίους, ὧν ἡ μνήμη τελεῖται ἀπὸ ζ' Αὐγούστου μέχρι λα' Αὐγούστου.

Τὸ ἀνευρεθὲν δίφυλλον εἶναι λίαν διαφωτιστικὸν ἐν προκειμένῳ. Ἐπὶ τῆς κάτω δεξιᾶς ῥίξ τῆς ὀπισθίας ὕψεως τοῦ δευτέρου φύλλου ὑπάρχει ἡ ἐνδειξις τοῦ τετραδίου ΜΓ'⁵. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ ἐν λόγῳ φύλλον εἶναι τὸ 8ον τοῦ ἀπολεσθέντος τετραδίου, δηλαδὴ τὸ τελευταῖον, τὸ δὲ ἕτερον εἶναι τὸ 1ον, κατὰ τὴν γνωστὴν διάταξιν τῶν φύλλων ἐν τοῖς τετραδίοις 1 - 8, 2 - 7, 3 - 6 καὶ 4 - 5. Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι μετὰ τὸ ΜΓ' τετράδιον τοῦ κώδικος ἐξέπεσαν τούλάχιστον τρία ἀκόμης τετράδια ἢτοι τὰ ΜΔ', ΜΕ' καὶ ΜΣ'. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὸ δεύτερον φύλλον τοῦ ἀνευρεθέντος διφύλλου (ἢτοι τὸ 8ον τοῦ τετραδίου ΜΓ') περατοῦται εἰς τὸν ΙΒ'

1. Ὁ Νικηφόρος Ἀσημίνης ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ πρώτου παραφύλλου τῶν κώδικων τοὺς ὁποίους ἐστάχωνε στερεότυπον σημείωσιν παραλλάσσουσαν ἐνίοτε ἐλαφρῶς ἀπὸ κώδικος εἰς κώδικα. Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κώδικος ἡ σημείωσις ἔχει οὕτω: 1829. Ἀνεκαινίσθη ἡ παροῦσα βίβλος παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις | κὺρ Νικηφόρου Ἀσημίνης | μνησθείη | Κύριος ὁ Θεὸς τῶν γονέων αὐτοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ | βασιλεῖα τῇ ἐν οὐρανοῖς.

2. Σημειωτέον ὅτι ἔκπτωσης τετραδίων μετὰ τὴν στάχωσιν Ἀσημίνης ἀποκλείεται ἐντελῶς, διότι οἱ ὑπ' αὐτοῦ σταχωθέντες κώδικες διατηροῦνται ἄριστα καὶ οὐδεμίαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος ἀφίνου ἀμφιβολίαν.

3. Σπαραγμάτα κώδικων ὑπάρχουν ἀκόμης πολλά. Ταῦτα συνεκεντρώθησαν ἤδη εἰς εἰδικούς φακέλους, πλὴν ὅμως δὲν ἐπεχειρήθη εἰσέτι ἡ ταῦτις των.

4. Ὡς εἶναι δυνατόν νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν ἐνδείξεων τῶν σφραγισμένων τετραδίων.

5. Διακρίνονται ἐπίσης σαφῆ ἴχνη τῆς αὐτῆς ἀριθμήσεως ΜΓ' καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω δεξιᾶς ῥίξ τοῦ πρώτου φύλλου.

οἶκον τοῦ εἰς τὴν κατάθεσιν τῆς Τιμίας Ζώνης τῆς Θεοτόκου ὕμνου τῆς λα' Αὐγούστου, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ τινος ἀκριβείας ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τοῦ κώδικος ὑπῆρχεν εἰσέτι ἐν πλήρῃ ἢ ἐλλιπὲς τετράδιον¹. ἦτοι τὰ τετράδια τοῦ κώδικος ἦσαν ἐν συνόλῳ τεσσαράκοντα ἑπτὰ.

Δοθέντος δὲ ὅτι ὁ κώδιξ 212 εἶναι Ἀνθολόγιον καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν περιέχει ὕμνους ὀλοκλήρους εἰς πάντας ἀνεξαίρετως τοὺς ἀγίους, ἀλλὰ κατ' ἐπιλογὴν εἰς τοὺς κυριωτέρους ἐξ αὐτῶν, ἄλλοτε ὀλοκλήρους καὶ ἄλλοτε μόνον τὸ προοίμιον καὶ ἓνα, δύο ἢ τρεῖς οἴκους, φυσικὸν εἶναι καὶ εἰς τὸ ἀνευρεθὲν δίφυλλον νὰ παρατηρῆται ἡ αὐτὴ ἀναλογία. Οὕτως οἱ σωζόμενοι ὕμνοι ἀκέραιοι ἢ ἐλλιπεῖς ἀναφέρονται εἰς τὰς ἐξῆς ἡμέρας: ιθ', κ', κβ', κε' καὶ λα' Αὐγούστου. Κατανέμονται δὲ ἀνὰ ἕκαστον φύλλον ὡς ἀκολουθῶς: Τὸ π ρ ὦ τ ο ν φ ύ λ λ ο ν περιέχει τοὺς ὕμνους τῶν ἡμερῶν ιθ', κ', κβ' καὶ κε' Αὐγούστου, τοῦ ὕμνου τῆς ἡμέρας ταύτης διακοπτομένου εἰς τὸν Α' οἶκον. Τὸ δὲ δ ε ύ τ ε ρ ο ν φ ύ λ λ ο ν περιέχει τμήμα μόνον ἐκ τοῦ ὀλοκλήρου ὕμνου τῆς λα' Αὐγούστου ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ Β' οἴκου καὶ περατούμενον εἰς τὸ μέσον τοῦ ΙΒ' οἴκου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι τὰ ἀπολεσθέντα ἐξ φύλλα τοῦ τετραδίου ΜΣ' (ἦτοι τὰ 2ον, 3ον, 4ον, 5ον, 6ον καὶ 7ον) περιεῖχον ὕμνους τῶν ἡμερῶν κε' ἕως λα' Αὐγούστου. Τὰ δὲ δύο προηγούμενα τετράδια ΜΔ' καὶ ΜΕ' περιελάμβανον ὕμνους τῶν ἡμερῶν ἀπὸ ς' ἕως ιη' Αὐγούστου.

Ἐκ στατιστικῆς μελέτης τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναλογούντων ὕμνων ἀκεραίων ἢ ἐλλιπῶν εἰς ἕκαστον τετράδιον τοῦ κώδικος καὶ εἰς ἕκαστην ἡμέραν καὶ ἐκ παραλλήλου μελέτης τῶν λοιπῶν γνωστῶν Κοντακαρίων συμπεραίνομεν ὅτι: Εἰς ἕκαστον τετράδιον τοῦ κώδικος ἀντιστοιχοῦν θεωρητικῶς ὀκτὼ περίπου ὕμνοι ἀκέραιοι ἢ ἐλλιπεῖς, ἄρα ἀνὰ εἷς ὕμνος περίπου εἰς ἕκαστον φύλλον². Κατὰ ταῦτα ἐκ μὲν τῆς ἀρχῆς τοῦ κώδικος ἀπωλέσθησαν μετὰ τῶν ἑπτὰ τετραδίων πεντήκοντα πέντε - πενήκοντα ἑννέα ὕμνοι περίπου, ἐκ δὲ τοῦ τέλους περὶ τοὺς εἴκοσιν - εἴκοσι τρεῖς, ἐκτὸς τῶν ἀνευρεθέντων πέντε. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ τετράδια ΜΔ' καὶ ΜΕ' (ἦτοι δέκα ἐξ φύλλα) περιεῖχον ὕμνους δώδεκα ἡμερῶν (ἀπὸ ς' - ιη' Αὐγούστου), ἐνῶ κατὰ τοὺς ἀνωτέρω ὑπολογισμοὺς ἔπρεπε κατὰ μέσον ὄρον οἱ ὕμνοι νὰ ἦσαν δέκα ἐξ - δέκα ὀκτὼ, καὶ ἐπειδὴ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡμέραι τινὲς ἀπὸ τῆς ς' μέχρι τῆς ιη' Αὐγούστου δὲν θὰ εἶχον ὕμνους (πρβλ. ἀνωτ. ὅπου ἐλλείπουν οἱ ὕμνοι τῶν ἡμε-

1. Δύο φύλλα θὰ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ τὸ ὑπόλοιπον κείμενον τοῦ ὕμνου τῆς λα' Αὐγούστου. Εἰς ἣν δὲ περιπτώσιν ὑπῆρχε καὶ ἕτερος ὕμνος εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν ἢ καὶ σημείωσις τοῦ ἀντιγραφῆως ἢ τι τοιοῦτον, πάλιν δὲν θὰ ἀπηρτεῖτο ἕκτασις μεγαλύτερα τοῦ ἐνὸς τετραδίου.

2. Οἱ σωζόμενοι ὕμνοι εἰς τὰ 288 φύλλα τοῦ κώδικος εἶναι 305.

ρῶν κα', κγ' και κδ' Αὐγούστου) ἄλλαι δὲ θὰ εἶχον μόνον τὸ προοίμιον και τὸν Α' οἶκον, ἀγόμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τὰ ἀπολεσθέντα ταῦτα τετράδια θὰ περιείχοντο τοῦλάχιστον τέσσαρες - πέντε ἀκέραιοι ὕμνοι. Οἱ ὕμνοι οὗτοι θὰ ἦσαν ἀσφαλῶς μὲν ὁ δεῦτερος και ἐνδεχομένως και τρίτος τῆς Μεταμορφώσεως, πιθανώτατα δὲ δύο ἢ τρεῖς εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.

Κατωτέρω παρέχομεν τὰ κείμενα τοῦ διφύλλου, κατὰ τὸν τύπον τῶν προγενεστέρων περιγραφῶν Κοντακαρίων, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἐπιφέρωμεν διορθώσεις ἢ κριτικὰς παρατηρήσεις¹. Μεθ' ἑκαστον ὕμνον ἀκολουθοῦν σημειώσεις και βιβλιογραφία.

Φύλλον πρῶτον

(Ἄνω ζα: Μηνὶ Αὐγούστῳ ιθ'). Κοντάκιον τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου ἡγῆος β' πρὸς τό· **Τὰ ἄνω ζητῶν**:

(Προοίμιον)

Τὴν κλήσιν, σοφέ· δι' ἔργων ἐβεβαίωσας·
μακάριος σύ· γενόμενος και τίμιος·
ἀγαπήσας Κύριον·
και τελέσας ἔργα παράδοξα·
και οὐρανοὺς νῦν κατώκησας·
πρ ε σ β ε ὕ ω ν ἀ π α ὕ σ τ ω ς ὕ π ἐ ρ π ά ν τ ω ν ἡ μ ὶ ν.

(Οἶκος)

Α'

Πίστει ζεούση και θείῳ πόθῳ· τοῦ Χριστοῦ ὀρθοφρόνως· τὰ τοῦ κόσμου τερπνά· ὡς σκύβαλα κατεπάτησας· διὰ νηστείας και ἀγρυπνίας· και ποικίλων ἀγώνων και πόνων, πάτερ· ὑπομονῆς· ὑποτάξας τὴν σάρκα τῷ πνεύματι· και οἶκος γέγονας, μάκαρ· τῆς Τριάδος παράδοξα θαύματα· ἀεὶ τελῶν προσευχόμενος· και ἀγγέλων δμόσκητος γέγονας· πρ ε σ β ε ὕ ω ν (ἀ π α ὕ σ τ ω ς ὕ π ἐ ρ π ά ν τ ω ν ἡ μ ὶ ν).

Τόσον τὸ προοίμιον ὅσον και ὁ σωζόμενος οἶκος δὲν παραδίδονται ὑπὸ ἄλλων κωδίκων. Τὸ κείμενον αὐτῶν εἶναι ἀνέκδοτον, παρέμενε δὲ ἄγνωστον μέχρι τῆς σήμερον. Σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου Μακαρίου

1. Τηροῦμεν δηλαδὴ ἀκριβῶς τὴν στίξιν τοῦ χειρογράφου, ἥτις ὡς γνωστὸν χωρίζει τὸ κείμενον εἰς στίχους και ἡμιστίχια, και διορθοῦμεν σιωπηρῶς τὰ ἐλάχιστα ἄλλωστε ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

τὴν 19' Αὐγούστου, μαρτυρουμένην ἐπίσης καὶ ὑπὸ δύο συναξαριακῶν κωδίκων (τῶν N καὶ Ra), ἐνῶ ὑπὸ πάντων τῶν λοιπῶν κωδίκων αὕτη παραδίδεται τὴν 1' Ἀπριλίου. (Πρβλ. H. Delehaye, Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, Βρυξέλλαι 1902, στ. 909). Ἄλλαι μνήμαι Μακαρίων γνωσταὶ εἶναι αἱ ἐξῆς: ἡ τῆς 19' Αὐγούστου (H. Delehaye, ἐνθ. ἀνωτ., στ. 885), ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου 19' Αὐγούστου καὶ ἡ τοῦ ὁσιομάρτυρος Μακαρίου 19' Αὐγούστου (Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Ἁγιολόγιον..., Ἀθῆναι 1960, σελ. 284 - 285).

Μηνὶ τῷ αὐτῷ κ'. Τοῦ ἁγίου προφήτου Σαμονήλ· πρὸς τό· **Τὰ ἄνω ξητῶν** : ἤχος β'.

(Προοίμιον)

Φωτὶ θεουργῶ· ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν·
ἐκλάμπων σαφῶς· προλέγεις σὺ τὰ μέλλοντα·
Σαμονήλ θεόπνευστε·
ἐν προφήταις πρῶτος γενόμενος·
καὶ νῦν οἰκεῖς τὰ οὐράνια·
πρεσβεύων ἀπ(αύστως ὑπὲρ πάντων ἡμῶν).

(Οἶκος)

Α'

Πρῶτος ἐκ μήτρας καθηγιάσθη· καὶ προφήτης ἐγένον· βασιλεύς τε
δομοῦ τὸν Ἰσραὴλ ἐνδικώτατα· κρίνων ἐννόμως καὶ ἐμβιβάζων πρὸς ἐπί-
γνωσιν θεῖαν· Θεοῦ τοῦ πάντων· καὶ ἐμπιπρῶν· ἀπολλύων ναοὺς τε καὶ ξόανα·
εἰδώλων, ἱερομάκαρ· Σαμονήλ, ἀξιάγαστε, πάντιμε· διὸ καὶ νῦν ἐμφανε-
στατα· καθορᾶς τὴν Τριάδα τὴν ἄκτιστον· πρεσβεύων ἀπ(αύστως ὑπὲρ πάντων ἡμῶν).

Καὶ τοῦ παρόντος ὕμνου τὸ προοίμιον καὶ ὁ οἶκος δὲν παραδίδονται ὑπὸ
ἄλλων κωδίκων, εἶναι δὲ κείμενα ἀνέκδοτα καὶ ἄγνωστα μέχρι σήμερον.

Μηνὶ τῷ αὐτῷ κβ'. Κοντάκιον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἀγαθονίκου· ἤχος
α'· πρὸς τό· **Χορὸς ἀγγελικός** :

(Προοίμιον)

Τὴν κλήσιν ἀγαθὴν· κεκτημένος, θεόφρον·
ἀνδρῶν τῶν πονηρῶν· ἀπεστράφης τὸ σέβας·
μὴ πτήξας τὰ βάσανα· Ἀγαθόνικε ἐνδοξε·
ὄθεν γέγονας· τῶν ἀγαθῶν κληρονόμος·
καὶ ἀπείληφας· σὸν τοῖς συνάθλοις ἀξίως·
τὸν ἄφθαρτον στέφανον.

(Οἴκοι) Πρὸς τὸ **Τῆ Θεοτόκῳ :**

Α'

Τὸν ἀγαθὸν καὶ φιλόανθρωπον καθικέτευσον· Ἀγαθόνικε πάνσεπτε· τοῦ ἀγαθῶναι τὴν κάκωσιν· τῆς ἐμῆς καρδίας· καὶ δωρήσασθαι λόγον μοι· τοῦ ἀξίως ὑμνήσαι σου· τοὺς ἀγῶνας οὓς ἤθλησας· ὑπὲρ τῆς πίστεως· τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· πῶς πανταχόθεν περι|(φ. Α^v)εσκόπεις· οἷα ποιμῆν καὶ μάρτυς· καὶ τοὺς λύκους ἐκδιώκων· ἐποδήγεις σου τὴν ποιμήνην· πρὸς γῆν τῆς ἀληθείας· βοῶν παρρησίᾳ· ὡς πρόβατα ἐγνώσθημεν· σφαγῆς διὸ θνήξωμεν· ἵνα κομισώμεθα· τὸν ἄφθαρτον στέφανον.

Β'

Ἔλθον πατρῶν βδελυξάμενος· Ἀγαθόνικε· καὶ τὰ τούτων σεβάσματα· Θεῶ προσήχθης δι' αἵματος· βοῶν ὡς ὁ Παῦλος· τῆς ἀγάπης τοῦ κτίστου μου· οὐ χωρίσει με κίνδυνος· οὐδὲ διωγμός οὐδὲ μάστιγες· διὸ μὴ μέλλετε δικασταὶ πρὸς τὴν ἔτασιν· ἐγὼ γὰρ σπεύδω· παθεῖν προθύμως· ὑπὲρ τοῦ παθόντος· ἐκουσίᾳ τῆ γνώμῃ· ἵν' ἡμᾶς ἀθανάτισας· ζωῆς τῆς αἰωνίου· δείξῃ κληρονόμους· τοὺς πίστει ἀναμέλλοντας· Χριστῶ συσταυρούμεθα· ὅπως κομισώμεθα· τὸν ἄφθαρτον στέφανον).

Γ'

Ἔγχετο (sic) φθάσαι ὁ τύραννος· πρὸς τὴν μέλλουσαν βασιλεύειν τῶν πόλεων· ὅπως κἀκεῖ ὁ πανένδοξος· καὶ στερορὸς ὀπλίτης· καταγγέλλῃ τὸ ὄνομα· τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ἀνδρειοφρόνως γὰρ ἤλεγξεν· τὴν ματαιότητα· τῶν εἰδώλων καὶ ἄνοιαν· τῶν δικαζόντων· κράζων ἀπαύστως· ἐπίγνωτε καὶ γνῶτε· ὅτι εἷς Θεὸς ὑπάρχει· ὁ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· τούτον προσκυνοῦντες· σὺν νιῶ καὶ πνεύματι· τῷ ἁγίῳ κράζομεν· Τριάς ἁγία δόξα σοι· ἐξ ἧς κομιζόμεθα· τὸν ἄφθαρτον στέφανον.

Τὸν παρόντα ὕμνον μεθ' ἑνός, δύο ἢ καὶ τριῶν οἴκων παραδίδουν ἐπίσης καὶ τὰ ἐξῆς Κοντακάρια : Βατοπεδίου 1041, Λαύρας Γ 28, Μεσσήνης 157, Μόσχας Συνοδικῆς Βιβλιοθήκης 437, Σινᾶ 926 καὶ 927. Πρβλ. Σωφρ. Εὐστρατιάδου, Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ τὰ ποιητικὰ αὐτοῦ ἔργα, Β' (ὑπὸ Μ. Νκουμίδου), ΕΕΒΣ 25 (1955), σελ. 232.— Ν. Λιβαδάρα, Κοντακάρια τοῦ Σινᾶ (Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ Ὕμνοι, τόμ. Γ'), Ἀθήναι 1957, σελ. ρλζ', σπς' καὶ υνδ'.— Γέροντος Παντελεήμονος Λαυριώτου, Συμπληρωματικὸς κατάλογος χειρογράφων κωδίκων Ἱερᾶς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας, ΕΕΒΣ 28 (1958), σελ. 146. Περὶ τοῦ κώδικος τῆς Μόσχας βλ. Amfilochij (Sergievskij), Kondakarij v Grečeskom Podlinnike XII - XIII v. po Rukopisi Moskov. Sinod. Bibliot. N. 437, Μόσχα 1879, σελ. 133 - 134 καὶ 191).

Ἐκδόσεις: Τὸ προοίμιον καὶ ὁ Α' οἶκος εὑρηγται ἐν τῷ Μηναίῳ τοῦ Αὐγούστου· βλ. ἔκδ. Ρώμης 1902, σελ. 480. Τὸ προοίμιον μόνον καὶ παρὰ Ν. Λιβαδάρα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. ρλζ'.

(Ἄνω ᾠα: *Μηνὶ Αὐγούστῳ κέ'*). *Κοντάκιον τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Τίτου ἐπισκόπου Κρήτης· ἤχος β'· πρὸς τό·* **Τὰ ἄνω ζητῶν** :

(Προοίμιον)

Τοῦ Παύλου δειχθείς· συνόμιλος, ἀπόστολε·
σὺν τούτῳ ἡμῶν· τὸν λόγον προκατήγγειλας·
τῆς ἐνθέου χάριτος·
μυστολέκτα τίτε παμμακάριστε·
διὰ τοῦτο βοῶμεν σοι·
μὴ παύση πρῆσβέων· ὑπὲρ πάντων ἡμῶν.

(Οἶκος)

Α'

Τὸν ἐπὶ γῆς· ὀφθέντα φωστῆρα· καταγγείλας ἐν κόσμῳ· τῆς αὐτοῦ ἀφενδοῦς· θεότητος ἐχρημάτισας· φίλος οἰκειῶς καὶ κληρονόμος· ὅθεν πίστει προσπίπτων σὲ ἱκετεύω· ὅπως ταῖς σαῖς· ἱκεσίαις παράσχη μοι ἔλλαμψιν· διώκων· τὴν ἀχλωδῆ· τῆς ψυχῆς μου σκοτόμαιναν | (ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ πρῶτον φύλλον).

Καὶ ὁ ὕμνος οὗτος παραδίδεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω κωδίκων, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Γ 27 τῆς Λαύρας. Ἐκ τῶν κωδίκων τούτων ἄλλοι μὲν παρέχουν τὸ προοίμιον καὶ τὸν Α' οἶκον, ἄλλοι δὲ πλείονας τοῦ ἐνὸς οἴκου, πλὴν οὐχὶ τοὺς αὐτοὺς πάντες. Οὕτως ἐν συνόλῳ παραδίδονται πέντε οἴκοι. Πρβλ. Α m f i l o c h i j, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 134. — Σ ω φ ρ. Ε ὑ σ τ ρ α τ ι ᾶ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 232. — Ν. Λιβαδάρα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. ρλζ', σπς' - σπζ' καὶ υνδ'. — Γέροντος Παντελεήμονος Λαυριώτου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 135 καὶ 146.

Ἐκδόσεις: Μηναῖον Αὐγούστου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 498-499 (τὸ προοίμιον καὶ ὁ Α' οἶκος). — Ν. Λιβαδάρα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. ρλζ' (μόνον τὸ προοίμιον).

Φύλλον δεύτερον

(Μηνὶ τῷ αὐτῷ λα'. *Εἰς τὴν κατάθεσιν τῆς Τιμίας Ζώνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου· ἤχος β'· πρὸς τό·* **Τὴν ἐν πρῆσβείαις** :

(Προοίμιον)

Τὴν θεοδόχον γαστέρα σου, Θεοτόκε,
 περιλαβοῦσα ἡ ζώνη σου ἡ τιμία
 κράτος τῆ πόλει σου ἀπροσμάχητον
 καὶ θησαυρὸς ὑπάρχει τῶν ἀγαθῶν ἀνέκλειπτος,
 ἡ μόνη τεκοῦσα ἀειπάρθενος.

(Οἴκοι)

Α'

Τίς γηγενῶν τὰ σὰ μεγαλεῖα ...

Β'

Πάντα τὰ σὰ παράδοξα ὄντως... δυνά) ¹μεις πάσας· ἀοράτως τροποῦ-
 ται· σὸν τῆ ἐσθῆτι· ἅπερ ἀγνή· φυλακτῆριον ἔθου τῆ πόλει σου· θησαύρισμα
 δὲ τὸ θεῖον· ὡσπερ τεῖχει ἡμᾶς περιβάλλοντα· φρουροῦντα περιζωννόντα·
 ἰαμάτων πηγὰς ἀναβλύζοντα· ἡ μόνη τεκοῦσα (ἀειπάρθενος).

Γ'

Νέμοις ἡμῖν· καθάπερ ἐκ κρήνης· τῆς ἀγίας σοροῦ σου· ἰαμάτων πη-
 γὰς· καὶ τρόπαια τοῖς ὑμνοῦσι σε· σὲ γὰρ ἐτύπου ἡ θεία πάλαι· κιβωτὸς τι-
 μωροῦσα· τοὺς ἐναντίους· καὶ τῷ λαῷ· τοῦ θεοῦ χορηγοῦσα τὰ θαύματα·
 διὸ σε· νῦν ἐξαιτοῦμεν· περιζῶσαι ἡμᾶς ἐν τῆ ζώνη σου· ἰσχὸν καὶ κράτος
 ἀήττητον· κατ' ἐχθρῶν ἀπειθούτων τῷ κράτει σου· ἡ μόνη τεκοῦσα
 ἀειπάρθενος.

Δ'

Γένος βροτῶν· ὑμνεῖ σου τὸ κλέος· εὐφημοῦμεν δὲ μᾶλλον· οἱ τοῦ κλή-
 ρου τοῦ σοῦ· πανύμνητε σοῦ τὰ σύμβολα· τὴν ἱεράν σου καὶ παναγίαν· καὶ
 ἐσθῆτα καὶ ζώνην· δι' ὧν καθάπερ· ἀπὸ πυρός· πᾶν κακὸν ἀφ' ἡμῶν ἀπελαύ-
 νεται· δι' ὧνπερ τὴν σωτηρίαν ἡ τιμῶσα σε πόλις πορίζεται· διὸ ἡμεῖς οἱ
 ἀνάξιοι· τῶν αἰτήσεων πέρας λαμβάνομεν· ἡ μόνη τεκοῦσα (ἀει-
 πάρθενος).

Ε'

Ἄδυτον φῶς· ἐκ σοῦ ἀνατεῖλαν· κατεφαίδρυνεν ὄντως· νοητὸν φωτι-
 σμόν· τοῦ σώματος τοῦ τιμίου σου· τὴν παναγίαν· καὶ θεῖαν ζώνην· καὶ καθάπερ

1. Ἡ συμπλήρωσις ἐγένετο ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ κώδικος τοῦ Τουρίνου κατὰ τὴν ἐκδο-
 σιν Pitra.

ἡλίου ἀδύτου φέγγος· νῦν φωταυγεῖ· ἐκ σοροῦ παναγίας ἰάματα· θαυμάτων πολλῶν τε πλήθη· δωρημάτων δὲ πάντων τῶν ἀγαθῶν· αὐτῆς τελοῦντες τὴν σήμερον· τὴν κατάθεσιν πάντες ὑμνοῦμεν σε· ἡ μόνη τεκοῦσα ἀειπάρθενος.

Ζ'

Ὁ οὐρανός· τὸν ἥλιον ἔχει· καταλάμποντα πᾶσιν· ἡ ἡμέρα τὸ φῶς· καὶ τοῦτο νύξ διαδέχεται· ἡ δὲ σορός σου ἡ παναγία· θεοτόκε παρθένε, τὴν θείαν ζώνην· ὡς οὐρανόν· περιέχει τὸν κόσμον φωτίζουσα· ἦν πάντες· οἱ βασιλεῖς τε· θείῳ πόθῳ ἰδρῶσαντο, πάναγνε· τῇ πόλει σου φυλακτήριον· δι' αὐτῆς γὰρ ἀεὶ περισώζεται· ἡ μόνη (τεκοῦσα ἀειπάρθενος).

Ζ'

Ὅντως οὐδεὶς· ἐπάξιος λόγος· εὐφημῆσαι, παρθένε· τὴν σεπτὴν ἀληθῶς· καὶ πάντιμον θείαν ζώνην σου· ἡ γὰρ τὸν πᾶσαν· | (φ. Β^ν) ἀρρήτως κτίσιν· συγκρατοῦντα περιβαλοῦσα, Θεοτόκε· θείαν νηδύν· περιζώσασα πάντων ὑπέρεκειται· τῶν ὄντως ἐπουρανίων· καὶ γηϊνῶν χρημάτων τῇ χάριτι· ἀγγέλοις ὄθεν αἰδέσιμος· καὶ ἀνθρώποις ὑπάρχει αἰνέσιμος· ἡ μόνη τεκοῦσα ἀειπάρθενος).

Η'

Ἐφθης τοῦ κόσμου πορευομένη· οὐρανίους ἀνόδους· σὸν ἀγγέλων χοροῖς· ὀδεύουσα, μητροπάρθενε· καταλιποῦσα τὴν σὴν ἐσθῆτα· καὶ τὴν θείαν σου ζώνην εἰς ἀφθαρσίας· τύπον τοῦ σοῦ ἀκηράτου καὶ θείου σκηνώματος· ἀντίτυπον ὄθεν ταῦτα· θησαυρὸν κεκτημένοι τῆς χάριτος· ἐκεῖθεν πλοῦτον δεχόμεθα· οἱ πιστῶς σε ὑμνοῦντες, πανύμνητε· (ἡ μόνη τεκοῦσα ἀειπάρθενος).

Θ'

Ἄλλον παράδεισον, Θεοτόκε· κεκτημένοι, παρθένε· τὴν σεπτὴν ἀληθῶς· ζωῆς ὡς ξύλον τὴν ζώνην σου· περιφρουροῦσαν κατατρυφῶμεν· τῶν ἐκ ταύτης θαυμάτων τῶν καθημέραν· ὄθεν πιστοί· ἐκτελοῦμεν αἰσίως τὴν σήμερον· τὴν θείαν· χάριν δὲ ταύτης· καὶ πανένδοξον ὄντως κατάθεσιν· δι' ἧς ὡς ὄπλον, πανύμνητε· στεφανοῖς εὐδοκίαις τὴν πόλιν σου· ἡ μόνη τεκοῦσα ἀειπάρθενος.

Ι'

Σὲ τὴν ἁγίαν τὴν τῶν ἁγίων· ὁ τοῦ κόσμου δεσπότης· μεταστήσας ἐκ γῆς· ἐπέπερ ἦν εὐδοκούμενον· τὴν μετὰ σώματος οἴκησίν σου· οὐρανοὺς ἐμβατεύειν τοὺς ἐπιγείους· περιστολήν· καταλεῖψαι τὴν σὴν εὐδόκησεν· τὴν θείαν

τε ζώνην ταύτην· τὴν αὐτὴν οὐρανὸν χρηματίσασαν· τῇ δόξῃ ὄντως ὑπέρι-
μον· σοῦ τὴν πόλιν ὡς κόσμον δεδώρηται· ἡ μό(νη τεκοῦσα ἀειπάρ-
θενος).

ΙΑ'

"**Αμπελος** ὡσπερ τὸν θεῖον βότρυν· ἡ τιμία τὴν ζώνην· περιφέρει σορός·
δι' ἧς ἡμεῖς θεῖαν δύναμιν· περιζωννόμεθα, Θεοτόκε· οἱ τὴν σὴν προστασίαν
εὐπορηκότες· ὅθεν καὶ νῦν· εὐφροσύνης τὸ γλεῦκος καὶ χάριτος· ταῖς σαῖς
νῦν θεαῖς πρεσβείαις· ἐμφορούμεθα πάντες ἐκ θλίψεως· τὴν ταύτης θεῖαν
κατάθεσιν· ἐτησίως τιμῶντες καὶ σέβοντες· (ἡ μόνη τεκοῦσα ἀει-
πάρενος).

ΙΒ'

Κτῆσαι ἡμᾶς· λαὸν ἐκλεκτόν σου· ὁ τὸ αἷμα τὸ θεῖον· δι' ἡμᾶς ἐν σταυ-
ρῷ· κενώσας καὶ ἀνεκαίνισας (sic)· παλαιωθέντας· | (ἐνταῦθα τελευτᾷ τὸ δεύ-
τερον φύλλον).

Τὸ προοίμιον καὶ ἓνα ἢ δύο οἴκους ἐκ τοῦ παρόντος ὕμνου γνωρίζομεν ἐκ
τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω κωδίκων, πλὴν τῶν Γ 27 καὶ Γ 28 τῆς Λαύρας, οἵτινες
οὐδὲν ἐκ τοῦ ὕμνου τούτου παραδίδουν. Ὁ καταστραφεὶς κῶδιξ τοῦ Τουρίνου,
ἐξ οὗ κυρίως ἠγτλησεν ὁ P i t r a πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1904, παρεῖχεν
ἐπίσης καὶ τὸν Γ' οἶκον: *Νέμοις ἡμῶν*... Οἱ λοιποὶ οἴκοι οἱ ἐν τῷ ἡμετέρῳ
διφύλλῳ σφζόμενοι εἶναι παντελῶς ἄγνωστοι ἄλλοθεν καὶ ἀνέκδοτοι. Πρβλ.
A m f i l o c h i j, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 135, 192. — Ν. Λιβαδάρα, ἐνθ'
ἄνωτ., σελ. ρνζ', σπη' καὶ υνε'.

Ἐκ δόσεις: Μηνᾶιον Αὐγούστου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 556 (μόνον τὸ
προοίμιον καὶ ὁ Α' οἶκος). — J. B. P i t r a, *Analecta Sacra*, τόμ. Α',
Παρίσιοι 1876, σελ. 530-531 (τὸ προοίμιον καὶ οἱ τρεῖς πρῶτοι οἴκοι ἐκ τοῦ
κώδικος τοῦ Τουρίνου). — Ν. Λιβαδάρα, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. ρνζ' (μόνον τὸ
προοίμιον).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΩΝ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

α) Ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ 212 ἀπετελεῖτο ἀρχικῶς ἐκ τεσσαράκοντα ἐπτὰ
τετραδίων.

β) Τὰ ἐκπεσόντα τετράδια εἶναι ἐπτὰ ἐκ τῆς ἀρχῆς (Α'-Ζ') καὶ τέσσαρα
ἐκ τοῦ τέλους (ΜΔ'-ΜΖ').

γ) Τὰ ἐλλείποντα ταῦτα τετράδια ἐξέπεσαν πρὸ τοῦ 1829, ὅποτε ἐστα-
χώθη διὰ τελευταίαν φοράν ὁ κῶδιξ.

δ) Οί άπολεσθέντες ύμνοι άνέρχονται εις έβδομήκοντα πέντε - όγδοήκοντα περίπου, ήτοι πενήκοντα πέντε - πενήκοντα έννέα έκ τής αρχής και είκοσιν - είκοσι τρεΐς έκ τοϋ τέλους τοϋ κώδικος.

ε) Έκ τών έκ τοϋ τέλους τοϋ κώδικος άπολεσθέντων ύμνων εις ή δύο εις την Μεταμόρφωσιν τοϋ Σωτήρος και δύο ή τρεΐς εις την Κοίμησιν τής Θεοτόκου ήσαν κατά πᾶσαν πιθανότητα άκέραιοι.

ς) Έκ τών έν τῷ διφύλλῳ σωζομένων ύμνων πέντε ήμερῶν δύο είναι παντελῶς άγνωστοι και άνέκδοτοι, τρίτου δέ ύμνου επίσης άνεκδότου σώζεται μέγα τμήμα (δέκα οΐκοι), ένῶ πρότερον ήσαν γνωστοί έξ άλλων κωδίκων μόνον τρεΐς οΐκοι.

ζ) Έκ τοϋ περιεχομένου τοϋ άνευρεθέντος διφύλλου άποδεικνύεται δια μίαν άκόμη φοράν ότι τὰ Πατμιακά Κοντακάρια είναι αξιολογώτερα και πληρέστερα πάντων τών λοιπῶν Κοντακαρίων.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Δ. ΚΟΜΙΝΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΤΜΩ ΜΟΝΗΣ (ΙΒ' - ΙΓ' αί.)

Εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς ἀπόκειται τεμάχιον χαρτῶου γράμματος (διαστ. $0,310 \times 0,255$ μ.), ἀκατάγραφον εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Φλωρίδου καὶ ἀνέκδοτον μέχρι τοῦδε. Τοῦτο εἶναι σήμερον ἀκέφαλον, οὐδεμίαν δὲ χρονολογικὴν ἔνδειξιν ἢ ὑπογραφὴν φέρει. Ἐκ τῆς γραφῆς συνάγομεν ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν ΙΒ' - ΙΓ' αἰῶνα· ἐκ τοῦ περιεχομένου του, ὅτι πρόκειται περὶ ἀναγραφῆς ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς.

Παρέχεται ἐνταῦθα ἐν φωτοτυπικῷ πίνακι τὸ σωζόμενον τεμάχιον τοῦ χαρτῶου τούτου γράμματος. Ἀκολουθεῖ διπλωματικὴ ἔκδοσις αὐτοῦ καὶ ἀναλυτικὴ ἀναγραφὴ τῶν ἐν αὐτῷ μνημονευομένων ἐγγράφων. Ἐν συνεχείᾳ ἐπιχειρεῖται ταύτισις τῶν ἀναγραφομένων ἐγγράφων πρὸς τυχὸν γνωστὰ Βυζαντινὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, χρονολογήσις καὶ χαρακτηρισμὸς τοῦ καταλόγου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περιεχομένου του.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ

[πρακτικὸν ἀπογραφῆς]

[ΙΒ' - ΙΓ' αί.]

Ὁ κατάλογος οὗτος (δηλ. τὸ σωζόμενον ἀκέφαλον τμήμα αὐτοῦ) ἀπαριθμεῖ ὑπὲρ τὰ 200 ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, τὰ ὁποῖα διεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν ὑπολοίπων ὡς «ἄχρηστα».

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ — Ὁ κατάλογος οὗτος παραδίδεται διὰ τοῦ παρόντος καὶ μόνον ἐγγράφου. Τοῦτο εἶναι ἀκέφαλον καὶ οὐδεμίαν χρονολογικὴν ἔνδειξιν ἢ ὑπογραφὴν φέρει. Εἶναι εἰλητὸν ἐκ χάρτου βαμβυκίνου, χρώματος ὑπολεύκου, διαστ. $0,310 \times 0,255$. Γεγραμμένον μέρος: $0,28 \times 0,24$. Περιθώριον ἀριστερὰ (0,015). Διατήρησις μετριωτάτη: σητόβρωτον, πολλαὶ σχισμαὶ ὀφειλόμεναι εἰς παλαιότερας ὀριζοντίους διπλώσεις. Ἐνω ἀριστερὰ ἔλλείπει ἐκ τοῦ σωζομένου ἀκεφάλου τμήματος τεμάχιον $0,025 \times 0,030$. Σωζόμενοι στίχοι: 24. Γραφὴ ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνος. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Τονισμὸς κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθός. Πολυάριθμοι συντμήσεις. Μελάνη ὑπομέλαινα. Οὐδὲν σημείωμα ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως ἢ ἐπὶ τοῦ νότου. Εἰς τὸ κάτω μέρος ὅπαι κατὰ κανονικὰ διαστήματα διὰ τὸ νῆμα ἀπρωρημένης σφραγιδος, ἣτις ἔχει ἀπολεσθῆ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ — Περὶ τούτου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

...χαρτ.α [β]ασιλικὰ... ..α...περὶ τ(ῆς) μον(ῆς) .εφ....² ... μον(ῆς) Στροβήλου
καὶ χρυ(σ)όβ(ου)λ(λα) τ(ῆς) μον(ῆς) [?] Πάτμον· τρι]ακο(σίων) μο-
δίων [?] καὶ ἔτετρα καὶ τὸ ἕτερον³ |³ [ἀπόδεσμος ἔχων βέμ]βρα(να) περὶ
τ(ῶν) πλωῖμ(ων) χ[αρτία] περὶ τ(ῆς) Λέρον καὶ τ(ῆς) Δηψῶ καὶ
χρυσόβ(ου)λ(α) τ(ῆς) αὐτ(ῆς) |⁴ [ἀπό]δ(ε)σμ(ος) ἔχων χ(α)ρτ(ία) πέντ(ε),
πρα(κτικόν) περὶ τ(ῆς) Λέρ[ου], πρα(κτικόν) τ(ῆς) Πάτμον. Ἐτερο(ς) ἀπόδε-
σμ(ος) ἔχων |⁵ σιγίλλ(ια), πρακτικ(ὰ) τ[ρ]ία περὶ τ(ῆς) Λέρον, χαρτ(ία) βέμ-
βρανα δύο, ἢ πράσις τ(οῦ) προαστείου τ(ῆς) Λέρον καὶ τὸ ἴσον τ(ῆς) πρά(σεως)
|⁶ τῆς Δηψῶ· ὑπόμνησ(ις) καὶ λύ(σις) π(ατ)ριαρχ(ικῆ) τ(οῦ) μῆ φιληθ(ῆναι);
.....ία μετὰ τῶν κουρσα[ρ]ί(ων). ἀπόδε(σμος) |⁷ τῶν ἐν τῇ Π(άτμον?) δικαιο-
μ(ά)τ(ων)· ὑπόμνησ(ις) καὶ λύ(σις) βα(σιλικῆ) ἐν ἐνὶ ἀποδέσμῳ· ὑπόμνησ(ις)
καὶ λύσις |⁸ δι' ἧς ἐτυπόθ(ησαν) τῇ μον(ῆ) ἐπέκεινα τῶν πεντακο(σίων) μο-
δίων καὶ ἐτ(έρον) σίτ(ου) μόδιοι διακό(σιοι) καὶ ἐπέκεινα τῶν κδ' |⁹ (τρι)-
κε(φά)λ(ων) ἕτερα (τρι)κέ(φα)λ(α) κδ'. ὑπόμνησ(ις) καὶ λύ(σις) περὶ τῶν
δέκα ὀκτῶ (παρίκων)· ἕτερον περὶ τ(ῶν) |¹⁰ εἰκοσιτεσσάρων (τρι)κε(φά)-
λ(ων)· πιτ(τάκ)ια δύο τ(οῦ) (πρωτο)νοτ(α)ρ(ίου). ἕτερα ὑπόμνησ(ις) καὶ
λύ(σις) περὶ τ(ῆς) Κρήτης· ἐτ(έ)ρ(α) περὶ τοῦ γ.... |¹¹ ἕτερα περὶ τῶν πλωῖ-
μ(ων), ἐτ(έ)ρα περὶ τ(ῆς) Κρήτ(ης)· ἕτερον ἐπικυρωτ(ικόν) πάντ(ων) τῶν
δικαιωμ(ά)τ(ων)· ἰσοκό¹²δικον τ(ῶν) τραγί(ων) καὶ ὑπόμνη(μα) κρητοῦ
δικα... .. ἐπὶ τῇ νήσω τὰς τρῶσ... |¹³ ταῦτα πάντα ἐν ἐνὶ ἀπ[οδέ]σμῳ· ἕτε-
ρο(ς) ἀπόδεσμο(ς) ἔχων π(ατ)ριαρχ(ικὰ) ὑπομνήμ(α)τ(α) δύοφή(αν?),
|¹⁴ διάλυ(σιν) τοῦ Ἰκαρί(ας)· τὸ βασι(λικόν) σημεῖωμα περὶ τ(ῆς) ἡγου-
μενίας τοῦ κυ[ροῦ] Χριστοδ(ού)λ(ου)· ὑπόμνησ(ις) καὶ |¹⁵ λύ(σις) π(ατ)ριαρχ-
χ(ικῆ) καὶ τὸ ἴσον τοῦ ἐπ' αὐτ(ῶ) γεγονότ(ος) π(ατ)ριαρχ(ικοῦ) πιτ-
τ(ακίου) πρὸς τ(ὸ)ν Ἰκαρ(ίας) καὶ τὸ χαρτοφυλακικόν ση¹⁶μείωμα περὶ
τ(ῆς) διαλύ(σεως) τοῦ Ἰκαρ(ίας). ἕτερο(ς) ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρ(τία) ε'
περὶ τοῦ Λάτρο(υς)· ὑπόμνησ(ις) |¹⁷ καὶ λύ(σις) περὶ τοῦ με(τοχίου?) τοῦ ...
ης [?] ξύλ.....(ος) ἔχων ...α χαρτίτ(α) πέντ(ε) περὶ τ(ῆς) Κρήτ(ης)·
σακούλιον ἔχων χαρτ(ία) βέμβραγα [?] |¹⁸ ὀκτῶ περὶ τ(ῆς) Κῶ καὶ τ(ῆς)
Στροβήλου καὶ ἕτερα χαρ[τί]α διάφορα βαμβύκιγα πέντ(ε)· χρυσόβουλ(λα)
τοῦ Λάτρο(υς) |¹⁹ δύο καὶ ἴσον βα(σιλικοῦ) πιτ(τακίου) καὶ ἕτερον χαρτ(ιον)
λατηρῶν· ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρτ(ία) πέντ(ε) πρωτότυπα καὶ ἴσα |²⁰ καὶ ἴσον
χρυσ(ο)β(ού)λ(ου) διὰ μόληβδοβούλ(ας). ἕτερα χαρτ(ία) ἐννέα τὰ ὅλα περὶ
τ(ῆς) Κῶ καὶ τ(ῆς) Στροβήλου· ἕτερο(ς) |²¹ ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρτ(ία)
πέντ(ε) περὶ τ(ῶν) αὐτ(ῶν). ἕτερο(ς) ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρτ(ία) ἰδ' περὶ
τ(ῶν) αὐτ(ῶν)· ἕτερο(ς) ἀπόδεσμο(ς) |²² ἔχων χαρτ(ία) κδ' περὶ τ(ῶν) αὐτ(ῶν)·
ἕτερο(ς) ἀπόδεσμο(ς) ἔχων χαρτ(ία) παλαιᾶ ἄχριστα γ'· ταῦτα δὲ πάντα
|²³ ἐνεμβλήθησ(αν) εἰς τ(ὰ) σακούλλ(ια) ὡς ἄχριστα· ἕτερο(ς) ἀπόδεσμο(ς)
ἔχων χαρτ(ία) ζ' διάφορα |²⁴ ἄχριστα.

Παρέχεται ἐνταῦθα τὸ περιεχόμενον τοῦ καταλόγου, ταξινομημένον εἰς ἀναλυτικὸν πῖνακα.

Αὑξ. ἀριθ.	Μνημονευόμενα ἔγγραφα	Στίχος ἔγγρα-φου	Ἀριθμὸς μνημονευομένων ἔγγράφων
1	Χαρτία βασιλικά τῆς μονῆς ...?	1	τουλάχιστον 3
2	Χαρτία τῆς Στροβίλου	2	» 3
3	Χρυσόβουλλα τῆς μονῆς Πάτμου	2	» 3
4	[Χρυσόβουλλον] περὶ τριακοσίων μοδίων [σίτου]	2	1
5	καὶ ἕτερα	2	» 3
6	Ἀπόδεσμος περιέχων βέμβρανα περὶ τῶν πλωτῶν	3	» 3
7	Χαρτία περὶ τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς	3	» 3
8	Χρυσόβουλλα τῆς αὐτῆς	3-4	» 3
9	Ἀπόδεσμος ἔχων 5 χαρτία	4	5
10	Πρακτικὸν τῆς Λέρου	4	1
11	Πρακτικὸν τῆς Πάτμου	4	1
12	Ἄτερος ἀπόδεσμος περιέχων σιγίλλια τῆς Λέρου	4-5	» 3
13	Πρακτικά τρία τῆς Λέρου	5	3
14	Χαρτία βέμβρανα δύο : ἡ πρᾶσις τοῦ προαστίου τῆς Λέρου καὶ τὸ ἴσον τῆς πράσεως τῆς Λειψοῦς	5-6	2
15	Ὑπόμνησις καὶ λύσις πατριαρχική	6	1
16	Ἀπόδεσμος τῶν ἐν Πάτμῳ [?] δικαιωμάτων	6-7	» 3
17	Ὑπόμνησις καὶ λύσις βασιλικὴ ἐν ἐνὶ ἀποδέσμῳ	7	1
18	Ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ παροχῆς 200 μοδίων σίτου πέραν τῶν 500, καὶ 24 τρικεφάλων πέραν τῶν ἡδη παρεχομένων 24	7-9	1
19	Ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ τῶν 18 παροίκων [τῆς Λέρου]	9	1
20	Ἄτερον [χρυσόβουλλον] περὶ τῶν 24 νομισμάτων	9-10	1
21	Δύο πιττάκια τοῦ πρωτονοταρίου	10	2
22	Ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ Κρήτης	10	1
23	Ἄτερα περὶ τοῦ ν...	10	1
24	Ἄτερα περὶ τῶν πλωτῶν	11	1
25	Ἄτερα περὶ τῆς Κρήτης	11	1
26	Ἄτερον [χρυσόβουλλον] ἐπικυρωτικὸν πάντων τῶν δικαιωμάτων	11	1
27	Ἰσοκώδικον τῶν τραγίων [?]	11-12	1
28	Ὑπόμνησις κριτοῦ	12-13	1
29	Ἄτερος ἀπόδεσμος ἔχων δύο πατριαρχικά ὑπομνήματα	13	2
30	καὶ διάλυσιν τοῦ Ἰκαρίας	14	1
31	Τὸ βασιλικὸν σημείωμα περὶ τῆς ἡγουμενίας τοῦ κυροῦ Χριστοδούλου	14	1
32	Ὑπόμνησις καὶ λύσις πατριαρχική [περὶ τοῦ Ἰκαρίας]	14-15	1

Αἰξ. ἀριθ.	Μνημονευόμενα ἔγγραφα	Στίχες ἔγγρα- φου	Ἀριθμὸς μνημονευομένων ἔγγράφων
			59
33	Τὸ ἴσον τοῦ πατριαρχικοῦ πιττακίου πρὸς τὸν Ἰκαρίας	15	1
34	Τὸ χαρτοφυλακικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ Ἰκαρίας	15-16	1
35	Ἔτερος ἀπόδεσμος πέντε χαρτίων περὶ τοῦ Λάτρους ..	16	5
36	Ἐπόμνησις καὶ λύσις περὶ τοῦ [μετοχίου Κρήτης ?] ..	16-17	1
37	Ἀπόδεσμος ἔχων πέντε χαρτίτζα περὶ τῆς Κρήτης ..	17	5
38	Σακκούλιον ἔχων 8 χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στρο- βίλου	17-18	8
39	Ἔτερα πέντε χαρτία διάφορα βαμβύκινα	18	5
40	Δύο χρυσόβουλλα τοῦ Λάτρους	18-19	2
41	Ἴσον βασιλικοῦ πιττακίου [περὶ τοῦ Λάτρους]	19	1
42	καὶ ἕτερον χαρτίον Λατρηνόν	19	1
43	Ἀπόδεσμος ἔχων πέντε πρωτότυπα	19	5
44	καὶ ἴσα	19	τοῦλάχιστον 3
45	Ἴσον χρυσοβούλλου διὰ μολυβδοβούλλας	20	1
46	Ἐννέα χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου	20	9
47	Ἀπόδεσμος πέντε χαρτίων περὶ Κῶ καὶ Στροβίλου ..	20-21	5
48	Ἀπόδεσμος ἐκ 14 χαρτίων περὶ Κῶ καὶ Στροβίλου ...	21	14
49	Ἀπόδεσμος ἐξ 24 χαρτίων περὶ Κῶ καὶ Στροβίλου ..	21-22	24
50	Ἀπόδεσμος ἐκ 13 παλαιῶν ἀχρήστων χαρτίων	22	13
51	Ἔτερος ἀπόδεσμος ἐξ ἑπτὰ διαφόρων ἀχρήστων χαρτίων	23-24	7
	Σύνολον ἀναγραφομένων ἔγγράφων		τοῦλάχιστον 170

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, τὸ σφζόμενον τμήμα τοῦ καταλόγου ἀπαριθμεῖ ἄνω τῶν 200 ἔγγράφων. Ἐκεῖνα τῶν ὁποίων παρέχεται ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς συμποσοῦνται εἰς 140· τὰ ἄλλα, ὅσα ἀναγράφονται κατὰ ἀποδέσμους¹ ἢ κατὰ θέματα, χωρὶς νὰ παρέχεται ὁ ἀκριβὴς ἀριθμὸς των, ἀπαρτίζουν δώδεκα τοῦλάχιστον ἐνότητες. Εἰς τὰς ἐνότητας ταύτας ἀναλογοῦν ὀπωσδήποτε πλεονα τοῦ ἐνὸς ἢ τῶν δύο ἔγγράφων, ἄλλως δὲν θ' ἀπετέλουν ταῦτα ἰδίαν ἐνότητα (ὁσάκις δεσμὶς περιλαμβάνει δύο μόνον ἔγγραφα, τοῦτο ἀναφέρεται

1. Οἱ ἀπόδεσμοὶ ἀπληρτίζοντο ἐκ πλειόνων τοῦ ἐνὸς ἔγγράφων. Εἰς τὴν ἡμετέραν ἀναγραφὴν ἢ περιεκτικότης ἐκάστου ἀποδέσμου ποικίλλει: ἄλλοτε λ.χ. παραδίδονται ἀπόδεσμοὶ ἐκ πέντε μόνων ἔγγράφων (ἀρ. 9 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς) καὶ ἄλλοτε ἀπόδεσμοὶ ἐξ 24 ἔγγράφων (ἀρ. 49). — Ἐπὶ τοῦ νώτου ἔγγράφου τῆς μονῆς Λαύρας σημειοῦται, προφανῶς πρὸς καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου ὀλοκλήρου τοῦ ἀποδέσμου: ἀπόδεσμος ἢ ἔχων χρυσόβουλλον ὄλον καὶ τὸ ἴσον τοῦ χρυσοβούλλου [...] Νικηφόρου τοῦ κτήτορος [...] τῶν ἰσῶν τοῦ βασιλέως [...] Ρωμανοῦ [...] ιε τὸ ἴσον (Actes de Lanra, σελ. XXVII).

ρητῶς· ἀριθ. 14, 21, 29, 40 κ.ἄ.). Τὸ σύνολον ἐπομένως τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἐγγράφων ὑπερβαίνει τὰ 200.

Τὴν προσοχὴν ἐπισύρει ὁ χαρακτηρισμὸς ἄχρηστα (στ. 22, 23, 24). Τὰ οὕτω χαρακτηριζόμενα ἔγγραφα ἦσαν προφανῶς κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου ἄχρηστα, ἦτοι μὴ ἐν χρήσει πλέον, εἴτε διότι εἶχον διὰ διαφόρους λόγους παύσει νὰ ἰσχύουν, εἴτε διότι ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ νεωτέρων τίτλων κυριότητος, εἴτε διότι ἀφεώρων εἰς κτήματα ὀριστικῶς ἀπολεσθέντα, κλπ.

Ὁ κατάλογος τῶν ἐγγράφων κατακλείεται μὲ τὴν φράσιν: ταῦτα δὲ πάντα ἐνεμβλήθησαν εἰς τὰ σακκούλια¹ ὡς ἄχρηστα (στ. 22, 23). Προσθήκην τῆς τελευταίας στιγμῆς ἀποτελεῖ ἴσως ἡ ἀσυνδέτως πως προσθεθεῖσα ἐν τέλει ἀναγραφή: ἕτερος ἀπόδεσμος ἔχων χαρτία ζ' διάφορα ἄχρηστα (στ. 23-24). Κατακλείς τοῦ ὅλου καταλόγου, αἰτιολογοῦσα τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, εἶναι, νομίζομεν, ἡ φράσις: ταῦτα δὲ πάντα ἐνεμβλήθησαν εἰς τὰ σακκούλια ὡς ἄχρηστα. Αὕτη δὲν ἀναφέρεται βεβαίως εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην ἀναγραφὴν ἕτερος ἀπόδεσμος ἔχων παλαιὰ χαρτία ἄχρηστα ιγ' (στ. 22)· πρῶτον μὲν, διότι δι' ἓνα ἀπόδεσμον 13 χαρτίων θὰ ἦτο ὑπεραρκετὸν ἐν σακκούλιον καὶ δὲν θὰ ἐγένετο λόγος περὶ πολλῶν σακκουλίων· δεῦτερον δέ, διότι ἡ διατύπωσις τῆς φράσεως θὰ ἦτο διάφορος (π.χ. ἕτερος ἀπόδεσμος... ὃς ἐνεμβλήθη... ἢ: χαρτία παλαιὰ... ἅπερ ἐνεμβλήθησαν...). Ὡς ἔχει διατυπωθῆ τὸ κείμενον, εἶναι φανερόν ὅτι ἀρχίζει νέα φράσις μὲ τὰς λέξεις: ταῦτα δὲ πάντα, ἀναφέρεται δὲ αὕτη, πιθανώτατα, εἰς πάντα τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ καταγραφέντα (ἔγγραφα καὶ ἀποδέσμους), τὰ ὁποῖα, διαχωρισθέντα ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐν χρήσει καὶ ἐν ἰσχύι τίτλων, ἐνεβλήθησαν εἰς εἰδικὰ σακκούλια καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ μὴ ἐν χρήσει ἀρχεῖον τῆς μονῆς.

Αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἐγγράφων, καθ' ὃν τρόπον παρέχονται, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπερβαλλόντως συνοπτικαὶ καὶ ἀόριστοι, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ περιεχομένου τῶν ἐγγράφων καὶ ἡ ἀναγνώρισις των καθίστανται δυσχερέστατα, ἐνίοτε δὲ ἀδύνατα. Παρέχονται πάντως χαρακτηρισμοὶ τοῦ εἴδους τῶν ἐγγράφων: χρυσόβουλλα (ἀρ. 3, 4, 8 κ.ἄ.), βασιλικαὶ λύσεις (17, 18, 19 κ.ἄ.), πιττάκια (21), σιγίλλια (12), πατριαρχικὰ ὑπομνήματα (29, 32), ἴσα χρυσοβούλλων ἢ βασιλικῶν πιττακίων (41, 45), χαρτοφυλακικὸν σημεῖωμα (34), πρακτικὰ (10, 11), ἰσοκώδικον (27), πράσεις καὶ ἴσα πράσεων (14), χαρτία (1, 2, 7, 14, 35, 42, 46, 47, 48, 49,

1. Ἡ τοποθέτησις ἐγγράφων εἰς σακκούλια δὲν εἶναι ἀσυνήθης. Μέχρι τῶν ἡμερῶν μας εἰς παλαιὰ μοναστήρια (λ.χ. τῶν Μετεώρων, τῆς μονῆς Δουσίκου, κλπ.) φυλάσσονται ἀπὸ αἰῶνων πλεῖστα μεταβυζαντινὰ ἔγγραφα ἐντὸς μικρῶν σάκκων ἐξ ὑφάσματος. Εἰς ἔγγραφον τοῦ 1442 μνημονεύονται χρυσόβουλλα καὶ ἄλλα ἔγγραφα τοποθετημένα «εἰς δύο σακκούλια» βλ. ΔΙΕΕ 4 (1892) σελ. 280.

50, 51)¹. Δὲν εἴμεθα βέβαιοι ὅμως κατὰ πόσον αἱ διακρίσεις αὗται ἐτηρήθησαν πάντοτε. Ὁ καταγράφων τὰ ἔγγραφα ἢ τοὺς ἀποδέσμους ἐγγράφων καθοδηγεῖται ἴσως ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ νώτου αὐτῶν συνήθη περίληψιν, ἢ ὅποια βεβαίως δὲν ἦτο πάντοτε ὁμοιομόρφως πλήρης ἢ ἀκριβής.

Ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου δὲν ἀκολουθεῖ χρονολογικὴν σειρὰν κατάξεως. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι καταγράφει τὰ ἔγγραφα ὡς ἀκριβῶς κεῖνται πρὸ αὐτοῦ, κατὰ μικρὰς ἐνότητας, κατὰ ἀποδέσμους. Ἡ μνεία τῶν ἐγγράφων κατὰ ἐνότητα — ἀναλόγως τοῦ τόπου, τῆς μονῆς ἢ τῆς ὑποθέσεως εἰς ἣν ἀναφέρονται — διευκολύνει τὴν ταξινομήσιν καὶ ταύτισίν των. Ἐξαιρέσεις πρέπει νὰ θεωρηθῆ ἢ περιπτώσεις καθ' ἣν παρέχονται πληρέστεραι πληροφοροίαι ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγραφομένων ἐγγράφων (ἀρ. 18 κ.ξ.). Ὅπωςδὴποτε ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου εἶναι σαφέστερος ὡςάκις πρόκειται περὶ ἐγγράφων τοῦ IB' αἰῶνος — καὶ δὴ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος — ἐνῶ εἶναι λίαν ἀόριστος ὅταν καταλογογραφῆ ἔγγραφα τοῦ IA' αἰῶνος. Τοῦτο ὑποβοηθεῖ, σὺν τοῖς ἄλλοις, εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου.

Αἱ περιεχόμεναι εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον ἐνότητες ἀφοροῦν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς μετόχια τῆς μονῆς κείμενα ἐκτὸς τῆς νήσου Πάτμου ἢ εἰς μονὰς τὰς ὁποίας ἀνήγειρεν ἢ ἐκ τῶν ὁποίων διῆλθεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὄσιος Χριστόδουλος, πρὶν καταλήξῃ εἰς Πάτμον. Παρακολουθοῦντες τὴν πορείαν τοῦ ὄσιου Χριστοδούλου (ἕρος Λάτρος, Μικρασιατικὰ παράλια, Στρόβιλος, Κῶς, Πάτμος)² δυνάμεθα νὰ ἐρμηνεύσωμεν τὴν παρου-

1. Ὁ ἕρος χαρτῖα ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς *Τυπικὰ μονῶν* ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν ἐγγράφων. Πρβλ. λ.χ. τὴν *Διάταξιν* τοῦ Ἀτταλειάτου (MM, τόμ. Ε', σελ. 319) καὶ κατωτέρω σελ. 159, σημ. 1. Ἀρχικῶς ὁ ἕρος οὗτος ἐσήμαινε πᾶν τὸ γεγραμμένον ἐπὶ λυτοῦ ἐγγράφου ἢ εἰλητοῦ, ἐν συνεχείᾳ δὲ οἰονδήποτε ἐπίσημον ἢ ἰδιωτικὸν ἔγγραφο, ἀνεξαρτήτως τῆς ὕλης ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο τοῦτο γεγραμμένον (S V O Γ O N O S, *Cadastre*, σελ. 20, σημ. 4). Ἴσως ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου μὲ τὸν ἕρον χαρτῖα ἀντιδιαστέλλει ταῦτα πρὸς τὰ ὑπό τινος ἐπισήμου ἀρχῆς ἀπολυθέντα ἔγγραφα (αὐτοκρατορικά, πατριαρχικά, κλπ.). Ἴσως πάλιν, ἐὰν ἐπὶ τοῦ νώτου τῶν ἀποδέσμων, τοὺς ὁποίους εἶχε πρὸ αὐτοῦ, δὲν ἀνεγράφοντο τοιαῦται διακρίσεις, ἀπέδωσεν ἀδιακρίτως τὸ περιεχόμενον αὐτῶν μὲ τὸν συνοπτικὸν ἕρον χαρτῖα.

2. Ὁ ὄσιος Χριστόδουλος τὸ 1079 ἀναχωρεῖ ἐκ τοῦ ἕρους Λάτρος λόγω τῆς προελάσεως τῶν Τούρκων καὶ ἐγκαθίσταται ἐπ' ὀλίγον εἰς τὴν Στρόβιλον, «πὸλιν παραθαλασσίαν» τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Ἐκεῖ γίνεται δεκτὸς ὑπὸ τοῦ ἤδη γνωστοῦ του μοναχοῦ Ἀρσενίου Σκηνοῦρη, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀναθέτει τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν μονήν. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1080, ὁ Χριστόδουλος εὐρίσκειται ἤδη ἐγκατεστημένος ἐν Κῶ, ὅπου καὶ ἀνεγείρει μονήν τῆς Θεοτόκου. Ἀκολουθῶς ὁ ὄσιος ἐγκαταλείπει τὴν Κῶν καὶ τὴν ἐκεῖ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν μονήν καὶ περὶ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1088 ἐγκαθίσταται εἰς Πάτμον, ὅπου καὶ ἀρχίζει τὴν ἀνεγερσιν τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ ὄσιου Χριστοδούλου βλ. Ἐρ α ς Β ρ α ν ο ῦ ς η, *Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα τοῦ ὄσιου Χριστοδούλου — Φιλολογικὴ παράδοσις καὶ ἱστορικαὶ μαρτυραίαι*, Ἀθήναι 1966, σελ. 87 κέ.

σίαν πολλῶν ἐγγράφων τοῦ καταλόγου εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς καὶ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξῆς ταξινόμησιν:

Α'—Χαρτία τοῦ Λάτρου. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐκδοθὲν κείμενον, ἦτοι εἰς τὸ σωζόμενον σήμερον τμήμα τοῦ καταλόγου, ἀναγράφονται:

α') Ἀπόδεσμος ἔχων 5 χαρτία τοῦ Λάτρου — μὴ κατονομαζόμενα (ἀρ. 35 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς).

β') Δύο χρυσόβουλλα τοῦ Λάτρου (ἀρ. 40), πιθανώτατα καὶ ἴσον βασιλικοῦ πιττακίου (ἀρ. 41).

γ') Ἄλλο «χαρτίον» Λατρηνόν (ἀρ. 42).

Οὕτω τὰ ἐκ τοῦ Λάτρου προερχόμενα ἐγγραφα ἦσαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου τοῦλάχιστον ἐννέα (5+2+1+«ἕτερον χαρτίον λατρηνόν»).

Σήμερον σφύζονται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς τρία ἐγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἔρους Λάτρου παραμονὴν τοῦ ὀσίου Χριστοδούλου. Ταῦτα δὲ εἶναι:

— Ἐνταλμα τοῦ ὀσίου Χριστοδούλου πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Λάτρου¹

— Ἐπιστολὴ τοῦ Χριστοδούλου πρὸς μὴ μνημονευόμενον πατριάρχην².

— Πατριαρχικὸν σιγίλλιον Νικολάου τοῦ Γραμματικοῦ τοῦ ἔτους 1087³. Εἰς τὸ σιγίλλιον τοῦτο γίνεται μνεῖα καὶ δύο σχετικῶν ὑπομνημάτων τῶν πατριαρχῶν Κοσμᾶ καὶ Εὐσταθίου, τὰ ὅποια ἔχουν ἀπολεσθῆ.

Ἡ παρουσία ἐγγράφων τῶν μονῶν τοῦ ἔρους Λάτρου εἰς Πάτμον οὐδὲν ξενίζει. Ὁ ὀσιος Χριστόδουλος, καίτοι εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ τῶν μονῶν τοῦ Λάτρου τὸ 1079, ἐξηκολούθει, τυπικῶς τοῦλάχιστον, νὰ εἶναι πρῶτος τῶν μονῶν τούτων μέχρι τοῦ 1087⁴. Ὅθεν δὲν ἀποκλείεται, ὅταν τὸ ἐπόμενον ἔτος (1088) κατέληξεν εἰς Πάτμον, νὰ ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ *χαρτία λατρηνά*. Ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν ἀπὸ τὸν Κωδὶκέλλον του ὅτι εἶχεν ἰδιαιτέρως μεριμνήσει, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τοῦ Λάτρου, ὅπως διασώσῃ τὰ βιβλία τῶν ἐκεῖ μονῶν⁵. Πολλῶ μᾶλλον, βεβαίως, εἶχε φροντίσει διὰ τὰ ἐγγραφα αὐτῶν. Μεταγενεστέρα ἐνθύμησις⁶ παραδίδει ὅτι ὁ περὶ τὰ

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 16 - 17, ἀρ. 3.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 17 - 19, ἀρ. 4.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 30 - 32, ἀρ. 10.

4. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ μνημονευθέντος σιγίλλου Νικολάου Γραμματικοῦ (MM, τόμ. Γ', σελ. 30 - 31).

5. MM, τόμ. Γ', σελ. 87.

6. H. O m o n t, *Note sur un manuscrit grec copié au mont Latros en 1050* [γράφη: 1049], REG 1 (1888), σελ. 336 - 339. Ἡ ἐνθύμησις αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐσχολίασεν ἀτελῶς ὁ Omont, θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ εἰδικῶς εἰς προσεχῆς δημοσίεμα.

μέσα τοῦ IB' αἰῶνος ἡγούμενος τῆς Πάτμου Λεόντιος¹ ἀπέδωκεν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Λάτρου κώδικας καὶ ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἀνήκον εἰς αὐτάς, εἶχον δὲ περιέλθει εἰς Πάτμον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου. Ὁ ἐνθυμσιογράφος σημειώνει ἐπὶ ἐνὸς κώδικος ὅτι δέδωκε [ὁ Λεόντιος] τὸ τοιοῦτον βιβλίον καὶ εὐαγγέλιον [...] σὺν δικαιομασι καὶ χρυσοβούλλοις².

Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, ὅτι τὰ ὀλίγα σχετικῶς ἔγγραφα τοῦ Λάτρου, τὰ ὅποια ἀναγράφει ὁ ἡμέτερος κατάλογος, εἶχον ἀπομείνει εἰς Πάτμον μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἡγουμένου Λεοντίου ἐπιστροφὴν τῶν κωδίκων, τῶν δικαιομάτων καὶ χρυσοβούλλων εἰς τὰς μονὰς τοῦ Λάτρου.

Πάντως οὐδὲν τῶν ἐν Πάτμῳ σφζομένων σήμερον τριῶν σχετικῶν ἐγγράφων δύναται νὰ ταυτισθῆ μετὰ βεβαιότητος πρὸς τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀορίστως ἀναγραφόμενα χαρτῖα τοῦ Λάτρου.

Β'—Χαρτῖα τῆς Στροβίλου. Ὁ κατάλογος μνημονεύει πολλὰ ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν Στρόβιλον, ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ὀλίγον³ ὁ ὅσιος Χριστόδουλος, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ τοῦ ὄρους Λάτρου καὶ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς Κῶν. Συγκεκριμένως ἀναφέρονται:

α') χαρτῖα ἐκ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 2 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς).

β') «σακκούλιον» περιέχον χαρτῖα... ὀκτώ⁴ περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 38).

γ') Ἐννέα «χαρτῖα» περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 46).

δ') Ἐτερος ἀπόδεσμος περιέχων πέντε χαρτῖα περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 47).

ε') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων 14 χαρτῖα⁵ περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 48), καὶ

ς') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων 24 χαρτῖα περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 49).

1. Ὁ Λεόντιος παρέμεινεν ἐν Πάτμῳ ὡς καθηγούμενος τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1158 καὶ 1176. Περὶ τῶν χρονολογιῶν τούτων βλ. Ἐρας Βρανούση, *Πατμιακὰ Β'—Πρόσταξις Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὲρ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς*, Χαριστήριον εἰς Ἄν. Ὁρλάνδον, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1964, σελ. 85 κέ.

2. O m o n t, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 337.

3. Εἰς τυπογραφικὴν προφανῶς ἀβλεψίαν ὀφείλεται τὸ ὑπὸ τοῦ Σακκελιῶνος (*Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη*, σελ. 44, σημ. 6) γραφόμενον ὅτι ὁ Χριστόδουλος ἤδη ἀπὸ τοῦ 1030 εὕρισκετο ἐν Στροβίλῳ.

4. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἴσως ἀναγράφεται: *βέμβρανα ὀκτώ, ἴσως τριάκοντα ὀκτώ*. Ἄλλ' ἢ ἀνάγνωσις δὲν εἶναι ἀσφαλῆς.

5. Ἐκ τῶν δύο ψηφίων τοῦ ἀριθμοῦ *ιδ'* δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλῆς ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δευτέρου γράμματος.

Τὸ σύνολον τῶν ἐκ τῆς Στροβίλου προερχομένων ἐγγράφων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς, διότι ταῦτα μνημονεύονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδιακρίτως μετὰ τῶν ἐγγράφων τῆς Κῶ. Σύνολον ἐγγράφων Κῶ καὶ Στροβίλου: ὑπὲρ τὰ 50 ἔγγραφα.

Ἐκ τοῦ πλουσίου τούτου ἀρχείου τῆς Στροβίλου ἐν μόνον ἔγγραφον διετηρήθη μέχρι σήμερον εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν. Πρόκειται περὶ χρυσοβούλλου τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου ὑπὲρ τῆς ἐν Στροβίλῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τὸ ὁποῖον σφύζεται ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν ἐπισήμῳ κεκυρωμένῳ ἀντιγράφῳ¹.

Εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν σφζομένων ἐγγράφων — συγχρόνων ἢ μεταγενεστέρων τοῦ ὀσίου — γίνεται λόγος περὶ τῶν μονῶν τῆς Στροβίλου ἢ τῶν κτημάτων των, γεγονός τὸ ὁποῖον θὰ ἐπέτρεπε νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐν Πάτμῳ μονὴ κατεῖχε κτήματα ἢ ἠγειρε ποτὲ ἀξιώσεις περὶ κτημάτων κειμένων ἐν Στροβίλῳ². Ἐξ ἄλλου, συχνάκις εἰς σύγχρονα καὶ εἰς μεταγενέστερα τοῦ ὀσίου ἔγγραφα ἐπαναλαμβάνεται ὅτι ὁ Χριστόδουλος, λαμβάνων τὴν νῆσον Πάτμον, ἀπέδωκεν εἰς τὸ δημόσιον πᾶσας τὰς κτήσεις αὐτοῦ τὰς κειμένας ἐν Κῶ ἢ ἀλλαχοῦ³, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω. Συνεπῶς, κτήματα ἢ μοναὶ κείμενα ἐν Στροβίλῳ, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀρσένιος Σκηνοῦρης εἶχε δωρήσει εἰς τὸν Χριστόδουλον (γεγονὸς τὸ ὁποῖον θὰ ἠρμήνευε τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ὁ Χριστόδουλος ἀναχωρῶν ἐκ Στροβίλου ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἔγγραφα τῆς ἐκεῖ μονῆς), οὐδέποτε περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τῶν μοναχῶν τῆς Πάτμου. Διὰ τοῦτο καὶ οὐδέποτε, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν σφζομένων ἐγγράφων, οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου ἠγειρον ἀξιώσεις περὶ κατοχῆς κτημάτων τῆς Στροβίλου. Καὶ εἰς δεδομένην στιγμήν — ὡς ἦτο ἡ σύνταξις τοῦ καταλόγου — οὗτοι ἠθέλησαν ν' ἀπαλλα-

1. Βλ. ἐκδοσιν τοῦ ἐγγράφου ὑπὸ Ἑρασ Βρανούση, *Πατμιακά Α' — Χρυσόβουλλον τοῦ αυτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου ὑπὲρ τῆς ἐν Στροβίλῳ μονῆς τοῦ Προδρόμου*, ΕΕΒΣ 33 (1964), σελ. 52 - 69.

2. Εἰς χρυσόβουλλον Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1085, ὑπὲρ τῆς ἐν Κῶ ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Χριστοδοῦλου μονῆς τῆς Θεοτόκου (ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 24) γίνεται μνεῖα κτημάτων τὰ ὁποῖα ἐδωρήσατο εἰς τὴν μονὴν ταύτην *Μαρία ἡ μοναχή*, ἡ ὁποία, ὡς ἀπεδείξαμεν ἄλλοτε (ΕΕΒΣ 33, 1964, σελ. 67 - 68), ταυτίζεται μὲ τὴν *Μαρίαν Καβαλλουρίναν*, ἀδελφὴν τοῦ βεστάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Καβαλλούρη. Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ κτίτορες τῆς ἐν Στροβίλῳ μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ συνεπῶς θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν νὰ συνδυάσῃ κανεὶς τὰ ἐν Στροβίλῳ κτήματα τῶν δύο ἀδελφῶν πρὸς τὰ δωρηθέντα εἰς τὴν ἐν Κῶ μονήν. Δυστυχῶς ὅμως τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου δὲν μνημονεῖ πού ἔκειντο τὰ δωρηθέντα κτήματα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν συναγωγὴν συμπερασμάτων περὶ κτήσεων τοῦ Χριστοδοῦλου εἰς Στροβίλον.

3. Τοῦτο παραδίδει ὁ ἴδιος ὁ Χριστόδουλος ἐν τῇ Ἑποτυπώσει του (ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 65). Πρβλ. καὶ τὸ ἰδρυτικὸν χρυσόβουλλον τῆς μονῆς Πάτμου (ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 45).

γοῦν τοῦ περιττοῦ φόρτου τῶν ἀχρήστων εἰς αὐτοὺς ἐγγράφων τῆς Στροβίλου, τοποθετοῦντες ταῦτα εἰς τὸ μὴ ἐν χρήσει ἀρχεῖον τῆς μονῆς.

Γ'—Χαρτία τῆς Κῶ. Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, τὰ ἐγγραφα τῆς Κῶ ἀναγράφονται πάντοτε μετὰ τῶν ἐγγράφων τῆς Στροβίλου. Ἐπαναλαμβάνω:

α') σακκούλιον περιέχον «χαρτία» ...ὀκτὼ¹ περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 38 τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς).

β') Ἐννέα «χαρτία» περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 46).

γ') Ἐτερος ἀπόδεσμος περιέχων πέντε χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 47).

δ') Ἐτερος ἀπόδεσμος περιέχων 14 χαρτία² περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 48).

ε') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων 24 χαρτία περὶ τῆς Κῶ καὶ τῆς Στροβίλου (ἀρ. 49).

Σύνολον ἐγγράφων ἐκ Στροβίλου καὶ Κῶ: ὑπὲρ τὰ 50 ἐγγραφα. Ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐγγράφων τῆς Κῶ (πιθανώτατα τὰ περισσότερα ἀφεώρων εἰς τὰς ἐν Κῶ κτήσεις τοῦ Χριστοδούλου) εἰς τὸ ἀρχαιοφυλακεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς σφύζονται σήμερον μόνον δύο χρυσόβουλλα³. Ταῦτα δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτισθοῦν πρὸς τὰ ἀορίστως ἀναγραφόμενα εἰς τὸν κατάλογον «χαρτία» τῆς Κῶ.

Ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς Στροβίλου σφύζεται, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἐν μόνον χρυσόβουλλον μετὰ τοῦ ἀντιγράφου του. Κατὰ ταῦτα, ἐκ συνόλου ὑπερπεντήκοντα ἐγγράφων τῶν δύο ἐνοτήτων Κῶ καὶ Στροβίλου σφύζονται μόλις 4 ἢ 5 ἐγγραφα. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι εὐγλωττοι: μαρτυροῦν καὶ περὶ τῆς τύχης τῶν λοιπῶν ἐγγράφων τοῦ καταλόγου, τὰ ὅποια εἶχον «ἐμβληθῆ» ὡσαύτως

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 144, σημ. 4.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 144, σημ. 5.

3. Ταῦτα εἶναι: α') Χρυσόβουλλον Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, τοῦ Ὀκτωβρίου 1079 (MM, τόμ. Γ', σελ. 21 - 23, ἀρ. 6), ὑπὲρ τῶν δύο κελλίων τὰ ὅποια εἶχεν ἀνεγείρει ἐπὶ τοῦ ὄρους Δικαίου ὁ φίλος καὶ εὐεργέτης τοῦ Χριστοδούλου μοναχὸς Ἀρσένιος Σκηνοῦρης· καὶ β') Χρυσόβουλλον Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ Μαρτίου 1085, διὰ τοῦ ὁποῦ ὁ αὐτοκράτωρ ἀφ' ἐνὸς ἐπεκύρωσε τὴν παραχώρησιν δύο τοπίων τῆς Κῶ (τοῦ Καστριανοῦ καὶ τοῦ Πηλέ), τὴν ὁποῖαν εἶχε πραγματοποιήσει Νικηφόρος ὁ Βοτανειάτης παλαιότερον (διὰ μὴ σφύζομένου πιττακίου του), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὠριζεν ὅπως ἢ ὑπὸ τοῦ Χριστοδούλου νεοϊδρυθεῖσα ἐπὶ τῶν τοπίων τούτων μονὴ τῆς Θεοτόκου ἔχη τὸ αὐτοδέσποτον καὶ αὐτεξούσιον (MM, τόμ. Γ', σελ. 23 - 25, ἀρ. 7). — Τὸ ἐγγραφοῦν τοῦ ἀναγραφέως τῆς Κῶ Χριστοφύρου Κοψηνοῦ (MM, τόμ. Γ', σελ. 57 - 58, ἀρ. 18), διὰ τοῦ ὁποῦ διατάσσεται ἡ ἀποστράτευσις τῶν κατοίκων τῆς Πάτμου καὶ ἀντ' αὐτῆς ἡ ἐπιστράτευσις τῶν κατοίκων τῆς Κῶ, ἦτο ἀσφαλῶς ταξινομημένον μετὰ τῶν ἐγγράφων τῆς Πάτμου καὶ οὐχὶ τῆς Κῶ.

έντός τοῦ αὐτοῦ χώρου. Ἐξ ἄλλου ἡ τοποθέτησις τῶν ἐγγράφων τῆς Κῶ μετὰ τῶν ἀρχήστων εἰς τοὺς Πατμίους μοναχοὺς ἐγγράφων τῆς Στροβίλου, σημαίνει, προφανῶς, ὅτι καὶ τὰ ἐγγραφα τῆς Κῶ ἦσαν ἐξ ἴσου περιττὰ δι' αὐτούς.

Ἀπαραίτητος εἶναι ἐνταῦθα διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου μικρὰ παρέκβασις περὶ τῶν ἐν Κῶ κτήσεων τοῦ Χριστοδούλου καὶ τῆς τύχης αὐτῶν.

Ὁ Χριστόδουλος, εὐρισκόμενος ἐν Κῶ ἤδη πρὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1080, ἐπεδόθη ἐνωρίτατα εἰς τὴν ἴδρυσιν μονῆς τιμωμένης εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἀνέγερσις τῆς ἐν λόγῳ μονῆς πιθανώτατα εἶχε περατωθῆ περὶ τὸ 1085, ὅποτε καὶ ἔλαβεν ὁ Χριστόδουλος ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἀλέξιον τὸ σφζόμενον μέχρι σήμερον χρυσόβουλλον φορολογικῶν ἀπαλλαγῶν τῆς μονῆς ταύτης¹. Ἄλλ' ὅτε ἀργότερον, ὀλίγον πρὸ τοῦ Αὐγούστου 1088, ὁ Χριστόδουλος ἀπεφάσισε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐρημικὴν Πάτμον, ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνυδρον νῆσον ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἀποδώσῃ εἰς τὸ δημόσιον πάσας τὰς ἄλλας κτήσεις αὐτοῦ². Ὁ Χριστόδουλος, ἀποδεχθεὶς τοὺς ὄρους τοῦ αὐτοκράτορος, μετόκησεν εἰς Πάτμον.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ σύντροφοὶ του ἐντός ὀλίγου ἐγκατέλειψαν αὐτόν, ἐπανελθόντες προφανῶς εἰς τὸ πλούσιον, πολυάνθρωπον καὶ ἀσφαλέστερον μοναστήριον τῆς Κῶ³. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστόδουλος καταφεύγει ἐκ νέου εἰς τὸν Ἀλέξιον καὶ ζητεῖ ὅπως τοῦ ἐπιστραφῇ ἡ ἐν Κῶ μονή⁴.

Δὲν παραδίδεται μέχρις ἡμῶν ἡ ἀπάντησις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου εἰς τὴν δέησιν τοῦ θνήσκοντος Χριστοδούλου. Φαίνεται ὅμως ὅτι αὕτη ἦτο ἀρνητικὴ. Διότι εἰς οὐδὲν σφζόμενον ἐγγραφοῦν ἐκ τῶν ἀπολυθέντων ἀμέσως

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 23 - 25, ἀρ. 7.

2. Πρβλ. τὸ ἰδρυτικὸν χρυσόβουλλον τῆς Πάτμου (MM, τόμ. Γ', σελ. 45). Ὡσαύτως, βλ. Ὑποτύπωσιν τοῦ ὀσίου Χριστοδούλου, ἐνθ' ἀναγράφεται: ...ὕπεξέστην μὲν ἐγὼ τῷ μέρει τοῦ δημοσίου πάντων τῶν ἀπὸ τε τοῦ Σκηνοῦριου, ἀπὸ τε ἄλλων προσώπων προσκτηθέντων μοι ἐν τε τῇ Κῶ καὶ ἐν τῇ Στροβίλῳ, μόνα ὑποκρατήσας τὰ ἐν τῇ Λέρονῳ δύο προάστεια ἐκ τοῦ πολλάκις ἤδη μνημονευθέντος Σκηνοῦριου καὶ τοῦ Καβαλλοῦριου... (MM, τόμ. Γ', σελ. 65).

3. Εἰς τὸν Κωδικελλόν του ὁ ὀσιος γράφει (MM, σελ. 88): ...διὰ δὲ τὸ εἶναι τὸ τοιοῦτον νησίον, ἡ Πάτμος, ἄοικον, κουρσευόμενον παρὰ τε τῶν Ἀγαρηνῶν, τῶν κουρσαρίων καὶ τῶν Τούρκων καὶ παρὰ πάντων αἰχμαλωτίζεσθαι, δεδιότες οἱ μοναχοὶ οὐδ' εἶχον, ἀπέφυγον ἀπ' ἐμοῦ μὴ πεισθέντες κατοικῆσαι ἐν τῇ Πάτμῳ, καταλιπόντες μὲ μόνον...

4. Αὐτόθι: ...καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸ εὐσπλαγγχρον καὶ γαλήνιον κράτος καταφεύγω τῆς θεοπροβλήτου καὶ ἀγίας βασιλείας αὐτοῦ, ἵνα [...] δωρήσῃται μοι καὶ αὐτὸς τὴν ὀρηθεῖσαν μου μονήν, τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τὴν ἐν τῇ Κῶ [...] ὡς ἂν οἱ μοναχοὶ ἐν ταύτῃ [...] τὴν ἀνάπανσιν [ἔχωσιν] καὶ ἀφόβως διάγωσιν.—Τεῖνω δὲ νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ Χριστόδουλος συνέταξε τὸν Κωδικελλόν του μὲ μοναδικὸν σκοπὸν ὅπως ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐν Κῶ παλαιῶν κτήσεών του εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Πάτμου.

μετά τὸ ἔτος συντάξεως τοῦ Κωδικέλλου (μετὰ τὸ 1093) γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐν Κῶ κτήσεων.

Εἰς δέησιν τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς Λεοντίου πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ, τοῦ ἔτους 1158, ἐπαναλαμβάνεται ὅτι αἱ ἐν Κῶ κτήσεις τοῦ Χριστοδούλου ἐξηκολούθουν ἀνήκουσαι εἰς τὸ δημόσιον¹.

Μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος παραχωροῦνται διὰ πατριαρχικῶν σιγίλλων καὶ βασιλικῶν προστάξεων κτήσεις τῆς Κῶ εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Μετὰ τινὰ σοβαρὰν πειρατικὴν ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς Πάτμου, ὃ ἐν Νικαίᾳ τότε ἔδρευεν πατριάρχης Ἀρσένιος Αὐτωρειανὸς δίδει εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν τὰς ἐν Κῶ μονὰς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ² καὶ τῶν Σπονδῶν (ἐν ἔτει 1258)³ ὡς μετόχια αὐτῆς. Μνημονευτέον ὅτι ἡ μὲν μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ὄρους Δικαίου, ὅπου, ὡς εἴδομεν⁴, ὁ Ἀρσένιος Σκηνοῦρης εἶχεν ἀνεγείρει δύο κελλία, ἡ δὲ μονὴ τῶν Σπονδῶν κατεῖχε κτήματα τὰ ὁποῖα ἀνήκον ποτὲ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοδούλου ἰδρυθεῖσαν μονὴν τῆς Θεοτόκου⁵. Τοιοῦτοτρόπως, ἀπὸ τοῦ 1258 καὶ ἐξῆς, εἰς τὴν κυριότητα τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς περιέρχονται κτήματα καὶ ὀλόκληροι περιοχαὶ τὰς ὁποίας κατεῖχεν ἄλλοτε ὁ ὄσιος Χριστόδουλος.

Κατὰ ταῦτα εἶναι φυσικὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἡμέτερος κατάλογος συνετάχθη πρὸ τοῦ 1258, ἐφ' ὅσον ἐν αὐτῷ δηλοῦται ὅτι ἐτίθεντο ἐν ἀχρησία π ἄ ν τ α τὰ ἔγγραφα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν Κῶν. Διότι θὰ ἦτο ἀπίθανον

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 111: ...ὡς δῶρον γὰρ [...] τὴν τοιαύτην νῆσον τὴν Πάτμον σὺν τῇ Λευφῷ [...] τὸ βασιλεῖον ἐκείνου κράτος [= τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ] ἀνέθετο, ἀντιδότος καὶ τοῦ πατρὸς [= Χριστοδούλου] τῷ μέρει τοῦ δημοσίου ὅσα κατὰ τὴν νῆσον τὴν Κῶ ἐκείνος ἐκέκτητο...

2. Τὸ σιγίλλιον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ ἐλάμβανον τὴν μονὴν τοῦ Σωτῆρος δὲν παραδίδεται. Ἀλλ' εἰς χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦ ἔτους 1292 (MM, τόμ. Γ', σελ. 237) ἀναγράφεται, μεταξὺ τῶν μετοχιῶν τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, μετόχιον ἐπ' ὀνόματι τιμώμενον τοῦ [...] Σωτῆρος Χριστοῦ, προσὸν τῇ μονῇ διὰ γράμματος τοῦ ἀγνωστάτου πατριάρχου ἐκείνου κυροῦ Ἀρσενίου.— Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐν Πάτμῳ μονὴ ἀποκτᾷ κτήσεις ἐπὶ τῆς νήσου Κῶ μετὰ τὸ 1258.— Περὶ τῆς μονῆς τοῦ Σωτῆρος βλ. Ἐ. Κ α ρ π α θ ἰ ο υ, Ἡ ἐν Κῶ πάλαι ποτὲ διαλάμψασα ἱερὰ μονὴ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον 1 (1955), σελ. 48 - 56.

3. Πρβλ. τὸ σχετικὸν πατριαρχικὸν σιγίλλιον Ἀρσενίου τοῦ Αὐτωρειανοῦ τοῦ ἔτους 1258 (MM, τόμ. Γ', σελ. 193 - 195, ἀρ. 72).— Περὶ τῆς μονῆς ταύτης βλ. Ἐ. Κ α ρ π α θ ἰ ο υ, Ἡ ἐν Κῶ πάλαι ποτὲ διαλάμψασα ἱερὰ μονὴ τῶν Σπονδῶν, Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον 2 (1956), σελ. 3 - 25. Αἱ προτεινόμεναι εἰς τὴν μελέτην ταύτην χρονολογήσεις ἐγγράφων τοῦ Πατριαρχικοῦ ἀρχείου δέον ὅπως ἐπανεξετασθοῦν.

4. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 146, σημ. 3.

5. Ταῦτα ἦσαν λ.χ. χωράφια τὰ ἐν τοῖς Περιπάτου καὶ τῆς Ἀντιμαχίας (MM, τόμ. Γ', σελ. 200). Ἀλλ' ἀκριβῶς τὰ κτήματα ταῦτα ἀνήκον εἰς τὸν Χριστόδουλον (MM, τόμ. Γ', σελ. 88).

οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου νὰ τοποθετήσουν εἰς τὸ μὴ ἐν χρήσει ἀρχεῖον τῆς μονῆς σοβαροὺς τίτλους ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν ἐν Κῶ κτημάτων — ὡς ἦσαν τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα εἶχε κληροδοτήσει εἰς αὐτοὺς ὁ Χριστόδουλος — μετὰ τὸ 1258, ὅποτε διεκδικοῦν μετόχια τῆς Κῶ, τῶν ὁποίων τὰ κτήματα, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, ἀνήκον ποτε εἰς τὸν Χριστόδουλον.

Κατὰ ταῦτα ἔχομεν πιθανώτατον *terminus ante quem* διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τὸ ἔτος 1258. Ἡ γνώμη αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ ἄλλα δεδομένα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω¹.

Δ'—Χαρτία τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς. Ἐγγραφα τῆς Λέρου ἀναφέρονται εἰς πέντε σημεῖα τοῦ καταλόγου :

α') Χαρτία περὶ τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς (ἀρ. 7, ἴσως καὶ ἀρ. 8).

β') Πρακτικὸν τῆς Λέρου (ἀρ. 10).

γ') Ἐτερος ἀπόδεσμος ἔχων σιγίλλια τῆς Λέρου (ἀρ. 15) καὶ τρία πρακτικά τῆς Λέρου (ἀρ. 13).

δ') Δύο χαρτία βέμβρανα: ἡ *πραῖσις* τοῦ *προαστίου* τῆς Λέρου καὶ ἴσον τῆς *πράσεως* τῆς Λειψοῦς (ἀρ. 14).

ε') Ἐπιόμνησις καὶ λύσις περὶ τῶν 18 παροίκων [τῆς Λέρου] (ἀρ. 19).

Κατὰ ταῦτα τὸ σύνολον τῶν ἐγγράφων τῆς Λέρου καὶ τῆς Λειψοῦς δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἀκριβῶς. Ὅπωςδὴποτε τὰ ἔγγραφα τῆς Λέρου ὑπερέβαινον τὰ δέκα (αχαρτία) + 1 πρακτικὸν + σιγίλλια + 3 πρακτικά + 1 πράσις = τοῦλάχιστον 10). Τὰ δὲ ἔγγραφα τῆς Λειψοῦς ἦσαν τοῦλάχιστον δύο.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστουδούλου κτῆσις τῶν δύο *προαστίων*² τῆς Λέρου καθὼς καὶ τῆς νήσου Λειψοῦς, εἶχεν ἐπικυρωθῆ δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ χρυσοβούλλου *σιγιλλίου* Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ³, τὸν Μάιον τοῦ 1087, ὅτε ἀκόμη ὁ ὄσιος διέμενεν ἐν Κῶ. Τὴν δωρεὰν ταύτην ἠκολούθησε, κατὰ τὴν συνήθη διαδικασίαν, ἀπόλυσις πολλῶν ἐγγράφων, τινὰ τῶν ὁποίων σώζονται εἰσέτι ἐν ἀντιγράφοις εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς: λ.χ. βασιλικὸν πιτ-

1. Ἐπεὶ τῆς ἀπόψεως ταύτης συνηγορεῖ τὸ ὅτι οὐδὲν ἐκ τῶν παραδιδομένων ὑπὸ τοῦ καταλόγου ἐγγράφων ἀνήκει — καθ' ὅσον γνωρίζομεν — εἰς τὸν ΙΓ' αἰ., καὶ συγκεκριμένως εἰς κτήματα ἢ μετόχια τὰ ὁποῖα κατεῖχεν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἡ μονὴ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Οὐδεμίαν π.χ. μνεῖαν ἐγγράφων ἀφορώντων εἰς μετόχια τοῦ Πύργου ἀπαντᾷ εἰς τὸν κατάλογον, ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ταῦτα ἀνεγράφοντο εἰς τὸ ἐλλείπον ἀνω τμήμα τοῦ καταλόγου.

2. Ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω (σελ. 147, σημ. 2) τὰ *προάστια* ταῦτα εἶχον δωρηθῆ ἀρχικῶς εἰς τὸν Χριστόδουλον ὑπὸ τοῦ Σκηνοῦρη καὶ τοῦ Καβαλλοῦρη (MM, τόμ. 5', σελ. 65). — Περὶ τοῦ ὅρου *προάστιον* βλ. D ö l g e r, *Finanzverwaltung*, σελ. 127 καὶ O s t r o g o r s k y, *Féodalité*, σελ. 35.

3. MM, τόμ. 5', σελ. 25 - 28, ἀρ. 8.

τάκιον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ¹, δεσποινικὸν πιττάκιον Ἄννης τῆς Δαλασσηνῆς² καὶ πρακτικὸν παραδόσεως τῶν κτημάτων³.

Ὅτε ὁ Χριστόδουλος, γενόμενος κύριος τῆς Πάτμου (Αὐγούστος 1088), ὑπεχρεώθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ δημόσιον πάσας τὰς κτήσεις αὐτοῦ, διετήρησε μόνον ὅσα κατεῖχεν ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ⁴. Ἐπειδὴ ὁμοῦς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1087 καὶ 1089 εἶχον προκύψει διαφοραὶ τινες μεταξὺ τῶν Πατμίων μοναχῶν καὶ ἐποίκων τῆς Λέρου ἐν σχέσει πρὸς τὰς κτήσεις ταύτας, ἐξεδόθησαν προστάγματα καὶ ἐγγράφα δημοσίων λειτουργῶν, τὰ ὅποια ἐρρύθμιζον τὰ προκύψαντα ζητήματα. Μνημονευτέον ὅτι οὐδὲν τῶν ἐγγράφων τούτων διεσώθη ἐν πρωτοτύπῳ. (Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ τμῆμα ἐγγράφου δημοσίου λειτουργοῦ ἀκέφαλον καὶ ἀνέκδοτον, ἐσχάτως ἀνευρεθέν). Τὰ ἐγγράφα ταῦτα παραδίδονται εἰς δύο διαφέροντα ἀπ' ἀλλήλων παλαιὰ ἀντίγραφα πρακτικοῦ⁵.

Καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοδούλου (1093) οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ διετήρησαν τὰς ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῷ κτήσεις. Τὸ 1099, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός, διὰ βασιλικῆς λύσεως⁶ ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Πατμίους μοναχοὺς ὅπως διατηροῦν ἐν Λέρῳ δώδεκα παροίκους, εἰς τοὺς ὁποίους μάλιστα παρείχοντο φορολογικαὶ ἀπαλλαγαί.

Τὸ ἐπόμενον σφζόμενον ἐγγράφον, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν προσστίων Λέρου καὶ Λειψοῦς, εἶναι ἀντίγραφον βασιλικῆς λύσεως Μανουῆλ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1145⁷. Ἐν αὐτῇ ἀναγράφεται ὅτι, κατόπιν δεήσεως τοῦ καθηγουμένου Θεοκτίστου (σώζεται ὡσαύτως καὶ ἡ δέησις αὕτη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντιγράφου), ὁ βασιλεὺς ἐπιτρέπει εἰς τὴν μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὅπως διατηρῇ ἐν Λέρῳ ἐπὶ πλέον τῶν 12 παροίκων — τοὺς ὁποίους εἶχεν, ὡς εἶδομεν, παραχωρήσει Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός — ἐτέρους ἕξ, ἥτοι ἐν συνόλῳ 18 παροίκους. Τοῦ ἐγγράφου τούτου τὸ πρωτότυπον ἔχει ἀπολεσθῆ. Δύναται ὁμοῦς τοῦτο νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 19 ἐγγράφον τοῦ ἡμετέρου καταλόγου: *ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ τῶν δεκαοκτῶ παρίκων*. Κατὰ ταῦτα τὸ ἔτος 1145 ἀποτελεῖ *terminus post quem* διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ ἐκδιδομένου ἐνταῦθα καταλόγου⁸.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 29, ἀρ. 9.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 32 - 33, ἀρ. 11.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 34 - 44, ἀρ. 12.

4. Βλ. ἄνωτ., σελ. 147, καὶ σημ. 2.

5. MM, τόμ. Γ', σελ. 34 - 44.

6. MM, τόμ. Γ', σελ. 94 - 95, ἀρ. 22.

7. MM, τόμ. Γ', σελ. 104 - 105, ἀρ. 26. Μνεία τῆς λύσεως ταύτης ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1158 (MM, τόμ. Γ', σελ. 111).

8. Νέα μνεία τῶν κτήσεων τούτων ἀπαντᾷ εἰς ἐγγράφα τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος (λ.χ. MM, τόμ. Γ', σελ. 214 καὶ σελ. 217). Ἐλάχιστα ἐγγράφα τοῦ ἀρχείου ἀπὸ τῶν μέσων

Πλὴν τοῦ ἐγγράφου τούτου οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῶν νῦν σωζομένων ἐν Πάτμῳ δύναται μετ' ἀσφαλείας νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγραφόμενα. Σημειοῦμεν ὅτι οὐδὲν τῶν περὶ Λέρου καὶ Λειψοῦς ἀναγραφόμενων ἐν τῷ καταλόγῳ ἐγγράφων κατονομάζεται ρητῶς ὡς χρυσόβουλλον, ἂν καὶ περὶ τῶν κτήσεων τούτων ἀπελύθησαν, ὡς εἶδομεν, καὶ διεσώθησαν μέχρι σήμερον ἐν Πάτμῳ (ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν ἀντιγράφῳ), πλείονα τῶν πέντε αὐτοκρατορικὰ ἔγγραφα.

Σῶζεται ἐν Πάτμῳ ἴσον βασιλικῷ πιττακίου περὶ τῶν ἐν Λειψῶ, Λέρῳ κλπ. κτήσεων τῆς μονῆς¹, εἰς τὸ νῶτον τοῦ ὁποίου ἀναγιγνώσκομεν: Ἰσ(ον) βα(σιλικοῦ) πιτ(ακίου) πε(ρι) τοῦ καταστρωθ(ῆ)ν(αι) τὸ χρυ(σόβου)λλο(ν) τ(ῆς) Ληψῶ, τ(ῆς) Φαρμ(ακοῦς), τ(ῶν) δύο προ(ασ)τ(είων) τῆς Λέρου (καὶ) τ(οῦ) ημί(σεος) τ(οῦ) Πα(ντελίου). Τὸ σημεῖωμα τοῦτο, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρος, ἔχει πιθανώτατα γραφῇ διὰ χειρὸς τοῦ συντάξαντος τὸν ἡμέτερον κατάλογον.

Ε'—Χαρτία περὶ τοῦ Ἰκαρίας. Ὁ κατάλογος παραδίδει ὀλόκληρον ἀπόδεσμον περιέχοντα διάφορα ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὸν [ἐπίσκοπον] Ἰκαρίας². Συγκεκριμένως ἀναφέρονται:

α') δύο πατριαρχικὰ ὑπομνήματα περὶ τοῦ Ἰκαρίας (ἀρ. 29).

β') διάλυσις τοῦ Ἰκαρίας (ἀρ. 30).

γ') ὑπόμνησις καὶ λύσις πατριαρχικῆ πρὸς τὸν Ἰκαρίας (ἀρ. 32).

δ') ἴσον πατριαρχικοῦ πιττακίου πρὸς τὸν Ἰκαρίας (ἀρ. 33).

ε') χαρτοφυλακικὸν σημεῖωμα περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ Ἰκαρίας (ἀρ. 34).

Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἀποδέσμου περιείχετο καὶ «βασιλικὸν σημεῖωμα» (ἀρ. 31) περὶ τῆς ἡγουμενίας τοῦ κυροῦ Χριστοδούλου (ἄγνωστον ἂν πρόκειται περὶ τοῦ ἰδρυτοῦ ὀσίου), μᾶλλον ἄσχετον πρὸς τὰ προμνημονευθέντα. Σύνολον: 7 ἔγγραφα περὶ τοῦ Ἰκαρίας.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀποδέσμου τούτου διαφωτίζεται κυρίως ὑπὸ σωζομένου πατριαρχικοῦ σιγιλίου τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργη, τοῦ ἔτους 1158³.

τοῦ IB' αἰ. μέχρι τῶν μέσων τοῦ II' αἰ. ἔχουν περισωθῆ, καὶ τοῦτο, προφανῶς, λόγῳ τῶν ἀναστατώσεων, ἐπιδρομῶν, δηώσεων κλπ., τῶν τεταραγμένων ἐκείνων χρόνων. Φαίνεται πάντως ὅτι οὐδεμία οὐσιώδης ἀλλαγὴ ἐσημειώθη εἰς τὰς ἐν Λέρῳ καὶ Λειψῶ κτήσεις τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο. Διότι εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν μέσων τοῦ II' αἰ. τὰ προάστια τῆς Λέρου καὶ ἡ νῆσος Λειψῶ ἀναφέρονται κανονικῶς ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 29.

2. Περὶ τῆς ἐπίσκοπης Ἰκαρίας, ἡ ὁποία ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Ρόδου μέχρι τοῦ II' - IΔ' αἰ., βλ. Ἰ. Μ ε λ ᾶ, Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας, τόμ. Β', Ἀθήναι 1958, σελ. 251 κέ., ὅπου καὶ ἡ προγενεστέρα βιβλιογραφία.

3. G r u m e l, *Regestes*, ἀρ. 1049. — MM, τόμ. Γ', σελ. 113 - 117, ἀρ. 29.

Ὡς παραδίδει τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο, ὅτε καθηγούμενος ἐν Πάτμῳ διετέλει ὁ Θεόκτιστος¹, ὁ ἐπίσκοπος Ἰκαρίας «κακεντρεχῆς ἀνὴρ καὶ τὰ ἀλλότρια σφετεριζόμενος δίκαια», ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε τῇ συναινέσει τοῦ Θεοκτίστου, ὅπως ἢ ἐν Πάτμῳ βασιλικὴ καὶ σταυροπηγικὴ μονὴ ὑπαχθῆ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του, ἐγκαταλείπουσα τὸ αὐτοδέσποτον καὶ αὐτεξούσιον αὐτῆς. Ἐγένοντο δὲ καὶ γραπταὶ συμφωνίαι μεταξύ Θεοκτίστου καὶ ἐπισκόπου Ἰκαρίας: ἦκον εἰς διαλύσεις² ἑκάτεροι καὶ συμφωνίας πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν ἐτέροις διαφερόντων ἐξέθεντο [...] καὶ δὴ καὶ ἔγγραφα περὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν ἀρεσκείας διαλαμβάνοντα ἀφ' ἑκατέρων πρὸς ἀλλήλους προβεβήκασιν³. Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς συμφωνίας ταύτης καὶ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ τὸν Ἰκαρίας. Μόλις τὸ 1132 ἢ ἐν Πάτμῳ μονή, ἐπὶ πατριάρχου Ἰωάννου Ἀγαπητοῦ, εἶχε γίνει σταυροπηγικὴ⁴. Συνεπῶς ἡ συμφωνία τοῦ Θεοκτίστου ἐπραγματοποιήθη ἀργότερον. Δὲν σφύζονται πολλὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἰς τὸ ἐν Πάτμῳ ἀρχιεπιφυλακεῖον. Εἰς ἤδη μνημονευθὲν ἔγγραφο τοῦ βασιλέως Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ 1145⁵, διὰ τοῦ ὁποίου χορηγεῖται εἰς τὴν μονὴν ἐξουσία ἐξ ἐπι πλέον παροίκων εἰς τὰ μετόχια τῆς Λέρου, οὐδόπως γίνεται μνεῖα τοιαύτης μεταβολῆς εἰς τὰ προνόμια τῆς μονῆς. Οὔτε καὶ ὁ Θεόκτιστος ἐν τῇ σφύζομένῃ Διαθήκῃ⁶ του ἀναφέρει τὰ γεγονότα ταῦτα. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ χρονολογήσωμεν τὰς συμφωνίας Θεοκτίστου καὶ ἐπισκόπου Ἰκαρίας μετὰ τὸ 1132, ἴσως μετὰ τὸ 1145 καὶ ὅπωςδήποτε πρὸ τοῦ 1157/8 — ἔτους θανάτου τοῦ Θεοκτίστου.

Τὸ σφύζομενον πατριαρχικὸν σιγίλλιον τοῦ Λουκᾶ Χρυσοβέργη ἀφηγεῖται ἐν συνεχείᾳ πῶς οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου — ὑποθέτω ὁ διαδεχθεὶς τὸν Θεόκτιστον Λεόντιος — προσῆλθον εἰς τὸν πατριάρχην Λουκᾶν, ἐξέθεσαν πρὸς αὐτὸν τὰ γενόμενα ἐπὶ Θεοκτίστου (ὡς ἐξ ἰδιωτείας γεγονότα τοῦ ἡγουμένου) καὶ ἐζήτησαν ὅπως οὗτος ἐπικυρώσῃ τὴν καταργηθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Θεοκτίστου ἐλευθερίαν «ὡς τὸ πρότερον». Ἐνεφάνισαν δὲ εἰς τὸν πατριάρχην τὰ προγενέστερα ἔγγραφα τὰ κατοχυροῦντα τὴν ἐλευθερίαν τῆς μονῆς (τὸ

1. Ὁ καθηγούμενος οὗτος τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁμολογεῖ ἐν τῇ Διαθήκῃ του (MM, τόμ. Γ', σελ. 107, τοῦ ἔτους 1157) ὅτι διετέλεσε καθηγούμενος τῆς μονῆς ἐπὶ 30 συνεχῆ ἔτη. Συνεπῶς, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸ 1157 — ἔτος συντάξεως τῆς Διαθήκης — 30 ἔτη, φθάνομεν εἰς τὸ 1127. Τότε περίπου πρέπει ὁ Θεόκτιστος νὰ ἀνέλαβε καθήκοντα καθηγουμένου.

2. Περὶ τοῦ ὄρου τούτου βλ. Dölger, *Schatzkammer*, σελ. 287.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 115.

4. Σφύζεται ἐν Πάτμῳ τὸ σχετικὸν σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου. Βλ. MM, τόμ. Γ', σελ. 101 - 103, ἀρ. 25.

5. Βλ. ἀνωτ., σελ. 150.

6. MM, τόμ. Γ', σελ. 106 - 110, ἀρ. 27.

χρυσόβουλλον Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ τὸ σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ μονὴ εἶχε γίνει σταυροπηγιακὴ, τὸ 1132). Ὁ πατριάρχης Λουκάς, ἀποδεχόμενος τὴν αἴτησιν τῶν μοναχῶν, ἐπεκύρωσε διὰ τοῦ ἐκδοθέντος ὑπομνήματος τὰ προγενέστερα προνόμια τῆς μονῆς, προβλέπων καὶ κυρώσεις κατὰ τῶν καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἀντιτασσομένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ὑπομνήματος¹.

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο τοῦ πατριάρχου Λουκά ἐπικαλεῖται, μετὰ ἓνα αἰῶνα περίπου, διὰ τὴν ἐπιβολὴν κυρώσεων εἰς ἀνάλογον περίστασιν, πατριαρχικὸν σιγίλλιον μὴ μνημονευομένου πατριάρχου, ἀπολυθέν, ὡς παραδίδει τὸ κείμενον τοῦ σιγίλλιου, ἐπὶ καθηγουμένου Γερμανοῦ (ἦτοι τὸν ΙΓ' αἰῶνα, μετὰ τὸ 1258)². Τὸ σιγίλλιον τοῦτο διασφάζει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπισκόπου Ἰκαρίας, ὅστις ἐλέγετο Κωνσταντῖνος³.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, τὰ μαρτυρούμενα ὑπὸ τοῦ καταλόγου ἔγγραφα περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ἰκαρίας Κωνσταντίνου, ἐφ' ὅσον ἀφεῶρων εἰς μίαν μεμονωμένην καὶ λελυμένην ὑπόθεσιν, ἐθεωρήθησαν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συντάξεως τοῦ καταλόγου περιττὰ πλέον. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἔγγράφων οἱ μοναχοὶ κατέταξαν προφανῶς μετὰ τῶν ἐν χρήσει ἔγγράφων τοῦ ἀρχαίου των μόνον τὸ μέχρι τοῦ νῦν σφῶζόμενον ὑπόμνημα τοῦ πατριάρχου Λουκά, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν, εἶχεν ἰσχὺν καὶ ἐξυπηρετεῖ αὐτοὺς μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος⁴.

Ἡ ἀναλυτικὴ μνεῖα ἔγγράφων τοῦ ἀποδέσμου τούτου διαφωτίζει κατὰ πολὺ τὸ ἱστορικὸν τῆς προσωρινῆς ὑπαγωγῆς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἰκαρίας. Μαρτυροῦνται ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ χαρτοφυλακικὸν σημεῖωμα περὶ διαλύσεως τοῦ Ἰκαρίας. Τοῦτο σημαίνει, προφανῶς, ὅτι μετὰ τὴν συμφωνίαν Θεοκτίστου καὶ Κωνσταντίνου, ὁ τότε χαρτοφύλαξ ἐπεκύρωσε τὴν γενομένην διάλυσιν (συμφωνίαν). Ὁ κατάλογος δὲν παραδίδει ἂν πρόκειται περὶ τοῦ χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἢ τοῦ τῆς ἐπισκοπῆς

1. MM, τόμ. V', σελ. 113 - 117.

2. MM, τόμ. V', σελ. 203 - 204, ἀρ. 79.

3. Αὐτόθι σελ. 203 : ...ὁ πρὸ χρόνων [=περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος] *χηματίσας τῆς Ἰκαρίας ἐπίσκοπος Κωνσταντῖνος* [...] *ποιμαίνει τοὺς ἐν αὐτοῖς [ἐν Πάτμῳ] προσκαθημένους* [...] *καὶ ἄλλα ἄττα ἐν τούτοις διενεργεῖν, ὅσα τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐφεῖται, ἠγάγκαζεν, εἰ καὶ τελείως ἀπεπέμφθη παρὰ τοῦ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῷ τότε ἰθύνοντος [=τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη], δι' ὑπομνήματος καὶ ἐνυπογράφου αὐτοῦ γράμματος, ἃ καὶ τῇ ἡμῶν μετριότητι ἐνεφανίσθησαν...*

4. Ἀπόδειξιν τῆς ἀξίας τοῦ σιγίλλιου τούτου διὰ τοὺς Πατμίους μοναχοὺς ἀποτελοῦν τὰ πολλὰ ἀντίγραφα αὐτοῦ, τινὰ τῶν ὁποίων ἀνήκουν εἰς τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Πρβλ. ἔκδοσιν τοῦ ἔγγράφου καὶ παρατηρήσεις τοῦ Ἰ. Σακκελίωρος, *Εὐαγγελικὸς Κήρυξ* 8 (1863), σελ. 321 - 327.

Ἰκαρίας. Μᾶλλον ὁμως νοεῖται ὁ χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἡ παραχώρησις μονῆς κλπ. ἐγίνετο μόνον κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ χαρτοφύλακος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας¹.

Ἐξ ἄλλου, ἡ τοποθέτησις τῶν ἐγγράφων τούτων μεταξύ τῶν ἀχρήστων χαρτίων τοῦ ἀρχείου, προϋποθέτει τὴν ἀπόλυσιν τοῦ σιγιλλίου Λουκᾶ τοῦ Χρυσοβέργη (τοῦ ἔτους 1158), τὸ ὁποῖον ἠκύρωσεν, ὡς εἶδομεν, τὰς συμφωνίας ταύτας. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν νέον *terminus post quem* διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου, τὸ ἔτος 1158. Ἐπίσης ἡ λεπτομερῆς — ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς ὑπολοίπους — ἔκθεσις τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀποδέσμου τούτου, ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου ἐγνώριζεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην — ἦτο σύγχρονος ἢ ὀλίγον μεταγενέστερος τῶν γεγονότων. Ἡ εἰκασία αὕτη ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀλλαχόθεν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Γ'—Χαρτία τῆς Κρήτης. Ὁ κατάλογος ἀναγράφει πολλὰ ἔγγραφα ἀναφερόμενα εἰς τὴν παροχὴν σίτου ἐκ μέρους τῆς Κρήτης:

α') Χρυσόβουλλον περὶ παροχῆς 300 μολίων σίτου (ἀρ. 4).

β') ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ παροχῆς 200 μολίων σίτου καὶ 24 τρικεφάλων πλέον τῶν ἤδη παρεχομένων 500 μολίων σίτου καὶ 24 τρικεφάλων (ἀρ. 18).

γ') ἕτερον περὶ τῶν εἰκοσιτεσσάρων νομισμάτων (ἀρ. 20).

δ') ἕτερα ὑπόμνησις καὶ λύσις περὶ τῆς Κρήτης (ἀρ. 22).

ε') ἕτερα περὶ τῆς Κρήτης (ἀρ. 25).

ς') δύο πιττάκια τοῦ πρωτονοταρίου (ἀρ. 21), τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο ἴσως εἰς τὸ αὐτὸ ζήτημα, διότι ἀναγράφονται μεταξύ δύο ἐγγράφων τῆς Κρήτης.

ζ') Ἀπόδεσμος ἔχων 5 χαρτίτζα περὶ Κρήτης (ἀρ. 37).

Σύνολον ἐγγράφων: 11 ἔγγραφα ὁπωσδήποτε ἴσως καὶ ἕτερα δύο (ἀρ. 21), ἦτοι 11 ἢ 13 ἔγγραφα.

Περὶ τῆς παροχῆς σίτου εἰς τὴν μονὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀκροστίχου τῆς Κρήτης εἶναι γνωστὰ τὰ ἐξῆς ἐξ ἐγγράφων τοῦ ἐν Πάτμῳ ἀρχιεπισκοπείου².

Ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός (1081-1118) εἶχε παραχωρήσει διὰ χρυσοβούλλου λόγου, μὴ διασωθέντος, 300 μολίους σίτου ἀπὸ τῆς νήσου Κρήτης εἰς τὴν μονὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῇ αἰτήσῃ τῶν μοναχῶν Ἰωσήφ τοῦ Ἰασίτου καὶ Θεοκτίστου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοδούλου, ἦτοι μετὰ τὸ 1093.

1. Ράλλη - Ποτλῆ, *Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων*, τόμ. Ε', σελ. 21 - 24.— Grumel, *Regestes*, ἀρ. 833 (Νοέμβρ. 1207) καὶ ἀρ. 1055 (Φεβρ. 1164).

2. Περὶ τῆς παροχῆς σίτου εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν, βλ. Ἔρας Βρανούση, *Πατμιακὰ Β'*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 78 - 97.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαδεχθέντος τὸν Χριστόδουλον καθηγουμένου Ἰασίτου, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ὀλίγον πρὸ τοῦ 1118¹, ἄλλοι μοναχοὶ ἔλαβον ἀπὸ τὸν αὐτὸν αὐτοκράτορα χρυσόβουλλον σιγίλλιον, μὴ σφζόμενον ὠσαύτως, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐχορηγοῦντο εἰς τὴν μονὴν τῆς Πάτμου ἐκ Κρήτης, ἐκτὸς τῶν 300 μοδίων σίτου, καὶ 24 νομίσματα².

Ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ (1118-1143) παρέχεται εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου νέα προσθήκη σίτου. Τὸ σχετικὸν χρυσόβουλλον σιγίλλιον τοῦ Ἰωάννου, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐχορηγεῖτο, ἐκτὸς τῶν 300 μοδίων σίτου καὶ τῶν 24 νομισμάτων, προσθήκη ἐτέρων 100 μοδίων σίτου, σφζεται ἀκόμη ἐν Πάτμῳ³. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ Διαθήκῃ τοῦ καθηγουμένου Θεοκτίστου⁴ παραδίδεται ὅτι ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχε παραχωρήσει εἰς τὴν μονὴν 200 μοδίους σίτου, εἶναι προφανές ὅτι οἱ μοναχοὶ εἶχον ζητήσει καὶ ἔλαβον ἀπὸ τὸν αὐτὸν βασιλέα καὶ δεύτερον χρυσόβουλλον μὲ νέαν προσθήκην 100 καὶ πάλιν μοδίων σίτου (ἦτοι σύνολον $300 + 100 + 100 = 500$ μοδίους). Τὸ δεύτερον τοῦτο ἔγγραφον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ δὲν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς.

Ἐπὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143-1180) χορηγεῖται εἰς τὴν μονὴν — ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς, μᾶλλον ὅμως, ὡς συνήθως, ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ αὐτοκράτορος, δηλ. τὸ 1144, ὡς ὑποθέτω, — προσθήκη ἄλλων 200 μοδίων σίτου καὶ ἄλλων κδ' νομισμάτων⁵, κατόπιν αἰτήσεως καὶ πάλιν τοῦ καθηγουμένου Θεοκτίστου, ἦτοι ($500 + 200 =$) 700 μόδιοι καὶ ($24 + 24 =$) 48 νομίσματα. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο δὲν διεσώθη.

Διὰ τινος μεταγενεστέρας προστάξεως⁶ τοῦ ἔτους 1176, ὡς ἀπεδείξαμεν ἄλλοτε⁷, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ καθηγουμένου Λεοντίου, ἀκυρώνων τὰ προγενέστερα σχετικά μὲ τὴν παροχὴν σίτου

1. Περὶ τοῦ καθηγουμένου τούτου βλ. Ἐρασ Βρανούση, *Πατμιακὰ Γ'*—*Ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς Πάτμου Ἰωσήφ Ἰασίτης καὶ ἡ ἀρχαιότερη ἀναγραφὴ χειρογράφων τῆς μονῆς*, ΔΧΑΕ 4 (1964), σελ. 345 - 351.

2. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς εἶχεν ἀπολύσει δύο διαφορετικὰ καὶ χρονικῶς ἀπέχοντα μεταξύ των χρυσόβουλλα — ἓνα χρυσόβουλλον λόγον καὶ ἓν χρυσόβουλλον σιγίλλιον — περὶ παροχῆς σίτου εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν. Ὁ Dölger (*Regesten*, ἀρ. 1170), μὴ ἀντιληφθεὶς ὅτι πρόκειται περὶ δύο ἐγγράφων, ἀναγράφει ἐν μόνον χρυσόβουλλον σιγίλλιον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐχορηγήθησαν εἰς τὴν μονὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ταυτοχρόνως καὶ οἱ 300 μόδιοι σίτου καὶ τὰ 24 νομίσματα.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 99 - 101, ἀρ. 24.

4. MM, τόμ. Γ', σελ. 107.

5. Μνεῖα τούτου γίνεται πάλιν ἐν τῇ Διαθήκῃ τοῦ Θεοκτίστου (MM, τόμ. Γ', σελ. 107).— Ὁ Dölger (*Regesten*, ἀρ. 1339) τοποθετεῖ περὶ τὸ ἔτος 1145 τὴν ἀπόλυσιν τοῦ χρυσοβούλλου τούτου.

6. MM, τόμ. Γ', σελ. 117 - 119, ἀρ. 30.

7. βλ. Ἐρασ Βρανούση, *Πατμιακὰ Β'*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 85 κέ.

εις την μονήν ἔγγραφα, ὠρίζεν ὅπως δίδωνται εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν ἀπὸ τοῦ ἀκροστίχου τῆς Κρήτης δύο λίτραι χρυσοῦ.

Πλείονα τοῦ ἐνὸς λανθάνοντα ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν παροχὴν σίτου ἀπὸ τοῦ ἀκροστίχου τῆς Κρήτης δύνανται νὰ ταυτισθοῦν πρὸς τὰ μνημονευόμενα ὑπὸ τοῦ καταλόγου.

Πρῶτον: ταυτίζεται ἀσφαλῶς τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 ἔγγραφον τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς πρὸς τὸ ἀπολεσθὲν χρυσόβουλλον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος παρεχώρει εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονὴν 300 μοδίους σίτου.

Δεύτερον: ταυτίζεται ἀσφαλῶς τὸ ὑπ' ἀρ. 20 ἔγγραφον πρὸς τὸ ἀπολεσθὲν χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου, δι' οὗ παρεχωροῦντο καὶ 24 νομίσματα τῆ αἰτήσεϊ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰωσήφ Ἰασίτου: ἕτερον περὶ τῶν εἰκοσιτεσσάρων νομισμάτων.

Τρίτον: ταυτίζεται ἀσφαλῶς τὸ ὑπ' ἀριθ. 18 ἔγγραφον τοῦ καταλόγου πρὸς τὸ ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνὸς ἐχορήγει εἰς τὴν μονὴν περὶ τὸ 1143/4¹ προσθήκην ἄλλων 200 μοδίων σίτου καὶ ἄλλων κδ' νομισμάτων. Μνημονευτέον ὅτι διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐγγράφου τούτου ὁ συντάκτης παρέχει λεπτομερείας τὰς ὁποίας δὲν δίδει δι' οὐδὲν ἕτερον ἔγγραφον τοῦ καταλόγου του (*ὑπόμνησις καὶ λύσις δι' ἧς ἐτυπώθησαν τῆ μονῆ ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων μοδίων καὶ ἐτέρου σίτου μόδιοι διακόσιοι καὶ ἐπέκεινα τῶν κδ' τρικεφάλων ἕτερα τρικέφαλα κδ'*)².

Τέλος, θὰ ἠδυνάμεθα, νομίζω, νὰ ταυτίσωμεν τὸ λανθάνον χρυσόβουλλον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ (τὸ δεύτερον χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος τούτου, διὰ τοῦ ὁποίου παρείχετο καὶ νέα προσθήκη 100 μοδίων, ἦτοι σύνολον 300+100+100 = 500 μόδιοι) πρὸς τὰ ἀορίστως μνημονευόμενα εἰς τὸν κατάλογον ὑπ' ἀρ. 22, 25, 37, ἴσως καὶ 36. Φαίνεται ὅτι περὶ τῆς παροχῆς σίτου ἐκ Κρήτης εἶχον ἀπολυθῆ πλείονα τῶν ὅσων ἐπιστεύομεν μέχρι σήμερον ἔγγραφα, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξίν δὲν ἠδυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν πρότερον.

1. Συνήθως οἱ μοναχοὶ ἐζήτουν καὶ ἐλάμβανον ἐπικύρωσιν ἢ ἐπαύξησιν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων προνομίων ἅμα τῆ ἀναρρήσει τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ἐκ τῆς ἤδη μνημονευθείσης διαθήκης τοῦ Θεοκτίστου (MM, τόμ. Γ', σελ. 107) συνάγεται ὅτι οἱ Πάτμιοι μοναχοὶ προεκάλεσαν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἐγγράφου τούτου ἅμα τῆ ἀναρρήσει τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ἀσφαλῆς πάντως *terminus ante quem* διὰ τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ εἶναι ἡ χρονολογία τῆς διαθήκης τοῦ Θεοκτίστου, τὸ ἔτος 1157.

2. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο τοῦ Μανουὴλ, ἄλλοτε μὲν μνημονεύεται ὡς χρυσόβουλλον *σιγίλλιον* (Διαθήκη Θεοκτίστου, MM, σελ. 167) μὲ τὴν διευκρίνησιν *χρυσοβούλλου λόγου* [τόπον] *ἐπέχον*, ἄλλοτε πιθανῶς ὡς βασιλικὴ *πρόσταξις* (MM, τόμ. Γ', σελ. 117, στ. 12). Εἰς τὸν ἡμέτερον κατάλογον ἀναφέρεται ὡς *λύσις*. Τὸ ζήτημα ἐπιλύει πιθανὸν *λύσις* Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ ἔτους 1145 (MM, τόμ. Γ', σελ. 105), ἐνθ' ἀναγράφεται ὅτι ἡ *λύσις* αὕτη ἐπέχει θέσιν *χρυσοβούλλου γραφῆς*. Κατ' ἀναλογίαν ἴσως καὶ τὸ περὶ σίτου ἔγγραφον (ἦτοι ἔγγραφον φέρον μόνον τὸ μηνολόγιον διὰ χειρὸς τοῦ αὐτοκράτορος) τοῦ Μανουὴλ ἦτο *λύσις* ἢ *πρόσταξις* ἢ *σιγίλλιον ἐπέχον* θέσιν *χρυσοβούλλου λόγου*.

Χαρακτηριστικὸν ἴσως εἶναι τὸ ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἐγγράφων τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται συγκεκριμένως εἰς τὴν παροχὴν σίτου, δύο μόνον ἐγγράφα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν: τὸ πρῶτον χρυσόβουλλον σιγίλλιον τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ ἡ πρόσταξις τοῦ Μανουήλ.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὁμοῦς, τὰ ἐγγράφα ταῦτα βοηθοῦν εἰς τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐγγράφον τοῦ Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ τὸ ἐκδοθὲν ὅπωςδὴποτε πρὸ τοῦ 1157 (ἴσως τὸ 1143/4) περιελήφθη μεταξὺ τῶν ἀχρηστων ἐγγράφων τῆς μονῆς, προϋποθέτει τὴν ἀπόλυσιν ἐτέρου σχετικοῦ ἐγγράφου, ἀχρηστεύσαντος τὸ προηγούμενον, ὡς ἦτο ἡ πρόσταξις τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ τοῦ ἔτους 1176, διὰ τῆς ὁποίας ἐχορηγοῦντο εἰς τὴν μονὴν δύο λίτραι χρυσοῦ ἀντὶ τῶν μοδίων σίτου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης καὶ ἐφεξῆς, τὰ προγενέστερα ἐγγράφα περὶ παροχῆς 300 ἢ 500 ἢ 700 μοδίων σίτου, 24 ἢ 48 νομισμάτων, ἀπέβαινον περιττὸν βᾶρος διὰ τοὺς μοναχοὺς τῆς Πάτμου. Συνεπῶς ὁ κατάλογος συνετάχθη προφανῶς μετὰ τὸ 1176. Τὸ ἔτος τοῦτο ἀποτελεῖ πιθανώτατα ἓνα *terminus post quem* διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ καταλόγου.

Z'—Ἐγγράφα περὶ τῶν πλωϊμων. Ἡ εἰς τὸ κείμενον τοῦ καταλόγου ἔνδειξις περὶ τῶν πλωϊμων (στ. 3 καὶ 11) δὲν ἐπιτρέπει νὰ καθορίσωμεν μετὰ βεβαιότητος ἐὰν νοοῦνται ἐνταῦθα τὰ πλωϊμα (= πλοῖα) ἢ οἱ πλωϊμοι.

Εἰς κείμενα Βυζαντινῶν συγγραφέων γίνεται χρῆσις τῆς λ. πλωϊμα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν πλοίων¹. Ἡ χρῆσις τῆς λ. πλωϊμα ἀντὶ τῆς λ. πλοῖα εἰς ἐγγράφα εἶναι, καθ' ὅσον γνωρίζω, μᾶλλον ἀσυνήθης. Ἐγγράφον τοῦ Ἀλεξίου Γ' τοῦ Μεγαλοκομνηνοῦ, αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος, τοῦ ἔτους 1364, ἀναφέρει *καραβοπλωϊμα*².

Εἰς τὰ ἐγγράφα τῆς Πάτμου τὰ πλοῖα μνημονεύονται ὡς *πλατύδια*³, *σανδάλια*⁴, *κουτρούβια*⁵ ἢ ἀπλῶς ὡς πλοῖα⁶. Περὶ τῶν πλοίων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς⁷ εἶναι γνωστὰ τὰ ἐξῆς ἐξ ἐγγράφων τοῦ ἀρχιεπισκοπικίου:

1. Εἰς τὰ λεξικά τῶν Ducange καὶ Sophocles παρέχονται χωρὶς Βυζαντινῶν συγγραφέων χρησιμοποιούντων τὰς λέξεις πλωϊμα καὶ πλωϊμοι.

2. Δ. Α. Ζακυθηνοῦ, *Le chrysobulle d'Alexis III Comnène, empereur de Trébizonde, en faveur des Vénitiens*, Παρίσιοι 1932, σελ. 36.

3. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. V', σελ. 82 καὶ 226.

4. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. V', σελ. 219 καὶ 238.

5. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. V', σελ. 82.

6. Πρβλ. λ.χ. MM, τόμ. V', σελ. 82, 84, 88 κ.ά.

7. Περὶ τῶν πλοίων τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς βλ. Germaine Rouillard, *Les taxes maritimes et commerciales d'après les actes de Lavra et de Patmos*, ἐν *Mélanges Ch. Diehl*, τόμ. A', Παρίσιοι 1930, σελ. 277-289.—'Ι. Σακκελίωνοσ, *Περὶ*

Πρῶτος ὁ Ἀλέξιος Κομνηνὸς εἶχε χορηγήσει διὰ χρυσοβούλλου, τὸ ὁποῖον σφύζεται μέχρι σήμερον¹, τὸ δικαίωμα νὰ κατέχουν οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ ιδιόκτητον πλοῖον χωρήσεως πεντακοσίων μοδίων, ὀλίγῳ πλέον ἢ ἔλασσον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Κομνηνὸς ἀπήλλαξε τὸ πλοῖον τοῦτο πάσης φορολογίας διὰ χρυσοβούλλου σιγιλίου, τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη ὡσαύτως². Ἀσφαλῶς οἱ μεταγενέστεροι αὐτοκράτορες (Μανουὴλ Κομνηνός, Ἀλέξιος Β΄ Κομνηνός καὶ Ἀνδρόνικος Α΄ Κομνηνός) ἐπεκύρωσαν καὶ ἐπηύξησαν τὰ προνόμια ταῦτα. Διότι εἰς χρυσόβουλλον λόγον τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, τοῦ ἔτους 1186³, γράφεται ὅτι ἡ ἐν Πάτμῳ μονὴ κατεῖχε τρία πλοίαρια χωρήσεως 1500 μοδίων (δῆθεν ἐκ δωρεᾶς τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, ὅπερ ἀνακριβές). Τὰ ὑπ' ἀρ. 6 καὶ 24 ἔγγραφα τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς ἦσαν ἴσως χρυσόβουλλα ἀπολυθέντα πρὸ τοῦ 1186, διὰ τῶν ὁποίων οἱ κατὰ καιροὺς αὐτοκράτορες παρεῖχον εἰς τοὺς Πατμίους τὸ δικαίωμα νὰ αὐξήσουν τὴν χωρητικότητα τῶν πλοίων των εἰς 1000 καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς 1500 μοδίους.

Ἐὰν τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ σημειούμενα ἀναφέρονται εἰς τοὺς πλωτῖμους, γνωρίζομεν τὰ ἐξῆς σχετικὰ ἐκ Πατμιακῶν ἔγγράφων:

Εἰς δέησιν τοῦ καθηγουμένου τῆς μονῆς Λεοντίου πρὸς τὸν βασιλέα Μανουήλ, τοῦ ἔτους 1158, ἀναφέρεται ὅτι ὁ πρᾶκτωρ τῆς Σάμου Πηγωνίτης ἀπήτει ἀντικανονικῶς ὅπως οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ δίδουν εἰς αὐτὸν πλωτῖμους⁴.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, οὔτε εἰς τὴν μίαν, οὔτε εἰς τὴν ἄλλην περιπτώσειν δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ νὰ ταυτίσωμεν τὰ ἐν τῷ καταλόγῳ ἀορίστως σημειούμενα ἔγγραφα περὶ τῶν πλωτῖμων.

Η΄—Ἔτερα χαρτία τοῦ καταλόγου. Τὰ ὑπολειπόμενα ἔγγραφα τοῦ καταλόγου δὲν εἶναι δυνατὸν, λόγῳ τοῦ ἀορίστου συνήθως χαρακτηρισμοῦ των, ἢ καὶ λόγῳ τῆς ἀμφιβόλου ἀναγνώσεως τῶν σχετικῶν περικοπῶν, νὰ καταταχθοῦν καθ' ὁμάδας. Τινὰ τούτων ἀναφέρονται ὅπωςδῆποτε εἰς τὴν ἐν Πάτμῳ μονήν, λ.χ. τὰ ὑπ' ἀρ. 3, 11, 26, ἴσως δὲ καὶ τὰ ὑπ' ἀρ. 4, 5, 16, 44, 45, 50, 51. Ἐκ τούτων τὰ ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 26 δύνανται νὰ ταυτισθοῦν πρὸς

καταμετρήσεως τῶν ἐμπορικῶν πλοίων παρὰ Βυζαντινοῖς, Πανδώρα 18 (1867/8), σελ. 223 - 231. — Μ. Γ ο ὄ δ α, Ἡ καταμέτρησις τῶν ἐμπορικῶν πλοίων καὶ ἡ νηολόγησις καὶ φορολογία αὐτῶν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, Βυζαντις 1 (1909), σελ. 45 - 47. — Μ α ρ ί α ς Ν υ σ τ α ζ ο π ο ὄ λ ο υ, Ὁ ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ ἡ ἐφορεία τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, Σύμμεικτα ΚΒΕ, τόμ. Α΄, Ἀθήναι 1966, σελ. 78 κέ.

1. ΜΜ, τόμ. Γ΄, σελ. 51 - 53, ἀρ. 15.

2. ΜΜ, τόμ. Γ΄, σελ. 99 - 101, ἀρ. 24.

3. ΜΜ, τόμ. Γ΄, σελ. 119, ἀρ. 31.

4. ΜΜ, τόμ. Γ΄, σελ. 111 : ...ἐξ ὅτου δὲ ἐκεῖνος [ὁ Πηγωνίτης] τὴν τῆς Σάμου ἀρχὴν ἐπεξώσατο, τὰς καθ' ἡμῶν τοῦ διαβόλου ὑποβολὰς εἰσδεξάμενος, οὐ μικρῶς ἡμᾶς διετάραξε, π λ ω τ ῖ μ ο υ ς ἐπιζητῶν ἀφ' ἡμῶν, κλπ.

ἀπολεσθέντα χρυσόβουλλα αὐτοκρατόρων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεκυροῦντο ἐκάστοτε προγενέστερα προνόμια ἢ παρείχοντο νέαι φορολογικαὶ ἀπαλλαγαί· π.χ. τὸ ὑπ' ἀρ. 26 ἕτερον χαρτίον ἐπικυρωτικὸν πάντων τῶν δικαιωμάτων¹.

Ἡ ἀναγραφή πατριαρχικῆς λύσεως περὶ κουρσαρίων (στ. 6) λόγῳ φθορᾶς τῶν ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ λέξεων παραμένει λίαν ἀόριστος. Ὡσαύτως ἀταύτιστον παραμένει τὸ ἰσοκώδικον τῶν τραγίων (στ. 11-12).

ΧΡΟΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ.— Ἀνακεφαλαιώνοντες τὰ ἀνωτέρω καταλήγομεν εἰς τὰ κάτωθι συμπεράσματα :

α') Παλαιογραφικῶς ὁ κατάλογος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ IB' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

β') Ὁ συντάκτης τοῦ καταλόγου γνωρίζει καλῶς τὰ ζητήματα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ IB' αἰῶνος. Ἐνῶ καταγράφει, ὡς εἶδομεν, ἕκατὸν καὶ πλέον ἔγγραφα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἄνευ περαιτέρω ἐνδείξεων ἐπὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν (ἔγγραφα τῶν μονῶν τοῦ Λάτρου, τῆς Στροβίλου καὶ τῆς Κῶ κλπ.), σημειώνει λεπτομερῶς τὸ περιεχόμενον ἔγγράφου τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ περὶ παροχῆς νέας προσθήκης σίτου (ἀπολυθέντος πρὸ τοῦ 1157) καὶ μνημονεύει ἐκτενῶς τὰ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἰκαρίας. Τοῦτο ἀποτελεῖ σαφῆ ἐνδειξιν ὅτι τὰ θέματα ταῦτα εἶχον κινήσει τὸ προσωπικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ συντάκτου. Βεβαίως τὰ δύο ταῦτα γεγονότα ἦσαν σημαντικά, ὅχι ὅμως καὶ τὰ μόνα ἀξιόλογα γεγονότα τοῦ ΙΑ' καὶ IB' αἰῶνος.

γ') Ὁ κατάλογος συνετάχθη ἀσφαλῶς μ ε τ ἀ τὸ 1145, ἐφ' ὅσον μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ἔγγραφον περὶ τῶν δεκαοκτῶ παροίκων τῆς Λέρου, ἀπολυθὲν κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου.

δ') Ἐγρᾶφη προφανῶς καὶ μ ε τ ἀ τὸ 1158, ἐφ' ὅσον παραδίδει τὰ τῆς προσωρινῆς ὑπαγωγῆς τῆς μονῆς Πάτμου ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἰκαρίας, ἡ ὁποία ἔληξεν, ὡς εἶδομεν, τὸ 1158.

ε') Συνετάχθη ἴσως καὶ μ ε τ ἀ τὸ 1176, ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ καταλόγου τούτου ἐτίθετο ἐν ἀχρησίᾳ προγενέστερον ἔγγραφον τοῦ Μανουὴλ περὶ παροχῆς σίτου ἐκ τῆς Κρήτης (ἀπολυθὲν πρὸ τοῦ 1157) — γεγονόςδ τὸ ὁποῖον προϋπέθετε τὴν ἀπόλυσιν νέας σχετικῆς προστάξεως τοῦ Μανουὴλ, ὡς ἡ τοῦ ἔτους 1176.

1. Ὁ ὅρος χαρτῶα δικαιώματα ἢ ἀπλῶς δικαιώματα ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἐγγράφων τίτλων ἰδιοκτησίας ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς ἔγγραφα καὶ εἰς τυπικά· π.χ. εἰς τὴν Διάταξιν τοῦ Ἀτταλειάτου (MM, τόμ. Ε', σελ. 319) ἀναφέρεται : τὰ μέντοι δικαιώματα τῶν προσκεκυρωμένων ἀκινήτων τῶ τε μοναστηρίῳ καὶ τῶ πτωχοτροφείῳ μου ἅμα τῶ πρωτοτύπῳ χρυσοβουλλίῳ ἵνα ἀπόκεινται εἰς ἀρμάρια [...] καὶ ὅτε γένηται χρεια δικαιώματος, ἵνα [...] ἐξάγηται τὸ τοιοῦτον χαρτίον... κλπ.— Πρβλ. καὶ κατωτέρω σελ. 162, σημ. 3.

ζ') 'Ο κατάλογος συνετάχθη πιθανώτατα και πρὸ τοῦ 1258, ὅποτε ἡ μονὴ Πάτμου ἐγείρει ἀξιώσεις ἐπὶ κτημάτων τῆς Κῶ· διότι εἶδομεν ὅτι διὰ τοῦ καταλόγου τούτου ἐτίθεντο ἐν ἀχρησίᾳ πλεῖστα ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὰς ἐν Κῶ κτήσεις τοῦ Χριστοδούλου.

ζ') 'Επειδὴ οὐδὲν ἔγγραφον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἀναφέρεται ἐν τῷ καταλόγῳ (ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι περιείχετο εἰς τὸ ἀπολεσθὲν ἄνω μέρος αὐτοῦ) εἰκάζομεν ὅτι ὁ κατάλογος ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος¹.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟ ΕΞΕΤΑΣΙΝ ΕΓΓΡΑΦΟΥ — 'Η σύνταξις τοιοῦτων καταλόγων δὲν ἦτο ἔργον τῆς πρωτοβουλίας τῶν μοναχῶν. 'Επεβάλλετο οὐχὶ ἀπλῶς ἐκ λόγων πρακτικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ και ἐξ εἰδικῶν διατάξεων. Εἰς τὰ *Τυπικά* τῶν μονῶν λαμβάνεται ἰδιαιτέρα πρόνοια διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν τίτλων ἰδιοκτησίας και τῶν πολυτίμων σκευῶν ἢ κωδίκων τῆς μονῆς. 'Η ἤδη μνημονευθεῖσα *Διάταξις* τοῦ 'Ατταλειάτου παρέχει ἐκτενεῖς ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου καταγραφῆς, διαφυλάξεως και συντηρήσεως τῶν *χαρτίων* τῆς μονῆς εἰς ἐσφραγισμένα ἐρμάρια² κλπ. 'Η φροντὶς αὕτη περιελάμβανεν, ὡς παραδίδουν ἄλλα τυπικά, και τὴν σύνταξιν καταλόγων. Οὕτω λ.χ. εἰς τὸ *Τυπικὸν* τῆς μονῆς *Κεχαριτωμένης*³ ὀρίζεται: ...και σκευοφυλάμισσαν εἶναι βούλομαι ἐν τῇ μονῇ, ἣτις ὀφείλει φυλλάττειν τὰ ἱερὰ σκευή και ἐπιπλα και παντοίας ἐπιμελείας ἀξιοῦν αὐτά, παραδιδόμενα ταύτη δι' ἐ γ γ ρ ἄ φ ο υ και ἀξιοπίστου τῆς παραδόσεως π ρ α κ τ ι κ ο ῦ [...] ἢ αὐτὴ οὐ σκευοφυλάμισσα μόνον ἔσται, ἀλλὰ και χαρτοφυλάμισσα, μετὰ ἀ π ο γ ρ α φ ῆς τὰ χαρτῶα πάντα δικαιώματα τῆς μονῆς παραλαμβάνουσα και παραφυλάττουσα ταῦτα και παντοίας ἐπιμελείας ἀξιοῦσα και μήτε σητόβρωτα συγχωροῦσα γί-

1. Εἰς τὸ μακρὸν διάστημα τὸ μεταξύ τῶν ἐτῶν 1176 και 1258 πιθανώτερος χρόνος διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὰ ἔτη τῆς ἡγουμενίας τοῦ 'Αρσενίου, ὁ ὁποῖος διετέλεσε καθηγούμενος τῆς μονῆς 'Ιωάννου τοῦ Θεολόγου κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' και τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. 'Επὶ τοῦ καθηγούμενου τούτου, και μάλιστα περὶ τὸ ἔτος 1200, ἐγένετο καθολικὴ ταξινόμησις και ἀπογραφή τῶν χειρογράφων και σκευῶν τῆς μονῆς. Τεκμήριον τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποτελεῖ σφζόμενος ἐπὶ εἰλητοῦ ἐκτενεῖς κατάλογος τῶν σκευῶν και χειρογράφων τῆς μονῆς, συνταχθεὶς τὸ 1200 και ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Ch. Diehl, *Le trésor et la bibliothèque de Patmos au commencement du XIIe s.*, BZ 1 (1892), σελ. 488 - 525. Δὲν ἀποκλείεται λοιπόν, κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς, νὰ ἐγένετο ὁ διαχωρισμὸς τοῦ ἐν χρήσει ἀρχείου ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἔγγραφα και ἡ ὡς ἐκ τούτου σύνταξις τοῦ ἡμετέρου καταλόγου. 'Εν τοιαύτῃ περιπτώσει ἴσως εἶχε συνταχθῆ και κατάλογος τῶν λοιπῶν, ἐν χρήσει, ἐγγράφων τῆς μονῆς, κατὰ τὰς ὁδηγίας τῶν τυπικῶν, περὶ ὧν βλ. κατωτέρω. Τοιοῦτος ὁμοῦς κατάλογος μέχρι σήμερον δὲν ἔχει ἀνευρεθῆ.

2. MM, τόμ. Ε', σελ. 319. — Πρβλ. και κατωτέρω, σελ. 162, σημ. 3.

3. MM, τόμ. Ε', σελ. 349.

νεσθαι... Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπαναλαμβάνουν τὸ *Τυπικὸν* τῆς μονῆς τῶν Ἁλίου Βωμῶν¹ καὶ τὸ τῆς μονῆς Μαχαιρᾶ². Ὡσαύτως ὁ ὄσιος Χριστόδουλος ἐν τῇ Ὑποτυπώσει του σημειώνει: ...αὐτὸς δὲ ὁ ἐκκλησιάρχης καὶ τὰ βιβλία μέντοι καὶ τὰ χαρτῶα τῆς μονῆς δικαιοματα καὶ εἴ τι ἄλλο τῆς ἐκκλησίας ἐστὶν ὀφείλει μετὰ ἀπογραφῆς παραλαμβάνειν καὶ σὺν ἐπιμελείᾳ φυλάττειν³.

Τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ ὀσίου πατρὸς ἀκολουθοῦντες οἱ ἐν Πάτμῳ μοναχοὶ προέβαινον εἰς τὴν σύνταξιν τοιούτων καταλόγων. Τρεῖς παλαιοὶ κατάλογοι χειρογράφων ἐπὶ εἰλητοῦ ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν ἐκ τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ὁ πρῶτος, γενόμενος ἐπὶ καθηγουμένου Ἀρσενίου τὸ 1200, ἔχει ἐκδοθῆ, ὡς εἶπομεν, ὑπὸ τοῦ Diehl. Ὁ δεῦτερος, συνταχθεὶς τὸ 1262 ἢ τὸ 1277⁴, καὶ ὁ τρίτος, συνταχθεὶς τὸ 1307⁵, παραμένουν ἀνέκδοτοι. Ὁ δεῦτερος κατάλογος (τοῦ 1262 ἢ 1277) παρέχει χαρακτηριστικὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐγίνοντο αἱ ἀπογραφαὶ αὐτοῦ τοῦ εἴδους: αὗται συνετάσσοντο παρὰ τοῦ καθηγουμένου καὶ παρεδίδοντο εἰς τὸν ἐκκλησιάρχην παρουσία καὶ ἄλλων μαρτύρων⁶.

Μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ κωδίκων τῆς μονῆς, ὁ κατάλογος οὗτος ἀναγράφει τὴν φράσιν: ...*χρυσόβουλλα παλαιὰ καὶ νέα σύζοντα τὰς βούλλας εὗρομεν ἡ*'. Ὡς εἶναι προφανές, ὁ συντάκτης τῆς ἀπογρα-

1. Dmitrievskij, *Τυπικά*, τόμ. Α', σελ. 727 - 728.

2. MM, τόμ. Ε', σελ. 416. — Τοῦτο καθορίζει ὅτι τὰ πολύτιμα σκεύη, βιβλία κλπ. τῆς μονῆς κατ' εἶδος ἐν ἰδιότητι ἐγγράφῳ προσγραφῆσονται καὶ ἀλλαγῆ σημειῶναι ὅτι ὁ κατάλογος βιβλίων, σκευῶν ἐπεκυρώθη διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ τοῦτου τοῦ καθηγουμένου καὶ κτήτορος Νείλου.

3. MM, τόμ. Σ', σελ. 74. — Ὁ αὐτὸς Χριστόδουλος, ἐν τῷ *Κωδικέλλῳ* του, ἀναφέρει ὅτι εἶχε προβῆ εἰς τὴν σύνταξιν ἀπογραφῆς τῶν βιβλίων τὰ ὅποια κατεῖχε: ... ἢ [=ἀπογραφή] καὶ ὑπεγράφη οἰκειοχείρως παρ' ἐμοῦ (MM, τόμ. Σ', σελ. 83).

4. Ὁ κατάλογος οὗτος κατηρτίσθη, ὡς σημειοῦται ἐν αὐτῷ, ἐπὶ καθηγουμένου Γερμανοῦ, τὴν ε' ἐπινέμησιν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἡγουμενεῖαν τοῦ γνωστοῦ καθηγουμένου Γερμανοῦ (περίπου 1258 - 1280) δύο μόνον ἔτη συμπίπτουν πρὸς ε' ἰνδικτιῶνα, ὁ κατάλογος συνετάχθη τὸ 1262 ἢ τὸ 1277. Θεωρῶ πιθανώτερον τὸ 1262, διότι τοῦ ἔτους τούτου εἶχον προηγηθῆ δύο σοβαρώτατοι πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ κατὰ τῆς Πάτμου (Πρβλ. Βρανοῦση, *Ἀγριολογικὰ κείμενα ὀσίου Χριστοδοῦλου*, μέρος Β', σελ. 176).— Οἱ δύο οὗτοι κατάλογοι ἐγράφησαν ἐπὶ τοῦ νέου εἰλητοῦ τινος (πρβλ. MM, σελ. 3 - 4).

5. Ὁ κατάλογος οὗτος συνετάχθη τῷ τῷ ,ςωις' [6816 = 1307] καὶ οὐχὶ τὸ ,ςωη' [6890 = 1382], ὡς κακῶς ἀνέγνωσεν ὁ Σακελίων (MM, σελ. 4).

6. ...*κόνδιξ ἐν ἐπιτομῇ τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ βιβλίων... γραφεὶς κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τῆς πέμπτης ἐπινεμήσεως παρὰ τοῦ καθηγουμένου τῆς αὐτῆς μονῆς εὐτελοῦς μοναχοῦ Γερμανοῦ καὶ παραδοθεὶς τῷ ἐκκλησιάρχῃ μοναχῷ κυρῷ Βησαρίωνι παρουσία καὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱερέων. Τὸ χωρίον τοῦτο δημοσιεύει καὶ ὁ Φλωρίδης (Πανδώρα 19, 1868/9, σελ. 374).— Πρβλ. καὶ MM, τόμ. Σ', σελ. 3) μετὰ τινων σφαλμάτων ἀναγνώσεως π.χ. ἀντὶ Βησαρίωνι ἀναγινώσκει: Καισάρφ!*

φῆς ταύτης, ἀπαριθμῶν τὰ τιμαλφῆ καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα τῆς μονῆς, ἀναφέρει μόνον ὅσα χρυσόβουλλα διετήρουν τὰς χρυσᾶς αὐτῶν σφραγιῖδας καὶ οὐχὶ πάντα τὰ χαρτῶα δικαιώματα τῆς μονῆς, περὶ τῶν ὁποίων συνετάσσοντο ἀσφαλῶς ἰδιαίτεροι κατάλογοι.

Ἐξ ἄλλων καταλόγων βιβλίων, σκευῶν, κλπ. γνωστὸς εἶναι λ.χ. ὁ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ 1391, σφωζόμενος ἐν κώδικι¹ καὶ πολλοὶ μεταβυζαντινοί.

Ἄλλὰ, πλὴν τῆς καταγραφῆς τῶν ὑπαρχόντων ἐν ἐκάστη μονῇ σκευῶν καὶ πολυτίμων εἰδῶν, συγκεκριμένα διατάξεις ὠρίζον καὶ τὴν ἀπογραφὴν τῶν τυχόν ἀφαιρεθέντων, ἐξ ἀνάγκης πωληθέντων ἢ δι' ἄλλον λόγον ἀπομακρυνθέντων ἐκ τοῦ σκευοφυλακείου ἢ τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς. Τὴν σύνταξιν τοιοῦτου πρακτικοῦ ἀφαιρεθέντων εἰδῶν, ἐν ᾧ ἀναγράφεται καὶ ἡ αἰτία δι' ἣν ἀφηρέθησαν ταῦτα, ὀρίζει τὸ Τυπικὸν τῆς μονῆς Εὐεργέτιδος².

Ἀνάλογον πρακτικὸν καταγραφῆς ἐγγράφων ἀφαιρεθέντων ἐκ τοῦ ἐν χρήσει ἀρχείου τῆς μονῆς, ἐν ᾧ ἀναγράφεται ἡ αἰτία δι' ἣν διεχωρίσθησαν ταῦτα (ταῦτα πάντα ἐνεμβλήθησαν εἰς τὰ σακκούλια ὡς ἄχρηστα), ἀποτελεῖ ὁ ἡμέτερος κατάλογος. Τὸ ἀκέφαλον τεμάχιον, δι' οὗ παραδίδεται ὁ ἐν λόγω κατάλογος, δὲν γνωρίζομεν ἂν ἐν ἐπικεφαλίδι ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου περιελάμβανεν ἐνδείξεις περὶ τοῦ πότε καὶ πῶς συνετάχθη οὗτος. Τὰ διακρινόμενα ὁμῶς εἰς τὸ ἐσχατόκολλον ἴχνη ὁπῶν ἀπρωρημένης σφραγιῖδος μαρτυροῦν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ προχείρου σημειώματος πρὸς χρῆσιν ἀπλῶς τοῦ ἀρχιεποφύλακος.

Εἰς τὴν ἀναταραχὴν τῶν χρόνων τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τῶν συχνῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν ὀφείλεται ἴσως καὶ ἡ σχεδὸν ὁμαδικὴ ἐξαφάνισις τῶν ὑπερδιακοσίων ἐγγράφων τοῦ ἡμετέρου καταλόγου³.

ΕΡΑΣ Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗ

1. MM, τόμ. Β', σελ. 566 - 570.

2. Dmitrievskij, Τυπικά, τόμ. Α', σελ. 640 : ...τοῦ βρεβίου ἐπὶ μέσον κειμένου, καὶ παρὰ τοῦ ἡγουμένου σημειούμενον τῶν ἀφαιρουμένων ἐκάστων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρακτικὸν τῆς τῶν ἀφαιρεθέντων χάριν προτρέπομεν γίνεσθαι δηλώσεως, ὑπογεγραμμένον παρὰ τούτων πάντων τῶν συνόντων, καὶ ἀριδῆλως παριστῶν τὰ τε ἀφαιρεθέντα εἶδη, καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἀφηρέθησαν, ὅπερ καὶ ἀποθετόν ἐν τῷ σκευοφυλακίῳ εἰς δῆλωσιν τοῖς μετέπειτα... Τοιοῦτον πρακτικόν, τοῦ ἔτους 1442, βλ. ἐν ΔΙΕΕ 4 (1892), σελ. 279 - 281.

3. Εἰς ἔγγραφον τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς ἀναγράφεται π.χ. ὅτι ἐπιδρομὴ πειρατικὴ κατὰ τῆς Κῶ τὴν τῶν Σφοντῶν μονὴν ἐξ εὐπόρου πάντη ἄπορον ἀπειργάσατο καὶ ἐξ ἄγαν περιφανοῦς παντάπασιν ἄκοσμον καὶ κατηλωμένην σχεδὸν ἀπάντων τῶν προσόντων ταύτη ἱερῶν κειμηλίων [...] καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις αὐτῆς κτήμασι χερσῶν δικαιωμάτων· προσαφηρέθησαν γὰρ καὶ ταῦτα τοῖς ἄλλοις καὶ ἀπωλεία παντελεῖ παρεδόθησαν (MM, τόμ. Γ', σελ. 222). — Εἰς ἀναλόγους περιστάσεις οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου ἔσπευδον ἀσφαλῶς νὰ περισώσουν ὅσα ἔγγραφα ἐθεώρουν πολυτιμότερα καὶ οὐχὶ ὅσα εἶχον ἐμβληθῆ εἰς σακκούλια ὡς ἄχρηστα.

ΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ
ΤΟΥ ΠΑΤΜΙΑΚΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΡΙΟΥ
ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΠΗΓΑ

Ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ 396 καὶ ὁ Θεόφιλος Λιβύης

Ἡ ἐξέτασις τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἔντυπος αὐτῶν ἔκδοσις προσέκρουσεν εἰς προβλήματα γραφῆς καὶ χρόνου γραφῆς κώδικος φυλασσομένου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἱ. Μ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ. Ὁ κῶδιξ οὗτος φέρει τὸν ἀριθμὸν 396. Ἐκ τῆς ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων τούτων ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἡ χρονικὴ τοποθέτησις τοῦ κώδικος, ἀλλὰ καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ διὰ τὴν ἐν γένει παράδοσιν τῶν ἐπιστολῶν.

Ἐν τῷ μετὰ χειῖρας ἄρθρῳ, μετὰ σύντομον ἔκθεσιν τῶν μέχρι τοῦδε γραφέντων σχετικῶς πρὸς τὸν Πατμιακὸν κώδικα 396, ἐκτίθενται ἀπόψεις καὶ συμπεράσματα ἀναφερόμενα εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κώδικος, τοὺς γραφεῖς καὶ τὸν χρόνον συγγραφῆς ὡς καὶ τὰ ἐπὶ μέρους καὶ ἐν συνόλῳ πρότυπα τούτου. Κατὰ ταῦτα ὁ κῶδιξ θεωρεῖται οὐ μόνον καθ' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ ἐντάσσεται ἐν τῇ καθόλου χειρογράφῳ παραδόσει τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ.

Τῷ 1863 ὁ Γ. Σ(οφοκλῆς) ἐδημοσίευσεν τέσσαρας ἐπιστολάς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ ἐκ κώδικος τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς. Προλογίζων τὴν ἔκδοσιν καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κώδικα, ἐξ οὗ ἐξέδιδε, ἐσημείωσεν ὅτι οὗτος ἀντεγράφη τῷ 1840 ἐξ ἑτέρου χειρογράφου γραφέντος «τῷ 1801 ὑπὸ Θεοφίλου Λιβύης τοῦ Πατμίου, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐν τέλει τοῦ Χαλκηνοῦ κώδικος ἀπαντωμένης σημειώσεως: *γίνωσκε, ἀναγνώστα, ὅτι τὸν περὶ Ἐκκλησίας Στρωματέα λόγον, ὃν ὁ μακαρίτης καὶ ἀγιώτατος Μελέτιος ἄνωθι λέγει, τὸν ἐδιάβασα καὶ ἐγὼ ὁ ταπεινὸς Λιβύης Θεόφιλος, ὃν εὔρον ἐρριμμένον εἰς ἓνα τόπον. Θανμάσιος τῷ ὄντι καὶ πάσης θείας σοφίας ἀνάπλευς· ἡμεῖς ἄπριλ. η'. ἐν Αἰγύπτῳ. Καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ βιβλίου ἀντέγραφα ἐνθάδε τὰς δύο ταύτας ἐπιστολάς, ἵνα μὴ ἔωλοι γένοιτο κτλ. ὁ ταπεινὸς Λιβύης Θεόφιλος»¹.*

1. Γ. Σ(οφοκλῆς), *Βιβλιογραφία*, ΕΦΣΚ 1 (1863), σελ. 47.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἰωάννης Σακκελίων ἐπιλαμβάνεται τοῦ θέματος καὶ καθορίζει ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Πατμιακὸς κῶδιξ εἶναι ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 396. Ἀκολουθῶς σημειοῖ ὅτι ὁ κῶδιξ οὗτος δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Λιβύης ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ὅτι εἶναι ὁμόχρονος τῷ σοφωτάτῳ Πηγά. Τὸν γραφέα τοῦ κώδικος ἀνεύρισκεν εἰς τὸν γράψαντα ἔγγραφον τοῦ Μελετίου Πηγά, τοῦ ἔτους 1597, τὸ ὁποῖον ἐσώζετο ἐν τῇ Ἰ. Μ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ. Προσέτι ἀνέφερον ὁ αὐτὸς Σακκελίων ὅτι ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ παραδίδει 316 ἐπιστολάς τοῦ Πηγά, αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουν τὸν α' τόμον τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, εἶναι δὲ ἄγνωστον ἐὰν σφύζηται καὶ ἕτερος τόμος ἐπιστολῶν τοῦ Πηγά. Εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοφίλου Λιβύης ὀφείλονται μόνον αἱ δύο τελευταῖαι ἐπιστολαὶ τοῦ κώδικος, ἐπίσης τοῦ Πηγά. Προσέθετεν ὅτι τὸ ἀπόγραφον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἱεροθέου Φλωρίδου κατ' αἴτησιν τοῦ ἱεροκήρυκος Σμύρνης Βενεδίκτου¹.

Ἐνῶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ περὶ τὸν Πατμιακὸν κώδικα ἐτίθεντο ἔλλιπῶς μὲν, ἀλλὰ σαφῶς, παρῆλθεν ἑκατονταετία ὅλη κατὰ τὴν ὁποίαν πολλὴ ἐγένετο συζήτησις καὶ πολλὰ ἐλέχθησαν περὶ τὸν γραφέα τοῦ κώδικος καὶ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κῶδιξ ἐγράφη. Παραλλήλως ἀνεζητεῖτο εἰς τὸν Πατμιακὸν κώδικα 396 ἢ κατὰ καιροὺς εἰς διάφορα ἀπόγραφα τούτου, ὁ αὐτόγραφος κῶδιξ τοῦ Θεοφίλου Λιβύης τοῦ Πατμίου.

Ὁ Ἰωάννης Σακκελίων ἐπανῆλθε δις ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἐτόνισεν ὅτι ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ 396 ἐγράφη ὑπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ὑπογραφέως τοῦ Πηγά, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ τὸ ἐν Πάτμῳ σωζόμενον ἔγγραφον τοῦ ἔτους 1597². Τῆς χειρὸς τοῦ γραφέως τούτου ἐξήρει τὰς δύο τελευταίας ἐν τῷ κώδικι ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας ἀπέδιδεν εἰς τὸν Θεόφιλον Λιβύης. Ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεὺς ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ Πατμιακὸς 396 ἀπέρρευσε ἐκ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ (Παναγίου Τάφου) κώδικος ὑπ' ἀριθ. 524. Ὁ κῶδιξ οὗτος ἐγράφη ὑπὸ Μαξίμου ἀρχidiaκόνου τοῦ Μελετίου Πηγά³. Ὁ W. Regel ἐπαναλαμβάνων τὰ τοῦ Σακκελίωνος καὶ τοῦ Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως ὑπεστήριξε προσέτι ὅτι ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ ἐγράφη ὑπὸ γραφέως τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, προσδιορίζων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον συγγραφῆς τοῦ κώδικος⁴. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἔγρα-

1. Ἰω. Σακκελίωνος, *Περὶ τῶν χειρογράφων ἐπιστολῶν τοῦ αἰοδίου Μελετίου Πηγά πατριάρχου Ἀλεξανδρείας*, Πανδώρα 14 (1864), σελ. 609 - 610.

2. Ἰω. Σακκελίωνος, *Μελετίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας τοῦ Πηγά ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχον Ἱερεμίαν τὸν Β'*, ΔΙΕΕ 1 (1883), σελ. 31 - 77. Ἐπίσης Ἰω. Σακκελίωνος, *Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη*, σελ. 178 - 179.

3. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Ἱεροσ. Βιβλ.*, τόμ. Α', 1891, σελ. 466 - 468. Ἐπίσης, τόμ. Ε', 1915, σελ. 500 - 518.

4. W. Regel, *Analecta Byzantino - Russica*, Πετρούπολις 1891, σελ. CXV.

ψεν ἀορίστως ὅτι ὁ Θεόφιλος Λιβύης κατὰ τὴν ἐν Πάτμῳ παραμονὴν του ἠσχολήθη περὶ τὴν ἀντιγραφὴν κωδίκων. Μεταξὺ τῶν κωδίκων τούτων ἀνέφερε καὶ ἐπιστολὰριον τοῦ Πηγᾶ καὶ παρατήρει ὅτι διὰ τῆς ἀντιγραφῆς αὐτῆς διέσωσε τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀνδρός¹. Ἡ σημείωσις αὕτη τοῦ Χρυστοστόμου Παπαδοπούλου ἐπέτεινε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν σύγχυσιν περὶ τὸν γραφέα τοῦ Πατμιακοῦ κώδικος καὶ τὸ αὐτόγραφον τοῦ Θεοφίλου Λιβύης. Ὁ Ch. Astruc παρασκευάζων τὴν περιγραφὴν κωδίκων τοῦ Supplément Grec τῆς Bibliothèque Nationale τῶν Παρισίων ἠσχολήθη μὲ τὸ θέμα. Μεταξὺ τῶν κωδίκων τοῦ Supplément Grec περιλαμβάνεται καὶ ὁ 1040, ὁ ὁποῖος παραδίδει ἐπιστολάς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ. Ὁ Ch. Astruc ὑπεστήριξε τὰς ἀπόψεις τοῦ Σακκελίωνος. Εἰς αὐτὰς προσέθεσεν ὅτι ὁ Πατμιακὸς κώδιξ ἐκομίσθη εἰς Πάτμον κατὰ τὸ 1818, ὅτε καὶ ὁ Θεόφιλος (πατριάρχης Ἀλεξανδρείας πλέον) ἦλθεν εἰς αὐτήν. Τὸν γραφέα τοῦ κώδικος ἐταύτισε πρὸς τὸν γραφέα τοῦ ἐν Πάτμῳ σωζομένου ἐγγράφου τοῦ Μελετίου Πηγᾶ (τοῦ ἔτους 1597), ἀλλὰ ἐτοποθέτησε τὴν γραφὴν τοῦ κώδικος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ὑπεστήριξε προσέτι ὅτι ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 ἐγγράφη συγχρόνως πρὸς τὸν Πατμιακόν, ἀλλ' ὁ πρῶτος συνεπληρώθη μέχρι τῶν τελευταίων τῆς ζωῆς τοῦ Πηγᾶ ἐπιστολῶν, ἐνῶ ὁ δεύτερος παρέμεινε ἐλλιπής. Ἐκκινῶν ἐκ τῆς ἐν τῷ κώδικι Suppl. Gr. 1040 παραδόσεως ὑπέθεσεν ὅτι καὶ ἐν τῷ προτύπῳ τούτου Πατμιακῷ 396 πρέπει νὰ παραδίδηται ἢ πρὸς Εὐδοξίαν τὴν βασιλίσσαν ἐπιστολὴ τοῦ Χρυστοστόμου². Ὁ Νικόλαος Τωμαδάκης ἐκδίδων ἐπιστολάς τοῦ Πηγᾶ ἠσχολήθη εὐρύτερον μὲ τὸ θέμα τῆς χειρογράφου παραδόσεως τῶν ἔργων τούτου. Εἰδικώτερον περὶ τοῦ Πατμιακοῦ κώδικος ὑπεστήριξε τὰς ἀπόψεις τοῦ Σακκελίωνος καὶ προσέθεσεν ὅτι τὸ πολλάκις ἀναφερθὲν ἐγγράφον τοῦ Μελετίου Πηγᾶ τοῦ ἔτους 1597 φέρει ἡμερομηνίαν 19 Ἰανουαρίου. Διὰ τὰς σχέσεις τῶν κωδίκων Ἱεροσολυμιτικοῦ καὶ Πατμιακοῦ ὑπέδειξε τὴν ἀντιπαραβολὴν τούτων διὰ νὰ διαπιστωθοῦν αἱ πρὸς ἀλλήλους τοιαῦται³. Ὁ Ch. Astruc ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ θέματος, διότι ὁ Ν. Τωμαδάκης ἡμφεσβήτησε τὴν ἀποψίν του περὶ τοῦ κώδικος Suppl. Gr. 1040, καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Πατμιακὸν κώδικα ἐπανελάβε τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐν τῷ κώδικι τούτῳ πρέπει νὰ ὑπάρχη ἢ πρὸς Εὐδοξίαν ἐπιστολὴ τοῦ Χρυστοστόμου· διότι ἐν τῷ μεταξὺ

1. Χρ. Ἀ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀλεξανδρεία 1935, σελ. 802.

2. Ch. Astruc, *Théophile d'Alexandrie et les manuscrits de la correspondance de Mélétius Pigas*, Scriptorium 1 (1946 - 1947), σελ. 162 - 164.

3. Ν. Β. Τωμαδάκης, Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ πρὸς τὴν Ἱερὰν Μονὴν τοῦ Γδερνέττου, Κρητικά Χρονικά 5 (1951), σελ. 263 - 274, 327 - 330 (βλ. ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ, *Μεταβυζαντινὰ Φιλολογικά*, Ἀθήναι 1965, σελ. 71 - 84).

είχε διαπιστωθῆ ἡ παράδοσις τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς καὶ ἐν ἑτέρῳ ἀπογράφῳ τοῦ Πατριακοῦ κώδικος, τῷ Ἀλεξανδρινῷ 296¹.

Οὕτως ἔχουν ἐν συντόμῳ τὰ κατὰ τὸν Πατριακὸν κώδικα 396. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ἑκατονταετίας ἤλθον εἰς φῶς καὶ ἄλλοι κώδικες, τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, οἱ ὅποιοι ἔφερον τὴν προαναφερθεῖσαν σημείωσιν· *γίνωσκε, ἀναγνώστα...*, ἐν τέλει δὲ τὴν δῆλωσιν· *Καὶ ταύτην τὴν ἐπιστολὴν εὐρῶν ἐν τινὶ χάρτῃ παλαιῷ ἀντέγραψον ἐνταῦθα οὖσαν ὠραίαν. ὁ Λιβύης Θεόφιλος.* Οἱ κώδικες οἱ ὅποιοι ἐνεφανίσθησαν ἐν συνεχείᾳ, παραδίδοντες ἐπιστολάς Μελετίου Πηγᾶ καὶ φέροντες τὴν σημείωσιν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Πατριακὸς φέρει, εἶναι ὁ *Supplément Gr. 1040*², ὁ Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης 120³ καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας 296⁴.

Οὕτως ἐγενεῖτο πρόβλημα διὰ τὸν πράγματι ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Λιβύης γραφέντα κώδικα⁵. Ἐν ὅλῃ δὲ αὐτῇ τῇ συζητήσῃ τὸ πρόβλημα προσέκρουεν ἐπὶ τοῦ Πατριακοῦ κώδικος 396. Τὸν κώδικα τοῦτον εἶχον ἴδει ὁ

1. Ch. Astruc, *À propos d'un manuscrit contenant un choix de lettres de Méletius Pigas*, Tome commémoratif du millénaire de la bibliothèque patriarcale d'Alexandrie, Ἀλεξάνδρεια 1953, σελ. 156 - 165.

2. Περὶ τοῦ κώδικος βλ. Ch. Astruc-Marie-Louise Concasty, *Catalogue des manuscrits grecs. Troisième partie. Le Supplément Grec*, τόμ. Γ', Παρίσι 1960, σελ. 143 - 146, ὅπου ἀναγράφονται περιληπτικῶς τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κώδικος καὶ παρατίθεται βιβλιογραφία.

3. Τὸν κώδικα τοῦτον ἐχρησιμοποίησαν διάφοροι κατὰ καιροὺς ἐκδόται ἐπιστολῶν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ἀλλ' οὐδεὶς περιέγραψεν αὐτὸν λεπτομερῶς. Τὰς πληροφορίας περὶ αὐτοῦ ἀρῶμεθα ἐκ τῶν δύο προμνησθέντων ἄρθρων (πρβλ. σελ. 163, σημ. 1 καὶ σελ. 164, σημ. 1). Ὁ Ἀγαθάγγελος Νινολάκης, *Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ὁ Κρής, Πατριαρχῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπιτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου 1545 - 1602*, Χανιά 1903, σελ. 11, ἰσχυρίσθη ὅτι εἶναι ἀντίγραφον τοῦ *Supplément Grec 1040*. Πρὸς τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτὸν ἀντετάχθη ὁ Ch. Astiuc (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 160) παρατηρήσας ὅτι ὁ κώδιξ Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης 120 παραδίδει 319 ἐπιστολάς, ἐνῶ ὁ κώδιξ *Supplément Gr. 1040* μόνον 211.

4. Θ. Μοσχονᾶ, *Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, Κατάλογοι τῆς πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης. Τόμος Α', Χειρόγραφα*, Ἀλεξάνδρεια 1945, σελ. 265 - 268. Τὸν κώδικα τοῦτον θεωρεῖ ὁ Ch. Astruc ὡς πρότυπον τοῦ *Supplément Gr. 1040* ἄμεσον, καὶ ἔχι τὸν Πατριακὸν 396 (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 163). Ἐταυτίσθη ὑπὸ Ν. Β. Τωμαδάκη (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 328) πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰω. Σακκελίωνος ἀναφερόμενον ἀπόγραφον τοῦ Πατριακοῦ 396 γενόμενον τῷ 1834 ὑπὸ Μιχαὴλ Φαρμακάκη. (Πρβλ. σελ. 164, σημ. 2, μνημονευόμενον ἄρθρον ἐν ΔΙΕΕ, σελ. 31).

5. Πίνακα ἀπογράφων τοῦ Πατριακοῦ 396 συνέταξεν ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, *Ἱεροσ. Βιβλ.*, τόμ. Ε', 1915, σελ. 501 - 504. Ὁ Ch. Astruc (*Théophile...*, σελ. 163, σημ. 3) ἀναφέρει τὸν Ἀθωντικὸν κώδικα 6169 ὡς ἀπόγραφον τοῦ Πατριακοῦ. Πρόκειται περὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 662 κώδικος τῆς Ἱ. Μ. Παντελεήμονος, ὁ ὁποῖος ἀντεγράφη ἐκ τοῦ Πατριακοῦ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Πηλουσίου Ἀμφιλοχίου τῷ 1889 (βλ. Λάμπρου, *Κατάλογος Ἀγ. Ὁρῶν*, τόμ. Β', σελ. 411).

Ἰω. Σακκελίων ὁ ὁποῖος καὶ περιέγραψε τοῦτον ἀτελῶς· ὁ W. Regel ὁ ὁποῖος ἠρκέσθη εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Σακκελίωνος· καὶ ὁ N. Τωμαδάκης ὁ ὁποῖος ἐξέδωκεν ἐξ αὐτοῦ ἐπιστολάς. Κατὰ ταῦτα πρὸ πάσης ἐκθέσεως ἀπόψεων καὶ συμπερασμάτων ἐπιβάλλεται μία λεπτομερὴς περιγραφή τῶν περιεχομένων τοῦ κώδικος. Ἡ περιγραφή αὕτη παρέχεται ἐν συνεχείᾳ.

Πατμιακὸς κώδιξ 396.

Χαρτῶος, φύλ. α' - β' + 1 - 250. Ὑδατογράφημα: Τετραγωνίδια¹.

φύλ. α' (Ἐπιστολὴ Θεοφίλου Λιβύης, ἐν σχεδίῳ).

Τῷ ἐν τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ τοῦ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ καθ' ὑπερορίαν τὰς διατριβάς ποιουμένων πρώην Νικαίας κὺρ Δανιήλ.

Ἄρχ. Ὁ ἐν τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ τοῦ θεοβαδίστου ὄρους...

Τέλ. ... ἀκολουθήσης τοῖς δεδομένοις, εἴτε καὶ μὴ, ὑγίαινε καὶ σώζου.

φύλ. α'ν (Σημείωμα διὰ χειρὸς παλαιᾶς, πιθανῶς ΙΖ' αἰ.).

Ἁντόνιον μακαρήτην | Παισοίου π(ατ)ριάρχου.

φύλ. β' (Ἐπιστολὴ Θεοφίλου Λιβύης, ἐν σχεδίῳ).

Ὅσιώτατε ἡμέτερε πρωτοσύγ(κελλε) καὶ ἐπίτροπε τοῦ Ῥαχητίου, τιμωτάτοι πραγματευταὶ καὶ λοιποὶ πάντες εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κ(υρί)ῳ καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἄρχ. Ἡ συνέχεια τῶν ὄρων τὰς ὀρέξεις ἀμβλύνει...

Τέλ. ... ἀλλὰ τὸν ζόφον τιθεὶς τῆς ἀσεβείας.

Ἐπιστολὴ ἐτέρα (Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας Γρηγορίῳ Ε', ἐν σχεδίῳ).

Ἄρχ. Ὅντως ἡ ἡδίστη φήμη τῆς σῆς παναγιότητος...

Τέλ. ... εἰς μακρόβιον καὶ λιπαρὸν γῆρας.

φύλ. β'ν (Ἐπιστολὴ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας πρὸς Γρηγόριον Ε', ἐν σχεδίῳ).

ἄνευ τοῦ τίτλου

Παναγιώτατε καὶ σεβασμιώτατε ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὴ πατριάρχα ἐν Χ(ριστ)ῷ τῷ Θ(ε)ῷ λίαν ἀγαπητὴ καὶ συλλειτουργῆ περιπόθητε τῆς ἡμῶν μετριότητος κύριε κύριε Γρηγόριε.

Ἄρχ. Τὴν σεβάσμιον αὐτῆς παναγιότητα ἀδελφικῶς ...

Τέλ. ... ὅτι πλεῖστα σωτήριά τε καὶ πανευδαίμονα.

1. C. M. Briquet, *Les filigranes*, τόμ. Β'², Λιψία 1923, σελ. 339 (ἀριθ. 5805, 5806). Προσδιορίζεται ὡς σπάνιον ὕδατογράφημα, τὰ δὲ προσφερόμενα παραδείγματα ἀνάγονται εἰς τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' καὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Σημειοῦται ὅμως ὅτι αἱ χρονολογήσεις τῶν παραδειγμάτων δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ ἕτερα παραδείγματα μεταγενέστερας ἐποχῆς δύνανται νὰ προσενεχθῶσι.

φύλ. 1 - 210 Τοῦ σοφωτάτου πάπ(α) καὶ πατριάρχου τῆς μεγάλης πόλεως Ἀλεξανδρείας, Λιβύης, Πενταπόλεως, Αἰθιοπίας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου, π(ατ)ρὸς πατέρων, ποιμένος ποιμένων, ἀρχιερέως ἀρχιερέων, τρίτου καὶ δεκάτου τῶν ἀποστόλων καὶ κριτοῦ τῆς οἰκουμένης κυρίου κυρίου Μελετίου. Ἐπιστολαί. Τόμος αος. (Φωτ. 9).

Ἐν συνεχείᾳ παραδίδονται γεγραμμένοι διὰ μιᾶς χειρὸς καὶ ἀριθμούμενοι ἀ' - τισ' ἐπιστολαὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ.

Ἀκολουθῶς (φύλ. 208^v - 210) δι' ἄλλης χειρὸς γεγραμμένοι δύο ἐπιστολαὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, ἀριθμούμενοι τισ' καὶ τη'.

Ἐν συνεχείᾳ τῆς τη' ἐπιστολῆς (φύλ. 210) σημείωσις διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τῆς γραψάσης τὰς τισ' καὶ τη' ἐπιστολάς (Φωτ. 10).

Γίνωσκε ἀναγνώστα, ὅτι τὸν περὶ Ἐκκλησίας Στρωματέα λόγον, ὃν ὁ μακαρίτης καὶ ἀγιώτατος κῦρος Μελέτιος ἀνωθι λέγει, τὸν ἐδιάβασα καὶ ἐγὼ ὁ ταπεινὸς Λιβύης Θεόφιλος· ὃν εὔρον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ ἐρῶν ἐν εἰς ἓνα τόπον· θαυμάσιος τῶ ὄντι καὶ πάσης θείας σοφίας ἀνάπλευς.

αωσ' ἀπριλλίου ης ἐν Αἰγύπτῳ

καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ βιβλίου ἀντέγραψον ἐνθάδε τὰς δύο ταύτας ἐπιστολάς, ἵνα μὴ ἔωλοι γένωνται ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ φιλόσοφα μαθήματα τούτου τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγίου ἀνδρὸς ὄλοντο· ἐπειδὴ ὡς ἔμαθον ἢ Βιβλιοθήκῃ αὕτη τοῦ θρόνου ἔπεσε κατὰ καιροῦς εἰς διαφόρους οὐκ ἂν εἴποιμι ἀν(θρώπ)ους, ἀλλ' εἰς ληστὰς καὶ φθοροποιούς καὶ κακούς ἐργάτας, ὡς καὶ περίσου εὔρον ἐν τῇ βιβλίῳ ἐξήγησιν ποιούμενον εἰς τὰ Χρυσᾶ Ἔπη τοῦ Πυθαγόρου εἰς ἑνὸς Κόππου χειρᾶς· ὅπερ καὶ ἐξηγόρασα παρ' ἐκείνου· φέρει γὰρ τὸ βιβλίον ἐπιγραφὴν, ἐκ τῶν τοῦ Κριτοπούλου καὶ τότε, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τὰ περισσότερα οὕτως ἐπιγράφονται.

φύλ. 210^v - 211 (Διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τῆς γραψάσης τὰς δύο τελευταίας ἐπιστολάς καὶ τὴν ὡς ἄνω σημείωσιν).

Τοῦ ἐν ἀγίοις Χρυσοστόμου πρὸς βασίλισσαν τὴν Εὐδοξίαν.

Ἄρχ. Ὁ μὲν Θεὸς πάσης ὧν φύσεως δημιουργός...

Τέλ. ... ἵνα εὖ σοι γένηται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐπιστολῆς σημειοῦνται διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς· Καὶ ταύτην τὴν ἐπιστολὴν εὗρων ἐν τινὶ χάρτῃ παλαιῶ ἀντέγραψον ἐνταῦθα οὖσαν ὡραίαν.

φύλ. 211^v Λευκόν.

φύλ. 212 - 232^v (Διὰ χειρὸς τῆς γραψάσης τὸ κύριον σῶμα τοῦ κώδικος, ἦτοι τὰς ἀ' - τισ' ἐπιστολάς τοῦ Πηγᾶ).

(Χωρὶα ἐξ ἐπιστολῶν διαφόρων συγγραφέων).

φύλ. 212 - 215 Ἐκ τῶν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἐπιστολῶν.

Ἄρχ. Ἐπέγνω σου τὴν ἐπιστολὴν ὡςπερ οἱ τοὺς τῶν φίλων...

φύλ. 215 - 221^v Ἐκ τῶν τοῦ Γρηγορίου.

'Αρχ. 'Επαινεῖς τὸν ἅγιον καὶ κοινὸν ἡμῶν π(ατέ)ρα...

φύλ. 221^v - 224 'Εκ τῶν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

'Αρχ. Οὐχ ἤττον διὰ τὴν ἀλήθειαν ἢ τὴν φιλίαν...

φύλ. 224 - 228^v 'Εκ τοῦ Γρηγορίου.

'Αρχ. Κατεμάθομεν οὖν σέ διὰ τοῦ γράμματος...

φύλ. 229 - 232^v 'Εκ τῶν τοῦ Φαλάριδος.

'Αρχ. 'Ιάσατό μου νόσον ἀνήκεστον...

φύλ. 232^v (Διὰ χειρὸς ὁμοίας τῇ γραψάσῃ τὰς τιζ' καὶ τη' ἐπιστολάς).

(Συστατικὸν τοῦ Θεοφίλου 'Αλεξάνδρειας διὰ τὸν 'Ιωάννην Ρασκοβίτζην).

'Αρχ. 'Ιωάννη 'Ρασκοβίτζη ἀνδρὶ ξενίῳ καὶ εὐγενεῖ...

Τέλ. ... ἐκ τῶν τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ πόνων μαρτύριον.

'Ἐν Αἰγύπτῳ ,αωιδῶ μαρτίου ιαη.

φύλ. 233^{r-v} (Χωρία καὶ σημειώσεις διάφοροι διὰ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω χειρὸς).

Περὶ ἀν(θρώπ)ου.

'Αρχ. Κ(ύρι)ε τί ἐστὶν ἄνθρωπος ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ...

Τέλ. ... καὶ τό τε κρέας καὶ τὰ λοιπά.

'Ἡσαΐας' καὶ ἔκλυε ἄν(θρώπ)ος καὶ ἐταπεινώθη.

'Αρχ. Τὴν ὠραιότητα τοῦ ἀν(θρώπ)ου δηλοῖ...

Τέλ. ... οὐ τελευταῖα, ἀλλ' ἐς χοῦν.

Κατὰ Μανιχαίων.

'Αρχ. Φασίν, εἰ ἀγνοεῖ τῶν ὄντων οὐδὲν ὁ Θ(εός)...

Τέλ. ... αἰτίας τοῦ μὴ βλέποντος, ὃ ἔχει.

"Οτι οὐ κακὸς ὁ θάνατος.

Νύσσης.

'Αρχ. 'Επιειδὴ τῆς θείας μακαριότητος...

Τέλ. ... καὶ τάχα ἡ ἁμαρτία τότε δὲν εἶναι.

Νύσσης.

'Αρχ. Δεδόσθω τὸ σκεῦος ἐκ πηλοῦ συνεστηκέναι...

Τέλ. ... τὸ ἐξ ἀρχῆς κάλλος ἀναστηλώσει τὸ σκεῦος.

φύλ. 234^{r-v} ("Ἐτεραι σημειώσεις ἐκ διαφόρων συγγραφέων ὑπὸ τὸν τίτλον). Ψυχή.

'Αρχ. Δα(βί)δ' ἄνθρακες ἀνήφθησαν...

Τέλ. ... μὰ δὲν σοῦ ἔδοξεν ἡ Γραφή.

φύλ. 235 - 248^v (Διὰ τῆς χειρὸς τῆς γραψάσῃς τὰς τιζ' καὶ τη' ἐπιστολάς).

Πίναξ τῶν περιεχομένων ἐπιστολῶν πόνος τοῦ τῆς ἀβίου Λιβύης Θεοφίλου Πατμίου τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου ἀρχιερέως ,αωα' ἐν μηνὶ φεβρουαρίῳ, ἐν Αἰγύπτῳ.

(Ἀκολουθεῖ πίναξ μετὰ περιλήψεως τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιστολῶν. Ὁ πίναξ τελευτᾷ ἀτελῆς εἰς τὴν περίληψιν τῆς σγ' ἐπιστολῆς).

φύλ. 249^r-v Λευκόν.

φύλ. 250 (Διάφοροι σημειώσεις ὑπὸ τύπον πίνακος περιεχομένων ἐνδιαφερόντων τὸν κτήτορα).

Περὶ ἱεροῦ ἐκκλησιαστικοῦ 19.

Πηλούσιον λεγόμενον Ταμίατι κάστρος 111.

Συστατικὸν τοῦ πλοίου τῆς μονῆς τῆς Πάτμου 75.

Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Πατμίους 88 καὶ σελ. 200.

» *Ἀθανασίῳ ἡγουμένῳ 199.*

» *εἰς τοὺς θύσους ἐπιστολὴ 113.*

Διατί ὁ Ἀλεξανδρείας κριτῆς τῆς οἰκουμένης; 117.

Διὰ τῆς ὡς ἄνω ἀναλυτικῆς περιγραφῆς τῶν περιεχομένων τοῦ κώδικος δηλοποιεῖται.

α') Ὁ Πατμιακὸς 396 περιέχει κατὰ τὰ πρῶτα δύο φύλλα αὐτοῦ σχέδια τεσσάρων ἐπιστολῶν, ἐξ ὧν ἡ τελευταία συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον Ε'.

β') Ἐν τῷ κυρίῳ τοῦ κώδικος σώματι παραδίδονται διὰ παλαιᾶς χειρὸς γεγραμμένα ἐπιστολαὶ τοῦ Μελετίου Πηγαῖ, ἀριθμούμεναι α' - τισ'.

γ') Διὰ χειρὸς μεταγενεστέρας, ὁμοίας τῇ γραψάσῃ τὰ ἐν ἀρχῇ σχέδια τῶν τεσσάρων ἐπιστολῶν παραδίδονται ἕτεραι δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Μελετίου Πηγαῖ, ἀριθμούμεναι τισ' καὶ τη'.

δ') Ἐπιβεβαιοῦται ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ch. Astruc καὶ πράγματι παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Πατμιακοῦ κώδικος ἡ πρὸς βασίλισσαν Εὐδοξίαν ἐπιστολὴ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἀρχομένη· Ὁ μὲν Θεὸς πάσης ἂν φύσεως δημιουργός. Αὕτη ἐγράφη διὰ χειρὸς ὁμοίας πρὸς τὴν γράψασαν τὰ σχέδια τῶν τεσσάρων ἐπιστολῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος καὶ τὰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Πηγαῖ (τισ' καὶ τη').

ε') Παραδίδονται χωρὶα ἐξ ἐπιστολῶν διαφόρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Φαλάριδος, γεγραμμένα διὰ χειρὸς ὁμοίας πρὸς τὴν γράψασαν τὰς ἐπιστολάς α' - τισ' τοῦ Μελετίου Πηγαῖ.

ς') Συστατικὸν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, ἦτοι τοῦ Θεοφίλου, τῆς 11 Μαρτίου 1814, διὰ τὸν Ἰωάννην Ρασκοβίτζην. Ἐγράφη διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τῆς γραψάσης τὰς ἐν ἀρχῇ ἐπιστολάς, τὰς τισ' καὶ τη' ἐπιστολάς τοῦ Πηγαῖ καὶ τὴν ἐπιστολὴν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

ζ') Χωρὶα ἐκ διαφόρων συγγραφέων ἢ σημειώσεις διὰ διάφορα θέματα, διὰ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω χειρὸς.

η') Πίναξ περιεχομένων συνταχθεὶς ὑπὸ Θεοφίλου Λιβύης, διὰ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω χειρὸς.

Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἐπιστολῶν εἰς πολλὰ σημεῖα ὑπάρχουν σημειώσεις ἐν τῇ ᾧα, αἱ πλείονες τῶν ὁποίων ἐγράφησαν διὰ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω χειρός.

Οὕτω δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν εἰς δύο τοὺς γραφεῖς τοῦ Πατμιακοῦ κώδικος: α') τὸν γράψαντα τὸ κύριον μέρος τοῦ κώδικος, ἦτοι τὰς α'-τις' ἐπιστολάς τοῦ Πηγᾶ καὶ τὰ χωρία ἐξ ἐπιστολῶν διαφόρων συγγραφέων καὶ β') τὸν γράψαντα τὰς δύο ἐπὶ πλέον ἐπιστολάς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ (τιζ' καὶ τη'), τὴν ἐπιστολὴν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὴν βασίλισσαν Εὐδοξίαν, τὰ ἐν ἀρχῇ σχέδια τῶν τεσσάρων ἐπιστολῶν, τὸ συστατικὸν γράμμα διὰ τὸν Ἰωάννην Ρασκοβίτζην, τὰς διαφόρους ἄλλας σημειώσεις καὶ τὸν πίνακα τῶν περιεχομένων ἐπιστολῶν.

Αἱ συμπληρώσεις εἰς τὸν κώδικα συνδέονται πρὸς τὸν Θεόφιλον Λιβύης (ἀργότερον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας). Οὕτω πως α') Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν πρῶην Νικαίας Δανιὴλ ἀπευθύνεται εἰς τὸν ἐπίσκοπον πρῶην Νικαίας Δανιὴλ, ὁ ὁποῖος ἐπεσκόπευε τοῦ θρόνου Νικαίας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1801 - 1817¹. Οὗτος μετὰ τὴν καθαίρεσίν του ἐξωρίσθη εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σινᾶ.

β') Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φύλ. β' ἀπευθύνεται εἰς τὸν πρωτοσύγκελλον καὶ ἐπίτροπον Ραχητίου (Ροζέττης). Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναφέρεται· καὶ ἐγένοντο προφητικῶς εἰπεῖν (οἱ γάλοι) ὡσεὶ χόρτος δεμάτιον, ὃς πρὸ τοῦ ἐξανθῆσαι ἐμαράνθη. Ἐπομένως τὸ γράμμα τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη γραφῆ μετὰ καὶ ἐγγὺς πρὸς τὸν Σεπτέμβριον 1801, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεχώρησαν οἱ Γάλλοι τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἐξ Αἰγύπτου².

γ') Ἡ τρίτη ἐν σχεδίῳ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν «παναγιώτατον», ἦτοι τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριον Ε', συγχαρητήριος καὶ εὐχρητήριος.

1. Δὲν εἶναι σαφές πότε καὶ πόσον χρόνον παρέμεινεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Νικαίας Δανιὴλ. Οἱ Μ. Κλεώνυμος καὶ Χρ. Παπαδόπουλος, *Βιθυνικὰ ἢ ἐπιτομος μονογραφία τῆς Βιθυνίας καὶ τῶν πόλεων αὐτῆς*, Κωνσταντινούπολις 1867, σελ. 118, τάσσουν τὸν Δανιὴλ 52ον ἐπίσκοπον Νικαίας ἀνελθόντα εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον κατὰ Ἰούνιον 1801. Τὸ αὐτὸ ὅμως ἔτος διαδέχεται τὸν Δανιὴλ ἀπελαθέντα καὶ ἐπονομασθέντα «κακοδανιὴλ» ὁ Ἰωαννίκιος, ὁ ὁποῖος παραμένει μητροπολίτης Νικαίας μέχρι τοῦ 1817, ὅποτε τὸν διαδέχεται ὁ Μακάριος. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ὁ Δανιὴλ δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς μητροπόλεως Νικαίας. Ἀλλὰ τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1806 ἐκλεγέντος μητροπολίτου Μελιτινῆς Ἰωσήφ ὑπογράφει *Μακάριος Κυζίκου ἔχων καὶ τὰς γνώμας . . . τοῦ Νικαίας κῆρ Δανιὴλ*. (Βλ. Β. Α. Μυστακίδου, *Περὶ Κοινοῦτσεσμε ἱστορικαὶ σελίδες ἦτοι περὶ ἐκκλησιῶν καὶ τῶν παρ' αὐταῖς ἀρχιερατικῶν ἐκλογῶν, Πατριαρχείων, Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἀθηντικῶν οἰκῶν, κορηῶν κλπ.*, Κωνσταντινούπολις 1885, σελ. 65). Ὁ αὐτός, *Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι*, ΕΕΒΣ 12 (1936), σελ. 208, παραθέτει δύο ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν ὁποίων καθίσταται φανερόν ὅτι ὁ Δανιὴλ ἦτο μητροπολίτης Νικαίας κατὰ τὸ 1807.

2. Χρ. Ἀ. Παπαδόπουλος, *Ἡ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας ἐν ἀρχῇ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Οἱ Πατριάρχαι Παρθένιος Β' καὶ Θεόφιλος Β'*, Ἐκκλ. Φάρος 29 (1930), σελ. 111.

δ') Ἡ πρὸς Γρηγόριον Ε' ἐπιστολὴ εἶναι σχέδιον συγχαρητηρίου γράμματος τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ χρονολογηθῆ τῷ 1819, ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ τρίτον ὁ Γρηγόριος Ε' (14 Ἰανουαρίου 1819).

ε') Αἱ δύο ἐπὶ πλέον προστεθεῖσαι ἐπιστολαὶ τοῦ Πηγαῖ, ἡ πρὸς τὴν βασιλίссαν Εὐδοξίαν ἐπιστολὴ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ὁ ἐν τέλει πίναξ ἔχουν ἀντιγραφῆ καὶ συνταχθῆ, κατὰ σαφῆ δῆλωσιν τοῦ ἰδίου, ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου.

Ἐξ ἀντιπαραβολῆς τῆς χειρὸς τῆς γραφῆς τὰς ἐν τῷ Πατμιακῷ κώδικι προσθήκας πρὸς γνωστὰ αὐτόγραφα τοῦ Θεοφίλου πιστοῦται ὅτι αἱ ἐν τῷ κώδικι τούτῳ προσθῆκαι ὀφείλονται εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοφίλου¹ (Φωτ. 11). Τὴν βεβαιότητα ταύτην ἐπιρρωνύουν σημειώσεις τοῦ Σακκελίωνος εἰς τὸν κώδικα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν 1322. Ὁ κώδιξ οὗτος εἶναι ἀπόγραφον τοῦ Πατμιακοῦ 396, γενόμενον κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Πέρα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πηγαῖ παραδίδει καὶ τὰς δύο προστεθείσας ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου, καὶ τὴν πρὸς Εὐδοξίαν τοῦ Χρυσοστόμου καὶ λοιπὰς τῶν ἐν σχεδίῳ τοῦ Θεοφίλου, ὡς ἐπίσης καὶ τὰς ἐν τῇ ῥα τοῦ Πατμιακοῦ σημειώσεις διὰ χειρὸς τοῦ Θεοφίλου. Ὁ Ἰω. Σακκελίων, γνώστης τῆς χειρὸς τοῦ Θεοφίλου, ἐσημείωσεν ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ κώδικι 1322, ποῦ ὁ γραφεὺς ἀντιγράφει τὴν χεῖρα τοῦ Θεοφίλου².

Ὁ Θεόφιλος Λιβύης³ ἐγεννήθη ἐν Πάτμῳ πιθανῶς τὸ 1764 ἔτος. Ἐφερε τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Παγκώστας. Μετὰ τὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ ἐγκυκλίους σπουδὰς μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸν ἀνευρίσκομεν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1789 παρὰ τῷ θεῷ του Παῖσιῳ ἱερομονάχῳ Χαζίκῳ τῷ Πατμιά⁴. Ὅταν ἕτερος θεῖός του, ὁ Παρθένιος Παγκώστας, ἐγένετο πα-

1. Πρβλ. Εὐγενίου Μιχαηλίδου, *Τέσσαρα σημειώματα Θεοφίλου Β' Ἀλεξανδρείας (1805 - 1825)*, Ἐκκλ. Φάρος 29 (1930), σελ. 98 - 105, καὶ ἐν ἀρχῇ, ὅπου φωτοτυπία αὐτογράφου τοῦ Θεοφίλου, ὡς Λιβύης, τοῦ ἔτους 1802.

2. Ἰω. Σακκελίωνος - Ἀλκ. Ι. Σακκελίωνος, *Κατάλογος τῶν Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, Ἀθῆναι 1892, σελ. 239 - 240.

3. Περὶ τοῦ Θεοφίλου ἐν γένει βλ. Κ. Ἀμάντου, *Θεόφιλος Παγκώστας, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1805 - 1825)*, ΕΕΒΣ 19 (1949), σελ. 245 - 251 (ὅπου καὶ βιβλιογραφία). Π. Κρητικοῦ, *Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως. Δωδεκανήσιοι Φιλικοί. Ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος Παγκώστας (1764 - 1833)*, Δωδεκανησιακὴ Ἐπιθεώρησις τόμ. 1 (1947), σελ. 341 - 346, 371 - 377, 413 - 415, 449 - 451· τόμ. 2 (1948), σελ. 12 - 17, 105 - 111, 173 - 178 (τὸ ἄρθρον συνεχίζεται, ἀλλὰ δὲν ἐδημοσιεύθη εἰσέτι ἄλλη συνέχεια). Ἐνδιατρίβει κυρίως περὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Θεοφίλου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

4. Τοῦτο πιστοῦται ἐξ αὐτογράφου σημειώματος τοῦ Θεοφίλου ἐν τῷ κώδικι 523 τῆς ἐν Πάτμῳ Ἰ. Μ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· ὁ παρὼν Λόγος ἐστὶ ποίημα Παῖσιου ἱερομονάχου Χαζίκου τοῦ Πατμίου. 1789 Σεπτεμβρίου 24 τὸν ἀντέγραφα ἐγὼ ὁ ἀνεπιὸς τοῦ ἀνωθεν Παῖσιου ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ Νεοχώρι (Ἰω. Σακκελίωνος, *Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη*, σελ. 227).

τριάρχης Ἀλεξανδρείας, ὁ Θεόφιλος μετέβη ἐκεῖ κατόπιν προσκλήσεως. Τῷ 1797 τὸν ἀνευρίσκομεν ἀρχιμανδρίτην καὶ ἱεροκέρυκα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν Καίρῳ¹. Φαίνεται ὅτι τῷ 1798 ἐχειροτονήθη Μητροπολίτης Λιβύης, ἀλλ' ἴσως οὐδέποτε ἐπεσκέφθη τὴν μητρόπολιν του². Τῷ 1802 συνώδευσε τὸν ἀσθενοῦντα θεῖόν του πατριάρχην Παρθένιον εἰς Ρόδον³. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παρθενίου ἐκλέγεται πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (περὶ τὸν Νοέμβριον 1805). Τῷ 1808 εὐρίσκομεν τὸν Θεόφιλον ἐν Σύμῃ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐνωρὶς ἐπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον⁴. Τῷ 1818 ἀπέρχεται ἐκ νέου εἰς Πάτμον, ὁπόθεν δὲν ἐπιστρέφει πλέον εἰς τὴν ἑδραν του⁵. Ἡ ἐκτραγεῖσα Ἐπανάστασις, τῆς ὁποίας ἦτο πρωτεργάτης καὶ κατὰ τὴν προετοιμασίαν αὐτῆς, ὡς Φιλικός, καὶ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν της, τὸν ἀπερρόφησεν ἐξ ὀλοκλήρου⁶. Συνέπεια τούτου ἦτο νὰ καθαιρεθῇ τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας (Ὀκτώβριος 1825)⁷. Ἀπέθανεν ἐν Πάτμῳ τὴν 24 Ἰανουαρίου 1833.

Ὁ Θεόφιλος ἔδρασεν ἐπίσης καὶ ὡς λόγιος καὶ ὡς ἐμπνευστὴς παιδείας. Ὡς πατριάρχης ἐμερίμνησε κατὰ τὸ 1812 διὰ τὸν διορισμὸν τριῶν

1. Σημειώματα ἐν τῷ αὐτῷ ὡς ἄνω κώδικι: α') *Τὸν παρόντα Λόγον τὸν ἔγραψα ἐν ἔτει ἁγῆζ' ὑπαγορευόμενος ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ δεσπότην κυρίου Παρθενίου Ἀλεξανδρείας, τοῦ καὶ θείου μου, ὃν καὶ ἐξεφώνησα ἐν τῷ καθολικῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπ' ἄμβωνος. Ἀρχιμανδρίτης Θεόφιλος.* β') *Ἐξεφωνήθη ὁ παρὼν λόγος παρ' ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐλαχίστου ἀρχιμανδρίτου Θεοφίλου ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῷ κατὰ τὴν Ποντουκανίαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ μακαριωτάτου ἡμῶν πατρὸς καὶ δεσπότην κυρίου Παρθενίου ἐν ἔτει 1797 Ἀπριλίον 3 (Αὐτόθι).*

2. Κ. Ἀ μ ἄ ν τ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 246. Ὁ Σπ. Π. Λ ἄ μ π ρ ο ς, *Ἐπίσκοποι καὶ μητροπολίται*, ΝΕ 15 (1921), σελ. 329, τοποθετεῖ τὸν Θεόφιλον, ὡς Λιβύης κατὰ τὰ ἔτη 1802 - 1819.

3. Πάντως μετὰ τὴν 21 Νοεμβρίου διότι ἐν τῷ αὐτῷ ὡς ἄνω κώδικι σημειοῦται: *Ἐν ἔτει ἁωβ' Νοεμβρίου κα', ἡμέρα σ', ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ Λιβύης Θεόφιλος (Ἰω. Σ α κ κ ε λ ἰ ω ν ο ς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 227).*

4. Πρβλ. σημειώσιν ἐν τῷ ὡς ἄνω κώδικι: *Ἐρρέθη ὁ παρὼν Λόγος παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου ἐν τῇ νήσῳ Σύμῃ κατὰ τὸ ἁωή', εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας εἰς τὸ κάστρον, ὄντος μου λειτουργοῦ. Ὅθεν καὶ ἐφιλοδωρήθημεν παρὰ τῶν χριστιανῶν γρόσια 500 (Αὐτόθι).*

5. C. h. A s t r u c, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 163. Ὁ Τρ. Ε ὑ α γ γ ε λ ἰ δ η ς, *Οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Παρθένιος, Θεόφιλος καὶ Ἰερόθεος*, ΕΕΒΣ 5 (1928), σελ. 252, ἀναφέρει ὅτι ἡ τελευταία μνεῖα τοῦ Θεοφίλου ἐν Αἰγύπτῳ ἀνάγεται τῷ 1816.

6. Τῆς δράσεώς του μνημονεύει καὶ Ἰω. Φ ι λ ἡ μ ω ν, *Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τόμ. Δ', 1861, σελ. 175 - 176. Ἐπίσης ἐπιστολὴ τοῦ Θεοφίλου πρὸς Λάζαρον Κουντουριώτην ἀπὸ Πάτμου 26 Ἰουνίου 1823 (Ἰ. Α. Λ ι γ ν ο ὕ, *Ἀρχεῖον Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, τόμ. Α', 1920, σελ. 173).

7. Κ α λ λ ι ν ἰ κ ο υ Δ ε λ ι κ ἄ ν η, *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεοφυλακείου σωζόμενα ἐπίσημα Ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα*, Κωνσταντινούπολις 1904, σελ. 47 - 49. Παρατίθεται ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Χρυσάνθου, κατὰ μῆνα ὀκτώβριον ἁωκε', διὰ τοῦ ὁποίου παύεται ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος.

παιδαγωγῶν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις τοῦ Καΐρου¹. Ὑπῆρξε συλλέκτης καὶ συντηρητὴς χειρογράφων καὶ βιβλίων. Πρέπει ἡ ἔρευνα νὰ στραφῆ πρὸς τὴν διαπίστωσιν τῶν χειρογράφων τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν κτῆμα τοῦ ἀνδρός. Τὸ πρωτότυπον ἔργον (ὁμιλίας, λόγοι, ἐπιστολαί, σχόλια) κεῖται ἀκόμη ἀνέκδοτον καὶ δὲν ἐλέχθη εἰσέτι ἡ τελευταία λέξις διὰ τὸν ἄνδρα καὶ ὡς ἐργάτην τοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς φλογερὸν ἐπαναστάτην.

Ὁ γραφεὺς τοῦ κυρίου σώματος τοῦ κώδικος, ἦτοι τῶν ἐπιστολῶν α'-τις' καὶ τῶν χωρίων ἐξ ἐπιστολῶν διαφόρων συγγραφέων ταυτίζεται πρὸς τὸν γραφέα δύο σιγιλλίων τοῦ ἔτους 1597. Τὰ σιγιλλία ταῦτα ἀπελύθησαν, ὅτε ὁ Μελέτιος Πηγαῖς ἦτο ἐπιτηρητὴς τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 19 Ἰανουαρίου (Φωτ. 12) καὶ 3 Φεβρουαρίου². Σφύζονται ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἱ. Μ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου.

Πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ γραφέως τοῦ κώδικος 1474 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν. Ὁ γραφεὺς οὗτος εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος υἱὸς τοῦ Μεγάλου Λογοθέτου Ἰέρακος³ (Φωτ. 13). Ὡς εἶναι δυνατὸν νὰ

1. Δ. Κ α λ λ ι μ ά χ ο υ, *Τὰ ἐν Καΐρῳ σχολεῖα τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ Ἰωαννικίου μέχρι τοῦ Θεοφίλου (1645 - 1657 — 1806 - 1825)*, Ἐκκλ. Φάρος 12 (1913), σελ. 300.

2. Τὸ ἔγγραφο τῆς 19 Ἰανουαρίου σφύζεται εἰς τριπλοῦν (ὑπ' ἀριθ. καταλόγου Μονῆς 38, 39, 40). Τὸ ὑπ' ἀριθ. 38 εἶναι τὸ πρωτότυπον, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἀντίγραφα. Ἀλλὰ τὸ ὑπ' ἀριθ. 39 ἀντίγραφο ἔχει γραφῆ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς διὰ τῆς ὁποίας καὶ τὸ πρωτότυπον. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 40 ἀντίγραφο εἶναι ὄλως μεταγενέστερον. Ἐξεδόθη ἐν ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 282 - 287.

Πρέπει νὰ παρατηρηθῆ ὅτι ἡ ἐν τῷ ἔγγραφῳ παρεχομένη χρονολογία δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν δηλουμένην ἰνδικτιῶνα. Τὸ παρεχόμενον ἔτος (αφ'ΗΖ') δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν ἀναγραφομένην ἰνδικτιῶνα (ια'). Οὐδεμίαν τῶν παρεχομένων χρονολογιῶν δυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν, τὴν σαφῶς δηλουμένην (1597) ἢ τὴν συναγομένην ἐκ τῆς ἰνδικτιῶνος (1598). Ἐκ τοῦ ἐπιστολαρίου τοῦ Μελετίου Πηγαῖ γνωρίζομεν ἐπιστολάς σταλείσας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἤδη τὴν 25 Ἰανουαρίου 1597 (*Κυρίλλῳ ἱερομονάχῳ τῷ Λουκάρεϊ . . . Γαμηλιῶνος ἐπ φθίνοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ζρβ'*. Ἱεροσολυμιτικὸς κώδιξ 524, σελ. 257) μέχρι τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1598 (*Ἱερεμία . . . τῷ Τζαγγαρέλλῳ . . . Σεπτεβρίου ιη' ζρβ'*. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 394 - 395). Τὸ πρᾶγμα χρῆζει ἰδίας ἐρεύνης διὰ νὰ τοποθετηθῆ τὸ ἔγγραφο εἴτε πρὸς τὸ ἀναγραφόμενον ἔτος (1597), εἴτε πρὸς τὸ συναγόμενον ἐκ τῆς ἰνδικτιῶνος (1598). Τὸ αὐτὸ πρόβλημα ἐμφανίζεται καὶ διὰ τὸ ἔγγραφο τῆς 3 Φεβρουαρίου. Ἐξεδόθη ἐν ΜΜ, τόμ. Γ', σελ. 287 - 288.

Ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Μονῆς σφύζεται καὶ ἕτερον ἔγγραφο τοῦ Μελετίου Πηγαῖ, ὑπ' ἀριθ. καταλόγου Μονῆς 42. Τοῦτο φέρει χρονολογίαν κ' Ἰουλίου ζρς' (= 1598), δὲν ἀναγράφει ἰνδικτιῶνα καὶ εἶναι γεγραμμένον δι' ἀπολύτως διαφόρου χειρὸς. Ἐξεδόθη ἐν ΜΜ, τόμ. Γ', 288 - 290.

3. Θεωρῶ ὑποχρέωσίν μου νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἐντεῦθεν τὸν φίλον κ. Χρ. Πατρινέλην, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μοι ὑποδείξῃ τὸν ὡς ἄνω κώδικα διὰ νὰ παραβάλω τὴν γραφὴν τούτου πρὸς τὴν τοῦ Πατριμακοῦ. Ὁ αὐτὸς Χρ. Πατρινέλης ἐτοιμάζει μελέτην

πιστωθῆ ἕκ τῆς ἀντιπαραβολῆς ὁ γραφεὺς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κώδικος εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν γραφέα τοῦ Πατμιακοῦ καὶ τῶν δύο Πατμιακῶν ἐγγράφων. Ἡ γενικὴ διάθεσις τῆς γραφῆς (ὀρθία, γραφὴ τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων τοῦ ΙΓ' αἰ.), ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς καθ' ἕκαστον γράμμα λεπτομερείας τῆς ταυτίζεται.

Τὸν Ἀλέξανδρον υἱὸν τοῦ Ἰέρακος (καλούμενον ἐπίσης καὶ Κωνσταντῖνον) γνωρίζομεν ὡς γραφέα καὶ ἄλλων κωδίκων· α') Μονῆς Ἐσφιγμένου 264. Παραδίδεται Νομοκάνων Μανουὴλ Μαλαξοῦ. Ἐν τέλει τοῦ κώδικος ἡ σημείωσις· Δόξα Θεῷ τῷ δόντι μοι τέλος τόδε ἐμοὶ τῷ λογοθέτῃ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἀλεξάνδρῳ υἱῷ τοῦ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας μεγάλου Λογοθέτου Ἰέρακος τοῦ Βυζαντίου. Ἐτελειώθη τὸ παρὸν ἐν ἔτει ζ'ραφ Φεβρουαρίου κδ' ἡμέρᾳ ζ' ἰνδ. ς'ης (= 1593)¹. β') Ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Ἀθηναϊκὸς 1474, ὁ ὁποῖος παραδίδει· σημειώματα πατριαρχικῶν γραμμάτων συντεθέντων ὑπὸ τοῦ ποτὲ μεγάλου λογοθέτου Ἰέρακος καὶ καταστρωθέντων ἰδίᾳ χειρὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Λογοθέτου. γ') Κῶδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Βρυξελλῶν 14870. Παραδίδονται λόγοι εἰς τοὺς μακαρισμοὺς Γρηγορίου Νύσσης. Ἐγρᾶφη τὸν Σεπτέμβριον 1593². δ') Εἰς τοὺς ὡς ἄνω κώδικας πρέπει νὰ προστεθῆ ὡς πρὸς τινὰ φύλλα καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 1896 κῶδιξ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν³. Ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι σύμμεικτος, παραδίδει αὐτόγραφα Μελετίου τοῦ Πηγᾶ καὶ ἄλλων συγχρόνων του. Ἀνῆκεν εἰς τὸν Θεόφιλον Πάτμιον, ὁ ὁποῖος ἔχει σημειώσει τινὰ ἐν τῷ κώδικι. Διὰ τοῦ Ἰω. Σακκελίωνος περιήλθεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην. Ὁ γραφεὺς τῶν φύλλων 110 - 123^v, 205 - 223, 229 - 280^v, 315 - 355, 368^v - 374, 378^v - 493 εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν γραφέα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ 1474 καὶ τοῦ Πατμιακοῦ 396⁴.

περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Ἰέρακος, ὡς καὶ ἔκδοσιν ἐγγράφων ἐκ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κώδικος 1474. Τὸν κώδικα τοῦτον ἐγνώρισε καὶ ἐξέδωκεν ἐξ αὐτοῦ ὁ Ἐ. Ι. Σταματιάδης, Ἐκκλησιαστικὰ Σύλλεκτα, Σάμος 1891, σελ. 45 - 48. Ὁ κῶδιξ ἀνῆκεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Νικολάου Καρατζᾶ, ἀκολούθως εἰς τὴν οἰκογένειαν Σοφοκλέους Οἰκονόμου, ὁπόθεν ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Βλ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Δύο κώδικες τῆς Βιβλιοθήκης Νικολάου Καρατζᾶ, Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ 8 (1904), σελ. 5 - 31.

1. Λάμπρου, Κατάλογος Ἀγ. Ὄρων, τόμ. Α', σελ. 194.

2. H. O m o n t, *Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque royale de Bruxelles et des autres bibliothèques publiques de Belgique*, Γάνδη 1885, σελ. 12. J. Van den Gheyn, *Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque royale de Belgique*, τόμ. Β', Βρυξέλλαι 1902, σελ. 33.

3. Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ «χειρογράφου Σακκελίωνος», τὸ ὁποῖον ὁ J. D a r g o u z è s, *Notes d'histoire des textes*, 2, *Athéniensis 1896*, *Le «Manuscrit de Sakellion»*, REB 15 (1957), σελ. 171 - 172, ἐτάτισε πρὸς τὸν ὡς ἄνω κώδικα καὶ περιέγραψε περιληπτικῶς.

4. Ἐς σημειωθῆ ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέγραψε τὸ ἐγγραφοὺν διὰ τοῦ ὁποῖου ἐκαλεῖτο ὁ Μελετίος Πηγᾶς ὡς ἐπιτηρητῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὑπὸ χρονολογίαν ἐν

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1602 ἢ 1603. Ἐπομένως τοῦτο εἶναι *terminus ante quem* διὰ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ κώδικος τῆς Πάτμου. Ἡ τελευταία παραδιδόμενη ἐν τῷ Πατμιακῷ κώδικι 396 ἐπιστολὴ τοῦ Πηγᾶ χρονολογεῖται τῷ 1600. Ἐπομένως ὁ κώδιξ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ ἐγράφη μεταξύ 1600 καὶ 1602/1603.

Τὸν Ἱεροσολυμιτικὸν κώδικα (Παναγίου Τάφου) 524 εἶχε θεωρήσει ὁ Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεὺς ὡς πρότυπον τοῦ Πατμιακοῦ 396. Ὁ Ν. Τωμαδάκης εἶχε συστήσει τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῶν δύο τούτων κωδίκων διὰ νὰ διαπιστωθοῦν αἱ μεταξύ των σχέσεις. Τοῦτο ἐπιχειρῶ εὐθὺς ἀμέσως.

Ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524¹ ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Μαξίμου ἀρχιδιακόνου τοῦ Μελετίου Πηγᾶ² εἰς τρία ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα χρονικὰ διαστήματα.

α') Ἔως τὴν σελ. 42, ὅπου ὑπάρχει ἡ σημείωσις: *Χειρὶ Μαξίμου ἀρχιδιακόνου Ἀλεξανδρείας τοῦ ,αχ' ἔτους Χ(ριστο)ῦ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ νοεμβρίου ια'.*

β') Ἔως τὴν σελ. 545, ὅπου ἡ σημείωσις: *Τέλος τῶν ἐπιστολῶν Μελετίου τοῦ σοφωτάτου π(ατ)ριάρχου Ἀλεξανδρείας τῶν ἐν τῇ πατριαρχικῇ ἀξίᾳ ὄντι γραφέντων αὐτῷ. Αὕτη δὲ ἡ ἐπιστολὴ (= ἀναφέρεται εἰς τὴν τελευταίαν ἐπιστολὴν τοῦ Πηγᾶ) συνεγράφη τῷ σοφωτάτῳ καὶ ἀγιωτάτῳ ἐκείνῳ ἀνδρὶ κυρίῳ Μελετίῳ ὀλίγαις πρότερον ἡμέραις τῆς ἐν Κ(υρί)ῳ αὐτοῦ ἀποβιώσεως κατεχομένῳ μὲν τῇ ἀσθενείᾳ οὕτω δὲ κλινοπετῇ τυγχάνοντι μεθ' ἧν οὐδεμίαν ἄλλην συνεγράφατο, οὐδὲ ὅλως σχεδὸν τῆς γραφίδος ἤψατο· ἔστι*

ἔπει ἤρην, σεπτεμβρίῳ ιγ', ἰνδικτιῶνος ιης (= 1596)· ὁ δοῦλος τῆς σῆς μακαριότητος λογοθέτης Ἀλέξανδρος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ ἐμοῦ πατρὸς μεγάλου Λογοθέτου, ἀποδημοῦντος εἰς Πελοπόννησον. (Δ. Γρ. Κ α μ π ο ὄ ρ ο γ λ ο υ, *Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων*, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1890, σελ. 221 - 223).

1. Περιγραφή τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ τούτου κώδικος Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ - Κ ε ρ α μ ε ὡ ς, *Ἱεροσ. Βιβλ.*, τόμ. Α', σελ. 466 - 468 καὶ τόμ. Ε', σελ. 500 - 518.

2. Περὶ τοῦ Μαξίμου ἀρχιδιακόνου, τοῦ καὶ Πελοποννησίου ἀργότερον ἀποκαλουμένου, βλ. Β. Α. Μ υ σ τ α κ ῖ δ ο υ, *Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Σχολείων*, Παρνασσός 10 (1886), σελ. 185 - 191. Κ. Δ υ ο β ο υ ν ι ὶ τ ο υ, *Μάξιμος Πελοποννησίος*, Ἐκκλ. Φάρος 13 (1914), σελ. 451 - 463. Δ. Σ ἄ ρ ρ ο υ, *Μαξίμου ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου, Λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ Διονυσίου τοῦ ἐπικληθέντος Σκυλλοσόφου καὶ τῶν συναποστησάντων αὐτῷ εἰς Ἰωάννινα ἐν ἔτει 1611 μετὰ σχετικῆς εἰσαγωγῆς*, ἹΠπειρωτικὰ Χρονικὰ 3 (1928), σελ. 169 - 210. R u t h B a r b o u r, *Maximos Ἀρχιδιάκονος of Alexandria (1597 - 1603)*, Tome commémoratif du millénaire de la Bibliothèque Patriarcale d'Alexandrie, Ἀλεξάνδρεια 1953, σελ. 111 - 113. Τὴν πληρεστέραν βιογραφικὴν ἐξιστόρησιν Η. R. W i l l o u g h b y - E. C. C o l w e l l, *The Elizabeth day McCormick Apocalypse*, τόμ. Β', Σικάγον 1940. Τὸν Μάξιμον ἀρχιδιάκονον ὡς γραφέα ἀναφέρουν M a r i e V o g e l - V. G a r d t h a u s e n, *Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance*, Λιψία 1909, σελ. 284.

δ' αὐτη οἶονεὶ πασῶν ἢ κορωνίς, ἧς μετὰ πάντων τῶν ἄλλων αὐτῷ συγγραφέντων (συνεγράφη δὲ πλεῖστα ἑλληνιστί τε καὶ λατινιστί· ἦν γὰρ ἑκατέρων τῶν γλωσσῶν εἰς τὸ ἀκρότατον ἐπιστάμενος) πρὸ τε τῆς π(ατ)ριαρχικῆς ἀξίας καὶ μετὰ τὴν ψῆφον (οὐ γὰρ ἐθάροει ἑαυτῷ πάντα εἰδέναι) τῇ μ(ητ)ρι αὐτοῦ (ἢ φησι) ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ παρατίθησι τὴν ἣν ἐπεθύμει ἀεὶ ἀνάλυσιν αὐτοῦ, ὡς ἂν Χ(ριστ)ῷ συγγένοιτο, προεγνωνκῶς. Ἐπατριάρχευσεν οὖν δέκατον καὶ μικρόν τι πρὸς ἔτος, ἔζησε δὲ τὸν ἅπαντα αὐτοῦ βίον πενήτηκοντα δύο ἔτη, ἐκοιμήθη δὲ ἰγ' Σεπτεμβρίου συνόντος κάμοῦ αὐτῷ τέως ὅστις συνῆν τέσσαρες καὶ δέκατον αὐτῷ ἔτος μέχρι τελευτῆς, ἀφ' οὗ καὶ ἔχειρο(σελ. 546)τονήθη ἀπὸ ἀναγνώστης τε καὶ ἱεροδιάκονος καὶ τῆς τῶν ἀρχidiaκόνων τάξεως ἠξιώθη, ἐν ἧ' τό γε νῦν θ(εο)ῦ χάριτι τυγχάνω γε ὡν πρότερον μαθητευθεὶς αὐτῷ ἀπὸ τῆς τῶν στοιχείων ἀρχῆς· ἠνίκα δ' ἔμελλον καὶ μείζονος ἀπολαῦσαι πρὸς αὐτοῦ τῆς παιδείας κατελ(ε)ίφθη ὄρφανὸς πάντων στερηθεὶς ὑφ' ἐν. Μάξιμος ἀρχidiaκόνος Ἀλεξανδρείας.

γ') Τὸ τρίτον μέρος ἐγράφη μετὰ τὴν ὡς ἄνω σημειώσιν ὡς δηλοῦται ἐν τῇ ἀκολουθῷ σημειώσει· προστίθημι καὶ ταυτὶ σποράδην που κείμενα εὐρών, ἅτινα πρὸ τῆς π(ατ)ριαρχικῆς ἀξίας ἐγράφη αὐτῷ ὡς ἐκ τοῦ ἔτους δῆλον.

Ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 παραδίδει οὐ μόνον τὰς αὐτάς, ὅσας καὶ ὁ Πατμιακὸς 396 ἐπιστολὰς Μελετίου τοῦ Πηγαῖ, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως καὶ ἄλλας τὰς ὁποίας ὁ γραφεὺς τοῦ Πατμιακοῦ παρέλειψεν. Οὕτω παρελείφθη ἐπιστολὴ μετὰ τὴν ια' τοῦ Πατμιακοῦ, μετὰ τὴν ιδ' ἑτέρα. Ἄλλη μετὰ τὴν κς', ἐπίσης ἄλλη μετὰ τὴν νε', ἀκολουθῶς ἑτέρα μετὰ τὴν ρμ', ἐπίσης μετὰ τὴν ρξ', μετὰ τὴν ρηζ' καὶ μετὰ τὴν σβ', ἦτοι ὀκτὼ ἐπιστολαί. Ἐν συνεχείᾳ τῆς τς' (ὅπου τελευτᾷ τὸ κύριον σῶμα τοῦ Πατμιακοῦ) ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 παραδίδει 22 ἀκόμη ἐπιστολὰς τοῦ Πηγαῖ. Μετὰ τὴν 22αν ἐπιστολὴν παραδίδονται τὰ ὡς ἄνω μνημονευθέντα σημειώματα τοῦ Μαξίμου ἀρχidiaκόνου (β' καὶ γ') καὶ ἀκολουθῶς τρεῖς ἀκόμη ἐπιστολαί τοῦ Μελετίου Πηγαῖ, τῆς πρὸ τῆς πατριαρχείας του περιόδου. Οὕτως ὑπὸ τοῦ Πατμιακοῦ παραλείπονται 33 ἐν συνόλῳ ἐπιστολαί, αἱ ὁποῖαι παραδίδονται ὑπὸ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 παραδίδει πληρεστέρας ἐπιγραφὰς καὶ χρονολογίας μιᾶς ἐκάστης τῶν ἐπιστολῶν.

Κατὰ ταῦτα ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 εἶναι πληρέστερος τοῦ Πατμιακοῦ 396, ὡς πρὸς τὸ τμῆμα τὸ ὁποῖον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Ἱερακος. Οὐδαμῶς ὁ Πατμιακὸς παραδίδει τι τὸ ὁποῖον δὲν παρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ. Ἐπομένως δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 νὰ ἀπέρρευσε ἐκ τοῦ Πατμιακοῦ 396, ἀλλ' ἀντιστρόφως ὁ Πατμιακὸς ἀπέρρευσε ἐκ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ.

Πρὸς ἐπίρρωσιν τούτων θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφερθοῦν δύο ἀσήμαντα φαινομενικῶς στοιχεῖα περιεχόμενα ἐν τῷ Πατμιακῷ 396:

α') Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ ἐν φύλ. 61, ἐν τῇ ζ' τῇ ἀντιστοιχούσῃ τῷ τίτλῳ τῆς η' ἐπιστολῆς παρέχεται ἐν ἀκατανόητον κατ' ἀρχὴν δος, τὸ ὁποῖον οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν εἴτε πρὸς τὸν τίτλον τῆς ἐπιστολῆς, εἴτε πρὸς τὸ περιεχόμενον γενικώτερον τοῦ παραδιδόμενου κειμένου. Ἄλλ' εἰς τὸ ἀντίστοιχον τμήμα τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ κώδικος (σελ. 170), ἐν τῇ ζ' τῇ παρακειμένη τῇ ἐπιγραφῇ τῆς η' ἐπιστολῆς, σημειοῦται δος καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ φύλλου, ἀνωθεν τῆς ἐπιγραφῆς, ὀλογράφως τέταρτος. Ἐν τῷ κώδικι τούτῳ τὸ δος καὶ τέταρτος ἀναφέρονται εἰς τὸν τόμον, ὁ ὁποῖος ἀρχεται διὰ τῆς η' ἐπιστολῆς· διότι ἐν τῷ Ἱεροσολυμιτικῷ 524 αἱ ἐπιστολαὶ ταξινομοῦνται κατὰ τόμους. Ὁ γραφεὺς τοῦ Πατμιακοῦ εἶδε τὸ δος καὶ τὸ ἀντέγραψε, ὑποθέτων ὅτι τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον. Ἄλλ' ὅταν εἶδε τὸ τέταρτος δὲν τὸ ἀντέγραψε, διότι ἐν τῷ Πατμιακῷ κώδικι δὲν ἐτήρησε τὴν διαίρεσιν τῶν ἐπιστολῶν κατὰ τόμους.

β') Μετὰ τὴν ιδ' ἐπιστολὴν (φύλ. 16) ὁ γραφεὺς τοῦ Πατμιακοῦ κώδικος ἀφῆκε κενὸν χῶρον ἀρκετόν, ὁ ὁποῖος οὐδόλως δικαιολογεῖται, διότι ἐκμεταλλεῦεται ἀπολύτως τὸν χάρτην. Εἰς τὸν Ἱεροσολυμιτικὸν 524 συμβαίνουν τὰ ἀκόλουθα. Μετὰ τὴν ιδ' ἐπιστολὴν παραδίδεται (σελ. 36) συνοδικὴ πρᾶξις, ἡ ὁποία δὲν παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Πατμιακοῦ. Ἀκολούθως ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα (α') σημείωσις τοῦ Μαξίμου ἀρχidiaκόνου. Ἐν συνεχείᾳ τρεῖς λευκαὶ σελίδες (σελ. 43 - 46). Ἐν τῇ σελίδι 47 παρέχεται ἐλλιπῶς ἡ ιε' ἐπιστολή. Ἀκολουθεῖ ἑτέρα λευκὴ σελίς (48). Ἀπὸ τῆς σελ. 49 διὰ νέας γενικῆς ἐπιγραφῆς παραδίδεται ἡ ιε' ἐπιστολή πλήρως καὶ ἐν συνεχείᾳ αἱ λοιπαί. Πάντα ταῦτα ἰδὼν ὁ γραφεὺς τοῦ Πατμιακοῦ 396 μετὰ τὴν ιδ' ἐπιστολὴν καὶ πρὸ τῆς ιε', ἀσυνειδήτως ὑποκατέστησε τὰς λευκὰς σελίδας τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ διὰ κενοῦ χώρου εἰς τὸ φύλλον 16.

Ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 εἶναι ἀσφαλῶς τὸ πρότυπον τοῦ Πατμιακοῦ 396. Οὐδεὶς ἕτερος κώδιξ παραδίδει πλείονας ἢ τουλάχιστον ὅσας καὶ ὁ Πατμιακὸς κώδιξ ἐπιστολάς. Κατόπιν τούτου δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν καὶ ἀκριβέστερον τὰ χρονικὰ ὄρια ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγράφη ὁ Πατμιακὸς 396. Εἶδομεν ὅτι ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς ἐπερατώθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μελετίου Πηγᾶ ἐπισυμβάντα τὴν 13 Σεπτεμβρίου 1601. Ἐπομένως ὁ Πατμιακὸς κώδιξ ἐγράφη πιθανῶς μεταξὺ τῆς χρονολογίας ταύτης καὶ τῆς χρονολογίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Ἱερακος (Σεπτέμβριος 1602 ἢ 1603). Μία παρατήρησις ἐπὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον τελευτᾷ ὁ Πατμιακὸς 396 θὰ ἔδιδε ἴσως ἀκριβέστερον χρόνον συγγραφῆς τοῦ κώδικος. Ὁ Πατμιακὸς τελευτᾷ ἀποτόμως εἰς τὴν τισ' ἐπιστολὴν, ἐνῶ τὸ πρότυπόν του, ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524, παραδίδει ἀκόμη 25 ἐπιστολάς. Ἀσφαλῶς ὁ γραφεὺς τοῦ Πατμιακοῦ θὰ ἤθελε νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ἐπιστολᾶριον καὶ νὰ περιλάβῃ τὰς ὑπολοίπους ἐν τῷ Ἱεροσολυμιτικῷ παραδιδόμενας ἐπιστολάς. Διὰ τοῦτο ἄλλωστε καὶ ἀφῆκεν ἐν συνεχείᾳ φύλλα λευκά, τὰ ὁποῖα συνεπλήρωσεν ἀργότερον

ὁ Θεόφιλος Λιβύης. Μήπως ἡ ἀπότομος περάτωσις τοῦ Πατμιακοῦ ὀφείλεται εἰς τι βίαιον γεγονός; Ἐπομένως θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸν χρόνον συγγραφῆς τοῦ Πατμιακοῦ ἐγγύτερον πρὸς τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου;

Ὁ Πατμιακὸς 396 δὲν ἐγράφη διὰ σκοποὺς φιλολογικούς. Ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀθηναϊκοῦ 1474 ἀπέβλεπε νὰ συγκεντρώσῃ σιγίλλια καὶ ἄλλα ἐγγραφα, ὅσα εἶχε συντάξῃ ὁ πατήρ του, διὰ νὰ ἔχῃ πρόχειρα ὑποδείγματα, τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ ἐχρησίμευον κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του ὡς Λογοθέτου. Τοῦτο δέχεται ὁ Χρ. Πατρινέλης. Καὶ ὁ Πατμιακὸς κῶδιξ 396 ἀπέβλεπε νὰ προσφέρῃ πρότυπα ἐπιστολῶν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον διὰ τῆς συναγωγῆς ἐν αὐτῷ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ πατριάρχου Μελετίου Πηγαῖ. Εἰς αὐτὸν ἄλλωστε εἶχεν ὑπηρετήσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ 524 δὲν ἀντιγράφονται συνοδικαὶ πράξεις, ἐπιγραφαὶ γενικαί, αἱ δηλώσεις τῶν τόμων εἰς τοὺς ὁποίους ταξινομοῦνται ἐν τῷ Ἱεροσολυμιτικῷ αἱ ἐπιστολαί, αἱ τυποποιημέναι φράσεις τοῦ πατριάρχου ἀποστολέως («χάρις καὶ ἔλεος παρὰ θεοῦ») κλπ.) αἱ ὁποῖαι συντέμνονται. Ἐπίσης δὲν ἐνδιαφέρεται ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν παρεχομένων χρονολογιῶν, τὰς ὁποίας δίδει ἐλλιπεῖς.

Ἀσφαλῶς πρέπει νὰ διασαφηνισθοῦν αἱ σχέσεις Μαξίμου ἀρχιεπισκόπου καὶ Ἀλεξάνδρου διὰ νὰ καθορισθῇ ποῦ ἐγράφη ὁ Πατμιακὸς 396. Ὑποθέτω ὅτι ἐγράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὅτι ἐστάλη ἐκεῖ ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 ὑπὸ τοῦ Μαξίμου διὰ νὰ ἀντιγράψῃ ἐξ αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος. Ἐκ δύο σημειωμάτων κτητόρων τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ 524 συνάγεται ὅτι ὁ κῶδιξ εὗρίσκετο ἑνωρὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 ἦτο κτῆμα τοῦ Ραλάκη Καρυοφύλλου, ὡς πιστοῦται ἐκ σημειώματός του ἐν τῇ σελ. 1 τοῦ κώδικος (Φωτ. 14). Ἐκ τῶν τοῦ *Ραλάκη Καρυοφύλλου*. Ὁ Ραλάκης Καρυοφύλλου, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, ἦτο μέγας Χαρτοφύλαξ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ μέγας Ἐκκλησιάρχης. Γνωρίζομεν ὅτι ἐνυμφεύθη τὴν 13 Ἰουλίου 1680, ὅτι ὑπογράφει δύο ἐγγραφα τοῦ 1691 ὡς μέγας Ἐκκλησιάρχης καὶ ὅτι ἀπέθανε τὴν 2 Μαρτίου 1707¹. Ἐπομένως κατὰ τὸ β'

1. Ὁ W. Regel, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. CXIII παραθέτει τὸ σημείωμα τοῦτο, ὡς καὶ τὸ ἐν συνεχείᾳ, ἀλλὰ διὰ τὸν μὲν πρῶτον κτήτορα ἀναφέρει τὴν χρονολογίαν τοῦ θανάτου του, διὰ δὲ τὸν δεύτερον οὐδέν. Περὶ τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ράλλη βλ. Π. Γ. Ζερλέντη, *Ἰωάννου τοῦ Καρυοφύλλου, Ἐφημερίδες*, ΔΙΕΕ 3 (1890), σελ. 275 - 315. Ὁ Ἀ. Χατζῆς, *Οἱ Ραούλ, Ράλ, Ράλλαι*, (1080 - 1800), Kirzhain 1909, σελ. 73, καίτοι παραπέμπει εἰς τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον ταυτίζει τὸν κτήτορα τοῦ κώδικος πρὸς τινὰ Ραλάκην Καρυοφύλλου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ὄχι πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Β. Α. Μυστακίδης, *Οἱ Ράλλαι*, ΕΒΒΣ 5 (1928), σελ. 280, ἀναφέρει ὅτι τῷ 1674 ἐπὶ πατριάρχου Παρθενίου Δ' ἐδωρήθη ἐφ' ὄρου ζωῆς εἰς τὸν Ράλλον ἡ κάρπωσις τῶν ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας πατριαρχικῶν σταυρο-

ἡμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524 εὐρίσκετο ὀπωσδήποτε εἰς Κωνσταντινούπολιν, κτῆμα τοῦ Ραλάκη Καρυοφύλλη. Δεύτερον σημεῖωμα ἐν τῷ αὐτῷ Ἱεροσολυμιτικῷ κώδικι (σελ. 1)· ἐκ τῶν τοῦ Ἱγνατίου ἱεροδιακόνου τοῦ Λεσβίου, ἀψή' (Φωτ. 14). Πρόκειται βεβαίως περὶ τοῦ Ἱγνατίου, τοῦ ἀργότερον Οὐγγροβλαχίας, ὁ ὁποῖος ἀνήκεν εἰς τὸν κλῆρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹. Ὁ κώδιξ εὐρίσκετο εἰς Ἱεροσόλυμα ἤδη τῷ 1817, διότι ἀναγράφεται εἰς κατάλογον τῶν κωδίκων τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης συνταχθέντα ὑπὸ Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἀγχιάλου κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο². Τὰ δυὸ ὡς ἄνω σημεῖωματα τῶν κτητόρων τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ 524 φέρουν τὸν κώδικα ἐνωρὶς ὑπάρχοντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἴσως δὲν εἶναι ὅλως ἄστοχος ἢ ὑπόθεσις ὅτι ὁ κώδιξ ἐξηκολούθει νὰ εὐρίσκηται ἐκεῖ ἀφ' ὅτου ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Μαξίμου ἀρχιδιακόνου εἰς τὸν Ἀλέξανδρον.

Δυσχερὴς εἶναι ἡ παρακολούθησις τῆς ἱστορίας τοῦ Πατμιακοῦ 396. Ὑπάρχει μόνον ἐν σημεῖωμα ἐν φύλ. α'ν τοῦ κώδικος· ἴ' ἀντόνιον μακαρήτην | παιοῦλου πατριάρχου. Τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἐγράφη διὰ χειρὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ προφανῶς ὑπὸ Κωνσταντινουπολίτου. Εἶναι γνωστὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Παῖσιος (ἐπατριάρχευσε κατὰ διαστήματα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1652 - Μάρτιον 1655)³. Ἄλλ' ἐπίσης ὑπάρχει κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ Παῖσιος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (15 Ὀκτωβρίου 1657 - 1677)⁴. Ἐπομένως εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ εἰς ποῖον πατριάρχην ἀναφέρεται τὸ σημεῖωμα καὶ νὰ ὑποστηριχθῇ, ἐὰν ὁ Πατμιακὸς 396 εὐρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐγράφη, ἢ εἰς Αἴγυπτον, ὅπουθεν τὸν ἔφερον ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Πάτμον. Πάντως τῷ 1801 ἦτο κτῆμα τοῦ Θεοφίλου, τότε Λιβύης. Ἄλλ' ὁ Θεόφιλος δὲν διασαφηνίζει ἐὰν τὸν κώδικα εὔρεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ἦτο εἰς τὸ Νεοχώριον⁵ ἢ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἐφ' ὅσον ὠρίσθησαν τὰ κατὰ τὸν γραφέα, τὸν χρόνον συγγραφῆς καὶ τὸ πρότυπον τοῦ κυρίου καὶ παλαιότερου μέρους τοῦ Πατμιακοῦ 396 ἀπομένει νὰ καθορισθοῦν τὰ κατὰ τὰς προσθήκας τοῦ Θεοφίλου τοῦ Λιβύης. Ὁ

πηγίων. Ὁ Ραλάκης Καρυοφύλλης γνωρίζεται καὶ γραφεὺς τμήματος τοῦ κώδικος 270 τῆς ἐν Ἀθῶν Μ. Παντελεήμονος (βλ. Λάμπρου, *Κατάλογος Ἀγ. Ὁρῶν*, τόμ. Β', σελ. 346 - 347).

1. Ε. Γ. Πρωτοψάλτης, *Ἱγνάτιος μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας*, τόμ. Α', Ἀθήναι 1959, σελ. 1 - 2.

2. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Ἱεροσ. Βιβλ.*, τόμ. Α', σελ. 491 - 500. Τὸ ἡμέτερον Ἱεροσολυμιτικὸν ἐπιστολάριον ἀναγράφεται ὑπ' ἀριθ. 45, ἐν σελ. 495.

3. Grumel, *Chronologie*, σελ. 438.

4. Χρ. Παπαδοπούλου, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας*, Ἀλεξάνδρεια 1935, σελ. 710.

5. Πρβλ. σελ. 172, σημ. 4.

Θεόφιλος έντυχών κώδικι, ό όποιος παρείχε δύο έπιστολάς του Πηγα μὴ παραδιδόμενας υπό του Πατμιακού, τὰς άντέγραψεν. 'Ο κώδιξ, έξ οὐ παρέλαβε ταύτας, παρέδιδε και τόν Στρωματέα περι 'Εκκλησίας λόγον του Πηγα. 'Επομένως τὸ πρότυπον του Θεοφίλου ἦτο κώδιξ παραδίδων τὰς δύο προστεθείσας έπιστολάς και τόν περι 'Εκκλησίας Στρωματέα λόγον.

Δύο κώδικες παραδίδοντες ταῦτα διεσώθησαν: α') 'Ιβήρων 353 και β') 'Αλεξανδρείας 36(190). 'Ο 'Ιβήρων 353 έγράφη τῷ ,αγγ' έν Αιγύπτῳ χειρὶ Μαξίμου αρχidiaκόνου. 'Ο 'Ιβήρων 353 δέν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο τὸ πρότυπον του Θεοφίλου, διότι τῷ 1801 δέν εὐρίσκετο έν Αιγύπτῳ. Σημείωμα έν τῷ κώδικι πιστοποιεῖ τοῦτο: *Νεοφύτου κτήμα Σαντορήνης του Μαυρομμάτη. Νῦν δὲ ἀφιέρωται τῇ Μονῇ τῶν 'Ιβήρων και ό ἀποξενώσας υπ' ἔστω του ἀποθ(εο)ῦ ἀφορισμοῦ. ,απκγ' 1.*

'Ο ἕτερος κώδιξ, ό 'Αλεξανδρείας 36 (190), εἶναι αυτόγραφος Μελετίου του Πηγα². Παραδίδει ακριβῶς ὅσα άντέγραψε και ὅσων μνημονεύει ό Θεόφιλος και εἶναι βεβαίως τὸ πρότυπον, τὸ όποιον εἶχεν υπ' ὄψει ό Θεόφιλος διὰ τὰς δύο έπί πλέον έπιστολάς του Πηγα.

'Η άνεύρεσις του προτύπου του Θεοφίλου Λιβύης διὰ τὴν πρὸς Εὐδοξίαν έπιστολήν του Χρυστοστόμου εἶναι δυσχερεστέρα. Κατὰ τὸν έλεγγον τῆς χειρογράφου παραδόσεως ἢ πρὸς Εὐδοξίαν αὕτη έπιστολή παραδίδεται εἰς τὸς έξῆς κώδικας:

'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης 'Αθηνῶν 1322, ΙΘ' αἰῶνος.

'Αλεξανδρείας 296, ΙΘ' αἰῶνος.

Παρισίων, Suppl. Gr. 1040, ΙΘ' αἰῶνος.

Marcianus 805 (olim 504), ΙΔ' αἰῶνος³.

Escorial 437 (Ψ - ΙΙ - 6), ΙΔ' αἰῶνος⁴.

Arundelian 528, ΙΕ' αἰῶνος⁵.

'Εκ τούτων οἱ κώδικες 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης 'Αθηνῶν 1322, 'Αλεξανδρείας 296 και Παρισίων Suppl. Gr. 1040 εἶναι ἀπόγραφα του Πατμια-

1. Χ ρ. Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, 'Αλεξανδρινὰ σημειώματα, ΚΓ'. 'Ο υπ' αριθ. 353 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς έν 'Αθῶν 'Ιερῶς Μονῆς τῶν 'Ιβήρων κώδιξ περιέχων σύγγραμμα του Μελετίου Πηγα, 'Εκκλ. Φάρος 14 (1915), σελ. 133.

2. Γ. Χ α ρ ι τ ἄ κ η, Κατάλογος τῶν χρονολογημένων κωδίκων τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Καΐρου, ΕΕΒΣ 4 (1927), σελ. 156.

3. A. Zanetti - A. Buongiovanni, *D. Marci Bibliotheca*, Βενετία 1740, σελ. 266 - 268.

4. E. Miller, *Catalogue des manuscrits grecs de la Bibliothèque de l'Escorial*, Παρίσιοι 1848, σελ. 382, 421.

5. J. Forschall, *Catalogue of Mss in the British Museum*, Λονδίνον 1834, σελ. 156 - 158.

κοῦ 396. Ὁ Marcianus 805 εὐρίσκειτο εἰς τὴν Μαρκιανὴν Βιβλιοθήκην ἤδη τῷ 1740, ὅτε τὸν περιέγραφον οἱ A. Zanetti καὶ A. Buongiovanni. Ὁ Escorialensis 437 ὑπῆρχε εἰς τὴν Βιβλιοθήκην πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1671 καὶ περιγράφεται εἰς τὸν κατάλογον τοῦ Nicolas de la Torre. Ὁ Arundelian 528 δὲν εἶναι βέβαιον πότε εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ British Museum· ὁ Forschall τὸν καταλογογραφεῖ τῷ 1834 καὶ ἀναφέρει ὡς πρότερον κάτοχον Johannem Gremperium. Δὲν φαίνεται πάντως πιθανὸν ὅτι ὁ κῶδιξ οὗτος εὐρίσκειτο ἐν Αἰγύπτῳ τῷ 1801. Ἐκ τῶν γνωστῶν κωδίκων, οἱ ὅποιοι παραδίδουν τὴν πρὸς Εὐδοξίαν ἐπιστολὴν τοῦ Χρυσοστόμου, οὐδεὶς εὐρίσκειτο τῷ 1801 ἐν Αἰγύπτῳ, ὅτε ἀντέγραφε ταύτην ὁ Θεόφιλος εὐρῶν ἐν τινὶ χάρτῃ παλαιῷ.

Ὁ Ἰω. Σακκελίων εἶχεν ὑποθέσει ὅτι ἀλλαχοῦ καὶ πιθανῶς εἰς τὴν Πατριαρχικὴν Βιβλιοθήκην Ἀλεξανδρείας θὰ διαπιστωθῇ ἐὰν ὑπάρχῃ καὶ ἕτερος τόμος ἐπιστολῶν τοῦ Πηγᾶ, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Πατριαρχικοῦ 396 τὸ ἐπιστολᾶριον χαρακτηρίζεται *Τόμος αὐτῶν*¹.

Τὸ πρότυπον τοῦ Πατριαρχικοῦ 396, ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς 524, δίδει τὴν κλειῖδα εἰς τὸ θέμα. Κατὰ διαστήματα ὁμᾶς ἐπιστολῶν χαρακτηρίζεται ὡς τόμος, οὕτως².

σελ. 170 *Τέταρτος καὶ ἐν τῇ ῥα δος.*

σελ. 218 *τόμος δ'.*

σελ. 320 *τέλος τοῦ δου τόμου.*

σελ. 321 *ἐν τῇ ῥα ε'.*

σελ. 393 *ἕως ὧδε καὶ ἐν τῇ κάτω δεξιᾷ ῥα τόμος.*

Ἐπομένως ὁ γραφεὺς τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ 524 Μάξιμος ὁ ἀρχιδιάκονος ἐχρησιμοποίησε τὸν ὄρον «τόμος», ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνεξαρτήτου βιβλίου ἢ τεύχους. Ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ τμήματος, τοῦ μέρους τοῦ βιβλίου. Κατὰ ταῦτα δὲν πρέπει νὰ ἀναμείνηται ἡ ἀνεύρεσις καὶ δευτέρου «τόμου» ἐπιστολῶν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ.

Οὕτως τὰ κατὰ τὸν Πατριαρχικὸν 396 τίθενται ἐπὶ τῶν ἐξῆς· Ὁ κῶδιξ συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Ἰέρακος κατὰ τὰ ἔτη 1601 - 1602 ἢ 1603 κατὰ τὸ παλαιότερον αὐτοῦ μέρος καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου τοῦ Λιβύης (ἀργότερον πατριάρχου Ἀλεξανδρείας) μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1801 - 1819 κατὰ τὸ νεώτερον μέρος. Τὸ πρότυπον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς

1. Πρβλ. σελ. 164, σημ. 1.

2. Δυστυχῶς ἐλλείπει τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ κώδικος. Οὗτος ἀρχεται ἀκέφαλος ἀπὸ τμήματος τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς. Διὰ τοῦτο δὲν γνωρίζομεν ἐὰν καὶ ἐν τῷ Ἱεροσολυμιτικῷ κώδικι ἐγράφετο «τόμος α'», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑποθέτομεν.

524. Τοῦ Θεοφίλου Λιβύης τὸ πρότυπον διὰ τὰς δύο ἐπιστολάς τοῦ Πηγᾶ ἦτο ὁ κῶδιξ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας 36 (190), αὐτόγραφος τοῦ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ. Ἀπομένει νὰ ἀνευρεθῇ τὸ πρότυπον τῆς πρὸς Εὐδοξίαν ἐπιστολῆς τοῦ Χρυσοστόμου, τὴν ὁποίαν ὁ Θεόφιλος ἀντέγραψεν εὐρῶν ἔν τινι χάρτι παλαιῷ.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (με άφορμή τὰ πατμιακὰ φερμάνια τῶν ἐτῶν 1454 - 1522)

Στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο ἔχουν περισωθῆ Τουρκικὰ ἐγγραφα, πὺ προσφέρουν νέα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ νησιοῦ καὶ γενικότερα τοῦ Νοτιοανατολικοῦ Αἰγαίου κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς κι ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κοινοῦ τῆς Πάτμου, τὸ ὁποῖο, ὅπως εἶναι γνωστὸ, μεταφέρθηκε στὴ Μονὴ γύρω στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας. Τὰ ἔνδεκα ἀρχαιότερα ἐγγραφα, πὺ παρουσιάζω στὸ τέλος αὐτῆς τῆς μελέτης, εἶναι τὰ ἀκόλουθα : Δύο φερμάνια τοῦ Μωάμεθ Β' τοῦ Πορθητῆ τῶν ἐτῶν 1454 καὶ 1465. Τρία φερμάνια τοῦ Βαγιαζήτ Β' τῶν ἐτῶν 1496, 1503 καὶ 1507. Δύο φερμάνια τοῦ γιοῦ τοῦ Βαγιαζήτ Β' πρίγκιπα Ἀλεμσάχ τῶν ἐτῶν 1497 καὶ 1499. Ἐνα φερμάνι τοῦ γιοῦ τοῦ Βαγιαζήτ Β' πρίγκιπα Κορκοῦτ τοῦ ἔτους 1511. Τρία φερμάνια τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεπῆ τῶν ἐτῶν 1521/2. Μὲ ἀφορμὴ τὰ ἐγγραφα αὐτὰ θὰ ἐρευνηθῆ στὴν παρούσα μελέτη ἡ κατάσταση τῆς Πάτμου κατὰ τὴ χρονικὴ αὐτὴ περίοδο. Ἡ μελέτη ἐπεκτείνεται ὡς τὸ 1522 γιὰτὶ τὸ ἔτος αὐτὸ σημαίνει τὸ τέλος μιᾶς ἐποχῆς : Μὲ τὴν ἀποχώρηση τῶν Ἰωαννιτῶν ἀπὸ τὴν Ρόδο, ἡ κατάσταση στὸ Νοτιοανατολικὸ Αἶγαῖο καὶ συνεπῶς γιὰ τὴν Πάτμο ἄλλαξε.

Μπορεῖ νὰ ὑποθεθῆ πὺς στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς ὑπῆρχαν κάποτε ἀκόμα ἀρχαιότερα Τουρκικὰ ἐγγραφα. Τὸν ἸΔ' αἰῶνα οἱ μοναχοὶ θὰ εἶχαν ἀναγκασθῆ νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τοὺς ἐμίρηδες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀν ὄχι γιὰ ἄλλο λόγο, ἐπειδὴ ἡ Μονὴ εἶχε μετόχια στὴν περιοχὴ τοῦ Μαιάνδρου. Καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους οἱ σχέσεις μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς θὰ ἄρχισαν γύρω στὰ 1390, ὅταν ὁ σουλτάνος Βαγιαζήτ Α' κατέλαβε τὰ ἐμιράτα τοῦ Αἰγαίου· δηλαδὴ ἐξήντα περίπου χρόνια πρὶν ἐκδοθῆ τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ τὰ ἐγγραφὰ μας.

Παλαιότερες ὅμως μαρτυρίες γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Πάτμου μὲ τοὺς Τούρκους δὲν σώθηκαν καὶ γενικότερα ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ γιὰ τὴν ἱστορία τῆς κατὰ τὸν ἸΔ' αἰῶνα. Στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς λίγα ἐγγραφα τοῦ ἸΔ' αἰῶνα ἔχουν σωθῆ κι ἀκόμα λιγότερα τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ἸΕ'. Οἱ πηγὲς προσφέρουν περισσότερα στοιχεῖα γιὰ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἸΕ' αἰῶνα, τὰ ὁποῖα ὡς ἕνα σημεῖο φωτίζουν τὴν κατάσταση καὶ κατὰ τὰ παλαιότερα χρόνια. Μὲ τὴν ἀπαρίθμηση κι ἀνάλυσή τους θὰ φανῆ πὺς ἡ Πάτμος ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνα ὡς τὸ 1522 πέρασε μιὰ δύσκολη περίοδο κάτω ἀπὸ ἰδιόμορφες συνθῆκες.

Τὸ νησί γεωγραφικὰ ἀνῆκε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀκραῖες περιοχές, ὅπου ἔρχονταν ἀντιμέτωποι ὁ Ἰσλαμικὸς καὶ ὁ Χριστιανικὸς κόσμος. Στὰ τέλη τοῦ ΙΓ' καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΔ' αἰώνα στὸ Νοτιοανατολικὸ Αἶγαῖο ἡ Βυζαντινὴ κυριαρχία ὑποχώρησε καὶ διαμορφώθηκε μιὰ νέα κατάσταση. Στὴ Μικρασιατικὴ παραλία ἰδρύθηκαν τὰ δύο Τουρκικὰ ἐμιράτα, τοῦ Ἀϊδίν (περιοχὴ Ἰωνίας) καὶ τοῦ Μεντεσέ (περιοχὴ Καρίας). Κατὰ τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο κυρίευσαν οἱ Ἰωαννῖτες τὴ Ρόδο (1309) καὶ μαζί της ἡ λίγο ἀργότερα ὅλα σχεδὸν τὰ νησιά τῆς Δωδεκανήσου. Ἀπὸ τότε τὸ Νοτιοανατολικὸ Αἶγαῖο ἔγινε τὸ πεδίο τῶν συγκρούσεων τῶν δύο κόσμων.

Ὁ ἱερὸς πόλεμος, ποὺ διεξῆγαν τὰ ἐμιράτα ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, ἔχει μελετηθῆ διεξοδικὰ ἀπὸ τὸν Paul Wittek στὸ ἔργο του γιὰ τὸ ἐμιράτο τοῦ Μεντεσέ¹. Πιὸ πρόσφατα, ἡ μελέτη τοῦ Paul Lemerle γιὰ τὸ ἐμιράτο τοῦ Ἀϊδίν προσκόμισε πολλὰ νέα στοιχεῖα². Ἐπιπλέον οἱ γνώσεις μας πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἔχουν συμπληρωθῆ σὲ πολλὰ σημεῖα ἀπὸ εἰδήσεις, ποὺ παρέχουν τὰ Βενετικὰ Ἀρχεῖα³. Ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν καὶ τὶς σκόρπιες πληροφορίες προκύπτει ἡ ἀκόλουθη διαπίστωση: Ἀνάμεσα στὰ ἐμιράτα καὶ τοὺς Χριστιανοὺς διεξαγόταν ἕνας ἀδιάκοπος πόλεμος θαλασσίων καταδρομῶν, ἄλλοτε σὲ μεγαλύτερη, κι ἄλλοτε σὲ μικρότερη κλίμακα. Σὲ περίπτωσι εἰρήνης μὲ τὸν ἀντίπαλο συνεχιζόταν μὲ τὴν μορφή τῆς πειρατείας.

Τὸ 1390 πραγματοποιήθηκε νέα ἀλλαγὴ στὴ Μικρασιατικὴ παραλία μὲ τὴν κατάκτηση τῶν ἐμιράτων ἀπὸ τὸ Ὄθωμανικὸ κράτος. Οἱ ἐπιπτώσεις ἦταν ἀσήμαντες γιὰ τοὺς γείτονες Χριστιανούς. Τῆ θέσι τῶν μικρῶν Ἰσλαμικῶν κρατιδίων πῆρε ἕνα ἐνιαῖο Ἰσλαμικὸ κράτος, ποὺ θὰ συνέχιζε τὸν ἱερὸ πόλεμο. Ἡ κατάσταση ποὺ ἐπακολούθησε εἶναι ἀρκετὰ σκοτεινὴ γιὰτὶ οἱ πηγὲς λείπουν ἢ σωπαίνουσι. Ἐπειδὴ ἡ ἐπεκτατικὴ ὁρμὴ τῶν Ὄθωμανῶν εἶχε κυρίως διοχετευθῆ στὸν ἱερὸ πόλεμο στὰ Βαλκάνια, συμπεραίνουμε πὼς οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν τοῦ Αἶγαίου εἶχαν ἀτο-

1. P. Wittek, *Das Fürstentum Mentesehe, Studie zur Geschichte Westkleinasiens im 13.-15. Jh.*, *Istanbul Mitteilungen*, 2, Κωνσταντινούπολι 1934.

2. P. Lemerle, *L'Émirat d'Aydin, Byzance et l'Occident. Recherches sur la Geste d'Umur Pacha*, Παρίσι 1957.

3. Βλ. κυρίως τὸ λῆμμα *piraterie* στὰ ἔργα τοῦ F. Thiriet, *La Romanie Vénitienne au moyen-âge*, Παρίσι 1959 καὶ *Régestes des Délibérations du Sénat de Venise concernant la Romanie*, τόμ. Α'-Γ', Παρίσι-Χάγη 1958-1961. Ὑπάρχουσι ἀκόμα καὶ μερικὰ, μικρότερης σημασίας, σκόρπια κείμενα, ποὺ ἀναφέρονται στὴν πειρατεία τῶν ἐμιράτων. Βλ. τὸ ἄρθρο μου, *Ἱστορικὰ στοιχεῖα σ' ἕνα θαῦμα τοῦ Ἁγίου Φανουρίου*, Ἀρχεῖον Πόντου 26 (1964), σελ. 309-318. Ἐνα ἄλλο σχετικὸ κείμενο, ποὺ ἔχει περάσει, νομίζω, ἀπαρατήρητο, ἔχει ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν Ἁ. Παπαδόπουλο - Κεραμέα μὲ τὸν ἀσαφὴ τίτλο *Υπόμνημα ἀδήλου ἱατροῦ*. Βλ. Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη, Παράρτημα τοῦ 18ου τόμου τοῦ ΕΦΣΚ (1888), σελ. 72-73.

νήσει. Ὡστόσο, ἡ Νοτιοδυτικὴ Μικρασιατικὴ παραλία ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀποτελεῖ ὄρμηγῆριο γιὰ καταδρομὲς ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Εἶναι τουλάχιστον γνωστὸ πὼς ὁ Βαγιαζήτ Α', μόλις κυρίευσε τὰ ἐμιράτα, ἔκανε μιὰ μεγάλη θαλάσσια ἐπιδρομὴ ξεκινώντας ἀπὸ τὰ Παλάτια (Μίλητος)¹.

Ὅπωςδήποτε, γιὰ τὴν πορεία τῶν πραγμάτων ἀμέσως μετὰ τὴν Ὀθωμανικὴ κατάκτηση μποροῦν νὰ γίνουν, ἀπ' ὅσο ξέρω, μόνο εἰκασίες. Ἀντίθετα, γιὰ τὴν κατάσταση στὸ Νοτιοανατολικὸ Αἰγαῖο κατὰ τὴν περίοδο πού ἀρχίζει μὲ τὴν Ἄλωση τῆς Πόλης, μποροῦμε νὰ σχηματίσουμε ἀρκετὰ καθαρὴ εἰκόνα. Πολυάριθμες εἰδήσεις ἔχουν περισωθῆ καὶ ὀδηγοῦν σὲ θετικότερα συμπεράσματα. Οἱ Ὀθωμανοί, ἀφοῦ κυρίευσαν τὴν Πόλη, ἀντιμετώπισαν νέους στόχους ἐπιθέσεων, ἕνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν τὸ νησιώτικο κράτος τῶν Ἰωαννιτῶν. Ἔτσι στὸ πλαίσιο τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, μὲ τὶς ὁποῖες τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος ἀνταποκρινόταν στὴν ἐντολὴ τοῦ ἱεροῦ πολέμου, τοποθετοῦνται καὶ οἱ καταδρομὲς στὴν περιοχὴ τῆς Δωδεκανήσου. Ὁ κατὰ θάλασσαν πόλεμος τῶν Ὀθωμανῶν δὲν εἶχε πανηγυρικὸ χαρακτήρα, ὅπως οἱ ἐκστρατεῖες τοὺς ἐναντίον τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἄλλωστε διεξαγόταν χωρὶς τὴν προσωπικὴ συμμετοχὴ τοῦ σουλτάνου. Μόνο στὴν τελικὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ρόδου ὀδήγησε τὰ στρατεύματα ὁ Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπής. Ὡστόσο τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος δὲν παραμέλησε ποτὲ τὸν πόλεμο στὸ Νοτιοδυτικὸ θαλάσσιο σύνορό του.

Οἱ Ἰωαννῖτες ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ δὲν εἶχαν ἀφεθῆ μόνοι τοὺς στὴν ἀντιμετώπιση τῶν Ὀθωμανῶν. Εἶχαν στὸ πλευρὸ τοὺς ἄλλοτε τοὺς Βενετούς, ἄλλοτε τοὺς Γενουάτες, ἄλλοτε τὸν Παπικὸ στόλο, καὶ σὲ περίπτωσι πού εἶχε συναφθῆ μιὰ εὐρύτερη συμμαχία — μιὰ σταυροφορία — ὅλα τὰ χριστιανικὰ κράτη πού εἶχαν ἐνδιαφέροντα στὸ Αἰγαῖο. Τὸ 1428 ἀπέκτησαν ἕνα ἰσχυρὸ σύμμαχο στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀλφόνσου Ε' τῆς Ἀραγόνας, τὸν μετέπειτα βασιλιὰ τῆς Νεάπολης². Ὁ Ἀλφόνσος εἶχε ἀποκτήσει μιὰ βάση στὴ Δωδεκάνησο, στὸ Καστελλόριζο, πού ἐξυπηρετοῦσε τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Χριστιανοσύνης³. Ἐξ ἄλλου ἡ θέση τοῦ κράτους τῶν ἱπποτῶν

1. Δούκας, σελ. 47, 11-17.

2. Ettore Rossi, *Storia della Marina dell'Ordine di S. Giovanni di Gerusalemme, di Rodi e di Malta*, Ρώμη - Μιλάνο 1926, σελ. 19.

3. G. Gerola, *Un piccolo feudo Napoletano nell'Egeo (l'isoletta di Castellorosso ora Kastellorizo)*, *Ausonia* 8 (1915), σελ. 201-212. Γιὰ τὴν δράση τοῦ Ἀλφόνσου ἐναντίον τῶν Τούρκων βλ. C. Marinescu, *Notes sur les corsaires au service d'Alphonse V d'Aragon, roi de Naples, Mélanges d'Histoire Générale*, τόμ. Α' (Cluj 1927), σελ. 155-173. Τοῦ Ἰδιοῦ, *Le Pape Calixte III (1455-1458), Alphonse V d'Aragon, roi de Naples, et l'offensive contre les Turcs*, *Bulletin de l'Académie Roumaine* 19 (1935).

ένισχύθηκε σημαντικά όταν γύρω στο 1403 απέκτησε μια βάση στη Μικρασιατική παραλία, τὸ Πετρώνιο (Castello San Pietro, σημερινὸ Budrum)¹.

“Ὅσο γιὰ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπιχειρήσεων, ἰσχύει αὐτὸ ποὺ ἀναφέρθηκε παραπάνω σχετικὰ μὲ τὰ ἐμιράτα. Σὲ καιρὸ πολέμου γίνονταν καταδρομές. Σὲ καιρὸ εἰρήνης ὁ πόλεμος συνεχιζόταν ἀνεπισήμως μὲ τὴ μορφή τῆς πειρατείας, στὴν ὁποία οἱ Ἰωαννῖτες εὐδοκιμοῦσαν ὅσο καὶ οἱ Τούρκοι. Καμμιά φορὰ μάλιστα ἡ ἐπιθετικότητά τους στρεφόταν κι ἐναντίον χριστιανικῶν πλοίων, Βενετικῶν ἢ Φλωρεντινῶν π.χ.².”

Τὸ κράτος τῆς Ρόδου μποροῦσε νὰ ἀποτολήσει μεγάλες ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν μόνον ὅταν πλαισιωνόταν ἀπὸ συμμάχους. Ἡ σημαντικότερη ἀπ’ αὐτὲς ἔγινε στὸ 1472, ὅταν ὁ στόλος τῶν Ἰωαννιτῶν, ἐνωμένος μὲ τοὺς στόλους τοῦ βασιλείου τῆς Νεάπολης, τῆς Βενετίας καὶ τοῦ Πάπα, κατέλαβε καὶ λεηλάτησε τὴν Ἀττάλεια καὶ κατόπι τὴ Σμύρνη³. Συνήθως ὁμως οἱ Ἰωαννῖτες περιορίζονταν σὲ μικροεπιθέσεις καὶ λεηλασίες στὰ Μικρασιατικὰ παράλια. ‘Ρόδιοι γὰρ... ἔμειναν ἔξω σπονδῶν, δεχόμενοι δὲ τὰς τῶν δυτικῶν Ἰβήρων καὶ Ἀλανῶν ληστρικὰς ναῦς καταιρούσας αὐτοῦ, καὶ αὐτοὶ ἐτέρως ἀντιπληροῦντες ἐκάκουν πᾶσαν τὴν παραλίαν τοῦ βασιλέως (τοῦ Μωάμεθ Β’), ἔγραφε ὁ Κριτόβουλος μὲ ἀναφορὰ στὸ ἔτος 1455⁴. Μιὰ κάκωση, μεγαλύτερη ἴσως ἀπὸ τὶς συνηθισμένες, ἔγινε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1495, ὅταν οἱ Ἰωαννῖτες, σὲ ἀντίποινα γιὰ ὅσα ὑπέφεραν ἀπὸ τοὺς Τούρκους πειρατές, πραγματοποιοῦσαν ἀπόβαση στὴ Λυκία, ὅπου κατέστρεψαν καὶ λεηλάτησαν τὴν ὕπαιθρο⁵.

Δὲν εἶναι γνωστὰ ὅλα τὰ μέτρα ποὺ πῆρε τὸ Ὀθωμανικὸ κράτος γιὰ νὰ προφυλαχτῇ ἀπὸ τοὺς ἐπικίνδυνους αὐτοὺς γείτονες. Μόνο σκόρπιες πληροφορίες εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπισημανθοῦν, ὅπως π.χ. μία ποὺ βρίσκεται στὸν Δούκα. Κατὰ τὴν ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων τοῦ 1455 ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει πὼς ἕνας ἀπὸ τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης, ποὺ εἶχε ἐπιβληθῆ ἀπὸ τὸν Σουλτάνο στὸν ἡγεμόνα τῆς Λέσβου, ἦταν ἡ εὐθύνη γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὴ θάλασσα ἀπὸ τὴν Πέργαμο ὡς τὴν Ἀσό: οἱ Λέσβιοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι ἵνα δώσωσι

1. Βλ. J. Delaville le Roulx, *Les Hospitaliers à Rhodes jusqu'à la mort de Philibert de Naillac (1310 - 1421)*, Παρίσι 1913, σελ. 287-289.

2. Πρόχειρα ἀναφέρω τὴν αἰχμαλωσία δύο Βενετικῶν πλοίων ἀπὸ τοὺς Ἰωαννῖτες τὸ 1464, βλ. Rossi, *Storia della Marina*, σελ. 23. Ἐπίσης τὴν αἰχμαλωσία Φλωρεντινῶν πλοίων κατὰ τὰ ἔτη 1510 καὶ 1513, βλ. G. Müller, *Documenti sulle Relazioni delle Città Toscane coll'Oriente Cristiano e coi Turchi*, Φλωρεντία 1879, σελ. 260 καὶ 265-266.

3. Hamme r, *Histoire de l'Empire Ottoman* (μετάφραση Hellert), Παρίσι 1826, τόμ. Γ', σελ. 173-177.

4. Κριτόβουλος, *FHG*, τόμ. 5, σελ. 107-108.

5. Bosio, *Istoria della Sacra Religione di San Giovanni Gerosolimitano*, Ρώμη 1629, τόμ. Β', σελ. 523B.

νόησιν τοὺς γείτονας Τούρκους τοῦ φυλαχθῆναι. ἦν γὰρ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο τὸ μήνυμα δουλεία ἀνελεύθερος τῶν Λεσβίων, ὅπως μὴ φθάσαντες δοῦναι λόγον τῆς ἐφόδου τῶν ληστῶν, εἴ τις ἄρα ζημία γενήσεται ἐν τοῖς Τούρκοις, αὐτοὶ οἱ Λέσβιοι τὸ ἀνήκον τοῖς Τούρκοις ἀποδώσουσιν· τὰ δὲ ὄρια τῆς δουλείας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Περγάμου ἄχρι Ἀσσοῦ πόλεως, ἣ νῦν καλεῖται Μαχράμιον¹.

Ἀπὸ τῆ μεριά τῶν Τούρκων διοργανώνονταν κάποτε μεγάλες ἐπιχειρήσεις μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Ὀθωμανοῦ ναυάρχου (kapudan-para). Συνήθως ὅμως ἀσκοῦσαν τὶς καταδρομὲς ἢ τὴν πειρατεία (ἢ διαφορὰ οὐσιαστικὰ εἶχε καταπτήσει ἀσήμαντη) ἄτακτες ὁμάδες ποῦ δροῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Τὶς ἀποτελοῦσαν οἱ λεβέντες (levend) μὲ ἐπικεφαλῆς διάφορους καπετάνιους (reis)². Διαφωτιστικὴ γιὰ τὴ διοργάνωση τῶν ὁμάδων αὐτῶν κατὰ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ 15^{ου} αἰώνα εἶναι ἡ βιογραφία τοῦ πασίγνωστου Χαῖρεδδίν Βαρβαρόσσα, ἣ ὁποία διηγεῖται μὲ γραφικὲς λεπτομέρειες τὴ σταδιοδρομίαν δύο κουρσάρων, τοῦ Βαρβαρόσσα καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Οὐρούτς. Ἡ οἰκογένειά τους ἦταν ἐγκατεστημένη στὴ Μυτιλήνη, τὴν ὁποία ὁ Οὐρούτς ἐγκατέλειψε κάτω ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες συνθήκες. Σὲ μιὰ καταδρομὴ ἐναντίον τῶν ἀπίστων, ὅπου συμμετεῖχε μαζί μὲ τὸν ἄλλο ἀδελφὸ του Ἐλιάς, τὸ πλοῖο τους συγκρούστηκε μὲ μιὰ γαλέρα τῶν Ἰωαννιτῶν. Ὁ Ἐλιάς σκοτώθηκε καὶ ὁ Οὐρούτς μεταφέρθηκε αἰχμάλωτος στὴ Ρόδο. Ἀπελευτερώθηκε χάρις στὸν γιὸ τοῦ Βαγιαζήτ Β' τὸν Κορκούτ, ποῦ βρισκόταν τότε ἐγκατεστημένος στὴν Ἀττάλεια. Ὁ πρίγκιπας ἔστειλε, καθὼς συνήθιζε κάθε χρόνο, πρεσβείαν στὴ Ρόδο γιὰ νὰ ἐξαγοραστοῦν σαράντα σκλάβοι Μουσουλμάνοι. Ἡ καθιέρωση μιᾶς ἐτήσιας πρεσβείας μὲ τέτοιο σκοπὸ δείχνει πὼς οἱ αἰχμαλωσίαις ἦταν συχνές. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ ὁ Οὐρούτς πῆγε στὴν Ἀττάλεια μὲ σκοπὸ νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του στὸν Κορκούτ. Ὁ πρίγκιπας τοῦ παραχώρησε ἓνα πλοῖο καὶ ὁ Οὐρούτς ξεκίνησε γιὰ ἐπιδρομὴ ἐναντίον τῆς Ρόδου, ἣ ὁποία ὅμως ἀπέτυχε. Χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ θάρρος του ξεκίνησε καὶ πάλι καὶ αὐτὴ τὴ φορὰ ἔφτασε ὡς τὴν Ἀπουλία. Ἡ μεταγενέστερη δράση του, καθὼς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Χαῖρεδδίν, δὲν σχετίζεται πιά μὲ τὴν περιοχὴ τῆς Δωδεκανήσου καὶ συνεπῶς μᾶς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ θέμα μας³.

1. Δ ο ὄ κ α ς, σελ. 332, 12-18. Ὁ τότε ἡγεμόνας τῆς Λέσβου ἦταν ὁ Dorino A' Gattilusi. Ἡ συνθήκη ὅμως μπορεῖ νὰ εἶχε συναφθῆ παλιότερα.

2. Ἐνα χωρίο τοῦ Bosio ἐπιτρέπει τὴν εἰκασία πὼς αὐτοὶ παρουσιάζονταν στὸν Σουλτάνο κάθε χρόνο τὴν 1η Μαΐου. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τοῦ ἔτους 1502 ὁ Bosio γράφει *non ha il Turco chiamato in quest'anno, come è solito suo, i vogatori e remiganti al primo giorno di Maggio*, τόμ. Β', σελ. 555E. Γιὰ τοὺς λεβέντες βλ. φερμάνι ἀρ. 6.

3. Ἡ βιογραφία τοῦ Βαρβαρόσσα γράφηκε γύρω στὰ 1545 ἀπὸ τὸν Sinan Çaus γιὰ τὸν ὁποῖο βλ. F. Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*, Λιψία 1927, σελ. 77-78. Βλ. τὴν Γαλλικὴ τῆς μετάφραση, *Fondation de la*

Ἡ παραπάνω ἀπλή διήγηση ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ ποιά ἦταν ἡ στάση τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ἀπέναντι στοὺς κουρσάρους του.

Πιὸ συγκεκριμένα, συνοψίζουμε τὰ γεγονότα: Ἀμέσως μετὰ τὴν Ἀλωση ὁ Μωάμεθ Β' ἀξίωσε ἀπὸ τοὺς Ἰωαννῖτες τὴν καταβολὴ ἐτήσιου φόρου. Αὐτοὶ ἀρνήθηκαν¹. Ὑστερ' ἀπὸ αὐτὸ ἡ συνθήκη, ποὺ εἶχε συνάψει μαζί τους τὸ 1451², ἔπαψε νὰ ἰσχύη καὶ ἄρχισε περίοδος ἐχθροπραξιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἔνταση καὶ ὁ χαρακτήρας παράλλαζαν ἀπὸ ἐποχὴ σὲ ἐποχὴ. Κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Μωάμεθ Β' (1451 - 1481), ὁπότε ἐπικρατοῦσε ζωηρὸ πολεμικὸ πνεῦμα, σχεδὸν κάθε χρόνο Ὀθωμανικοὶ στόλοι μὲ ἀφετηρία τὴν Καλλιπόλη ἢ τὰ Παλάτια ἐπιχειροῦσαν ἐπιδρομὲς στὴν περιοχὴ τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ βασιλεία τοῦ Βαγιαζήτ Β' (1481 - 1512) μπορεῖ νὰ χωριστῇ σὲ δύο περιόδους: Κατὰ τὴν πρώτη, ποὺ φτάνει ὡς τὸ 1491, οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις ἔχουν σχεδὸν ἐκλείψει. Ὁ σουλτάνος αὐτὸς γενικὰ δὲν ἀγαποῦσε τὸν πόλεμο καὶ ἐπιπλέον ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ διατηρῇ σχέσεις μὲ τοὺς Ἰωαννῖτες ἐξ αἰτίας τοῦ ἀδελφοῦ του Τζέμ, ποὺ εἶχε καταφύγει γιὰ ἓνα διάστημα στὴ Ρόδο. Γι' αὐτὸ συνῆψε μαζί τους συνθήκη εἰρήνης τὸ 1482³, ἡ ὁποία οὐσιαστικὰ ἴσχυσε ὡς τὸ 1491. Τὴ χρονιά αὐτὴ ὅμως τοποθετήθηκε διοικητὴς στὶς Μικρασιατικὲς ἐπαρχίες τοῦ Αἰγαίου ὁ γιὸς του Κορκούτ⁴. Ὁ πρίγκιπας εὐνόησε τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμο καὶ ὡς τὸ 1512, ποὺ ἔμεινε ἐκεῖ, τὸ Νοτιοανατολικὸ Αἶγαῖο ἔζησε μιὰ ἔντονη πολεμικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἡ δράση τῶν κουρσάρων εἶχε φτάσει στὸ κατακόρυφο. Μολονότι θεωρητικὰ ἴσχυε ἡ συνθήκη τοῦ 1482, οἱ ἐπαφές μὲ τὴν Μικρασία, ἀκόμα καὶ ἐμπορικὲς, εἶχαν σταματήσῃ ἐξ αἰτίας τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν, ποὺ εἶχαν καταστήσει πραγματικὲς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις⁵.

Στὸ μεταξὺ ὁ Κορκούτ ἤθελε νὰ τηρῇ καὶ τὰ προσχήματα. Τὸ 1502 ἔστειλε πρεσβεία στὴ Ρόδο γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλεύθερη ναυσιπλοΐα ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσε τὸ ἐμπόριο. Φαίνεται πὼς ὀρίστηκε μιὰ ζώνη, ὅπου ἀπαγο-

Régence d'Alger. Histoire des Barberousses..., par Sander Rang et Ferdinand Denis, Παρίσι 1837. Ἡ περιχοπὴ ποὺ ἐξετάστηκε περιλαμβάνεται στὸν τόμ. Α', σελ. 8-20.

1. Δούκας, σελ. 320,16 - 321,2. Bosio, τόμ. Β', σελ. 244.

2. Ἡ συνθήκη αὐτὴ εἶχε συναφθῇ τὸ 1451 καὶ ἔχι τὸ 1450 (MM, τόμ. Γ', σελ. 286-287). Τὸ κείμενό της ἔχει τὴ χρονολογία Δεκέμβριος 6959 (1450), Ἰνδικτιῶνα 15, καὶ ἔτος Ἐγίρας 855 (1451). Ἡ 15ῃ Ἰνδικτιῶνα ἀντιστοιχεῖ στὸ 6960 (1451) καὶ συμφωνεῖ μὲ τὸ ἔτος Ἐγίρας. Ἀλλωστε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1450 ὁ Μωάμεθ Β' δὲν εἶχε ἀκόμα διαδεχθῇ τὸν πατέρα του Μουράτ Β'. Τὰ ἴδια ἀντιφατικὰ χρονολογικὰ στοιχεῖα βρισκονται καὶ στὸν Bosio, τόμ. Β', σελ. 240E-241B.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 317-320.

4. Γιὰ τὸν Κορκούτ βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ M. T. Gökbilgin στὴν Τουρκικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια τοῦ Ἰσλάμ.

5. Bosio, τόμ. Β', σελ. 527E-528A.

ρεύτηκαν οι έχθροπραξίες, ή όποία έκτεινόταν από την 'Αττάλεια ώς τὰ Παλάτια και ώς τὸ στενὸ τῆς Χίου¹. Πρόκειται δηλαδή για τὴ θάλασσα ποὺ περιέβαλε τὴν ἐπικράτεια τοῦ Κορκούτ. Ἡ συμφωνία ὅμως αὐτή, καθὼς φαίνεται, δὲν τηρήθηκε καθόλου.

Στὰ χρόνια τοῦ Σελήμ Α' (1512 - 1520) οἱ ἐπιχειρήσεις ἦταν σὲ ὕφεση, ἕως ἐπειδὴ τὸ Ὄθωμανικὸ κράτος εἶχε ἀπορροφηθῆ στὸν πόλεμο τῆς Περσίας και τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὰ ἔτη 1519 - 1522 ἡ δράση τῶν Τούρκων κουρσάρων γύρω ἀπὸ τὴ Ρόδο ζωηρεύει. Ἐπακολούθησε ἡ κατάληψη τῆς Δωδεκανήσου τὸ 1522. Ἡ συνοπτικὴ ἀπαρίθμηση τῶν γεγονότων ποὺ ἀκολουθεῖ φανερώνει τὴν πυκνότητα τῶν έχθροπραξιῶν ἐναντίον τῆς Δωδεκανήσου, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ἔχουμε πλήρη τὴν εἰκόνα. Ἀσφαλῶς ἔχουν γίνεи και ἐπιχειρήσεις ποὺ μένουν ἄγνωστες².

- 1454 καλοκαίρι : 13 Τουρκικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰ Παλάτια και 40 ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη κινήθηκαν ἐναντίον τῆς Κῶ και τῶν ἄλλων νησιῶν³.
- 1454 - 1455 χειμῶνας : 30 Τουρκικὰ κάτεργα ἀπὸ τὰ Παλάτια ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Ρόδου, ὅπου αἰχμαλώτισαν 40 ψυχές, και τῆς Κῶ⁴.
- 1455 μετὰ τὴν 1η Ἰουνίου και πρὶν ἀπὸ τὴς 13 Αὐγούστου : 180 πλοῖα ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ναύαρχο Χαμζᾶ προσέβαλαν τὴν Κῶ, ὅπου πολιορκήσαν τὴν «Ραχεῖα» ἐπὶ 22 μέρες⁵.
- 1455 μετὰξὺ Αὐγούστου και Νοεμβρίου : Ἐξι Τουρκικὰ πλοῖα μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ναύαρχο Γιουνούς ἔκαναν καταστροφές στὴν Κῶ και πολιορκήσαν τὸ «ἄστυ» ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες⁶.

1. Ἡ πρεσβεία στὸν B o s i o, τόμ. Β', σελ. 558C. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἀπόλεμης ζώνης προκύπτει ἀπὸ ἄλλο χωρίο, ὅπου ἀναφέρεται πὼς τὸ 1506 ὁ Μέγας Μαῖστωρ σύστησε στοὺς ὑπηκόους του *di non fare danno da Satalia fin' alla Palatia nè meno nel canale di Scio. Dal che si comprende che la tregua e l'accordo fatto co'l Sultano Corcut tuttavìa durava*: B o s i o, τόμ. Β', σελ. 590A-B.

2. Ὁ κατάλογος ἀναφέρει ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν νησιῶν και τῶν κατοίκων τους και ὄχι ἀπλὲς ἐμφανίσεις τοῦ Ὄθωμανικοῦ στόλου.

3. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 246C.

4. Δ ο ὑ κ α ς, σελ. 321, 6-10.

5. Δ ο ὑ κ α ς, σελ. 321, 10-13 και 324, 8-23. Τὰ χρονικὰ ὄρια προκύπτουν ἀπὸ γενουατικὸ ἔγγραφο· βλ. A. V i g n a, *Codice Diplomatico delle Colonie Tauroliguri*, *Atti della Società Ligure* 6 (1859), σελ. 300.

6. Ἡ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Κῶ, γνωστὴ μόνο ἀπὸ τὸν Κριτόβουλο (FHG, τόμ. Ε', σελ. 108), ἐντάσσεται μέσα σὲ μιὰ εὐρύτερη ἐπιχείρηση τοῦ Γιουνούς, κατὰ τὴν ὁποία μάλιστα ὁ στόλος του καταστράφηκε ἀπὸ τρικυμία. Τὰ χρονικὰ ὄρια τῆς ἐπιχείρησης προκύπτουν ἀπὸ τὸν Δ ο ὑ κ α ς, σελ. 328, 12 και 334, 9. Ὁ Δούκας, ἀν και κατὰ τὴν σχετικὴ ἀφήγηση συμφωνεῖ σχεδὸν τελείως μὲ τὸν Κριτόβουλο, παραλείπει τὴν ἐπίθεση κατὰ τῆς Κῶ.

- 1456 : Πλοῖα ἀπὸ τὰ Παλάτια καὶ τὴν Στρόβιλο κατέστρεψαν τελείως τὴν Νίσυρο καὶ τὴν Κάλυμνο. Στόλος ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη κατέστρεψε μέρος τῆς Κῶ¹.
- 1457 : 60 πλοῖα ἐπέδραμαν κατὰ τῆς Κῶ, Σύμης, Νισύρου, Ρόδου, Καλύμνου καὶ Λέρου².
- 1460 : Ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Κῶ, Λέρου καὶ Καλύμνου³.
- 1461 Μάρτιος : ἡ Κῶς ἐκκενώθηκε ἐξαιτίας τοῦ Τουρκικοῦ κινδύνου⁴.
- 1462 κατὰ τὸν Ἰανουάριο : Ὑπογράφηκε συνθήκη εἰρήνης γιὰ δύο χρόνια ἀνάμεσα στοὺς Ἰωαννῖτες καὶ τὸν Σουλτάνο⁵.
- 1464 : Οἱ Τοῦρκοι, παρὰ τὴν συνθήκη, ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Κῶ καὶ τῶν ἄλλων νησιῶν, ποὺ ἀνῆκαν στοὺς Ἰωαννῖτες⁶.
- 1467 : Τουρκικὸ πλοῖο ἐπετέθηκε κατὰ τῆς Κῶ⁷.
- 1469 : 30 τουρκικὰ πλοῖα προκάλεσαν ζημίες στὴ Ρόδο⁸.
- 1471 : Οἱ κάτοικοι τῆς Κῶ κατέφυγαν προσωρινὰ στὴ Ρόδο ἐξαιτίας τοῦ Τουρκικοῦ κινδύνου⁹.
- 1477 Αὐγούστος : Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη ἐπετέθηκε κατὰ τῆς Κῶ¹⁰.
- 1479 : Ὁ Τοῦρκος ναύαρχος μὲ 150 πλοῖα ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη προσπάθησε νὰ καταλάβῃ τὴν Κῶ ἔχοντας προηγουμένως συνεννοηθῆ μὲ τοὺς Ἑβραίους τοῦ νησιοῦ¹¹.
- 1480 : Ἡ πασίγνωστη μεγάλη ἐπίθεση καὶ πολιορκία τῆς Ρόδου¹².
- 1482 Δεκέμβριος - 1483 Ἰανουάριος : Ὑπογράφηκε ἡ συνθήκη τοῦ Βαγιαζήτ Β' μὲ τοὺς Ἰωαννῖτες¹³.
- 1494 : Τοῦρκοι πειρατὲς ἐνοχλοῦσαν τοὺς ὑπηκόους τῶν Ἰωαννιτῶν¹⁴.

1. Σ. Λάμπρος, ΝΕ 7 (1910), σελ. 162-163: Σακκελίωνος, Πατρ. Βιβλ., σελ. 44-45.

2. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 255C - 257E.

3. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 272A-B.

4. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 274-275.

5. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 280E.

6. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 290B.

7. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 312-313.

8. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 315D.

9. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 326C-D.

10. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 367E-368A.— R o s s i, *Storia della Marina*, σελ. 24.

11. D. Malipiero, *Annali Veneti dall'anno 1457 al 1500*, Archivio Storico Italiano τόμ. 7, μέρος 1 (1843), σελ. 123.

12. H a m m e r, *Histoire*, τόμ. Γ', σελ. 279-289.

13. M M, τόμ. Γ', σελ. 317-320.

14. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 514.

- 1495 : Οί Ἰωαννῖτες ἔστειλαν πρεσβεία στοὺς Σουλτάνο καὶ τὸν Μπεγλέρμπεη τῆς Ἀνατολῆς καὶ διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὰ ὅσα ὑπέφεραν ἀπὸ τοὺς πειρατές ¹.
- 1497 : Παρὰ τὴν εἰρήνη οἱ πειρατικὲς ἐπιδρομὲς ἐξελίχθηκαν οὐσιαστικὰ σὲ πόλεμο ².
- 1501 : Μεγάλος ἀριθμὸς Τούρκων πειρατῶν λυμαινόταν τὶς θάλασσες ³.
- 1502 : Τουρκικὰ πλοῖα καταστρέφουν τὰ νησιά τῶν Ἰωαννιτῶν. Ἡ Λέρος δέχθηκε ἐπίθεση ἀπὸ δεκαοκτὼ πλοῖα, ποὺ εἶχαν ἀποπλεύσει ἀπὸ τὴν Καλλίπολη ⁴.
- 1503 μεταξὺ Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου : Οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν ἐπιδρομὴ ἐναντίον τῆς Ρόδου καὶ ἀπήγαγαν αἰχμαλώτους. Ἡ ἐπιχείρηση κατέληξε σὲ ναυμαχία μὲ μεγάλες ἀπώλειες τῶν Τούρκων ⁵.
- 1504 μεταξὺ Μαρτίου καὶ Μαΐου : Ὁ κουρσάρος Camali (προφανῶς Κεμάλ) μὲ ἕξι γαλέρες ἀποβιβάστηκε στὴ Ρόδο καὶ ἔκανε καταστροφές. Κατόπι προσπάθησε νὰ καταλάβῃ τὸ κάστρο τῆς Σύμης. Ἐπετέθηκε ἀκόμα ἐναντίον τῆς Τήλου καὶ τῆς Νισύρου ⁶.
- 1506 : Ὁ κουρσάρος «Nichi» ἀποβίβασε πεντακόσιους ἄνδρες στὸ νησί τῆς Λέρου καὶ προσπάθησε νὰ τὸ καταλάβῃ μὲ στρατήγημα. Τὸ ἐγκατέλειψε ὕστερα ἀπὸ πολιορκία πέντε ἡμερῶν ⁷.
- 1519 - 1522 : Ἐντονη δράση τῶν κουρσάρων γύρω ἀπὸ τὴ Ρόδο ⁸.

Ὡς ἐδῶ ἐξετάστηκε τὸ πρῶτο χαρακτηριστικὸ τοῦ Νοτιοδυτικοῦ θαλασσινοῦ συνόρου τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας : Ὅπως ὅλα τὰ σύνορα ποὺ τὴ χάριζαν ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, τὸ χαρακτηρίζει ἡ διεξαγωγή τοῦ ἱεροῦ πολέμου. Τὸ δεύτερο χαρακτηριστικὸ, ποὺ ἰσχύει ἐπίσης γιὰ τὰ ἄλλα σύνορα πρὸς τοὺς Χριστιανούς, εἶναι ἡ διαρροὴ μεμονωμένων ἀτόμων ἢ καὶ ομάδων πρὸς τὴ μία ἢ τὴν ἄλλη κατεύθυνση.

Ὅπως ὅλες οἱ ἀκραῖες περιοχές, ἔτσι καὶ ἡ Δωδεκάνησος δεχόταν φυγάδες ἀπὸ τὴν πέρα μεριά. Ἡ μετανάστευση προσφύγων ἀπὸ τὴ Μικρασία ἄρχισε ἀπὸ τὸν ΙΔ' αἰῶνα κι ἀναφέρουμε χαρακτηριστικὰ τὴν ἐγκατάσταση Ἀρμένηδων στὴν Κῶ τὸ 1366 ⁹. Κατὰ τὴν περίοδο ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, τὰ

1. Bosio, τόμ. Β', σελ. 522.

2. Bosio, τόμ. Β', σελ. 527E-528A.

3. Bosio, τόμ. Β', σελ. 542C.

4. Bosio, τόμ. Β', σελ. 558A - 561D.

5. Bosio, τόμ. Β', σελ. 572-573. Rossi, *Storia della Marina*, σελ. 28.

6. Bosio, τόμ. Β', σελ. 584A-D.

7. Bosio, τόμ. Β', σελ. 587E-588.

8. Bosio, τόμ. Β', σελ. 620-626.

9. Bosio, τόμ. Β', σελ. 105C.

νησιά της φιλοξενούσαν μόνιμα ή προσωρινά Μικρασιάτες που προτιμοῦσαν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ τὴν Λατινικὴ κυριαρχία. Ἐντιμότατε, φρονιμώτατε, ἐνδοξότατε καὶ πάσης τιμῆς ἄξιε αὐθέντη Ῥόδου, ἔγραψαν τὸ 1456 πρὸς τὸν Μεγάλο Μαῖστορα κάτοικοι τῆς Μικρασίας καὶ τὸν παρακαλοῦσαν νὰ στείλῃ ὁ ἀγιώτατος ὁ πατριάρχης (ἐννοεῖται ὁ πατριάρχης τῆς Βενετίας) τὰ κάτεργά του, νὰ μᾶς σηκώσετε ἀπ' ἐδῶ μὲ τὰς γυναῖκας μας καὶ μὲ τὰ παιδιά μας, ὅτι ἔχομεν μεγάλην ἀγανάκτησιν ἀπὸ τὸν Τοῦρκον... νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸν τόπον σας, νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ ἀποθάνωμεν ὡς ὑποταχτικοὶ τῆς αὐθεντίας σας ¹. Τὸ πιὸ πρόσφορο καταφύγιο — πρῶτος σταθμὸς πρὶν ἀπὸ τὸ πέρασμα στὴ Δωδεκάνησο — γιὰ τοὺς κυνηγημένους ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἦταν τὸ Πετρώνιο, τὸ φρούριο ποὺ κρατοῦσαν οἱ Ἰωαννῖτες στὴ Μικρασιατικὴ παραλία. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1465 ἀπεσταλμένος τοῦ Μωάμεθ Β' πρὸς τοὺς Ἰωαννῖτες διαπραγματεύθηκε κοντὰ στὰ ἄλλα καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Χριστιανῶν ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ ἐκεῖ ². Τὸ 1472 στόλος ἀπὸ 52 πλοῖα, ποὺ ἀνῆκαν στὴν Νεάπολη, τὸν Πάπα καὶ τὴν Βενετία, κατέπλευσαν στὸ Πετρώνιο γιὰ νὰ παραλάβουν πρόσφυγες ³.

Ἐπῆρχε ὡστόσο κι ἀντίθετο ρεῦμα, μὲ μικρότερη πάντως ἔντασι: Μουσουλμάνοι αἰχμάλωτοι ποὺ εἶχαν μεταφερθῆ στὴ Δωδεκάνησο κατάφεραν νὰ δραπετεύσουν στὴ Μικρασία. Στὴ βιογραφία τοῦ Βαρβαρόσσα, κατὰ τὴν ἐξιστόρησιν ἑνὸς τέτοιου ἐπεισοδίου, ἀναφέρεται ἕνα χωριὸ τῆς Μικρασιατικῆς παραλίας, ἀπέναντι στὴ Ῥόδο, τοῦ ὁποῦ οἱ κάτοικοι, ἂν καὶ Χριστιανοί, ἔκρυβαν καὶ φυγάδευαν ὄσους Μουσουλμάνους προσέτρεχαν ἐκεῖ. Ὁ συγγραφέας τῆς βιογραφίας μιλά γιὰ τοὺς Χριστιανούς αὐτοὺς μὲ πολὺ καλὰ λόγια ⁴.

Μὲ τίς παραπάνω γραμμὲς προσπάθησα νὰ περιγράψω τίς συνθήκες ζωῆς στὸ Νοτιοανατολικὸ Αἶγαῖο, ποὺ ἐπηρέαζαν τὴν μοῖρα τῆς Πάτμου. Τὸ νησί, ἀνίσχυρο μέσα σ' αὐτὸ τὸ πολεμικὸ κλίμα, εἶχε, ἀπὸ τὸν ἸΔ' αἰῶνα τουλάχιστον, νὰ ἀντιμετωπίσῃ κι ἄλλα προβλήματα. Ἄγονο ἀπὸ τὴ φύσιν του εἶχε στερηθῆ καὶ τίς περισσότερες ἐξωτερικὲς προσόδους τῆς Μονῆς ἐφόσον τὰ μετόχια τῆς βρίσκονταν σὲ ἐδάφη ποὺ εἶχαν καταληφθῆ εἴτε ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἴτε ἀπὸ τοὺς Λατίνους.

Οἱ τελευταῖοι Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, ποὺ ἐπικύρωσαν στὴν Μονὴ τὴν κατοχὴ τῶν κτημάτων τῆς καὶ τὰ προνόμιά τῆς, ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Β' καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Γ' Παλαιολόγος μὲ χρυσόβουλλα τῶν ἐτῶν 1292, 1326, 1329

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 291.

2. Bosio, τόμ. Β', σελ. 297B.

3. Malipiero, *Annali*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 73.

4. *Histoire des Barberousses*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 10.

και 1331¹. Στα χρυσόβουλλα αυτά αναγράφονται κυρίως τὰ κτήματα πού κατεῖχε ἡ μονὴ στὴ Μικρασία (Πύργος καὶ Φύγελλα) καὶ στὰ νησιά Κῶ, Λέρο καὶ Λῆμνο. Ἀνάμεσα ὅμως στὰ ἔτη 1292 καὶ 1326, ἡ κατάσταση στὴ Μικρασιατικὴ παραλία καὶ στὰ νησιά εἶχε βασικὰ μεταβληθῆ. Αὐτὸ πού ἴσχυε στὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰώνα δὲν μπορούσε νὰ ἰσχύσει στὶς ἀρχές τοῦ ΙΔ'. Ἔτσι, μὲ τὴν ἐξάιρεση τῶν μετοχιῶν στὴ Λῆμνο, τὰ ὅσα ἀναγνώριζαν καὶ παραχωροῦσαν στὴ Μονὴ οἱ αὐτοκράτορες κατὰ τὰ ἔτη 1326, 1329 καὶ 1331 ἦταν ἀνεδαφικὰ καὶ ἐξωπραγματικά. Τὰ μετόχια στὴ Μικρὰ Ἀσία βρισκόνταν στὴν ἐξουσία τῶν ἐμίρηδων τοῦ Μεντεσέ καὶ τοῦ Ἀϊδίν ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ ΙΔ' αἰώνα. Ἡ Κῶς καὶ ἡ Λέρος, ἀπὸ τὸ 1314, εἶχαν περάσει ὀριστικά στὴν κατοχὴ τῶν Ἰωαννιτῶν². Μ' αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις εἶναι ἀμφίβολο ἂν ἡ Μονὴ μπορούσε νὰ ἐκμεταλλεῖται τὰ μετόχια τῆς αὐτᾶ.

Ἐνα αὐτοκρατορικὸ πρόσταγμα τοῦ 1340 δικαιολογεῖ τὶς εἰκασίες γιὰ τὶς δυσχέρειες τῶν καιρῶν. Σ' αὐτὸ ἀναφέρεται πὼς ἡ Μονὴ βρίσκεται ἀρτίως εἰς στενοχωρίαν. . . ἐπειδὴ ἀπώλεσεν ὑπὸ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ τὰ προσόντα αὐτῆ μετόχια καὶ κτήματα γι' αὐτὸ καὶ ὁ αὐτοκράτορας τῆς παραχωρεῖ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Θωμᾶ στὴν Χίο³. Ὅμως, ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1314 καὶ 1340 δὲν σημειώθηκε καμμιά μεταβολή, πού μπορούσε νὰ ἐπηρέαση τὴ μοίρα τῆς Πάτμου⁴. Γι' αὐτὸ συμπεραίνουμε πὼς ἡ Μονὴ εἶχε ἀρχίσει νὰ βρισκεται εἰς στενοχωρίαν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια πρὶν, καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ ΙΔ' αἰώνα, ὅταν δημιουργήθηκε ἡ νέα κατάσταση στὴν περιοχὴ τῆς Δωδεκανήσου μὲ τὴν ἴδρυση τῶν ἐμιράτων τῆς Μικρασίας καὶ τοῦ κράτους τῶν Ἰωαννιτῶν.

Ἰπῆρχε καὶ τὸ μετόχι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Στύλου στὴν Βενετοκρατούμενη Κρήτη. Ἡ Μονὴ εἶχε ἐπιτύχει τὴν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τῆς πάνω σ' αὐτὸ⁵ καὶ προσπάθησε νὰ τὸ ἀξιοποιήση. Ἀπὸ ἓνα ἔγγραφο τοῦ 1307 μαθαίνουμε πὼς εἶχε ἐγκαταστήσει τότε ἐκεῖ τριάντα ὀκτώ χωριάτες (villani) ἀπὸ τὴν Πάτμο καὶ ἄλλους τριανταεννιά, πού εἶχε ἐξαγοράσει ἀπὸ κουρσάρους⁶. Ὡστόσο ἡ ἐκμετάλλευσή του παρουσίαζε κάποτε δυσκολίες.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 236-238, 248-254.

2. Bosio, τόμ. Β', σελ. 43C. Γιὰ τὰ Δωδεκάνησα πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψη τῶν Ἰωαννιτῶν κατὰ τὰ ἔτη 1302-1310 βλ. A. T. Luttrell, *Venice and the Knights Hospitallers of Rhodes in the Fourteenth Century*, Papers of the British School at Rome 26 (νέα σειρὰ 13) (1958), σελ. 196-197 καὶ 202.

3. MM, τόμ. Γ', σελ. 259. Γιὰ τὴ χρονολογία βλ. Dölger, *Regesten*, ἀρ. 2845.

4. Ἡ πολεμικὴ δραστηριότητα κατὰ θάλασσαν τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' περιορίστηκε στὴν περιοχὴ Χίου-Φώκαιας καὶ δὲν ἐπηρέασε τὴν Δωδεκάνησο. Ἐπίσης δὲν ἐπηρέασε τὴν Δωδεκάνησο ἡ συμμαχία τῶν Χριστιανικῶν κρατῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1332. Βλ. Lemerle, *Aydin*, σελ. 65-68 καὶ 90-101.

5. MM, τόμ. Γ', σελ. 220-222, 238, 387-390.

6. MM, τόμ. Γ', σελ. 390. Πρβλ. καὶ σελ. 221.

Μία απόφαση τῆς Βενετικῆς Γερουσίας μᾶς πληροφορεῖ πὼς τὸ 1385 ἡ διοίκηση τῶν Χανιῶν ἀπαγόρευσε τὴν ἐξαγωγή τοῦ σιταριοῦ, ποὺ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παίρνη κάθε χρόνο ἡ Μονὴ ἀπὸ τὸ παραπάνω μετόχι¹.

Ἐπίσης ὅμως κι ἓνα ἄλλο σημεῖο στὸ ἔγγραφο τοῦ 1307 ποὺ ἀξίζει νὰ ὑπογραμμιστῇ: Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐγκατάσταση παροίκων στὸ μετόχι τοῦ Στύλου, μαθαίνουμε πὼς ἡ πίεση ἀπὸ τὴν Μικρασιατικὴ παραλία ἦταν ἤδη ἔντονη. Ἀναφέρεται πὼς ἡ Μονὴ ἀποφάσισε νὰ στείλῃ τοὺς τριανταοκτὼ χωριάτες ἀπὸ τὴν Πάτμο στὴν Κρήτη, ἐπειδὴ φοβόταν τὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Δυστυχῶς δὲν σώθηκαν εἰδήσεις, ποὺ νὰ φωτίζουν περισσότερο τὴν κατάσταση κατὰ τὴν τελευταία Βυζαντινὴ περίοδο.

Τὴν πρώτη εἰδηση μετὰ τὴν ἄλωση τὴ φέρνει τὸ ἀρχαιότερο ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου τῆς Μονῆς, ἓνα φερμάνι ποὺ ἔχει ἐκδοθῆ ἀνάμεσα στὶς 25 Αὐγούστου καὶ 3 Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1454. Ὁ Μωάμεθ Β΄ διατάσσει μὲ αὐτὸ τὸν Matyos, ποὺ κρατᾷ τὸν φόρο τοῦ χωριοῦ τῆς Πάτμου ἀπὸ τὴν 1η Αὐγούστου 1453, νὰ παραδώσῃ ἀμέσως σαράντα φλουριά στὸν δοῦλο τοῦ Σουλτάνου Ἀλῆ². Ἐφόσον τὸ φερμάνι ἔχει ἐκδοθῆ τέλη Αὐγούστου 1454 καὶ ἀναφέρεται ἡ πρώτη Αὐγούστου τοῦ περασμένου ἔτους ὡς ἔναρξη τῆς φορολογικῆς περιόδου, πρόκειται προφανῶς γιὰ ἐτήσιο φόρο, ποὺ πλήρωνε ἡ Πάτμος στοὺς Ὀθωμανοὺς. Δὲν μπορεῖ διόλου νὰ καθοριστῇ πότε ἄρχισε γιὰ πρώτη φορὰ νὰ πληρώνεται ὁ φόρος αὐτός. Ἡ μεία ὅμως τῆς πρώτης Αὐγούστου ἔχει τὴν σημασία της ἐπειδὴ σὲ συνδυασμὸ μὲ ἄλλα γεγονότα μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ σὲ μερικὰ συμπεράσματα.

Εἶναι γνωστὸ πὼς μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1453, ὁ Μωάμεθ Β΄ δέχτηκε στὴν Ἀδριανούπολη διάφορες πρεσβεῖες, οἱ ὁποῖες τὸν συγχαρήκανε γιὰ τὰ κατορθώματά του καὶ δήλωσαν ὑποτέλεια. Σχετικὲς εἰδήσεις ὑπάρχουν στὶς ἱστορίες τοῦ Δούκα καὶ τοῦ Κριτόβουλου. Ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο εἶχαν συμμετάσχει προσωπικὰ στὰ γεγονότα οἱ εἰδήσεις τους ἔχουν ἰδιαίτερη σημασία.

Ὁ Δούκας λέει πὼς εἶχαν παρουσιασθῆ στὸν Σουλτάνο πρέσβεις ἀπὸ τὴ Σερβία, ἀπὸ τοὺς δεσπότες τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τὴ Χίο, τὴ Μυτιλήνη, τὴν Τραπεζούντα καὶ ὅσους κατοικοῦσαν στὴν Ποντικὴ θάλασσα³. Ὁ Κριτόβουλος ἀναφέρει πρεσβεῖες ἀπὸ τὴν Σερβία, τὴν Πελοπόννησο, τὴ Χίο, τὴ Μυτιλήνη καὶ ἐπὶ πλέον ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ἀπὸ τὰ νησιὰ Ἰμβρο, Λῆμο καὶ Θάσο. Τὴν πρεσβεῖα μάλιστα τῶν τριῶν τελευταίων νησιῶν τὴν

1. H. Noiret, *Documents pour servir à l'histoire de la Crète sous la domination Vénitienne*, Παρίσι 1892, σελ. 2-3. Πρβλ. Thiriet, *Regestes*, τόμ. Α', σελ. 170.

2. Βλ. τὸ φερμάνι ἀρ. 1.

3. Δούκας, σελ. 314, 3 - 20.

είχε στείλει ο ίδιος¹. Και οι δύο ιστορικοί πληροφορούν πώς στο διάστημα των διαπραγματεύσεων συζητήθηκαν και οι φόροι που πλήρωναν στον Μωάμεθ Β' οι υποτελείς του. Από την διήγηση του Δούκα, που είναι αρκετά διεξοδική, προκύπτει πώς η προθεσμία για την καταβολή των φόρων έληγε την πρώτη Αύγουστου, που αποτελούσε και την έναρξη του φορολογικού έτους, τουλάχιστον για μερικούς από τους ήδη φόρου υποτελείς. Συγκεκριμένα, για τον δεσπότη της Σερβίας η ήμερομηνία αυτή πιθανότατα είχε καθοριστή και πριν από τον Ιούλιο του 1453. Ο Δούκας αναφέρει ότι τον Αύγουστο του 1453 έφθασαν στην 'Αδριανούπολη απεσταλμένοι του Δεσπότη, που έφεραν τα κεχρεωστημένα τέλη. 'Αλλοῦ, μιλώντας για τον εαυτό του, αναφέρει πώς την πρώτη του Αύγουστου του 1455 είχε πάει στην 'Αδριανούπολη για να πληρώσει τους κατ' έτος διδομένους φόρους... δια την νήσον Λέσβον... και δια την νήσον Λήμνον. Και, παρακάτω, πώς ξαναπήγε στην 'Αδριανούπολη και τον επόμενο χρόνο, 1456, πάλι τον Αύγουστο φέρων το κατ' έτος διδόμενον τέλος του ήγεμόνος της Λέσβου².

Συνεπώς η προθεσμία για την καταβολή του φόρου της Πάτμου, που αναφέρεται στο φερμάνι, φαίνεται πώς δεν είναι τυχαία και επιτρέπει την εξέγερση εικάσια: Το καλοκαίρι του 1453 ανάμεσα στους διάφορους απεσταλμένους, που επισκέφθηκαν τον Μωάμεθ Β' στην 'Αδριανούπολη, θα ήταν και μία αντιπροσωπεία από την Πάτμο. Θα μπορούσε να παρατηρηθῆ πώς οι άλλες πρεσβείες είχαν σταλή από ήγεμόνες κρατών ενώ η Πάτμος δεν αποτελούσε κράτος. Όμως η απουσία εξουσίας στο νησί θα είχε αναγκαστικά καταστήσει τη Μονή αρχή, που θα μπορούσε να στείλη αντιπροσωπεία στον Σουλτάνο. Το πιθανότερο είναι πώς το νησί ήταν από παλιότερα φόρου υποτελές στους 'Οθωμανούς. Τότε όμως θα εξετάσθηκε και πάλι το ζήτημα του φόρου, που θα όριστηκε για μια έτήσια περίοδο από Αύγουστο σε Αύγουστο, ακριβώς όπως συνέβαινε με τους Σέρβους, την Λέσβο και την Λήμνο.

Σχετικά με τα ποσά των φόρων είναι γνωστοί μερικοί αριθμοί. Το 1453 όριστηκε η Σερβία να πληρώνη 12.000 χρυσά νομίσματα τον χρόνο, οι δεσπότες της Πελοποννήσου 10.000, η Χίος 6.000 και η Μυτιλήνη 3.000³. Το ίδιο έτος ο σουλτάνος ζήτησε από τους 'Ιωαννίτες 2.000 δουκάτα τον χρόνο⁴. Το 1454 έγινε φόρου υποτελής η πόλη του Καφά και ο έτήσιος φόρος της όριστηκε 2.000 δουκάτα⁵. Είναι ακόμα γνωστό πώς το 1455 η Λήμνος

1. Κριτόβουλος, *FHG*, τόμ. Ε', σελ. 102 - 103.

2. Δούκας, σελ. 314, 21 - 22, 328, 11 - 14, 337, 17 - 19.

3. Δούκας, σελ. 314, 13 - 18. Ο Δούκας όταν γράφει απλώς νομίσματα έννοει χρυσά νομίσματα. Πρβλ. σελ. 328, 20.

4. Bosio, τόμ. Β', σελ. 344B.

5. Vigna, *Codice Diplomatico*, ένθ' άνωτ., σελ. 106.

πλήρωνε 2.325 νομίσματα τὸν χρόνο καὶ ἡ Ἰμβρος 1.200. Τὸ ἴδιο ἔτος ἀυξήθηκε ὁ φόρος τῆς Μυτιλήνης σὲ 4.000 νομίσματα ¹.

Ἄν συγκρίνουμε τὰ 40 φλουριά πὸν πλήρωνε ἡ Πάτμος στὸν Σουλτάνο μὲ τὸν φόρο τῶν ἄλλων νησιῶν διαπιστώνουμε πὼς τὸ ποσὸ εἶναι ὑπερβολικὰ χαμηλό, προφανῶς ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι πῆραν ὑπόψη πόσο φτωχὴ κι ἄγονη ἦταν. Ἄλλωστε στὸν καθορισμὸ τοῦ φόρου θὰ συντέλεσε κι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ. Δὲν εἶναι γνωστὸ πόσοι ἦταν οἱ κάτοικοί του τὸ 1454. Ὑπάρχουν λίγο μεταγενέστερες πληροφορίες πὸν ἐπιτρέπουν νὰ σχηματίσουμε γνώμη, μιὰ καί, καθὼς θὰ φανῆ, στὸ μεταξὺ δὲν σημειώθηκαν μεταβολές ὥστε νὰ ἀυξηθῆ ἢ νὰ ἐλαττωθῆ ὁ πληθυσμὸς. Εἶναι γνωστὸ πὼς τὸ 1461 ὑπῆρχαν στὴ Μονὴ ἐξήντα μοναχοί ². Ἐνα ἰταλικὸ κείμενο, γραμμένο πιθανότατα λίγο μετὰ τὸ 1470, πὸν δίνει παρεμπιπτόντως τὸν πληθυσμὸ μερικῶν ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου, ἀναφέρει πὼς ἡ Πάτμος καὶ ἡ Κάλυμνος, καὶ οἱ δυὸ μαζί, εἶχαν τετρακόσιους κατοίκους ³. Στὰ χρόνια πὸν ἀκολούθησαν ἡ κατάσταση δὲν ἄλλαξε. Σὲ μιὰ ἀπανταχούσα πὸν ἀπέλυσε ὁ πάπας Λέων Ι' τὸ 1513 ἀναφέρεται πὼς ἡ Πάτμος εἶχε τότε 130 κατοίκους ⁴.

Τὶς διαπιστώσεις αὐτὲς πρέπει νὰ συνδυάσουμε καὶ μὲ τὴν ἀκόλουθη παρατήρηση: Τὰ παραπάνω ποσὰ φόρων πληρώνονταν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες - κυριάρχους τῶν μερῶν πὸν ἀπαριθμήσαμε, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσαν κρατίδια. Στὴν περίπτωσι τῆς Πάτμου κύριος τοῦ νησιοῦ ἦταν ἡ Μονὴ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Συνεπῶς ἡ Πάτμος δὲν μποροῦσε νὰ θεωρηθῆ κρατίδιο ὅπως τὰ ἄλλα. Ἄν καὶ στὸ ἔγγραφο δὲν γίνεται ἡ παραμικρὴ μνεῖα τῆς Μονῆς κι ἀναφέρεται ρητὰ πὼς ἡ φορολογούμενη μονάδα ἦταν τὸ χωριὸ (köy) τῆς Πάτμου, ὡστόσο ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσουμε πὼς δὲν εἶχε ἐπέλθει στὸ μεταξὺ καμμιά ἀλλαγὴ στὰ ἐσωτερικὰ τοῦ νησιοῦ καὶ πὼς ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀνήκη στὴ Μονή. Γι' αὐτὸ καὶ συμπεραίνουμε πὼς ὁ Matyos, πὸν, σύμφωνα μὲ τὸ φερμάνι, κρατοῦσε τὸν φόρο τῆς Πάτμου, εἶναι ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς Ματθαῖος γνωστὸς ἀπὸ μιὰ σημείωσή του τοῦ ἔτους 1460 ⁵. Σ' ἓνα καθεστῶς ὅπως τῆς Πάτμου ἦταν φυσικὸ ὁ Σουλτάνος νὰ ἀπευθύνεται στὸν ἡγούμενο ἐπειδὴ τὸν θεωροῦσε ὑπεύθυνο γιὰ τὶς ὑποθέσεις τοῦ νησιοῦ ⁶. Ὀπωσδή-

1. Δ ο ὄ κ α ς, σελ. 328, 14 - 20 καὶ 330, 20 - 22.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 393.

3. Giacomo Rizzardo, *La presa di Negroponte fatta dai Turchi ai Veneziani nel 1470*, Βενετία 1844, σελ. 24 - 25.

4. MM, τόμ. Γ', σελ. 399.

5. Σ α κ κ ε λ ῖ ω ν ο ς, *Πατρ. Βιβλ.*, σελ. 53 καὶ ὑποσημ. 1.

6. Στὴ λατινικὴ μετάφρασι μιᾶς ζητείας τοῦ ἔτους 1502 ἀναφέρεται πὼς ὁ ἐτήσιος φόρος τῆς Πάτμου ἦταν 500 δουκάτα. Τὸ ἴδιο ποσὸ ἀναφέρεται καὶ σὲ ἓνα ἄλλο λατινικὸ ἔγγραφο τοῦ ἔτους 1513 (MM, τόμ. Γ', σελ. 395 καὶ 398). Δὲν εἶναι βέβαιο πὼς τὸ ποσὸ αὐτὸ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Μεταγενέστερα φερμάνια πιστοποιοῦν πὼς

ποτε πάντως, τὸ φερμάνι ποὺ ἐξετάσαμε, ἐξαιτίας τοῦ φόρου ποὺ ἀναφέρει, μαρτυρεῖ πὼς ἡ Τουρκοκρατία γιὰ τὴν Πάτμο ἀρχισε τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1453.

Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ δὲν ἔγινε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ μορφή τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας δὲν ἦταν ἐνιαία στὶς διάφορες περιοχὲς τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν Βαλκανίων. Ἀντιθέτως ὑπῆρχε μεγάλη ποικιλία στὶς σχέσεις τῶν ὑποδοῦλων καὶ τῶν κυριάρχων. Εἰδικὰ ἡ Πάτμος στὶς σχέσεις της μὲ τὸν κατακτητὴ παρουσιάζει ἓνα ἰδιότυπο σχῆμα, ποὺ ὀφείλεται στὴν γεωγραφικὴ της θέση καὶ στὴ Μονὴ τοῦ Θεολόγου. Τὸ νησί, ἀπὸ τὸ 1456 τουλάχιστον, ἀνῆκε διοικητικὰ στὸ σαντζάκι τοῦ Μεντεσέ: Ἔνα φερμάνι αὐτοῦ τοῦ ἔτους, ποὺ διατάσσει ἀνακρίσεις στὴν Πάτμο, ἀναθέτει τὸ ἔργο στὸν Σινὰν μπέη, τὸν σαντζάκ μπέη τοῦ Μεντεσέ, καὶ στὸν καδῆ τῶν Παλατίων, τῆς πρωτεύουσας τοῦ Μεντεσέ. Στὰ μεταγενέστερα φερμάνια, τοῦ 1503 καὶ τοῦ 1522, ἀναφέρεται ρητὰ πὼς τὸ νησί ἀνῆκε στὸ καδηλίκι τῶν Παλατίων¹. Ἐξἄλλου ἀπὸ τὰ φερμάνια προκύπτει καθαρὰ πὼς οἱ σουλτάνοι θεωροῦσαν τὴν Πάτμο τμῆμα τῆς ἐπικράτειάς τους καὶ τοὺς κατοίκους της ὑπηκόους τους (*zimmi, haras gūzarları*).

Οἱ Ὀθωμανοί, ἀσφαλῶς χάρη στὴ Μονή, εὐνόησαν τὸ νησί. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιεικὴ φορολογία ποὺ τοῦ ἐπέβαλαν, οἱ σουλτάνοι εἰσάκουσαν διάφορα αἰτήματα τῶν ἡγουμένων, παραχώρησαν προνόμια καὶ ἀντιτάχθηκαν στὴν καταπάτηση τῶν προνομίων αὐτῶν. Ὁ Μωάμεθ Β' μ' ἓνα διάταγμα του, χαμένο σήμερα, ὄριζε νὰ μὴν εἰσπράττεται φόρος γιὰ τὰ τρόφιμα ποὺ ἀγόραζε ἡ Μονή. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1496, ὅταν τὸ παραπάνω διάταγμα εἶχε ἀτονήσει καὶ ὁ ἐφοριακὸς ὑπάλληλος ἀπαιτοῦσε τὸν σχετικὸ φόρο, ὁ τότε ἡγούμενος Γρηγόριος κατέφυγε στὸν Βαγιαζήτ Β' καὶ ἐπέτυχε τὴν ἔκδοση ἐνὸς φερμανιοῦ πρὸς τὸν καδῆ τῶν Παλατίων, μὲ τὸ ὁποῖο ἀνανεωνόταν τὸ προνόμιο τοῦ μοναστηριοῦ². Ὁ Βαγιαζήτ Β' παραχώρησε στοὺς ἡγουμένους τῆς Μονῆς τὸ δικαίωμα νὰ ἀγοράζουν κάθε χρόνο εἴκοσι μύδια σιτάρι ἀπὸ τὰ Παλάτια. Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1499 ὁ γιὸς του Ἀλεμσάχ δέχθηκε

κατὰ τὰ ἔτη 1557 καὶ 1564 ἡ Πάτμος πλήρωνε 220 φλουριά. Μελλοντικὲς ἔρευνες ἐνδέχεται νὰ φωτίσουν περισσότερο τὸ ζήτημα. Δυστυχῶς ἡ Πάτμος δὲν ἀναφέρεται στὴν πρόσφατη φορολογικὴ μελέτη τοῦ Ö. Barkan, 894 (1488-1489) *yılı cizyesinin tahsilatına ait muhasebe bilançoları*, Belgeler, τόμ. 1, ἀρ. 1 (1964). Ὑπενθυμίζω ὅτι τὸ 1499 ὁ φόρος (*cizye*) τῆς Πάτμου πληρωνόταν κατ' ἀποκοπὴν (*maktu*). Βλ. φερμάνι ἀρ. 5.

1. Βλ. φερμάνια ἀρ. 6 καὶ 11.

2. Βλ. φερμάνι ἀρ. 3. Στὸ φερμάνι δὲν ἀναφέρεται ρητὰ πὼς ὁ Γρηγόριος ἦταν ἡγούμενος τῆς Μονῆς. Συστήθηκε στὴν αὐλὴ τοῦ σουλτάνου λέγοντας. «Εἶμαι παπᾶς (*paraz*) στὴν ἐκκλησία ποὺ ὀνομάζεται Πάτμος». Συμπεραίνουμε πάντως πὼς ἦταν ἡγούμενος, γιὰτὶ συνήθως οἱ ἡγούμενοι παρουσιάζονταν γιὰ νὰ διεκδικήσουν τὰ προνόμια τῆς Μονῆς.

τὸν ἡγούμενο μητροπολίτη Μεθόδιο καὶ μετὰ ἀπὸ αἴτησὴ του ἐπιβεβαίωσε τὸ παραπάνω δικαίωμα μὲ εἰδικὸ φερμάνι¹. Ἐξ ἄλλου ὁ Βαγιαζήτ Β' ἔδωσε δικαίωμα στοὺς Πατριῶτες νὰ ἀγοράζουν σιτηρὰ καὶ ὄσπρια ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες τοῦ Αἰγαίου. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἀργότερα ἀνανεώθηκε ἀπὸ τὸν Σελήμ Α' καὶ τὸν Σουλεϊμάν τὸν Μεγαλοπρεπή. Τὰ σχετικὰ φερμάνια τῶν Βαγιαζήτ Β' καὶ Σελήμ Α' δὲν σώζονται. Σώζεται ὅμως τὸ φερμάνι τοῦ Σουλεϊμάν, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μαθαίνουμε τὴν ὑπαρξὴ τῶν δύο προγενεστέρων². Δυστυχῶς ἡ ἀσάφεια στὴν ἔκφρασή του δὲν ἐπιτρέπει νὰ καθοριστῇ ἂν τὸ δικαίωμα ἦταν μόνο γιὰ τὴ Μονὴ ἢ γιὰ τοὺς κατοίκους τοῦ νησιοῦ γενικὰ. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1507 οἱ Πατριῶτες (καὶ στὴν περίπτωσή αὐτῇ δὲν καθορίζεται ἂν πρόκειται γιὰ τὴ Μονὴ ἢ τοὺς κατοίκους γενικὰ) διαμαρτυρήθηκαν στὸν Βαγιαζήτ Β', στὴν Ἀδριανούπολη, γιὰ τὴν βαρεῖα φορολογία, ποὺ ἀπαιτοῦσαν οἱ ὑπάλληλοι στὶς σκάλες τοῦ Θεολόγου καὶ τῶν Παλατίων, ἐπειδὴ ξεπερνοῦσε ὅ,τι ἦταν ἀπὸ παλιὰ ἔθιμο καὶ νόμος. Ὁ Σουλτάνος διέταξε ἀνακρίσεις³.

Ὅμως ἄλλοι παράγοντες ἐκμηδένιζαν πολλὰς φορὰς τὰ προσδοκώμενα ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν εὐνοια τῶν σουλτάνων.

Ἡ ζωὴ στὴν Πάτμο φαίνεται πὼς ἦταν ἐξαιρετικὰ σκληρὴ. Ξέρουμε τουλάχιστον πὼς γύρω στὸ ἔτος 1500 οἱ συνθήκες ἦταν τόσο ἀφόρητες ὥστε ἔγινε σκέψη νὰ ἐγκαταλειφθῇ ὁλότελα τὸ νησί, ὅπως εἶχε συμβῆ στὶς μέρες τοῦ ἱδρυτῆ καὶ πρώτου ἡγουμένου τῆς Μονῆς ὀσίου Χριστοδούλου. Ἡ Μονὴ ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ σὲ ζητεία καθὼς δείχνουν τρία ἔγγραφα. Τὰ δύο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τῶν ἐτῶν 1502 καὶ 1507⁴. Τὸ τρίτο παραδίδεται ἀχρονολόγητο. Θὰ πρέπει πάντως νὰ εἶναι λίγο προγενέστερο, γραμμένο γύρω στὸ 1499⁵. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπανταχούσα, ὅπου περιγράφεται εὐγλωττα ἢ ζοφερὴ κατάσταση: *βία τοῦ τῶν ἀθέων Ἀγαρηῶν ἔθνους, οὐτινος ἐκχυθέντος καὶ γῆς σχεδὸν ἀπάσης καὶ θαλάσσης ἐπιλαβομένου καὶ μηδένα τόπον τῆς αὐτοῦ ληί-*

1. Τὸ φερμάνι τοῦ Βαγιαζήτ Β' δὲν σώζεται. Ἀναφέρεται ὅμως στὸ φερμάνι τοῦ Ἀλεμσάχ. Βλ. φερμάνι ἀρ. 5.

2. Βλ. φερμάνια ἀρ. 9 καὶ 10.

3. Βλ. φερμάνι ἀρ. 7.

4. MM, τόμ. Γ', σελ. 394 - 396.

5. Σ π. Λ ά μ π ρ ο ς, NE 7 (1910), σελ. 45 - 47. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ τῆς ζητείας μπορεῖ νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ τὸ φερμάνι ἀρ. 5 τοῦ ἔτους 1499. Σ' αὐτὸ ἀναφέρεται κάποιος μητροπολίτης Μεθόδιος, ὁ ὁποῖος παρουσιάστηκε ὡς ἡγούμενος τῆς Μονῆς. Ὁ ἡγούμενος ποὺ ὑπογράφει τὴν ζητεία λέγεται ἐπίσης Μεθόδιος καὶ τιτλοφορεῖται συνάμα μητροπολίτης Σμύρνης. Εἶναι κάπως ἀπίθανο νὰ ὑπάρχουν δύο ἡγούμενοι Μεθόδιοι ποὺ νὰ εἶναι καὶ μητροπολίτες. Ἔτσι τὸ τουρκικὸ ἔγγραφο λύνει, νομίζω, τὸ πρόβλημα αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτη Σμύρνης, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχουν γραφῆ διάφορα. Ἡ ἡγουμενία τοῦ Μεθοδίου θὰ ἦταν σύντομη. Τὸ 1497 ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς ὀνομάζεται Θεόδουλος καὶ τὸ 1502 Γρηγόριος (MM, τόμ. Γ', σελ. 260 καὶ 394).

σεως ἀπείρατον καταλελοιπότης, ἀλλὰ πάντα καταδουλοῦντος καὶ διαφθείροντος, συνέβη καὶ τὰ ἐνταυθοῖ σεμνεῖα ἐσχάτως περιπεσεῖν συγχύσεσι· καὶ γὰρ ἐς τοσοῦτον ἤλθον ἀπορίας ὑπὸ τε στενοχωρίας ἀρπαγῆς τε καὶ αἰχμαλωσίας, ὥστε καὶ τὰς οἰκήσεις αὐτάς, ἐν αἷς ἡ θεία πολιτεύεται πολιτεία, ὤθησαν καταλιπεῖν ἐρήμους... Ἄλλ' ἐπεὶ τούτων οὕτω διακειμένων, αἰεὶ τὰ χεῖρω προῦβαινε καὶ πανταχόθεν μᾶλλον τῷ καθ' ἡμᾶς χώρῳ μυρία περιειστήκει κακά, γεγόναμεν ὑποτελεῖς φόρου ἀναγκασθέντες τὰ μάλιστα τοῖς βαρβάροις. Ἄλλ' οὐδ' οὕτως ἄνεσιν εὔρομεν.

Ἡ περιγραφή αὐτή, γραμμένη ἀπὸ τὸν ἡγούμενο Μεθόδιο, πού ἐκλιπαρεῖ βοήθεια γιὰ τὴν Μονή, ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα. Καθὼς εἶδαμε παραπάνω, κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ ΙΕ' αἰώνα ἡ δράση τῶν Τούρκων πειρατῶν στὴν περιοχή τῆς Δωδεκανήσου εἶχε ἐνταθῆ στὸ ἔπακρο. Αὐτὸ βέβαια θὰ εἶχε ἀντίκτυπο στὴν Πάτμο. Οἱ πειρατικὲς ἐπιχειρήσεις, πού ἐμπόδιζαν τὶς ἐπαφές μὲ τὴν Μικρασία, θὰ εἶχαν βαρεῖες συνέπειες γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ νησιοῦ. Ἐπιπλέον, συχνὰ οἱ κάτοικοί του πέφταν θύματα τῶν πειρατῶν. Ὁ Μεθόδιος στὴν παραπάνω ἀπανταχοῦσα του παραπονεῖται πικρὰ γιὰ τοὺς Πατμιῶτες, πού σέρνονται αἰχμάλωτοι στὴν Ἀσία καὶ τὴν Ἀφρική¹.

Ὡστόσο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Πάτμος ἀνῆκε στὴν Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία θὰ ἀποτελοῦσε κάποια ἀνακούφιση στὴν καταπίεσή της ἀπὸ τοὺς Τούρκους πειρατές. Οἱ Πατμιῶτες μπορούσαν τουλάχιστον νὰ ζητοῦν τὴν προστασία τοῦ σουλτάνου. Τὰ λίγα ἐγγράφα πού σώζονται φωτίζουν ὡς ἓνα σημεῖο τὶς συνθήκες τῆς ζωῆς τους. Στὸ πρῶτο, ἓνα φερμάνι τοῦ Βαγιαζήτ Β' τοῦ Αὐγούστου 1503, ἀναφέρεται πρὸς βεβαίως ἀπὸ τὴ Μονή στὴν αὐλὴ τοῦ Σουλτάνου γιὰ νὰ κατορθωθῆ ἡ ἀπελευθέρωση τριῶν ἀνθρώπων, πού ἄρπαξαν ἀπὸ τὴν Πάτμο Τούρκοι πειρατές καὶ τοὺς πούλησαν σκλάβους στὰ Παλάτια. Τὸ φερμάνι διατάσσει τὸν καθὴ αὐτῆς τῆς πόλης νὰ τοὺς βρῆ καὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ².

Στὸ δεύτερο, τοῦ Νοεμβρίου 1511, βλέπουμε πῶς κάποιος καλόγερος ἀπὸ τὴν Πάτμο παρουσιάστηκε στὴν αὐλὴ τοῦ πρίγκιπα Κορκοῦτ, πού ἦταν τότε ἐγκατεστημένος στὴ Μαγνησία. Σκοπὸς του ἦταν νὰ καταγγεῖλῃ πῶς ἔξι Πατμιῶτες, ἐνῶ θαλασσοπορεύονταν, αἰχμαλωτίστηκαν ἀπὸ τὸν καπετάνιο (reis) Χαμζᾶ. Ἡ προσφυγὴ στὸν Κορκοῦτ ταιριάζει μὲ ὅσα εἶπαμε παραπάνω, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκύπτει πῶς ὁ πρίγκιπας αὐτὸς προστάτευε τοὺς Τούρκους κουρσάρους. Μὲ τὸ φερμάνι πού ἔβγαλε ὁ Κορκοῦτ, ἀνέθεσε σ' ἓναν ἄλλο καπετάνιο (reis) — προστατευόμενό του, ὑποθέτουμε, — τὸν Χα-

1. Λάμπος, ΝΕ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 46, 30 - 32. Μολονότι τὸ χωρίο νοσεῖ, τὸ νόημα του εἶναι φανερό.

2. Βλ. φερμάνι ἀρ. 6.

τζῆ-Ίλιάς, νὰ συλλάβῃ τὸν Χαμζᾶ καὶ τὴν ὀμάδα του καὶ ἐπὶ πλέον τὸν διέταξε νὰ περιφρουρῇ τοὺς ὑπηκόους τοῦ νησιοῦ Πάτμος, ποὺ πληρώνουν χαράτσι, ἀπὸ τὶς ὀμάδες τῶν πειρατῶν¹. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1522, οἱ Πατμιῶτες ἀναγκάστηκαν καὶ πάλι νὰ καταφύγουν στὸν σουλτάνο. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ, καθὼς φαίνεται, ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολη. Ἐξαιτίας τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου θὰ ἐπικρατοῦσε σύγχυση στὴν περιοχὴ τῆς Δωδεκανήσου, καὶ μερικοὶ Τοῦρκοι βρῆκαν εὐκαιρία νὰ ἀδικήσουν μὲ διάφορες προφάσεις τὸ νησί. Ὁ σουλτάνος πάντως ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῆς Ρόδου διέταξε νὰ ἐπιβληθῇ ἡ τάξι ἀμέσως².

Παράλληλα στὴν Ὀθωμανικὴ κυριαρχία οἱ Καθολικὲς δυνάμεις φρόντιζαν νὰ προστατεύουν τὴν Τουρκοκρατούμενη Πάτμο, καθὼς δείχνουν διάφορα ἔγγραφα λατινικά³. Τὸ 1457 ὁ πατριάρχης τῆς Βενετίας Λουδοβίκος Scarampa, ἀπέλυσε ἀπανταχούσα μὲ τὴν ὁποία διέτασε νὰ μὴν βλάβῃ κανεὶς τὴν Πάτμο καὶ τοὺς κατοίκους τῆς καὶ ἀπειλοῦσε μὲ ἀφορισμὸ ὅσους τυχὸν δὲν θὰ ὑπάκουαν. Ὁ Scarampa ἦταν τότε ἐπικεφαλῆς τοῦ στόλου τῶν Σταυροφόρων, ποὺ μὲ τὶς εὐλογίες τοῦ Πάπα Καλλίστου Γ' εἶχε σταλῆ ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ μὲ τὴν ἀπανταχούσα του ἀπέβλεπε στὸ νὰ προφυλάξῃ τὴν Πάτμο ἀπὸ ἐνδεχόμενες βιαιοπραγίες τῶν ἀνδρῶν του⁴.

Τὸ 1461 ὁ πάπας Πίος Β' ἔστειλε ἐπιστολὴ στοὺς ἀρχιεπισκόπους Κρήτης καὶ Κολοσσῶν (ὁ τελευταῖος, ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Ρόδο) μὲ τὴν ὁποία ἔκανε ἔκκληση γιὰ νὰ προστατευθοῦν ἡ Μονὴ καὶ οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου ἀπὸ ἐπιθέσεις καὶ συνιστοῦσε νὰ εἶναι ἀφορισμένοι ὅσοι τυχὸν εἶχαν βλάβῃ τὸ νησί, ὥσπου νὰ ἐπανορθώσουν τὸ κακὸ ποὺ εἶχαν κάνει. Ὁ Πάπας ἀπευθυνόταν στοὺς ἀρχιεπισκόπους τῶν δύο γειτονικῶν πρὸς τὴν Πάτμο Λατινικῶν δυνάμεων, τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κρήτης, ὕστερα ἀπὸ αἴτηση, ποὺ τοῦ εἶχε ὑποβάλει ἡ Μονή, ἡ ὁποία, ὑποθέτουμε, θὰ εἶχε λόγους γιὰ νὰ προβῇ σὲ μιὰ τέτοια ἐνέργεια⁵. Ὑπάρχουν καὶ δύο σιγίλλια τῶν ἐτῶν 1508 καὶ 1514, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Μεγάλοι Ματσοτορες, Emeri d'Amboise καὶ Fabritio de Caretto, διατάσσουν τοὺς ὑπηκόους καὶ ὑποτελεῖς τους (subditi e vassalli) νὰ μὴ παρενοχλήσουν ἢ βλάβουν τοὺς κατοίκους τῆς Πάτμου ἀλλὰ νὰ τοὺς θεωροῦν σὰν ὑποτελεῖς (vassalli) τῆς Ρόδου. Οἱ παραβάτες πρόκειται νὰ θεωρηθοῦν ἐπαναστάτες καὶ νὰ τιμωρηθοῦν⁶. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ δείχνουν

1. Βλ. φερμάνι ἀρ. 8.

2. Βλ. φερμάνι ἀρ. 11.

3. Στὰ ἔγγραφα αὐτὰ ἀναφέρεται σύντομα ὁ G. Hofmann στὴ μελέτη του *Patmos und Rom, Orientalia Christiana*, τόμ. 11, ἀρ. 41 (1928), σελ. 48 - 50.

4. MM, τόμ. 5', σελ. 391.

5. MM, τόμ. 5', σελ. 393 - 394.

6. MM, τόμ. 5', σελ. 396 καὶ 400. Ἡ περίπτωση τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου, ποὺ ζήτησε τὴν προστασία τῶν Ἰωαννιτῶν, δὲν εἶναι ἄλλωστε μοναδική. Ἐγγράφο τοῦ 1415

Ίσως πώς ή Μονή είχε φροντίσει να κατοχυρώσει το νησί απέναντι στις πειρατικές διαθέσεις των Δυτικών, που κι αν ακόμη δεν την παρενοχλούσαν, δεν της έnéπνεαν απόλυτη ασφάλεια.

Οί Καθολικοί δεΐξαν επίσης τὸ ενδιαφέρον τους για τὴν Πάτμο διευκολύνοντας τὸς καλόγερους, που ή Μονή έστειλε για ζητεία. Τὸ 1507 ὁ Μέγας Μαΐστωρ Emeri d'Amboise έδωσε συστατική έπιστολή σε δύο μοναχοὺς, που είχαν ξεκινήσει με τέτοιο σκοπό, τὴν ὁποία απεύθυνε πρὸς τὸν Πάπα Ἰούλιο Β' καὶ τὸς ἡγεμόνες τῆς Δύσης, καὶ τὸς ἐκκλησιαστικούς καὶ τὸς κοσμικούς¹. Τὸ 1513 ὁ πάπας Λέων Γ' έδωσε ἄφεση (ίνδουλγιέντσια) διακοσίων ἐτῶν σε ὄσους θὰ βοηθοῦσαν οἰκονομικά τὴ Μονή².

Ἄς προστεθῆ ἀκόμα πὸς οἱ Ἰωαννῖτες επέτρεψαν στὴν Μονή να ἐκμεταλλεύεται τὸ μετόχι τῆς στῆ Λέρο με τὴν προϋπόθεση βέβαια πὸς θὰ εἰσέπρατταν ἀπ' αὐτὸ φόρους. Ἐπιπλέον, ἀπὸ ἓνα ἔγγραφο τοῦ 1497 προκύπτει πὸς τότε τουλάχιστον είχαν ἐπιβάλει ἔκτακτες ἐπιβαρύνσεις στὰ εἰσοδήματα τοῦ μετοchioῦ, οἱ ὁποῖες φυσικά ἦταν εἰς βάρος τῆς Μονῆς³.

Ἡ Ὄθωμανική κυριαρχία καὶ ή ταυτόχρονη προστασία τῶν Δυτικῶν δὲν εἶναι πράγματα ἀσυμβίβαστα. Ἡ Πάτμος, ἀπομακρυσμένη καθὼς ἦταν σε μιὰ παρυφῆ τῆς Ὄθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, μικρὴ καὶ ἄγονη, ἦταν φυσικὸ νὰ περνᾶ ἀπαρατήρητη. Οἱ Ὄθωμανοί, ἂν καὶ κυρίαρχοι, θὰ περιορίζονταν στὴν εἰσπραξη τοῦ φόρου, χωρὶς νὰ ἀσχολοῦνται περισσότερο με τὴν κατοχὴ τοῦ νησιοῦ, τὸ ὁποῖο ἄλλωστε δὲν φρόντισαν νὰ ἀξιοποιήσουν στρατιωτικά. Ἀπὸ πουθενά, τουλάχιστον δὲν προκύπτει, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, πὸς για τὴν διεξαγωγή τοῦ ἱεροῦ πολέμου στὴ Δωδεκάνησο ὑπολόγισαν στὴν κυριαρχία τους στὴν Πάτμο. Περιορίστηκαν στὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ λιμάνι τοῦ νησιοῦ σε ὦρα ἀνάγκης. Τὸ 1477, σε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιδρομές ἐναντίον τῶν Ἰωαννιτῶν, ὁ Ὄθωμανικὸς στόλος ἀγκυροβόλησε ἐκεῖ για μερικὲς μέρες με τὴν πρόθεση νὰ ἀποπλεύσει για νὰ πολιορκήσῃ τὸ Πετρώνιο⁴.

Ἡ ἀπουσία ὅμως στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀπὸ τὴν Πάτμο επέτρεπε καὶ στοὺς Δυτικούς νὰ χρησιμοποιοῦν τὸ λιμάνι τῆς. Τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1501 μέρος τοῦ στόλου τῆς Ρόδου, ή ὁποία συμμετεῖχε τότε σε Σταυροφο-

μαρτυρεῖ πὸς ή Μονή τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴ Σκύρο εἶχε ζητήσει ἀπὸ τοὺς Ἰωαννῖτες νὰ προστατεύουν τὸ καράβι τῆς. Βλ. Ἄ λ ε ξ ἄ ν δ ρ ο υ Λ α υ ρ ι ὶ τ ο υ, Ἐθωϊκὸς Στόα, Viz. Vrem. 9 (1902), σελ. 135 - 136.

1. MM, τόμ. Γ', σελ. 396.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 398 - 400.

3. Σύμφωνα με τὸ ἔγγραφο ὁ ἐπίτροπος τοῦ μοναστηριοῦ στὴ Λέρο μετὰ ἀπὸ διαταγὴ τοῦ Μεγάλου Μαΐστορα, ἔπνε κρατημένος νὰ παρέχῃ στὸν μητροπολίτη Φιλαδελφείας Ἰωακείμ ὀρισμένες ποσότητες τροφίμων. MM, τόμ. Γ', σελ. 260 - 261.

4. B o s i o, τόμ. Β', σελ. 367E - 368A.

ρία κατά τῶν Ὀθωμανῶν, ἀγκυροβόλησε στήν Πάτμο¹. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ Πάτμος, τὸ κατοικητήριο τοῦ Εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη, ἦταν φυσικὸ νὰ συγκεντρῶνῃ τὴν συμπάθεια τῶν Δυτικῶν Χριστιανῶν πού τῆς πρόσφεραν τὴν προστασία τους.

Οἱ Λατῖνοι ὅμως εἶχαν καὶ ἄλλους λόγους νὰ προστατεύουν τὴν Πάτμο, ἄσχετους μὲ τὴ θρησκευτικὴ τους εὐλάβεια. Οἱ καλόγεροι, πού κατοικοῦσαν στήν Μονή, ἦταν συμπαραστάτες στὸν πόλεμο κατά τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πίου Β', πού ἀναφέρθηκε, πληροφορεῖ πὼς οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου παρακολουθοῦσαν τίς κινήσεις τῶν ἀπίστων, μὲ τοὺς ὁποίους γειτόνευαν, καὶ ὅταν διαπίστωναν πὼς ἐτοιμαζόταν καμμιά ἐπίθεση, εἰδοποιοῦσαν τοὺς γείτονές τους Χριστιανοὺς νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὸν κίνδυνο πού πλησίαζε². Ὅτι ἡ Μονὴ ἔδειχνε μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν ἀλληλεγγύη της πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἐπιβεβαιώνεται κι ἀπὸ ἄλλες πηγές. Ὁ Bosio ἀναφέρει πὼς ὅταν τὸ καλοκαίρι τοῦ 1454 οἱ Ὀθωμανοὶ συγκέντρωσαν ἓνα μικρὸ στόλο στὰ Παλάτια ἔτοιμοι γιὰ μιὰ ἀπὸ τίς ἐπιδρομὲς τους, ἡ εἶδηση μαθεύτηκε στὴ Ρόδο χάρις στοὺς Πατμιῶτες³.

Ἀκόμα πὺ χαρακτηριστικὲς εἶναι οἱ εἰδήσεις τοῦ Marino Sanuto. Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιό του προκύπτει πὼς στήν κρίσιμη περίοδο τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς (Ἰούνιος - Δεκέμβριος 1522), ὁ ἡγούμενος τῆς Πάτμου στάθηκε ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια πρόσωπα στὸ δίκτυο κατασκοπείας τῶν Χριστιανῶν. Βρισκόταν σὲ ἀρκετὰ πυκνὴ, καθὼς φαίνεται, ἐπαφὴ μὲ τὸν δούκα τῆς Νάξου, στὸν ὁποῖο ἔδινε διάφορες πληροφορίες. Ὁ δούκας μὲ τὴ σειρά του τίς μεταβίβαζε στοὺς Βενετούς. Ὁ Sanuto ἀναφέρει πὼς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1522 οἱ Βενετοὶ εἶχαν μείνει ἀρκετὲς μέρες χωρὶς εἰδήσεις σχετικὰ μὲ τὴν πολιορκία. Γι' αὐτὸ ἔστειλαν ἀνθρώπους τους στὴ Νάξο μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ στείλῃ ἀμέσως ὁ δούκας ἓνα μπριγκαντίνι *a quel prior di San Zuan di Palamosa* γιὰ νὰ πληροφορηθῆ μερικὰ νέα ἀπὸ τὴν Ρόδο. Ἀμέσως παρακάτω ὁ Sanuto παραθέτει ὀλόκληρη τὴν ἐπιστολή, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἡγούμενος ἀπάντησε στὸν δούκα στίς 22 Αὐγούστου. Ὁ ἡγούμενος εἶχε μείνει στὴ Ρόδο, στὸ στρατόπεδο τοῦ Σουλτάνου, σαράντα δύο μέρες — συνεπῶς εἶχε πάει λίγο μετὰ τὴν ἐναρξὴ τῆς πολιορκίας τοῦ νησιοῦ — καὶ ἦταν μόνο ὀκτὼ μέρες πού εἶχε ἐπιστρέψει στήν Πάτμο. Στὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του στὴ Ρόδο εἶχε δεῖ καὶ εἶχε φροντίσει νὰ μάθῃ κάμποσα πρά-

1. Rossi, *Storia della Marina*, σελ. 27 - 28. Bosio, τόμ. Β', σελ. 552Α.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 393 *...quod dum infideles illarum partium loca finitimarum fidelium pro tempore invadere et occupare damnaque diversimode illis inferre procurant, ipsi monachi illorum adventum et progressus vigilantibus studio fidelibus prefatis intimare procurant sicque fideles ipsos a gravibus periculis et intollerabilibus damnis preservant...*

3. Bosio, τόμ. Β', σελ. 246C.

γματα για τους Τούρκους, τα οποία αναφέρει στον δούκα: Πληροφορίες σχετικές με την πορεία των επιχειρήσεων, τις κινήσεις και τις δυνάμεις των έχθρων. Η επιστολή του τελειώνει με μιὰ παράκληση: *Queste cose che habiamo visto scrivemo a vostra Signoria et la pregamo che siano secrete, perchè siamo in la bocha del serpente, azio che non ne ingorgi*¹.

Ἄς σημειωθῆ πὼς ὑπάρχουν δύο Τουρκικὰ φερμάνια τοῦ ἀρχιελοῦ τῆς Μονῆς (ἔχουν ἤδη ἀναφερθῆ), πού ἔχουν ἐκδοθῆ ἀπὸ τὸν σουλτάνο Σουλεϊμάν Μεγαλοπρεπῆ στὸ στρατόπεδο τῆς Ρόδου κατὰ τὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖο, σύμφωνα μὲ τις εἰδήσεις τοῦ Sanuto, ὁ ἡγούμενος βρισκόταν ἐκεῖ. Τώρα πού ἔγιναν γνωστὲς οἱ ὑπηρεσίες πού πρόσφερε ἡ Μονὴ στοὺς Χριστιανούς, γεννιέται ἡ ὑποψία μήπως οἱ λόγοι, πού, σύμφωνα μὲ τὰ φερμάνια, ὁδήγησαν τὸν ἡγούμενο στὴ Ρόδο, ἦταν πρόφαση, ἐνῶ ἡ πραγματικὴ αἰτία ἦταν ἡ ἐνημέρωσή του γιὰ τις κινήσεις τῶν Τούρκων².

Ἡ συνεργασία συνεχίστηκε. Στις 30 Ὀκτωβρίου *quel calogero* ἔγραψε νέα ἐπιστολὴ στὸν δούκα τῆς Νάξου, πού εἶχε στείλει μπριγκαντίνι γιὰ νὰ τὴν παραλάβῃ. Ἀνέφερε καὶ πάλι ἀρκετὰ διεξοδικά, καθὼς φαίνεται, τὴν πορεία τῆς πολιορκίας τῆς Ρόδου καὶ γενικότερα τῶν επιχειρήσεων στὴ Δωδεκάνησο. Μετὰ 10 μέρες τὸ μπριγκαντίνι κόμιζε στὴ Νάξο ἄλλο γράμμα *di quel prior di Pelamosa* μὲ νέα γιὰ τὸν πόλεμο καὶ τις ἀπώλειες τοῦ ἐχθροῦ³. Φαίνεται πὼς ἡ κατασκοπεία ἦταν καλὰ ὀργανωμένη. Βλέπομε πὼς ὁ ἡγούμενος, καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Μονή, ἦταν σὲ θέση νὰ δίνη πληροφορίες, γεγονόσ πού δείχνει πὼς εἶχε ἀνθρώπους δικούς του, οἱ ὁποῖοι παρακολουθοῦσαν ἀπὸ κοντὰ νὰ πράγματα καὶ τὸν ἐνημέρωναν.

Ὅμως ἡ τοποθέτηση τῆς Πάτμου ἀνάμεσα στοὺς Μουσουλμάνους καὶ τοὺς Χριστιανούς ἔδινε ταυτόχρονα εὐκαιρία γιὰ ἐνέργειες τελείως ἀντίθετες σ' αὐτὲς πού περιγράψαμε. Γιατὶ ἐνῶ ἡ Μονή, καθὼς προκύπτει ἀπὸ τις περιπτώσεις πού εἶδαμε, ἔδειχνε τὴν ἀλληλεγγύη της πρὸς τὸν Χριστιανικὸ κόσμο, βρέθηκαν καὶ κάτοικοι τῆς Πάτμου πού ἐξυπηρέτησαν τοὺς Τούρκους. Ἔτσι, ἂν πιστέψουμε τὸν Bosio, στις ἀρχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1522, ὅταν οἱ Ἰωαννῖτες περίμεναν μὲ ἀγωνία τὴν ἐπικείμενη ἐπίθεση τοῦ σουλτάνου, ἓνα Πατμιώτικο πλοῖο ἦλθε στὴ Ρόδο μὲ τὸ πρόσχημα νὰ πούλησῃ ἓνα φορτίο δημητριακά. Οἱ ἔμποροι κι οἱ ναῦτες πού ἐπέβαιναν ἐπιβεβαίωσαν στοὺς Ἰωαννῖτες ὅτι ὁ στόλος τοῦ σουλτάνου ἦταν ἔτοιμος, νέο ἤδη γνωστὸ χάρη στὸ δούκα τῆς Νάξου. Ἐπιπλέον ὅμως μπῆκαν στὴν πόλη τῆς Ρόδου γιὰτί, καθὼς ἦταν Χριστιανοί, δὲν θεωρήθηκαν ὑποπτοί. Ἀργότερα ὅμως μαθεύ-

1. *I Diarii di Marino Sanuto* (ed. F. Stefani, G. Berchet, N. Barozzi), Βενετία 1892, τόμ. ΛΓ', στ. 467 - 469.

2. Βλ. φερμάνια ἀρ. 10 καὶ 11· κυρίως τὰ σχόλια τοῦ 10.

3. *Sanuto*, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 535 καὶ 568 - 569.

τηκε πώς ήταν κατάσκοποι τῶν Τούρκων, σταλμένοι εἰδικὰ γιὰ νὰ πληροφορηθοῦν τίς προετοιμασίες καὶ τὴν διοργάνωση τῆς ἀμυνας τῆς Ρόδου¹.

Ἄπὸ τὴν περιγραφή πού ἔγινε ὡς τώρα, μὲ βάση τίς πληροφορίες καὶ τοὺς ὑπαινιγμούς τῶν πηγῶν, φαίνεται πὼς ἡ ζωὴ στὴν Πάτμο ἀνάμεσα στὴν ἐναρξὴ τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὴν ἐκδίωξη τῶν Ἰωαννιτῶν ἀπὸ τὴ Ρόδο ἦταν ἐπίπονη. Θὰ μπορούσε ὅμως νὰ παρατηρηθῆ πὼς ἡ μοίρα τῆς θὰ ἦταν πάλι καλύτερη ἀπὸ τὴ μοίρα τῶν ἄλλων μικρῶν νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου, πού εἶχαν ἐξασφαλισμένη μόνο τὴν ἀνεπαρκῆ υπεράσπιση τῶν Ἰωαννιτῶν. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα πού νὰ ἐπιτρέπουν ἀσφαλέστερα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτό.

Φυσικὰ ὅμως στὴν περίπτωση τῆς Πάτμου περισσότερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ τότε κατάσταση τῆς Μονῆς τῆς. Σχετικὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν μοναχῶν ξέρουμε πὼς τὸ 1461, ἦταν ἐξήντα². Μιὰ εἰκασία μπορεῖ νὰ διατυπωθῆ σχετικὰ μὲ τὴν σύνθεση τῆς Μονῆς: Φαίνεται πὼς στὴν Πάτμο, κατὰ τὰ χρόνια πού μᾶς ἀπασχολοῦν, ἐγκαταστάθηκαν μητροπολίτες ἀπὸ τὴν Μικρασία, πού θὰ εἶχαν ἀναγκαστῆ νὰ ἐγκαταλείψουν τίς ἑδρες τους. Οἱ μητροπολίτες αὐτοί, καταδιωγμένοι, μπορούμε νὰ συμπεράνουμε, ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἦταν φυσικὸ νὰ καταφύγουν στὴν ἡμιανεξάρτητη Πάτμο, πού γειτόνευε μὲ τὴ Μικρασιατικὴ παραλία καὶ δὲν εἶχε κυριάρχους Καθολικούς. Ἔτσι ἴσως ἐξηγεῖται ἡ παρουσία δύο ἡγουμένων — ἀνάμεσα στοὺς λίγους γνωστούς πού ὑπάρχουν κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα — οἱ ὁποῖοι ἔχουν συγχρόνως τὸν τίτλο τοῦ μητροπολίτη. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ μητροπολίτης Μύρων καὶ κατηγορούμενος Πάτμου Ματθαῖος, πού σὲ ἄλλη περίπτωση ἀναφέρεται ὡς ὑπέριτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Λυκίας καὶ πρόεδρος Καρπάθου καὶ Ναξίας. Διετέλεσε ἡγούμενος τουλάχιστον κατὰ τὰ ἔτη 1454 - 1460³. Ὁ δεῦτερος εἶναι ὁ μητροπολίτης Σμύρνης Μεθόδιος, ὑπέριτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Ἀσίας καὶ πρόεδρος παντὸς Αἰγαίου πελάγους, πού ἦταν ἡγούμενος τὸ 1499⁴. Ἐπιπλέον σύμφωνα μὲ τὴν παραπάνω ὑπόθεση, ἴσως νὰ ἐξηγεῖται ἡ ὑπαρξὴ στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς δύο ἀρχαιότερων ἐγγράφων, πού εἶναι ἐντελῶς ἄσχετα μὲ τὴν Πάτμο⁵. Τὸ ἓνα εἶναι ἡ συνοδικὴ πράξις ἐκλογῆς τοῦ Μύρων Ματθαίου τὸν Μάιο τοῦ 1384, ὁ ὁποῖος διατέλεσε καὶ πρόεδρος Ρόδου⁶. Τὸ ἄλλο ἡ πράξις ἐκλογῆς τοῦ Φιλοθέου Σταυρουπόλεως τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1430.

1. Bosio, τόμ. Β', σελ. 637E.

2. MM, τόμ. Γ', σελ. 393.

3. Βλ. παραπάνω σελ. 197, καὶ ὑπόσημ. 5.

4. Βλ. παραπάνω σελ. 199, ὑπόσημ. 5 καὶ σελ. 200.

5. Τὰ ἐγγραφα αὐτὰ εἶναι ἀνέκδοτα.

6. Πρβλ. MM, τόμ. Β', σελ. 198.

Τὸ πιθανότερο εἶναι πὼς οἱ μητροπολίτες, γιὰ χάρη τῶν ὁποίων εἶχαν ἐκδοθῆ, ὑποχρεώθηκαν κάποτε ἀπὸ τὴν πίεση τῶν Τούρκων νὰ ζητήσουν καταφύγιο στὴν Πάτμο. Καὶ φυσικὰ ἔφεραν μαζί τους ἐκεῖ τὰ ἔγγραφα.

Σχετικὰ μὲ τοὺς τίτλους τῶν μητροπολιτῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ παρατήρηση. Ὁ Μύρων Ματθαῖος τοῦ 1384 εἶναι καὶ πρόεδρος Ρόδου. Ἡ περίπτωσή του ὅμως εἶναι ἀβέβαιη μιὰ καὶ δὲν ξέρουμε θετικὰ ἂν βρέθηκε ποτὲ στὴν Πάτμο. Ὁ μεταγενέστερος ὅμως ὁμώνυμός του Μύρων Ματθαῖος, ἡγούμενος τῆς Μονῆς τὸ 1460, ἦταν πρόεδρος *Καρπάθου καὶ Ναξίας*. Ὁ ἡγούμενος καὶ μητροπολίτης Σμύρνης Μεθόδιος γύρω στὸ 1499 εἶναι πρόεδρος παντὸς *Αἰγαίου πελάγους* καί, ὅπως εἶναι γνωστό, παντὸς *Αἰγαίου πελάγους* εἶναι ἡ φήμη τοῦ μητροπολίτη Παροναξίας. Ἐὰν δὲν πρόκειται γιὰ σύμπτωση, βλέπουμε πόσο σημαντικό κέντρο γιὰ τὴν Ὀρθοδοξία ἀποτελοῦσε τότε στὸ Αἰγαῖο ἡ Πάτμος. Ἦταν τὸ πιὸ κατάλληλο μέρος γιὰ νὰ κατοικοῦν οἱ διάφοροι ἱεράρχες τοῦ Αἰγαίου, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν στὶς ἔδρες τους ἐξ αἰτίας τῆς Λατινοκρατίας.

Ἀπὸ τὸ 1522 καὶ πέρα, δηλαδή μετὰ τὴν ἐκδίωξη τῶν Ἰωαννιτῶν ἀπὸ τὴ Ρόδο, ἡ περιοχή τῆς Δωδεκανήσου δὲν εἶναι πιά θέατρο πολέμου. Μιὰ καινούργια ἱστορικὴ περίοδος ἀρχίζει ποὺ συνεπάγεται γιὰ τὴν Πάτμο καὶ μιὰ διοικητικὴ μεταβολή: Καθὼς δείχνουν τὰ μεταγενέστερα τουρκικὰ ἔγγραφα, δὲν ἀνήκει πιά στὸ σαντζάκι τοῦ Μεντεσέ ἀλλὰ στὸ καδελίκι τῆς Κῶ. Εἶναι βέβαιο πὼς τὸ νησί ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑφίσταται ἐπιθέσεις ἀπὸ πειρατὲς καὶ γενικότερα νὰ καταπιέζεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Σχεδὸν ὅλα τὰ φερμάνια ποὺ σώζονται στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς ἔχουν ἐκδοθῆ ὕστερα ἀπὸ διαμαρτυρίες τῶν κατοίκων πρὸς τὸν σουλτάνο πότε γιὰ τὴν μία καὶ πότε γιὰ τὴν ἄλλη κάκωση. Ὅπως δὲν ἔπαυσε ὅμως ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις θὰ βελτίωσε τοὺς ὅρους ζωῆς στὸ νησί. Φαίνεται πὼς καὶ μετὰ τὸ 1522 δὲν ἐγκαταστάθηκαν Τούρκοι στὴν Πάτμο καὶ πὼς ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένῃ κάπως ἡμιανεξάρτητη. Γιατὶ στὴν συνθήκη, μετὰ τὴν ὁποία τελείωσε τὸ 1540 ὁ Τουρκο-Βενετικὸς πόλεμος, ἀνάμεσα στὰ νησιά ποὺ πρόκειτο νὰ εἰρηνεύσουν μετὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς ἀναφέρεται καὶ ἡ Πάτμος μετὰ τὸ ὄνομα *Mallu Kilisse* (στὴν Ἰταλικὴ μετάφραση τῆς συνθήκης *Chiesa Ricca*) δηλαδή πλούσια ἐκκλησία¹. Ἐξ ἄλλου οἱ ἐπαφῆς μετὰ τοὺς Δυτικούς συνεχίστηκαν. Οἱ Ἰωαννῖτες εἰδικότερα, μολονότι δὲν ἦταν πιά γείτονες, ἐξακολουθοῦσαν νὰ προσφέ-

1. Βλ. σχετικὰ L. Bonelli, *Il trattato Turco-Veneto del 1540*, Centenario della Nascita di Michele Amari, Παλέρμο 1910, τόμ. Β', σελ. 336. W. Lehmann, *Der Friedensvertrag zwischen Venedig und der Türkei vom 2. Oktober 1540*, *Bonner Orientalische Studien*, Heft 16, Stuttgart 1936, σελ. 25. A. Bombaci, *Ancora sul trattato Turco-Veneto del 2 Ottobre 1540*, *Rivista degli Studi Orientali*, τόμ. 20, τεῦχος 1 (1942), σελ. 373 - 381.

ρουν στην Πάτμο την προστασία τους από τη Μάλτα ¹. 'Επέτρεψαν μάλιστα στα Πατμιώτικα πλοία να ταξιδεύουν με τη σημαία του τάγματός τους ².

"Όλες αυτές οι προϋποθέσεις αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη του νησιού σ' όλους τους τομείς, που δεν βράδυνε. Τόν ΙΗ' αιώνα ή Πατμιάς Σχολή είναι ένα από τα μορφωτικά κέντρα του 'Ελληνισμού και τὸ νησί ώριμο για τὸν 'Αγώνα.

Τ Α Ε Γ Γ Ρ Α Φ Α

Τὰ παρακάτω ἔγγραφα δὲν θὰ εἶχαν ἔρθει ποτὲ στὴν δημοσιότητα χωρὶς τὴν βοήθεια τοῦ καθηγητῆ κυρίου Alessio Bombaci, πού ἀπὸ πολλὰ χρόνια διευθύνει τὸ τμήμα Τουρκολογίας τοῦ Istituto Universitario Orientale τῆς Νεάπολης. Χάρη στὴν καθοδήγησή του κατόρθωσα νὰ τὰ μεταγράψω καὶ νὰ τὰ μεταφράσω. Δὲν βρίσκω λόγια γιὰ νὰ τοῦ ἐκφράσω τὴν μεγάλη μου εὐγνωμοσύνη.

Εὐχαριστίες ἐπίσης ὀφείλω καὶ στὸν διδάσκαλό μου καθηγητῆ κύριο Paul Wittek, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ὑπομονή καὶ τὴν καλωσύνη νὰ διαβάσῃ τὶς μεταγραφές καὶ νὰ μοῦ κάνῃ πολυτιμότερες ὑποδείξεις. Τοῦ εἶμαι εὐγνώμων ἀκόμα μιὰ φορά.

Καθὼς θὰ διαπιστώσῃ ὁ ἀναγνώστης, περιορίζομαι στὸ νὰ δώσω τὸ κείμενο τοῦ κάθε ἔγγράφου, καθὼς παραδίδεται, χωρὶς νὰ προβαίνω σὲ φιλολογικὲς διορθώσεις. Κατὰ τὴν μεταγραφή ἐτήρησα πιστὰ τὴν ὀρθογραφία τοῦ κάθε ἔγγράφου. Τὰ διάφορα ὀρθογραφικὰ σημεῖα (tesdid, hamza κτλ.) καθὼς καὶ τὰ σημεῖα φωνητικῆς ἔχουν τοποθετηθῆ μόνον ὅταν ὑπάρχουν στὰ κείμενα. Εὐρύτερες ἄλλωστε φιλολογικὲς ἢ γλωσσολογικὲς καθὼς καὶ διπλωματικὲς παρατηρήσεις ἀναμένεται νὰ γίνουν ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, πού θὰ ἐνδιαφεροῦν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ ἔγγραφα ἀπὸ διαφορετικὲς ἀπόψεις. Στὴ μελέτη μου προσπάθησα νὰ ἐξαντλήσω τὶς ἱστορικὲς μαρτυρίες πού παρέχονται.

Θὰ ἦταν ἴσως σκόπιμο νὰ εἰδοποιηθῆ ὁ ἀκατατόπιστος ἀναγνώστης πὼς τὰ 'Οθωμανικὰ ἔγγραφα καὶ γενικότερα τὰ κείμενα τῆς ἐποχῆς, στὴν ὁποία ἀνήκουν τὰ ἔνδεκα ἀκόλουθα φερμάνια, δὲν χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἰδιαίτερη ἀκριβολογία καὶ πειθαρχία στὴν ἔκφραση. Συχνὰ παρουσιάζουν ἀνακολουθίες σὰν κι αὐτὲς πού γίνονται συνήθως στὸν προφορικὸ λόγο. Στὶς μεταφράσεις προσπάθησα νὰ ἀποδώσω αὐτὸ τὸ ὕφος, ὅσο τὸ δυνατὸ πιστότερα. 'Οπωσδήποτε τὸ νόημα νομίζω πὼς εἶναι καθαρὸ.

1. MM, τόμ. V', σελ. 404.

2. 'Υπάρχει σχετικὸ ἔγγραφο τοῦ ἔτους 1610 : MM, τόμ. V', σελ. 409 - 410.

Ἡ Ὄθωμανικὴ γραμματεία χρησιμοποιοῦσε διάφορες λέξεις γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ μιὰ ἔγγραφη διαταγὴ τοῦ σουλτάνου: *tenki*, *nişan*, *hüküm*, *emr*, *hatt*, *biti*, *ferman*. Ἀπὸ αὐτὲς μόνο ἡ λέξη *ferman* πέρασε στὰ νέα Ἑλληνικά, *φιρμάνι*. Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Μεταβυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἔγγραφη σουλτανικὴ διαταγὴ ἀποδιδόταν ὡς «αὐθεντικὸς ὀρισμὸς» ἢ ἀπλῶς «ὀρισμὸς»¹. Τὸν ὄρον αὐτὸ χρησιμοποιοῦσαν καὶ οἱ καλόγεροι, καθὼς μαρτυροῦν τὰ σημειώματα σὲ τρία ἀπὸ τὰ παρακάτω ἔγγραφα (ἀρ. 1, 3, 7). Τὸν χρησιμοποιῶ κι ἐγὼ κατὰ τὴν παρουσίαση τῶν ἐγγράφων ὡς τὸν καταλληλότερο.

Ὑπενθυμίζω πὼς τὰ ἔγγραφα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κοινοῦ τῆς Πάτμου, τὸ ὁποῖο σήμερα βρίσκεται στὴ Μονή. Τὸ Κοινὸ τῆς Πάτμου ἐμφανίζεται διαμορφωμένο ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΖ' αἰῶνα² καὶ τὸ ἀρχεῖο του περιλάμβανε κάθε λογῆς ἔγγραφα, πού ἀναφέρονται συχνὰ σὲ τελείως εἰδικὲς ὑποθέσεις, ἄσχετες μὲ τὸ νησί καὶ τὴν Μονή. Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχω ἐκθέσει (σελ. 196 - 197), τὰ παλιότερα ἔγγραφα σχετίζονται μὲ τὴν Μονή, καὶ ὅταν ἀκόμα δὲν τὴν ἀναφέρουν, ἐφόσον αὐτὴ ἀποτελοῦσε τὴν ἀρχὴν στὸ νησί. Παραμένει ὅμως προβληματικὸ ἂν τὰ *φιρμάνια*, πού ἀναφέρουν ἀόριστα τοὺς «ἀπίστους τῆς Πάτμου», ἔχουν ἐκδοθῆ γιὰ τὴν Μονή ἢ γιὰ τὸ Κοινὸ, τοῦ ὁποῖου ἡ κατάστασις δὲν εἶναι ἀκόμα γνωστὴ. Τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ Κοινὸ, πού εἶχε ἀποκτήσει στὸ μεταξύ ὄντοτητα, ἐφρόντισε, καθὼς φαίνεται, νὰ προμηθευθῆ ἀντίγραφα *φιρμανιῶν* τῆς Μονῆς — ὅπως τὰ παρακάτω ἀρ. 1 καὶ 3 — τὰ ὁποῖα θὰ τοῦ ἦταν χρήσιμα.

1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ Β'

858, 1-10 Ραμαζάν: 1454, 25 Αὐγούστου - 3 Σεπτεμβρίου

Ὁ Ματθαῖος, πὸν κρατᾷ τὸν φόρο τοῦ χωριοῦ τῆς Πάτμου ἀπὸ τὶς ἀρχὲς Αὐγούστου τοῦ ἔτους 857 (1453), διατάσσεται νὰ παραδώσῃ σαράντα φλουριά στὸν δούλο τοῦ Σουλτάνου, τὸν Ἀλῆ.

1. Βλ. π.χ. τὴν χρῆση τοῦ ὄρου ἀπὸ τὸν Μάρκο Εὐγενικό: ἐκδ. L. Petit, *Patriologia Orientalis*, τόμ. ΙΖ', τεῦχος 2 (1923), σελ. 480. Ἐπίσης ἀπὸ τὸν Μανουὴλ Μαλαξό: *Historia Politica et Patriarchica Constantinopoleos*, ἐκδ. Bekker, Βόννη 1849, σελ. 82, 6.

2. Β. Ν. Παναγιωτοπούλου, Ἀρχεῖο Μονῆς Ἰωάννου Θεολόγου Πάτμου (Ταξινομήσις καὶ Φωτογράφισις), Ὁ Ἑραριστῆς, ἔτος Γ', τεῦχος 15/16 (1965), σελ. 145 - 156. Τὸ παλιότερο φορολογικὸν κατάστιχο τοῦ Κοινοῦ Πάτμου πού ἀναφέρεται εἶναι τοῦ ἔτους 1609 (σελ. 154).

Ἐπίσημο ἀντίγραφο τοῦ ἔτους 1637, τὸ ὁποῖο ἔγινε ἀπὸ τὸν καδῆ τῆς Κῶ καὶ Πάτμου, ὅπως πιστοποιοῦν σημεῖωμα καὶ σφραγίδα στὸ δεξιὸ περιθώριο. Χαρτί 0,415×0,185. Μελάνη μαύρη. Κατάσταση καλή. Στὴν πίσω ἐπιφάνεια σημεῖωμα τοῦ ΙΖ' αἰ.: *Τὸ εἶσο τοῦ ὄρισμοῦ τοῦ σουλτὰ Μεεμέτι τὸν ἔχαρατζόθι το νισι μα περι να παρι τι Μπολι διὰ χρυσᾶ - 40 - 1637.* Φωτ. 15.

صورت حکم شریف مرحوم و مغفور له فاتح سلطان
محمد خان غازی

باتنوس کوینوڪ اغستوس اولندن سنه سبع و خمسين و ثمانمائه قسطنین ||² دوتان ماتبوس توقيع همایون واصل اولیجاق بلاسن که مذکور کویک ||³ قسطندن اوزروکده مقرر اولان قرق فلوری کی دارنده مثال وجب ||⁴ الامتثال قلوم علی واردوغي کبی عذر و بهانه ایتمیوب بی قصور ||⁵ تسلیم ایداسن فی الجملة بوجه من الوجوه تاخیر و تهاون قلوب ||⁶ مذکور قلوبی اکلمیاسین شویله بلاسن بتی تحقیق بلب علامت ||⁷ شریف اوزره اعتماد قلوب انقیاد ایداسین تحریراً فی اوایل ||⁸ رمضان المبارک لسنه ثمان و خمسين و ثمانمائه

بیورت
صوفیه

طبق اصله الخطیر زبره الحقیق الیه سبحانه جلال الدین محمد بن علی الشهریر بلیتی زاده القاضی بمحروسه استانکوی مع باطنوس عفی عنهما

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Ἀντίγραφο τοῦ τιμημένου διατάγματος τοῦ μακαρίτη καὶ συγχωρημένου πορθητῆ σουλτάνου Μωάμεθ-χάν, τοῦ μαχητῆ τοῦ Ἰσλάμ.

Ὁ Ματθαῖος (Matyos), πὸν κρατᾶ τὸν φόρο (qist) τοῦ χωριοῦ τῆς Πάτμου ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἔτους 857.

Μὲ τὴν ἀφιξη τῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς ἃς ἔχης ὑπόψη σου νὰ παραδώσης, χωρὶς δικαιολογίες καὶ ἄψογα, τὰ σαράντα φλουριά, πὸν ἔχουν κατακυρωθῆ σὲ σένα ὡς φόρος τοῦ παραπάνω χωριοῦ, ἀμέσως μὲ μόλις φθάσει ὁ δοῦλος μου Ἀλῆς, ὁ κομιστής τοῦ διατάγματος, στὸ ὁποῖο πρέπει ὑπακοή. Μὲ κανένα τρόπο, ἀναβάλλοντας καὶ ἀμελώντας, νὰ μὴν καθυστερήσης τὸν παραπάνω δοῦλο μου.

Αὐτὰ νὰ ἔχῃς ὑπόψη, νὰ ἀναγνωρίσης τὴν ἀθθεντικότητα τοῦ ὀρισμοῦ (*biti*) καὶ νὰ πιστέψῃς στὸ τιμημένο μου σύμβολο καὶ νὰ ὑπακούσης.

Γράφηκε κατὰ τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ ἐδλογημένου Ραμαζάν τοῦ ἔτους 858.

Στὸ στρατόπεδο τῆς Σόφιας.

Ἀκολουθεῖ τὸ σημείωμα ποὺ πιστοποιεῖ πὼς τὸ ἀντίγραφο ἔγινε ἀπὸ τὸν καδῆ τῆς Κῶ καὶ Πάτμου.

ΣΧΟΛΙΑ: Σχετικὰ μὲ τὸν φόρο ποὺ πλήρωνε ἡ Πάτμος στοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ τὰ λοιπὰ προβλήματα τοῦ φερμανιοῦ αὐτοῦ βλ. παραπάνω σελ. 195 - 198. Τὸ ἔγγραφο χαρακτηρίζεται ὡς *biti* (στ. 6) ποὺ εἶναι συνώνυμο τῆς λέξης *ferman* (φιρμάνι). Ἔχει ἐκδοθῆ στὴ Σόφια, ὅπου βρισκόταν ὁ Μωάμεθ Β΄ κατὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Σέρβων. Βλ. τὸ ἄρθρο μου *The First Serbian Campaigns of Mehmed II*, *Annali dell'Istituto Orientale di Napoli*, νέα σειρά, τόμ. 14 (1964), *Scritti in onore di Laura Veccia Vaglieri*, σελ. 837 - 840.

Τὸ ἀντίγραφο θὰ ἔγινε πιθανότατα ὕστερα ἀπὸ κάποια φορολογικὴ μεταβολὴ ποὺ ἴσως ἐπέβαλαν οἱ Τοῦρκοι, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας οἱ Πατμιῶτες θὰ ἀναγκάστηκαν νὰ ἀποδείξουν πόσο φόρο πλήρωναν κατὰ τὰ παλιότερα χρόνια. Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ παρακάτω ἔγγραφο ἀρ. 3, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ εἶναι ἀντίγραφο καμωμένο τὸ ἴδιο ἔτος (1637) καὶ ἀναφέρεται ἐπίσης σὲ φορολογικὸ ζήτημα. Ἄλλωστε περίπτωση φορολογικῆς καταπίεσης ἀντιμετώπισαν στὰ ἴδια περίπου χρόνια οἱ κάτοικοι ἄλλου νησιοῦ τῆς Δωδεκανήσου, τῆς Σύμης. Βλ. Δ. Χ α β ι α ρ ἄ, *Σουλτανικὰ φερμάνια περὶ τῶν προνομίων τῆς νήσου Σύμης καὶ τῶν λοιπῶν Νοτίων Σποράδων*, ΔΙΕΕ 6 (1901), σελ. 331 - 332. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἔγγραφο προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κοινοῦ δείχνει πὼς ὁ ἐνδιαφερόμενος γιὰ ἀποδείξεις σχετικὲς μὲ τὴν παλιότερη φορολογία ἦταν τὸ Κοινὸ τῆς Πάτμου. Τὸ πρωτότυπο τοῦ ἐγγράφου θὰ βρισκόταν στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς (βλ. σελ. 197 - 198). Δὲν σώζεται σήμερα.

Τὸ φερμάνι εἶναι γνωστὸ ἐδῶ καὶ ἕναν αἰῶνα περίπου. Ὁ Σακκελίων μάντεψε τὴν ἀξία του καὶ ἀφοῦ τὸ ἀντέγραψε προσεκτικότερα σὲ διαφανὲς χαρτὶ ἔδειξε τὸ ἀντίγραφό του στὸν Τοῦρκο καϊμακάμη τῆς Κῶ, ὁ ὁποῖος, μὴ ξέροντας παλαιογραφία, αὐτοσχεδίασε σημαντικὰ τὸ περιεχόμενό του. Ἔτσι ἕνα σχετικὸ δημοσίευμα τοῦ Σακκελίωνος, ὁ ὁποῖος στηρίχθηκε καλῶς σὲ ὅσα τοῦ εἶπε ὁ καϊμακάμης, δὲν ἔχει σήμερα ἐνδιαφέρον παρὰ μόνον γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἀρχείου τῆς Μονῆς. Βλ. Ι. Σ α κ κ ε λ ῖ ω ν ο ς, *Μεχμέτου Β΄ τοῦ Πορθητοῦ φερμάνιον*, Πανδώρα 16 (1866), σελ. 529 - 533. Τὸ ἀντίγραφο τοῦ Σακκελίωνος βρίσκεται ἀκόμα στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς μὲ ἰδιόχειρη σημείωσή του.

2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ Β΄

870, 1 Ρεβιουλεββέλ : 1465, 22 Ὀκτωβρίου

Ὁ σαντζάκ-μπεης τοῦ Μεντεσέ Σινάν καὶ ὁ καδῆς τῶν Παλατίων διατάσσονται νὰ ἐνεργήσουν ἀνακρίσεις σχετικὰ μὲ τὸν ἀδελφὸ κάποιου Γιουνούς, ποὺ πουλήθηκε ὡς δοῦλος ἀπὸ Πατιμῶτες.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,345×0,142. Ἔχει ἀποκοπῆ τὸ ἄγραφο τμῆμα πάνω ἀπὸ τὸν τουρᾶ. Μελάνη μαύρη. Κατάσταση καλή. Φωτ. 16.

محمد بن مراد خان
المظفر دائماً

افتخار الامراء والاكابر حاوی المعالی والمفاخر منتشا ایلی سنجاغی بکی سنان بك
||² زید قدره و منمخر القضاء والحکام مظهر الشرايع و الاحکام مولانا بلاط
||³ قاضیسی دام فضله توقيع همايون واصل اولیجاك معلوم اولاکي دارنده ||⁴ مثال
شريف بلمك اورن کويندن یونس نام کمسنه کلوب قابومه ||⁵ بأطناز اطاسی
کافرلری ایلمک کافرلر قردشوم صاتالر ||⁶ دیو بلدردی ایله اولسه بیوردم کی
خصمایی برابر ایدب ||⁷ شرعله تفتیش ادهسز کورهسز برهوجب شرع نه ||⁸ لازم
اولسه یرنه قویاسز اکر بر کره صورلب شرعه ||⁹ موافق فصل اولمش اسه مقرر
قلاسز علامت ||¹⁰ شریف ازره اعتماد ادهسز تحریراً فی غرة ||¹¹ ربیع الاول سنه
سبعین و ثمانمائه هجریه

بیورت
مغلقره

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Μωάμεθ, γιὸς τοῦ Μουράτ-χάν, πάντοτε νικητῆς.

Τὸ καύχημα τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν μεγάλων, ποὺ συγκεντρώνει ὑψηλὲς ἀρετὲς καὶ δόξεις ὁ Σινάν-μπεης, ὁ σαντζάκ-μπεης τῆς χώρας τοῦ Μεντεσέ — ἄς αἰδηθῆ ἡ ἀξία του. Καὶ τὸ καύχημα τῶν κριτῶν καὶ τῶν δικαστῶν, ποὺ διακηρύσσει τὸν ἱερὸ νόμο καὶ τοὺς ὀρισμούς, ὁ κύριός μας, ὁ καδῆς τῶν Παλατίων — ἄς διαρκέσει ἡ ἀρετὴ του.

Μὲ τὴν ἄφιξη τῆς αὐτοκρατορικῆς γραφῆς ἃς γίνῃ γνωστὸ ὅτι ὁ κομιστῆς τῆς τιμημένης μου γραφῆς, κάποιος μὲ τὸ ὄνομα Γιουνούς, ἀπὸ τὸ χωριὸ ...¹ ἦλθε καὶ γνωστοποίησε στὴν Πύλη μου: «οἱ ἄπιστοι τοῦ νησιοῦ τῆς Πάτμου πούλησαν τὸν ἀδελφὸ μου σὲ ἀπίστους ὑπηκόους [τῆς αὐτοκρατορίας]».

Ἄν εἶναι ἔτσι διέταξα: Νὰ ἀντιπαρατάξετε τοὺς ἀντιδίκους καὶ νὰ κάνετε ἀνακρίσεις σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ νόμο. Νὰ φροντίσετε νὰ τακτοποιήσετε ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖο, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἱεροῦ νόμου. Ἄν μιὰ φορὰ ἔγινε ἀνάκριση καὶ ἀποφασίσθηκε σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ νόμο, νὰ ἐπιβεβαιώσετε. Νὰ πιστέψετε στὸ τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ Ρεβιουλεββέλ τοῦ ἔτους 870.
Στὸ στρατόπεδο τῆς Μάλκαρα.

ΣΧΟΛΙΑ: Δυστυχῶς δὲν μπόρεσα νὰ διαπιστώσω ποιὸ ἦταν τὸ χωριὸ τοῦ Γιουνούς (στ. 4). Ἡ περίπτωση στὴν ὁποία ἀναφέρεται τὸ ἔγγραφο εἶναι ἰδιότυπη καὶ φυσικὰ πρέπει νὰ ἐνταχθῇ στὴν ἀνώμαλη περίοδο τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν αἰχμαλωσιῶν, πού προσπάθησα νὰ περιγράψω παραπάνω στίς σελ. 185 - 192. Ἡ ἰδιουπία ἔγκειται στὸ ὅτι τὸ ἐπεισόδιο τοῦ πούληματος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Γιουνούς φαίνεται πὼς ἔγινε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅπως δηλώνει τὸ ἔγγραφο, οἱ Πατμιῶτες (πού ἦταν τότε ὑπῆκοοι τοῦ σουλτάνου) πούλησαν σὲ ἀπίστους (Χριστιανούς ἢ Ἑβραίους) ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας (illik kâfirler) τὸν ἀδελφὸ τοῦ Γιουνούς. Αὐτὴ ἡ πράξη θὰ ἦταν δύσκολη ἂν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιουνούς ἦταν Μουσουλμάνος. Ἡ περίπτωση λοιπὸν τοῦ ἔγγραφου αὐτοῦ, πού ἐξέδωσε ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τὴν γνωστὴ Θρακικὴ πόλη Μάλκαρα, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς ἀνωμαλίας πού ἐπικρατοῦσε στίς περιοχὲς γύρω ἀπὸ τὸ Νοτιοανατολικὸ Αἰγαῖο, ὅπου εἶναι τὸ πιθανότερο πὼς πούληθημε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιουνούς.

3. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΓΙΑΖΗΤ Β΄

902, 16 Σαφέρ : 1496, 24 Ὀκτωβρίου

Ὁ καθὴς τῶν Παλατίων διατάσσεται νὰ ἐξετάσῃ τὴν φορολογία, στὴν ὁποία ὑποβαλλόταν ἡ Μονὴ Πάτμου γιὰ τὶς προμήθειές της σὲ τροφίμα καὶ ἄλλα εἶδη.

Ἀντίγραφο τοῦ ἔτους 1637, ὅπως καὶ τὸ παραπάνω ἀρ. 1. Ἐγινε ἀπὸ τὸν ἴδιο καθῆ Κῶ καὶ Πάτμου, καθὼς πιστοποιοῦν τὸ σημεῖωμα καὶ ἡ σφρα-

1. Δὲν ἔχει διαβαστῆ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ.

γίδα στο δεξιό περιθώριο. Χαρτί 0,415×0,185. Μελάνη μαύρη. Κατάσταση άριστη. Στην πίσω επιφάνεια σημειώματα τοῦ ΙΖ' αἰ. Ἑλληνικό: 1637 το εἶσο του ορισμου του σολτα Μπαγιαζιτι δια να περνομε σιταρι απο τα Παλατια και να μι πλερονομε κουμερκι. Τουρκικό με Ἀραβικά ψηφία: *Zahire kismindan bas hususiciün olan emrin süredidir* (=Ἀντίγραφο τῆς διαταγῆς γιά τὸ ζήτημα τοῦ φόρου ἀπὸ τὰ εἶδη τῶν προμηθειῶν). Φωτ. 17.

صورت حکم شریف

افتخار القضاء و الاحكام مبین الشرايع و الاحكام مولانا بلاط قاضیسی د[ام] فضله توقيع رفیع ||² واصل اولیجاق معاوم اولاکي الحالة هذه غورغوری نام پاپاس درگاه معلامه ||³ کلوب باطنوس آدلو کلیساده پاپاسم بوندن اول سلطان محمد زماننده ||⁴ بر حکم صدقه اولنمش ایدی که کلیسایه کلان زواده ایچون و زواده ||⁵ جنسندن باج النمیہ دیو ایله اولسه شمدیکحالده مذکور کلیسایه اطرافدن ||⁶ نه اورساوز هر یوک باشنه باج عاملی اولان ایکی [] الور بزه بغایت ||⁷ ظلم در دیوشکایت ایلدی ایله اولسه کرکدرکه بو خصوصي اوکات وجهله ||⁸ تفتیش و تفحص ایدوب کوره سز مذکور کلیسانک ذخیره سی خصوصنده ||⁹ اولدن نه وجه ازره اولی کلمش ایسه کیر و اول وجه اوزره اتدرب خلاف ||¹⁰ عادت قدیمه ایش ایتدرمیاسز شویله بلاسز علامت شریف اوزره اعتماد قلاسز ||¹¹ تحریراً فی الیوم السادس عشر شهر صفر المظفر سنه اثنی و تسعمائه

بمقام
قسطنطينیه

طبق اصله الخطير زيره الفقير اليه سبحانه محمد بن علي القاضي بمحروسه
استانکوی مع بطنوس عفی عنهما

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Ἀντίγραφο τιμημένου διατάγματος.

Τὸ καύχημα τῶν κριτῶν καὶ τῶν δικαστῶν, ὁ εἰσηγητῆς τῶν ἱερῶν νόμων καὶ τῶν ὀρισμῶν, ὁ κύριός μας, ὁ καθῆς τῶν Παλατίων — ἄς διαρκέση ἡ ἀρετὴ του.

Μὲ τὴν ἄφιξη τῆς αὐτοκρατορικῆς γραφῆς ἄς γίνῃ γνωστὸ ὅτι τώρα ἦλθε στὴν ὑψηλὴ Αὐλὴ μου ἕνας παπᾶς μὲ τὸ ὄνομα Γρηγόριος (Gurigori) καὶ

παραπονέθηκε λέγοντας: «Είμαι παπᾶς στὴν ἐκκλησία ποὺ ὀνομάζεται Πάτμος. Κατὰ τὸ παρελθόν, στὰ χρόνια τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ, δόθηκε ὡς ἔλεος ἓνα διάταγμα, ποὺ ἔλεγε νὰ μὴν εἰσπράττεται κομμέρκι (βαξ), γιὰ τὶς προμηθειες ποὺ ἔρχονται στὴν ἐκκλησία καὶ γιὰ τὰ εἶδη τῶν προμηθειῶν. Ἐάν εἶναι ἔτσι, στὴν παρούσα κατάσταση, αὐτὸς ποὺ εἶναι εἰσπράκτορας τοῦ κομμερκίου (βαξ amili) γιὰ ὅτιδήποτε κι ἂν πάρουμε ἀπὸ τὰ περὶχωρα γιὰ τὴν ἐκκλησία ποὺ ἀναφέρθηκε παίρνει δύο¹... γιὰ κάθε φορτίο καὶ μᾶς καταπιέζει πάρα πολὺ.

Ἐάν εἶναι ἔτσι πρέπει νὰ κάνετε γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀνακρίσεις καὶ ἐξετάσεις μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο καὶ νὰ φροντίσετε γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸ ζήτημα τῶν προμηθειῶν τῆς ἐκκλησίας, ποὺ ἀναφέρθηκε, μὲ ὅποιον τρόπο γινόταν κατὰ τὸ παρελθόν καὶ πάλι αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ἐφαρμόσετε. Νὰ μὴν ἀφήνετε νὰ ἐνεργήσουν ἀντίθετα στὸ παλιὸ ἔθιμο. Αὐτὰ νὰ ἔχετε ὑπόψη καὶ νὰ πιστέψετε στὸ τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε τὴν δεκάτη ἕκτη ἡμέρα τοῦ ἐνδόξου μηνὸς Σαφέρ τοῦ ἔτους 902.
Στὴν κατοικία τῆς Κωνσταντινούπολης.

Ἀκολουθεῖ τὸ σημεῖωμα ποὺ πιστοποιεῖ πὼς τὸ ἀντίγραφο ἔγινε ἀπὸ τὸν καδῆ τῆς Κῶ καὶ Πάτμου.

ΣΧΟΛΙΑ: Δὲν εἶναι παράδοξο τὸ ὅτι ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου ἀναφέρεται ὡς ἐκκλησία καὶ ὁ μοναχὸς ἦ, τὸ πιθανότερο, ὁ ἡγούμενος Γρηγόριος ὡς παπᾶς. Ἡ Ὄθωμανικὴ γραμματεία δὲν ἀκριβολογοῦσε ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ ὀρολογία, ὅπως καταφαίνεται κι ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα.

Βαξ (στ. 5) σημαίνει τουρκικὰ τὸν φόρο γενικά, εἰδικότερα ὅμως τὸν φόρο γιὰ τὴν ἀγοραπωλησία ἐμπορευμάτων στὶς ἀγορὲς τῶν πόλεων. Βλ. τὸ σχετικὸ ἄρθρο στὴν νέα Encyclopédie de l'islam (badj) γραμμμένο ἀπὸ τὸν M. F. K ö r ü l ü. Στὴ μετάφραση τὸν ἀπέδωσα μὲ τὸν ὄρο κομμέρκι παίρνοντας ὡς βάση τὸ σημεῖωμα τῆς πίσω ἐπιφάνειας τοῦ ἐγγράφου. Δυστυχῶς ὁ γραμματικὸς ποὺ ἔκανε τὸ ἀντίγραφο παρέλειψε τὴ λέξη ποὺ δήλωνε τί εἰσέπραττε ὁ ὑπάλληλος τοῦ κομμερκίου (στ. 6). Πιθανότατα πρόκειται γιὰ τὴν λέξη akçe δηλαδὴ ἄσπρα. Ἄλλα σχόλια γιὰ τὸ ἔγγραφο βλ. παραπάνω σελ. 198 - 199 καὶ 210.

Μνημονευόμενα ἔγγραφα: Φιρμάνι τοῦ Μωάμεθ Β', ποὺ διέταξε νὰ μὴν εἰσπράττεται κομμέρκι γιὰ τὶς προμηθειες τῆς Μονῆς (στ. 3 - 5). Δὲν σώζεται σήμερα στὸ Ἀρχεῖο τῆς Μονῆς.

1. Γιὰ τὴν λέξη ποὺ ἔχει παραλειφθῆ βλ. τὰ σχόλια.

4. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΣΕΛΕΜΠΗ¹ ΑΔΕΜΣΑΧ

902, 11 - 20 Ζουλκάδε: 1497, 11 - 20 'Ιουλίου

‘Ο καθής και ὁ σούμπασης τῶν Παλατίων διατάσσονται νὰ ἐνεργήσουν ἀνακρίσεις σχετικά με τὴν ἐπίθεση καὶ τὸν φόνο, ποὺ ἔγιναν στὸ σπίτι κάποιου Νικόλα.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,352×0,155. Ἔχει ἀποκοπῆ τὸ ἄγραφο τμήμα πάνω ἀπὸ τὸν τουρᾶ. Μελάνη μαύρη με χρυσόσκονη. Κατάσταση καλή. Στὴν πίσω ἐπιφάνεια σημεῖωμα πολὺ μεταγενέστερο: ἄχρηστον φιομάνι παλαιόν. Φωτ. 18.

علم شاه بن بايزيد خان المظفر دائما

افتخار القضاة و المحكام مبيّن الشرايع و الاحكام المخصوص بعناية الملك
العلام مولانا بلاط قاضي دام فضله ||² و مفخر الزعماء و الاماجد سوباشيسى
زيد قدرته توقيع رفيع واصل اوليجاق معلوم اولاكم شمديكجالده ||³ نفس بلاطده
اولان خراج كذا لرم دن نيقوله نام ذمى قاپومه كلوب بعض كمسنه لر
اتفاق ادب ||⁴ فمه و دينه شتم اتدوك ديو خلاف واقع بكآ افترا و بهتان ادب
ظلم و جبر انمك استدلر و اوم ||⁵ اوزرنه كلوب بر او علمه تعدى يتشدر ب قتل
اتديار عظيم حيف اولدي ديو عرض اتدوكى سبدن ||⁶ بو حكم شريفم ويرب
بيوردم كى بو خصوصاري تفتيش ادب كوره سز تزوير و تلبيسله حيف اولملو
ايلمياسز ||⁷ اكر زياده تعرض ايدرلريسه برآبر قوشوب بونده قاپومه كوندره سز
كلوب بونده تفتيش اولنه ||⁸ شيله بلاسز و اوغلين هلاك اتدوكلري دخى واقع
ايسه اصليله يذب قاپومه عرض اده سز ||⁹ بر ذرلو دخى اتمياسز تكرار قاپومه شكايته
كلملو ايلمياسز متمردي عرض اده سز ||¹⁰ شيله بلاسز بر دفعه شرعله فصل اولمش
قضيه ايسه بقا اده سز تحريراً فى اواسط ذى القعدة ||¹¹ سنه اثنى و تسعمائه

بمقام
صارد اوا

1. Γιου του σουλτάνου.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: 'Αλεμσάχ, γιός του Βαγιαζήτ-χάν, πάντοτε νικητής.

Τὸ καύχημα τῶν κριτῶν καὶ τῶν δικαστῶν, ποὺ διακηρύσσει τὸν ἱερὸ νόμο καὶ τοὺς ὁρισμούς, ποὺ ἀπολαμβάνει ἰδιαιτέρως τὴν συμπαράσταση τοῦ βασιλιᾶ τοῦ πάνσοφου, ὁ κύριός μας, ὁ καδῆς τῶν Παλατίων — ἄς διαρκέση ἡ ἀρετὴ του. Καὶ τὸ καύχημα τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν ἐπιφανῶν, ὁ σούμπασης [τῶν Παλατίων] — ἄς ἀδξῆθῃ ἡ δύναμή του.

Μὲ τὴν ἄφιξη τῆς ὑψηλῆς γραφῆς ἄς γίνῃ γνωστὸ ὅτι τώρα, ἦλθε στὴν Πύλη μου κάποιος ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους μου (*zimmi*) τῆς πόλης τῶν Παλατίων, ποὺ πληρώνωνν χαράτσι, μὲ τὸ ὄνομα Νικόλα καὶ ἀνέφερε τὰ ἐξῆς: «μερικοὶ μαζεύτηκαν καὶ λέγοντας ὅτι τοὺς βροίσαμε, τοὺς ἴδιους καὶ τὴν θρησκεία — ἀντίθετα στὴν πραγματικότητα — μὲ συκοφάντησαν καὶ μὲ διέβαλαν καὶ θέλησαν νὰ καταπιέσουν καὶ νὰ βιαιοπραγήσουν. Καὶ ἐπιτέθηκαν κατὰ τοῦ σπιτιοῦ μου καὶ πρόσβαλαν καὶ σκότωσαν ἓνα γιό μου. Ἔγινε μεγάλη ἀδικία».

Γι' αὐτὸ ἔδωσα αὐτὸ τὸ τιμημένο μου διάταγμα καὶ διέταξα: Νὰ κάνετε ἀνακρίσεις γιὰ τὸ ζήτημα καὶ νὰ ἐνεργήσετε ὥστε νὰ μὴν γίνεταὶ ἀδικία μὲ δόλο καὶ ἀπάτη. Ἄν ἐπιτίθενται βίαια νὰ τοὺς στείλετε μαζί ἐδῶ στὴν Πύλη μου. Ὅταν ἔλθουν, νὰ γίνῃ ἐδῶ ἡ ἀνάκριση. Αὐτὰ νὰ γνωρίζετε. Κι ἂν πραγματικὰ σκότωσαν τὸν γιό του νὰ γράψετε μὲ ἀποδείξεις καὶ νὰ ἀναφέρετε στὴν Πύλη μου. Νὰ μὴν κάνετε διαφοροτικά. Νὰ μὴν ἀφήσετε νὰ ἀναγκασθοῦν νὰ ἔλθουν καὶ πάλι στὴν Πύλη μου γιὰ παράπονα. Νὰ ἀναφέρετε ὅποιον ἐπαναστατεῖ. Ἄν εἶναι ζήτημα ποὺ μιὰ φορὰ ἀποφασίσθηκε σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ νόμο, νὰ τὸ καταθέσετε.

Γράφηκε κατὰ τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Ζουλκάδε τοῦ ἔτους 902.
Στὴν κατοικία τῶν Σάρδεων.

ΣΧΟΛΙΑ: Τὸ φερμάνι αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ἀρ. 5 καὶ 8 ἀποτελοῦν ἀρκετὰ σπάνιο εἶδος Ὀθωμανικῆς διπλωματικῆς, ἐφόσον πρόκειται γιὰ φερμάνια, ποὺ ἔχουν ἐκδώσει Ὀθωμανοὶ πρίγκιπες μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ διοικητῆ ἐπαρχίας. Ὡς τώρα μόνο ἓνα τέτοιο ἔχει ἐκδοθῆ στὸ *Bulleten* 5 (1941), σελ. 108 - 9, 126 - 7: Πρβλ. τὸ ἄρθρο *farman* γραμμένο ἀπὸ τὸν U. H e y d στὴν νέα *Encyclopédie de l'Islam*. Γιὰ τὴν τοποθέτηση τῶν γιῶν τοῦ σουλτάνου μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ διοικητῆ στὶς διάφορες ἐπαρχίες τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους βλ. İ. H. U z u n c a r s ı l ı, *Osmanlı devletinin saray teşkilatı*, Ἄγκυρα 1945, σελ. 116 - 143.

Ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἐκδότη τοῦ φερμανιοῦ, τὸν γιό τοῦ Βαγιαζήτ Β' Ἀλεμσάχ. Τὸ ὄνομά του δὲν ἔχει ἀποτελέσει λῆμμα στὶς Ἐγκυκλοπαίδειες τοῦ Ἰσλάμ. Σύμφωνα μὲ τὸν H a m m e r εἶχε διατελέσει διοικητῆς τοῦ σαντζακιοῦ τοῦ Μεντεσέ: *Histoire de l'Empire Ottoman*, τόμ. Β' (1843), σελ. 31. Ὅμως ὅταν ἐξέδωσε τὸ φερμάνι ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, δὲν θὰ ἦταν διοικητῆς σ' αὐτὸ τὸ σαντζάκι. Γιατὶ στὸ ἔγγραφο ἀναφέρεται

ὡς κατοικία τοῦ πρίγκιπα ἢ πεδιάδα τῶν Σάρδεων (be makam-i Sardova). Ἐάν ἡ ἀνάγνωση αὐτῆ εἶναι ὀρθή, πρέπει νὰ προστεθῇ πῶς οἱ Σάρδεις δὲν συγκαταλέγονται ἀνάμεσα στὶς γνωστὰς Μικρασιατικὰς πόλεις, στὶς ὁποῖες κατοικοῦσαν οἱ Ὀθωμανοὶ πρίγκιπες. Εἶναι πάντως γνωστὸ ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Marino Sanuto ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1499 - 1501 κάποιος γιὸς τοῦ Βαγιαζήτ Β' ἦταν ἐγκατεστημένος στὸ Domosli (ἀρχαία Λαοδίκεια, σημερινὸ Denizli): Diarii, τόμ. Γ' (1880), στ. 127 - 128 καὶ 1521. Ὁ πρίγκιπας αὐτός, τὸν ὁποῖο ὁ Sanuto ἀναφέρει ὡς Zalabi χωρὶς νὰ δίνει τὸ ὄνομά του, ἐνδιαφερόταν γιὰ τὶς ὑποθέσεις τοῦ Αἰγαίου καὶ εἶχε ἀνταγωνισμὸ μὲ τὸν πρίγκιπα, πού βρισκόταν στὴν Μαγνησία. Βλ. καὶ τὰ σχόλια τοῦ ἐπόμενου ἐγγράφου ἀρ. 5. Ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸ ἐγγράφο τοῦτο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ἐπόμενο, τὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται ἐπίσης στὶς ἀρχές τῶν Παλατίων, φαίνεται ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 1497 καὶ 1499 ὁ Ἀλεμσάχ εἶχε τὴν δυνατὴτητα νὰ στέλνη διαταγὰς στὰ Παλάτια. Τὸ 1507 τοποθετήθηκε στὴν Μαγνησία: Uzunçarşılı, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119.

Ἄγνωστο πῶς τὸ φερμάνι αὐτό, πού ἀφορᾷ σὲ κάτοικο τῶν Παλατίων, βρέθηκε στὴ Μονὴ Πάτμου. Τὸ πιθανότερο θὰ εἶναι πῶς ὁ Νικόλας, γιὰ χάρις τοῦ ὁποῖου ἔχει ἐκδοθεῖ, κατέφυγε κάποτε στὴν Πάτμο ἔχοντάς το μαζί του.

5. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΣΕΛΕΜΠΗ ΑΛΕΜΣΑΧ

905, 1 - 10 Σαφέρ: 1499, 7 - 16 Σεπτεμβρίου

Ὁ καθὴς τῶν Παλατίων καὶ ὁ σούμπασης Γιουσούφ διατάσσονται νὰ βοηθοῦν τὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς Πάτμου νὰ ἀγοράζῃ κάθε χρόνο εἴκοσι μόδια σιτάρι ἀπὸ τὰ Παλάτια.

Πρωτότυπο. Χαρτὶ 0,432 × 0,155. Μελάνη μαύρη μὲ χρυσόσκονη. Κατάσταση καλή. Στὴν πίσω ἐπιφάνεια σημεῖωμα τοῦ ΙΓ' αἰ.: τοῦ μ(η)ροπολι(του) διὰ τὸ σιτάρι. Στὸ κάτω μέρος τῆς ἀποτύπωμα σφραγίδας (ἐλλειψοειδῆς) 0,015 × 0,012: Yusuf Çakeri (βλ. σελ. 220). Φωτ. 19.

هو

علم شاه بن بايزيد خان المظفر دائما

افتخار قضاة المسلمين مختار ولاية المومنين معدن التضل و اليقين وارث علوم
الانبياء والمرسلين المخصوص بعون الملك المعين | مولانا بالاط قاضي
دام فضله و فخر الزعماء و الاداجد بالاط سوباشيسى يوسف زيد قدره³ توقيع

رفیع واصل اولیجاق بلاسز کی بوندن اسبق بطنوس جزیره سی غومنوسلرنه
 ||⁴ حضرت خداوندکار اعز الله انصاره حضرتلرنندن بالآطدن ییلده
 یکرّم مد بغدادی کندو اقبه سی اله ||⁵ المق ایچون نشان همایون صدقه اولنمش
 قدیمدن هرکیم غومنوس اولور یسه اولدآخی کنڈو ||⁶ اقبه سی اله ییلده یکرّم
 مد بغدای صتون آلا کمسنه مانع اولمیه دیو فرمان عالی اولنمش حالیا ||⁷ مدربولید
 مشودیوس اول حکم واجب الاتباعی الوب بونده باب سعادت مآبمه کتورب
 بو جانبدن دخی ||⁸ اذن و اجازت طلب اتدوکی سبیدن بو حکم شریفی ویردم
 و بیوردم کی بر قرار سابق بطنوس جزیره سی ||⁹ غومنوس کیم ایسه انده قضاء
 بالآطدن بو یکرّم مد بغدادی نرخ اوزره اقبه سی اله آلا کلآن آدملرنه ||¹⁰ کمسنه
 مانع اولمیه قدیم ایامدن نوجهله اولی کلدیسه کرو کما کان مقرر اولوب مذکور
 ||¹¹ غومنوس دخی مقطوع اولآن جزیره لرنی بیقصور خزانه عامره ایچون ایصال
 ایلیه یولده و ایزده ||¹² دکیزده و قراده کلوب کیدن رنجبرلرنه و کمیلرنه کمسنه
 دخل و تعرض دکورمیالر شیلکه واقع اولا منع اده سز ||¹³ تمرّد ادوب اسلامیانی
 عرض اده سز سیزک زمانکرده و سیزدن صکره هرکیم حاکم الشرع و زعیم الوقت
 اولورسه ||¹⁴ ییلده یکرّم مد بغدای المغه مانع اولمیالر بعد النظر حکم شریفم
 اللرنده ابقا اده سز دایما تجدید حکم طلب اولنمیه شیله بلاسز ||¹⁵ علامت
 شریفه اعتماد اده سز تحریراً فی اوایل ||¹⁶ صفر المظفر سنه خمس وتسعمائه

بیورت

خاتون حرامی

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: 'Αλεμσάχ, γιός τοῦ Βαγιαζήτ-χάν, πάντοτε νικητής.

Τὸ καύχημα τῶν δικαστῶν τῶν Μουσουλμάνων, ὁ ἐκλεκτὸς τῶν διοικη-
 τῶν τῶν πιστῶν, τὸ μεταλλεῖο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσης, ὁ κληρονόμος τῆς
 σοφίας τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων, ποὺ ἔχει δική του τὴν βοήθεια τοῦ
 συμπαραστάτη βασιλιᾶ, ὁ κύριός μας, ὁ καθῆς τῶν Παλατίων — ἄς διαρκέση
 ἡ ἀρετὴ του. Καὶ ἡ δόξα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἐπιφανῶν, ὁ σοῦμπασης τῶν Παλα-
 τίων Γιουσούφ — ἄς ἀξήθη ἡ δύναμή του.

Μὲ τὴν ἀφιξη τῆς ὑψηλῆς αὐτοκρατορικῆς γραφῆς νὰ γνωρίζετε ὅτι
 παλαιότερα δόθηκε ὡς ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὴν μεγαλειότητα τοῦ βασιλιᾶ — ὁ
 Θεὸς ἄς ἐξάρη τις νῆκες του — ἓνα αὐτοκρατορικὸ διάταγμα πρὸς τοὺς ἡγου-
 μένους τοῦ νησιοῦ Πάτμος γιὰ νὰ παίρουν κάθε χρόνο ἀπὸ τὰ Παλάτια μὲ
 δικὰ τους χρήματα εἴκοσι μόδια σιτῆρι. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔγινε ἓνας αὐτοκρα-

τορικός όρισμός πού έλεγε: 'Οποιοσδήποτε κι αν είναι ήγούμενος, αυτός άς άγοράζη με τά χρήματά του είκοσι μόδια σιτάρι κάθε χρόνο κι άς μήν τόν έμποδίζη κανείς.

Τώρα, έπειδή ό μητροπολίτης Μεθόδιος πήρε αυτό τó διάταγμα, στο όποιο πρέπει ύπακοή, τó έφερε έδω στην εύδαίμονα Πύλη μου και ζήτησε κι από αυτό τó μέρος άδεια και να επιτρέψω, έδωσα αυτή τήν τιμημένη γραφή μου και διέταξα: Σύμφωνα με τήν παλιά κατάσταση, αν ό ήγούμενος τοῦ νησιού Πάτμος, όποιοσδήποτε κι αν είναι, παίρνει εκει, από τó καθήλμι τών Παλατιών, αυτά τά είκοσι μόδια σιτάρι με τά χρήματά του, στην τιμή τής άγοράς, να μήν έμποδίση κανείς τούς ανθρώπους του, πού έρχονται. Με τόν τρόπο, πού ίσχυε από τόν παλιό καιρό ως τώρα, και πάλι, όπως ήταν, να τακτοποιηθή. 'Ο ήγούμενος, πού αναφέρθηκε, να στέλνη στο άκέραιο τόν κατ' άποκοπήν (maktu) φόρο του (cizye) για τó βασιλικό θησαυροφυλάκιο. Κανείς να μήν έπεμβαίνη και επιτίθεται εναντίον τών έμπόρων και τών πλοίων τους όταν πηγαιοέρχονται στον δρόμο, στην ξηρά και στην θάλασσα. "Ωστε, αν συμβή τούτο, να τó έμποδίσετε. "Όποιον επιμένει και δέν συνετίζεται να τόν αναφέρετε. Στα χρόνια σας και μετά από σας, όποιοι κι αν γίνουν δικαστής τοῦ ίερού νόμου ή άρχηγός τής έποχής, να μήν έμποδίσουν να παίρνουν κάθε χρόνο είκοσι μόδια σιτάρι. 'Αφού τó λάβετε ύπόψη να καταθέσετε τó τιμημένο διάταγμα στα χέρια τους. Να μήν γίνεται διαρκώς αίτηση για τήν ανανέωση τοῦ διατάγματος. Αυτά να έχετε ύπόψη. Να πιστέψετε στο τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε τó πρώτο δεκαήμερο τοῦ ένδόξου Σαφέρ τοῦ έτους 905.

Στό στρατόπεδο τοῦ Χατούν Χαρεμί.

ΣΧΟΛΙΑ: Για τó έγγραφο καθώς και τόν μητροπολίτη Μεθόδιο βλ. παραπάνω σελ. 199 - 200 και 205.

'Η λέξη cizye έδω (στ. 11) θα πρέπει μάλλον να σημαίνη τόν κεφαλικό φόρο. 'Η καταβολή τοῦ κεφαλικοῦ φόρου κατ' άποκοπήν (maktu) ήταν συνηθισμένο φαινόμενο κατά τόν ΙΕ' και ΙΖ' αί. Βλ. τó πρόσφατο άρθρο τοῦ H. Inalcik στη νέα Encyclopédie de l'Islam (λήμμα *djizya*). 'Από τó έγγραφό μας προκύπτει πώς και οί μοναχοί υποβάλλονταν στην cizye ενώ είχε επικρατήσει ή έντύπωση (τήν όποία με δισταγμό αναφέρει ό Inalcik στο παραπάνω άρθρο του) πώς ως τó 1691 οί εκκλησιαστικοί και οί μοναχοί ήταν άπαλλαγμένοι από αυτή τή φορολογία.

Οί διαταγές τοῦ 'Αλεμσάχ, πού διατυπώνονται σ' αυτό τó έγγραφο, δέν περιορίζονται στο να έξασφάλιση ή Μονή τήν έτήσια άγορά είκοσι μοδίων σιταριού. 'Επεκτείνονται και στην προστασία τών ανθρώπων τής Μονής στην ξηρά και στη θάλασσα. 'Από τó έγγραφο δηλαδή προκύπτει ότι ό 'Αλεμσάχ ένδιαφερόταν για τήν Πάτμο. Τó γεγονός δέν είναι παράδοξο. 'Από τόν Marino Sanuto μαθαίνουμε πώς, εκτός από τόν Κορκούτ (βλ. παραπάνω σελ.

188 - 190) κι άλλοι γιοι του Βαγιαζήτ Β', τοποθετημένοι στη Μικρασία, ενδιαφέρονταν για τον πόλεμο των κουρσάρων στην περιοχή της Δωδεκανήσου ή διατηρούσαν σχέσεις με τους Ίωαννίτες: Diarii, τόμ. Γ' (1880), στ. 125 - 128, 563, 1119· βλ. και το προηγούμενο έγγραφο.

Μνημονευόμενα έγγραφα: Μολονότι υπάρχει κάποια ασάφεια, που οφείλεται σε επανάληψη, θα πρόκειται για ένα φερμάνι προς τους ήγγυμένους της Μονής Πάτμου, το οποίο επέτρεπε να αγοράζουν κάθε χρόνο είκοσι μύδια σιτάρι από τα Παλάτια (στ. 3 - 6). Πρέπει να αποδοθῆ στον Βαγιαζήτ Β', τον πατέρα του Άλεμσάχ εφόσον ο σουλτάνος που το είχε εκδώσει αναφέρεται ως ζωντανός. Δεν σώζεται σήμερα στο αρχείο της Μονής.

Ἡ σφραγίδα
στην πίσω επιφάνεια του εγγράφου.

6. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΓΙΑΖΗΤ Β'

909, 1 - 10 Σαφέρ: 1503, 26 Ἰουλίου - 4 Αύγουστου

ἌΟ καθῆς τῶν Παλατίων διατάσσεται νὰ ἀνεύρη τρεῖς Πατμιῶτες, τοὺς ὁποίους ἀπήγαγαν κουρσάροι.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,419×0,15. Μελάνη μαύρη με χρυσόσκονη. Κατάσταση αρκετά καλή. Σε μερικά σημεία σκοληκόβρωτο. Στην πίσω επιφάνεια σημείωμα του ΙΖ' αί.: τοῦ σουλτάν Παγιαζίτη, διὰ νὰ εὐγάλων σκλάβους. Φωτ. 20.

هو

بايزيد بن محمد خان المظفر دائما

قدوة القضاة و الحكام مميّز الحلال عن الحرام مولانا بلاط قاضي سي دام فضله
توقيع رفيع همايون ||² واصل اوليجاق معلوم اولاكم تحت قضاكن دارنده
فرمان همايون نوغومنوز اوغي منوز ||³ نام پاپاز درگاه معلومه عرض حال ايدب
مذكور قاضي لقدمه اولان باطنوز اطهسندن (?) ||⁴ لوند اوچ ادملرمز سرقه ايدب

اسير ديو اول نواحي ده صاتممش ديو بلدردي ||⁵ ايله اولسه بيوردم كي مذكورك اسير ديو صاتلان ادملري هر كيمك النده بولنورسه ||⁶ خصمايي برابر ادب شرعله تفتيش ادهسن بعد الثبوت شرعله حكم ايدب اليويرهسن ||⁷ و سارقي دخي اقرباسنه و يتاقلرنه بولدرب شرعله عرفله لازم اولاني يرنه قويهسن ||⁸ و قلوبم علوفجي على بله مباشر اوله اما خصمايه خلاف شرع و عرف تعدي اتميه اكر ايدرسه ||⁹ يازب عرض ادسن و الا صكره استماع اولنورسه سندن بلنور شيله بلاسن تمرّد ادني ||¹⁰ سكداسز اسلميايي يازب عرض ادهسن علامت شريفه اعتماد قلاسن تحريراً ||¹¹ في اوایل صفر المظفر سنه تسع و تسعمائه

بمقام
قسطنطينيه

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: *Βαγιαζήτ, γιός του Μωάμεθ-χάν, πάντοτε νικητής.*

Τὸ ὑπόδειγμα τῶν κριτῶν καὶ τῶν δικαστῶν, ποὺ διακρίνει τὸ ἐπιτροπτεό ἀπὸ τὸ ἀπαγορευτέο, ὁ κύριός μας, ὁ καδῆς τῶν Παλατίων, — ἄς διαρκέση ἢ ἀρετὴ του.

Μὲ τὴν ἀφιξη τῆς ὑψηλῆς αὐτοκρατορικῆς γραφῆς ἄς γίνῃ γνωστὸ ὅτι ὁ κομιστής τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, ἀπὸ τὴν ἔδρα τῆς δικαιοδοσίας σου, ὁ παπᾶς ὁ ὀνομαζόμενος ἡγούμενος (nugumenoz ugımenoz) ὑπέβαλε ἀναφορὰ στὴν ὑψηλὴ Αὐλὴ μου καὶ γνωστοποίησε τὰ ἐξῆς: «Ἀπὸ τὸ νησι τῆς Πάτμου, ποὺ βρίσκεται στὸ καδηλίκι ποὺ ἀναφέρθηκε, οἱ κουρσάροι (levend) ἀπήγαγαν τρεῖς ἀνθρώπους μας καὶ τοὺς πούλησαν σὰν αἰχμαλώτους στὴν περιοχὴ αὐτῆ».

Λοιπὸν διέταξα: Σ' ὅποιουδήποτε χέρια κι ἂν βρεθοῦν οἱ ἀνθρωποὶ τοῦ παραπάνω, ποὺ πουλήθηκαν σὰν αἰχμάλωτοι, νὰ κάνῃς ἀνακρίσεις σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ νόμο σὲ ἀντιπαράσταση μὲ τοὺς ἀντιδίκους. Ἐφοῦ ἐπιβεβαιώσης μὲ μάρτυρες, νὰ διατάξῃς σύμφωνα μὲ τὸν ἱερὸ νόμο καὶ νὰ τοὺς παραλάβῃς. Νὰ ἀναγκάσης τοὺς συγγενεῖς τους καὶ τὸν κλεπταποδόχο νὰ βροῦν τὸν ἀπαγωγέα καὶ νὰ τακτοποιήσης ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖο κατὰ τὸν ἱερὸ καὶ ἔθιμικὸ νόμο. Καὶ ἄς χειριστῆ τὸ ζήτημα καὶ ὁ δοῦλος μου ὁ οὐλουφετζῆ Ἀλῆς. Ἄλλὰ νὰ μὴν ἀδικήσῃ τοὺς ἀντιδίκους ἀντίθετα στὸν ἱερὸ καὶ τὸν ἔθιμικὸ νόμο. Ἄν ἀδικήσῃ νὰ γράψῃς καὶ νὰ ἀναφέρῃς. Ἄλλιῶς κατόπιν, ἂν μαθευτῆ, θὰ ἀποδοθῆ σὲ σένα.

Αὐτὰ νὰ ἔχῃς ὑπόψη. Νὰ ἐπιβάλετε τάξη σ' ὅποιον ἀντισταθῆ. Νὰ γράψῃς καὶ νὰ ἀναφέρῃς ὅποιον δὲν συνεισθῆ. Νὰ πιστέψῃς στὸ τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ ἐνδόξου Σαφὲρ τοῦ ἔτους 909.

Στὴν κατοικία τῆς Κωνσταντινούπολης.

ΣΧΟΛΙΑ: Για τὸ ἔγγραφο βλ. παραπάνω σελ. 199 - 201, ὅπου τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πειρατεία γύρω ἀπὸ τὴν Πάτμο. Ὁ γραμματικός, ποὺ συντάξαε τὸ κείμενο, ἔκανε σύγχυση τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγουμένου καὶ τοῦ ἀξιωματός του (στ. 2), τὸ ὅποιο φαίνεται πὼς ἔγραψε δύο φορές μὲ διαφορετικὸ τρόπο.

Για τοὺς κουρσάρους (levend) βλ. Mustafa Cezar, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, Κωνσταντινούπολη 1965, σελ. 170 - 188.

Για τὸ στρατιωτικὸ ἀξίωμα τοῦ οὐλουφετζή βλ. Moravcsik, *Byzantinoturcica*², τόμ. Β', σελ. 65 (λήμμα ἀλοφατζίδες), ὅπου καὶ ἡ βιβλιογραφία.

7. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΓΙΑΖΗΤ Β'

913, 21 - 29 Σαφέρ: 1507, 2 - 11 Ἰουλίου

Οἱ καδῆδες τοῦ Θεολόγου καὶ τῶν Παλατίων διατάσσονται νὰ ἐνεργήσουν ἀνακρίσεις σχετικὰ μὲ τὴν φορολογία, στὴν ὁποία ὑποβάλλονταν οἱ Πατιμῶτες στὶς σκάλες τῶν δύο αὐτῶν πόλεων.

Πρωτότυπο. Χαρτὶ 0,37 × 0,17. Ἔχει ἀποκοπῆ τὸ ἄγραφο τμήμα πάνω ἀπὸ τὸν τουρᾶ. Μελάνη μαύρη μὲ χρυσόσκονη. Κατάσταση μέτρια. Πολλὲς σχισμὲς στὶς διπλώσεις. Στὴν πίσω ἐπιφάνεια σημεῖωμα τοῦ IZ' αἰ.: ὁρησμός διὰ τοὺς μπέϊδες καὶ ὅσοι πηράζουν. Φωτ. 21.

بایزید بن محمد خان المظفر دائما

مفخري القضاة و الحكام معدني الفضل و الكلام اياتوغ و بلاط قاضيلرى دام
فضلهما توقيع رفيع همايون واصل ||² اوليجاق معلوم اولاكه باطنوس كافرلرندن
دركاه معلومه كلوب شويله عرض ايلديلر كي اياتلوغ و بلاط ||³ ايسكله لرى
تيمار اولوب قديمندن ذكر اولنان ايسكله لره بونلردن كلوب كيدن كمسنه ||⁴ لردن
اوليكلان عادت و قانوندن زياده نسنه الوب ظلم و حيف ايدرلر ايمش ||⁵ ايله
اولسه بيوردوم كي اول بيروك قدماسين و ثقاتين جمع ايليوب اوكات وجهله تفتيش
||⁶ ايدوب كوره سز شويله كي ذكر اولان طايغه دن اول ايسكله لره كلان كمسنه لردن
||⁷ عادت و قانوندن زياده نسنه الوب ظلم و حيف ايدرلر ايسه منع و دفع ايدب
حكم ||⁸ ايليوب قديمندن اوليكلان عادت و قانوندن زياده نسنه لرين الدرميوب
اوليكلانه مخالف |⁹ ايش ايتدرميه سز بر درلو داخى اتمايه سز و اكر اسلميوب

اوليكلائته مخالف ايش اتمك ||¹⁰ استرار ايسه يازوب باب سعادت مابمه عرض
 ايده سز شويله بلاسز و بعد النظر بو حكمي ||¹¹ المرنداه ابقا ايذب علامت شريفمه
 اعتماد قلاسز تحريراً في اواخر ||¹² صفر المظفر سنه ثلث عشر و تسعمائه

بمقام
 ادرنه

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Βαγιαζήτ, γιός τοῦ Μωάμεθ-χάν, πάντοτε νικητής.

Τὰ δύο καυχήματα τῶν κριτῶν καὶ τῶν δικαστῶν, τὰ μεταλλεῖα ἀρετῆς καὶ θεολογίας, οἱ καθῆδες τοῦ Θεολόγου καὶ τῶν Παλατίων — ἃς διαρκέση ἡ ἀρετὴ τους.

Μὲ τὴν ἀφιξὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑψηλῆς γραφῆς ἃς γίνῃ γνωστὸ ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀπίστους τῆς Πάτμου ἦλθαν στὴν ὑψηλὴ Ἀδλὴ μου καὶ ὑπέβαλαν τὴν ἐξῆς ἀναφορὰ: «Οἱ σκάλες τοῦ Θεολόγου καὶ τῶν Παλατίων εἶναι τιμάρια. Εἰσπράττοντας περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι ἦταν ἀπὸ παλιὰ ἔθιμο καὶ νόμος (*adet ve kanun*) ἀπὸ μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς, ποὺ πηγαινοέρχονται στὶς σκάλες, ποὺ ἀναφέρθηκαν, ἀσκοῦν τυραννία καὶ καταπίεση».

Ἄν εἶναι ἔτσι, διέταξα: Νὰ συγκεντρώσετε τοὺς γέροντες καὶ τοὺς εὐνυπόληπτους αὐτοῦ τοῦ τόπου καὶ νὰ κάνετε ἀνακρίσεις μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο. Νὰ φροντίσετε ὥστε, ἂν ἀσκήσουν τυραννία καὶ καταπίεση, ἂν ἀπὸ μερικοὺς ἀπὸ τὴν τάξη τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἀναφέρθηκε, πάρον ὑπερπλέον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι τὸ ἔθιμο καὶ ὁ νόμος, νὰ τοὺς ἐμποδίσετε καὶ νὰ τοὺς ἀποκρούσετε. Νὰ διατάξετε νὰ μὴν πάρον ἀπὸ τὰ πράγματα περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἦταν ἀπὸ παλιὰ τὸ ἔθιμο καὶ ὁ νόμος. Νὰ μὴν ἀφήσετε νὰ ἐνεργήσουν ἀντίθετα στὰ ἰσχύοντα. Νὰ μὴν κάνετε διαφορετικά. Ἄν, χωρὶς νὰ συνεισθοῦν, θέλουν νὰ ἐνεργοῦν ἀντίθετα στὰ ἰσχύοντα, νὰ γράψετε καὶ νὰ ἀναφέρετε στὴν εὐδαίμονα Πύλη μου. Αὐτὰ νὰ γνωρίζετε κι ἀφοῦ τὰ λάβετε ὑπόψη νὰ ἀφήσετε στὰ χέρια τους τοῦτο τὸ διάταγμα καὶ νὰ πιστέψετε στὸ τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε στὸ τελευταῖο δεκαήμερο τοῦ ἐνδόξου Σαφὲρ τοῦ ἔτους 913.

Στὴν κατοικία τῆς Ἀδριανούπολης.

ΣΧΟΛΙΑ: Σχετικὰ μὲ τὸ ἔγγραφο βλ. παραπάνω σελ. 199.

8. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΣΕΛΕΜΠΗ ΚΟΡΚΟΥΤ

917, 1-10 Ραμαζάν: 1511, 22 Νοεμβρίου - 1 Δεκεμβρίου

Ὁ καπετάνιος Χατζή-Ἰλιὰς διατάσσεται νὰ συλλάβῃ τὸν καπετάνιο Χαμζᾶ, ποὺ αἰχμαλώτισε ἕξι Πατριῶτες.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,442×0,152. Μελάνη μαύρη με χρυσόσκονη. Κατάσταση καλή. Κάτω ἀριστερά στρογγυλή σφραγίδα διαμέτρου 0,017 με ἀραβικό θρησκευτικό ρητό. Στη πίσω ἐπιφάνεια σημείωμα τοῦ IZ' αλ.: ≠ Τοῦ-τος ἐστὶν διὰ τοὺς σκλάβους. Φωτ. 22.

هو

قورقد بن بايزيد خان المظفر دائما

خلف الرؤساء رئيس حاجي الياس زيد مهارته توقيع رفيع همايون واصل اوليجاق معلوم اولاكم ||² حاليا جزيره باتنوس ذمیلرندن پاپاس كلوري باب سعادت مآمه كلوب شيله بلدردي كي درياده يوررکن ||³ التي نفر يولداشلمزه خمزه رئيس طوش اولب اسير ايلدي ديو بلدردي ايله اولسا مزبور رئيسك ||⁴ وشركاسنك تفتيشي ايچون حكم شريفمله قولم احمد چليي كوندردلي بيوردمكي بو حكم شريفم ||⁵ دخي سكا واصل اولدقده مزبور رئيسي اكر درياده و اكر قوریده در بو خصوصچون واران قولمله ||⁶ بله معاوين و مباشر اولب بهر حال مذکور رئيسي اله كتورمسنه مجد و ساعي اولاسز بو بابده ||⁷ ارلكك دميدر شيله بلوب هنيرده استماع ادرسكز بولنمسنه اقدام ادهسز و جزيره باتنوسك ||⁸ خراج كذار ذمیلرين دخي لوند طائفه سندن و غيريدن كورب كوزدب بر فرد كمسنيه انجندرمياسز ||⁹ بو بابده شرتي و شناعتي ظاهر اولان طایفه لوندي يازب باب سعادت مآمه بلدرهسز ||¹⁰ شيله بلوب امر همايونم موجبنجه عامل اولاسز علامت شريف ازره اعتماد قلاسز ||¹¹ تحريراً في اوایل شهر رمضان المبارك لسنه سبع عشر و تسع مائه

بمقام
معنسا

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Κορκούτ, γιός τοῦ Βαγιαζήτ-χάν, πάντοτε νικητής.

Ὁ κληρονόμος (*halef*) τῶν καπετάνιων (*reis*), ὁ καπετάνιος Χατζή-Ἰλιάς (*Hacı İlyas*) — ἄς ἀδξηθῆ ἢ ἰκανότητά του.

Με τὴν ἀφιξη τῆς αὐτοκρατορικῆς γραφῆς ἄς γίνῃ γνωστὸ ὅτι κάποιος παπᾶς καλόγερος (*paras kaloiri*) ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους (*zimmi*) τοῦ νησιοῦ Πάτμος ἤρθε στὴν εὐδαίμονα Πύλη μου καὶ πληροφοροῦσε τὰ ἐξῆς: «Ὁ καπετάνιος Χαμζᾶ συνάντησε ἐξι συντρόφους μας πὸν θαλασσοπορεύονταν καὶ τοὺς αἰχμαλώτισε».

Λοιπόν, ἐστάληκε γιὰ ἀνακρίσεις τοῦ καπετάνιου, πὸν ἀναφέρθηκε,

και τῶν συντρόφων του ὁ δοῦλος μου Ἀχμέτ τσελεμπή μὲ ἓνα τιμημένο διάταγμα μου. Διέταξα: "Ὅταν φθάσει σὲ σένα τὸ τιμημένο μου διάταγμα, νὰ προσπαθήσετε και νὰ ἀγωνισθῆτε γιὰ νὰ συλλάβετε ὅπωςδήποτε μὲ τὴν βοήθεια και συνεργασία τοῦ δούλου μου, πού ἔρχεται γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, τὸν καπετάνιο, πού ἀναφέρθηκε, εἴτε ὁ καπετάνιος, πού ἀναφέρθηκε, βρίσκεται στὴν θάλασσα εἴτε στὴ στεριά. Ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἡ στιγμή νὰ φανῆτε ἄνδρες. Αὐτὰ νὰ ἔχετε ὑπόψη. Νὰ ἀγωνισθῆτε γιὰ νὰ βρεθῆ ὅπουδήποτε ἀκούσετε [ὅτι βρίσκεται]. Νὰ φροντίσετε και νὰ προφυλάξετε τοὺς ὑπηκόους πού πληρώνουν χαράτζι (*haraç güzar zimmleri*) τῆς νήσου Πάτμος ἀπὸ ομάδες κουρσάρων (*levend*) και λοιπῶν και νὰ μὴν ἀφήσετε κανένα νὰ τοὺς κακοποιῆ. Νὰ γράψετε και νὰ ἀναφέρετε στὴν εὐδαίμονα Πύλη μου τὴν ομάδα κουρσάρων, τῶν ὁποίων ὡς πρὸς τὸ σημεῖο αὐτὸ φανερώθηκε ἡ κακία και ἡ ἀνομία. Ἐχοντας ὑπόψη αὐτὰ νὰ ἐνεργήσετε σύμφωνα μὲ τὴν ὑψηλὴ διαταγὴ μου. Νὰ πιστέψετε στὸ τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ εὐλογημένου μηνὸς Ραμαζὰν τοῦ ἔτους 917.

Στὴν κατοικία τῆς Μαγνησίας.

ΣΧΟΛΙΑ: Γιὰ τὴν πειρατεία γύρω ἀπὸ τὴν Πάτμο κατὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα καθὼς και γιὰ τὸν Κορκούτ βλ. παραπάνω σελ. 188 - 192 και 200 - 201.

Ὁ Κορκούτ ἄλλαξε ἀρκετὲς φορές ἔδρα στὶς δυτικὲς Μικρασιατικὲς ἐπαρχίες. Δύο ἦταν κυρίως οἱ πόλεις, ὅπου κατοίκησε: Ἡ Μαγνησία και ἡ Ἀττάλεια. Ἡ Μαγνησία ὡς ἔδρα τοῦ Κορκούτ ἀναφέρεται και ἀπὸ μία Ἑλληνικὴ πηγὴ τῶν χρόνων του, τὸ ἀνώνυμο χρονικὸ μὲ τὸν τίτλο "Ἐκθεσις Χρονικὴ (ἔκδ. Σ π. Λ ά μ π ρ ο υ, Λονδῖνο 1902, σελ. 39,21, 53, 9 και 54,2).

Σημειῶνω πῶς στὸ φερμάνι αὐτὸ ὑπάρχει ἀποτύπωμα σφραγίδας, γεγονὸς πού συμβαίνει σπάνια, σύμφωνα μὲ ὅσα γράφει ὁ U. H e y d στὸ ἄρθρο του *farman* στὴν νέα Encyclopédie de l'Islam¹.

9. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΗ

928, 1 - 10 Μοχαρρέμ : 1521, 1 - 10 Δεκεμβρίου

Πρωτότυπο. Χαρτὶ 0,418×0,20. Μελάνη μαύρη. Κατάσταση ἀριστη. Φωτ. 23.— Σχετικὰ μὲ τὸ φερμάνι τοῦτο βλ. τὸ ἀμέσως ἐπόμενο ἀρ. 10.

1. Στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς βρίσκεται ἀκόμα ἓνα ἔγγραφο, πού ἔχει ἐκδώσει Ὁθωμανὸς πρίγκιπας: "Ἐνα φερμάνι τοῦ Μουσταφᾶ, γιοῦ τοῦ Σουλεϊμάν Μεγαλοπρεπῆ, ἐκδεδομένο τὸ 947 (1541) στὴ Μαγνησία. Κι αὐτὸ ἔχει ἀποτύπωμα σφραγίδας κάτω ἀριστερά.

10. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΗ

928, 11 - 20 Ραμαζάν : 1522, 4 - 13 Αύγουστου

Οί καθήδες τῆς Ἀνατολῆς διατάσσονται νὰ διευκολύνουν τοὺς Πατιμῶτες, ποὺ πηγαίνουν ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀγοράσουν σιτηρὰ, ὄσπρια καὶ ἄλλες προμήθειες.

Τὸ κείμενο τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ παραδίδεται ἀπαράλλακτο ἀπὸ δύο φερμάνια, γραμμένα σὲ χαρτί ἴδιων διαστάσεων (0,418×0,20), ποὺ διαφέρουν ἀνάμεσά τους μόνο ὡς πρὸς τὴ χρονολογία καὶ τὸν τόπο, ὅπου ἔχουν ἐκδοθῆ. Τὸ πρῶτο εἶναι τὸ προηγούμενο ἀρ. 9, ποὺ ἔχει ἐκδοθῆ κατὰ τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Μοχαρρέμ τοῦ ἔτους 928 (1 - 10 Δεκεμβρίου 1521) στὴν Κωνσταντινούπολη (be makam-i Konstantinye). Τὸ δεύτερο ἔχει ἐκδοθῆ κατὰ τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ Ραμαζάν 928 (4 - 13 Αύγουστου 1522) στὸ στρατόπεδο τῆς Ρόδου.

Ἡ ὁμοιότητα μεταξὺ τῶν δύο ἐγγράφων εἶναι ἀξιοσημείωτη γιὰτὶ ἐκτὸς τοῦ ὅτι περιέχουν τὸ ἴδιο κείμενο ἔχουν ἐπὶ πλέον τὴν ἴδια σχεδὸν μορφή. Συγκεκριμένα, κατὰ τοὺς ἑπτὰ πρώτους στίχους ἔχουν τὸν ἴδιο ἀκριβῶς ἀριθμὸ λέξεων σὲ κάθε στίχο. Στὸν ὄγδοο στίχο ὑπάρχει ἡ μοναδική διαφορὰ, ποὺ εἶναι καθαρὰ λεκτική. Ἀντὶ γιὰ τὴν λέξη kifayet (ἐπάρκεια) ὑπάρχει ἡ λέξη hacet (ἀνάγκη). Ἀπὸ τὸν ὄγδοο στίχο καὶ πέρα παρουσιάζουν κάποια διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν μορφή καὶ μόνο, ἐπειδὴ ὁ γραμματικός, ποὺ ἔγραψε τὸ δεύτερο κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ ἔγγραφο, ἔγραψε ἀραιότερα καὶ καθαρότερα σὲ τεσσαρῆμισυ στίχους αὐτὰ ποὺ ὁ ἄλλος κατόρθωσε νὰ χωρέσουν σὲ τρεισήμισυ μόνο. Ἄς σημειωθῆ πὼς σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους περιέχονται οἱ τυπικὲς φράσεις μὲ τις ὁποῖες τελειώνουν τὰ φερμάνια. Ἡ ὁμοιότητα ἀνάμεσα στὰ δύο ἔγγραφα ἐπιτρέπει νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα ὅτι ὁ γραμματικός, ποὺ ἔγραψε τὸ δεύτερο ἔγγραφο, εἶχε κάτω ἀπὸ τὰ μάτια του τὸ πρῶτο.

Ἐφόσον τὸ κείμενο παραδίδεται αὐτούσιον κι ἀπὸ τὰ δύο ἔγγραφα, ἡ χωριστὴ ἐκδοσὴ του δὲν θὰ εἶχε νόημα. Δίνω τίς φωτογραφίες καὶ τῶν δύο, ἐκδίδω ὁμῶς αὐτὸ ποὺ ἔχει συνταχθῆ στὴ Ρόδο ἐπειδὴ συνδέεται περισσότερο μὲ τὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης. Στὰ σχόλια προσπαθῶ νὰ ἐξηγήσω ποῦ ὀφείλεται ἡ ὑπαρξὴ τῶν δύο ὁμοίων αὐτῶν φερμανιῶν.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,418×0,20. Μελάνη μαύρη μὲ χρυσόσκονη. Κατάσταση ἄριστη. Στὴν πίσω ἐπιφάνεια σημεῖωμα τοῦ ΙΖ' αἰ.: *Διαλαμβάνει ὅτι οἱ Πάτιμοι Χριστιανοὶ νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ ἔχουν ἀπὸ ταῖς σκάλαις εἷ τι θέλον ζωοτροφίαις καὶ ὄσῃα μὲ τὰ ἄσπρα τους ἀκωλύτως. Φωτ. 24.*

هو

سليمان شاه بن سليم شاه خان
المظفر دائماً

مفاخر القضاة و الحكام معادن الفضائل و الكلام اناطولي قاضيلري زيد فضلهم
توقيع رفيع همايون واصل اوليجاق معلوم اولاً كى ||² بوندن اقدم مرحومان
مغفور لهما جدم سلطان بايزيد خان و بابام سلطان سليم خان انار الله برهانها
بطنوس اطهسى ||³ كافرلرينه احكام شريفه و يروب كندو يمكلرى مصلحتي
ايچون كفايت مقدارى اقچهلري ايله بغدادى و بوكرلجه و ساير اسباب ||⁴ مهمه لرين
الماق استدكلرنده كمسنه مانع اولميه ديو امر اتمشلايمش حاليا مزبور اطه
كافرلري دركاه معلومه ادم كوندروب ||⁵ ذكر اولنان احكام شريفه مقتضاسنجه
كندو مصلحتلري ايچون اقچهلرى ايله بغدادى و ساير اسباب الماق استدكلرنده
نايلردن ||⁶ و سوباشيلردن و غيريدن بعضى كمسنه لر مانع اولورلر ديو عرض
ايدوب اول بابده حكم شريفم طلب اتدكلري سببدن ||⁷ بيوردوم كه مزبور اطه
كافرلري هر قنغكرك تحت قضاسنه واروب كندولر ايچون اقچهلري ايله كفايت
مقدارى ||⁸ بغدادى و بوكرلجه و ساير اسباب الماق استدكلرنده انوك كى نايلردن
و سوباشيلردن و غيريدن مانع اولورايسه منع و دفع ||⁹ ايلوب مشارالهما جدم
و بابام نور الله مرقدهما ويردكلري احكام شريفه موجبارنجه كندولره خاجت مقدارى
اقچهلرى ||¹⁰ ايله الدورسز اولبابده مانع اولماق استيانلري منع ايليه سز منعله
ممنوع اولمايوب تمرد ايدنلري ||¹¹ يازوب بلدره سز شويله بلاسز علامت شريفه
اعتماد قلاسز تحريراً فى اواسط شهر ||¹² رمضان سنه ثمان و عشرين و تسعمائه

بيورت

جزيره ردوس

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Σουλειμάν-σάχ, γιός του Σελήμ-σάχ-χάν, πάντοτε νικητής.

Τὰ καυχήματα τῶν κριτῶν καὶ τῶν δικαστῶν, τὰ μεταλλεῖα ἀρετῆς καὶ
θεολογίας, οἱ καθῆδες τῆς Ἀνατολῆς — ἄς διαρκέση ἡ ἀρετὴ τους.

Μὲ τὴν ἀφιξη τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑψηλῆς γραφῆς ἄς γίνῃ γνωστὸ ὅτι
κατὰ τὸ παρελθὸν οἱ μακαρίτες καὶ συγχωρημένοι, ὁ παπποῦς μου, σουλτὰν
Βαγιαζήτ-χάν καὶ ὁ πατέρας μου, σουλτὰν Σελήμ-χάν — ὁ Θεὸς ἄς φωτίζη
τὴ μαρτυρία τους — ἔδωσαν στοὺς ἀπίστους τοῦ νησιοῦ Πάτμος τιμημένα
διατάγματα καὶ ὄρισαν, ὅταν θέλουν [οἱ ἄπιστοι] νὰ ἀγοράζουν μὲ ἐπαρκῆ

ποσότητα χρημάτων τους σιτηρά και ὄσπρια και λοιπές προμήθειες για τὴν διατροφή τους, νὰ μὴν τοὺς ἐμποδίζη κανεὶς.

Τώρα οἱ ἄπιστοι τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἀναφέρθηκε, ἔστειλαν ἄνθρωπο στὴν ὑψηλὴ Ἀδλὴ μου και ὑπέβαλαν ἀναφορὰ λέγοντας: «μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τοποτηρητὲς (nair) και τοὺς σουμπασήδες και τοὺς λοιποὺς ἐμποδίζουν στὸ νὰ ἀγοράσουν γιὰ δικό τους λογαριασμό, μὲ χρήματά τους, σιτηρὰ και λοιπές προμήθειες, σύμφωνα μὲ τίς ἀπαιτήσεις τῶν τιμημένων διαταγμάτων, ποὺ ἀναφέρθηκαν».

Στὸ σημεῖο αὐτό, ἐπειδὴ ἐζήτησαν τιμημένο διάταγμά μου, διατάσσω: «Ὅταν οἱ ἄπιστοι τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἀναφέρθηκε, φθάνουν στὶς πόλεις τοῦ καθενὸς ἀπὸ σᾶς και θέλουν νὰ ἀγοράσουν γιὰ τοὺς ἴδιους μὲ χρήματά τους ἀρκετὴ ποσότητα σιτηρῶν και ὄσπριων και ἄλλων προμηθειῶν, νὰ ἐμποδίσετε και νὰ ἀποκρούσετε ἂν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τοποτηρητὲς και τοὺς σουμπασήδες και τοὺς λοιποὺς ἐμποδίζουν. Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω τιμημένα διατάγματα, τοῦ παπποῦ μου και τοῦ πατέρα μου — ἃς φωτίζη ὁ Θεὸς τοὺς τάφους τους — νὰ τοὺς ἀφήνετε νὰ ἀγοράζουν γιὰ τοὺς ἴδιους μὲ ἐπαρκὴ ποσότητα χρημάτων. Στὸ σημεῖο αὐτό νὰ ἐμποδίσετε ὅσους θέλουν νὰ τοὺς ἐμποδίζουν ὅσους δὲν ὑποτάσσονται και ἀντιστέκονται νὰ γράψετε και νὰ τοὺς ἀναφέρετε. Αὐτὰ νὰ ἔχετε ὑπόψη. Νὰ πιστέψετε στὸ τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε κατὰ τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ μηνὸς Ραμαζὰν τοῦ ἔτους 928.

Στὸ στρατόπεδο τῆς νήσου Ρόδος.

ΣΧΟΛΙΑ: Τὸ φερμάνι αὐτὸ ἔχει ἐκδοθῆ συγχρόνως και στὸ ἴδιο μέρος μὲ τὸ ἀκόλουθο ἀρ. 11.

Οἱ καδῆδες τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται, εἶναι οἱ καδῆδες τῆς δυτικῆς Μικρασίας. Κυρίως θὰ εἶναι οἱ καδῆδες τῶν Παλατιῶν και τοῦ Θεολόγου, τῶν δύο δηλαδὴ πόλεων, μὲ τίς ὁποῖες εἶχε σχέσεις ἡ Πάτμος, καθὼς δείχνουν και ἄλλα ἔγγραφα.

Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ παλαιότερου ἐγγράφου — ἀρ. 9 — ἐνισχύει τὴν εἰκασία, ποὺ διατυπώσαμε παραπάνω στὴ σελ. 204, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἡγούμενος ζήτησε τότε πρόφαση γιὰ νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ στρατόπεδο τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεπῆ στὴ Ρόδο. Μποροῦμε τουλάχιστο νὰ ὑποθέσουμε πὼς μὲ τὴν πρόφαση ὅτι χρειαζόταν ἓνα φερμάνι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο, ποὺ τοῦ εἶχε χορηγηθῆ πρὶν ἀπὸ ὀκτῶ περίπου μῆνες στὴν Κωνσταντινούπολη, κατόρθωσε νὰ παρατείνῃ τὴν παραμονὴ του στὸ στρατόπεδο τοῦ Σουλτάνου. Ὑπενθυμίζω πὼς εἶχε μείνει ἐκεῖ σαρανταδύο μέρες (σελ. 203). Ἐξηγεῖται ἄραγε ἔτσι ἡ ἐκδοσὴ δύο ὁμοίων ἐγγράφων μέσα σὲ τόσο σύντομο χρονικὸ διάστημα; Γιὰ ἄλλα σχόλια βλ. σελ. 199.

Μνημονευόμενα ἔγγραφα: Φερμάνια τοῦ Βαγιαζήτ Β' και Σελῆμ Α', ποὺ διατάσσουν νὰ μὴν ἐμποδίζη κανεὶς τοὺς Πατμιῶτες κατὰ τὴν ἀγορὰ σιτηρῶν, ὄσπριων και ἄλλων προμηθειῶν (στ. 2 - 4). Δὲν σώζονται σήμερα στὸ ἀρχεῖο τῆς Μονῆς.

11. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΕΪΜΑΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΗ

928, 11-20 Ραμαζάν : 1522, 4-13 Αύγουςτου

Ο καθής τῶν Παλατίων διατάσσεται νά προστατέψη τοὺς Πατμιῶτες ἀπὸ βιαιοπραγίες.

Πρωτότυπο. Χαρτί 0,43×0,19. Μελάνη μαύρη με χρυσόσκονη. Κατάσταση καλή. Στην πίσω ἐπιφάνεια σημεῖωμα τοῦ ΙΖ' αἰ.: διὰ τοὺς ἀβάνιδες ὁποῦ συγκωφαντοῦν τοὺς Πατμίους διὰ χρέους καὶ τὰ τοιαῦτα. Φωτ. 25.

هو

سليمان شاه بن سليم شاه خان
المظفر دائماً

منفخر القضاة و الحكام معدن المنضل و الكلام ولانا بلاط قاضيسی دام فضله
توقيع رفيع همايون واصل ||² اوليجاق معلوم اولاكه حاليا تحت قضاكده
اولان بطنوس اطاسي ديمكله معروف اطاكافلري ||³ جانبندن دركاه سعادت دست
كاهمده شويله عرض اولندي كه بعض كمنه لر اطايه كچوب داخي ||⁴ كافرلرينه
انواع افترالر ايدوب و خلاف شرع و قانون فلان كافر بو اطادنذر ||⁵ بزه ديني
واردر ديو جلب مال ايتمك ايچون بي وجه كافرلري دوتوب تعدّي ايدرلرايمش
||⁶ امدى بيوردوم كه حكم شريف واجب الاتباعم و اريجاق كوره سز داخي
شويلكه ذكر اولنان ||⁷ اطايه بعض مصلحتي اولميان كمنه لر كچوب كافرلرينه
بي وجه دخل و تعدّي ايلدوكلري واقع ايسه ||⁸ و آخرك بورجندن اوتوري بونلري
دوتوب اينجندوكي محقق ايسه منع و دفع ادوب آخروك ||⁹ بورجندن اوتوري
خلاف شرع و قانون بونلري دوتدورميه سز بورجلو كم ايسه ||¹⁰ بورجين اندن
طلب اتدوره سز خلاف شرع و قانون ذكر اولنان اطاكافرلرينه ||¹¹ كمنه دخل
و تعدّي اتدورميه سز ايتمك استرلريسه سكيديوب اسلميوب تمرّد و عناد ايدرلرسه
||¹² يازوب عرض ايليه سز بر دورلو داخي ايلميوپ تكرر شكايته كلملو ايلميه سز
و بعد النظر ||¹³ بو حكم همايونمي اللرنده ابقا ادوب علامت شريفه اعتماد
قلاسر تحريراً في اواسط ||¹⁴ شهر رمضان المبارك سنه ثمان و عشرين و تسعمائه

بيورت

جزيره ردوس

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Σουλεϊμάν-σάχ, γιός τοῦ Σελήμ-σάχ-χάν, πάντοτε νικητής.

Τὸ καύχημα τῶν κριτῶν καὶ τῶν δικαστῶν, τὸ μεταλλεῖο ἀρετῆς καὶ θεολογίας, ὁ κύριός μας, ὁ καθῆς τῶν Παλατιῶν — ἄς διαρκέσῃ ἢ ἀρετὴ του.

Μὲ τὴν ἀφιξὴ τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑψηλῆς γραφῆς ἄς γίνῃ γνωστό, ὅτι τώρα ἔγινε ἡ ἐξῆς ἀναφορὰ πρὸς τὴν εὐτυχισμένη Πύλη μου ἐκ μέρους τῶν ἀπίστων τοῦ νησιοῦ τοῦ γνωστοῦ μὲ τὸ ὄνομα Πάτμος, τὸ ὁποῖο βρίσκεται στὴν δικαιοδοσίᾳ σου. Μερικοὶ ἄνθρωποι διαπεραιώθηκαν στὸ νησί καί, ἀντίθετα στὸν ἱερό καὶ τὸν κοσμικὸ νόμο, ἔπιασαν τοὺς ἀπίστους χωρὶς λόγο καὶ ἄσκησαν βιαιοπραγία, μὲ σκοπὸ νὰ ἀποκομίσουν πράγματα, συκοφαντώντας μὲ διαφόρους τρόπους τοὺς ἐκεῖ ἀπίστους καὶ λέγοντας «ὁ τάδε ἄπιστος εἶναι ἀπὸ αὐτὸ τὸ νησί καὶ μᾶς χρωστᾷ».

Τώρα διέταξα: Μόλις φθάσει τὸ τιμημένο μου διάταγμα, ποὺ τοῦ πρέπει ὑποταγή, νὰ φροντίσετε, ἂν πραγματικὰ διαπεραιώθηκαν στὸ νησί, ποὺ ἀναφέρθηκε, ἄνθρωποι, ποὺ δὲν ἔχουν δουλειὰ ἐκεῖ καὶ ποὺ, χωρὶς λόγο, ἄσκησαν καταπίεση καὶ βιαιοπραγία ἐναντίον τῶν ἐκεῖ ἀπίστων, καὶ ἂν εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι τοὺς ἔπιασαν καὶ τοὺς κακοποίησαν, ἄλλον γιὰ χρέος ἄλλου, νὰ τοὺς ἐμποδίσετε καὶ νὰ τοὺς ἀποκρούσετε. Νὰ μὴν ἀφήσετε νὰ πιάνουν, ἀντίθετα στὸν ἱερό καὶ κοσμικὸ νόμο, ἄλλον γιὰ χρέος ἄλλου. "Ἄν ὑπάρχῃ κανένας χρωστής νὰ βάλετε νὰ ἀπευθύνονται σ' αὐτὸν γιὰ τὸ χρέος. Νὰ μὴν ἀφήσετε νὰ ἀσκοῦν καταπίεση καὶ βιαιοπραγία ἐναντίον τῶν ἀπίστων τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἀναφέρθηκε, ἀντίθετα στὸν ἱερό καὶ κοσμικὸ νόμο. "Ἄν θέλουν νὰ ἀσκοῦν, νὰ τοὺς ἐπιβάλετε ἡσυχία. "Ἄν ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ποὺ χωρὶς νὰ συνετισθοῦν ἐπιμένουν καὶ ἀντιστέκονται, νὰ γράψετε καὶ νὰ τοὺς ἀναφέρετε. Καὶ νὰ μὴν ἐνεργήσετε διαφορετικά. Νὰ μὴν ἀφήσετε νὰ χρειασθῇ νὰ προσέλθουν καὶ πάλι γιὰ νὰ παραπονεθοῦν. Καὶ ἀφοῦ τὸ λάβετε ὑπόψη νὰ ἀφήσετε τοῦτο τὸ αὐτοκρατορικὸ μου διάταγμα στὰ χέρια τους. Νὰ πιστέψετε στὸ τιμημένο μου σύμβολο.

Γράφηκε κατὰ τὸ δεύτερο δεκαήμερο τοῦ εὐλογημένου μηνὸς Ραμαζάν τοῦ ἔτους 928.

Στὸ στρατόπεδο τῆς νήσου Ρόδος.

ΣΧΟΛΙΑ: Γιὰ τὸ φερμάνι καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐκδόσή του βλ. παραπάνω σελ. 199, 203 - 204 καὶ 228.

**ΤΕΣΣΑΡΑ ΑΓΝΩΣΤΑ ΡΩΣΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ
ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΝ ΜΗΛΩ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
(1656 - 1705)**

Εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀπόκεινται ἔγγραφα Ρωσικά, Βλαχικά, Ἰβηρικά, τὰ ὅποια κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους, συνεχίζοντες τὴν Βυζαντινὴν παράδοσιν, ἀπέλυσαν κατὰ καιροὺς οἱ ἡγεμόνες τῆς Ρωσίας, Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, Γεωργίας, ὑπὲρ τῆς Μονῆς Πάτμου, μετοχίων αὐτῆς ἢ Πατμίων ἰδιωτῶν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ἀνέκδοτα καὶ κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῶν μέρος ἄγνωστα μέχρι τοῦδε, ἀνευρέθησαν καὶ ἐταξινομήθησαν κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν εἰς Πάτμον ἀποστολὰς τῶν ἐτῶν 1961, 1962, 1963, 1964¹. Ταῦτα ἀποτελοῦν πηγὴν σπουδαίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ὀρθοδόξων Ἑλληνικῶν μονῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ διὰ τὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῶν ὁμοδόξων ἐθνῶν.

Μεταξὺ τῶν ξενογλώσσων τούτων ἀρχεῖακῶν κειμένων συγκαταλέγονται καὶ τέσσαρα ἔγγραφα τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορικῆς Γραμματείας ὑπὲρ τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου, τὰ ὅποια εἶναι καὶ τὰ παλαιότερα σωζόμενα Ρωσικά ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς, χρονολογούμενα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1656 - 1705. Τὰ ἔγγραφα αὐτὰ δύνανται πολλὰ νὰ διδάξουν περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας ἔναντι τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ἐπειδὴ δὲ ἐλάχισται εἶναι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ σχετικαὶ πηγαί, τὰ κείμενα ταῦτα ἀποκτοῦν ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν.

Κατωτέρω παρέχομεν διπλωματικὴν περιγραφὴν καὶ περίληψιν τῶν ἐγγράφων, ὡς καὶ ἱστορικὸν σχολιασμόν.

1. Βλ. τὰς ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν καθηγητοῦ Δ. Ἀ. Ζακυθηνοῦ, *Ἐκθέσεις Πραγμαμένων*, ἐν Ἐπετηρίδι Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν, τόμ. 3 (1961), Ἀθῆναι 1962, σελ. 83, τόμ. 4 (1962), Ἀθῆναι 1963, σελ. 67, τόμ. 5 (1963), Ἀθῆναι 1964, σελ. 77.

Α' ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

1. ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΜΙΧΑΗΛΟΒΙΤΣ

žalovalnaja gramota (στ. 12, 27) **13 Μαρτίου 7164 (= 1656)**

‘Ο αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς παραχωρεῖ εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐν Μήλω Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἄδειαν ἐλευθέρας εἰσόδου εἰς τὸ Ρωσικὸν Κράτος «δι’ ἐλεημοσύνην».

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ: 1) *Πρωτότυπον* (Ἀρχεῖον Πάτμου ἀρ. 5). Δύο φύλλα (ἠνωμένα εἰς τὸ κάτω τμήμα διὰ μηρίνου), ἐκ χάρτου περγαμνοειδοῦς, χρώματος ὑπολεύκου· διαστ. ἐκάστου φύλλου $0,507 \times 0,399$. Ἀμφότερα ἀπολήγουν εἰς τρίγωνον σχήματος ἀνθεμίου, διαστ. $0,145 \times 0,275$ (βλ. Φωτ. 26), τὸ ὁποῖον ἀναδιπλοῦται ἐφ’ ἐκατέρας τῶν πλευρῶν ἀντιστοίχως καὶ διαπερᾶται διὰ τῆς συγκαταούσης τὴν σφραγίδα μηρίνου. Τὸ δεῦτερον φύλλον ἔχει ἐπικολληθῆ ἐπὶ μεταξίνου ὑφάσματος χρώματος πρασίνου.— Τὸ παρὸν ἔγγραφον ἐγράφη ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ ἐπὶ τοῦ ἄνω τμήματος τῆς δευτέρας σελίδος· διαστάσεις γεγραμμ. μέρους: α) $0,367 \times 0,302$, β) $0,040 \times 0,190$. Στίχοι 29+2.— Ἐπίτιτλον μετὰ περιτέχνου διακοσμῆσεως καὶ στέμματος εἰς τὸ μέσον· ἡ πρώτη λέξις (*Božieju*) καλλιτεχνικῶς διακεκοσμημένη. — Μελάνη κειμένου μαύρη· χρυσῆ εἰς ἐπίτιτλον, πρώτην λέξιν, πρῶτον καὶ ἥμισυ δευτέρου στίχου¹. — Τρεῖς ὀριζόντιοι καὶ δύο κάθετοι διπλώσεις· ἕχνη πέντε παλαιότερων ὀριζοντίων διπλώσεων. — Διατήρησις πολλὴ καλῆ· μικραὶ σχισμαὶ εἰς τὰς διπλώσεις (βλ. στ. 11 καὶ 24). — Γραφὴ γραμμικὴ IZ’ αἰ.². Πολλαὶ συντομογραφίαι ἰδίαι εἰς τίτλους καὶ ὄρους.

Τοῦ ἔγγραφου σφύζεται ἡ σφραγίς, ἀπρωρημένη ἐκ μηρίνου μεταξίνης, χρώματος ἐρυθροῦ καὶ χρυσοῦ, μήκους 0,440, τῆς ὁποίας αἰ δύο πλεξίδες ἀπολήγουν εἰς θυσάνους. Ἡ σφραγίς, ἐξ ἐρυθροῦ ἰσπανικοῦ κηροῦ,

1. Περὶ τῆς χρήσεως χρυσοῦς μελάνης ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορικῆς Γραμματείας βλ. L. V. Čerernin, *Russkaja Paleografija*, Μόσχα 1956, σελ. 350. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ βασικὴν περὶ Ρωσικῆς Παλαιογραφίας καὶ Διπλωματικῆς μελέτην, εἰς τὴν ὁποίαν συγκεντροῦνται ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ θέματος ἐπιτεύγματα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.— Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τοὺς καθηγητὰς L. V. Čerernin καὶ A. F. Miller, διὰ τὰς πολυτίμους περὶ τῶν παρόντων ἐγγράφων διευκρινήσεις τὰς ὁποίας εὐηρεστήθησαν νὰ παράσχουν εἰς ἐμέ.

2. Πρβλ. L. Čerernin, *Russkaja Paleografija*, σελ. 365 κέ. καὶ σχετικὸς πίνακας.

διαμ. 0,057, διατηρεῖται πολὺ καλῶς, πλὴν τῆς κύκλω ἐπιγραφῆς ἢ ὁποῖα ἔχει κατὰ μέγα μέρος φθαρῆ· ἐμπροσθία πλευρά: εἰς τὸ κέντρον ὁ ἅγιος Γεώργιος φονεύων τὸν δράκοντα¹, περίξ ἢ ἐπιγραφή: [B]oźieju Milost[iju] Velikii G[osu]dar' i Velikii Knjaz' Alekseï Michailov[ič] (= 'Ἐλέφ Θεοῦ Μέγας Ἡγεμῶν καὶ Μέγας Δούξ Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς)· ὀπισθία πλευρά: εἰς τὸ μέσον δικέφαλος ἀετὸς φέρων εἰς τὸ κέντρον καὶ ἐφ' ἐκάστης κεφαλῆς στέμμα, περίξ ἢ ἐπιγραφή: [Vsea] Vel[ikiija i Malyja i Belyja] Rosii Samoderžec (= Πάσης Μεγάλης καὶ Μικρᾶς καὶ Λευκῆς Ρωσίας αὐτοκράτωρ).

Σ η μ ε ι ὠ μ α τ α (ἐλληνιστί): α) Εἰς ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν, διὰ χειρὸς ΙΘ' αἰ., ὁ ἐλληνικὸς ἀριθμὸς α' ², β) ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ἀνθεμωτῆς ἀπολήξεως ἀριθμητικὴ προᾶξις, διὰ χειρὸς ΙΘ' αἰ.:

7352

7164

188³

γ) ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἀνθεμωτῆς ἀπολήξεως, διὰ χειρὸς ΙΗ' αἰ.: Χρυσόβουλον τῆς ρωσίας τοῦ βασιλέως ἀλεξίου Θεοδώρου (ἡ τελευταία λέξις ἔχει διαγραφῆ, ἀνωθεν αὐτῆς διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς ἢ λ. Μιχαήλ)⁴.

2) Ἀντίγραφον ΙΗ' αἰ. (Ἀρχεῖον Πάτμου ἀρ. 38). Τετράφυλλον (δύο φύλλα, ἄλλοτε ἠνωμένα διὰ νήματος, τοῦ ὁποῖου σφίζονται ἴχνη εἰς τὸ ἄνω μέρος), ἐκ χάρτου πορώδους, χρώματος ὑπολευκοῦ· διαστ. ἐκάστου φύλλου 0,315 × 0,212. Τὸ παρὸν ἔγγραφο ἐγράφη ἐπὶ τῶν σελ. 1 - 2· διαστ. γεγραμμ. μέρους α) 0,254 × 0,174 καὶ β) 0,258 × 0,167. Μελάνη μαύρη· εἰς ἐπίτιτλον καστανόχρους. Τρεῖς ὀριζόντιοι διπλώσεις. Διατήρησις πολὺ καλή: μικραὶ σχισμαὶ εἰς τὰ ἄκρα καὶ τὰς διπλώσεις. Τρία σ η μ ε ι ὠ μ α τ α γεγραμμένα διὰ τῆς χειρὸς, ἢ ὁποῖα κατέγραψεν εἰς τὰς σελ. 5 - 7 τοῦ αὐτοῦ τετραφύλλου τὰς ἀντιστοιχοῦς μεταφράσεις (βλ. κατωτέρω § 3): α) ἀνωθεν τοῦ ἐγγράφου: χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως τῆς μοσχοβίας ἀλεξίου τοῦ Μιχαήλ, β) εἰς τὴν

1. Περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ ἁγίου Γεωργίου εἰς τὰς Ρωσικὰς σφραγίδας βλ. G. Alef, *The Adoption of the Muscovite Two-Headed Eagle: a Discordant View*, *Speculum* 41/1 (Ἰαν. 1966), σελ. 1 - 2 καὶ ὑποσ. 1. Τὴν μελέτην τῶν E. I. Kamenseva - N. V. Ustjugov, *Russkaja sfragistika i geraldika*, Μόσχα 1963, δὲν ἠδυνήθη νὰ συμβουλευθῶ.

2. Καὶ τὰ τέσσαρα ἔγγραφα φέρουν εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, τοὺς ἐλληνικοὺς ἀριθμοὺς α', β', γ', δ', κατὰ τὴν σειρὰν ἢ ὁποῖα εἶναι καὶ ἡ πραγματικὴ χρονολογικὴ σειρὰ ἀπολύσεώς των. Ἐκ τῆς γενομένης ἀντιβολῆς συνάγεται ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ἢ ὁποῖα κατέγραψε τὰς μεταφράσεις τοῦ ΙΘ' αἰ. τῶν τριῶν πρώτων ἐγγράφων (βλ. σχετικῶς κατωτέρω, σελ. 234, 236, 238).

3. Βλ. σχετικῶς κατωτέρω, σελ. 256 καὶ ὑποσ. 2.

4. Τὸ ἀρχικὸν λάθος τοῦ γραφέως τοῦ ΙΗ' αἰ. ὀφείλεται προφανῶς εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπὶ τοῦ νώτου τοῦ ἐγγράφου τοῦ τσάρου Ἀ λ ε ξ ί ο υ Μ ι χ α ή λ ο β ι τ ς ἦτο γεγραμμένον τὸ ἔγγραφο τοῦ υἱοῦ τούτου Θεοδώρου.

σελ. 4: τὰ χρυσόβουλλα ὁποῦ | ἔχει τὸ μοναστήριον τῆς | πάτμου ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς | τῆς μωσχοβίας, γ) εἰς τὴν σελ. 8: τὰ παρόντα χρυσόβουλλα τῆς μωσχοβίας τὰ ἐμεταγλώττησεν | ἀπὸ τὸ μωσχοβικὸν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν ὁ μακαριώτ(α)τος Ἰπεκίου ὁ φωκανὰς ¹ | κὺρ Γαβριήλ ἐλθὼν εἰς τὴν πάτμον ἐξόριστος ² | εἰς τ(ὰς) 1757 - μαρτίου - κγ'.

3) *Μετάφρασις* ΙΗ' αἰ., οὐχὶ πάντοτε ὀρθῆ ('Αρχεῖον Πάτμου ἀρ. 38, σελ. 5 - 6: βλ. περιγραφὴν ἀνωτέρω § 2). Γεγραμμένον μέρος 0,260 × 0,160 καὶ 0,205 × 0,145. Μελάνη καστανόχρους· χεῖρ ΙΗ' αἰ., τὴν ὁποίαν ταυτίζομεν πρὸς τὴν τῶν ἐν § 2 μνημονευθέντων σημειωμάτων.

4) *Μετάφρασις* ΙΘ' αἰ. ('Αρχεῖον Πάτμου ἀρ. 29). Τετράφυλλον ἐκ χάρτου δυτικῶ, χρώματος ὑπολεύκου, διαστ. 0,300 × 0,205. Ἡ μετάφρασις τοῦ παρόντος ἐγγράφου εἰς σελ. 1 - 2. Μελάνη καστανόχρους· χεῖρ ΙΘ' αἰ., ἡ αὐτὴ ἢ ὁποία ἐσημείωσεν εἰς τὰ πρωτότυπα ἐγγραφα τοὺς ἑλληνικοὺς ἀριθμοὺς α', β', γ', δ' (βλ. ἀνωτέρω, σελ. 233 ὑποσ. 2). Ἐν ἀρχῇ ὁ τίτλος: *Μετάφρασις τῶν (Χρυσοβούλλων) Γραμμάτων, τῶν Εὐσεβεστάτων Βασιλέων τῆς Ρωσσίας Ἀλεξίου Μιχαηλίδου καὶ Θεοδώρου Ἀλεξιάδου, σωζομένων ἐν τῇ κατὰ Πάτμον Ἱερῶ Μονῇ τοῦ Θεολόγου.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ: Ὁ Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς, ἐλέφ Θεοῦ αὐτοκράτωρ Πάσης Μεγάλης, Μικρᾶς καὶ Λευκῆς Ρωσίας ³ (ἀκολουθοῦν οἱ τίτλοι, στ. 1 - 10), εἰσακούει τὴν αἴτησιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰακώβου καὶ τῆς σὺν

1. Αἱ λ. ὁ φωκανὰς προσετέθησαν μεταγενεστέρως δι' ἄλλης χειρός.

2. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τοῦ «πατριάρχου» Ἰπεκίου Γαβριήλ τοῦ Γ', πρώην ἀρχιεπισκόπου Νύσσης. Οὗτος προέστη τῆς Ἐκκλησίας Ἰπεκίου κατὰ τὰ ἔτη 1753 - 1754, ἐξεδιώχθη ἀκολούθως καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑδραν του τὴν 1ην Αὐγούστου 1757: βλ. Δ. Ἀ. Ζ α κ υ θ η ν ο ὕ, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀρχιδος καὶ Ἰπεκίου*, Μακεδονικὰ 1 (1940), κυρίως σελ. 451, 455. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ διάστημα μεταξύ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἀρχιερατείας του (1754 - 1757) ὁ Γαβριήλ μετέβη ἐξόριστος εἰς Πάτμον, γεγονός τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο ἄλλοθεν γνωστόν.

3. Ἡ Μικρὰ καὶ Λευκὴ Ρωσία προσηρτήθησαν εἰς τὸ Ρωσικὸν Κράτος κατὰ τὸν μεταξύ Πολωνίας καὶ Ρωσίας πόλεμον τοῦ 1654 - 56. Μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1672 - 1681) ἡ Ρωσία κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν περιοχὴν ταύτην μέχρι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δνειπέρου συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Κιέβου. Περὶ τῆς Λευκῆς Ρωσίας (Belorussija) μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰ. βλ. *Očerki istorii SSSR. Period feodalizma, konec XV v. - načalo XVII v.* (=Στοιχεῖα Ἱστορίας τῆς ΕΣΣΔ. Ἡ περίοδος τῆς Φεουδαρχίας, τέλη ΙΕ' - ἀρχαὶ ΙΖ' αἰ.), Μόσχα ('Ακαδημία τῶν Ἐπιστημῶν) 1955, σελ. 736 κέ. Πρβλ. καὶ Α. Κ. Κ α σ ι μ ε ν κ ο, *Iz istorii Russko-ukrainskich ezaimootnošenij v 1651 g.* (=Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Ρωσο-ουκρανικῶν σχέσεων κατὰ τὸ ἔτος 1651), ἐν *Problemy obščestvenno-političeskoj istorii Rossii i Slavjanskich stran* (=Προβλήματα κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ρωσίας καὶ τῶν Σλαβικῶν χωρῶν), Μόσχα 1963, σελ. 253 - 259.

αὐτῶ ἀδελφότητος «τῆς κατὰ τὰ μέρη τῆς Ἀσπρης Θαλάσσης¹ ἐν τῇ νήσῳ Μήλω Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου» (*Vorplošeniija Presojatoj Bogorodicy*) περὶ παραχωρήσεως εὐεργετικοῦ Γράμματος (*žalovalniju gramotu*), δυνάμει τοῦ ὁποίου θὰ δύνανται νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ Μοσχοβιτικὸν Κράτος «δι' ἐλεημοσύνην» (*dlja milostini*) (στ. 10 - 13). Κατὰ ταῦτα, ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τοῦ παρόντος ἐγγράφου παραχωρεῖ εἰς αὐτοὺς καὶ τοὺς μετ' αὐτοὺς ἀρχιμανδρίτας καὶ ἀδελφοὺς τὴν σχετικὴν ἄδειαν καὶ διατάσσει, ὅπως οἱ διοικηταὶ καὶ κρατικοὶ ὑπάλληλοι τῶν Οὐκρανικῶν πόλεων² (*ukrajnnych gorodon bojarom i soenodam i vsjakim prikaznym ljudem*) ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς νὰ εἰσέρχωνται εἰς Μόσχαν καὶ νὰ ἀπέρχωνται ἐλευθέρως, παρέχοντες τὰς ἀναγκαίαις τροφὰς καὶ ἀμάξας. Δύνανται δὲ νὰ προσέρχωνται ἀνά ἑπταετίαν τρεῖς ἢ τέσσαρες πατέρες μετὰ τῶν ὑπηρετῶν των, κατὰ δὲ τὴν ἀναχώρησίν των ἐκ Ρωσίας εἰς οὐδένα ὑπόκεινται δασμὸν. Ἐάν τις ἀδικήσῃ αὐτοὺς ἢ ὑπεξαίρεσῃ τι αὐτῶν θὰ τιμωρῆται καὶ θὰ ὑποχρεοῦται νὰ ἀποζημιώσῃ τούτους εἰς τὸ διπλάσιον. Ἐξ ἄλλου, ἀπαγορεύεται εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς νὰ εἰσάγουν ἢ ἐξάγουν ἄλλους ἀντὶ τῶν ἰδίων «μοναχοῦς, ὑπηρέτας ἢ ἱππους».

Ἐξεδόθη τὸ βασιλικὸν Γράμμα ἐν Μόσχᾳ ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου Ἰρξδ', μηνὶ Μαρτίῳ ιγ'.

Ἀντὶ ὑπογραφῆς ἢ σφραγίς.

Εἰς σελ. 2 οἱ τίτλοι τοῦ ἐκδίδοντος τὸ παρὸν ἔγγραφον ἡγεμόνος.

Ἀρχεται: *Božieju m(i)l(os)tiju My Velikii G(osu)d(a)r' C(a)r' i Velikii Kn(ja)z' Aleksej Michajlovič... Požalovaliesmja belomorskija strany ostrova Milja...*

2. ΕΥΕΡΓΕΤΙΚΟΝ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΛΕΞΕΓΙΕΒΙΤΣ

žalovalnaja gramota (στ. 8, 12) **8 Φεβρουαρίου 7184 (= 1676)**

ἽΟ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Θεόδωρος Ἀλεξέγιεβιτς ἀνανεώνει τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός του παραχωρηθεῖσαν εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐν Μήλω Μονῆς τῆς

1. Ἀσπρη Θάλασσα ἐκαλεῖτο, ὡς γνωστὸν, κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ Αἰγαῖον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Μαύρην Θάλασσαν (= Εὐξείνιον Πόντον). Πότε ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦτο, δὲν ἔχει ἀκριβῶς καθορισθῆ: βλ. Κ. Ἀ μ ά ν τ ο υ, *Γεωγραφικὰ ὀνόματα*, ΕΕΒΣ 28 (1958), σελ. 3 - 4. Πρβλ. Δ. Ἀ. Ζ α κ υ θ η ν ο ῦ, *Κατάλογος τῆς Συλλογῆς Περικλέους Ζερλέντη*, ΕΕΒΣ 13 (1937), σελ. 267 - 268, 269 (ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1768, 1774, 1806, 1809) κ.ἄ.

2. Οὐκρανία (ἢ λ. σημαίνει ρωσιστὶ ἀκραία, σινοριακή) εἶναι ἑτέρα ὀνομασία τῆς Μικρᾶς Ρωσίας: βλ. προχείρως *Očerki istorii SSSR*, ἐνθ' ἄνωτ, σελ. 710 κέ

Θεοτόκου ἄδειαν ἐλευθέρας εἰσόδου καὶ περιοδείας εἰς τὸ Κράτος τῆς Μοσχοβίας «δι' ἐλεημοσύνην».

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ: 1) Πρωτότυπον, γεγραμμένον ἐπὶ τοῦ νώτου (σελ. 2) τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου: βλ. περιγραφὴν ἄνωτέρω, σελ. 232 - 233. Διαστ. γεγραμμ. μέρους: 0,06(-0,07)×0,19. Μελάνη μαύρη. Στίχοι 13.— Διατήρησις πολὺ καλή: μικρὰ σχισμὴ ἐκ τῆς διπλώσεως (βλ. στ. 5 - 6).— Γραφὴ ἐπισεσυρμένη. Συντομογραφίαι ἰδίαι εἰς τοὺς ὄρους (βλ. Φωτ. 27).

Σ η μ ε ι ὶ μ α τ α: Εἰς ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν διὰ χειρὸς ΙΘ' αἰ. ὁ ἐλληνικὸς ἀριθμὸς β' ¹.

2) Ἀντίγραφον ΙΗ' αἰ., γεγραμμένον εἰς σελ. 3 τετραφύλλου, εὐθὺς μετὰ τὸ ἀντίστοιχον ἀντίγραφον τοῦ πρώτου ἐγγράφου (Ἀρχεῖον Πάτμου ἀρ. 38: βλ. ἄνωτέρω, σελ. 233 περιγραφὴν). Ἄνω, διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς, ἢ σημείωσις: τὸ δευτέρ(ον) χρυσόβολ(ον) τοῦ βασιλέως Θεοδώρου: ζρπδ', καὶ δι' ἑτέρας χειρὸς ΙΘ' αἰ. συμπληροῦται: υἱοῦ τοῦ αὐτοῦ Ἀλεξίου.

3) Μετάφρασις ΙΗ' αἰ. (οὐχὶ πάντοτε ὀρθή), γεγραμμένη εἰς σελ. 7 τοῦ ἄνωτέρω τετραφύλλου (Ἀρχεῖον Πάτμου ἀρ. 38), διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς ἢ ὅποια κατέγραψε τὴν ἀντίστοιχον μετάφρασιν τοῦ πρώτου ἐγγράφου.

4) Μετάφρασις ΙΘ' αἰ., γεγραμμένη εἰς σελ. 3 τοῦ τετραφύλλου (Ἀρχεῖον Πάτμου ἀρ. 29) εὐθὺς μετὰ τὴν ἀντίστοιχον μετάφρασιν τοῦ πρώτου ἐγγράφου (βλ. ἄνωτέρω, σελ. 234 περιγραφὴν).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ: Ἐν ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζρπδ', μηνὸς Φεβρουαρίου η'. Ὁ Θεόδωρος Ἀλεξέγιεβιτς, αὐτοκράτωρ Πάσης Μεγάλης, Μικρᾶς καὶ Λευκῆς Ρωσίας (ἀκολουθοῦν οἱ τίτλοι, στ. 1 - 4), λαβὼν γνῶσιν τοῦ εὐεργετικοῦ γράμματος τοῦ μακαρίτου πατρὸς του Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς, ἠδδόκησεν ὅπως ὑπογράψῃ τοῦτο (*podpisat'*) καὶ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀδελφοὺς τῆς ἐν τῇ νήσῳ Μήλω Μονῆς, ὅπως ἔρχωνται ἀνά ἐπταετίαν καὶ περιοδεύουν ἐλευθέρως εἰς τὸ Κράτος τῆς Μοσχοβίας «δι' ἐλεημοσύνην».

Ἵπογραφή: Djak Emeljan Ukraincov.

Ἄρχεται: *V leto ot sozdanija mira ζρπδ', m(e)s(ja)ca Fevralja v den η'. Presvetlejšii i vsemožnejšii velikii G(o)s(u)d(a)r' C(a)r' i velikii kn(ja)z' Fëodor Alekseevič... slušav sej žalovalnoj gramoty belomorskija strany ostrova Mila...*

1. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 233 ὑποσ. 2.

3. ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ Α΄

ukaz (velikogo gosudarja) (στ. 12, 30, 38) **23 Μαρτίου 1705**

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Πέτρος Ἀλεξέγιεβιτς δίδει ἐντολὴν εἰς τοὺς ἀρμοδίους ἀξιωματούχους, ὅπως ἐπιτρέψουν τὴν διέλευσιν καὶ ἔξοδον εἰς τοὺς «δι' ἔλεημοσύνην» εἰς Μόσχαν μεταβάντας μοναχοὺς τῆς ἐν Μήλω Μονῆς τῆς Θεοτόκου.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ: 1) Πρωτότυπον (Ἀρχεῖον Πάτμου ἀρ. 50). Δίφυλλον ἐκ χάρτου δυτικοῦ, χρώματος ὑπολεύκου, σχήματος ὀρθογωνίου. Διαστ. ἐκάστου φύλλου 0,330×0,210. Τὸ παρὸν ἔγγραφον ἔχει γραφῆ ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος· διαστ. γεγραμμένου μέρους 0,300×0,190. Στίχοι 39. Μελάνη μαύρη. Τρεῖς ὀριζόντιοι διπλώσεις. — Διατήρησις πολὺ καλή· σχισμαὶ τινες εἰς τὰ ἄκρα ἰδίᾳ κατὰ τὰς διπλώσεις, κηλίδες τινες ἐκ τῆς νοτίδος μὴ ἀλλοιοῦσαι τὸ κείμενον. — Γραφὴ λίαν ἐπιμεμελημένη μετὰ τῶν συνήθων βραχυγραφιῶν.

Προστετυπωμένη ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ ἐγγράφου καὶ καλύπτουσα τμήμα τῶν δύο τελευταίων στίχων τοῦ κειμένου, σφραγίς ἐκ μέλανος ἰσπανικοῦ κηροῦ, διαμ. 0,045, λίαν ἐφθαρμένη. Εἰς τὸ μέσον φέρει παράστασιν δικεφάλου ἀετοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐντὸς στηθαίου τὸν ἅγιον Γεώργιον φονεύοντα τὸν δράκοντα¹· περίξ ἐπιγραφὴ, νῦν παντελῶς κατεστραμμένη. Κάτωθεν τῆς σφραγίδος καὶ διαπερῶσα τὸ πρῶτον φύλλον, διέρχεται λωρὶς χαρτῶα πλάτους 0,005, ἡ ὁποία προφανῶς περιέδενε τὸ ἔγγραφον διπλούμενον· νῦν σφίζεται τμήμα αὐτῆς ἐκατέρωθεν τῆς σφραγίδος, μήκους 0,030 (ἀρ.) καὶ 0,042 (δεξ.) (βλ. Φωτ. 28 καὶ 29).

Σημειώματα (ἑλληνιστί): α) εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν διὰ χειρὸς ΙΘ' αἰ., ὁ ἑλληνικὸς ἀριθμὸς γ' ², β) εἰς τὴν τετάρτην σελίδα διὰ χειρὸς ΙΗ' αἰ.: τῆς ρουσίας, γ) εἰς τὴν αὐτὴν σελ. διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς ΙΗ' αἰ.: ἀπολυτικὸν γράμμα τοῦ παπᾶ | νικηφόρου στρατήγου | [..]ταν ἔφεραν | ἀπὸ τὴν μοσκοβίαν³, δ) εἰς τὴν αὐτὴν σελ. οἱ ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ 50 (ἀριθμὸς Ἀρχείου τῆς Μονῆς) καὶ 15 (βλ. Φωτ. 30).

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 233 ὑποσ. 1.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 233 ὑποσ. 2.

3. Παπᾶς Νικηφόρος: πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ μνημονευομένου εἰς τὸ αὐτὸ ἔγγραφον ἀρχιμανδρίτου τῆς ἐν Μήλω Μονῆς τῆς Θεοτόκου Νικηφόρου. — Στρατήγου· ἡ λ. ἐνταῦθα παρέχει προβλήματα· ὑποθέτομεν μετ' ἐπιφυλάξεως ὅτι πρόκειται περὶ

2) *Μετάφρασις* ΙΘ' αί., γεγραμμένη ἐπὶ τῆς σελ. 4 - 5 τοῦ τετραφύλλου ('Αρχεῖον Πάτμου ἀρ. 29), εὐθὺς μετὰ τὴν ἀντίστοιχον μετάφρασιν τοῦ α' καὶ β' ἐγγράφου (βλ. ἀνωτέρω, σελ. 234 περιγραφὴν).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ: Παρὰ τοῦ τσάρου Πέτρου Ἀλεξέγιεβιτς, αὐτοκράτορος Πάσης Μεγάλης καὶ Μικρᾶς καὶ Λευκῆς Ρωσίας (ἀναφέρονται οἱ τίτλοι, στ. 1 - 6) ἀνακοινοῦται πρὸς τοὺς βοεβόδας καὶ τοὺς κρατικούς ὑπαλλήλους (*príkaznym ljudem*) ἀπὸ τῆς βασιλευούσης πόλεως Μόσχας μέχρι Καλούγας, Μπολχόβ, Καράτσεβ, Σέβσκ¹ καὶ μέχρι τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ρωσίας (στ. 7 - 11) ὅτι, συμφώνως πρὸς τὸ παρὸν βασιλικὸν διάταγμα (*po našemu velikogo gosudarja ukazu*), ἀνεχώρησαν ἐκ Μόσχας ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν τῇ νήσῳ Μήλω Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου Νικηφόρος καὶ οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν εἷς ἱερεὺς, εἷς διάκονος, καὶ τρεῖς ὑπηρέται, οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει εἰς Μόσχαν «δι' ἐλεημοσύνην» (*o milostine*) (στ. 11 - 16). "Οθεν διατάσσονται οἱ κατὰ τόπους βοεβόδα καὶ κρατικοὶ ὑπάλληλοι, ὅπως ἐπιτρέψουν τὴν ἐλευθέραν διέλευσιν καὶ χορηγήσουν εἰς αὐτοὺς τὰς ἀναγκαίας πρὸς μετάβασιν ἀμάξας, ἐποπτεύσουν δέ, ὥστε οὐδεὶς, πλὴν τῶν προμνημονευθέντων συνοδοιπόρων τοῦ ἀρχιμανδρίτου, συνοδεύσῃ αὐτόν, οὔτε ἐκ τῶν ἄλλοδαπῶν, οὔτε ἐκ τῶν Σουηδῶν², οὔτε ἐκ τῶν Ρώσων (στ. 16 - 22)· ἐν ἐναντία περιπτώσει διατάσσονται οἱ ἀρμόδιοι ἀξιωματοῦχοι νὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ φυλακίζουν τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ διαφύγουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, νὰ ἀναφέρουν δὲ τοῦτο ἐγγράφως εἰς τὸν Ἀνώτατον Ἀρχοντα (στ. 22 - 27). Διατάσσεται δὲ ὁ στόλνικος καὶ βοεβόδας τοῦ Σέβσκ Μιχαήλ Θεοδώροβιτς Rtiščen³, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς εἰρημένους μοναχοὺς νὰ διέλθουν ἐκ τοῦ Σέβσκ πρὸς τὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ρωσίας. Ἐπίσης διατάσσεται ὁ Ἰβάν Στεπάνοβιτς

τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος τοῦ πατᾶ Νικηφόρου. — Τὸ ἐγγράφον χαρακτηρίζεται ὡς ἀπολυτικὸν γράμμα, διότι δι' αὐτοῦ παραχωρεῖται ἡ ἄδεια ἐξ ὀδοῦ (ἀπολύσεως) ἐκ τῆς Ρωσίας: πρβλ. καὶ κατωτέρω, σελ. 239 τὴν ἐπὶ τοῦ νότου διεύθυνσιν: *Projezžaja gramota* (= ταξιδιωτικὸν γράμμα).

1. Πρόκειται περὶ πόλεων κειμένων ΝΔ. τῆς Μόσχας καθ' ὁδὸν πρὸς Οὐκρανίαν: βλ. *Očerki istorii SSSR*, ἐνθ' ἀνωτ., χάρτας.

2. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐτέθη ὁ ὅρος οὗτος εἰς τὸ ἐγγράφον τοῦ ἔτους 1705 εἶναι προφανής: ὁ Πέτρος ὁ Μέγας εὗρισκετο, ἀπὸ τοῦ 1700, εἰς πόλεμον μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σουηδίας Καρόλου ΙΒ' καὶ ἐφοβεῖτο τὴν διείσδυσιν κατασκοπῶν τοῦ ἀντιπάλου του ἢ τὴν διαφυγὴν αἰχμαλώτων Σουηδῶν.

3. Τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Rtiščen ἦτο καὶ παλαιότερον γνωστόν: μεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰ. ὁ εὐγενὴς (boyarin) Rtiščen ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Νίκωνος, βλ. G. Welter, *Histoire de Russie des origines à nos jours*, Παρίσιοι 1949, σελ. 158, καὶ L. Černin, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 285.—Ὁ στρατηγὸς Μιχαήλ Θεοδώροβιτς Rtiščen τοῦ παρόντος ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1705, βοεβόδας τῆς πόλεως Σέβσκ, εἶναι προφανῶς ἀπόγονος τοῦ βογιάρου τῶν χρόνων τοῦ τσάρου Ἀλεξίου.

Μαζέπα¹, ἀρχηγός (*hetman*) τοῦ ἐκατέρωθεν τοῦ Δνειπέρου στρατοῦ καὶ ἱππότης τοῦ Τάγματος τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ὅπως ἐπιτρέψη τὴν ἔξοδον τούτων, συμφώνως πρὸς τὸ βασιλικὸν διάταγμα καὶ ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπίβλεψιν.

Ἐγράφη ἐν ἔτει ,αψε', Μαρτίου κγ'.

Σφραγίς

Ἄτελῶς (*bespošlin*)

Ἐπικυροῖ (*spravil*)

Ivan Gubin

Ἐπὶ τοῦ νότου ἢ ὑπογραφή: Djak Ivan Vωlkov † (βλ. Φωτ. 29)· καὶ εἰς τὴν σελ. 4 ἢ διεύθυνσις: *Projezžaja gramota Pales|tinskomu archimandrit(u)|is Posolskogo Prikaz(a)* (=Ταξιδιωτικὸν γράμμα εἰς τὸν Παλαιστίνιον ἀρχιμανδρίτην ἐκ τοῦ Γραφείου τῶν Ἐξωτερικῶν)² (βλ. Φωτ. 30).

1. Ὁ Ἰβάν Στεπάνοβιτς Μαζέπα (1644 - 1709), Πολωνὸς τὴν καταγωγὴν, διεκρίθη μεταξὺ τῶν Κοζάκων τῆς Οὐκρανίας, ἐγένετο βοηθὸς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Κοζάκων Ἰβάν Σαμουήλοβιτς, τῷ 1687 προήχθη εἰς ἀρχιστράτηγον (*hetman*), τῷ δὲ 1693 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀρχηγὸς τῆς περιοχῆς ταύτης. Κατὰ τὸν πόλεμον μετὰ τῆς Σουηδίας ἐπρόδωσε τὸν ἡγεμόνα του καὶ τῷ 1709, μετὰ τὴν μάχην τῆς Πολτάβας, ἠκολούθησε τὸν ἡττημένον βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον ΙΒ' εἰς Τουρκίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε: βλ. *W e l l e r*, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 199 καὶ *Bolsaja Sovetskaja Enciklopedija*, β' ἐκδ., 26 (1954), σελ. 69. Πρβλ. καὶ Σ π. Λάμπρου, Ὁ Μαζέππυς παρὰ τοῖς νέοις Ἑλλήσι, ἐν *Μικταὶ Σελίδες*, Ἀθήναι 1905, κυρίως σελ. 567 - 8.

2. Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ μνημονευομένου εἰς τὸ αὐτὸ ἔγγραφον ἀρχιμανδρίτου τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τῆς Θεοτόκου Νικηφόρου, εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς ρητῶς ἀναφέρει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔγγραφον, ἐδόθη ἄδεια διελύσεως καὶ ἐξόδου, δηλαδὴ τὸ παρὸν «ταξιδιωτικὸν γράμμα». — Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Νικηφόρου ὡς *Παλαιστίνιον* (*palestinskij*) παρέχει προβλήματα, διότι, ὡς γνωστὸν, ἡ νῆσος Μήλος ἀνήκειν ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως (βλ. Θ. Παπαδοπούλου, *Studies and Documents, relating to the Greek Church and People under Turkish Domination*, Βρυξέλλαι 1952, σελ. 119) καὶ ἐπομένως ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων δὲν εἶχε κανονικῶς οὐδεμίαν δικαιοδοσίαν ἐπ' αὐτῆς. Τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ συμβῆ μόνον εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Μηλιακὴ Μονὴ τῆς Θεοτόκου ἦτο μετόχιον τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ τὸ γεγονός οὐδέποτε μαρτυρεῖται· ἀντιθέτως ἀναφέρεται ἐπανειλημμένως κατὰ ἐκείνους τοὺς χρόνους ὡς μετόχιον τῆς Παλαιστίνης τὸ ἐν Μήλῳ «Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Σάββα μετὰ τῆς ἐνοριακῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων», τὸ ὁποῖον παρεχωρήθη ἐπὶ Ματθαίου Β' (1595, 1599 - 1602), ἐπεκυρώθη δὲ τῷ 1619, 1703 κέ.: βλ. σχετικῶς Ἀρχιμ. Κ α λ λ ι ν ῖ κ ο υ Δ ε λ ι κ ἄ ν η, *Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπείου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1574 - 1863)*, Κωνσταντινούπολις 1904, σελ. 339, 452 - 3. Προτείνομεν πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ὄρου *Παλαιστίνιον* δύο ὑποθέσεις: α) ὅτι ἐγράφη ἐκ παραδρομῆς ἢ λ. *palestinskomu*, πλεόν γνωστὴ εἰς τοὺς Ρώσους γραφεῖς, ἀντὶ τῆς λ. *pal'miskomu* (=Πατμίω): ἡ Μηλιακὴ Μονὴ τῆς Θεοτόκου ἦτο ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων μετόχιον τῆς Πάτμου, ὡς ὑποθέτομεν (βλ. κατωτέρω, σελ. 251 - 254), ἢ β) ὅτι ὁ ὑπηρετῶν ἐν Μήλῳ ἀρχιμανδρίτης Νικηφόρος κατήγετο ἐκ Παλαιστίνης.

"Архεται: *Božieju M(i)l(o)stiju Ot presvetlejšago i deržavneišago Velikogo G(osu)d(a)rja C(a)rja i Velikogo Kn(ja)zja Petra Alekseeviča... ot c(a)rstvuesšago velikogo grada Moskovy pogorodom dokalugi...*

4. ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ ΤΣΑΡΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΤΟΥ Α΄

ukaz (velikogo gosudarja) (στ. 18)

Ίούνιος 1705

Ἐὐ αὐτοκράτωρ Πέτρος Ἀλεξέγιεβιτς παρέχει εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐν Μήλω Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἄδειαν διελεύσεως τῶν ὀκτῶ μεταφορικῶν ἀμαξῶν των.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ: Πρωτότυπον (Ἀρχεῖον Πάτμου ἀρ. 56). Χάρτης δυτικός, λεπτός, χρώματος ὑπολεύκου, διαστ. 0,365 × 0,165. Γεγραμμένον μέρος 0,287 × 0,137. Στίχοι κειμένοι 21. Μελάνη μαύρη. Τέσσαρες ὀριζόντιοι διπλώσεις. — Διατήρησις πολὺ καλή: μικραὶ φθοραὶ εἰς τὰ ἄκρα καὶ τὰς διπλώσεις (βλ. στ. 7). — Γραφή οὐχὶ ἐπιμεμηλημένη, μετὰ τῶν συνήθων βραχυγραφιῶν (βλ. Φωτ. 31).

Προστετυπωμένη ἐπὶ τῶν δύο τελευταίων στίχων καὶ καλύπτουσα ἐν μέρει τὸ κείμενον, σφραγὶς ἐκ μέλανος ἰσπανικοῦ κηροῦ, διαμ. 0,045, ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου (βλ. σχετικὴν περιγραφὴν, ἀνωτέρω, σελ. 237), νῦν ἐφθαρμένη, ἣ δὲ πέριξ ἐπιγραφὴ τελείως κατεστραμμένη. Ὑπὸ τὴν σφραγιδα διέρχεται λωρὶς χαρτῶα, πλάτους 0,005, τῆς ὁποίας σφύζεται μικρὸν τμήμα ἐκατέρωθεν μήκους ἀρ. 0,030, δεξ. 0,045, καὶ ἣ ὁποία περιέδενε πιθανώτατα τὸ ἔγγραφο διπλούμενον.

Σημειώματα: α) εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν διὰ χειρὸς ΙΘ΄ αἰ., ὁ ἑλληνικὸς ἀριθμὸς δ' ¹ β) ἐπὶ τοῦ νώτου ὁ ἀριθμὸς Ἀρχείου τῆς Μονῆς 56.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ: Παρὰ τοῦ τσάρου Πέτρου Ἀλεξέγιεβιτς, Πάσης Μεγάλης καὶ Μικρᾶς καὶ Λευκῆς Ρωσίας αὐτοκράτορος (στ. 1 - 4), ἐκ Μόσχας καθ' ὁδὸν μέχρι Καλούγας, Μπολχόβ, Σέβσκ καὶ μέχρι τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ρωσίας (στ. 4 - 6) πρὸς οἰονδήποτε ἤθελε δοθῆ τὸ παρὸν (στ. 6 - 9): Εἰς τὸν ἐλθόντα ἐκ τῆς ἐν τῇ νήσῳ Μήλω Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀρχιμανδρίτην Νικηφόρον καὶ τοὺς συνοδοὺς αὐτοῦ ἐδόθη ἣ ἄδεια μεταφορᾶς ὀκτῶ μεταφορικῶν ἀμαξῶν ἀπὸ Μόσχας μέχρι τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ρωσίας (στ. 9 - 17), συμφώνως πρὸς τὸ παρὸν διάταγμα τὸ

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 233 ὑποσ. 2.

ὁποῖον ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ ἐκ τοῦ Γραφείου τῶν Ἐξωτερικῶν (*is Posolskogo Prikaza*), ἐν ἔτει ,αψε', μηνὶ Ἰουνίῳ [...].

Σφραγὶς

Ἄτελῶς (*bespošlin*)

νὰ ἀφεθοῦν ἐλευθεραὶ αἱ ἄμαξαι (*otrustit' podvody*)

ἔγραψε (*pisal*) Ivan Menšikov¹.

Ἐπὶ τοῦ νότου: α) ἡ ὑπογραφή: Djak Ivan Zolotuchin, β) διὰ τῆς αὐτῆς ὡς τὸ ἔγγραφο χεῖρὸς ἢ διεύθυνσις: *Progonov ot Moskvy domalorosiskich gorodov po KZ altyn na podvody* (=ἐλευθέρα διέλευσις ἐκ Μόσχας μέχρι τῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ρωσίας ἀνὰ 27 ἄλτιν² κατὰ ἄμαξαν), γ) ἡ ἐπικύρωσις: *spravil Stepan Emeljanov* (βλ. Φωτ. 32).

Ἄρχεται: *Ωt Velikogo G(o)s(u)d(a)rja C(a)rja i Velikogo | Kn(ja)zja Petra Alekseeviča... ot Moskvy podoroze dokalugi...*

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα, ἐκδοθέντα εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ρωσικὴ αὐτοκρατορικὴ Γραμματεία διαμορφοῦται καὶ ἐξελίσσεται³, παρουσιάζουν ἀπὸ ἀπόψεως διπλωματικῆς ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Κατωτέρω θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐπισημάνωμεν τὰ κυριώτερα αὐτῶν χαρακτηριστικά:

1) Τὸ πρῶτον ἔγγραφο χαρακτηρίζεται ὡς *žalovalnaja gramota*, δηλαδή Εὐεργετικὸν Γράμμα⁴, καὶ ἀπολύεται ὑπὲρ τινος ἐν Μήλῳ μονῆς, εἰς τὴν ὁποίαν παραχωροῦνται ὠρισιμένα προνόμια. Ὁμοίως καὶ τὸ δεύτερον. Τὸ τρίτον καὶ τὸ τέταρτον ἔγγραφο εἶναι *ukaz*, δηλαδή διατάγματα, προστάγματα, καὶ ἀπευθύνονται ὑπὸ τοῦ τσάρου καὶ τοῦ ἀρμοδίου γραφείου (*prikaz*) πρὸς ἀξιωματούχους τοῦ Κράτους.

2) Καὶ τὰ τέσσαρα ἔγγραφα εἶναι πρωτότυπα, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς

1. Ὁ γραφεὺς Ἰβάν Μένσικοφ ἦτο πιθανώτατα συγγενὴς τοῦ Ἀλεξίου Μένσικοφ (1673 - 1729), τοῦ λεγομένου Αλεχαša, παιδικοῦ φίλου τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ὁ Ἀλέξιος Μένσικοφ, ἀνὴρ ταπεινῆς καταγωγῆς, σύντροφος τῶν παιγνιδίων τοῦ Πέτρου, ἔγινε φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κατώρθωσε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Μετὰ τὸν θάνατον Πέτρου τοῦ Α', διεκυβέρνησε ἐπὶ τι διάστημα ὡς ἀπόλυτος ἄρχων τὴν χώραν, περιορίζων τὸν νόμιμον αὐτοκράτορα Πέτρον τὸν Β'. Ἐξωρίσθη ὁμοίως κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ἀπέθανε τῷ 1729: βλ. *Bolšaja Sovet. Encikl.*, β' ἐκδ., 27 (1954), σελ. 158. Πρβλ. *Welter*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 185, 203, 225 - 6, 236.

2. Τὸ ἄλτιν ἦτο νόμισμα τριῶν καπίκιων. Ἐπομένως 27 ἄλτιν ἐξισοῦντο πρὸς 81 καπίκια (100 καπίκια=1 ρούβλιον).

3. Βλ. *Čerernin*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 282 κέ.

4. Ἡ λ. *gramota* προέρχεται ἐκ τῆς ἐλληνικῆς λέξεως *γράμμα - γράμματα* καὶ σημαίνει τὸ ἔγγραφο ἐν γένει καὶ ὄχι ἀπλῶς τὴν ἐπιστολήν.

σφραγιδος (έγγρ. 1, 3, 4) και τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἀρμοδίων ἀξιωματούχων (έγγρ. 2, 3, 4). Ὡς εἶναι γνωστόν, εἰς τὴν Ρωσίαν μέχρι τοῦ Πέτρου τοῦ Α' τὰ αὐτοκρατορικά ἔγγραφα δὲν ἔφερον τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἐκδίδοντος ταῦτα ἡγεμόνος· ὁ Μέγας Πέτρος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ρῶσος ἡγεμόν, ὁ ὁποῖος ὑπέγραψεν ἔγγραφα αὐτοκρατορικά. Μέχρι τότε τὸ αὐθεντικὸν ἐνὸς ἔγγράφου ἐπιστοποιεῖτο:

α) ἢ διὰ μόνης τῆς σφραγιδος: βλ. τὸ πρῶτον ἐκ τῶν τεσσάρων ὑπὸ ἐξέτασιν ἔγγράφων, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν σφραγιδα τοῦ ἰδίου τοῦ αὐτοκράτορος.

β) ἢ διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ *djak*¹, δηλ. τοῦ προϊσταμένου τῆς Γραμματείας τοῦ ἀρμοδίου γραφείου (*prikaz*): βλ. ἔγγρ. 2, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ *djak Emeljan Ukraincov*.

γ) ἢ διὰ τῆς σφραγιδος και τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἀρμοδίου *djak*: βλ. ἔγγρ. 3 και 4, τὰ ὁποῖα φέρουν τὴν σφραγιδα, και ἐπὶ τοῦ νώτου τὸ ἐν τὴν ὑπογραφήν τοῦ *djak Ivan Volkov*, τὸ ἄλλο τὴν ὑπογραφήν τοῦ *djak Ivan Zolotuchin*.

3) Ἐπὶ τοῦ νώτου τοῦ πρώτου ἔγγράφου, ὁ γραφεὺς ἔχει σημειώσει τοὺς τίτλους τοῦ ἐκδόντος τοῦτο αὐτοκράτορος, πρᾶγμα σὺνηθες εἰς τὴν Ρωσικὴν διπλωματικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κάτωθεν τῶν τίτλων τούτων ἔγγραφή μεταγενεστέρως τὸ ἔγγραφο τοῦ διαδόχου αὐτοκράτορος. Ἐπομένως οἱ ὡς ἄνω τίτλοι οὐδεμίαν ἔχουν σχέσιν πρὸς τὸ δεύτερον ἔγγραφο.

Τὸ ἔγγραφο τοῦτο προσεγράφη ἐπὶ τοῦ νώτου τοῦ πρώτου ἔγγράφου, τὸ ὁποῖον ἀνανεώνει και ἐπικυροῖ, συνετάχθη δὲ ὑπὸ τῆς Γραμματείας τοῦ Γραφείου τῶν Ἐξωτερικῶν (*posolskij prikaz*) και ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ *djak* τοῦ Γραφείου τούτου *Emeljan Ukraincov*. Ὑπογραμμίζομεν τὸ γεγονός ὅτι πρῶτότυπον ἔγγραφο ἔγγραφή ἐπὶ τοῦ νώτου ἑτέρου, ἐπίσης πρῶτοτύπου, ἔγγράφου, τὸ ὁποῖον ἀνανεώνει και ἐπικυροῖ — φαινόμενον σὺνηθες εἰς τὴν Ρωσικὴν αὐτοκρατορικὴν Γραμματεῖαν².

1. *Djak* σημαίνει ἐν τῇ κυριολεξίᾳ διάκονος, κληρικός. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὁμοῦ ταύτην ἐσήμαινε τὸν προϊστάμενον τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς αὐτοκρατορικῆς Γραμματείας. Ὑπὸ τὸν *djak* ὑπῆγοντο οἱ *podjačie* = γραφεῖς. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰ. ἀριθμοῦνται 178 *djaki* και 1450 *podjačie* ἐν Μόσχᾳ. Οἱ *podjačie* κατέγραφον τὰ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα ὑπέγραφον οἱ *djaki*: βλ. *Č e r e p n i n*, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 290 κέ. Περὶ τοῦ ἀξιώματος τούτων, τῆς δικαιοδοσίας και τοῦ ρόλου τὸν ὁποῖον διεδραμάτισαν βλ. *S. O. S m i d t*, *O d j a - d e s t v e o R o s s i i s e r e d i n y X I V* ρ. (Περὶ τοῦ διακονικίου εἰς τὴν Ρωσίαν τῶν μέσων τοῦ ΙΣ' αἰ.), ἐν *Problemy obščestvenno-političeskoj istorii Rossii i Slavjanskich stran*, σελ. 181 - 190.

2. Πρβλ. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ - Κ ε ρ α μ έ ω ς, 'Ιεροσ. Βιβλ., τόμ. Ε', σελ. 152: ἔγγραφο τοῦ τσάρου Θεοδώρου Ἰβάνοβιτς (1592 - 93), διὰ τοῦ ὁποῖου παραχωρεῖται εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα ἄδεια εἰσόδου και ἐξόδου εἰς τὸ Κράτος τῆς Μοσχοβίας «δι' ἐλεημοσύνην». Εἰς τοῦτο ἔγραψαν ἀποπίσω και οἱ δύο βασιλεῖς και ὁ Μιχαὴλ και ὁ Ἀλέξιος και τὸ ἐκύρωσαν...: πρόκειται περὶ ἐπικυρώσεως γενομένης ἐπὶ

4) Εἰς τῶν γραφῶν (*podjačij*) τοῦ ἀρμοδίου Γραφείου, μετὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἐγγράφων καὶ τὸν σχετικὸν ἔλεγχον, ἐπεκύρωσε τὸ πιστὸν αὐτῶν διὰ τῆς ὑπογραφῆς του, τῆς ὁποίας προηγεῖτο ἡ λ. *spravil* (=ἐπεκύρωσε, ἐξηκρίβωσε). Οὕτω τὸ τρίτον ἔγγραφο ἐπικυροῦ ὁ Ivan Gubin¹, τὸ δὲ τέταρτον ὁ Stepan Emeljanov.

Συνοψίζοντες παρατηροῦμεν ὅτι τὸ α' ἔγγραφο φέρει μόνον τὴν σφραγίδα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπὶ τοῦ νότου τοὺς τίτλους αὐτοῦ. Τὸ β' ἔγγραφο ὑπογράφει ὁ djak Emeljan Ukraincov. Τὸ γ' ἔγγραφο φέρει τὴν σφραγίδα, τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ γραφέως Ivan Gubin καὶ ἐπὶ τοῦ νότου τὴν ὑπογραφὴν τοῦ djak Ivan Volkov. Τὸ δ' ἔγγραφο φέρει ἐπίσης τὴν σφραγίδα, τὴν ὑπογραφὴν τοῦ γράψαντος τοῦτο (βλ. *pisal* =ἔγραψεν) Ivan Menšikov, ἐπὶ τοῦ νότου δὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ djak Ivan Zolotuchin καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Stepan Emeljanov. Ἡ διάταξις τῶν δύο τελευταίων ἐγγράφων εἶναι ἡ τυπικὴ διάταξις τῶν ἐγγράφων τῆς αὐτοκρατορικῆς Γραμματείας, ὡς αὕτη διεμορφώθη ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου².

5) Εἰς τὸ τρίτον καὶ τέταρτον ἔγγραφο σημειοῦται ἡ φράσις *bes-rošlin* (=ἀνευ φόρου, ἀτελῶς), καὶ τοῦτο διότι αἱ μοναὶ δὲν κατέβαλλον τὰ συνήθη διὰ τὴν σύνταξιν ἑνὸς ἐγγράφου τέλη.

6) Ὡς ἤδη ἐλέχθη, τὰ τρία ἐκ τῶν ἐγγράφων φέρουν ἀπηρωρημένην (ἔγγρ. 1) ἢ προστετυπωμένην (ἔγγρ. 3 καὶ 4) κηρίνην σφραγίδα· ἐπομένως καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο στοιχεῖον, ὡς καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα, τὰ ἡμέτερα ἔγγραφα δὲν εἶναι *χρυσόβουλλα*, ὡς ἡ Πατριαρχικὴ παράδοσις συνήθως χαρακτηρίζει αὐτά³. Βεβαίως ὁ ὅρος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐγγράφων καὶ ὄχι ὑπὸ τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν τοῦ ὀρισμένου τούτου εἴδους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορικῆς Γραμματείας. Ἐξ ἄλλου, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὁ ὅρος ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα κατὰ τοὺς μεταβυζαντι-

τσάρου Μιχαὴλ τῷ 1619 - 20 καὶ ἐπὶ Ἀλεξίου τῷ 1647 - 48. Πρβλ. αὐτόθι, ἀνάλογον φαινόμενον εἰς ἔγγραφο ἀπολυθὲν ὑπὲρ τῆς Μονῆς Ἀρχαγγέλου.

1. Περιφνημος ὑπῆρξεν ὁ djak τοῦ ΙΓ' αἰ. Postnik Gubin, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὰ ἀπομνημονεύματά του ὑπὸ τύπον χρονικῶν σημειωμάτων (βλ. S. O. S m i d t, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 183, 190, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία). Ἐπειδὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς μεταβιβάσεως τοῦ ἀξιώματος τούτου ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν (αὐτόθι, σελ. 186, 188), εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ Ivan Gubin τοῦ ἔτους 1705 εἶναι ἀπόγονος τοῦ Postnik Gubin τοῦ ΙΓ' αἰ.

2. Πρβλ. Č e r e p n i n, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 290.— Τῶν ἐγγράφων τοῦ Μεγάλου Πέτρου γίνεται συστηματικὴ ἔκδοσις μετὰ πλουσιωτάτου ὑπομνηματισμοῦ εἰς τὴν σειρὰν *Pis'ma i bumagi Petra Velikogo*, τόμ. 1 - 9, Πετρούπολις - Μόσχα, 1887 - 1952 (συνεχίζεται).

3. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 233 - 234, σημειώματα ἐπὶ τοῦ νότου τοῦ α' ἐγγράφου καὶ τῶν ἀντιγράφων καὶ μεταφράσεων.

νούς χρόνους διά να δηλώση τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ὀρθοδόξων ἡγεμόνων τῆς Ρωσίας, Μολδαβίας, Βλαχίας κλπ. ¹.

Καὶ τῶν τριῶν ἐγγράφων αἱ σφραγιῖδες ἔχουν ἐν κοινὸν χαρακτηριστικόν: φέρουν εἰς τὸ κέντρον τὴν παράστασιν τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ. Ἡ παράστασις αὕτη ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς σφραγιῖδα Ἰβάν τοῦ Γ' (1462 - 1505) ², σὺν τῷ χρόνῳ δὲ οἱ ἡγεμόνες τῆς Ρωσίας καθιέρωσαν αὐτὴν ὡς σύμβολον τοῦ Κράτους των ³, ἐν τῇ γενικωτέρᾳ πολιτικῇ των ὡς διαδόχων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Πλὴν ὅμως τῆς κοινῆς κεντρικῆς παραστάσεως ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῆς αὐτοκρατορικῆς βούλλας — ἐρυθρᾶς, ἀπρωρημένης ἐκ μηρίνου — τοῦ πρώτου ἐγγράφου καὶ τῆς προστετυπωμένης καὶ ἀπλουστερας τῶν δύο τελευταίων ἐγγράφων, ὅπως ὑπάρχει σαφὴς διαφορὰ μεταξὺ τοῦ πολυτελοῦς, μετὰ χρυσῶν διακοσμῆσεων *Εὐεργετικοῦ Γράμματος* τοῦ τσάρου Ἀλεξίου καὶ τῶν ἀπλουστάτης ἐμφανίσεως δύο *διαταγμάτων* Πέτρου τοῦ Α' (Φωτ. 26, 28, 31).

7) Ἡ χρονολογία εἰς τὰ δύο πρῶτα ἔγγραφα παρέχεται ἀ π ὀ κ τ ῖ σ ε ω ς κ ὀ σ μ ο υ κατὰ τὰ Βυζαντινὰ πρότυπα, ἐνῶ εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ ἔτους 1705 ἀπὸ Χριστοῦ Γεννήσεως. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἐγένετο μεταρρύθμισις εἰς τὸ χρονολογικὸν σύστημα: ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1700 κατηργήθη ἡ ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολόγησις καὶ εἰσῆχθη ἡ ἀπὸ Χριστοῦ

1. Βλ. προχείρως Π α π α δ ο π ο ὐ λ ο υ - Κ ε ρ α μ έ ω ς, *Ἱεροσ. Βιβλ.*, τόμ. Ε', σελ. 151 - 152.

2. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι ὁ Ἰβάν ὁ Γ' ἐνυμφεύθη Βυζαντινὴν πριγκίπισσαν, τὴν Ζωὴν Σοφίαν Παλαιολογίναν, θυγατέρα τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου: βλ. P. Pierling, *La Russie et l'Orient. Mariage d'un tsar au Vatican. Ivan III et Sophie Paléologue*, Παρίσιος 1891, σελ. 146 - 147.

3. Περὶ τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς, τοῦ χρόνου ἐμφανίσεως καὶ τῆς χρήσεως τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ ἐν Βυζαντίῳ βλ. κυρίως A. S o l o v i e v, *Les emblèmes héraldiques de Byzance et les Slaves*, Seminarium Kondakovianum 7 (1935), σελ. 119 - 164, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ προγενεστέρα βιβλιογραφία· εἰς τὴν μελέτην ταύτην ἐκτίθενται ἐπίσης τὰ κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ εἰς τὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν (σελ. 137 - 145) καὶ Ρωσίαν (σελ. 145 - 149), εἰς τὴν Δύσιν (σελ. 150 - 153) καὶ λοιπὰ Βαλκάνια (σελ. 153 - 155). Βλ. ἐπίσης M. M a c l a g a n, *Le blason en Byzance*, ἐν *Actes du Xe Congrès Intern. d'Études Byzantines 1955*, Κωνσταντινούπολις 1957, σελ. 230. Ἐκ τῶν ἡμετέρων βλ. κυρίως Σ π. Λ ά μ π ρ ο υ, *Ὁ Δικέφαλος ἀετὸς τοῦ Βυζαντίου*, ΝΕ 6 (1909), σελ. 433 - 473· Ν. Α. Β έ η, *Zum Thema des Zweiköpfigen Adlers bei den Byzantinern*, ἐν *Repertorium für Kunstwissenschaft* 35 (Βερολῖνον 1912), σελ. 321 - 330· Ν. Σ β ο ρ ὠ ν ο υ, *Πῶς ἐγεννήθη καὶ τί σημαίνει ὁ δικέφαλος ἀετὸς τοῦ Βυζαντίου*, Ἀθῆναι 1914· Δ. Ἄ. Ζ α κ υ θ η ν ο ὦ, *Ὁ Μαρκίων τοῦ Μομφερράτου Θεόδωρος Α' Παλαιολόγος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος ὁ Σ'*, ΕΕΒΣ 11 (1935), σελ. 18 - 21. — Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ ἐν Ρωσίᾳ βλ. προσφάτως G. A l e f, *The Adoption of the Muscovite Two-Headed Eagle: a Discordant View*, *Speculum* 41/1 (Ἰαν. 1966), σελ. 1 - 21, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία.

Γεννήσεως, κατὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα¹. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐντάσσεται εἰς τὴν γενικωτέραν προσπάθειαν τοῦ τσάρου Πέτρου, ὅπως ἐκσυγχρονίσῃ τὴν Ρωσικὴν κρατικὴν μηχανὴν κατὰ τὰ πρότυπα τῆς Δύσεως. Ὑπογραμμίζομεν πάντως τὸ γεγονός ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ *χ ρ ο ν ο λ ο γ ί α ἀ π ο δ ί δ ε τ α ι δι' ἑ λ λ η ν ι κ ῶ ν ἀ ρ ι θ μ ῶ ν*.

Β' ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα ἐξεδόθησαν ἐπὶ τσάρου Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς (1646 - 1676) καὶ τῶν υἱῶν τούτου Θεοδώρου Ἀλεξέγιεβιτς (1676 - 1682) καὶ Πέτρου Α' τοῦ Μεγάλου (1682 - 1725).

Συγκεκριμένως τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἐγγράφων ἀπελύθη τῷ 1656 ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀλεξίου καὶ ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ φιλέλληνος πατριάρχου Νίκωνος². Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου παραχωρεῖται διὰ π ρ ὶ τ η ν φ ο ρ ἄ ν — ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου συναγεται — εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Μηλιακῆς μονῆς ἄδεια εἰσόδου καὶ ἐξόδου εἰς Μόσχαν, ἀ ν ἅ ἑ π τ α ε τ ί α ν, δι' ἐλεημοσύνην, δηλ. πρὸς διενέργειαν ἐράνου. Τῷ 1676 ὁ Ἀλέξιος ἀποθνήσκει καὶ εἰς τὸν θρόνον ἀνέρχεται ὁ υἱὸς του Θεόδωρος. Τότε ἀκριβῶς γράφεται τὸ δευτερον τῶν ὑπὸ μελέτην ἐγγράφων, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐ π ι κ ῦ ρ ω σ ι ν τοῦ πρώτου. Ἀναμφιβόλως ἡ ἐπικύρωσις αὕτη προεκλήθη ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων μοναχῶν, λόγῳ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ νέου ἡγεμόνος, ἀκριβῶς ὅπως συνέβαινεν εἰς τὸ Βυζάντιον εἰς ἀναλόγους περιστάσεις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀσθενικοῦ Θεοδώρου, ἐπηκολούθησε περίοδος ταραχῶν περὶ τὴν διαδοχὴν. Τελικῶς, τῷ 1689, ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως τὴν διακυβέρνησιν τοῦ Κράτους ὡς μόνος ἄρχων ὁ Πέτρος ὁ Α'³. Ἐγγραφον τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀνανεωτικὸν καὶ ἐπικυρωτικὸν τῶν προηγουμένων, δὲν ἐσώθη. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι τοιοῦτον ἔγγραφον δὲν ἐξεδόθη, τὸ περιεχόμενον ὅμως τῶν δύο σφζομένων ἐγγράφων τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος μᾶλλον ἀποκλείει παλαιότεραν ἀνάλογον ἐκδοσιν. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἀνανέωσις τότε δὲν ἐγένετο, προφανῶς λόγῳ τῶν ἄκρως δυσχερῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ Πέτρος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μοσχοβίας⁴. Τὰ δύο ἐπόμενα ἔγγραφα χρονολογοῦνται

1. Πρβλ. Welter, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 216.

2. Περὶ τοῦ Ρώσου πατριάρχου Νίκωνος καὶ τῆς ἐναντι τῶν Ἑλλήνων στάσεως αὐτοῦ βλ. Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ μ ο υ Π α π α δ ο π ο ῦ λ ο υ, *Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων ὡς πνευματικοὶ χειραγωγοὶ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα*, Ἱεροσόλυμα 1907, σελ. 81 κέ.

3. Welter, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 186.

4. Περὶ τοῦ θέματος βλ. ἐν ἐκτάσει Welter, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 182 κέ.

ἀμφότερα κατὰ τὸ 1705. Παρατηροῦμεν ὅτι τὸ 1705 ἦτο κανονικῶς τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὅποῖον οἱ Μήλιοι μοναχοὶ ἠδύναντο νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ρωσίαν πρὸς διενέργειαν ἐράνου, δυνάμει τῆς ἀπὸ τοῦ 1656 παραχωρηθείσης ἀδείας εἰσόδου ἀνὰ ἐ π τ ε ρ ί α ν ($1656 + (7 \times 7 =) 49 = 1705$). Τὸ πρῶτον τῶν ἐγγράφων τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἀπολυθὲν κατὰ Μάρτιον 1705, παρέχει εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς μονῆς Μήλου ἄδειαν ἐξόδου ἐκ Μόσχας διὰ τῶν περιοχῶν τῆς Μικρᾶς Ρωσίας καὶ τοῦ Δνειπέρου. Τὸ τελευταῖον ἔγγραφο, ἀπολυθὲν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1705, συμπληρῶνει τρόπον τινὰ τὸ προηγούμενον, διότι παρέχει ἄδειαν ἐλευθέρας διόδου ἀπὸ Μόσχας μέχρι τῆς Μικρᾶς Ρωσίας διὰ τὰς ὀκτῶ μεταφορικὰς ἀμάξας τῶν Μηλίων μοναχῶν.

Τὰ τέσσαρα ἔγγραφα ἀναφέρονται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων ἡγεμόνων παραχώρησιν πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ἀδείας εἰσόδου εἰς τὸ Κράτος τῆς Μοσχοβίας «δι' ἐλεημοσύνην», πρὸς διενέργειαν ἐράνου. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ μιᾶς περιπτώσεως ζ η τ ε ρ ί α ς.

Ὁ θεσμὸς τῆς ζητείας ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἐκ λόγων πραγματικῆς ἀνάγκης: πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν βαρυτάτων οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν κατὰ τόπους ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἔναντι τοῦ κυριάρχου. Πράγματι διὰ νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς μεγάλας ὑποχρεώσεις των πρὸς τὸ Τουρκικὸν Δημόσιον καὶ εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀνάγκας¹ ἐκκλησίαι καὶ μοναὶ κατέφευγον εἰς τὴν διενέργειαν ἐράνων μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ διέτρεχον τὰς Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας διδάσκοντες καὶ κηρύττοντες καὶ λαμβάνοντες τὴν προαιρετικὴν εἰσφορὰν (τὴν ἐλεημοσύνην) τῶν εὐλαβῶν χριστιανῶν². Ἐρανοὶ διενηροῦντο ἐπίσης καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου, εἰς τὰ λοιπὰ ὀμόδοξα ἔθνη, εἰς τὰς Παραδουναβίους Ἠγεμο-

1. Πρβλ. W. Regel, *Analecta Byzantinorussica*, Πετρούπολις 1891, σελ. 82, ἐπιστολὴν πατριάρχου Ἰωάσαφ τοῦ ἔτους 1561: οὐ μόνον στενοχωροῦμεθα ἐκ τοῦ βάρους τοῦ ἐτησίου αὐθεντικοῦ χαρακτῆρος, οὐ μόνον πιεζόμεθα τῷ βάρει τῶν πεσοκείων πρὸς τοὺς ἔξω καὶ τῷ βάρει τῶν πολλῶν ὧν ἔχομεν λοιπῶν ἐξόδων, ἀλλ' ὅτι νῦν ἐν τῷ ἡμετέρῳ καιρῷ ἠῤῥήθησαν τὰ τε νέα κτίρια καὶ αἱ ἀναγκαῖαι οἰκοδομαί...

2. Βλ. Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου, *Τὸ Ἅγιον Ὄρος μετὰ τὴν Ὀθωμανικὴν κατάκτησιν*, ΕΕΒΣ 32 (1963), σελ. 186 κέ. — Πρβλ. V. Beneševič, *Catalogus Codicum manuscriptorum Graecorum qui in monasterio Sanctae Catharinae in Monte Sina asservantur*, τόμ. Α', Πετρούπολις 1911, σελ. 461, 468-9, 470. Γ. Π. Κορνοῦτου, *Γράμματα ἀπ' τὴν Τουρκοκρατούμενη Δωδεκάνησο*, Δωδεκανησιακὴ Ἐπιθεώρησις, ἔτος Α', τεύχος 11 (Νοεμβρ. 1947), σελ. 406-412, τεύχος 12 (Δεκ. 1947), σελ. 437-440.

νίας και την Ρωσίαν¹. Γνωσταί εἶναι π.χ. αἱ μακραὶ καὶ συχναὶ περιοδεΐαι ἀνὰ τὰς ὀρθοδόξους χώρας τοῦ περιφήμου πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου (1669 - 1707), ὁ ὁποῖος συνέλεξεν οὕτως σημαντικὰς συνδρομὰς ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τοῦ βεβαρυμένου οἰκονομικῶς πατριαρχείου του, ἐκτελῶν συγχρόνως ἔργον εὐαγγελιστοῦ καὶ διδασκάλου².

Ἐνάλογος εἶναι ἡ περίπτωσις τὴν ὁποίαν μαρτυροῦν τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν ἔγγραφα.

Τὰ τέσσαρα Ρωσικὰ ἔγγραφα καλύπτουν περίοδον ἡμίσεος αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ 1656 μέχρι τοῦ 1705. Ἡ ἐποχὴ αὕτη ἦτο ἰδιαιτέρως σημαντικὴ διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Ρωσίας ἔναντι τῶν ὑποδοῦλων ὀρθοδόξων λαῶν καὶ ἔναντι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Βεβαίως δωρεαὶ ἐκ μέρους Ρώσων ἡγεμόνων πρὸς τὰ πατριαρχεῖα καὶ πρὸς ὀρθοδόξους μονὰς τελούσας ὑπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν ἀναφέρονται συχνὰ καὶ παλαιότερον, ἀρχιερεῖς δὲ καὶ μοναχοὶ μετέβαινον πολλάκις εἰς τὴν Ρωσίαν διὰ νὰ ζητήσουν τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν (τὴν ἐλεημοσύνην) τοῦ τσάρου, διότι, ὡς λέγει ἐπιστολὴ τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ τοῦ Β' (1561), οὐκ ἔχομεν ἄλλοθί που καταφυγεῖν μετὰ Θεὸν καὶ ἀναδοξαμεῖν, εἰ μὴ πάλιν πρὸς τὸ κράτος τῆς βασιλείας σου, ὅτι ἡμεῖς μόνοι χωρὶς τῆς σῆς βοηθείας καὶ ἐλεημοσύνης οὐδὲν ἀνύσαι δυνάμεθα³. Σημειοῦμεν ἐνδεικτικῶς ὅτι, εὐθὺς μετὰ τὴν Ἀλωσιν, ὁ Γεννάδιος Σχολάριος (1454 - 56) ἔστειλεν εἰς Ρωσίαν μητροπολίτην τινὰ διὰ νὰ ζητήσῃ «ἐλεημοσύνην» «ἐλεημοσύνην» ἐζήτησε καὶ ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἰωακείμ ἀποστείλας περὶ τὸ ἔτος 1462 εἰς Ρωσίαν τὸν ἀδελφόν του Ἰωσήφ⁴. Τῷ 1557 καὶ 1561 ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἰωάσαφ ὁ Β' ἔλαβεν ἐκ Ρωσίας δωρεὰς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁵. Ἐπίσης τῷ 1588 μετέβη εἰς Μόσχαν ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἱερεμίας ὁ Β' «χάριν ἐλεημοσύνης», διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πληρώσῃ τὸ ἐξ ὀκτῶ ἑκατομμυρίων ἄσπρων χρέος τοῦ πατριαρχείου⁶. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπι-

1. Πρβλ. Γ. Τσιοράν, *Σχέσεις τῶν Ρουμανικῶν χωρῶν μετὰ τοῦ Ἄθω καὶ δὴ τῶν Μονῶν Κουτλουμουσίον, Λαύρας, Δοχειαρίου καὶ Ἁγίου Παντελεήμονος ἢ τῶν Ρώσων*, Ἀθῆναι 1938 (Texte und Forschungen zur Byz. - Neugr. Philol., N° 25), κυρίως σελ. 81 - 87.

2. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Δοσίθεος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων*, Ἱεροσόλυμα 1907, σελ. 7, 33, 56 - 57.

3. Regel, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 82.

4. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων*, σελ. 8, καὶ ἀλλαχοῦ πληροφορίαι τινές περὶ «ἐλεημοσύνης» καὶ συλλογῆς ἐράνων.

5. Regel, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 73, 79 - 81, 84 - 85.

6. V. Beneševič, *Catalogus*, τόμ. Α', σελ. 452. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων*, σελ. 14. Πρβλ. I. N. Lebedeva, *Grečeskaja Chronika Psedo-Dorofeja i ee russkij perevod* (=Τὸ Ἑλληνικὸν Χρονικὸν

χορηγήσεις ἐστέλλοντο ἐκ Μόσχας πρὸς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ¹: οὕτω τῷ 1592 - 3 ὁ τσάρος Θεόδωρος Ἰβάνοβιτς ἔστειλε δωρεὰν εἰς τὴν Λαύραν τοῦ Ἁγίου Σάββα, εἰς Παλαιστίνην². Τῷ 1594 ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωακείμ³ καὶ τῷ 1597 ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς⁴ ζητοῦν τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ τσάρου ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν των. Ἐπίσης τῷ 1603 καὶ 1605 ἀπεστάλη ἀντιπροσωπεῖα εἰς Μόσχαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν «συνήθη ἐλεημοσύνην» ὑπὲρ τοῦ κινδυνεύοντος Παναγίου Τάφου⁵.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐκ μέρους τῶν Ρώσων ἡγεμόνων οἰκονομικῶν ἐνισχύσεων, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοὶ ἐζήτουν πολλάκις ἀπὸ τὸν τσάρον τὴν ἄδειαν πρὸς διενέργειαν ἐράνου (δι' ἐλεημοσύνην, χάριτι ἐλέους) ἐντὸς τοῦ Ρωσικοῦ Κράτους. Οὕτω, τῷ 1592 - 3 ὁ τσάρος Θεόδωρος Ἰβάνοβιτς παρεχώρησε δι' ἐγγράφου εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Λαύρας τοῦ Ἁγίου Σάββα ἄδειαν εἰσόδου εἰς τὴν Μοσχοβίαν «δι' ἐλεημοσύνην» ἢ ἄδεια ἀνενεώθη ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῶν τσάρων Μιχαὴλ Θεοδώροβιτς (1619 - 20) καὶ Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς (1647 - 8)⁶. Ἐπίσης τῷ 1591 - 2 ὁ αὐτὸς Θεόδωρος Ἰβάνοβιτς παρεχώρησε δι' ἐγγράφου εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Μονῆς Ἀρχαγγέλου ἄδειαν πρὸς διενέργειαν ἐράνου, ἀνανεωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ τσάρου Μιχαὴλ τῷ 1619 - 20⁷. τῷ δὲ 1651 ὁ τσάρος Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς παρεχώρησεν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Μονῆς τῆς Ναζαρέτ ἄδειαν εἰσόδου εἰς τὴν Μοσχοβίαν ἀνά τριετίαν «δι' ἐλεημοσύνην»⁸. Αἱ τελευταῖαι περιπτώσεις εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὴν τῆς Μηλιακῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου, ἀνάλογος δὲ εἶναι καὶ ἡ ὅλη διαδικασίᾳ παραχωρήσεως καὶ ἀνανεώσεως τῆς σχετικῆς ἀδείας.

Ἐναντιβόλως εἰς τὰ ἀνωτέρω δύναται τις νὰ προσθήσῃ καὶ ἄλλα ἀνάλογα παραδείγματα. Ὅμως πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι σαφῆς διάκρισις μεταξὺ τῶν περιπτώσεων οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τοῦ τσάρου πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν πατριαρχείων καὶ τῶν μονῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς παραχωρήσεως ἀδείας πρὸς διενέργειαν ἐράνου ἐντὸς τοῦ Ρωσικοῦ Κράτους ἀφ' ἑτέρου, δὲν

τοῦ Ψευδο - Δωροθέου καὶ ἡ Ρωσικὴ του μετάφρασις), ἐν Trudy Otdela Drevneruskoj Literatury 21 (1965), σελ. 301.

1. Πρβλ. N. I o r g a, *Byzance après Byzance*, Βουκουρέστιον 1935, σελ. 126. B. K n ö s, *Un délégué Grec au service de la diplomatie suédoise au XVIIe siècle*, L'Hellénisme Contemporain, Β' σειρά, 10 (1956), σελ. 419.

2. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Ἱεροσ. Βιβλ.*, τόμ. Ε', σελ. 151.

3. R e g e l, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 116 - 8.

4. Αὐτόθι, σελ. 110, 111, 113.

5. Αὐτόθι, σελ. 120 - 121, 127. — Πρβλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Οἱ Πατριάρχαι Ἱεροσολύμων*, σελ. 37 - 38.

6. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Ἱεροσ. Βιβλ.*, τόμ. Ε', σελ. 151 - 152.

7. Αὐτόθι, σελ. 152.

8. Αὐτόθι.

είναι πάντοτε δυνατή: και ή μία και ή άλλη περίπτωση χαρακτηρίζεται συνήθως δια τοῦ ὄρου «έλεημοσύνη»¹.

Πάντως υπογραμμίζομεν ιδιαίτέρως τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τοὺς δύο πρώτους μετὰ τὴν "Αλωσιν αἰῶνας μαρτυροῦνται δωρεαί, χρηματικά ἐνισχύσεις καὶ ἄδεια πρὸς διενέργειαν ἐράνου ἐκ μέρους τῆς ὀρθοδόξου Ρωσίας μόνον πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα καὶ τὰ μεγάλα μοναστικά κέντρα τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῆς Παλαιστίνης. Συστηματικὴ διενέργεια ἐράνου κατὰ τακτὰ χρονικά διαστήματα δι' ἐν ἐπαρχιακόν, περιορισμένης σημασίας μονῶν δὲν εἶναι μέχρι τοῦδε γνωστὴ. Ἡ περίπτωση τῆς μικρᾶς Μηλιακῆς μονῆς εἶναι, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ή πρώτη, καὶ τὸ γεγονός ἀποκτᾶ ιδιαίτερον σημασίαν, διότι χρονολογεῖται κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἡ ἐποχὴ ἦτο πρόσφορος διὰ τοιαύτας ἐνεργείας.

Πράγματι μεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰ., ἐπὶ τσάρου Ἀλεξίου, σημειοῦται πλήρης μεταστροφή εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν Ρώσων ἡγεμόνων ἔναντι τῆς Τουρκίας καὶ τῶν τουρκοκρατουμένων ὀρθοδόξων χωρῶν². Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ή Ρωσία, ἀπησχολημένη μετὰ τὰ πρὸς τὴν Δύσιν σύνορα αὐτῆς καὶ τελοῦσα ὑπὸ τὴν συνεχῆ ἀπειλὴν τῶν Τατάρων, ἠναγκάζετο νὰ διατηρῆ ἂν μὴ φιλικὰς τοῦλάχιστον εἰρηνικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Τουρκίας. Μόλις τῷ 1672 διὰ πρώτην φοράν ἐξεργάγη πόλεμος μετὰξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας³. Ἡ Ρωσία ἐμφανίζεται ἔκτοτε ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντίπαλος τῆς Τουρκίας, ὁ δὲ ἀγὼν τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν Τούρκων εἰσέρχεται εἰς νέαν φάσιν, τῆς ὁποίας ή πρωτοβουλία ὀφείλεται, ὡς λέγει ὁ Μιχαὴλ Λάσκαρις, «ὄχι πλέον ὡς ἄλλοτε εἰς τὸν Πάπαν, τὴν Βενετιανὴν ἢ τὴν Ἰσπανίαν, ἀλλ' εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν ὁσημέραι ἀυξάνουσαν Ρωσικὴν δύναμιν»⁴. Ἡ νέα αὕτη πολιτικὴ τῆς Ρωσίας ἔναντι τῆς Τουρκίας ἐδημιούργησε τὰς πρώτας ἐλπίδας εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ὑποδούλους λαούς. Τότε διεμορφώθη ή ἰδέα περὶ «τοῦ ξανθοῦ γένους τοῦ βορρᾶ», τὸ ὅποῖον θὰ ἀπέβαινεν ὁ ἀπελευθερωτὴς τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων⁵. Ἡ ἰδέα αὕτη, ἐμφανιζομένη ὑπὸ μορφήν «χρησμῶν»

1. Τὸ θέμα τῆς ζήτησης, παρὰ τὰ ἐπ' εὐκαιρίᾳ γραφέντα, δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε συστηματικῶς καὶ ἐπὶ τοῦτο ἐρευνηθῆ, καὶ δὲν ἔχουν διευκρινηθῆ οἱ ὄροι, αἱ συνθήκαι καὶ αἱ μορφαι αὐτῆς. Ἀναγκαῖα θὰ ἦτο μία εἰδικὴ συνολικὴ μελέτη περὶ τοῦ τόσο σημαντικοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας τούτου φαινομένου.

2. Πρβλ. P. Pierling, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 139.

3. G. Welter, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 151.

4. Μ. Λάσκαρι, *Τὸ Ἀνατολικὸν Ζήτημα*, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1948, σελ. 17-18.

5. Περὶ τοῦ «ξανθοῦ γένους» βλ. Μ. Λάσκαρι, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 231-236, ὅπου καὶ ή σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρβλ. καὶ Δ. Ζακυθηνοῦ, *Ἡ Βυζαντινὴ Ἰδέα καὶ ή Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις*, Ἀθῆναι 1946, σελ. 12 καὶ ὑποσ. 21 (=Νέα Ἐστία 37 (1945), σελ. 229). Βλ. ἐπίσης Ν. Α. Βέη, *Περὶ τοῦ ἱστορημένου Χρησμολογίου τῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου (Codex Graecus fol. 62=297) καὶ τοῦ θρόλου τοῦ «Μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ»*, ΒΝΙ 13 (1937), κυρίως σελ. 244 κθ' - 244λ'.

και «προφητειών»), είχε μεγάλην ἀπήχτισιν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ και μεγάληα πολιτικὰ ἐπακόλουθα.

Παραλλήλως ἡ Ρωσικὴ προπαγάνδα ἐπεχείρησε νὰ προσελκύσῃ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν¹. Ἦδη τὸ Πάσχα τοῦ 1656 — ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῶν ὑπὲρ τῆς Μηλιακῆς μονῆς ἐγγράφων — ὁ τσάρος Ἀλέξιος ἐδέχθη Ἑλληνας ἐμπόρους και διεβεβαίωσε τούτους ὅτι θὰ πράξῃ τὸ κατὰ δύναμιν διὰ νὰ θέσῃ τέλος εἰς τὸν ζυγὸν των². Τὸ Ρωσικὸν Ἔθνος ἦτο τὸ μόνον τότε ἀνεξάρτητον Ὁρθόδοξον Ἔθνος και τοῦτο ἀνήγαγεν εἰς σύμβολον ὁ τσάρος Ἀλέξιος³. Τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ συνέχισαν οἱ διάδοχοί του: ὁ Πέτρος ὁ Μέγας ἐνεφανίσθη ὡς ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὁμοδόξων.

Ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς γενικωτέρας ταύτης πολιτικῆς τῆς Ρωσίας πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν τὰ τέσσαρα ὑπὸ μελέτην Ρωσικὰ ἔγγραφα ὑπὲρ τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Πιθανώτατα ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν τὸ Ὁρθόδοξον Κράτος τοῦ βορρᾶ παρέσχε πρὸς τὴν μικρὰν μονὴν τῆς Μήλου, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πολιτικὴ μεγαλοπρεπείας τῆς Ρωσίας, μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως ἀποκτήσῃ ἐρείσματα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου⁴ ἔναντι τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου τῆς.

Τὰ ἀνωτέρω Ρωσικὰ ἔγγραφα ἐξεδόθησαν ὑπὲρ τινος μονῆς τῆς Μήλου, ἡ ὁποία παραδίδεται εἰς αὐτὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *monastir Voploščenija Presvjatoj Bogorodicy* (ἔγγρ. 1 και 4) και *Voploščenskiij monastir* (ἔγγρ. 3), δηλ. Μονὴ τῆς Γεννήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, και πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ τοιαύτη μονὴ ἐν Μήλῳ. Σήμερον οὐδεμία μονὴ σφίζεται εἰς τὴν νῆσον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, οὔτε ὅμως και ἄλλη μονὴ ὑπ' ἄλλο ὄνομα διατηρεῖται ἐκεῖ ἐν ἐνεργείᾳ⁵. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἐκκλησιῶν τῆς Μήλου⁶ ὑπάρχει ναὸς *Τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου* εἰς τὴν τοποθεσίαν Πλάκαν, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ

1. Πρβλ. Κ. Θ. Δ η μ α ρ ᾶ, *Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*, γ' ἔκδ., Ἀθῆναι 1964, σελ. 132.

2. Welte r, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 199.

3. Αὐτόθι, σελ. 170.

4. Ὑπογραμμίζομεν τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Αἰγαῖον εὑρίσκετο εἰς τὸ κέντρον πολεμικῶν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐπιχειρήσεων: τὸ 1645 εἶχεν ἐκτραγῆ ὁ μεταξὺ Τούρκων και Βενετῶν πόλεμος μὲ ἐπίκεντρον τὴν Κρήτην, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ 25 ἔτη και κατέληξεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς μεγαλονήσου ὑπὸ τῶν Ὁθωμανῶν (1669). Νέος Τουρκοβενετικὸς πόλεμος θὰ διαρκέσῃ ἀπὸ τοῦ 1684 μέχρι τοῦ 1718.

5. Πρβλ. Ἰ ω σ ῆ φ Χ α τ ζ ι δ ᾶ κ η, *Ἱστορία τῆς νήσου Μήλου*, Ἀθῆναι 1927, σελ. 239.

6. Βλ. σχετικῶς τὴν προσφάτως ἐκδοθεῖσαν μελέτην τοῦ Ζ. Β ᾶ ο υ, *Ναοὶ και ναῦδρια τῆς Μήλου*, Ἀθῆναι 1964, ὅπου περιγράφονται ἐν ἐκτάσει αἱ νῦν σφζόμεναι ἐκκλησίαι τῆς νήσου.

ἀναχθῆ εἰς χρόνους τόσον παλαιούς¹. Βασιζόμενοι εἰς παλαιότερας γραπτὰς μαρτυρίας καὶ εἰς τὰ ἀρχαιολογικὰ δεδομένα, θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐντοπίσωμεν τὴν μονὴν τῶν Ρωσικῶν ἐγγράφων. Οὕτως ὁ Pitton de Tournefort, ὁ ὁποῖος ἐπεσεκέφθη τὴν νῆσον τῷ 1700, εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ σύγχρονον πρὸς τὰ ἡμέτερα ἔγγραφα, ἀναφέρει δέκα τρεῖς μονάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ἀκόλουθοι πέντε ἐτιμῶντο ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας: ἡ Παναγία Καστριανή, ἡ Παναγία Ἀρμενι, ἡ Παναγία Βουνάδο, ἡ Παναγία Θεοφανή, ἡ Παναγία τοῦ Κήπου². Προφανῶς μία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἡγεμόνων εὐεργετηθεῖσα μονή. Ἐκ τούτων ἡ τοῦ Κήπου καὶ ἡ Καστριανή πρέπει ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀποκλεισθοῦν, διότι διελύθησαν ἐνωρίτατα³, ἐνῶ, ὡς θὰ λεχθῆ κατωτέρω, ἡ ἡμέτερα μονὴ διετηρήθη τοῦλάχιστον μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐξ ἄλλου ἡ Παναγία Θεοφανή, τὴν ὁποίαν ταυτίζουν πρὸς τὴν Παναγίαν τοῦ Παρασπόρου, ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰ. παραδίδεται εἰς τὰ ἔγγραφα ὡς Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος⁴. Τὴν Παναγίαν Ἀρμενι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ταυτίσωμεν. Ἀπομένει ἡ Παναγία Βουνάδο ἢ Βουβάδο, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς νήσου, ὅπου σήμερον σφάζεται ναὸς τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Πράγματι περὶ τοῦ ναοῦ τούτου κεῖνται πολλὰ ἐρείπια — κελλία, προαύλια —⁵ τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἄλλοτε σημαντικὸν μοναστικὸν συγκρότημα καὶ δυνάμεθα μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ ταυτίσωμεν τοῦτο πρὸς τὴν Μονὴν τῆς Θεοτόκου τῶν Ρωσικῶν ἐγγράφων.

Τὰ τέσσαρα Ρωσικὰ ἔγγραφα ἀπόκεινται σήμερον εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς ἐν Πάτμῳ Μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὡς δὲ συνάγεται ἐκ σχετικοῦ σημειώματος⁶, εὐρίσκοντο ἐκεῖ τοῦλάχιστον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰ.: ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1757 δύο ἐκ τῶν ἐγγράφων εἶχον ἀντιγραφῆ καὶ μεταφρασθῆ ὑπὸ τοῦ εἰς Πάτμον καταφυγόντος μητροπολίτου Ἰπεκίου Γαβριήλ, νέα δὲ μετάφρασις ἐπεχειρήθη τὸν ΙΘ' αἰ.⁷ Ἡ ἐν Πάτμῳ ὑπαρξίς ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰ. ἐγγράφων τόσον σημαντικῶν διὰ τὴν Μηλιακὴν Μονὴν τῆς Θεοτό-

1. Αὐτόθι, σελ. 45 κέ.

2. Pitton de Tournefort, *Relation d'un voyage du Levant fait par ordre du Roy...*, τόμ. Α', Παρίσιοι 1717, σελ. 153 - 154.

3. Πρβλ. Βάου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 125 - 9 καὶ 523 - 5. Ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Κήπου, τῆς ὁποίας σφάζεται ἡ ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, διελύθη ἐνωρίτατα, ἡ δὲ κινητὴ περιουσία αὐτῆς μετεφέρθη εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Μαρίνης. Ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας Καστριανῆς, 4 χλμ. ἀνατολ. τοῦ συνοικισμοῦ Ζεφυρίας, διελύθη πρὸ τοῦ 1824, ὡς συνάγεται ἐκ σχετικῶν ἐγγράφων. Περὶ τῶν μονῶν τούτων βλ. ἐπίσης Ἰ. Χατζιδάκη, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 133 - 6.

4. Ζ. Βάου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 295 - 8.

5. Αὐτόθι, σελ. 299 - 303.

6. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 234.

7. Βλ. ἄνωτέρω, σελ. 234.

κου ἐρμηνεύεται μόνον, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὑπῆρχε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους στενὴ ἐξάρτησις τῆς μονῆς ταύτης ἐκ τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου, ἐὰν δηλ. ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου ἦτο μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Θεολόγου. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ γεγονός μαρτυρεῖται ρητῶς κατὰ τὸ ἔτος 1844 — περὶ τοῦ σχετικοῦ ἐγγράφου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω —, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἡ πρώτη μαρτυρία. Οὕτως εἰς τὴν ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ Πάτμου ἀποκειμένην «πακτωσίαν» (βιβλίον καταχωρήσεως ἐπισήμων ἀντιγράφων συμφωνητικῶν τῆς Μονῆς τοῦ Θεολόγου, ὅπου κυρίως εὐρίσκονται ἐγγραφα ἀναφερόμενα εἰς μετόχια αὐτῆς) μνημονεύονται ἐπανηλειμμένως κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν ἐποχὴν ὡς μετόχια τῆς Μονῆς Πάτμου ἐκ Μήλου τὸ τοῦ Σωτήρος καὶ τὸ τῆς Ἀγίας Ἑλένης¹, οὐδέποτε δὲ ἡ μονὴ τῆς Θεοτόκου.

Παρὰ ταῦτα εἰς Ἑλληνικὸν ἐγγραφοῦν τοῦ ἔτους 1670, ἀποκείμενον ἐπίσης ἐν Πάτμῳ, μνημονεύονται τὰ ἀκόλουθα:

Διὰ τοῦ παρόντος καὶ ἡμετέρου γράμματος δηλοποιῶ ὅτι ἐρχομένου μου ἀπὸ τὴν Μοσχόβιαν ἐδῶ εἰς τὸ Γιάσι, ἀνταμώθηκα μὲ τὶς πατέρες τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου ἀποστόλου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, οἳ ἡ περίφημος μονὴ ἐκ τῆς νήσου Πάτμου, ἐρχόμενοι καὶ αὐτοὶ διὰ ἐλεημοσύνη εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον ἡμῶν ἀθέντην. Καὶ ἐστῶντας νὰ γένω ἱεροδιάκονος εἰς τὴν μονὴν ταύτην ἔδωσα παρὰ μικρὰν ἐλεημοσύνην τοῦ παπᾶ Λεοντίου μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ μὲ τὸν ἰδιὸν μου θέλημα ἕνα τριμόρφον ἀσημωμένο καὶ μαλαματοκαπνισμένο καὶ ἕτερον εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἀσημωμένη καὶ μαλαματοκαπνισμένη καὶ ἀσιλανία² τὸν ἀριθμὸν 40, ἧγουν σαράντα, διὰ ψυχικὴν μου σωτηρίαν καὶ διὰ νὰ ἔχω τὸ μνημόσυνόν μου. Καὶ οἱ πατέρες οἱ Θεολογίτες νὰ μὴν ἔχουν νὰ γυρεύουν τίποτας ἀπὸ τοῦ λόγου μου, μήτε ἐγὼ ἀπ' αὐτούς, ἕως νὰ δώσῃ ὁ Θεὸς νὰ πάγω καὶ ἐγὼ σωματικῶς, νὰ περάσω τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς εἰρηρικῶς καὶ ἀταράχως. Καὶ εἰς ἀσφάλειαν ἐδόθη τὸ παρὸν ἡμέτερον γράμμα εἰς χεῖρας τοῦ παπᾶ κὺρ Λεοντίου μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ. Ἔτος τὸ σωτήριον 1670. Ἀκόμη ἀφιερῶνω καὶ ἕνα χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως τοῦ Μοσχόβου τιμώμενον εἰς ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πλατυτέρας διὰ μνημόσυνον καὶ διὰ ψυχικὴν μου σωτηρίαν.

† Ἰάκωβος Ἱερομόναχος ἐκ νήσου Μήλου βεβαιοῖ τὰ ἄνωθεν³.

1. Βλ. Ἀρχεῖον Μονῆς Πάτμου, «Πακτωσία», φφ. 5^v, 12^v, 13^v, 44^v, 45^r, 46^v, 48^r, 49^r, 51^v, 61^r, 80^r. Περὶ τῶν μονῶν τούτων βλ. Χ α τ ζ ι δ α κ η, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 194 καὶ Β α ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 477. Εἶναι γνωστὸν ὡσαύτως ἐξ ἐγγράφων ὅτι ἡ Μονὴ Ἁγίας Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὁ λεγόμενος Σιδεριανός, ἦτο μετόχιον τῆς Μονῆς Πάτμου: βλ. Χ α τ ζ ι δ α κ η, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 244 - 6 καὶ Β α ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 105 κέ.

2. Ἀσιλάνι καὶ ἀσλάνι (ἐκ τοῦ τουρκ. *arslan* = λέων) ἦτο ἀργυροῦν πολωνικὸν νόμισμα φέρον παράστασιν λέοντος, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφόρει ἄλλοτε ἐν Τουρκίᾳ, ἰσότημον πρὸς τὴν αὐστριακὴν ρεγγίναν.

3. Ἀρχεῖον Πάτμου, φάκελλος ἐγγράφων Μήλου (ΚΝΕ, Πάτμος 1962, ἀρ. φιλμ

Ἐνωθεν τοῦ ἐγγράφου ἡ ἐπικύρωσις:

† ὁ τῆς ἀγ(ίας) πόλε(ως) Ἱ(ερουσα)λήμ π(ατ)ριάρχ(ης) Δοσίθ(εος) ἐπιβεβαιοῖ¹.

Ἐπὶ τοῦ νότου ἡ σημείωσις: ἡ ὁμολογία τοῦ παπᾶ Ἰακώβου τοῦ Βαπτισμένου².

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐπιστρέφων ἐκ Μοσχοβίας ὁ ἐκ Μήλου ἱερομόναχος Ἰάκωβος συνηγήθη τῷ 1670 ἐν Ἰασίῳ³ μετὰ Πατριῶν μοναχῶν. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι, κατὰ τὸ χορηγηθὲν τῷ 1656 *Ἐδεργετικὸν Γράμμα* τοῦ τσάρου Ἀλεξίου, οἱ μοναχοὶ τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τῆς Θεοτόκου ἠδύναντο νὰ ἐπισκέπτονται τὴν Ρωσίαν «δι' ἐλεημοσύνην» ἀνὰ ἑπταετίαν· ἐπομένως τὸ 1670 ἦτο τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὅποῖον κανονικῶς οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Μηλιακῆς μονῆς ἠδύναντο νὰ μεταβοῦν εἰς Μόσχαν. Ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀνωτέρω Ἑλληνικὸν ἔγγραφο, μετέβη δι' ἐλεημοσύνην εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον αὐθέντην⁴ ὁ Μήλιος ἱερομόναχος Ἰάκωβος, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶχεν εἰς τὴν κατοχήν του καὶ ἓνα χρυσόβουλλον⁵ τοῦ βασιλέως τοῦ Μοσχόβου τιμώμενον εἰς ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πλατυτέρας. Ἐξ ἄλλου, τὸ ταξίδιον τῆς ἐκ Μόσχας ἐπιστροφῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου, ὡς τοῦτο καθορίζεται εἰς τὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα τῶν Ρώσων ἡγεμόνων, θὰ εἶχεν ὡς φυσικὸν σταθμὸν τὸ Ἰάσιον, ὅπου εὐρίσκομεν τῷ 1670 καὶ τὸν Μήλιον ἱερομόναχον Ἰάκωβον. Αἱ ὁμοιότητες μεταξὺ τοῦ ἐγγράφου τοῦ 1670 καὶ τῶν ἐξεταζομένων Ρωσικῶν ἐγγράφων, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐκφράσεις (δι' ἐλεημοσύνην) καὶ ὡς πρὸς τὰ μνημονευόμενα πρόσωπα καὶ πράγματα, εἶναι πολλαί, ὥστε δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀπλᾶ συμπτώσεις. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ὁ ἱερομόναχος Ἰάκωβος ἦτο ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐν Μήλῳ Μονῆς τῆς Θεοτόκου⁶, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβῆ εἰς Μόσχαν διὰ τὴν τακτικὴν συλλογὴν

103). Τὸ ἔγγραφο εἶναι ἀνορθόγραφο· τὴν ὀρθογραφίαν ἀποκαθιστῶμεν πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τοῦ κειμένου.

1. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος εὐρίσκετο πράγματι εἰς τὸ Ἰάσιον κατὰ Μάιον τοῦ 1670 (πρβλ. Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, *Δοσίθεος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων*, σελ. 57), διὰ τοῦτο καὶ ἐπικυροῖ τὴν γενομένην μεταξὺ τῶν Πατριῶν μοναχῶν καὶ τοῦ Μηλίου ἱερομονάχου συμφωνίαν.

2. Τὸ ὄνομα Βαπτισμένος ἀπαντᾷ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Μήλῳ: πρβλ. Δ. Ἀ. Ζακυθηνοῦ, *Κατάλογος τῆς Συλλογῆς Περικλέους Ζεφλέντη*, ΕΕΒΣ 13 (1937), σελ. 249: εἰς γράμμα τοῦ ἔτους 1685 ἀναφέρεται ὁ ἱερεὺς Γεώργιος Βαπτισμένος.

3. Τὸ Ἰάσιον, πρωτεύουσα τότε τῆς Μολδαβίας, ἦτο σημαντικὸς σταθμὸς διὰ τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ Ρωσίας πρὸς τὰ Βαλκάνια.

4. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ἔγγραφο δὲν ἀναφέρει ρητῶς ὅτι ὁ Ἰάκωβος εἶχε μεταβῆ «δι' ἐλεημοσύνην», συμπεραίνομεν ὅμως τοῦτο ἐμμέσως ἐκ τῆς φράσεως *ἐρχόμενοι καὶ αὐτοὶ* (δηλ. οἱ Πάτριμοι μοναχοὶ) διὰ ἐλεημοσύνην εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον ἡμῶν αὐθέντην, καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Μήλιος ἱερομόναχος εἶχε μεταβῆ εἰς Μοσχοβίαν.

5. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὄρου «χρυσόβουλλον» βλ. ἀνωτέρω, σελ. 243 - 244.

6. Τὸν Ἰάκωβον τοῦτον δυνάμεθα ἴσως νὰ ταυτίσωμεν πρὸς τὸν ὁμώνυμον ἀρχιμαν-

ἐράνου. Ὁ ἐκλαμπρότατος ἀθθένης εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ Ρῶσος ἡγεμῶν (εἰς τὰ Ρωσικά ἔγγραφα ἀπαντᾷ ὁ ἀντίστοιχος τίτλος presvetlejšij), τὸ δὲ μνημονευόμενον χρυσόβουλλον τοῦ βασιλέως τοῦ Μοσχόβου πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ *Εὐεργετικὸν Γράμμα* τοῦ Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς, δηλαδὴ πρὸς τὸ πρῶτον τῶν ὑπὸ μελέτην Ρωσικῶν ἐγγράφων.

Ἐὰν ἡ ταύτισις εὐσταθῇ, ἐκπλήσσει τὸ γεγονόςς ὅτι ὁ Μήλιος ἱερομόναχος Ἰάκωβος δωρίζει εἰς τοὺς μοναχοὺς τῆς Πάτμου τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦτο ἔγγραφον, δυνάμει τοῦ ὁποίου διενηργοῦντο ἐν Ρωσίᾳ οἱ ἔρανοι ὑπὲρ τῆς Μηλιακῆς μονῆς. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶχε τότε νομικὴν ἰσχὺν καὶ ὄχι ἀπλῶς ἀρχιερακὴν σημασίαν. Ἡ δωρεὰ ἐξηγεῖται μόνον εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Πάτμιοι μοναχοὶ ἠδύναντο νὰ κάμουν χρῆσιν αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου καὶ τοῦτο θὰ συνέβαινεν, ἐὰν ἡ Μονὴ τῆς Πάτμου εἶχεν ἤδη δικαιώματα ἐπὶ τῆς Μηλιακῆς μονῆς, δηλαδὴ ἐὰν ἡ τελευταία ἦτο μετόχιον τῆς Πάτμου — γεγονόςς τὸ ὁποῖον ρητῶς δηλοῦται εἰς ἔγγραφα τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰ. καὶ ἐμμέσως συνάγεται ἐκ σημειώματος τοῦ ἔτους 1757.

Τὰ Ρωσικά αὐτὰ ἔγγραφα ἦσαν ἐν ἰσχύι μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἢ τοῦλάχιστον ὑπῆρξαν ἡ ἀπαρχὴ διὰ τὴν ἐκ μέρους τῶν Ρώσων ἡγεμόνων συστηματικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Μηλιακοῦ μοναστηρίου μέχρι τῶν χρόνων τούτων. Τὸ γεγονόςς μαρτυρεῖται ρητῶς ὑπὸ διγλώσσου (ρωσιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ γεγραμμένου) ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1844, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα: οἱ ὑπογεγραμμένοι, ὁ τε ἡγούμενος καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κατὰ τὴν *Νῆσον Μῆλον Ἱεροῦ Μοναστηρίου τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου* (ρωσ. *Bogorodickago monastirja*), παρελάβομεν διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσσο - αὐτοκρατορικῆς Πρεσβείας τὰ πανελεημόνως διδόμενα διὰ τὸ ἄνω ρηθὲν *Μοναστήριον ἐλέη* (ρωσ. *vsemilostivejše milostinnuju dažu*) ἀπὸ τὴν 20 τοῦ *Ν(ο)εμβρίου* μηνὸς τοῦ 1825 μέχρι τοῦ 1845ον ἔτους. 845 ρούβλια καὶ 69 καπίκια ἀργυρᾶ, ἅτινα πρὸς γρόσια 17 ἔφερον γρόσια τουρκικὰ δέκα τέσσαραις χιλιάδαις τριακόσια ἐβδομήκοντα ἕξ καὶ παράδαις εἴκοσι ἐννέα. Καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἐνδειξιν ἐδώκαμεν τὴν *Παροῦσαν* μας διπλῆν, δι' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Ἐν *Νήσω Μήλω* τὴν α' δεκεμβρίου τοῦ 1844ον ἔτους.

Βενιαμὴν Ἱγούμενος τοῦ ἐν Πάτμῳ Ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τοῦ ἔχοντος μετόχιον ἐξαρωμένον ὑπ' αὐτοῦ τὸ κατὰ τὴν *ν[ῆσον] Μῆλον Ἱερὸν μονύδριον* τῆς Ἑπεραγίας Θεοτόκου.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἐγγράφου σφραγίς ἐκ τεσσάρων τεμαχίων. Ἐπὶ τοῦ νώτου τοῦ ἐγγράφου τὰ κάτωθι σημειώματα:

δρίτην τῆς Μηλιακῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τοῦ Ρωσικοῦ ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1656. Ἐὰν ἡ ταύτισις αὕτη εὐσταθῇ, ὁ ἱερομόναχος Ἰάκωβος τοῦ 1670 καλεῖται εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ 1656 ἀρχιμανδρίτης ὑπὸ τὴν ἑνωϊαν τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς.

α) Εἰς ἀριστεράν στήλην:

ἀπόδειξις —

ἐνθύμησις ὅτι τοὺς κάθε 5 χρόνους | θὰ λαμβάνει αὐτὸ τὸ ἔλεος τοῦ μετο|χίου
τῆς Μήλου ἀπὸ τὴν ρωσικὴν | πρεσβείαν.

μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ μετο|χίου τῆς Μήλου

καὶ οὕτως ἡ ὑπογραφή τοῦ κατὰ | καιροῦς ἡγουμένου

Βενιαμὴν ἡγούμενος τῆς ἐν τῇ νήσῳ | Μήλῳ ἱερᾶς μονῆς τῆς Θεοτόκου καὶ
οἱ | σὺν ἔμοι ἐν Χ(ριστ)ῷ ἀδελφοί.

β) Εἰς δεξιάν στήλην:

ἐνθύμησις—

1845: μέχρι τοῦ 1850 | νοεμβρίου 20 θὰ λαμβάνει ἡ μονὴ | ἐλέη ἀπὸ τὴν ῥωσι-
κὴν πρεσβείαν | ἀνά γρ. 700 τὸν χρόνον φέρουν | οἱ πέντε χρόνοι γρ. 3500¹.

Κατὰ τὰ ταῦτα ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τὴν ὁποίαν παρεχώρησαν τῷ 1656 οἱ Ρῶσοι ἡγεμόνες εἰς τὸ Μηλιακὸν μονύδριον τῆς Θεοτόκου ἐξακολουθεῖ νὰ παρέχεται μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰ. Μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνῶ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰ. οἱ Μήλιοι μοναχοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ μεταβαίνουν μέχρις αὐτῆς τῆς Μόσχας καὶ νὰ περιοδεύουν ἀνά τὸ Ρωσικὸν Κράτος διὰ νὰ διενεργήσουν αὐτοπροσώπως ἔρανον μὲ ἄγνωστον ἀποτέλεσμα καὶ ἄδηλον ποσόν, δύο αἰῶνας ἀργότερον ἡ αὐτὴ μονὴ λαμβάνει ἀπὸ τῆς Ρωσικῆς Πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως 845 ρούβλια καὶ 69 καπίκια ἀργυρᾶ, δηλαδὴ 14376 γρόσια καὶ 69 παράδες δι' εἴκοσιν ἔτη, καί, ὅπως δηλώνει ἡ σχετικὴ σημείωσις, 700 γρόσια κατ' ἔτος, εἰσπραττόμενα ἀνά πενταετίαν.

Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη συνετελέσθη προφανῶς κατὰ τὸ ἔτος 1844 καὶ ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐγγράφου τοῦ τσάρου Ἀλεξίου τοῦ ἔτους 1656. Τοῦτο συναγομεν ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Δ' πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρῶσον πρεσβευτὴν τοῦ ἔτους 1849, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος *Περὶ τοῦ ἐλέους τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορικῆς Αὐλῆς πρὸς τὴν ἐν Μήλῳ Μονὴν τῆς Θεοτόκου, Μετόχιον τῆς Πάτμου, καὶ ἐπιστροφῆς τοῦ Χ ρ ο υ σ ο β ο ὑ λ λ ο υ τοῦ χορηγοῦντος τὸ ἔλεος τοῦτο, ὅπερ ζητηθὲν τῷ 1844 ὑπὸ τῆς Πρεσβείας πρὸς ἐξέτασιν οὕτω ἐπεστράφη. ἰωμθ' Μαρτίῳ*². Τοῦτο ὑποδηλοῖ, καθ' ἡμᾶς, ὅτι τὸ ἐγγράφον, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ π ρ ὠ τ ο ν παρεχωρήθη ἡ σχετικὴ ἄδεια, ἦτο ἀκόμη ἐν ἰσχύι καὶ ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τούτου ἀνευεοῦντο καὶ ἐδίδοντο ἐκάστοτε αἱ νέαι ἐνισχύσεις. Ἀκριβῶς τοῦτο ὑπαινίσσεται καὶ ἡ

1. Ἀρχεῖον Μονῆς Πάτμου, φάκελλος ἐγγράφων Μήλου (ΚΝΕ, Πάτμος 1962, ἀρ. φίλμ 106). Ὁ Ζ. Βάος, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 115, συνάπτει τὸ ἐγγράφον τοῦτο πρὸς τὴν ἐν Μήλῳ Μονὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ ὄχι πρὸς τὴν ὁμώνυμον Πατριαρχικὴν μονὴν.

2. Βλ. Ἀρχιμ. Καλλινίκου Δελικάνη, *Πατριαρχικῶν ἐγγράφων τόμος τρίτος...*, Κωνσταντινούπολις 1905, σελ. 259, ἀρ. 95. — Τὸ ἐγγράφον ἐπεστράφη ἀναμφιβόλως εἰς τοὺς δικαιούχους, δηλ. εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου, ὅπου καὶ εὑρίσκεται σήμερον.

ἀριθμητική πράξις ἢ γεγραμμένη ἐπὶ τῆς ἀνθεμωτῆς ἀπολήξεως τοῦ πρώτου Ρωσικοῦ *Εὐεργετικοῦ Γράμματος*¹: πράγματι ὁ ἀριθμὸς 7352 εἶναι ἢ ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογία ἢ ὁποία ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ ἔτος 1844, ἔτος κατὰ τὸ ὅποῖον, ὡς εἶδομεν, ἐξηκολούθει νὰ δίδεται ἢ χρηματικὴ βοήθεια ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας. Ὁ δεύτερος ἀριθμὸς 7164 εἶναι ἀκριβῶς ἢ ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογία τὴν ὁποίαν φέρει τὸ *Εὐεργετικὸν Γράμμα* τοῦ τσάρου Ἀλεξίου, τὸ δὲ ὑπόλοιπον 188 δηλοῖ τὸ χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ ὅποῖον παρείχετο ἢ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν Ρώσων ἡγεμόνων πρὸς τὴν Μονὴν τῆς Θεοτόκου².

Ὑποθέτομεν ὅτι ἢ ἀλλαγὴ εἰς τὸν τρόπον τῆς χρηματικῆς ἐνισχύσεως τοῦ Μηλιακοῦ μονυδρίου ὀφείλεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς νήσου Μήλου, ἢ ὁποία ἔπαυσεν ἐν τῷ μεταξύ νὰ εἶναι ὑπόδουλος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ νεοσύστατον Ἑλληνικὸν Κράτος. Τότε προφανῶς καθωρίσθησαν οἱ ὅροι τῆς νέας οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως, τὸ δὲ ἔγγραφο τοῦ 1844 ἦτο τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν μετὰ τὴν ἀλλαγὴν. Διὰ τοῦτο καὶ ἢ ἐπιχορήγησις ἐδόθη ἀναδρομικῶς δι' εἴκοσιν ἔτη, ἐνῶ δηλοῦται ὅτι κανονικῶς θὰ παρέχεται ἀνά πενταετίαν· τὰ εἴκοσιν αὐτὰ ἔτη καλύπτουν τὴν τετραγαμμένην περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς δημιουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τῆς ὀριστικῆς ἀποκρυσταλλώσεως τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ἡ ἀναδρομικὴ ἐπιχορήγησις ἄρχεται, ὡς εἶδομεν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1825. Τὸ 1824 ἦτο κανονικῶς τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὅποῖον οἱ Μήλιοι μοναχοὶ ἠδύναντο νὰ μεταβῶν εἰς Μόσχαν, δυνάμει τῆς κατὰ τὸ 1656 χορηγηθείσης ἀδείας ἀνά ἐ π τ α ε τ ί α ν (1656+168 (πολλαπλάσιον τοῦ 7)=1824). Προφανῶς ἢ ἐν τῷ μεταξύ ἐκραγεῖσα Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἠμπόδισε τὴν μετάβασιν τῶν Μηλίων μοναχῶν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ 1824, ἢ δὲ νέα πολιτικὴ κατάστασις ἐπέβαλε νέαν μορφήν ἐπιχορηγήσεως ἐκ μέρους τοῦ Ρωσικοῦ Κράτους.

Ἡ περίπτωσις τῆς Μηλιακῆς μονῆς εἶναι ἢ πρώτη γνωστὴ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου εἰς χρόνους τόσον παρωχημένους, ὅμως δὲν θὰ πρέπη νὰ εἶναι ἢ μόνη. Ἦδη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔγγραφο τοῦ 1670 σημειοῦται ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς Πάτμου μετέβαινον διὰ ἐλεημοσύνην εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον ἡμῶν αὐθέντην καὶ τοῦτο ὑποδηλοῖ ὅτι καὶ ἢ Μονὴ τῆς Πάτμου ἐλάμβανεν ἐκ μέρους τῶν Ρώσων ἡγεμόνων ἀναλόγους ἐνισχύσεις, τῶν ὁποίων ὅμως ἀγνοοῦνται οἱ ὅροι καὶ αἱ συνθήκαι. Ἡ ἔρευνα τῶν ἀρχείων θὰ διαφωτίσῃ πιθανῶς τὸ ὅλον θέμα καὶ θὰ φέρῃ ἴσως εἰς φῶς καὶ ἄλλα ἀνάλογα παραδείγματα.

ΜΑΡΙΑ Γ. ΝΥΣΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

1. Βλ. ἀνωτέρω σελ. 233, περιγραφὴν τοῦ ἐγγράφου καὶ Φωτ. 26.

2. Μετ' ἐπιφυλάξεως ταυτίζομεν τὴν χεῖρα τῆς σημειώσεως ταύτης πρὸς τὴν τοῦ ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1844.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ

ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΩΝ ΕΤΩΝ 1056 - 1695

Ἡ ταξινόμησις τοῦ ἀρχείου τῆς ἐν Ἀγίῳ Ὀρει ἱεῤῃς μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τῆς Νέας Πέτρας, ἐπικεκλημένης τοῦ Διονυσίου, ἐγένετο κατὰ τὴν διάρκειαν τριῶν ἀποστολῶν, ὀργανωθεισῶν ὑπὸ τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἐρευνῶν κατὰ τὰ ἔτη 1963, 1964 καὶ 1965. Τῶν ἀποστολῶν μετέσχον οἱ γράφοντες, οἱ ὅποιοι παρέμειναν συνολικῶς εἰς τὴν ἱεράν μονὴν Διονυσίου πλέον τοῦ μηνός, δαψιλῶς φιλοξενηθέντες ὑπὸ τῆς μονῆς. Εἰς τὴν ἐργασίαν των μεγάλως ἐβοηθήθησαν ὑπὸ πάντων τῶν μελῶν τῆς ἱεῤῃς ἀδελφότητος καὶ ἰδιαίτερος ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου, γέροντος Γαβριήλ, ὡς καὶ παρὰ τῶν πατέρων Δομετίου καὶ Εὐστρατίου. Ἐφ' ᾧ καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης αἰσθάνονται τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως ἐκφράσουν τὰς εὐχρινεῖς των εὐχαριστίας.

Προηγούμεναι ταξινομήσεις τοῦ ἀρχείου

Τὸ ἀρχεῖον τῆς ἱεῤῃς μονῆς Διονυσίου εἶχε τύχει καὶ παλαιότερων ταξινομήσεων. Τὸ πλεῖστον τῶν νεωτέρων ἐγγράφων (μετὰ τὸ 1700) εἶχε ταξινομηθῆ τελευταίως ὑπὸ τοῦ πατρὸς Θεοκλήτου Διονυσιάτου τῆ ἐντολῆ τοῦ καθηγουμένου Γαβριήλ. Ὡς πρὸς τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ἀρχείου ἡ ἡμετέρα συμβολὴ ὑπῆρξε μικρά, καθ' ὅσον ἡ ταξινόμησις εἶχε γίνεи συστηματικῶς ὑπὸ ἀνδρὸς λογίου. Ἀλλωστε τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ἀρχείου ἐξήρχετο τῆς σφαίρας τῶν ἀμέσων διαφερόντων τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν καὶ συνεπῶς δὲν ἀπετέλεσε θέμα ἰδιαίτερας μελέτης.

Ἐκ τῶν παλαιότερων ἐγγράφων τὰ ἐπισημότερα εἶχον ἐπανειλημμένως ταξινομηθῆ καὶ μελετηθῆ ὑπὸ τῶν μοναχῶν. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ νώτου τῶν ἐγγράφων σημειωμάτων, τὰ ὅποια ἐνίοτε εἶναι σύγχρονα αὐτῶν τούτων τῶν ἐγγράφων. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἀντεγράφησαν ἐπανειλημμένως ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. Ξενόγλωσσά τινα ἔγγραφα μετεφράσθησαν. Εἰδικῶς περὶ τὰ ἔτη 1909 - 1915 ἐγένετο ἐν τῇ μονῇ ἐσωτερικὴ ἀπογραφή, κατάταξις καὶ ἐργασία συντηρήσεως τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς Βυζαντινῆς καὶ πρώτης

Μεταβυζαντινῆς περιόδου. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη γνωστὴ εἰς ἡμᾶς συστηματικὴ προσπάθεια ταξινομήσεως καὶ ἀντιγραφῆς τοῦ ἀρχείου.

Τὸ ἔργον τοῦτο ὀφείλεται, κατὰ πληροφορίας παρασχεθείσας ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου Γαβριήλ, εἰς τὸν τότε ἀκμάζοντα μοναχὸν Δομέτιον Διονυσιάτην. Τότε περισυνελέγησαν τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς μονῆς καί, ἀφοῦ τὰ ἐφθαρμένα ἐξ αὐτῶν ἐπεσκευάσθησαν (κυρίως δι' ἐπικολλήσεως φύλλου χάρτου ἐπὶ τοῦ νώτου), ἐταξινομήθησαν κατὰ μετόχια ἐντὸς μεταλλίνων κυλινδρικῶν κυτίων. Ἐν συνεχείᾳ τὰ ἔγγραφα ἀντεγράφησαν αὐτούσια ἢ ἐν περιλήψει εἰς τετράδια, ἐν ἑκάστον τῶν ὁποίων ἀντεστοίχει πρὸς ἓν κυτίον, συντάχθη δὲ καὶ εὐρετήριον τῶν τετραδίων. Ἡ αὕτη ἐργασία ἐγένετο καὶ διὰ τὰ ξενόγλωσσα ἔγγραφα καὶ κυρίως διὰ τὰ Τουρκικὰ, αἱ μεταφράσεις ἢ περιλήψεις τῶν ὁποίων ὀφείλονται εἰς τοὺς ἐν τῇ μονῇ ἐργασθέντας μεταφραστὰς Δημήτριον Σάββαν Σερραῖον καὶ Νικόλαον Ἰορδανίδην (ὁ ὁποῖος ἔχει μεταφράσει ἐκ τῆς Ρωσικῆς καὶ οὐκάζιον τῆς Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης)¹.

Ἡ ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν ἐπιτελεσθεῖσα ἐργασία

Αἱ ἀποστολαὶ τοῦ Κ.Β.Ε. ἀπέβλεπον εἰς τὴν ταξινομήσιν παντὸς τοῦ ἀρχείου καὶ εἰς τὴν μελέτην, φωτογράφησιν καὶ καταλογογράφησιν τοῦ ἀρχαιοτέρου τμήματος αὐτοῦ.

Οὕτως τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν γραφόντων τεθέντα Ἑλληνικὰ ἔγγραφα ἐχωρίσθησαν κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τῇ βάσει χρονολογικῶν κριτηρίων. Διὰ λόγους πρακτικὸς ἐτέθη ὡς χρονολογικὸν ὄριον τὸ ἔτος 1700. Πάντα τὰ ἀρχαιότερα τοῦ ἔτους τούτου ἔγγραφα περιεγράφησαν, ἐφωτογραφήθησαν καὶ ἐταξινομήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει διπλωματικῶν κριτηρίων. Τὴν μελέτην τῶν ἐγγράφων τούτων ἀνέλαβον οἱ εἰς τὸ ἀρχεῖον ἐργασθέντες συνεργάται: ὁ Ν. Οἰκονομίδης ἀνέλαβε τὰ ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ 1056 μέχρι τοῦ 1504, ἐνῶ ὁ Π. Νικολόπουλος ἅπαντα τὰ μεταγενέστερα (1512 κέ.), συνέταξαν δὲ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τῶν περιγραφῶν καὶ περιλήψεων τοῦ κατωτέρω ἀναλυτικοῦ καταλόγου. Διὰ τὰ νεώτερα ἔγγραφα προεκρίθη ἡ διατήρησις τῆς κατὰ μετόχια ταξινομήσεως, ληφθέντος ὑπ' ὄψιν τοῦ ὅτι ἡ ταξινομήσις αὕτη ἐξυπηρετεῖ καλλίτερον τὸ χρηστικὸν τμῆμα τοῦ ἀρχείου. Ἡ ἰδία ἀρχὴ ἐτηρήθη καὶ προκειμένου περὶ τῶν ξενόγλωσσων ἐγγράφων, δοθέντος ὅτι τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἀνάγονται εἰς τὴν μετὰ τὸ 1700 χρονικὴν περίοδον. Ἰδιαιτέρον ἐνδια-

1. Εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς μονῆς σώζονται ἐπίσης πολυάριθμοι μεταφράσεις τῶν μεταγενεστέρων κυρίως Τουρκικῶν ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ τίτλων ἰδιοκτησίας, γινόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐγκατασταθέντος μετὰ τὸ 1912 ἐπισήμου Ἑλληνικοῦ μεταφραστικοῦ γραφείου.

φέρουν παρουσιάζον, ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότητός των, τὰ Τουρκικὰ ἔγγραφα. Τῆ εὐγενῶς προσφερθεῖση συνδρομῇ τοῦ Οὐγγρικῆς καταγωγῆς Βρεταννοῦ ἀνατολιστοῦ G. Schabert διεχωρίσθησαν καὶ ἐφωτογραφήθησαν τὰ πρὸ τοῦ ἔτους 1000 Ἐγείρας (1591/92 μ.Χ.) ἔγγραφα, τῶν ὁποίων ἡ μελέτη ἀνετέθη εἰς τὴν δεσποινίδα Ἑλισάβετ Ζαχαριάδου τοῦ καθ' ἡμᾶς Κέντρου.

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἀρχείου ἐτοποθετήθη ἐντὸς δύο μεταλλικῶν ἀρχειοθηκῶν, τὰς ὁποίας προσέφερε τὸ Βασιλικὸν Ἰδρυμα Ἐρευνῶν. Τὰ ὑπόλοιπα, δευτερευούσης σημασίας ἔγγραφα, ἐτοποθετήθησαν ἐντὸς ξυλίνων συρταρίων πρὸς τοῦτο κατασκευασθέντων ὑπὸ τῆς μονῆς.

Διάγραμμα τῆς ταξινομήσεως τοῦ ἀρχείου

Ἀρχειοθήκη Α

- Συρτάριον 1. Ἐγγραφα Τουρκικὰ (27 φάκελλοι, περιέχοντες 517 ἔγγραφα).
 Συρτάριον 2. Ἐγγραφα Ἑλληνικὰ ἀρχαιότερα τοῦ 1700 (περιγράφονται ἀναλυτικῶς κατωτέρω). Ἐγγραφα ξενόγλωσσα παλαιά.
 Συρτάριον 3. Ἐγγραφα Ἑλληνικὰ μετοχίων, 18ου - 20οῦ αἰ.
 Συρτάριον 4. Ἐγγραφα Ἑλληνικὰ μετοχίων, 18ου - 20οῦ αἰ.

Ἀρχειοθήκη Β

- Συρτάριον 1. Ἐγγραφα πατριαρχικά, ἐπισκοπικά, ἀγιορειτικά, 18ου - 20οῦ αἰ.
 Συρτάριον 2. Ἐγγραφα σχετικὰ μὲ πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ μὲ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῆς μονῆς, 18ου - 20οῦ αἰ.
 Συρτάριον 3. Ἐπιστολαὶ ἀντιπροσώπων τῆς μονῆς εἰς Καρυάς, 19ου - 20οῦ αἰ.
 Συρτάριον 4. Ἐπιστολαὶ ἀντιπροσώπων, ἐπιτρόπων, φάκελλοι ἀγιορειτικῶν ὑποθέσεων, ἀλληλογραφία σχετικὴ μὲ κτήματα εἰς Ρωσίαν καὶ Ρουμανίαν (Χοταράνι).

Ξύλινα συρτάρια (1 - 9)

Ἀλληλογραφία διαφόρων πατέρων 19ου - 20οῦ αἰ., ἀποδείξεις, κιβωτίδιον ἐν ᾧ συνεκεντρώθησαν τὰ ἀνευρεθέντα τετράδια τοῦ καταλόγου τοῦ π. Δομετίου, ἄλλα νεώτερα ἀντίγραφα τῶν γνωστῶν ἐγγράφων, μεταφράσεις Τουρκικῶν ἐγγράφων, 9 Ρωσικὰ καὶ Βλαχικὰ ἔγγραφα εἰς δέμα.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὠρισμένα ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ἐγγράφων τῆς μονῆς ἔχουν τοποθετηθῆ ἐντὸς ξυλίνου κιβωτίου, τὸ ὁποῖον, κατὰ πληροφορίας παρασχεθείσας ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου Γαβριήλ, φυλάσσεται εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τῆς μονῆς. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα εἶναι:

1. Τὸ κτιτορικὸν χρυσόβουλλον τῆς μονῆς (βλ. κατωτ. ἀρ. 12)
2. Σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου τοῦ ἔτους 1616 (ἀρ. 40)
3. Σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ ἔτους 1630 (ἀρ. 41)
4. Σιγίλλιον τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ ἔτους 1805
5. Τὸ Βλαχικὸν κηρόβουλλον τῆς Ροζάνδρας τοῦ ἔτους 1570
6. Δύο Βλαχικὰ κηρόβουλλα τῶν ἐτῶν 1640 καὶ 1696
7. Ἐν εἰλητὸν Τουρκικόν.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐγγράφων, τὰ Ἑλληνικὰ περιγράφονται εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τοῦ καταλόγου.

Τέλος τέσσερα αντίγραφα Βυζαντινῶν ἐγγράφων εὐρίσκονται εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς (κωδίκων) 789, 791, 797, 798 (πρβλ. Εὐθυμίου Διονυσιάτου, *Συμπληρωματικὸς κατάλογος ἑλληνικῶν χειρογράφων ἱερᾶς μονῆς Διονυσίου Ἁγίου Ὁρους*, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν 27 (1957), σελ. 266, 267). Καὶ τὰ ἐγγράφα ταῦτα περιγράφονται εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τοῦ καταλόγου.

Εἰς τὸν κατωτέρω ἀναλυτικὸν κατάλογον τοῦ παλαιότερου τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀρχείου τῆς ἱερᾶς μονῆς Διονυσίου (Ἀρχαιοθήκη Α', συρτάριον 2) χρησιμοποιοῦνται αἱ ἀκόλουθοι συντμήσεις:

Ἀρχιμ. Γαβριήλ: Ἀρχιμανδρίτου Γαβριήλ, *Ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὁρειῷ Ἱερᾷ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου*, Ἀθήναι 1959.

Dölger, *Schatzkammern*: F. Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges*, Μόναχον 1948.

Dölger - Wirth, *Regesten*: F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, Β', unter verantwortlicher Mitarbeit von P. Wirth, Μόναχον - Βερολῖνον 1965.

Β. Λαοῦρδας: Β. Λαοῦρδας, *Κρητικὰ Παλαιογραφικά*, 19. *Κρητικὰ ἐγγράφα εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, Α'. *Μονὴ Διονυσίου*, *Κρητικὰ Χρονικά* 9 (1955), σελ. 479 - 489.

Αἱ διαστάσεις τῶν ἐγγράφων παρέχονται εἰς χιλιοστόμετρα.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

1 Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου Γ' Καντακουζηνού

Νοέμβριος, ἰνδ. 1, ἔτος 6856 (1347)

Φάκ. 1, ἀρ. 1. Περιγραμμένη 754 × 269 (247), ἐκ δύο τεμαχίων 556 καὶ 212. Μελάνη καστανόχρους, κιννάβαρι.— Διατήρησις καλή· τὸ κάτω μέρος, ὅπου ἡ σφραγίς, ἔχει ἀποκοπῆ.— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον. Ἐπὶ τοῦ νότου, εἰς τὸ κόλλημα, διὰ μονοκονδυλιᾶς: *† Ἐγγόνει κατὰ μῆνα Νοέμβριον, τοῦ ἡσωνς' ἔτους, ἰνδικτιῶνος α' ς.*

Ὁ αὐτοκράτωρ χορηγεῖ εἰς τὸν μέγαν παπῖαν Δημήτριον Καβάσιλαν εἰς κληρονομικῶς δικαίωματι κτήσιν καὶ νομήν, «ποσότητα» 250 ὑπερπύρων ἐκ τῶν χωρίων Κατακαλή, Πλαγηνὰ καὶ Θέρμα, τὰ ὅποια προηγουμένως εἶχον δοθῆ διὰ προστάγματος εἰς τὸν Καβάσιλαν. Ἡ παραχώρησις γίνεται διὰ τὰς πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ὁ μέγας παπίας καὶ οἱ υἱοὶ του προσέφερον εἰς τὸν αὐτοκράτορα κυρίως κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.— Ἀρχ.: *Τὸ μὲν τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας...*

Ἔκδ.: Ἀρχιμ. Γαβριήλ, σελ. 96-97.— Γ. Θεοχαρίδου, *Δημήτριος Δούκας Καβάσιλας καὶ ἄλλα προσωπογραφικὰ ἐξ ἀνεκδότου χρυσοβούλλου τοῦ Καντακουζηνού*, Ἑλληνικά 17 (1962), σελ. 1-23. Πρβλ. Dölger-Wirth, *Regesten*, ἀρ. 2933.

2 Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου

Αὐγουστος, ἰνδ. 4, ἔτος 6874 (1366)

Φάκ. 1, ἀρ. 2. Χάρτης 404 × 297 (κολοβὸν κάτω). Μελάνη μαύρη, κιννάβαρι.— Διατήρησις μετρία (ὕγρασία, σχισίματα εἰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφον, ἀρ. 3).— Εἰς τὸ ἀρχεῖον σφύζεται λυτὴ χρυσὴ σφραγίς τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου (διαμ. 34) φέρουσα εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν τὸν αὐτοκράτορα ὀρθὸν καὶ εἰς τὴν ὀπισθίαν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν θρόνον (πρβλ. Dölger, *Schatzkammern*, ἀρ. 118,5). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ σφραγίς αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ παρόντος χρυσοβούλλου.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπικυρώνει τὴν κτήσιν καὶ ἐπικαρπίαν τῶν ἐν Λήμνῳ κτημάτων τῶν μονῶν Κουτλουμουσίου καὶ Νέας Πέτρας. Τὰ κτήματα ταῦτα προέρχονται ἐκ δωρεῶν τοῦ Μιχαὴλ Ἱεράκη καὶ τοῦ μεγάλου στρατοπεδάρχου Ἀστρά.— Ἀρχ.: *Ἐπεὶ οἱ μοναχοὶ τῶν κατὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος τὸν Ἄθω διακειμένων... τοῦ Κουτλουμούση...*

Ἀνέκδοτον. Πρβλ. Dölger-Wirth, *Regesten*, ἀρ. 3109. V. Laurent, *Rev. Et. Byz.* 6 (1948), σελ. 132-133.

3 Κεκυρωμένον αντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 2 χρυσοβούλλου

Φάκ. 1, ἀρ. 3. Χάρτης 282 × 221. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις μετρία (ύγρασία, σχισίματα εἰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι πολλάι. Ἐνορθόγραφον.

Ἐπογράφεται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Ἰερεμίου (ΙΔ' - ΙΕ' αἰ.).

4 Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου

Αὐγουστος, ἰνδ. 1, ἔτος 6916 (1408)

Φάκ. 1, ἀρ. 4. Περγαμηνή 670 × 343. Μελάνη καστανόχρους, κιννάβαρι. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ αὐτοκράτωρ δωρεῖται εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸ εἰς Κασσάνδραν παλαιοχώριον Μαρίσκιν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνει νὰ δημιουργήσῃ δύο «ζευγάρια». Μέχρι τῆς παραδόσεως τῶν ζευγαρίων, ἡ μονὴ θὰ λαμβάνῃ κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ εἰσοδήματος τῶν αὐτοκρατορικῶν ζευγαρίων 16 πολιτικὰ μόδια σίτου. — Ἄρχ. : Ἐπεὶ οἱ εἰς τὸ μονόδιον τοῦ κῆρ Διονυσίου...

Ἐκδ. : Ἀρχιμ. Γαβριήλ, σελ. 98 - 99. — Dölger, *Schatzkammern*, ἀρ. 13. Πρβλ. Dölger - Wirth, *Regesten*, ἀρ. 3211.

5 Πρόσταγμα Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου

3 Ἰουνίου, ἰνδ. 5 (1382)

Φάκ. 2, ἀρ. 1. Χάρτης 210 × 280. Μελάνη καστανόχρους, κιννάβαρι (τὸ μνηολόγιον). Διατήρησις μετριωτάτη (φθοραὶ εἰς διπλώσεις, ὑγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπαλλάσσει παντὸς τέλους καὶ βάρους τὰ ἐν Λήμνῳ κτήματα τῆς μονῆς Διονυσίου καὶ ὀρίζει, ὅπως ἡ μονὴ λαμβάνῃ κατ' ἔτος ἀπὸ τὰς «δημοσιακὰς δουλείας» τῆς νήσου Λήμνου 16 πολιτικούς μοδίους σίτου, 4 ὀσπρίων καὶ 3 καντάρια τυροῦ. — Ἄρχ. : Ἐπεὶ πρὸ καιροῦ τινὸς ἀνέφερον...

Ἐκδ. : Dölger, *Schatzkammern*, ἀρ. 21. Πρβλ. Dölger - Wirth, *Regesten*, ἀρ. 3175.

6 Πρόσταγμα Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου

20 Δεκεμβρίου, ἰνδ. 8, ἔτος 6923 (1414)

Φάκ. 2, ἀρ. 2. Χάρτης 215 × 290. Μελάνη καστανόχρους, κιννάβαρι (τὸ μνηολόγιον). — Διατήρησις μετρία (ύγρασία, σητόβρωτον). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ αὐτοκράτωρ παραχωρεῖ φορολογικὴν ἀπαλλαγὴν εἰς τοὺς παροίκους, τοὺς ὁποίους ἡ μονὴ Διονυσίου ἤθελεν ἐγκαταστήσει εἰς τὸ παλαιοχώριον Μαρίσκιν τῆς Κασσάνδρας. Συμφώνως πρὸς ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις των, οἱ μοναχοὶ ὀφείλουσαν νὰ κτίσουν πύργον πρὸς προστασίαν τῆς περιοχῆς. — Ἄρχ. : Ἐπειδὴ ὁ μακαρίτης υἱὸς τῆς βασιλείας μου. . .

Ἐκδ. : Ἄρχιμ. Γαβριήλ, σελ. 99 - 100. — Dölger, *Schatzkammern*, ἀρ. 24. Πρβλ. Dölger-Wirth, *Regesten*, ἀρ. 3344.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΔΕΣΠΟΤΩΝ

7 Ὅρισμὸς τοῦ δεσπότη Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου Μάρτιος, ἰνδ. 10, ἔτος 6925 (1417)

Φάκ. 3, ἀρ. 1. Χάρτης 169 × 288. Μελάνη καστανόχρους· ἡ ὑπογραφή ἐρυθρά. — Διατήρησις μετρία (σητόβρωτον, φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις, ὑγρασία, παρουσιάζει κενὰ συμπληρωθέντα κατὰ μεταγενεστέραν ἐπισκευήν). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ δεσπότης παραχωρεῖ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου πᾶσαν τὴν ἐκ τοῦ παλαιοχωρίου Μαρίσκιν (Κασσάνδρας) ἐξαρτωμένην περιοχὴν· προηγουμένως ἡ μονὴ κατεῖχε μόνον τὴν «καθέδραν» τοῦ παλαιοχωρίου τούτου. — Ἄρχ. : Ἐπεὶ ὁ μακαρίτης ἐξάδελφος τῆς βασιλείας μου. . .

8 Ὅρισμὸς τοῦ δεσπότη Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου Ὀκτώβριος, ἰνδ. 12, ἔτος 6926 (1418)

Φάκ. 3, ἀρ. 2. Περγαμηνή 214 × 312. Μελάνη καστανόχρους· ἡ ὑπογραφή ἐρυθρά. — Διατήρησις μετρία (ὑγρασία, φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις, κενὰ κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὥσας συμπληρωθέντα κατὰ μεταγενεστέραν ἐπισκευήν). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ δεσπότης ἀναλαμβάνει νὰ κτίσῃ ἰδίους ἐξόδους πύργον εἰς τὸ χωρίον Μαρίσκιν, ὅπου ὁ ἴδιος καὶ ἡ μονὴ Διονυσίου (εἰς ἣν τὸ Μαρίσκιν ἀνήκει) θὰ ἐγκαταστήσουν ἀνθρώπους. Τὰ ἐξοδα τῆς ἐγκαταστάσεως ἀναλαμβάνει ὁ δεσπότης, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ εἰσπράττῃ ἅπαν τὸ εἰσόδημα καὶ τὸ ἥμισυ τῶν φόρων. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ δεκάτη, τὸ εἰσόδημα καὶ οἱ παντὸς εἶδους φόροι τῶν προσκαθημένων θὰ περιέλθουν εἰς τὴν μονήν. Ἐξ ἄλλου ἡ μονὴ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τελῇ κατὰ Σάββατον λειτουργίαν ὑπὲρ τοῦ δεσπότη. — Ἄρχ. : Ἐπεὶ ἡ κατὰ τὸ θεῖον ὄρος τὸν Ἄθω. . .

Ἐκδ. : Ἄρχιμ. Γαβριήλ, σελ. 100 - 101. — Dölger, *Schatzkammern*, ἀρ. 30 (ὑπὸ χρονολογίαν 1417).

9 Ὅρισμός τοῦ δεσπότης Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου

Σεπτέμβριος, ἰνδ. 14 (1420)

Φάκ. 3, ἀρ. 3. Περγαμηνή 340 × 228. Μελάνη κίρροῦ χρώματος· ἡ ὑπογραφή καστανόχρους. — Διατήρησις κακὴ (μυόβρωτον καθ' ἅπασαν τὴν δεξιὰν πλευρὰν καὶ τινα σημεῖα τῆς ἀριστερᾶς). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὅρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Διονυσίου παρουσιασθεὶς εἰς τὸν δεσπότην ἐζήτησε: 1. Τὸν περιορισμὸν καὶ τὴν παράδοσιν γῆς δέκα ζευγαρίων περὶ τὸ μετόχιον Μαρίσκιν. 2. Τὴν παρὰ τῆς μονῆς εἴσπραξιν τῆς δεκάτης τῶν καλλιεργουμένων γαιῶν. 3. Τὴν εἰς τὴν μονὴν παραχώρησιν τοῦ ἀλι[οτοπίου], τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Μαρισκίου. Ὁ δεσπότης ἐγκρίνει τὰς ἀνωτέρω αἰτήσεις, προσθέτει δὲ ὅτι, ἂν ἡ μονὴ ἐγκαταστήσῃ εἰς Μαρίσκιν καὶ ἄλλους γεωργούς, νέαι γαῖαι θὰ παραχωρηθοῦν εἰς αὐτούς. — Ἀρχ.: Ἡ κατὰ τὸν Ἄθω θεία καὶ ἱερὰ βασιλικὴ μονή. . .

10 Ὅρισμός τοῦ δεσπότης Δημητρίου Παλαιολόγου

Αὐγούστος, ἰνδ. 8, ἔτος 6938 (1430)

Φάκ. 3, ἀρ. 4. Χάρτης 230 × 303. Μελάνη καστανόχρους· ἡ ὑπογραφή ἐρυθρά. — Διατήρησις μετριωτάτη (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας· εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου ἐλλείπει τεμάχιον τοῦ πρωτοτύπου, κακῶς συμπληρωθὲν ὑπὸ τοῦ π. Δομετίου). — Συντομογραφίαι πολλαί. Ὅρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ δεσπότης ὀρίζει, τῇ αἰτήσῃ τοῦ ἡγουμένου Δανιήλ, ὅπως ἡ μονὴ Διονυσίου λαμβάνῃ κατ' ἔτος ἀπὸ τοῦ «οἰκομοδίου» τῆς Λήμνου 8 μοδίους σίτου. Ἡ μονὴ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τελεῖ δύο λειτουργίας ἐβδομαδιαίως: ἐκάστην Τρίτην διὰ τὴν ψυχὴν Μανουήλ Β' Παλαιολόγου καὶ ἐκάστην Κυριακὴν διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ δεσπότης. — Ἀρχ.: Ἡ κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τὸν Ἄθω διακειμένη. . .

Σημείωσις: Ἡ ὑπογραφή ἔχει κατὰ λάθος συμπληρωθῆ ὑπὸ τοῦ π. Δομετίου εἰς «Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ὁ δεσπότης». Ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ χάρτου διακρίνονται σαφῶς τὰ γράμματα Δη- τοῦ ὀνόματος Δημήτριος. Ἄλλωστε, ὁ Δημήτριος Παλαιολόγος ἦτο πράγματι δεσπότης ἐν Λήμνῳ κατὰ τὸ 1430, ἐνῶ οὐδεὶς Ἰωάννης δεσπότης Παλαιολόγος ὑπῆρχεν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

11

Ὅρισμός

Ἄνευ χρονολογίας (1430 - 1464)

Φάκ. 3, ἀρ. 5. Χάρτης 102 × 290. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις κακίστη (τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, ὅπου καὶ ἡ ὑπογραφή, ἔχει ἀποσχισθῆ. Ὑγρασία, σχισίματα). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Πρωτότυπον (;).

Ὁ ἐκδότης τοῦ ὀρισμοῦ (βασιλεὺς ἢ δεσπότης) παραχωρεῖ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τοὺς φόρους τριῶν χωρικῶν τῆς Λήμνου καὶ τῶν κληρονόμων των· ἐπίσης ἀπαλλάσσει τὴν μονὴν τοῦ φόρου ἐνὸς ὑπερπύρου, τὸν ὁποῖον ὄφειλε νὰ καταβάλλῃ διὰ μίαν οἰκίαν εἰς τὸ κάστρον Κοτζίνου. — "Α ρ χ. : Ἐπειδὴ ὁ καθηγούμενος τῆς σενασμίας... κύρις Λουκᾶς...

Σημείωσις : Τὸ ἔγγραφον τοῦτο χρονολογεῖται ἐξ ἐσωτερικῶν στοιχείων μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1430 καὶ 1464· ἐκδότης του δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η΄ Παλαιολόγος ἢ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος ἢ ὁ δεσπότης Δημήτριος Παλαιολόγος (πιθανώτατα ὁ τελευταῖος).

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ

12

Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ' Μεγάλου Κομνηνοῦ Σεπτέμβριος, ἰνδ. 13, ἔτος 6983 (1374)

Κιβωτίδιον, ἀρ. α΄. Χάρτης (ἐπὶ μεταξωτοῦ ὑφάσματος) 3010 × 403 (ἀποτελεῖται ἐξ ἑξ τεμαχίων : 581, 583, 578, 470, 578, 327). Μελάνη καστανόχρους· οἱ στ. 1, 3, ὁ μὴν, ἢ ἰνδικτιῶν καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ ὑπογραφή ἐρυθρά· ὁ στ. 2 καὶ ἐντὸς τοῦ κειμένου αἱ λέξεις βασιλεία μου, Χριστός, Θεός, λόγος, χρυσᾶ. — Διατήρησις καλὴ (ὑγρασία, μικρὰ σχισίματα). — Γραφὴ δυσανάγνωστος· ἐξεζητημένη ἀπομίμησις προτύπων τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος. Πολυάριθμοι συντομογραφαί. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφα ἀρ. 13 - 16). — Μεταξὺ τῶν στίχων 2 καὶ 3 παρεμβάλλεται ὠραιοτάτη μικρογραφία, παριστῶσα τὸν αὐτοκράτορα μετὰ τῆς συζύγου του Θεοδώρας. Οἱ δύο βασιλεῖς κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας των τὸ ἰδρυτικὸν χρυσόβουλλον τῆς μονῆς, ἐνῶ ἄνωθεν εὐλογεῖ αὐτοὺς ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος. — Ἡ χρυσὴ σφραγὶς εὐρίσκεται εἰς δύο φύλλα, ἐρραμμένα ἐκατέρωθεν τῆς μικρογραφίας δι' ἐρυθροῦ νήματος. Εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν (διαμ. 47), ὁ αὐτοκράτωρ ὀρθός. Εἰς τὴν ὀπισθίαν (διαμ. 45) ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὀρθὸς πρὸ τοῦ θρόνου.

Ὁ αὐτοκράτωρ παραχωρεῖ εἰς τὸν ἱερομόναχον Διονύσιον τὸ ποσὸν τῶν 100 σωμαίων, διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς μονῆς του (ὁ Διονύσιος εἶχεν ἤδη ἀνεγείρει τὸ φρούριον), ἢ ὁποῖα εὐρίσκεται κάτωθεν τοῦ Μικροῦ Ἄθωνος πλησίον τῶν Βουλευτηρίων παρὰ τὸν λεγόμενον Ἀεροπόταμον. Ὑπόσχεται ἐπίσης ἔτησίαν ἐπιχορήγησιν τῆς μονῆς διὰ τοῦ ποσοῦ τῶν 1000 ἄσπρων κομνηνάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀρχίσῃ νὰ καταβάλλῃ τὸ βεστιάριον τῆς Τραπεζοῦντος μετὰ τριετίαν. Ἡ μονὴ ἀναλαμβάνει 1) νὰ μνημονεύῃ εἰς πάσας τὰς ἀκολουθίας τὸν κτίτορα αὐτοκράτορα καὶ πάντας τοὺς συγγενεῖς του καὶ 2) νὰ δέχεται φιλοφρόνως τοὺς Τραπεζοῦντίους, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς αὐτὴν ὡς προσκυνηταὶ ἢ ὡς ὑποψήφιοι μοναχοί. — "Α ρ χ. : Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται...

Ἐκδ. : V. G. Barskij, *Stranstvoanija po sojatym mestam vostoka s 1723 do 1747 g.*, Čast III (1744 g.), Πετροῦπολις 1887, σελ. 377 κέ. — Σιμωνίδου, Ὁρ-

θοδόξων Ἑλλήνων θεολογικαὶ γραφαὶ τέσσαρες, Λονδῖνον 1859, σελ. 120 κέξ. — J. P. H. Fallmerayer, *Original Fragmente, Chroniken, Inschriften und anderes Material zur Geschichte des Kaiserthums Trapezunt*, Abhandlungen der hist. Classe d. bayer. Akad. d. Wissenschaften III, Abt. 3, Μόναχον 1843, σελ. 79 - 95. — J. D r ä s e k e, *Vom Dionysioskloster auf dem Athos*, Byzantinische Zeitschrift 2 (1893), σελ. 79 - 95. (πρβλ. J. Müller, αὐτόθι, σελ. 440 καὶ Σ π. Λ ά μ π ρ ο ν, αὐτόθι, σελ. 613 κέ.) — Μητροπολίτου Χρυσάνθου, *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Τραπεζοῦντος*, Ἀρχεῖον Πόντου 4 - 5 (1933), σελ. 507 - 510 (μερικὴ ἐκδοσις). — Εὐθύμιος Διονυσιάτης, *Ποντιακὴ Ἔστία* 1 (1950), σελ. 195 - 198. — Ἀρχιμ. Γαβριήλ, σελ. 91 - 94.

13 Κεκυρωμένον ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου (ΙΔ' αἰ.)

Φάκ. 4, ἀρ. 1. Χάρτης 412 × 290. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις κακὴ (ἔσχισμένον καθ' ὄλον τὸ ὕψος καὶ πολλαχοῦ κατὰ πλάτος, ὕγρασις). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐλάχιστα σφάλματα ἀντιγραφῆς.

Ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ [Θεοδώρου;] Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ Ἰβηρίας Θεογνώστου.

14 Ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 χρυσοβούλλου (ΙΗ' αἰ.)

Βιβλιοθήκη, κώδ. 797. Χάρτης 1038 × 360. Μελάνη καστανόχρους· ἡ ὑπογραφή καὶ τινὰ ἀρχικὰ ἐρυθρά. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ παραναγνώσεις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου. — Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἐγγράφου ἀντίγραφον τῆς μικρογραφίας, ἡ ὁποία κοσμεῖ τὸ πρωτότυπον.

15 Ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 χρυσοβούλλου (ΙΕ' αἰ.)

Βιβλιοθήκη, κώδ. 798. Χάρτης 1265 × 252 (231 κάτω). Μελάνη καστανόχρους καὶ ἐρυθρά. — Διατήρησις κακὴ (τὸ κάτω μέρος ἔχει συμπληρωθῆ ὑπὸ τοῦ π. Δομετίου). — Γραφὴ περίπλοκος. Συντομογραφίαι πολλαί. Πολλὰ παραναγνώσεις τοῦ πρωτοτύπου κειμένου.

16 Κεκυρωμένον ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 (ΙΖ' αἰ.)

Φάκ. 4, ἀρ. 2. Χάρτης 677 × 484. Μελάνη μαύρη καὶ ἐρυθρά. — Διατήρησις καλὴ (ὕγρασις, σχισίματα). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀρκετὰ σφάλματα ἀναγνώσεως. Εἰς τὸ ἄνω μέρος δύο ἀποτυπώματα τῆς σφραγίδος τῆς μονῆς Διονυσίου.

17

Πρόσταγμα

τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Δ' Μεγάλου Κομνηνοῦ

Σεπτέμβριος, ἰνδ. 10, ἔτος 6925 (1416)

Φάκ. 4, ἀρ. 3. Χάρτης 410 × 285. Μελάνη καστανόχρους· ἡ ὑπογραφή διὰ κινναβάρους. — Διατήρησις μετρία (σχισίματα, ὕγρασις). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 18).

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπικυροῖ τὴν ἐτησίαν δόσιν 1000 ἄσπρων κομνηνάτων πρὸς τὴν μονὴν Διονυσίου. Προσδιορίζει ὅτι τὸ ποσὸν αὐτὸ θὰ καταβάλλεται εἰς τὸν ἀπεσταλμένον ἢ εἰς τὸν ἐν Τραπεζοῦντι ἀντιπρόσωπον (ἐπίτροπον) τῆς μονῆς ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς ἐν Συρμένοις μονῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐπιλεγομένης τοῦ Χάλδου. — Ἄ ρ χ. : Ὁ αἰδίμος καὶ τρισμακάριστος ἐκεῖνος...

Ἐκδ. : D ö l g e r, *Schatzkammern*, ἀρ. 27. — Ν. Οἰκονομίδου, *Πρόσταγμα Ἀλεξίου Δ' τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ περὶ τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς τοῦ Διονυσίου*, Νέον Ἀθήναιον 1 (1955), σελ. 15 - 25. — Ἄ ρ χ. μ. Γ α β ρ ι ῆ λ, σελ. 94 - 95.

18 Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου (ΙΕ' αἰ.)

Φάκ. 4, ἀρ. 4. Χάρτης 82 × 285. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλίστη. Σφίζεται μόνον τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐγγράφου (7 στίχοι ἐπὶ συνόλου 24 περίπου) εἰς κακὴν κατάστασιν (σχισίματα, ὑγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία.

19

Πρόσταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δ' Μεγάλου Κομνηνοῦ Ἄνευ χρονολογικῆς ἐνδείξεως (1429 - 1460)

Φάκ. 4, ἀρ. 5. Χάρτης 400 × 277. Μελάνη μαύρη καὶ κιννάβαρι (ἢ ὑπογραφή). — Διατήρησις μετρία (ὑγρασία, σχισίματα). Ὁ ἐπικολλήσας τὸ ἔγγραφο ἐπὶ χάρτου ἔχει κατὰ λάθος χωρίσει εἰς δύο τὴν αὐτοκρατορικὴν ὑπογραφήν. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. **Πρωτότυπον.**

Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπικυροῖ τὴν ὑπὸ τῶν προγόνων του καθορισθεῖσαν ἐτησίαν δόσιν 1000 ἄσπρων πρὸς τὴν μονὴν Διονυσίου. — Ἄ ρ χ. : *Χρηὴ πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἔργον...*

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

20

Παραδοτικὸν γράμμα

Ἰούλιος, ἰνδ. 2 (1409)

Φάκ. 5, ἀρ. 1. Χάρτης 203 × 290. Μελάνη καστανόχρους καὶ φαῖα (εἰς τὸ αὐτόγραφο μέρος τῶν ὑπογραφῶν). — Διατήρησις καλὴ (ὑγρασία, ἀσήμαντα σχισίματα). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. — **Πρωτότυπον.**

Οἱ «δοῦλοι» τοῦ αὐτοκράτορος (Μανουὴλ Β') Παῦλος Γαζῆς καὶ Γεώργιος Πρίγκιψ παραδίδουν εἰς τὸν Μανουὴλ Καβάσιλαν, υἱὸν τοῦ Δημητρίου, τὰ γονικὰ κτήματά του, δηλ. τὸ παλαιοχώριον Κατακαλὴ μετὰ τοῦ ἀλιοτοπίου του καὶ τοῦ ἡμίσεος τοῦ Ἀλουποχωρίου. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπεὶ ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων, ὧν ἐνεφάνισεν...*

21

Παραδοτικὸν ἔγγραφο

Νοέμβριος, ἰνδ. 15, ἔτος 6930 (1421)

Φάκ. 5, ἀρ. 2. Περγαμηνή 458 × 283. Μελάνη καστανόχρους (ἐνιαχοῦ ἔχει ἐνισχυθῆ μεταγενεστέρως διὰ μαύρης μελάνης). — Διατήρησις καλή (ύγρασία). — Συντομογραφίαι πολλάι. Ὁρθογραφία. **Πρωτότυπον** (πρβλ. ἀντίγραφο ἀρ. 22).

Καθ' ὄρισμὸν τοῦ δεσπότη τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, οἱ «δοῦλοι» τοῦ αὐτοκράτορος Στέφανος Δούκας Ραδηνός, Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Οἰκονομίας, Δημήτριος Ἰδρωμένος καὶ Ἰωάννης Ραδηνός παραδίδουν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου γῆν 2135 βασιλικῶν μοδίων περὶ τὸ χωρίον Μαρίσκιν, ὡς καὶ μέρος ἀλιοτοπίου. — Ἄρχ.: Ἐπεὶ ἡ κατὰ τὸ ἅγιον ὄρος τοῦ Ἁθω σεβασμία μονὴ τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου. . .

Ἐκδ.: Ἀρχιμ. Γαβριήλ, σελ. 101 - 103.

22

Ἀντίγραφο τοῦ προηγουμένου

Φάκ. 5, ἀρ. 3. Χάρτης 520 × 366. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία.

23

Ὁροθέσια

Ἄνευ χρονολογίας (ὀλίγον πρὸ τοῦ 1425)

Βιβλιοθήκη, κώδ. 791. Περγαμηνή 805 × 92 (85 κάτω). Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι πολλάι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Ἀντίγραφο** (ΙΕ' αἰ., πρβλ. καὶ ἀντίγραφα ἀρ. 24, 25).

Ὁροθέσια τῶν χωραφίων τῆς Βουναάδας, ὡς ἀκριβῶς ἀναγράφονται εἰς τὴν μεγάλην θέσιν (κεντρικὸν κτηματολόγιον) τῆς Λήμνου: 6 πάροικοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν 12 οἰκίας (ἐξ ὧν αἱ ἡμίσειαι εἰς τὸ κάστρον), 1438 μοδίους καλλιεργησίμου γῆς, 23 μοδίους κήπων καὶ 50,5 μοδίους ἀμπελώνων. — Ἄρχ.: Ἀρχόμεθα γράφειν τὰ ὀροθέσια. . .

24

Ἀντίγραφο τοῦ προηγουμένου (ΙΕ'/ΙΓ' αἰ.)

Φάκ. 5, ἀρ. 6. Χάρτης 313 × 216. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι πολλάι. Ἀρκετὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

25

Ἀντίγραφο τοῦ ὑπ' ἀρ. 23 (ΙΕ'/ΙΓ' αἰ.)

Φάκ. 5, ἀρ. 7. Χάρτης 318 × 218. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι πολλάι. Ἀρκετὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

26

Ἀπογραφικὸν γράμμα

Ἰούλιος, ἰνδ. 3 (1425)

Φάκ. 5, ἀρ. 4. Χάρτης 292 × 221. Μελάνη καστανόχρους. Διατήρησις καλή (μικρὰ σχισίματα). — Συντομογραφίαι πολλαί. Ὁρθογραφία. Ἀντίγραφον κεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Λήμνου Ἰωσήφ (ΙΕ' αἰ.).

Ὁ παπᾶς Ἰωάσαφ, εἰς ἐκτέλεσιν προστάγματος Ἰωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου, παραδίδει εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὴν ὑπόστασιν τοῦ Δρομορίτου, εἰς τὴν περιοχὴν Βουνεάδας Λήμνου: χωράφια συνολικῆς ἐκτάσεως 1450 μόδιων (ἐξ ὧν 450 πετρώδεις) καὶ μίαν μάνδραν εἰς Φακόν. Ὁ ἐτήσιος φόρος τῶν ὡς ἄνω κτημάτων (24 ὑπέρπυρα νομίσματα) θὰ εἰσπράττεται παρὰ τῆς μονῆς. — Ἀ ρ χ. : Ἐπεὶ ἡ σεβασμία καὶ ἱερὰ βασιλικὴ μονὴ τοῦ κῆρ Διονυσίου...

27

Πρακτικὸν

[Μάϊος], ἰνδ. 8, ἔτος 6938 (1430)

Φάκ. 5, ἀρ. 5. Χάρτης 438 × 322. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι πολυάριθμοι. Ὁρθογραφικὰ σφάλματα. Ἀντίγραφον (ΙΕ' αἰ.) (copie figurée, πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 28).

Ὁ «δοῦλος» τοῦ δεσπότη [Δημητρίου Παλαιολόγου] Ἀνδρόνικος Σφραντζῆς Σεβαστόπουλος προβαίνει εἰς τὴν ἀπογραφὴν τῶν ἐν Λήμνῳ κτημάτων τῆς μονῆς Διονυσίου, τὰ ὅποια εἶναι ἐλεύθερα παντὸς φορολογικοῦ βάρους. Ἡ περιουσία καὶ τὰ ἀπὸ τῆς μονῆς ἐξαρτώμενα κτήματα δύνανται νὰ συνοψισθοῦν κατὰ προσέγγισιν, ὡς ἐξῆς: 3 ναοὶ μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων των, πολλὰ οἰκήματα, 95 μόδιοι ἀμπελιῶν, 38 μόδιοι κηπευτικῶν, 4200 μόδιοι χωραφίων, 2 μάνδραι καὶ δύο μῦλοι. — Ἀ ρ χ. : Τὴν ἀπογραφικὴν ἐξίσωσιν καὶ ἀποκατάστασιν...

Σ η μ ε ἰ ω σ ι ς : Ἡ ἐνδειξις τοῦ μηνὸς ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 28 ἔγγραφον.

28

Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου (ΙϚ' αἰ.)

Βιβλιοθήκη, κώδ. 789. Περγαμηνή 630 × 485. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

29

Καθορισμὸς ὁρίων

Ἄνευ χρονολογικῆς ἐνδείξεως (περὶ τὸ 1474)

Φάκ. 11, ἀρ. 6. Χάρτης 152 × 220. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀρκετὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Πρωτότυπον (;).

Τῇ αἰτήσει τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Κασταμονίτου, τρεῖς γέροντες ἐκ Πορταρέας καθορίζουν τὰ μεταξύ τῶν κτημάτων τῶν δύο μονῶν ὄρια (εἰς Κατακαλήν). Μεταξὺ τῶν παρόντων σημειοῦμεν τὸν ἄρχοντα Μανουὴλ Ἀμπέρτον, τὸν τζελνίκον του Κωνσταντῖνον καὶ τὸν «ἄνθρωπον» τοῦ κατῆ (kadi) Ἀιλέζην. — Ἄ ρ χ.: Ἐσυνεφόνησαν τὰ δύο μοναστήρια. . .

30

Περιορισμός

Ἄνευ χρονολογικῆς ἐνδείξεως (περὶ τὸ 1503/4)

Φάκ. 5, ἀρ. 8. Χάρτης 312×223. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις κακὴ (ὀπαί, σχισίματα, ὑγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἄντίγραφον (ΙΓ' αἰ., πρβλ. ἀντίγραφα ἀρ. 31, 32).

Περιορισμός τοῦ {ἐκ 2035 βασιλικῶν μοδίων} κτήματος τῆς μονῆς Διονυσίου εἰς τὸ χωρίον Κατακαλή, ὑπογραφεῖς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Βαρδαρίου καὶ Πολεανίνης Μακαρίου. — Ἄ ρ χ.: Γῆ ἰδιοπεριόριστος τοῦ αὐτοῦ χωρίου. . .

31

Ἄντίγραφον τοῦ προηγουμένου (ΙΓ' αἰ.)

Φάκ. 5, ἀρ. 9. Χάρτης 246×218. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (σχισίματα, ὑγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἐλλιπές.

32

Ἄντίγραφον (ΙΖ' αἰ.) τοῦ ὑπ' ἀρ. 30

Φάκ. 5, ἀρ. 10. Χάρτης 387×305. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (ὀπαί). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

33

Περιορισμοὶ

1 Ἀπριλίου, ἰνδ. 5 (1622)

Φάκ. 5, ἀρ. 11. Χάρτης (δίφυλλον) 287×220. Μελάνη μαύρη· τοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ φύλλῳ κειμένου καστανόχρους βαθεῖα. — Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας κατὰ τὰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 34).

α) Ἐνθύμησις περὶ τοῦ τόπου Κολετζοῦ καὶ Στραβὴ Λαγκάδα, τὸν ὁποῖον ἡ μονὴ Διονυσίου ἠγόρασε παρὰ τῶν κατοίκων Γομάτου. Ὅρίζεται ὁ τόπος καὶ ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν βεβαιούντων τὴν ἀγορὰν (ἐν οἷς ἐν ὄνομα Τούρκου). Ἡ ἐνθύμησις ἐγένε διότι τὰ σχετικὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἀπωλέσθησαν εἰς Ἀμμουλιανήν, κατὰ τινα ἐπιδρομὴν κουρσάρων, οἱ ὁποῖοι

καὶ ἐλήστευσαν τοὺς καλογέρους. β) Σύνορα. Εἰς τὸ δεύτερον φύλλον σημειώνονται τὰ ὄροθέσια τοῦ τόπου (ἀριθμοῦνται 31 «σύνορα»). — Ἄ ρ χ. : Ἔστω εἰς ἐνθύμησιν διὰ τὸν τόπον ὅπου ἀγοράσαμεν. . .

34 Ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 33 (β)

Φάκ. 5, ἀρ. 14. Χάρτης 306×211. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις ἐξ ὑγρασίας). — Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἄνορθογραφίαι πολλαί.

35 Σύνορα

Ἄνευ χρονολογικῆς ἐνδείξεως

Φάκ. 5, ἀρ. 12. Χάρτης 380×298. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (σχισμαὶ τινες· φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας καὶ ἐκ τῆς ἐπικολλήσεως ἐπὶ τοῦ χάρτου). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὄρθογραφία. Ἀντίγραφον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 36).

Ὅρίζεται ὁ τόπος εἰς τὸν Λογγὸν διὰ τὰ βουβάλια, ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου. — Ἄ ρ χ. : Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τὸ σύνορον ὅπερ ἔχομεν εἰς τὸν Λογγόν. . .

36 Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου

Φάκ. 5, ἀρ. 13. Χάρτης 420×311. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας). — Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ὄρθογραφία.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑ

37 Σιγίλλιωδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου τοῦ Δ'

Ἰούλιος, ἰνδ. 12, ἔτος 6897 (1389)

Φάκ. 6, ἀρ. 1. Περιγραμνὴ 473×322. Μελάνη φαιοπρασίνη. — Διατήρησις μετρία (ὑγρασία· εἰς τὸ κάτω μέρος ἔχει ἀποκοπὴν τεμάχιον περιγραμνῆς καὶ μέρος τῆς πατριαρχικῆς ὑπογραφῆς· ἡ ὑπογραφή συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ π. Δομετίου εἰς φύλλον χάρτου, τὸ ὁποῖον ἐπεκολλήθη ἐπὶ τοῦ νότου). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὄρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος Δ' παραχωρεῖ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸν τίτλον καὶ τὰ προνόμια πατριαρχικῆς μονῆς. — Ἄ ρ χ. : Φθάνει μὲν ὁ τιμιώτατος ἱερομόναχος. . .

Ἐκδ. : Β. Λαοῦρδα, *Μητροφάνους, Βίος τοῦ ὁσίου Διονυσίου τοῦ Ἀθωνίτου*, Ἀρχεῖον Πόντου 21 (1956), σελ. 77 - 79 (ἐν ἐπιμέτρῳ)· εἰς τὴν σελ. 70 παρέχεται πανομοιότυπον τοῦ ἐγγράφου.

38 "Εγγραφον τοῦ πατριάρχου Μαξίμου τοῦ Γ'
Μάρτιος, ἰνδ. 10 (1477)

Φάκ. 6, ἀρ. 2. Χάρτης 425 × 309. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (ύγρασία, σχισίματα). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὅρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ πατριάρχης λύει τὸν ἀφορισμὸν, τὸν ὁποῖον ἔρριψεν ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος Μανουὴλ Ἀμπέρτου ὁ τέως πατριάρχης Διονύσιος (ὁ Α'). Ἡ ἐνέργεια τοῦ τέως πατριάρχου ὠφέλιτο εἰς τὴν ἐσφαλμένην ἐντύπωσιν ὅτι τὸ Μαρίσκιν ἀνῆκε εἰς τὴν μονὴν Παναγίας τῆς Κοσινίτζης. — Ἀ ρ χ. : Ἐπειδὴ ἀπὸ λόγων τινῶν χαιρεκάκων ἀνθρώπων. . .

39 Πατριαρχικὸν ἐπιτίμιον Ἱερεμίου τοῦ Β'
Ὀκτώβριος, ἰνδ. 15 (1587)

Φάκ. 6, ἀρ. 8. Χάρτης 447 × 328. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις κακὴ (σχισμαὶ βαθεῖαι κατὰ τὰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ὅρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ πατριάρχης ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἱερισσοῦ καὶ τὴν σύναξιν τοῦ πρωτάτου, διὰ νὰ ἐξετάσουν τὴν διαφορὰν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν κατοίκων Γομάτου, οἱ ὁποῖοι ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν προεπώλησαν ἀλλ' ἐνεχυρίασαν τόπον εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς μονῆς Διονυσίου, ἰσχυριζομένης ὅτι ὁ τόπος εἶχε προπωληθῆ. Τὸ ἐπιτίμιον βαρύνει τοὺς κατοίκους Γομάτου, ἐφ' ὅσον ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ μονὴ Διονυσίου εὐρίσκεται ἐν δικαίῳ, καὶ οἱ Γοματιανοὶ ἐξακολουθήσουν νὰ ἐμμένουν εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν των. — 4 ὑπογραφαὶ συνοδικῶν. — Ἀ ρ χ. : Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφέ. . .

40 Σιγιλλιῶδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου τοῦ Β'
6 Δεκεμβρίου, ἰνδ. 15 (1616)

Κιβωτίδιον, ἀρ. β'. Περγαμηνὴ 735 × 614. Μελάνη καστανόχρους (ἐν τῇ πατριαρχικῇ ὑπογραφῇ φαιοπρασίνη, ἐν τῇ ἀραβικῇ ὑπογραφῇ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας μαύρη). — Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες κατὰ τὰς διπλώσεις ἐκ τῆς χρήσεως, κηλίδες ἐξ ὑγρασίας). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὅρθογραφία. Πρωτότυπον. Κατὰ τὸ μέσον τῆς κάτω ὄψος μολυβδίνη σ φ ρ α γ ἰς τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Τιμοθέου.

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Τιμόθεος, ἔχων καὶ τὴν γνώμην τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας Ἀθανασίου καὶ Ἱεροσολύμων Θεοφάνους ὡς καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συνοδικῶν, ἀπαντῶν εἰς αἴτησιν τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς Διονυσίου περὶ ἀνανεώσεως τοῦ σιγιλλιῶδους γράμματος τοῦ πατριάρχου

Κωνσταντινουπόλεως Ἀντωνίου (ἡμέτ. ἔγγρ. ἀρ. 37) «γράφει καὶ ἀποφαίνεται» ὅπως τὸ ἀνωτέρω πατριαρχικὸν σιγιλλιῶδες γράμμα ἔχη κῦρος βέβαιον καὶ ἀμετάτρεπτον. Κατὰ τὸ ἀνωτέρω σιγιλλιῶδες γράμμα ἡ μονὴ Διονυσίου ἀναγνωρίζεται πατριαρχική, σταυροπηγιακή, ἐλευθέρα, ἀδούλωτος, κοινοβιακή. Ὁ ἡγούμενος ταύτης ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς καὶ μνημονεῦει μόνον τοῦ ὀνόματος τοῦ πατριάρχου. Οὐδεμίαν «ἄδειαν» ἐπὶ τῆς μονῆς ἔχουν ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους. — 15 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Μέγιστα ὄντως τῶν ἐν ἀνθρώποις...*

Ἐκδ. : Ἄ ρ χ ι μ. Γ α β ρ ι ἡ λ, σελ. 104 - 106.

41 Συνοδικὸν σιγιλλιῶδες ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Α΄

Μάρτιος, ἰνδ. 13, ἔτος 7138 (1630)

Κιβωτίδιον, ἀρ. γ΄. Περγαμηνή 710 × 555. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις ἀρίστη. Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ὁρθογραφία. **Πρωτότυπον** (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 42). Κατὰ τὸ μέσον τῆς κάτω φάσ μολυβδίνη σ φ ρ α γ ἰ ς τοῦ πατριάρχου. — Πρβλ. φωτ. ἀρ. 33.

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος (Λούκαρις) ἐπιβεβαιοῦ τὴν διαρρύθμισιν τῶν μεταξὺ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Ἁγίου Πσύλου ὀρίων, γενομένην ὑπὸ μοναχῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐπὶ τῇ βάσει ἔγγράφου ἐκδοθέντος πρὸ 200 ἐτῶν. Τὸ ἔγγραφον ἐσώζετο μόνον ἐν τῇ μονῇ Ἁγίου Παύλου, τῆς μονῆς Διονυσίου ἀπολεσάσης τοῦτο κατὰ τὴν διάρκειαν πυρκαϊᾶς καὶ ἀκολούθως αἰτουμένης τὴν ἀνανέωσιν τῶν συνόρων καὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ παρόντος πατριαρχικοῦ γράμματος. — 4 ὑπογραφαί συνοδικῶν. — Ἄ ρ χ. : *Ἡ τοῦ καλοῦ προσθήκη τὸ καλὸν κάλλιον κατεργάζεται...*

42 Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου τοῦ Α΄

Φάκ. 6, ἀρ. 4. Χάρτης 557 × 400. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις ἀρίστη. — Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ὁρθογραφία.

43 Συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Α΄

Ὀκτώβριος, ἰνδ. 8 (1639)

Φάκ. 6, ἀρ. 5. Χάρτης 428 × 297. Μελάνη καστανόχρους (ἐν τῷ μηνολογίῳ μαύρη). — Διατήρησις καλή. — Γραφὴ λίαν δυσανάγνωστος. Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὁρθογραφία. **Πρωτότυπον.**

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Παρθένιος, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς καθηγουμένους τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ τοὺς γέροντας τῆς συνάξεως, ἀποφαίνεται συνοδικῶς, ὅπως ὁ Ἀκάκιος (μοναχὸς τῆς μονῆς Διονυσίου, ὀρισθεὶς ὑπὸ τῆς συνάξεως ἔφορος διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς ζημίας τῶν κελίων καὶ συκοφαντηθεὶς ὡς δόλιος καὶ φθορεὺς) ἐὰν μὲν ἀποδειχθῆ ἔνοχος, ἀφορισθῆ· ἄλλως, ὅπως οἱ συκοφάνται αὐτοῦ τελοῦν ἐν ἀφορισμῶ μέχρι τῆς ἀποδόσεως τῆς ζημίας τοῦ μοναστηρίου. — 11 ὑπογραφαὶ συνοδικῶν. — Ἄ ρ χ.: Ὁσιώτατοι καθηγούμενοι τῶν θείων καὶ σεβασμίων μοναστηρίων τῶν ἐν τῷ Ἀγιωνόμῳ Ὄρει. . . Ἀκάκιος μοναχός. . .

44 Συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Δ'

Νοέμβριος, ἰνδ. 1 (1677)

Φάκ. 6, ἀρ. 6. Χάρτης 435 × 310. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα (ἐν τῷ μηνολογίῳ μαύρη). — Διατήρησις καλὴ (στίγμα ἐξ ἐρυθρᾶς μελάνης κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἐγγράφου). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. — Πρωτότυπον.

Ὁ πατριάρχης ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἡγούμενον καὶ τοὺς γέροντας τῆς μονῆς Διονυσίου ἀποφαίνεται, ὅπως δοθοῦν εἰς τὸν Ἀθανάσιον Λαγκαδᾶν τὰ 100 γρόσια διὰ τὰ ἀπέλθη τῆς μονῆς, συμφώνως πρὸς τὴν συμφωνίαν τὴν γενομένην κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ὡς ἄνω εἰς τὴν μονήν, πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεώς του. — 7 ὑπογραφαὶ συνοδικῶν. — Ἄ ρ χ.: Ὁσιώτατε καθηγούμενε τῆς πατριαρχικῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ ἁγίου ἐνδόξου. . . Ἰωάννου, τοῦ Διονυσίου καλουμένης. . . χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ. Ἐνταῦθα τῆς ἡμῶν μετριότητος. . .

45 Συνοδικὸν ἐπιβεβαιωτήριον γράμμα τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Β'

Φεβρουάριος, ἰνδ. 3 (1695)

Φάκ. 6, ἀρ. 7. Χάρτης 413 × 310. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας κατὰ τὰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος ἐπιβεβαιοῖ, ὅτι ὁ Τερτζίμπασης κυρίτζης Ἰωαννάκης ἀπὸ τὸ Διπλοκιόνιον ἀφιεροῖ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου ἀκίνητα αὐτοῦ εὕρισκόμενα ἐν Τενέδῳ, ἦτοι δύο σπίτια (δηλοῦνται τὰ ὄρια), μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς βουτζίων καὶ σκευῶν, πέντε ἀμπέλια (δηλοῦνται αἱ θέσεις) καὶ τὸ τζιφλικιὸν του μετὰ τῶν χωραφίων καὶ ζευγίων (δηλοῦται ἡ θέσις). Ἡ ἀφιέρωσις εἶχεν ἐπιβεβαιωθῆ καὶ διὰ χοτζετίου τῆς βασιλικῆς κρίσεως. — 5 ὑπογραφαὶ συνοδικῶν. — Ἄ ρ χ.: Ἀξίον ὄντως ἐστὶ καὶ δικαίον οὐχ ἦττον εἰπεῖν καὶ ἀναγκαῖον. . .

ΕΓΓΡΑΦΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ

46 Γράμμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Μαξίμου
 Φεβρουάριος (ἀρχαί), ἰνδ. 5, ἔτος 7010 (1502)

Φάκ. 7, ἀρ. 1. Χάρτης 320×220. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλὴ (σχίσματα εἰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαι εἰς σημαντικὸν ἀριθμὸν. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Πρωτότυπον.**

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θεσσαλίας, Μάξιμος καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ κλήρου τῆς πόλεως πωλοῦν ἔναντι 2200 ἄσπρων εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου (ἡγούμενος Ἰσίδωρος) τὸ μονῆριον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ μάκρωνος τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐπάνω τῶν λεγομένων Σκαλίων. — 12 ὑπογραφαί. — Ἀρχ.: *Μονήριον τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον...*

Ἔκδ.: Εὐθυμίου Διονυσιάτου-Στ. Π. Κυριακίδου, *Ἐγγραφα τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἀφορῶντα εἰς ἀγνώστους ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης*, Μακεδονικά 3 (1953/55), σελ. 363-376 (κειμενὸν σελ. 365-366). Πρβλ. Α. Ξυγγόπουλον, *αὐτόθι*, σελ. 377-378, Γ. Θεοχαρίδη, *αὐτόθι*, σελ. 379-381.

47 Γράμμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Μαξίμου
 Ἰνδ. 7, ἔτος 7012 (1503/4)

Φάκ. 7, ἀρ. 2. Χάρτης 305×210. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις ἀρίστη. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. — Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Πρωτότυπον.**

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θεσσαλίας Μάξιμος ἀποστέλλει ἐπιτροπὴν ἐξ ἐπισκόπων του εἰς Κατακαλὴν διὰ νὰ λύσουν ὀριακὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Ζωγράφου. Ἀφοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ Διονυσιάται (ἡγούμενος Ἰσίδωρος) δὲν εἶχον μετακινήσει τὰ ὀροθέσια, ἡ ἐπιτροπὴ προσθέτει νέα ὀροθέσια διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν. Ὑπογραφαί (τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ 4 ἐπισκόπων). — Ἀρχ.: *Ἐκ τῶν σεβασμίων καὶ εἰδαγῶν μοναστηρίων...*

48 Ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Λήμνου Ἰωάσαφ
 Ἄνευ χρονολογικῆς ἐνδείξεως (περὶ τὸ 1500)

Φάκ. 7, ἀρ. 3. Χάρτης, 215×214. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (σχίσσιμον εἰς τὸ μέσον). — Συντομογραφίαι πολλαί. Πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Πρωτότυπον.**

Ὁ μητροπολίτης γράφει εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Ἁγίου Ὁρους περὶ τοῦ πῶς ἔλυσε ὑπὲρ τῆς μονῆς Διονυσίου διαφορὰν, τὴν ὁποίαν ἡ μονὴ αὕτη εἶχε πρὸς τὴν μονὴν Παντοκράτορος, ἐξ ἀφορμῆς μάνδρας τινός, εὕρισκομένης εἰς Φακόν. — Ἀ ρ χ. : Ὁσιώτατε πρῶτε καὶ θεία καὶ ἱερὰ σύναξις...

49 Ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα τοῦ Λήμνου Μαξίμου

16 Φεβρουαρίου, ἔτος 7058 (1550)

Φάκ. 7, ἀρ. 4. Χάρτης 245×221. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις ἀρίστη. — Συντομογραφίαι πολλάι. Ἐνορθογραφίαι πολλάι. — Πρωτότυπον.

Ὁ Λήμνου Μάξιμος ἐπιβεβαιοῖ συμφωνίαν ἐπελθοῦσαν μεταξύ τῶν οἰκονόμων τῶν μετοχίων τῶν μονῶν Ἁγ. Παύλου (Μανασσοῦ) καὶ Διονυσίου (Τρύφων) διὰ τὸ χωράφιον τῆς Κορακίας. Ἡ συμφωνία συνίσταται εἰς τὴν ἐξ ἡμισείας διανομὴν τοῦ χωραφίου· οὕτως, ἡ μονὴ Διονυσίου λαμβάνει τὸ τμήμα τὸ συνορευθὲν πρὸς ἄλλα χωράφια ταύτης, ἡ δὲ μονὴ Παύλου τὸ ἕτερον. Ἀκολουθῶς οἱ Διονυσιάται, διὰ νὰ λάβουν καὶ τὸ ἕτερον τμήμα τοῦ χωραφίου, ἔδωσαν εἰς ἀνταλλαγὴν ἄλλο χωράφιον κείμενον πλησίον χωραφίων τῆς μονῆς Παύλου εἰς Ἁγιον Κωνσταντῖνον, ἐκτάσεως 5 μουζουρίων, καὶ ἐγένοντο κύριοι ὁλοκλήρου τοῦ χωραφίου τῆς Κορακίας. — Ἀ ρ χ. : Ἐπειδεὶ ἤχασιν σκανδαλα τὰ δύο μετόχια τοῦ ἁγίου Παύλου καὶ τοῦ κῦρ Διονυσίου...

50 Γράμμα τοῦ μητροπολίτου Παροναξίας Ἰωάσαφ

2 Μαρτίου 1694

Φάκ. 7, ἀρ. 5. Χάρτης (δίφυλλον) 298×210. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἐνορθογραφίαι πολλάι. Πρωτότυπον.

Ὁ μητροπολίτης Παροναξίας Ἰωάσαφ, γράφων πρὸς τὸν ἡγούμενον καὶ τοὺς γέροντας τῆς μονῆς Διονυσίου, ἀναφέρεται εἰς τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ παπᾶ κῦρ Μακαρίου σκάνδαλα διακόνου τινός καὶ τοῦ καλογέρου Στεφάνου εἰς τὸ μετόχιον τῆς μονῆς εἰς Πάρον. Συνιστᾷ τὸν μεταβαίνοντα εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου παπᾶ κῦρ Διονύσιον καὶ παρακαλεῖ τὴν μονὴν ὅπως ἐγκαταριθμήσῃ τοῦτον εἰς τοὺς μοναχοὺς αὐτῆς καὶ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ μετοχίου εἰς Πάρον. — Ἀ ρ χ. : Πανοσιότατε ἅγιε καθηγούμενε τῆς θείας καὶ σεβασμίας βασιλικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου... Προλαβὼν ἔγραφα τῆς πανοσιότητός σου...

ΕΓΓΡΑΦΑ ΠΡΩΤΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΚΑΡΥΩΝ

51 Γράμμα τοῦ πρώτου Ἱερεμίου

Νοέμβριος, ἰνδ. 3 (1394)

Φάκ. 8, ἀρ. 1. Χάρτης, 392 × 286. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλὴ (ὕγρασία, ἀσήμαντα σχισίματα). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἱερεμίας καὶ ἡ σύναξις παραχωροῦν πρὸς τὸν μοναχὸν Ἰωάσαφ, τέως βασιλέα [τῆς Θεσσαλίας, Ἰωάννην Οὔρεσιν Παλαιολόγον] καὶ τοὺς δύο συντρόφους του τὴν ἐφ' ὄρου ζωῆς κατοχὴν τοῦ ἀμπελίου καὶ τῶν δύο κελλίων τοῦ Γερασίμου, εἰς Καρυάς. Οἱ νέοι κάτοχοι ὑποχρεοῦνται εἰς ἐτησίαν πρὸς τὸ πρωτῆτον δόσιν ἐνὸς μέτρου οἴνου καὶ μιᾶς λίτρας ἐλαίου. — 9 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἱερεμίας. . .

52 Γράμμα τοῦ πρώτου Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου

Νοέμβριος, ἰνδ. 4, ἔτος 6904 (1395)

Φάκ. 8, ἀρ. 2. Χάρτης, 289 (+ 58) × 224. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετριωτάτη (ὕγρασία, σχισίματα· κατὰ τὴν πρὸς συντήρησιν ἐπικόλλησιν τοῦ ἐγγράφου ἐπὶ χάρτου ἐκαλύφθησαν ὀλοσχερῶς οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι τοῦ πρωτοτύπου, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀντίγραφῃ ἐπὶ τοῦ ἐπικοληθέντος χάρτου). — Συντομογραφίαι πολλαί. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 53).

Ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἰωάννης Καλυβίτης καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἀποφασίζουσι ὅτι δένδρον ἐλαίας, τὸ ὅποιον διεξεδίκει ὁ κελλιῶτης μοναχὸς Χαρίτων, ἀνήκει, συμφώνως πρὸς παλαιὰν ἀπόφασιν τῆς συνάξεως, εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐπιβεβαιοῖ αὐτοπροσώπως ὁ πρῶτος Ἰωάννης Καλυβίτης διὰ σημειώματός του ἐπὶ τοῦ νότου τοῦ ἐγγράφου. — 11 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Ἐπηδήπερ ἔθος ἐστὶν ἐξ ἀρχῆς τῷ διαβόλω. . .

53 Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου

Φάκ. 8, ἀρ. 3. Χάρτης, 324 × 295. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (ὕγρασία, σχισίματα εἰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαι πολλαί. Ἄνορθογραφον.

54 Ἐνυπόγραφον γράμμα,
πρατηριῶδες καὶ ἐπιβεβαιωτικὸν τοῦ πρώτου Νεοφύτου

Ἰανουάριος, ἰνδ. 8, ἔτος 6908 (1400)

Φάκ. 8, ἀρ. 4. Χάρτης 431 × 296. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (ὕγρασία, σχισίματα, ὑπαί). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον.

Ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Νεόφυτος καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπι-
κυρώνουν τὴν ὑπὸ τῆς μονῆς Διονυσίου ἔναντι 70 ὑπερπύρων ἀγορὰν τοῦ ἀμπε-
λῶνος καὶ τῶν δύο κελλίων τοῦ Γερασίμου Παχῦ. Ὁ ἀμπελὼν καὶ τὰ κελ-
λία ἀνήκον προηγουμένως εἰς τὸν μοναχὸν Ἰωάσαφ, ὁ ὁποῖος τὰ ἐπώλησε διὰ
τοῦ ἀντιπροσώπου του, Βατοπεδινοῦ ἱερομονάχου Δωροθέου Κυριελεησᾶ. —
7 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Ὁ κατὰ κόσμον εὐγενέστατος...

55

Ἔοροι

[Ὀκτώβριες], ἔτος 6909 (1400)

Φάκ. 8, ἀρ. 5. Χάρτης 352 × 230. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις καλή. — Συντομο-
γραφίαι ὀλίγαι. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. — Ἀντίγραφον γενόμενον τὴν 15ῃν Ἰα-
νουαρίου 1630 ἐκ τοῦ Ἀγιοπαυλιτικοῦ πρωτοτύπου ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἰγνατίου.

Καθορισμὸς τοῦ μεταξὺ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Παύλου συνόρου, γε-
νόμενος ὑπὸ τοῦ πρώτου Γενναδίου καὶ τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν. — Ἄ ρ χ. :
Ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἔστι λάκκος μέγας...

Ἐκδ. : Πολλαί· πρβλ. S. B i n o n, *Les origines légendaires et l'histoire de Xé-
ropotamou et de Saint - Paul...*, Louvain 1942, σελ. 188 - 190, 271 κέ.

Σ η μ ε ί ω σ ι ς : Τὸ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου δοθὲν πρωτότυπον εὑρίσκεται σήμερον
εἰς τὴν μονὴν Ἁγίου Παύλου. Πρβλ. S. B i n o n, *ἔνθ' ἀν.*, σελ. 272. *Bulletin de Corre-
spondance Hellénique* 82 (1958), σελ. 185.

56

Γράμμα τοῦ πρώτου Δανιὴλ

1 Νοεμβρίου, ἰνδ. 6, ἔτος 6936 (1427)

Φάκ. 8, ἀρ. 6. Χάρτης 390 × 296. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία
(ὕγρασία, σχισίματα· ἔλλειπει τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ στ. 38). — Συντομογραφίαι πολλαί.
Πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Πρωτότυπον.

Ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Δανιὴλ καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπι-
βεβαιοῦν εἰς τὸν μοναχὸν Ἰωσήφ τὸν Τραπεζούντιον καὶ τοὺς μαθητάς του
Νίφωνα, Εὐγένιον καὶ Μακάριον τὴν διὰ βίου κατοχὴν τοῦ κελλίου τοῦ Ἁγίου
Στεφάνου (εἰς Καρυὰς) καὶ πάντων τῶν ἐξαρτημάτων του, εἰς τὰ ὁποῖα προσ-
θέτουν καὶ γειτονικὴν τῷ κελλίῳ χερσαίαν γῆν. Οἱ ἐν λόγῳ μοναχοὶ ὑποχρε-
οῦνται νὰ δίδουν κατ' ἔτος πρὸς τὸ πρωτᾶτον 4 μέτρα οἴνου. — 10 ὑπογραφαί. —
Ἄ ρ χ. : Τὸ κελλίον τὸ εἰς ὄνομα τιμώμενον τοῦ ἁγίου, ἐνδόξου, πανεφίμου
ἀποστόλου ἀρχidiaκόνου Στεφάνου...

57

Γράμμα τοῦ πρώτου Δανιήλ

20 Ἰανουαρίου, ἰνδ. 8, ἔτος 6938 (1430)

Φάκ. 8, ἀρ. 7. Χάρτης 376×277. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετριωτάτη (ύγρασία, σχισίματα εἰς τὰ περιθώρια ἢ γραφή ἐξίτηλος). — Συντομογραφίαι πολλαί. Πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ καὶ γλωσσικὰ σφάλματα. **Πρωτότυπον.**

Ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Δανιήλ καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπικυροῦν τὴν ὑπὸ τῆς μονῆς Διονυσίου ἀγορὰν τοῦ κελλίου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (εἰς Καρυάς) καὶ πάντων τῶν ἐξαρτημάτων του ἀπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἰωσήφ τοῦ Τραπεζουντίου. Ἡ μονὴ θὰ κατέχη τὸ κελλίον «εἰς πέντε πρόσωπα», ἐξ ὧν ὀρίζονται τὰ τρία πρῶτα, θὰ παρέχη δὲ κατ' ἔτος πρὸς τὸ πρωτάτον 6 μέτρα οἴνου καὶ τὰς συνήθεις ἀγγαρείας. — 5 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Το κελλιον τὸ εἰς ὄνομα τιμόμενον τοῦ ἁγίου, ἐνδόξου, πανεφήμου ἀποστόλου, πρωτομαρτυρος...*

58

Δέλτος τοῦ πρώτου Καλλίστου

Κυριακὴ, 30 Μαΐου (πιθανῶς 1462)

Φάκ. 8, ἀρ. 10. Χάρτης 156×223. Μελάνη καστανόχρους. Διατήρησις μετρία (ύγρασία, σχισίματα εἰς τὰς διπλώσεις καὶ τὰ περιθώρια). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐξαιρετικῶς πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Ἀντίγραφον** (ἐπίσημον).

Ὁ πρῶτος καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπικυροῦν τὴν ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Παΐσιου ἀγορὰν τοῦ κελλίου, τοῦ τιμωμένου εἰς ὄνομα τοῦ παπᾶ Διονυσίου. Ὁ Παΐσιος ὑποχρεοῦται νὰ παρέχη κατ' ἔτος εἰς τὸ πρωτάτον 1 μέτρον οἴνου καὶ νὰ συμμετέχη εἰς τὰς παγγενείας. — 8 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπειδὴ υθέλησεν ὦ ἐν μοναχῆς...*

59

Γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

Κυριακὴ, 12 Ἰουλίου, ἰνδ. 5, ἔτος 6980 (1472)

Φάκ. 8, ἀρ. 8. Χάρτης (δίφυλλον) 315×219. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλὴ (ύγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Ἀντίγραφον** κεκυρωμένον διὰ τῆς εἰς τὸ κάτω μέρος σ φ ρ α γ ἱ δ ο ς τοῦ πρωτάτου, ἐκ μαύρου ἰσπανικοῦ κηροῦ (διαμ. 29), παριστώσης τὴν Θεοτόκον φέρουσαν πρὸ τοῦ στήθους τὸν Ἰησοῦν Χριστόν (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 60).

Ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν δικαιώνει τὸν ἱερομόναχον Μανασσῆν, κτήτορα τοῦ κελλίου τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ φέρῃ εἰς τὸ κελλίον του καὶ τὸ ἀμπέλιόν του τὸ ἐκ τοῦ ἀμπελίου τοῦ πρωτάτου ὕδωρ. Εἰς τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν εἶχον ἀντιταχθῆ οἱ ἱερομόναχοι Μᾶρκος Κοζᾶς καὶ Δομετιανός, πνευματικὸς τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος τοῦ Μακρυγένη. — 14 ὀνόματα παρόντων. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπειδὴ ὁ ἱερομόναχος κῆρ Μανασσῆς...*

60 Αντίγραφον τοῦ προηγουμένου (ΙΖ' αἰ.)

Φάκ. 8, ἀρ. 9. Χάρτης 302 × 210. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (ύγρασία, ὀπαί, σχισίματα). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

61 Ἔγγραφον τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

18 Ἰανουαρίου [1481, πρβλ. ἀρ. 62]

Φάκ. 8, ἀρ. 11. Χάρτης 96 × 217. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις κακὴ (ἔχει ἀπολεσθῆ τὸ μετὰ τὴν τρίτην δίπλωσιν τμήμα τοῦ ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰς ὑπογραφάς· ὑγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἄντιγραφον (;) (πρβλ. τὰ ὑπ' ἀρ. 62 καὶ 63 ἔγγραφα).

[Γράμμα] (ἐγγραφή). Ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν πωλεῖ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου (ἡγούμενος Ἀγάθων) τὸ ἐν Καρυαῖς κελλίον τοῦ Παΐσιου, ἓνα ἀμπελῶνα καὶ δύο κήπους ἔναντι 300 ἄσπρων. Ἡ μονὴ ἀναλαμβάνει νὰ παρέχῃ τὰς συνθήκεις ἀγγαρείας καὶ ἐτησίαν δόσιν μιᾶς λίτρας κηροῦ πρὸς τὸ πρωτᾶτον. — 9 ὀνόματα παρόντων. — Ἄ ρ χ. : Ἐπειδὴ ἤλθασιν οἱ τοῦ κῦρ Διονυσίου. . .

62 Ἔγγραφον τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

18 Ἰανουαρίου, ἰνδ. 14, ἔτος 6989 (1481)

Φάκ. 8, ἀρ. 12. Χάρτης (δίφυλλον) 310 × 212. Μελάνη καστανόχρους (δύο ἀποχρώσεων) καὶ μαύρη (εἰς μίαν ὑπογραφὴν). — Διατήρησις καλὴ. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἄντιγραφον κεκυρωμένον διὰ τῆς εἰς τὸ κάτω μέρος σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς τοῦ πρωτάτου, ἐκ κιτρίνου ἰσπανικοῦ κηροῦ (διαμ. 22), παριστάσης τὴν Θεοτόκον φέρουσαν πρὸ τοῦ στήθους τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

[Γράμμα] τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν, κατ' οὐσίαν τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ὑπ' ἀρ. 61. Περιέχει σημαντικὰς προσθήκας: 1. Ἀπαριθμεῖ τοὺς γείτονας τοῦ ἀμπελίου τοῦ Παΐσιου. 2. Παρέχει τὴν πλήρη χρονολογίαν. — 16 ὀνόματα παρόντων (ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ πρώτου Μανασσῆ, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 61).

63 Ἔγγραφον τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

18 Ἰανουαρίου, ἔτος 6989 (1481)

Φάκ. 8, ἀρ. 13. Χάρτης 300 × 217. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλὴ. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἄντιγραφον ΙΖ' αἰ.

[Γράμμα] τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν, κατ' οὐσίαν τὸ αὐτὸ πρὸς τὰ ὑπ' ἀρ. 61 καὶ 62. Τὸ κείμενόν του εἶναι ἐκτενέστερον τοῦ 61 καὶ συντομώτερον τοῦ 62.

64

Γράμμα τοῦ πρώτου Ἰγνατίου

6 Ὀκτωβρίου, ἔτος 6997 (1488)

Φάκ. 8, ἀρ. 13. Χάρτης 310 × 240. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλή (ύγρασία, μικρά σχισίματα· ἴσως ἔλλειπει τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου, ὅπου ἔπρεπε νὰ εὑρίσκειται ἡ σφραγίς). — Συντομογραφίαι πολλαί. Ἐξαιρετικῶς πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἀντίγραφον.

Ὁ πρῶτος καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπιβεβαιοῦν τὴν ὑπὸ τῶν πνευματικῶν Βενιαμὶν καὶ Ἀθανασίου κατοχὴν τοῦ κελλίου τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ πάντων τῶν ἐξαρτημάτων του, τὰ ὅποια ἠγγόρασαν ἀπὸ τῶν μοναχῶν Συμεῶν καὶ Λαζάρου. Τὸ κελλίον παραχωρεῖται «εἰς πέντε πρόσωπα», ὀφείλει δὲ νὰ δίδῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ πρωτᾶτον 4 μέτρα οἴνου καὶ τὰς συνήθεις διὰ τὰ καθίσματα ἀγγαρείας. — 12 ὀνόματα παρόντων. — Ἀ ρ χ. : Ἐπειδὴ ἠθέλησαν γοῦν ἡ τμηιώτατοι πατέρες...

65

Γράμμα τοῦ πρώτου Ἰγνατίου

ἔτος 7002 (1493/4)

Φάκ. 8, ἀρ. 15. Χάρτης 312 × 223. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (ύγρασία, σχισίματα εἰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐξαιρετικῶς πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἀντίγραφον κεκυρωμένον διὰ κηρίνης σφραγίδος, ἔχνη τῆς ὁποίας σφύζονται εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ἐγγράφου.

Ὁ πρῶτος τοῦ Ἀγίου Ὁρους Ἰγνάτιος καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπικυροῦν τὴν «εἰς πέντε πρόσωπα» (ἀναγράφονται τὸ πρῶτον καὶ τὸ τέταρτον πρόσωπον) κατοχὴν τοῦ κελλίου τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ὑπὸ τῆς μονῆς Διονυσίου, ἡ ὁποία προηγουμένως δὲν εἶχε κάθισμα εἰς Καρυάς. Τὸ κελλίον ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ πρωτᾶτον 5 μέτρα οἴνου, 2 λίτρας ἐλαίου καὶ δύο πινάκια λεπτοκαρύων. Ἡ εἰς τὴν μονὴν παραχώρησις τοῦ κελλίου εἶναι ἀνανεώσιμος ἐπ' ἀπειρον διὰ τῆς καταβολῆς 1000 ἄσπρων. — 18 παρόντες εἰς τὴν σύναξιν. — Ἀ ρ χ. : Ἐπειδὴ οἱ μοναχοὶ τῆς σεουσμίας μονῆς τοῦ Διονυσίου...

66

Ἐγγραφον τοῦ πρώτου Ἰγνατίου

Ἄνευ χρονολογικῆς ἐνδείξεως (1494 - 1496)

Φάκ. 8, ἀρ. 16. Χάρτης 297 × 213. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις κακὴ (σχισίματα, ύγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. — Πρωτότυπον.

Ὁ πρῶτος Ἰγνάτιος καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν, μετὰ ἐπιτόπιον ἐξέτασιν, ἀποφασίζουσι ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Γρηγορίου διεκδικού-

μενος τόπος ἀνήκει, βάσει ἐγγράφων, εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου, ἣ ὁποία καὶ πρέπει νὰ λάβῃ τὴν ἐξ αὐτοῦ ξυλείαν. — 14 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Διενέξωσ οὔσης μεταξὺ τῶν δύο μονῶν. . .*

67 Ἔγγραφο τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

Ἄνευ χρονολογικῆς ἐνδείξεως (1494 - 1496)

Φάκ. 8, ἀρ. 17. Χάρτης 221 × 216. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (ὀπαί, σχισίματα, ὑγρασία). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Πρωτότυπον.**

Εἰς ἀπάντησιν ἐγγράφου τοῦ πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἣ σύναξις τῶν Καρυῶν δηλοῖ ὅτι εἰς τὸ ὑπὸ κρίσιν ὀριακὸν ζήτημα (μετὰ τῆς μονῆς Γρηγορίου;) τὸ δίκαιον εὐρίσκεται μὲ τὸ μέρος τῆς μονῆς Διονυσίου. Ἀποστέλλονται δύο μάρτυρες εἰς πιστοποίησιν τούτου. — 12 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Εἰς τὸν ἀθένητη τὸν μπασιᾶ. . . τὸν Θεὸν παρακαλοῦμεν. . .*

68 Γραφή τοῦ πρώτου Γρηγορίου

Μάϊος, ἰνδ. 14, ἔτος 7004 (1496)

Φάκ. 8, ἀρ. 18. Χάρτης 301 × 212. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις καλὴ (ὑγρασία). — Συντομογραφίαι πολλαί. Πολυάριθμα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Πρωτότυπον** (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 69).

Ὁ πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὁρους Γρηγόριος καὶ ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν καθορίζουν τὰ μεταξὺ τῶν μονῶν Γρηγορίου καὶ Διονυσίου ὄρια εἰς «τόπον», ὁ ὁποῖος ἀνήκεν ἀρχικῶς εἰς τὸ πρωτᾶτον. — 14 ὑπογραφαί. — Ὅπισθεν : Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Γρηγορίου Σπυρίδων (ὑπογρ. σλαβιστί), ἀναγνωρίζει τὴν ἐγκυρότητα τῆς ὡς ἄνω πράξεως. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπιθὴ προῦπύρχεν ὁ τόπος τοῦ καθ' ἡμᾶς. . .*

69 Ἀντίγραφον (ΙΗ' / ΙΘ' αἰ.) τοῦ προηγουμένου

Φάκ. 8, ἀρ. 19. Χάρτης (δίφυλλον) 320 × 212. Μελάνη μαύρη. — Διατήρησις καλὴ. — Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ὅρθογραφία.

70 Γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

23 Ἰουνίου, ἔτος 7011 (1503)

Φάκ. 8, ἀρ. 20. Χάρτης 295 × 223. Μελάνη καστανόχρους καὶ μαύρη (εἰς τινὰς ὑπογράφας). — Διατήρησις μετρία (ὑγρασία, σχισίματα εἰς τὰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. — **Πρωτότυπον.**

Ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν λύει ὑπὲρ τῆς μονῆς Διονυσίου διαφορὰν, ἣ ὅποια εἶχεν ἀνακύψει μετὰ τῆς μονῆς τῶν Ρώσων σχετικῶς πρὸς κελλίον [τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου] ἐν Καρυαῖς. — 17 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Συνάξεως οὖν γενομένης ἐν τῷ ζ' α'* ἔτει...

71 Βεβαιωτικὸν γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

α) Ἰνδ. 15, ἔτος 7020 (1511/2)

β) 3 Ἰουνίου, ἔτος 7126 (1618)

Φάκ. 9, ἀρ. 1. Χάρτης 422 × 295. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις μετρία (φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις, ὑγρασία). — Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἄνορθογραφίαι πολυάριθμοι. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφα ἀρ. 72 - 74). — Πρβλ. φωτ. ἀρ. 34.

α) Ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἰσχὺν τοῦ κατὰ τὸ 1496 γενομένου καθορισμοῦ τῶν συνόρων μεταξύ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Γρηγορίου (= ἡμέτ. ἔγγρ. ἀρ. 68). — 11 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Πλήρωμα τοῦ νόμου ἢ ἀγάπη...* — β) Ἡ σύναξις τῶν Καρυῶν ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου κατόπιν διαφορᾶς δημιουργηθείσης μεταξύ τῶν ἐνδιαφερομένων μονῶν. — 8 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν ἔτει ζ' α', Ἰουνίῳ γ', διαφορᾶς γενομένης...*

72 Ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 71, α'

Φάκ. 9, ἀρ. 3. Χάρτης 325 × 220. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλὴ (σχίσσιμον κατὰ τὴν κάτω ῥακ). — Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἄνορθογραφίαι πολλαί.

73 Ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 71, α' καὶ β'

Φάκ. 9, ἀρ. 2. Χάρτης 500 × 370. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις πολὺ καλὴ (φθοραὶ τινες ἐκ τῆς χρήσεως κατὰ τὰς ῥακ). — Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὀρθογραφία.

74 Ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀρ. 71, α' καὶ β'

Φάκ. 9, ἀρ. 4. Χάρτης (δίφυλλον) 450 × 300. Μελάνη μαύρη (εἰς τὰς ὑπογραφὰς καστανόχρους). — Διατήρησις μετρία (αἱ ὑπογραφαί ἔχουν γραφῆ ὑπὸ νεωτέρας χειρός). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθογραφίαι ὀλίγαι.

75

Βεβαίωσις**τοῦ πρώτου Γαβριήλ καὶ τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν**

8 Μαΐου, ἔτος 7024 (1516)

Φάκ. 9, ἀρ. 5. Χάρτης 221 × 311. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας κατὰ τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον.**— Πρβλ. φωτ. ἀρ. 35.

Ἐπὶ τῇ βάσει δύο ἐγγράφων ἐκδοθέντων πρὸ 100 καὶ 35 ἐτῶν, προσκομισθέντων δὲ ὑπὸ τῆς μονῆς Διονυσίου, ὁ πρῶτος καὶ ἡ σύναξις βεβαιοῦν ὅτι αἱ πλησίον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐλαῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν μονὴν αὐτὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν μονὴν Ξενοφῶντος. — 8 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Μὴν Μαΐω, εἰς τὰς ἡ' τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἔγηγε σύναξις...*

76

Ὁμολογία

5 Ἰουνίου, ἰνδ. 1, ἔτος 7081 (1573)

Φάκ. 9, ἀρ. 6. Χάρτης 424 × 312. Μελάνη καστανόχρους· εἰς τὰς ὑπογραφὰς μαύρη.— Διατήρησις μετρία (φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον.**

Ἐπειδὴ ἐδημιουργήθησαν σκάνδαλα μεταξὺ τῶν ἐχόντων τὰ πρωτατινὰ κελλία, οἱ ἐνδιαφερόμενοι μετέβησαν εἰς τὰ Σιδηροκάυσια (ἐξωωτερικοῦ κριτηρίου ἕνεκα). Τῇ παρεμβάσει τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων ἀποφασίζεται ὅπως διατηρηθῆ ἡ παλαιὰ τάξις: τρία πρόσωπα θὰ ἔχουν τὰ «ἐπιγράμματα», ὁμοῦ μετὰ τῶν συνήθων δοσιμάτων καὶ δικαιωμάτων. Δηλοῦται ὅτι εἰς τοὺς τυχόν ἐκδιωκομένους ὑπὸ τῶν μοναστηρίων κελλιῶτας θὰ ἐπιστρέφεται τὸ καταβληθὲν τίμημα καὶ τὰ ἔξοδα συντηρήσεως τοῦ κελλίου, ἐνῶ οἱ οἰκειοθελῶς ἀποχωροῦντες οὐδεμίαν θὰ ἔχουν ἀπαίτησιν. — 41 ὑπογραφαί μοναχῶν καὶ λαϊκῶν. — Ἄ ρ χ. : *Κατὰ τὸ ζπα' ἔτος, ἐν μηνί Ἰουνίῳ ε' η', σκανδάλων πολλῶν...*

77

Γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

7 Δεκεμβρίου, ἔτος 7118 (1609)

Φάκ. 9, ἀρ. 7. Χάρτης (δίφυλλον) 312 × 215. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή (σχισμαὶ τινες κατὰ τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί.— Ὀρθογραφία. **Πρωτότυπον.** Εἰς τὴν ἄνω φωνὴν ἡ διὰ μαύρου κηροῦ σ φ ρ α γ ἰ ε τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν ἐκατέρωθεν ἀποτυπώματα τῆς σ φ ρ α γ ἰ δ ο ε τῆς μονῆς Χιλανδαρίου.

Κατόπιν αἰτήσεως τῆς μονῆς Διονυσίου ἡ σύναξις παρακαλεῖ τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Χιλανδαρίου ὅπως χορηγοῦν εἰς τοὺς ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου Διονυσιάτας ὕδωρ ἐκ τοῦ κελλίου Βαφιᾶ. — 16 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπειδὴ οἱ ἐκ τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς τοῦ κῶρ Διονυσίου...*

78 **Συνοδικὸν γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν**
6 Ἰανουαρίου, ἔτος 7138 (1630)

Φάκ. 9, ἀρ. 8. Χάρτης 492×401. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας).— Συνομογραφίαι ἀρκεταί. Ὁρθογραφία. Ἀντίγραφον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 79).

Τῇ αἰτήσει τῆς μονῆς Διονυσίου οἱ ἐν τῇ συνάξει, μετὰ τῶν Χασάν Ἀγᾶ καὶ Μεμέτ μπέϊ, ἀπεσταλμένων τοῦ Μποσταντζίμπασα, καθώρισαν τὰ σύνορα τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Ἀγίου Παύλου, ἐπὶ τῇ βάσει ἐγγράφου ἐκδοθέντος πρὸ 200 ἐτῶν. Τὸ ἐγγράφον τοῦτο ἐσφύζετο μόνον ἐν τῇ μονῇ Ἀγίου Παύλου, τῆς μονῆς Διονυσίου ἀπολεσάσης τοῦτο καὶ ἀκολούθως αἰτουμένης τὴν ἀνανέωσιν τῶν συνόρων. — 16 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Μέγα ἀγαθὸν ἐστὶν εἰρήνη καὶ ὁμόνοια ὅθεν ταύτην ὁ Κύριος...*

79 **Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου**

Φάκ. 9, ἀρ. 9. Χάρτης 513×363. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα μέχρι τοῦ δεκάτου στίχου ἐν συνεχείᾳ μαύρη.— Διατήρησις ἀρίστη.— Συνομογραφίαι ἐλάχισται. Ὁρθογραφία.

80 **Ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα**
ἔτος 7149 (1640/1)

Φάκ. 9, ἀρ. 10. Χάρτης 312×219. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις κακὴ (σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις).— Γραφὴ δυσανάγνωστος.— Συνομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀνορθογραφίαι πολλαί. Ἀντίγραφον. Κατὰ τὴν ἄνω ᾤαν ἀποτυπώσεις δύο σ φ ρ α γ ἰ δ ω ν (μιᾶς Τουρκικῆς, ἐτέρας τῆς μονῆς Διονυσίου).

Ἐπιβεβαιοῦται ἡ μεταξὺ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Ρωσικοῦ καὶ ἐνώπιον τοῦ Χασάν ἀγᾶ καὶ Ὁμτὶ μπέγι τοῦ Ἀγίου Ὁρους καὶ τῆς Μεγάλης Μέσης ἐπελθοῦσα συμφωνία διὰ τὰ μελίτσια. — 16 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Κατὰ τὸ ζρηθ', ἐξουσιάζοντος ἐγὼ ὁ Χασάν ἄγας μὲ τὸν Ὁμτὶ μπεγι στὸ Ἀγιον Ὁρος...*

81 **Ὁμολογία**
10 Ἰουνίου 1654

Φάκ. 9, ἀρ. 11. Χάρτης 429×313. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις καλὴ (σχισμαὶ τινες κατὰ τὰς διπλώσεις).— Συνομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀνορθογραφίαι ὀλίγαι. Πρωτότυπον. Κατὰ τὸ κέντρον τῆς ἄνω ᾤας σ φ ρ α γ ἰ ε τῆς ἱερᾶς κοινότητος (διάμ. 25).

Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους ἀναλαμβάνουν τὴν ὑπο-

χρέωσιν ὅπως προστατεύσουν καὶ καλύψουν ἔναντι τῶν Ὀθωμανικῶν ἀρχῶν τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ βασιλέως τῆς Μοσκοβίας [Ἀρσένιον Σουχάνωφ], ὁ ὁποῖος συνεκέντρωσε παλαιὰ βιβλία ἐκ τῶν μονῶν. — Ἀ ρ χ. : *Διὰ τῆς παρούσης μας ὁμολογίας καὶ ἀποδείξεως...*

*Ἐκδ.: Σ τ. Π. Κ υ ρ ι α κ ῖ δ ο υ, *Ἡ ἐξαγωγή χειρογράφων ἐξ Ἀγίου Ὄρους*, Μακεδονικά 4 (1955/60), σελ. 532 - 533· πρβλ. Μ. Λ ά σ κ α ρ ι, *Arsène Suchanov et les manuscrits de l' Athos. Un nouveau document (10 juin 1654)*, Byzantion 28 (1958), σελ. 543 - 545.

82

Πωλητήριο ἐγγραφον

Ἀπρίλιος, ἔτος 7169 (1661)

Φάκ. 9, ἀρ. 12. Χάρτης 302 × 211. Μελάνη μαύρη (εἷς τινες ὑπογράφας καστανόχρους βαθεῖα).— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας κατὰ τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι.— Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 83). Κατὰ τὸ κέντρον τῆς ἄνω ῥαξ ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς.

Ἡ μεγάλη σύναξις τοῦ Ἀγίου Ὄρους πωλεῖ ἀντὶ 465 γροσίων εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου δύο κελλία τοῦ πρωτάτου : α') τὸ κελλίον τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τὸ καλούμενον Ψωραρέα τοῦ παπᾶ Ἡλία καὶ β') τὸ κελλίον τῶν Εἰσοδίων τοῦ παπᾶ Ἰλαρίωνος, μετὰ πάντων τῶν ἐξαρτημάτων των. — 20 ὑπογραφαί. — Ἀ ρ χ. : *Κατὰ τὸ ζρηθ' ἔτος, μηνὶ ἀπριλλίῳ συναθροιζομένης τῆς μεγάλης συνάξεως τοῦ Ἀγίου Ὄρους...*

83

Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου

Φάκ. 9, ἀρ. 13. Χάρτης (δίφυλλον) 295 × 210. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.— Διατήρησις καλὴ— Συντομογραφίαι ἐλάχιστα. Ὁρθογραφία.

84

Συνοδικὸν γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν

1690

Φάκ. 9, ἀρ. 14. Χάρτης 428 × 306. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα· ἐν τισιν ὑπογραφαῖς μαύρη.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 85). Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω ῥαξ ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς τῆς συνάξεως.

Λόγω τῆς ἀναφύσεως διαφορᾶς μεταξὺ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Χιλανδαρίου διὰ τὸν Μονοξυλίτην, εἰς τὴν Μεγάλην Βίγλαν, ἡ σύναξις τοῦ Ἀγίου Ὄρους ὤρισε δύο γέροντας, Γαβριήλ τὸν Βατοπεδηνὸν καὶ Τιμόθεον τὸν Ἰβηρίτην, οἱ ὁποῖοι μετὰ τοῦ γραμματικοῦ τοῦ Ἀλῆ ἀγᾶ μετέβησαν εἰς Μονο-

ξυλίτην καὶ καθώρισαν τὰ ὄρια ἐπὶ τῇ βάσει «βακουφλαμάδων». Ὁ διαφιλονεικούμενος τόπος ἀποδίδεται εἰς τοὺς Διονυσιάτας. Περιορισμός. — 14 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Συναθροισμένης τῆς μεγάλης συνάξεως πάντων τῶν ἱερῶν μοναστηρίων...*

85 Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου

Φάκ. 9, ἀρ. 15. Χάρτης (δίφυλλον) 296 × 216. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα. — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. — Ὁρθογραφία. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω φάσ ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς τῆς συνάξεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

ΕΓΓΡΑΦΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΑ

86 Διάλυσις καὶ ἀσφάλεια

Αὐγούστος, ἰνδ. 9, ἔτος 6564 (1056)

Φάκ. 11, ἀρ. 1. Περγαμηνή 695 × 326 (321). Μελάνη καστανόχρους καὶ μαύρη (δύο ὑπογραφαί). — Διατήρησις καλή. — Συντομογραφίαι πολλαί. Πολλὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Πρωτότυπον.

Μετὰ ἀντιδικίαν ὁ Κωνσταντῖνος Φασοῦλος καὶ ἡ οἰκογένειά του παραχωροῦν εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Σφρεντζῆ τῶν Θεσσαλονικέων Μητροφάνη, γῆν 8 μοδίων ἐκ τῶν εἰς Παλλήνην κτημάτων των. Ὁ Μητροφάνης καταβάλλει τὸ ποσὸν τῶν 10 χρυσῶν ἰσταμένων σταυράτων νομισμάτων, ἐνῶ ὁ Φασοῦλος ἀναλαμβάνει νὰ τελῆ εἰς τὸ μέλλον τοὺς φόρους τῆς παραχωρηθείσης γῆς, ἡ ὁποία ὑπέκειτο εἰς στρατεῖαν. — 9 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν ὀνόματι... Κωνσταντῖνος ὁ τοῦ Φασούλου...*

87 Γράμμα

Ἡ χρονολογία ἀπωλέσθη (πρὸ τοῦ 1430)

Φάκ. 11, ἀρ. 4. Χάρτης 270 × 256. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις κακὴ (ὑγρασία, σχισίματα εἰς διπλώσεις. Ἐλλεῖπει τὸ κάτω τμήμα τοῦ ἐγγράφου, ὅπου τὸ τέλος τοῦ κειμένου, ἡ χρονολογία καὶ ἡ ὑπογραφή· ἐπίσης τὸ κείμενον ἔχει φθορὰ κατὰ τὴν δεξιὰν φαν). — Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. Ἀντίγραφον (ΙΕ' αἰ.), κεκυρωμένον ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Λήμνου Δοσιθέου.

Ὁ ἱερομόναχος Θεόδουλος ἀφιεροῖ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸν ἐν Κοτζίνῳ Λήμνου ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. — Ἄ ρ χ. : *Καὶ πᾶσι μὲν τοῖς τὴν ὀρθόδοξον ταύτην πίστιν...*

88

Γράμμα τῶν ἀλυκαρίων

Σεπτέμβριος, ἰνδ. 9, ἔτος 6924 (1415)

Φάκ. 11, ἀρ. 2. Περγαμηνή 445 × 284. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή.— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὅρθογραφία. **Πρωτότυπον.**

Οἱ διενεργοῦντες τὴν ἀλυκὴν (τῆς Θεσσαλονίκης) μετὰ 2 πρωταλυκαρίων ἀναλαμβάνουν νὰ παρέχουν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων των ἑτησίαν ρόγαν 100 ἄσπρων εἰς τὸν ἱερομόναχον τοῦ νέου ναοῦ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ εὑρισκομένου ἄνωθεν τῆς στοᾶς τῆς μεγάλης λεωφόρου. — 2 ὑπογραφαὶ πρωταλυκαρίων καὶ 45 σίγνα. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι... Ἡμεῖς οἱ κάτωθεν ὑπογράψαι ὀφείλοντες...

Ἐκδ.: Εὐθυμίου Διονυσιάτου καὶ Στ. Π. Κυριακίδου, Ἔγγραφα τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ἀφορῶντα εἰς ἀγνώστους ναοὺς τῆς Θεσσαλονίκης, Μακεδονικά 3 (1953/55), σελ. 363 - 376 (κείμενον ἐν σελ. 363 - 365).

89

Ἀφιερωτήριον ἐνυπόγραφον ἔγγραφον

Σεπτέμβριος, ἰνδ. 14, ἔτος 6929 (1420)

Φάκ. 11, ἀρ. 3. Περγαμηνή 411 × 264 (256). Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις ἀρίστη.— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀρκετὰ ὀρθογραφικὰ σφάλματα.— **Πρωτότυπον.**

Ἡ Μαρία Ἀγιορείτισσα ἀφιεροῖ εἰς τὸν ἡγούμενον Δανιὴλ καὶ τὴν μονὴν Διονυσίου τὸ εἰς τὴν γειτονίαν τοῦ Ὀμφαλοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ἐρειπωμένον ναῦδριον τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων καθὼς καὶ ἐν διώροφον οἴκημα. Ἡ μονὴ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπισκευάσῃ καὶ νὰ τηρήσῃ ἐν ἐνεργείᾳ τὸ ναῦδριον. — Σίγνον τῆς δωρητρίας καὶ ὑπογραφαὶ πέντε μαρτύρων. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι... Μαρία ἡ Ἀγιορείτισσα...

Ἐκδ.: Γ. Θεοχαρίδου, Ἀγνωστα τοπογραφικὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐξ ἀνεκδότου ἔγγραφου τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει μονῆς Διονυσίου, Μακεδονικά 5 (1961/1963), σελ. 1 - 14 (κείμενον σελ. 3 - 6).

90

Ταβουλλαρικὸν καὶ ἀπογεγραμμένον γράμμα

Ἰούλιος, ἰνδ. 11, ἔτος 6971 (1463)

Φάκ. 11, ἀρ. 5. Χάρτης 154 × 224. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή.— Συντομογραφίαι πολλαί. Ὀλίγα ὀρθογραφικὰ σφάλματα. **Πρωτότυπον.**

Ὁ Μαρίνος Μανικαίτης δηλοῖ ὅτι τὸ ἐργαστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ διαμένει καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου 10 νομίσματα, θὰ ἐπανέλθῃ μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τὴν κυριότητα τῆς μονῆς. — 4 ὑπογραφαὶ μετα-

ξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ χαρτοφύλακος τῆς μητροπόλεως Ἀθήνου καὶ ταβουλλαρίου Ἰωάννου Ζαβαριώτου. — Ἄ ρ χ. : *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀμήν. Ἐγὼ Μαρίνος ὁ Μανικαΐτης...*

91

Δωρεὰ

... 1530

Φάκ. 12, ἀρ. 1. Περγαμηνή 550 × 132 (220). Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις μετρία (φθοραὶ εἰς διπλώσεις, μικραὶ ὕπαί).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον** (;).

Ἡ ἀρχόντισσα Μαρία Συρίγαινα μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀντωνίου, κατοικοῦντες εἰς τὸ ὀξώπορτον τοῦ Κάστρου τοῦ Χάνδακος Κρήτης καὶ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ χωρίῳ Καμάρι, δίδουν ἐκ τοῦ μεριδίου τοῦ Νικολάου Συρίγου (υἱοῦ τῆς Μαρίας καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀντωνίου) εἰς τὸν Κλήμη Γαϊτάνην, ἡγούμενον τῆς μονῆς Καβαλλαρέας, ἐν ἀμπέλιον καὶ τμημα χωραφίου εἰς τὸ χωρίον Καμάρι. Ὁ ἡγούμενος ἀναλαμβάνει τὰς νομικὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀμπελιῶ καὶ τοῦ χωραφίου ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1530. Τὴν δωρεὰν συντάσσει ὁ Ἄνδρέας Σερέπετζις, νοτάριος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. — 3 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου θεοῦ ἡμῶν ἀμήν. ἔτι ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἀφλ'...*

92

Δωρεὰ

Νοέμβριος 1540

Φάκ. 12, ἀρ. 2. Περγαμηνή 432 × 186. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (σχισμὴ κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὄρας καὶ ἐν μέρει τῆς κάτω).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον** (;).

Ἡ Ἑλένα Λαμπαρδοῦλα, θυγάτηρ τοῦ Φραντζέσκου Λαμπάρδο, κάτοικος Ρεθέμνου, εὐρισκομένη ἐν τῷ χωρίῳ Τυλίσσῳ, δωρίζει εἰς τοὺς τρεῖς καλογέρους, Κωνσταντῖνον Μαρουλιανόν, Μακάριον Μηλᾶτον καὶ Νικόδημον Μηλᾶτον τὸ ἐν τῷ χωρίῳ Τυλίσσῳ ἴδιον αὐτῆς μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Μάμαντος μετὰ τοῦ ναοῦ του, τῶν κελλίων του, τῶν χωραφίων του, τῶν δένδρων του καὶ τοῦ πέριξ χώρου μέχρι τῆς τάφρου. Οἱ λαμβάνοντες ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν ἀνακαίνισίν του, τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων καὶ τὴν συντήρησίν του. Τὴν πρᾶξιν συντάσσει ὁ Ἄνδρέας Σερέπετςις, νοτάριος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. — 3 μάρτυρες.— Ἄ ρ χ. : *Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου θεοῦ ἡμῶν ἀμήν. ἔτι ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ἀφμ'...*

93

Πωλητήριον έγγραφον

4 Ἰουνίου 1548

Φάκ. 12, ἀρ. 3. Περγαμηνή 269 × 184 (191). Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις μετρία (σχισμαί).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον** (;).

Ὁ Μιχαῆλς ὁ Ντουστουνήας τοῦ ποτὲ κῦρ Μακαρίου καλογέρου, κάτοικος Τυλίσσου, ὁμολογεῖ ὅτι πωλεῖ εἰς τὸν καλόγερον Κωνσταντῖνον Μηλᾶτον τοῦ ποτὲ κῦρ Ἰωάννου, τῆς ἐν Τυλίσσω μονῆς τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, ἓνα σώχωρον, πλησίον τῆς μονῆς. Περιορισμός. Ὁ Κωνσταντῖνος Μηλᾶτος ὑποχρεοῦται ὅπως καταβάλλῃ εἰς τὸν πωλητὴν 8 ὑπέρπυρα κατ' ἔτος καὶ κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1549. Τὴν πρᾶξιν συντάσσει ὁ Ἀνδρέας Σερέπετζις, νοτάριος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. — 2 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἡμῶν ἀμήν. Ἐτεὶ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ,αφμη'...*

94

Πωλητήριον έγγραφον

16 Ἰουνίου 1551

Φάκ. 12, ἀρ. 4. Περγαμηνή 361 × 230 (215). Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον** (;).

Ὁ Νικόλαος Συρῆγος, υἱὸς τοῦ μισερ Τζώρτζη, κάτοικος χωρίου Καμάρη πωλεῖ εἰς τὸν πατέρα Κλήμη Γαϊτάνη τοῦ ποτὲ κῦρ Γεώργη, ἡγούμενον τῆς μονῆς τῆς Κερᾶς Καβαλλαρέας, ὅλον τὸ «πάχτος» διὰ τὸ γονικὸν χωράφιον τὸ λεγόμενον τοῦ Γαλακτίων(ος). Τὸ «πάχτος» συνίσταται εἰς 4 ὑπέρπυρα κατ' ἔτος, πωλεῖται δὲ ἀντὶ 92 ὑπερπύρων. Τὴν πρᾶξιν συντάσσει ὁ Ἀνδρέας Σερέπετζις, νοτάριος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. — 2 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἡμῶν ἀμήν. Ἐτεὶ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ,αφνα'...*

95

Δωρεά

12 Αὐγούστου 1551

Φάκ. 12, ἀρ. 5. Περγαμηνή 311 × 234 (227). Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον** (;).

Ὁ Γεώργιος Συρῆγος, υἱὸς τοῦ ποτὲ μισερ Τζουάνε, κάτοικος χωρίου Καμάρη, δωρίζει εἰς τὴν μονὴν Κερᾶς Καβαλλαρέας χωράφιον ὅμορον πρὸς τὴν μονήν, ἐκτάσεως ἐνὸς ποδός, τὸ ὁποῖον ἡ μονὴ ἀπὸ καιροῦ ἐκμεταλλεῖται, χωρὶς νὰ ἀποδίδῃ τι εἰς τὸν ἰδιοκτήτην. Τὸ χωράφιον πληρώνει κατ' ἔτος ὡς

«έντρητρίαν» σίτου μουζούρια 9 καὶ κριθῆς μουζούρια 2. Ἡ μονὴ ὑποχρεοῦται κατ' ἔτος εἰς τὴν κατασκευὴν λαμπάδος ἐκ μιᾶς λίτρας κηροῦ, ἡ ὁποία θὰ ἀνάπτεται ἐκάστην 15ην Αὐγούστου πρὸ τῆς εικόνας τῆς Θεοτόκου. Τὴν πρᾶξιν συντάσσει ὁ Ἀνδρέας Σερέπετζις, νοτάριος τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. — 3 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου Θεοῦ ἡμῶν ἀμήν. Ἔτει ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ,αφνά'...

96

Διαθήκη

15 Φεβρουαρίου 1554

Φάκ. 12, ἀρ. 9. Περιγραμνὴ 485 × 363. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ καὶ ὄπαι ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον.**

Ὁ Ἰωάννης Μαμουναῖς, υἱὸς τοῦ κῦρ Μιχαὴλ καὶ ποτὲ πακαίρις (;) ὀρίζει «κομμισαρίους» τοῦ τὸν Κλήμη τῆς Καβαλλαρέας καὶ τὸν ἔγγονον τῆς ἀδελφῆς του Καρδελουῖς Ἰωάννην Χαρκοματᾶν καὶ διατίθεται εἰς τὴν μονὴν τῆς Καβαλλαρέας μέγα περιβόλι. Ὀρίζει ὅπως α) ἡ μονὴ εἶναι ἀπηλλαγμένη τῶν 14 δουκάτων, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ὁ ὡς ἄνω Ἰωάννης κατ' ἔτος, β) στέλλῃ 50 δουκάτα κορέντε εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου καὶ γ) οὐδέποτε δύναται νὰ πωλήσῃ τὸ περιβόλι. — 8 ὑπογραφαὶ μαρτύρων. — Ἄ ρ χ. : *In Christi nomine amen.* Ἔστοντας ἐγὼ Ἰωάννης ὁ Μαμουναῖς, υἱὸς τοῦ ποτὲ κῦρ Μιχαὴλ...

97

Διαθήκη

17 Δεκεμβρίου 1555

Φάκ. 12, ἀρ. 6. Χάρτης (δίφυλλον· τὸ δεύτερον φύλλον κεκομμένον κατὰ τὸ ἥμισυ) 315 × 219. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις μετρία (φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις, φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. Γεγραμμένον κατὰ τὰς δύο ὄψεις τοῦ πρώτου φύλλου. Ἄντίγραφον ἐκδοθὲν ἐκ τοῦ εἰς χεῖρας τοῦ μισέρ Πέρο Πελεργῆ, νοδάρου καὶ μασάρου τῆς μεγάλης Καντζελλαρίας τῆς Κρήτης εὐρισκομένου πρωτοτύπου.

Ὁ ἡγούμενος τῆς Κερᾶς Καβαλλαρέας Κλήμης Γαιτάνης ἐνώπιον μαρτύρων τοῦ χωρίου Τυλίσσου καὶ τοῦ νοταρίου Ἀνδρέα Σερέπετζι συντάσσει τὴν διαθήκην του, διὰ τῆς ὁποίας κληροδοτεῖ τὴν μονὴν Καβαλλαρέας μετὰ πάντων τῶν ὑπαρχόντων τῆς εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου, καὶ ὀρίζει τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον αὕτη θὰ διοικῆται. Ἐπίσης διαθέτει χρήματα ἢ κινητὰ εἰς διάφορα πρόσωπα. Αἰτεῖται ὅπως ὁ ὑπὸ τῆς μονῆς Διονυσίου στελλόμενος μοναχὸς ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα τοῦ ἀνεψιοῦ του, ἱερομονάχου Καλλίστου Γαιτάνη. — 2 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : Ἐπηδὴ φοβερώτερο καὶ ἀδηλότερον τουτεστι...

Βιβλιογρ.: Β. Λ α ο ὕ ρ δ α ς, ἀρ. 1.

98

Αΐτησις

1555/56

Φάκ. 12, άρ. 8. Χάρτης (δίφυλλον) 317 × 217. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις καλή (φθοραί έξ ύγρασίας κατά τās διπλώσεις).— Συντομογραφίαι άρκεταί. Ὀρθογραφία. Ἐντίγραφον.

Οί Γεώργιος Μαυρίτζης καί Γεώργιος Λιγνός άναφέρουν είς τήν μονήν Διονυσίου τόν θάνατον τοῦ ήγουμένου τής Κερᾶς Καβαλλαρέας Κλήμη Γαϊτάνη, ό όποίος, ώς φαίνεται έκ τής διαθήκης του (πρβλ. ήμέτ. έγγρ. άρ. 97), είχεν άναθέσει τήν μονήν Καβαλλαρέας είς τήν μονήν Διονυσίου. Λίτουνται τήν άποστολήν άνδρός έμπείρου διά τήν ήγουμενείαν τής Καβαλλαρέας. Ἐπισυνάπτεται άπογραφή πάντων τών άνηκόντων είς τήν μονήν Καβαλλαρέας (έν οίς καί ή βιβλιοθήκη). — Ἄ ρ χ. : Ὁσιώτατοι καί άγιώτατοι πατέρες καί λάτριοι τοῦ τιμίου ένδόξου προφήτου Προδρόμου...

Βιβλιογρ.: Β. Λ α ο ύ ρ δ α ς, άρ. 5.

99

Παραχώρησις τής μονής Καβαλλαρέας

11 Μαΐου 1566

Φάκ. 12, άρ. 7. Χάρτης (δίφυλλον) 308 × 213. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή (φθοραί έξ ύγρασίας).— Συντομογραφίαι άρκεταί. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. Ἐντίγραφον έκ τοῦ βιβλίου τοῦ νοταρίου Σταυριανοῦ Λαγωῦ.

Συμφώνως πρὸς τήν διαθήκην τοῦ Κλήμη Γαϊτάνη (ήμέτ. άρ. 97) ή μονή Διονυσίου άπέστειλε δύο έφημερίους (Γεράσιμον, Μᾶρκον) είς τήν μονήν τής Κερᾶς Καβαλλαρέας, ό δεύτερος τών όποίων, άσθενήσας, παρεχώρησεν ίσοβίως τήν μονήν αύτήν είς τόν Ἰάκωβον Καλαμῶνα άντι έτησίης καταβολής 25 δουκάτων κορέντε. Ἡ πρᾶξις ένεκρίθη ύπὸ τής μονής Διονυσίου. Ἡδη ό Ἰάκωβος Καλαμῶν, άσθενῶν, παραχωρεῖ τὸ μετόχιον είς τόν ίερομόναχον Ἄθανάσιον Μεγιστᾶνον, ό όποίος ύποχρεοῦται είς καταβολήν πάκτου πρὸς τήν μονήν Διονυσίου. — 2 μάρτυρες, έν οίς Νικόλαος ίερεὺς ό Μαλαξὸς καί πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου. — Ἄ ρ χ. : Ἐστοντας νά άφιερῶση καί νά δώση ό εύλαβέστατος...

Βιβλιογρ.: Β. Λ α ο ύ ρ δ α ς, άρ. 12.

100

Ἐγκατάστασις ήγουμένου (κοντζεσιόν)

... 1566

Φάκ. 12, άρ. 10. Περγαμηνή 341 × 316. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή (φθοραί έξ ύγρασίας, φθοραί είς τās διπλώσεις).— Συντομογραφίαι. Ὀρθογραφία. Ἐντίγραφον.

Ὁ ἐπίτροπος τῆς μονῆς Καβαλλαρέας Ἰωάννης Κατέλος ἐγκαθιστᾷ τὸν Ἀθανάσιον Μεγιστᾶνον ὡς ἡγούμενον ταύτης (πρβλ. ἡμέτερον ἀρ. 99). Συντάσσεται ὑπὸ Σταυριανοῦ Λαγωῦ, νοταρίου τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. — 2 μάρτυρες, ἐν οἷς Νικόλαος ἱερεὺς ὁ Μαλαξὸς καὶ πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πανάγνου αὐτοῦ μητρὸς...*

101

Καταγραφή (ἀβεντάριον)

3 Ὀκτωβρίου 1580

Φάκ. 12, ἀρ. 11. Χάρτης (δίφυλλον) 317×217. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι. Ὅρθογραφία. Ἀντίγραφον.

Καταγραφή ἀκινήτων καὶ κινητῶν (ἐν οἷς καὶ βιβλία) τῆς μονῆς Κερᾶς Καβαλλαρέας γενομένη μετὰ θάνατον Θεοδοσίου ἱερομονάχου, κατὰ κόσμον Καβαλλάρου, διὰ θελήματος τοῦ μισερ Κωνσταντῆ Μαυρίτζη, κομμέσσου τῆς μονῆς Διονυσίου καὶ τῆς μονῆς Καβαλλαρέας, τοῦ κομμέσσου κῦρ Νεοφύτου ἱερομονάχου καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἰωνᾶ, κατὰ κόσμον Καβαλλάρου. Τὸ ἀντίγραφον προέρχεται ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς νοταρίας Πέτρου ἱερέως Μιχαλήτζι καὶ νοταρίου. — Ἄ ρ χ. : *Ἀβεντάριον καμομένον εἰς τὸ μοναστήριον εἰς τὴν ὑπεραγία Θεοτόκον κραζομένην Καβα[λαρέ]αν...*

Βιβλιογρ.: Β. Λαοῦρδας, ἀρ. 11.

102

Παραδοτήριον ἔγγραφον

25 Νοεμβρίου 1581

Φάκ. 12, ἀρ. 12. Χάρτης (δίφυλλον) 315×217. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις ἀρίστη.— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὅρθογραφία. Ἀντίγραφον.

Ὁ εἰς τὴν μονὴν Καβαλλαρέας ἐπίτροπος τῆς μονῆς Διονυσίου Κωνσταντῖνος Μαυρίτζης καὶ ὁ ἱερομόναχος Μελέτιος Ντελιντέ, ἐγκατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαυρίτζη ὡς προσωρινὸς ἡγούμενος τῆς μονῆς Καβαλλαρέας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγουμένου Θεοδούλου Καβαλλάρου, παραδίδουν εἰς τὸν ἐρχόμενον ἀπὸ τῆς μονῆς Διονυσίου γέροντα Παλλάδιον ὡς «πρῶτον τῆς βουλῆς» καὶ «ἐπίτροπον γενεράλεν» τὸ μοναστήριον τῆς Καβαλλαρέας. — 3 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Ἐστοντας καὶ ὁ ποτὲ κῦρ Θεόδουλος ἱερομόναχος τὸ κατὰ κόσμον Καβαλλάρου...*

Ἐκδ.: Β. Λαοῦρδας, ἀρ. 7.

103

Ἀφιερωτήριον ἔγγραφον

Ἰανουάριος, ἰνδ. 4, ἔτος 7099/1592 (1591 ἢ 1592)

Φάκ. 12, ἀρ. 13. Χάρτης 297×170. Μελάνη μαύρη (τοῦ πρὸ τῶν ὑπογραφῶν στίχου καστανόχρους).— Διατήρησις μετρία (φθοραὶ εἰς τὰς διπλώσεις ἐξ ὑγρασίας, ἐν τῇ κάτω ἀριστερᾷ ῥα σχισμαί).— Συντομογραφίαι πολλαί. Ὁρθογραφία. **Πρωτότυπον.**

Ὁ ἱερεὺς Ἀναστάσιος ἀφιερώνει εἰς τὸν ναὸν τῆς Παμμακαρίστου Θεοτόκου τῆς σεβασμίας μονῆς τῶν Βουκόλων (μετοχίου τῆς μονῆς Διονυσίου) τὸ εἰς τὸ χωρίον Ἀνεμωτήδαν ἀμπέλιόν του. Τίθεται ὄρος ὅπως ἡ γερόντισσα σύζυγος τοῦ ὡς ἄνω λαμβάνη διὰ βίου τὸ «ἤμισυ ἔσφορο». Τὸ ἀφιερωτικὸν ὑπογράφουν 4 μάρτυρες, ἐν οἷς καὶ ὁ μητροπολίτης Μηθύμνης Ραφαήλ. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπειδὴ πᾶσιν ἀνθρώποις κοινόφλητον χρέος ὁ θάνατος καὶ τὸ ποτήριον, ὅπερ πέπωκεν...*

104

Δωρητήριον ἔγγραφον

18 Μαΐου 1596

Φάκ. 12, ἀρ. 14. Χάρτης (δίφυλλον) 272×202. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (ὀπαί τινες).— Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ὁρθογραφία. **Ἀντίγραφον.**

Οἱ εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλα εἰς τὰ Καλύβια εὐρισκόμενοι εὐγενεῖς ἄρχοντες μισὲρ Ζάνες καὶ μισὲρ Ματιὸς Μουτζενῆγοι, ὡς νοικοκυραῖοι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικητὸς εἰς τὸ Κάστρο, δίδουν εἰς τὸν εὐγενῆ μισὲρ Θεόφιλον Παπαγιαννόπουλον χωράφιον ἐνὸς πινακίου, εἰς τόπον καλούμενον Ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ τὰ σύνορα τοῦ χωρίου Καμάρα. Ὁ ἀποδέκτης ὑποχρεοῦται νὰ χορηγῇ ἑσαεὶ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Νικήτα, 50 ἄσπρα εἰς τὸν ἑφημέριον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικήτα. Ὁρίζεται τὸ χωράφιον. — 5 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Εἰς τὸν ἅγιον Νικόλα, εἰς τὰ Καλίβια εὐρισκόμενοι οἱ εὐγενεῖς ἄρχοντες...*

Βιβλιογρ.: Β. Λ α ο ὑ ρ δ α ς, ἀρ. 4.

105

Πωλητήριον ἔγγραφον

3 Φεβρουαρίου 1597

Φάκ. 12, ἀρ. 15. Περγαμηνή 315×281. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις ἀρίστη.— Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἀνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον.**

Ἡ Μαρία Μακροῦδαινα, χήρα τοῦ ποτὲ Γιώργη Μακρῆ λεγομένου Γαβρήλη, κάτοικος Τυλίσσου, πωλεῖ εἰς τὸν ἱερομόναχον κϋρ Ἀρσένιον, ἡγούμενον τῆς Κυρίας τῆς Καβαλλαρᾶς, χωράφιον εἰς Τύλισσον, εἰς τόπον καλού-

μενον στὸ Κονοστάσι, μουζουρίου 1 1/2 περίπου, ἀντὶ 150 ὑπερπύρων. Ὅρίζεται τὸ χωράφιον. Ἡ πρᾶξις συντάσσεται ὑπὸ Ἰακώβου Νταντώλου, νοταρίου τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι τοῦ ἐονήου θεοῦ ἡμῶν ἀμήν. ἔτη ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γενήσεως ,αφ'ἧς'...

106

Δωρητήριον

28 Ὀκτωβρίου 1599

Φάκ. 12, ἀρ. 16. Περγαμηνή 331 × 255. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις πολὺ καλή.— Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἐνορθόγραφον. Πρωτότυπον.

Μέλη τῆς οἰκογενείας Συρίγου, κάτοικοι τοῦ χωρίου Μερτοκάμαρο, δίδουν εἰς τὴν μονὴν τῆς Κεραῶς Καβαλλαρέας ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἡγουμένου αὐτῆς Λεοντίου τὸ μοναστήριον τὸν μέγαν Γεώργιον εἰς τὸ Φαραγγίτη μετὰ τῶν δένδρων καὶ χωραφίων του. Τὴν πρᾶξιν συντάσσει ὁ Μιχαὴλ Τζαλαεῖτις, νοτάριος τῆς ἀποστολικῆς ἐξουσίας. — 3 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι τοῦ ἐονήου θεοῦ ἀμήν. ἔτει ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γενήσεως εἰς ,αφ'ἧθ'...

107

Διαθήκη

17 Ἰανουαρίου 1603

Φάκ. 13, ἀρ. 1. Χάρτης 318 × 219. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή (σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. Ἀντίγραφον.

Ἡ πρεσβυτέρα Κατερήνη, σύζυγος τοῦ πρώην οἰκονόμου Παροικίας (Πάρου) παπᾶ Κωνσταντίνου, συντάσσει τὴν διαθήκην της διὰ χειρὸς τοῦ παπᾶ κϋρ Δημητρίου. Διὰ ταύτης διατίθεται τὴν περιουσίαν της εἰς διάφορα πρόσωπα καὶ ἐκκλησιαστικὰ ἰδρύματα, ἥτοι εἰς τὸν ναὸν τῆς Κυρίας Καταπολιανῆς, εἰς τὸν τοῦ Κυρίου Τάφον (Ἱερουσαλήμ), εἰς τὸν μητροπολίτην (Παροναξίας), εἰς τὸν παπᾶ Δημήτηρον Βουτζεράν, εἰς τὴν Ἀγγελῖναν, εἰς τὴν Φλορέντζαν θυγατέρα Μαρίας καὶ τὸν «παπᾶ της», εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τοῦ Ἁγίου Ὀρους (τὸ σπίτι καὶ τὸ χωράφι τῆς Ἀμμουδάρας). — Ἄ ρ χ. : Τοῦ ἔτους 1603 μηνὸς Ἰανουαρίου 17. Ἐπειδὴ ἄωρος καὶ φρικτὸς τῆς πάσῃν ἐστὴν ὁ θάνατος...

108

Ὁμολογία

30 Ἀπριλίου 1610

Φάκ. 13, ἀρ. 3. Χάρτης 315 × 215. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή (ὀπκαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. Πρωτότυπον.

Ὁ Νικολὸς Γεράρδης καὶ ἡ Μαρία τοῦ ποτὲ Γεώργη Γεράρδη ὁμολογοῦν ὅτι συνεβιβάσθησαν μετὰ τῶν πατέρων τῆς μονῆς Διονυσίου (Παρθενίου καὶ Ἰωακείμ) ὡς πρὸς τὸν διαφιλονεικούμενον τρόπον, τὸν προσηλωθέντα εἰς τὴν ὡς ἄνω μονὴν ὑπὸ τῶν μοναχῶν παπᾶ κῦρ Καλλίστου καὶ παπᾶ κῦρ Καλλι- νίκου. Οἱ ὁμολογοῦντες ἔδωσαν 1.000 ἄσπρα, 2 «ξυλοβούζια» καὶ 1 μετζάνα, καὶ παραιτοῦνται παντὸς δικαιώματος. — 4 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : *Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἀμήν. 1610 ἐν μαινῇ ἀπριλίου 30. Ὁμολογῶ ἐγὼ Νικολὸς Γεράρδης...*

109

Ὁμολογον

- α) 20 Μαΐου 1610
- β) 12 Δεκεμβρίου 1620
- γ) 24 Σεπτεμβρίου 1623
- δ) 20 Αὐγούστου 1627
- ε) 26 Μαΐου 1630

Φάκ. 13, ἀρ. 2. Χάρτης 306×214. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις μετρία (σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐνορθόγραφον. Πρωτότυπον.

α) Ὁ Θεόφιλος Παπαγιαννόπουλος ἔλαβε παρὰ τοῦ ἐκ τῆς μονῆς Διονυσίου ἱερομονάχου Μητροφάνους 1250 μεγάλα ρεάλια. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μητροφάνους ἡ ἐξόφλησις θὰ γίνη εἰς τὸν προσκομίζοντα τὸ παρὸν ὁμολογον. — Ἄ ρ χ. : *Ὁμολογῶ ἐγὼ Θεοφίλος Παπαγιαννόπουλος...* β) Ἐγγραφή 250 ρεαλίων τὰ ὅποια ἀπέδωκεν ὁ Θεόφιλος Παπαγιαννόπουλος. — Ἄ ρ χ. : *Ὡς ἀπεστάλμενος ἀπο το μοναστηρη...* — γ) Ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς Διονυσίου χορηγεῖται εἰς τὸν Θεόφιλον Παπαγιαννόπουλον διετῆς προθεσμία διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ ὑπολοίπου χρέους του (1000 ρεάλια). — Ἄ ρ χ. : *Ἐξεκαθαρίζομαι μαι το παρόν μου γραμμα...* — δ) Ὁ ἐκ τῆς μονῆς Διονυσίου ἱερομόναχος Μακάριος εἰσπράττει 110 ρεάλια ἔναντι τοῦ χρέους τοῦ Θεοφίλου Παπαγιαννοπούλου. — Ἄ ρ χ. : *Ἐλαβα ἐγὼ Μακάριος ἱερομόναχος...* — ε) Βεβαίωσις τῆς πληρωμῆς, ἰταλιστί.

110

Περιορισμὸς ἀμπελῶνος

17 Ἰανουαρίου 1611

Φάκ. 13, ἀρ. 5. Χάρτης 306×208. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις μετρία (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας, ὅπαι εἰς τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἐνορθογραφίαι πολλαί.— Πρωτότυπον. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω ὄψας ἀποτύπωσις Τουρκικῆς σ φ ρ α γ ἱ- δ ο ς καὶ σημείωσις Τουρκιστί).

Ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος ἐπιθυμῶν νὰ ἐξακριβώσῃ τὰ ὄρια ἀμπελῶνος καὶ κατοικίας ἀφιερωθέντων ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Τιμοθέου Κονταράτου εἰς

τὴν μονὴν Διονυσίου καὶ κειμένων εἰς τόπον Χάλαρα, εἰς Καστέλλι τῆς Παροικίας (Πάρος), μεταβαίνει μετ' ἐπιτρόπων ἐπὶ τόπου καὶ θέτει ἀφορισμὸν διὰ πάντα, ὁ ὁποῖος δὲν μαρτυρεῖ τὰ ὄρια τοῦ ἀμπελῶνος. Ὅριζεται ὁ ἀμπελῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀφιερωτηρίου τοῦ Τιμοθέου Κονταράτου. Τὴν πρᾶξιν συντάσσει ὁ ἱερεὺς Σάββας Βουτζαράς, νοτάριος καὶ οἰκονόμος Παροικίας. — 4 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : *Τὴν σήμερον 1611 γεναρηου 17 ἡστὸ Καστέλην τῆς Παρηκίας...*

111

Διαθήκη

Ἰνδ. 13, ἔτος 1615

Φάκ. 13, ἀρ. 4. Χάρτης 313 × 213. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας, ὅσαι κατὰ τὰς διπλώσεις).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. Ἄντίγραφον.

Ἡ μοναχὴ Φιλοκκλησία διατίθεται εἰς τὴν μετάνοιάν της, τὴν μονὴν Διονυσίου, τὸ κελλίον της μετὰ τὸ περιβόλι, τὸ δένδρον καὶ 1 1/2 στρέμμα ἀμπέλι. Ἄναγράφονται τὰ ἐν αὐτοῖς κινητά. — 8 μάρτυρες. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπιδὴ πᾶσιν ἀνθρώποις κοινὸς ἐστὶν ὁ θάνατος καὶ τοῖς πολλῆς ἄδηλος...*

112

Ἄομολογία

22 Μαΐου, Ἰνδ. 3, ἔτος 7128 (1620)

Φάκ. 13, ἀρ. 6. Χάρτης (δίφυλλον) 429 × 282. Μελάνη μαύρη· ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἄρθογραφία. Ἄντίγραφον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 113).

Οἱ ἱερεῖς καὶ γέροντες τῆς χώρας Γομάτου ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τόπον χειμαδίων καὶ καλοκαιρινὸν ἀντὶ 101.000 ἄσπρων, τὰ ὅποια ἔλαβον παρὰ τῶν ἱερομονάχων Ἄκακίου καὶ Κυπριανοῦ. Ἡ πώλησις ἐγένεε «διὰ τὰ χαράτζια τῆς χώρας». Ἡ πρᾶξις συνετάγη ὑπὸ τοῦ μεγάλου λογοθέτου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. — 56 σίγνα καὶ ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Ἐπὶ ἔτους... Ἄομολογοῦμεν ἡ χώρα τοῦ Γομάτου ἱερεῖς καὶ γέροντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι...*

113

Ἄομολογία

α) 22 Μαΐου, Ἰνδ. 3, ἔτος 7128 (1620)

β) 18 Αὐγούστου 1707

Φάκ. 13, ἀρ. 7. Χάρτης (δίφυλλον) 434 × 282. Μελάνη καστανόχρους· ἐν τέλει τοῦ ἐγγράφου μαύρη.— Διατήρησις μετρία (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄρθογραφία. Ἄντίγραφον (α) καὶ πρωτότυπον (β).

α) Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου. — β) Οἱ κάτοικοι Γομάτου ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τόπον χειμαδιὸν καὶ καλοκαιρινόν, ὡς ἐπίσης καὶ τὸν τόπον τῆς Κολετζοῦ καὶ τῆς Στραβῆς Λαγκάδας. Ἐπίσης ὁμολογοῦν ὅτι διὰ τῶν παρακλήσεών των οἱ Διονυσιάται ἤσαν τὸν βαρύνοντα αὐτοὺς ἀφορισμὸν τοῦ πατριάρχου. — 19 σίγνα καὶ ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Εἰς ,αψζ', Αὔγουστου ιη', ὁμολογοῦμεν ἐμεῖς ἰ Γομοτιανοί...*

114

ἽΟμολογίαι

ἔτος 7130 (1621/22)

Φάκ. 13, ἀρ. 8. Χάρτης 296 × 207. Μελάνη καστανόχρους καὶ μαύρη. — Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας, σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις). — Συντομογραφίαὶ ὀλίγαί. Ὁρθογραφία. ἽΑντίγραφον (;).

α) Ὁ Πάντος Χαλκιᾶς ὁμολογεῖ ὅτι ἐπώλησεν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸ χωράφιον εἰς τὴν Στραβὴ Λαγκάδα ἀντὶ 330 ἄσπρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβε παρὰ τοῦ γέρο - Κυριακοῦ. ἽΗ πώλησις ἐγένε «διὰ τὸ χαράτζι». — 6 μάρτυρες. — ἽΑ ρ χ. : *,ζρλ' ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Πάντος Χαλκιᾶς...* — β) Ὁ Νικόλας Μάτζιαρις καὶ ὁ υἱὸς του Γεράκις ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου χωράφια, ἀλωνότοπον καὶ σταυλότοπον εἰς τοῦ Κολετζίου ἀντὶ 555 ἄσπρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβον παρὰ τοῦ γέρο - Κυριακοῦ. ἽΗ πώλησις ἐγένε «διὰ τὸ χαράτζι». — 5 μάρτυρες. — ἽΑ ρ χ. : *,ζρλ' ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Νικόλας ὁ Μάτζιαρις...* — γ) Οἱ κάτοικοι Γομάτου ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τόπον τοῦ Κολετζίου καὶ τὰ ρωμάνια εἰς τὴν Στραβὴν Λαγκάδα ἀντὶ 10.000 ἄσπρων, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐχρεώστων. — ἽΑ ρ χ. : *,ζρλ' ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς οἱ Γομοτιανοὶ οἱ γέροντες μικροὶ καὶ μεγάλοι...*

115

ἽΟμολογίαι

ἔτος 7130 (1621/22)

Φάκ. 13, ἀρ. 9. Χάρτης 294 × 201. Μελάνη καστανόχρους. — Διατήρησις καλὴ. — Συντομογραφίαὶ ἐλάχισται. Ὁρθογραφία. ἽΑντίγραφον (;).

α) Ὁ Γεράκις τοῦ Πάσχου, κάτοικος Γομάτου, ὁμολογεῖ ὅτι ἐπώλησεν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸ χωράφιον εἰς τὴν ράχιν τοῦ Τριανταφύλλου καὶ εἰς τὴν Καλογερόστραταν τοῦ Κουλετζίου ἀντὶ 950 ἄσπρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβε παρὰ τοῦ γέρο - Κυριακοῦ. ἽΗ πώλησις ἐγένε «διὰ τὸ χαράτζι». — 8 μάρτυρες. — ἽΑ ρ χ. : *ἽΕν ὀνόματι... κατὰ τὸ ,ζωρλω' ἔτει, ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ Γεράκις...* — β) Ὁ παπᾶ - Πάντος καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γεράκις τοῦ παπᾶ Σταυράκι ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου ἔν χωράφιον εἰς τὴν Στρα-

β) Λαγκάδα και ἕτερον εἰς Κουλετζίου ἀντὶ ἄσπρων 640 καὶ 270 ἀντιστοιχως, τὰ ὅποια ἔλαβον παρὰ τοῦ γέρο - Κυριακοῦ. Ἡ πώλησις ἐγίνε «διὰ τὰ χαράτζια». — 5 μάρτυρες. — *Α ρ χ. : *ζῶλ ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ παπᾶ Πάντος...* — γ) Ἡ Κυράνα μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Μπάντου ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου χωράφια εἰς Κουλετζίου ἀντὶ ἄσπρων 300, τὰ ὅποια ἔλαβον παρὰ τοῦ γέρο - Κυριακοῦ. Ἡ πώλησις ἐγίνε «διὰ τὸ χαράτζι». — 8 μάρτυρες. — *Α ρ χ. : *ζῶλ ὁμολογῶ ἐγὼ ἡ Κυράνα...*

116 Συνακτικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου

7 Αὐγούστου, ἔτος 7132 (1624)

Φάκ. 10, ἀρ. 1. Χάρτης (δίφυλλον) 305 × 206 (212). Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας).—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὁρθογραφία. Ἄντιγραφον (:).

Ἡ σύναξις τῆς μονῆς Διονυσίου πωλεῖ εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἀρσένιον καὶ εἰς ἕτερα δύο πρόσωπα (μνημονεύεται τὸ δεύτερον: κῦρ Μαλαχίας) κελλίον ἐν Καρυαῖς, τὸ λεγόμενον ἐκκλησιαστικόν, μετὰ ἀμπελῶνος. Ὁ ἱερομόναχος Ἀρσένιος κατέβαλε διὰ τὴν ἀγοράν 1500 ἄσπρα καὶ ὑποχρεοῦται εἰς ἐτησίαν δόσιν 101 ἄσπρων. Μετὰ τὸν θάνατον καὶ τῶν τριῶν προσώπων ἡ κυριότης τοῦ κελλίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπανέρχεται εἰς τὴν μονήν. Ἀναγράφονται τὰ κινητὰ τοῦ κελλίου. — *Α ρ χ. : *Συναθροισμένης οὔσης τῆς συνάξεως τῆς καθ' ἡμᾶς θείας καὶ ἱερᾶς βασιλικῆς μονῆς τοῦ κῦρ Διονυσίου...*

117

Δωρεὰ

13 Ἰανουαρίου 1627

Φάκ. 13, ἀρ. 10. Χάρτης (δίφυλλον) 302 × 208. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις πολὺ καλὴ.—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀνορθογραφίαι πολλαί. Πρωτότυπον.

Ὁ ἐν Σαντορίνῃ Ἀντώνιος Σιγάλας μετὰ τῆς συμβίας αὐτοῦ Μαργαρίτας, παραχωροῦν τὴν περιουσίαν των εἰς τὰς θυγατέρας των καλογραίας Καλλινίκην καὶ Εἰρηνοποιήν. Αὕτη συνίσταται ἐκ χωραφίων, ἀμπελίων, οἰκιῶν εὐρισκομένων εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν καλογραιῶν ὀρίζεται ὅπως τὰ ἀνωτέρω περιέρχονται εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ὅπου εἶναι ἡ μετάνοιά των. Εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν θὰ περιέλθῃ καὶ ὅ,τι ἤθελεν ἀποκτηθῆ μέχρι τοῦ θανάτου τῶν καλογραιῶν. — 4 ὑπογραφαί. — *Α ρ χ. : *Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἀμήν. 1627 Γενοναρήου 13, εἰς τὴν Σαντορίνη...*

118

Ὁμολογία

20 Φεβρουαρίου, ἔτος 7135 (1627)

Φάκ. 13, ἀρ. 11. Χάρτης 211×204. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλή (σχισμὴ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἐγγράφου).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. Ἐντίγραφον (;).

Οἱ γέροντες Γεώργιος Σικουρτίος καὶ παπᾶ Μόσκος ὡς καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ Μεταγγιτζίου ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τόπον «ὄρμάνω» ἀντὶ 1500 ἄσπρων. Ἡ πώλησις ἐγένε «διὰ τὸ χαράτζι» ἢ ὁμολογία ἐγράφη διὰ χειρὸς παπᾶ Μόσκου. — 17 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς ἢ γιῶρωντες ἡ Μεταγγετζηνή, ὁ Γεώργιος ὁ Σικουρτίος καὶ ὁ παπᾶ Μόσκος...

119

Ἐναφορὰ

16 Ὀκτωβρίου 1629

Φάκ. 13, ἀρ. 12. Χάρτης 313×220. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλή.—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. Πρωτότυπον (μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ).

Ὁ καγκελλάριος τῆς θαλάσσης ἀναφέρει ὅτι «ἐντρομετάρησε» τὴν κληρονομίαν τοῦ Θεοφίλου Παπαγιαννοπούλου ἐξ αἰτίας τοῦ πρὸς τὴν μονὴν Διονυσίου χρέους του ἐξ 890 ρεαλίων. Εἰς τὸ ἐγγράφον ἀναφέρεται ἡ σχετικὴ ὁμολογία τοῦ Θεοφίλου Παπαγιαννοπούλου τῆς 20 Μαΐου 1610 (ἡμέτ. ἐγγρ. ἀρ. 109). Ἐναφέρονται τὰ δεσμευόμενα κτήματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις των. — Ἄ ρ χ. : Διὰ τὸ μοναστήριον τοῦ Τιμίου Προδρόμου τοῦ Ἁγίου Ὄρους τοῦ Διονυσίου ἀναφέρει ὁ Καγκελλάριος τῆς θαλάσσης...

120

Πωλητήριον

14 Ἰουλίου 1631

Φάκ. 13, ἀρ. 13. Χάρτης (δίφυλλον) 300×205. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις μετρία (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας, σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἐνορθογραφίαι πολλαί. Ἐντίγραφον.

Ὁ ἐν Ζακύνθῳ ἱερομόναχος τῆς μονῆς Διονυσίου Μερκούριος πωλεῖ πρὸς τὸν Μιχάλη Βριόνη χωράφια εἰς τὴν θέσιν Καμάρα, στοῦ Τζίμη τοὺς λάκκους, προερχόμενα ἐκ τῶν δεσμευθέντων τῆς περιουσίας τοῦ Θεοφίλου Παπαγιαννοπούλου. Ὁρίζονται τὰ χωράφια. Τὴν πράξιν συντάσσει ὁ Ἰωάννης Δεφράντζος, νοτάριος. — 3 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι ἀμιν. 1631 μηνὴ Ἰουλληου 14 εἰς τὸν σουγιάλο τῆς πόλεως καὶ νησιοῦ Ζακύνθου...

121

Ὁμολογία

1 Ἀπριλίου, ἰνδ. 15, ἔτος 7140 (1632)

Φάκ. 13, ἀρ. 15. Χάρτης (δίφυλλον) 316 × 262. Μελάνη μαύρη· ἐν τισιν ὑπογραφαῖς καστανόχρους.—Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας καὶ σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθογραφίαι πολλαί.—**Πρωτότυπον.**

Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας Γομάτου ὁμολογοῦν ὅτι εἶχον πωλήσει εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τόπους «χειμαδιὸν» καὶ «καλοκαιρινὸν» ἀντὶ 101.000 ἄσπρων. Στενοχωρούμενοι ἐκ νέου «διὰ τὰ χαράτζια», πωλοῦν καὶ ἕτερον τόπον εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν ἀντὶ 23.000 ἄσπρων, τὰ ὁποῖα καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ προηγουμένου Ἰωνᾶ, τοῦ γέρο Κυρίλλου, τοῦ γέρο Κυπριανοῦ καὶ τοῦ γέρο Σωφρονίου. Ὁροθετοῦνται τὰ Διονυσιατικὰ κτήματα. — 58 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Ὁμολογοῦμεν ἡ χώρα τοῦ Γομάτου ἱερεῖς καὶ γέροντες μικροὶ τε καὶ μεγάλοι...

122

Ὁμολογία

25 Μαρτίου, ἔτος 7144 (1636)

Φάκ. 13, ἀρ. 16. Χάρτης 555 × 307. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὁρθογραφία. Ἀντίγραφον.

Οἱ ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Κίτρους χριστιανοὶ κάτοικοι τῆς Λυμπάνοβας ὁμολογοῦν ὅτι ἐπώλησαν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου βοσκότοπον διὰ τὰ τετράποδα τῆς μονῆς ἀντὶ 100.000 ἄσπρων. Ἡ πρᾶξις ἐπεβεβαιώθη διὰ χοτζετίου τοῦ αὐθεντός, τοῦ μουλᾶ Θεσσαλονίκης. Ὁρίζεται ὁ τόπος. Ἐν συνεχείᾳ οἱ κάτοικοι Λυμπάνοβας ἀφιεροῦν τὸν Ἅγιον Νικόλαον μετὰ πάντων τῶν ὑποστατικῶν του ὡς μετόχιον εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου. Ἐκφράζουσι ἐπίσης τὴν εὐχὴν ὅπως ἐν τῷ μετοχίῳ κοινοβιάσουσι ὁ παπᾶ κῦρ Παρθένιος, ὁ γέρο Ἰωαννίκιος καὶ ὁ γέρο Παφνούτιος. Ἐπιδίδουσι εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸν βακουφλαμᾶν καὶ τὰ χοτζέτια τὰ σχετικὰ πρὸς τὸν Ἅγιον Νικόλαον. — 42 ὀνόματα. — Ἄ ρ χ. : Ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ κατὰ κόσμον εὐρισκόμενοι καὶ ἐν χώρᾳ οἰκοῦντες τῆς Λυμπάνοβας χριστιανοί...

123

Πωλητήριο καὶ ἀφιερωτήρια ἔγγραφα

α) 4 Δεκεμβρίου 1637

β) 24 Ἀπριλίου 1638

γ) 5 Μαρτίου 1640

Φάκ. 13, ἀρ. 18. Περγαμηνὴ 371 × 254. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις μετρία.—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθόγραφον. Ἀντίγραφον.

α) Ἡ μονὴ τῆς Κερᾶς Καβαλλαρᾶς ἀγοράζει παρὰ τοῦ Νικολοῦ καὶ Ἰωάννου Λάντων χωράφιον ἐν τῷ χωρίῳ Τυλίσσῳ ἀντὶ δεκαπέντε τζεκινίων. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι... ἔτη ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ γενήσεος εἰς ,αχλζ'... Ἔστοντας καὶ ὁ Νικολὸς ὁ Λάντος... — β) Ὁ Μικέλες Ἀμερόπουλος δίδει εἰς τὴν μονὴν τῆς Κερᾶς Καβαλλαρᾶς χωράφιον, τὸ ὁποῖον ἀκολούθως θὰ προσηλωθῆ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι... ἔτη ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ γενήσεος εἰς ,αχλζ'... Ἔστοντας καὶ ὁ ποτὲ μισέρ Μικέλες... — γ) Ὁ κῦρ Γιάννας τοῦ ποτὲ Λορέντζο, ἐκ τοῦ χωρίου Τυλίσσου, ἀφιερώνει εἰς τὴν μονὴν τῆς Κερᾶς Καβαλλαρᾶς ἀμπέλιον ἐν Τυλίσσῳ. — Ἄ ρ χ. : Ἐν ὀνόματι... ἔτη ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ γενήσεος εἰς ,αχμ'... Ἔστοντας καὶ ὁ Κηργιάννας... Τὰς πράξεις συντάσσει ὁ Γεωργιᾶς Σερέπετζις, νοτάριος πούπλικος. Ἐκάστη πρᾶξις ὑπογράφεται ὑπὸ 2 μαρτύρων.

124 Ἐναγραφή τῶν εἰς Ὀρφάνι κινήτων καὶ ἀκινήτων

1641

Φάκ. 10, ἀρ. 2. Χάρτης (δίφυλλον) 313 × 208 (216). Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλὴ (σχισμὴ εἰς τὴν μεσαίαν ὀριζοντίαν δίπλωσιν τοῦ δευτέρου φύλλου).—Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἀνορθογραφίαι πολλαί. Ἀντίγραφον (;). Ἐν τῷ δευτέρῳ φύλλῳ ἀποτύπασις Τουρκικῆς σ φ ρ α γ ἱ δ ο ς κατὰ τὴν ἄνω δεξιάν ὤαν.

Ἀφορᾷ εἰς τὴν πώλησιν τοῦ Ρουφανίου (= Ὀρφανίου) εἰς τὸν Χατζῆν. Ἀναγράφονται τὰ πωληθέντα ἀκίνητα καὶ κινήτα, ἥτοι ὁ πύργος μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ κινήτων, τὸ καλοκαιρινὸν σπίτι μετὰ τῶν ζώων, τὸ μπιστάνι ὡς καὶ τὰ ὑπάρχοντα δημητριακά. Τὸ Ρουφάνιον ἐπωλήθη ἀντὶ 1500 γροσίων. — Ἄ ρ χ. : Ἐν πρώτης τὸν πύργον ος καθος εἶνε βουτζηα ἰβ' τὰ δέκα μεγάλα...

125 Ἐγγραφα σχετικὰ πρὸς τὸ μετόχιον Ὀρφάνι

1641

Φάκ. 10, ἀρ. 3. Χάρτης (δίφυλλον) 323 × 215. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀνορθογραφίαι ὀλίγαι. Ἀντίγραφον (;).

α) Ἐνθύμησις διὰ τὸ μετόχιον Ὀρφάνι, τὸ ὁποῖον ἐδόθη «ἀμανάτι» εἰς τὸν Χανζῆ Μουσταφάγα ἀντὶ 1500 γροσίων. Ἀναγράφονται τὰ παραδοθέντα ἀκίνητα καὶ κινήτα. — β) Γράμμα μοναχοῦ τινὸς πρὸς τοὺς ἐν τῷ μετοχίῳ Ὀρφάνι μοναχοὺς. — Ἄ ρ χ. : Διὰ τὸ μετόχι μας τὸ Ὀρφάνι ὁποῦ ἐδώσαμεν ἀμανατὶ τοῦ Χανζῆ Μουσταφάγα...

126

Ἄφιερωτήριον

4 Μαρτίου 1649

Φάκ. 13, ἀρ. 19. Χάρτης (δίφυλλον) 302 × 206. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή.—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἄνορθόγραφον. Πρωτότυπον.

Ὁ Νικολὸς Λαγκαδᾶς μετὰ τῆς συμβίας του Μαργαρίτας ἀφιερώνουν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Θαλλελαίου (Σαντορίνη) μεθ' ὅλης τῆς περιοχῆς του (οἰκιῶν, χωραφίων, ἀμπελίων, στερνῶν) καὶ 36 γροσίων. Ἐπίσης δίδουν 100 γρόσια διὰ τὴν ἀγορὰν ἀμπελίου ὑπὸ τὸν ὄρον (κοντετζιόν), ὅπως τὰ τέκνα των ἀναλάβουν τὰ 100 γρόσια ἢ τὸ ἀμπέλιον, ἐὰν δὲν ἐκτελοῦνται αἱ ὑποχρεώσεις τῆς μονῆς Διονυσίου, ἦτοι: α') δύο λειτουργίαι ἐβδομαδιαίως (Σάββατον - Κυριακὴν) καὶ λειτουργία κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Θαλλελαίου, β') νὰ ἀνάπτωνται αἱ 2 κανδύλαι καὶ γ') νὰ γίνωνται λειτουργίαι κατὰ τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς. Εἰς περίπτωσιν πωλήσεως τῶν ἀφιερωθέντων νὰ προτιμῶνται τὰ τέκνα τῶν ἀφιερωτῶν.— Ἀ ρ χ . : *Θεία βουλὴ καὶ γνώμη μου ἀγαθὴ ἐγὼ Νηκολὸς Λαγκαδᾶς μετὰ τὴν συμβίαν μου Μαργαρίτα...*

Ἐκδ.: Ἀ ρ χ ι μ. Γ α β ρ ι ἡ λ, σελ. 114 - 115.

127

Διαθήκη

6 Ἰουλίου 1652

Φάκ. 14, ἀρ. 1. Χάρτης (δίφυλλον) 360 × 260. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις καλή.— Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἄνορθόγραφον. Πρωτότυπον.

Ὁ ἱερεὺς Κωνσταντῖνος Τζελαΐτης ποτὲ παπᾶ κϋρ Γεωργίου, ἐκ τοῦ Κάστρου τῆς Κρήτης, διατίθεται εἰς τὴν μονὴν τὴν Κεράν Καβαλλαράν καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει «ἀπόξο ἀπὸ τὸ Κάστρο εἰς τὴν Ἁγίαν Ἀναστασία, στὰ σπήλια τὰ χωματερά». Ἐν ὑστερογράφῳ ἀναγράφεται ἀναλυτικῶς ἡ ἀκίνητος περιουσία του. — Ἀ ρ χ . : *Ἐπιδὴ φωβερώτερον καὶ βεβαιότερον οὐδὲν ἐστι, ὅσπερ τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον...*

Ἐκδ.: Β. Λ α ο ὄ ρ δ α ς, ἀρ. 8.

128

Συνοδικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου

ἔτος 7161 (1652/3)

Φάκ. 10, ἀρ. 4. Χάρτης (δίφυλλον) 355 × 242. Μελάνη καστανόχρους.— Διατήρησις καλή (σχισμὴ κατὰ τὴν δίπλωσιν εἰς τὸ δεύτερον φύλλον).— Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Ἀντίγραφον (;). Ἐν μέσῳ τῆς ἀνω ᾠας ἀποτύπωσις τῆς σ φ ρ α γ ἱ δ ο ς τῆς μονῆς.

Ἡ μονὴ Διονυσίου παραχωρεῖ διὰ βίου εἰς τοὺς ἱερομονάχους Γαβριήλ καὶ Ἱερεμίαν τὸ ἐν Σαντορίνῃ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Θαλλελαίου μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων του. Οἱ ὡς ἄνω ἱερομόναχοι θὰ δίδουν διὰ ζωοτροφὴν αὐτῶν 400 γρόσια χάριν εὐλογίας. Οἱ αὐτοὶ ὡς ἄνω ἱερομόναχοι ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἔλθουν εἰς τὴν μονὴν ὡς κοινοβιάται. — *Ἄ ρ χ.* : *Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν συνοδικοῦ γράμματος δηλοποιοῦμεν τοῖς πᾶσιν...*

Ἔκδ.: Ἄ ρ χ ι μ. Γ α β ρ ι ή λ, σελ. 113 - 114.

129

Ὁμολογία

Κυριακὴ, 25 Ἰουλίου 1658

Φάκ. 14, ἀρ. 2. Χάρτης 217 × 162. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλὴ (σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθογραφον. **Πρωτότυπον.**

Ὁ ἱερομόναχος Γαβριήλ, υἱὸς τοῦ παπᾶ Κωνσταντίνου, ἐξ Ἁγίου Εὐστρατίου, ὁμολογεῖ ὅτι ἡ μονὴ Διονυσίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκοινοβίασε, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸ ἐν Ἁγίῳ Εὐστρατίῳ μετόχιον Ἁγίου Ἀθανάσιου τὸ λεγόμενον ποτε παπᾶ Φιλοθέου τοῦ μακαρίτου, ἀντὶ τῆς ὑποχρέωσης νὰ δίδῃ ἐτησίως εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου 5 καντάρια τυροῦ, 8 ἀρνία καὶ 10 καντάρια βαλανιδίων.— *Ἄ ρ χ.* : *Ὁμολογῶ ἐγὼ ὁ παπᾶς Γαβριήλ τοῦ παπᾶ Κωνσταντίνου ὁ υἱὸς...*

130

Ἀφιερωτήριον

1667

Φάκ. 10, ἀρ. 5. Χάρτης (δίφυλλον) 303 × 203 (207). Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλὴ.—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. **Πρωτότυπον** (;). Ἐν τῇ ἄνω ῥα ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ἱ δ ο ς τῆς μονῆς.

Ὁ παπᾶς κϋρ Μακάριος καὶ ὁ παπᾶς κϋρ Νικηφόρος προσηλώνουν καὶ ἀφιερώνουν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου τὸ μικρὸν μονύδριον τοῦ Προδρόμου, τὸ ὁποῖον ἐκοδόμησαν πλησίον τοῦ πατρικοῦ αὐτῶν οἴκου. Ἡ ἀφιέρωσις «τυποῦται» εἰς πίστωσιν καὶ ἀσφάλειαν διὰ τῆς βούλλας τῆς μονῆς Διονυσίου. — 8 ὑπογραφαί.— *Ἄ ρ χ.* : *Ἔθος της Χριστιανοῖς δέδωτο κατὰ τὴν ἀρχεάν παράδωσιν ἀρχῆθεν...*

131

Παραδοτήριον ἔγγραφο

Αὐγούστος, ἔτος 7177 (1669)

Φάκ. 10, ἀρ. 6. Χάρτης 305 × 215. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὄρθογραφία. **Πρωτότυπον.** Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω ῥας ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ἱ δ ο ς τῆς μονῆς Διονυσίου.

Ἡ σύναξις τῆς μονῆς Διονυσίου παραδίδει εἰς τὸν ἐκ Σερβίας ἱερομόναχον γέροντα Μιχαῆλον τὸ κελλίον τὰ Εἰσόδια τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ἡ παράδοσις γίνεται καὶ εἰς ἕτερα δύο πρόσωπα. Ὁ Μιχαῆλος κατέβαλε 6 γρόσια, ὑποχρεοῦται δὲ εἰς ἑτησίαν παροχὴν «σιδοσίας» καὶ εἰς συμμετοχὴν εἰς τρεῖς παγγενείας. — 5 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Κατὰ τὸ „ζροζ“ ἔτος, μηνὶ Ἀγούστῳ, συναθροισμένης τῆς συνάξεως...*

132

Ἄφιερωτήριον

11 Ἰουλίου 1671

Φάκ. 13, ἀρ. 17. Χάρτης (δίφυλλον) 277 × 202. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλή.—Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἄνορθόγραφον. Ἄντίγραφον.

Ὁ ἱερομόναχος Σίλβεστρος Κούκεσης ἐκ χωρίου Κούκεσι (Ζακύνθου) δίδει τὸ μοναστήριον τοῦ Θεολόγου, τὸ ὁποῖον ἐθεμελίωσεν, ἔκτισε καὶ ἀνεκαίνισεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1636, εἰς τὸν ἱερομόναχον Νεκτάριον Κονίδην, κατὰ κόσμον Κόντον, ἐκ χωρίου Σκουληκάδες. Τὸ μοναστήριον δίδεται ὑπὸ τὸν ὄρον : α) νὰ παραμένῃ ἑσαεὶ μοναστήριον κοινοβιακὸν καὶ β') νὰ ψάλλεται ἐπ' ὄνόματι τοῦ ἀφιερωτοῦ ἐν σαρανταλείτουργον κατ' ἔτος. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν Χριστοῦ ὀνοματῇ ἀμην. 1671 Ἰουλίου 11 εἰς χοριὸ Κούκεσις...*

133

Διαθήκη

12 Ἰουλίου 1671

Φάκ. 14, ἀρ. 3. Χάρτης (δίφυλλον) 310 × 215. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλή.—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὄρθογραφία. Ἄντίγραφον.

Ὁ ἱερομόναχος κϋρ Σίλβεστρος Κούκεσης ἐκ τοῦ χωρίου Κούκεσι (Ζακύνθου), ἰδρυτῆς τῆς μονῆς καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοῦ Λόγου Σοφίας εἰς τὸ ὦς ἄνω χωρίον, παρακαλεῖ νὰ ταφῆ εἰς τὸν ναὸν τοῦτον καὶ διατίθεται τὴν περιουσίαν του εἰς τὴν ὦς ἄνω μονήν, εἰς συγγενεῖς του καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Μαρίας εἰς Κούκεσι. — 5 ὑπογραφαί. — Τὸ ἀντίγραφον ἐξεδόθη ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ νοταρίου Nicolò Spathi τὴν 24 Νοεμβρίου /6 Δεκεμβρίου 1812. — Ἄ ρ χ. : *Ἐν Χριστοῦ ὀνόματι, ἀμην. 1671 Ἰουλίου 12 εἰς χοριὸ Κούκεσις...*

134

Γράμμα

6 Ἰανουαρίου 1673

Φάκ. 10, ἀρ. 7. Χάρτης (δίφυλλον) 302 × 209. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλή (φθοραὶ τινες κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἄνορθογραφίαι πολλαί. Πρωτότυπον.

Ὁ μοναχὸς τῆς μονῆς Διονυσίου Τιμόθεος Σκορδίλης, εὐρών τὸ ἐν Καστελλίῳ Παροικίας (Πάρου) εἰς τὰ Χάλαρα μετόχιον (ἐκκλησία τοῦ Προδρόμου καὶ δύο κελλία) ἔρημον λόγῳ θανάτου τοῦ πατῆρ κῦρ Δανιήλ, παρέδωκε τοῦτο εἰς τὸν ἱερομόναχον Κάλλιστον Νταρμάρον. Ἀναγράφονται τὰ ἀκίνητα καὶ κινητὰ τοῦ μετοχίου ὡς καὶ οἱ κολλῆγοι. Γνωστοποιεῖται ὅτι ὁ ὡς ἄνω Κάλλιστος Νταρμάρος προτίθεται νὰ προσηλώσῃ εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου καὶ τὸ εἰς τόπον Κορμόν, ἐν τῷ αὐτῷ Καστελλίῳ τῆς Παροικίας, μονῦδριον τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ. — 4 ὑπογραφαί. — Ἀρχ. : *Κυριεύοντας τὸ μοναστήρι τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Διονυσίου...*

135

Ἀφιερωτήριον

22 Δεκεμβρίου 1675

Φάκ. 14, ἀρ. 5. Χάρτης (δίφυλλον) 307 × 211. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.—Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας). Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀνορθόγραφον. Πρωτότυπον (πρβλ. ἀντίγραφον ἀρ. 136). Ἐν τῇ ἄνω ἀριστερᾷ καὶ τῇ κάτω δεξιᾷ ὡς ἀποτυπώσεις σ φ ρ α γ ἱ δ ο ς.

Ὁ πατῆρ Νεῖλος Μπαροῦς, υἱὸς τοῦ μισερ Γιαννούλη, ἀφιερώνει (κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς μητρὸς του Κατερίνας) εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου, ὅπου ἐκοινοβίασε, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ, καθὼς καὶ διάφορα ἀκίνητα καὶ κινητὰ εἰς τὸ Κάστρο. Ὅριζεται ὅτι ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν θὰ συντηρῆται ἡ μήτηρ τοῦ ἀφιερωτοῦ, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν της ἡ μονὴ θὰ τελέσῃ ἐν σαρανταλείτουργον. — Ἀρχ. : *Ἔστωντας καὶ νὰ ἔλθω ἐγὼ ὁ πατῆρ κῦρ Νίλος...*

Βιβλιογρ.: Β. Λ α ο ὑ ρ δ α ς, ἀρ. 2.

136

Ἀντίγραφον τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου

Φάκ. 14, ἀρ. 4. Χάρτης (δίφυλλον) 288 × 200. Μελάνη μαύρη.—Διατήρησις καλὴ (φθοραὶ τινες κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἀνορθόγραφον. Ἐν τῇ ἄνω δεξιᾷ καὶ τῇ κάτω ἀριστερᾷ ὡς ἀπομίμησις τῆς σ φ ρ α γ ἱ δ ο ς.

Τὸ ἀντίγραφον ἐξεδόθη τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1705 ἐκ τῆς «καθολικῆς προσηλώσεως» τοῦ Νείλου.

Βιβλιογρ.: Β. Λ α ο ὑ ρ δ α ς, ἀρ. 3.

137

Ἀφιερωτήριον

23 Ὀκτωβρίου 1677

Φάκ. 14, ἀρ. 6. Χάρτης (δίφυλλον) 301 × 207. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλὴ.—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἀνορθόγραφον. Πρωτότυπον.

Ἡ συμβία τοῦ ποτὲ μισέρ Νικολοῦ Μπαρμπαρίγου κερά Καλλινίκη, ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Μαγδαληνὴ καὶ ὁ υἱὸς τῆς μισέρ Ἀνδρέας, εἰς τὴν Σαντορίνην «στὸ Μυλωνάδο», ἀφιερώνουν «πράματα», σπίτια καὶ ἀμπέλια εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου. Ὅρίζεται ὅπως τὰ ἐκ τῆς περιουσίας τῆς κερά Καλλινίκης περιέρχονται εἰς τὴν θυγατέρα τῆς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτῆς εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου. Ἐπίσης ὁ Ἀνδρέας ἀφιερῶι τὸ ἀμπέλι «στοῦ Βουνίτζου» εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν. Τῆς ἀφιερώσεως ἐξαίρεται τὸ ἀμπέλι τὸ ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ μισέρ Νικολοῦ, μισέρ Μικέλε. Τὴν πράξιν συντάσσει ὁ Διάκουμος Γίζης, καντζελλάριος Σαντορίνης. — 4 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Εἰς δόξαν Χριστοῦ ἀμίν. 1677 Οκτωβριου 23 στι Σαντορηνη στὸ Μιλοναδο...*

Βιβλιογρ.: Β. Λ α ο ῦ ρ δ α ς, ἀρ. 6.

138

Γράμμα

7 Ἀπριλίου 1678

Φάκ. 10, ἀρ. 8. Χάρτης (δίφυλλον) 306 × 208. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλὴ (σχισμαὶ τινες κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφαί ὀλίγαι. Ἄνορθογραφαί πολλαί. Πρωτότυπον.

Ὁ προηγούμενος τῆς μονῆς Διονυσίου Χριστόφορος γράφει ἀπὸ Σαντορίνης πρὸς τὸν ἡγούμενον καὶ τὸν δικαῖον τῆς αὐτῆς μονῆς. Διηγεῖται τὰς περιπετείας αὐτοῦ καὶ τοῦ συνοδεύσαντος αὐτὸν Παρθενίου (θανόντος καθ' ὄδον λόγῳ τῆς ἐνσκηψάσης ἐπιδημίας πανώλους) εἰς Πάρον, Σαντορίνην καὶ Κρήτην. Ἀναφέρει τὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ ἐν Κρήτῃ μετοχίου τῆς Κεραῆς Καβαλλαρέας καὶ εἰσηγεῖται διάφορα μέτρα διὰ τὴν ἀποκατάστασίν του. — Ἄ ρ χ. : *Πανοσιώτατε καὶ αἰδεσιμώτατε ἅγιε καθηγούμενε τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἅγιε δικαίω...*

Ἐκδ.: Β. Λ α ο ῦ ρ δ α ς, ἀρ. 9.

139

Συνακτικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου

22 Μαΐου 1680

Φάκ. 10, ἀρ. 9. Χάρτης 305 × 215. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις μετρία (σχισμαὶ καὶ κηλίδες).—Συντομογραφαί ἀρκεταί. Ὀρθογραφία. Ἄντίγραφον (;). Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀνω ῥαῖς ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς τῆς μονῆς.

Ἡ σύναξις τῆς μονῆς Διονυσίου πωλεῖ εἰς τὸν ἱερομόναχον παπᾶ κῦρ Σαββάτιον τὸν διδάσκαλον τὸ κελλίον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πλησίον τοῦ κοινακίου τῆς μονῆς Διονυσίου. Τὸ κελλίον δίδεται καὶ εἰς ἕτερα δύο πρόσωπα (τὸν παπᾶ κῦρ Διονύσιον καὶ τὸν κῦρ Παῦλον). Ὁ Σαββάτιος κατέβαλε 73

γρόσια, ὑποχρεοῦται δὲ εἰς ἔτησίαν «σιδοσίαν» 6 πινακίων λεπτοκαρῶν. Ἐναγράφονται τὰ κινητὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ κελλίου. — 5 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *ἄχπ' ἐν μηνὶ Μαΐω κβ' ἔλθων πρὸς τὴν ἡμετέραν καὶ σεβασμίαν μονὴν τὴν ἐπικεκλημένην τοῦ ἁγίου Διονυσίου...*

140

Συνοδικὸν γράμμα

11 Ἰουνίου 1682

Φάκ. 10, ἀρ. 10. Χάρτης (δίφυλλον) 304 × 214. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.—Διατήρησις καλὴ (σχισμαί τινες).—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ὁρθογραφία. Ἐντίγραφον (;). Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω ὄρας σ φ ρ α γ ι ε τῆς μονῆς.

Ἡ σύνοδος τῆς μονῆς Διονυσίου παραχωρεῖ εἰς τὸν μοναχὸν Παρθένιον καὶ εἰς ἕτερα δύο πρόσωπα (ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ τρίτου) τὸ κελλίον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, πλησίον τοῦ κοινακίου τῶν Διονυσιατῶν. Οἱ ὡς ἄνω κατέβαλον 85 γρόσια, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς ἔτησίαν καταβολὴν 150 ἄσπρων διὰ «σιδοσίαν» καὶ εἰς συμπαραστάσιν ἐπὶ 5 ἡμέρας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ κοινακίου. Ἐναγράφονται τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κελλίῳ κινητὰ. Ὁρίζεται τὸ κελλίον. — 14 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Κατὰ τὸ ἔτος ἄχπβ', μηνὶ Ἰουνίῳ ια', ἔλθων πρὸς τὴν ἡμετέραν ἱερὰν καὶ σεβασμίαν μονὴν...*

141

Δωρεὰ

27 Δεκεμβρίου 1683

Φάκ. 14, ἀρ. 7. Χάρτης (δίφυλλον) 302 × 210. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλὴ (φθοραί τινες ἐξ ὑγρασίας κατὰ τὰς διπλώσεις, σχισίματα).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἀνορθόγραφον. Ἐντίγραφον.

Ὁ ἱερομόναχος Κάλλιστος Νταρμάρος δωρεῖται εἰς τὸν παπᾶ κϋρ Ἰωάννην Γαλιάτζον τὸ μοναστήριον τὸν Μέγαν Ταξιάρχην, εἰς τὴν τοποθεσίαν Κορμόν, μετὰ τῶν ἀμπελίων, χωραφίων καὶ ὄλων τῶν σκευῶν καὶ μεσαρίας τῆς ἐκκλησίας. Καθιστᾷ ἐπιτρόπους τὸν ἐκλαμπρον ἀφέντην Ἰάκωβον Ἀλησάφην καὶ τὸν Μιχελάκην Πρωτόδικον, ὀρίζει ὅπως ἡ διαμένουσα ἤδη ἐν τῷ μονυδρίῳ καλογραία κερὰ Καλλινίκη παραμείνη διὰ βίου καὶ ὑπενθυμίζει ὅτι τὸ «κεσίμι» τοῦ μοναστηρίου εἶναι 400 ἄσπρα καὶ «τοῦ παναγιωτάτου» 1 λίτρα κηροῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Γαλιάτζου οἱ ἐπίτροποι δύναται νὰ τοποθετήσουν οἰονδήποτε θέλουν ὡς ἡγούμενον. Τὸ ἐντίγραφον ἐγένετο διὰ τοῦ Ἰωάννου ἱερέως Καριστηνοῦ ἀπὸ τὸ καθολικόν. — 3 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : *Τὴν σήμερον μὲ κνήν του γνόμιν και αὐτοβοῦλητων προαῖρεσιν...*

142

Συμβιβασμός

23 Ἀπριλίου 1685

Φάκ. 14, ἀρ. 8. Χάρτης 303 × 213. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλή (σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ἀρκεταί. Ἀνορθόγραφον. Ἀντίγραφον.

Ὁ μητροπολίτης πρώην Καστορίας Γεράσιμος ἐπιβεβαιώνει ἐπελθόντα συμβιβασμὸν μεταξὺ τοῦ παπᾶ κϋρ Ἱερεμία Γαλιάτζου καὶ τῆς κερᾶς Καλινίκης, τῆς μονῆς Ταξιάρχου τῆς Πάρου. Κατόπιν τοῦ συμβιβασμοῦ τούτου ὁ ὡς ἄνω Ἱερεμίας ἀπέρχεται τῆς μονῆς. — 7 ὑπογραφαί. — Ἀ ρ χ. : *Καπιτάρωντας ἐδω ὁ πανιερώτατος καὶ σωφοτατος μητροπωλλίτης προή Καστωρίας κϋρ Γερασιμος...*

143

Ὁμολογία

1 Νοεμβρίου 1689

Φάκ. 10, ἀρ. 11. Χάρτης (δίφυλλον) 243 × 169. Μελάνη καστανόχρους - φαιόχρους.—Διατήρησις ἀρίστη.—Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον (;). Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω φᾶς ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς τῆς μονῆς Βατοπεδίου.

Οἱ Βατοπεδηνοὶ μοναχοὶ ὁμολογοῦν ὅτι οἱ Διονυσιᾶται ἀντήλλαξαν «μερικὸν τόπον» καὶ ἐν παλαιὸν σπίτι εἰς τὸ Ἄλα-διάβα μὲ τὸ εἰς τὰς Καρυὰς κελλίον (τῶν Βατοπεδηνῶν) τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ ἐπονομαζόμενον Σουρλαῖ, μεθ' ὅλης τῆς περιοχῆς του. Ὁρίζεται τὸ κελλίον. — 8 ὑπογραφαί. — Ἀ ρ χ. : *Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ Βατοπεδινοί...*

144

Διαθήκη

7 Ἀπριλίου 1690

Φάκ. 14, ἀρ. 9. Χάρτης (δίφυλλον) 298 × 208. Μελάνη μαύρη.— Διατήρησις καλή (φθοραὶ ἐξ ὑγρασίας κατὰ τὰς διπλώσεις).—Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἀνορθόγραφον. Ἀντίγραφον.

Ὁ πανοσιώτατος κϋρ Μακάριος Ρούδης διατίθεται εἰς τὸν ἱερομόναχον Διονύσιον Κούμουλον τὸ ὑπ' αὐτοῦ κτισθὲν καὶ προσηλωθὲν εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου «μοναστηράκι». Ὁρίζει ὅπως παραμείνουν εἰς αὐτὸ ἢ ἤδη διαμένουσα καλογραία Θεοκλήτη καὶ ὁ υἱὸς τῆς ἱερομόναχος Μακάριος· τέλος, ὅπως πᾶσα πρᾶξις γενομένη ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ Διονυσίου Κουμούλου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Νικηφόρου ἱερομονάχου θεωρῆται ἄκυρος. Τὴν πρᾶξιν συντάσσει ὁ Νικόλαος Ἀναπλιώτης, φανερός νοτάριος καὶ κατζελλάριος Ναξίας. — 4 ὑπογραφαί. — Ἀ ρ χ. : *Μὴν ὄντας προᾶγμα πλέον βεβαιότερον ὅσᾶν τὸν θάνατον καὶ πλέον βεβαιότερον ὅσᾶν τὴν ὄραν τοῦ θανάτου...*

145 'Ομολογητικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου

1690

Φάκ. 10, ἀρ. 12. Χάρτης (δίφυλλον) 300 × 122. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.—Διατήρησις καλή (φθοραὶ τινες ἐξ ὑγρασίας).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. Πρωτότυπον. Κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω ὤας ἀποτύπωσις σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς τῆς μονῆς.

Δημιουργηθείσης διαφορᾶς μεταξὺ Χιλανδαρηῶν καὶ Διονυσιατῶν διὰ τὸν Μονοξυλίτην, ἡ Μεγάλῃ Μέσῃ ἀπέστειλε μοναχοὺς ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἄλῃ ἀγᾶ καὶ τοῦ βοῖβόδα Σιδηροκαυσίου κῦρ Δήμου, οἱ ὅποιοι, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς «βακοφλαμέδες», ἐδικαίωσαν τοὺς Διονυσιάτας. Ὁρίζεται ὁ τόπος. — Καθορίζεται ὡς «τζερμεές» διὰ τὸν Ἄγᾶν 100 φλωρία. — 3 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Διὰ τῆς παρούσης ἡμετέρας ὁμολογίας δηλοποιουῦμεν ἡμεῖς οἱ Διονυσιάται...

146

'Αφιερωτήριον

16 Μαρτίου 1692

Φάκ. 14, ἀρ. 10. Χάρτης (δίφυλλον) 206 × 145. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.—Διατήρησις πολὺ καλή.—Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἄνορθόγραφον. Ἀντίγραφον.

Ἡ Ἀγγελῖνα «προσηλώνει» εἰς τὴν μονὴν Διονυσίου, διὰ μνημόσυνον τοῦ συζύγου τῆς Δήμου, τὸν κῆπὸν τῆς εἰς τὴν Βάλτα «μὲ συκαμινιές, συκιές καὶ ἐλιές». Ὁρίζεται ὁ κῆπος. — 5 ὑπογραφαί. — Ἄ ρ χ. : Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος διλοπιῶ ἐγὼ ἢ Ἀγγελῖνα τὸ πὸς προσηλώνο τὸν κίπο μου...

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ

147

Τεσκερὲς

Ἔτος 7117 (1608/9)

Φάκ. 16, ἀρ. 1. Χάρτης 75 × 100. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.—Διατήρησις καλή.—Συντομογραφίαι ἐλάχισται. Ἄνορθόγραφον. Πρωτότυπον (;). Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς ὀπίσθιας ὄψεως ἀποτύπωσις Τουρκικῆς σ φ ρ α γ ῖ δ ο ς.

Ἀπόδειξις 10 ἄσπρων, διὰ τὴν δεκάτην τοῦ μετοχίου Βόζανα, δοθεῖσα εἰς τὸν γέροντα Λεόντιον. — Ἄ ρ χ. : Μετόχι Βόζανα Διονησιάτηκο...

148

Βεβαίωσις (τεσκερεές)

6 Ἰανουαρίου, ἔτος 7138 (1630)

Φάκ. 13, ἀρ. 14. Χάρτης 285 × 206. Μελάνη καστανόχρους.—Διατήρησις καλή (σχισμαὶ κατὰ τὰς διπλώσεις ἐκτὸς κειμένου).—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ὁρθογραφία. **Πρωτότυπον.** Ἐν τῇ κάτω δεξιᾷ ῶα ἀποτύπωσις Τουρκικῆς σφραγίδος.

Οἱ ὑπὸ τὸν μπισταντζήμπασι ζαμπίτιδες τοῦ Ἁγίου Ὁρους Χασὰν μπέγισ καὶ Ἀχμέτ μπέγισ δίδουν εἰς τοὺς γέροντας τῆς μονῆς Διονυσίου τὴν παροῦσαν βεβαίωσιν σχετικῶς πρὸς τὰ σύνορα τῆς ἐν λόγῳ μονῆς καὶ τῆς μονῆς Ἁγίου Παύλου. Ἡ βεβαίωσις βασίζεται ἐπὶ ἐγγράφων τῆς μονῆς Ἁγίου Παύλου καὶ ἐπιτοπίου ἐρεύνης τῶν γερόντων τῆς συνάξεως, ἐκδίδεται δὲ πρὸς ἐνημέρωσιν τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν. — Ἄρχ. : *Ὁ τεσκερεές μου εἶναι τοῦτος ὅτι ἐγὼ ὁ Χασὰν μπέγισ καὶ ὁ Ἀχμέτ μπέγισ...*

149

Ἐπιστολὴ τοῦ βοεβόδα

1690

Φάκ. 16, ἀρ. 2. Χάρτης (δίφυλλον) 204 × 123. Μελάνη καστανόχρους βαθεῖα.—Διατήρησις καλή.—Συντομογραφίαι ὀλίγαι. Ἐξαιρετικῶς πολυάριθμοι ἀνορθογραφίαι. **Πρωτότυπον.** Εἰς τὴν ἄνω ῶαν τῆς πρώτης σελίδος ἀποτύπωσις τῆς σφραγίδος τοῦ «βοιβόντα» Δήμου.

Ὁ βοεβόδας [Σιδηροκαυσίων] Δήμος γράφει πρὸς τὸν ἀγᾶν (τοῦ Ἁγίου Ὁρους) σχετικῶς πρὸς τὴν περὶ τοῦ Μονοξυλίτου ὀριακὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν μονῶν Διονυσίου καὶ Χιλανδαρίου καὶ δίδει ὀδηγίαν διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν συνόρων. — Ἄρχ. : *Ἀπο μένα τον βόγιβοντα σι σένα ἀγὰ πολὰ χαιρετίσματα... καὶ ος καθος ὑπήγαμι καὶ ὕδαμι...*

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Τὰ ὑπ' ἀρ. 55 (ἐκ δύο πρωτοτύπων ἀντιτύπων) καὶ 68 ἔγγραφα τοῦ καταλόγου ἔχουν ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Εὐλόγιου Κουρίλα, Ἁγιορειτικῆ Βιβλιοθήκη, τόμ. 19 (1954), σελ. 150 - 151, 153 - 156, 222 - 227.

Εἰς τὸν ἀρ. 70, ἀντὶ Ἁγ. Εὐσταθίου γρ. Ἁγ. Εὐσταθίου.

Α'. ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗΝ ΣΕΙΡΑΝ

Χρονολογία	Είδος έγγραφου	*Αρ.έγγρ.
1056, Αύγουστος	Διάλυσις καὶ ἀσφάλεια	86
1347, Νοέμβριος	Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου Σ' Καντακουζηνοῦ	1
1366, Αύγουστος	Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου	2
1374, Σεπτέμβριος	Χρυσόβουλλος λόγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ' Μεγάλου Κομνηνοῦ	12
1382, Ἰουνίου 3	Πρόσταγμα Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου	5
1389, Ἰούλιος	Σιγυλλιωδὲς γράμμα τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου Δ'	37
1394, Νοέμβριος	Γράμμα τοῦ πρώτου Ἱερεμίου	51
1395, Νοέμβριος	Γράμμα τοῦ πρώτου Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου	52
1400, Ἰανουάριος	Ἐνυπόγραφον γράμμα, πρατηριῶδες καὶ ἐπιβεβαιωτικὸν τοῦ πρώτου Νεοφύτου	54
1400, (Ἰοκτώβριος)	Ὅροι (πρβλ. σελ. 311)	55
1408, Αύγουστος	Χρυσόβουλλος λόγος Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου	4
1409, Ἰούλιος	Παραδοτικὸν γράμμα	20
1414, Δεκεμβρίου 20	Πρόσταγμα Μανουήλ Β' Παλαιολόγου	6
1415, Σεπτέμβριος	Γράμμα τῶν ἀλυσκαριῶν	88
1416, Σεπτέμβριος	Πρόσταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Δ' Μεγάλου Κομνηνοῦ	17
1417, Μάρτιος	Ὅρισμὸς τοῦ δεσπότη Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου	7
1418, Ἰοκτώβριος	Ὅρισμὸς τοῦ δεσπότη Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου	8
1420, Σεπτέμβριος	Ὅρισμὸς τοῦ δεσπότη Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου	9
1420, Σεπτέμβριος	Ἀφιερωτῆριον ἐνυπόγραφον ἔγγραφο	89
1421, Νοέμβριος	Παραδοτικὸν ἔγγραφο	21
ὀλίγον πρὸ τοῦ 1425	Ὅροθέσια	23
1425, Ἰούλιος	Ἀπογραφικὸν γράμμα	26
1427, Νοεμβρίου 1	Γράμμα τοῦ πρώτου Δανιὴλ	56
1429 - 1460	Πρόσταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δ' Μεγάλου Κομνηνοῦ	19
(πρὸ τοῦ 1430)	Γράμμα	87
1430, Ἰανουαρίου 20	Γράμμα τοῦ πρώτου Δανιὴλ	57
1430, [Μάιος]	Πρακτικὸν	27
1430, Αύγουστος	Ὅρισμὸς τοῦ δεσπότη Δημητρίου Παλαιολόγου	10
(1430 - 1464)	Ὅρισμὸς	11
1462, Μαΐου 30	Δέλτος τοῦ πρώτου Καλλίστου	58
1463, Ἰούλιος	Ταβουλλαρικὸν καὶ ἀπογεγραμμένον γράμμα	90
1472, Ἰουλίου 12	Γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	59
(περὶ τὸ 1474)	Καθορισμὸς ὄριων	29

Χρονολογία	Είδος έγγραφου	Ἄε.ἐγγε.
1477, Μάρτιος	Ἐγγραφον τοῦ πατριάρχου Μαξίμου τοῦ Γ'	38
1481, Ἰανουαρίου 18	Ἐγγραφον τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	61, 62, 63
1488, Ὀκτωβρίου 6	Γράμμα τοῦ πρώτου Ἰγνατίου	64
1493/4	Γράμμα τοῦ πρώτου Ἰγνατίου	65
(1494 - 1496)	Ἐγγραφον τοῦ πρώτου Ἰγνατίου	66
(1494 - 1496)	Ἐγγραφον τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	67
1496, Μάτιος	Γραφή τοῦ πρώτου Γρηγορίου (πρβλ. σελ. 311)	68
(περὶ τὸ 1500)	Ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Λήμνου Ἰωάσαφ	48
1502, ἀρχαὶ Φεβρουαρίου	Γράμμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Μαξίμου	46
1503, Ἰουνίου 23	Γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν (πρβλ. σελ. 311)	70
1503/4	Γράμμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Μαξίμου	47
(περὶ τὸ 1503/4)	Περιορισμὸς	30
1511/12	Βεβαιωτικὸν γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	71α
1516, Μαΐου 8	Βεβαίωσις τοῦ πρώτου Γαβριὴλ καὶ τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	75
1530	Δωρεὰ	91
1540, Νοέμβριος	Δωρεὰ	92
1548, Ἰουνίου 4	Πωλητήριον ἔγγραφον	93
1550, Φεβρουαρίου 16	Ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα τοῦ Λήμνου Μαξίμου	49
1551, Ἰουνίου 16	Πωλητήριον ἔγγραφον	94
1551, Αὐγούστου 12	Δωρεὰ	95
1554, Φεβρουαρίου 15	Διαθήκη	96
1555, Δεκεμβρίου 17	Διαθήκη	97
1555/56	Αἵτησις	98
1566, Μαΐου 11	Παραχώρησις τῆς μονῆς Καβαλλαρέας	99
1566	Ἐγκατάστασις ἡγουμένου (κοντζεσιδὸν)	100
1573, Ἰουνίου 5	Ὁμολογία	76
1580, Ὀκτωβρίου 3	Καταγραφή (ἀβεντάριον)	101
1581, Νοεμβρίου 25	Παραδοτήριον ἔγγραφον	102
1587, Ὀκτώβριος	Πατριαρχικὸν ἐπιτίμιον πατριάρχου Ἱερεμίου Β'	39
1591 ἢ 1592, Ἰανουάριος	Ἀφιερωτήριον ἔγγραφον	103
1596, Μαΐου 18	Δωρητήριον ἔγγραφον	104
1597, Φεβρουαρίου 3	Πωλητήριον ἔγγραφον	105
1599, Ὀκτωβρίου 28	Δωρητήριον	106
;	Σύνορα	33
1603, Ἰανουαρίου 17	Διαθήκη	107
1608/9	Τεσκερές	147
1609, Δεκεμβρίου 7	Γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	77
1610, Ἀπριλίου 30	Ὁμολογία	108
1610, Μαΐου 20	Ὁμόλογον	109α
1611, Ἰανουαρίου 17	Περιορισμὸς ἀμπελώνος	110
1615	Διαθήκη	111
1616, Δεκεμβρίου 6	Σιγίλλιδες γράμμα τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου	40
1618, Ἰουνίου 3	Βεβαιωτικὸν γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	71β
1620, Μαΐου 22	Ὁμολογία	112, 113α
1620, Δεκεμβρίου 12	Ἐγγραφὴ εἰς ὁμόλογον	109β
1621/22	Ὁμολογία	114

Χρονολογία	Είδος έγγραφου	Ἀρ.έγγρ.
1621/22	Ἵομολογία	115
1622, Ἀπριλίου 1	Περιορισμοὶ	33
1623, Σεπτεμβρίου 24	Ἵομόλογον	109γ
1624, Αὐγούστου 7	Συνακτικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου	116
1627, Ἰανουαρίου 13	Δωρεά	117
1627, Φεβρουαρίου 20	Ἵομολογία	118
1627, Αὐγούστου 20	ἽΑπόδειξις πληρωμῆς	1098
1629, Ὀκτωβρίου 16	ἽΑναφορά	119
1630, Ἰανουαρίου 6	Συνοδικὸν γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	78
1630, Ἰανουαρίου 6	Βεβαίωσις (τεσκερῆς)	148
1630, Μάρτιος	Συνοδικὸν, σιγιλλιῶδες ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Α΄	41
1630, Μαΐου 26	Βεβαίωσις πληρωμῆς	109ε
1631, Ἰουλίου 14	Πωλητήριον	120
1632, Ἀπριλίου 1	Ἵομολογία	121
1636, Μαρτίου 25	Ἵομολογία	122
1637, Δεκεμβρίου 4	Πωλητήριον ἔγγραφον	123α
1638, Ἀπριλίου 24	ἽΑφιρωτήριον ἔγγραφον	123β
1639, Ὀκτώβριος	Συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Α΄	43
1640, Μαρτίου 5	ἽΑφιρωτήριον ἔγγραφον	123γ
1640/41	ἽΕπιβεβαιωτικὸν γράμμα	80
1641	ἽΑναγραφή τῶν εἰς Ὀρφάνι κινητῶν καὶ ἀκινήτων	124
1641	ἽἘγγραφα σχετικὰ πρὸς τὸ μετόχιον Ὀρφάνι	125
1649, Μαρτίου 4	ἽΑφιρωτήριον	126
1652, Ἰουλίου 6	Διαθήκη	127
1652/53	Συνοδικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου	128
1654, Ἰουνίου 10	Ἵομολογία	81
1658, Ἰουλίου 25, Κυριακῇ	Ἵομολογία	129
1661, Ἀπρίλιος	Πωλητήριον ἔγγραφον	82
1667	ἽΑφιρωτήριον	130
1669, Αὐγουστος	Παραδοτήριον ἔγγραφον	131
1671, Ἰουλίου 11	ἽΑφιρωτήριον	132
1671, Ἰουλίου 12	Διαθήκη	133
1673, Ἰανουαρίου 6	Γράμμα	134
1675, Δεκεμβρίου 22	ἽΑφιρωτήριον	135
1677, Ὀκτωβρίου 23	ἽΑφιρωτήριον	137
1677, Νοέμβριος	Συνοδικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Δ΄	44
1678, Ἀπριλίου 7	Γράμμα	138
1680, Μαΐου 22	Συνακτικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου	139
1682, Ἰουνίου 11	Συνοδικὸν γράμμα	140
1683, Δεκεμβρίου 27	Δωρεά	141
1685, Ἀπριλίου 23	Συμβιβασμὸς	142
1689, Νοεμβρίου 1	Ἵομολογία	143
1690, Ἀπριλίου 7	Διαθήκη	144
1690	Συνοδικὸν γράμμα τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν	84
1690	ἽΟμολογητικὸν γράμμα τῆς μονῆς Διονυσίου	145
1690	ἽἘπιστολὴ τοῦ βοεβόδα	149

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

315

Χρονολογία	Είδος έγγραφου	Ἄρ. ἔγγο.
1692, Μαρτίου 16	Ἐπιβραβειωτήριον	146
1694, Μαρτίου 2	Γράμμα τοῦ μητροπολίτου Παροναξίας Ἰωάσαφ	50
1695, Φεβρουάριος	Συνοδικὸν ἐπιβραβειωτήριον γράμμα τοῦ πατριάρχου Καλ- λινίκου τοῦ Β'	45
1707, Αὐγούστου 18	Ὁμολογία	113β

Β'. ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα δὲν σημειοῦνται τὰ συχνάκις ἐπανερχόμενα ὀνόματα Ἁγίων Ὄρους, Ἁθῶς, Διονυσίου, μονῆ καὶ οἱ τίτλοι παπᾶς, μοναχός, ἱερομόναχος, διάκονος, γέρον, ἡγούμενος, προηγούμενος.

Παραπέμπομεν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐγγράφων τοῦ καταλόγου. Τῶν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παραπομπῶν προτάσσεται ἡ ἔνδειξις : σελ.

<p>ἀβεντάριον 101.
Ἁγᾶθων ἡγούμενος Διονυσίου 61.
ἀγᾶς (Ἁγίου Ὄρους) 78, 80, 84, 125, 145, 149.
ἀγγαρεία 57, 61, 64, 140.
Ἁγγελίνα 107.
Ἁγγελίνα 146.
Ἁγιορείτισσα Μαρία 89.
Ἁγιον Πνεῦμα, κατὰ τὸ χωρίον Καμάρα 104.
Ἁγιος Ἀθανάσιος, μετόχιον Διονυσίου ἐν Ἁγίῳ Εὐστρατίῳ 129.
Ἁγία Ἀναστασία, ἐκτὸς Κάστρου Κρήτης 127.
Ἁγιος Δημήτριος, κελλίον Βατοπεδηνῶν 143.
Ἁγιος Εὐστράτιος, νῆσος 129.
Ἁγ. Εὐσταθίου κελλίον 70, πρβλ. σελ. 311.
Ἁγιος Θαλλέλαιος, ναός, μετόχιον Διονυσίου ἐν Σαντορίνῃ 126, 128.
Ἁγιος Ἰωάννης Πρόδρομος ἐν μικρογραφίᾳ 12.
Ἁγιος Κωνσταντῖνος, Κορακίας 49.
Ἁγιος Μάμας, μοναστήριον ἐν Τυλίσῳ 92, 93.
Ἁγία Μαρίνα, ναός ἐν Κούκεσι 133.
Ἁγιος Νικήτας, ἐκκλησία εἰς τὸ Κάστρο 104.
Ἁγιος Νικόλαος Ψωραρέα τοῦ παπᾶ Ἡλία, κελλίον 82.
Ἁγιος Νικόλαος, ναός 87.
Ἁγιος Νικόλαος, εἰς τὰ Καλύβια 104.
Ἁγιος Νικόλαος, ναός Λυμπάνοβας 122.</p> | <p>Ἁγίου Παντελεήμονος τοῦ Σφρεντζῆ τῶν Θεσσαλονικέων μονῆ 86.
Ἁγίου Παύλου μονῆ 41, 49, 55 (πρβλ. σελ. 311), 78, 148.
Ἁγία Σοφία, Θεσσαλονίκης 46.
Ἁγίου Στεφάνου κελλίον 56, 57, 59, 64, 65, 75, 77.
Ἁγιος Τρύφων τοῦ Μακρυγένῃ 59.
ἄδεια 40.
ἀδούλωτος μονῆ 40.
Ἀεροπόταμος 12.
Ἀθανάσιος Λαγκαδᾶς 44.
Ἀθανάσιος Μεγιστᾶνος, ἡγούμε. Καβαλλαρίας 99, 100.
Ἀθανάσιος πατριάρχης Ἀντιοχείας 40.
Ἀθανάσιος πνευματικὸς 64.
Ἁθῶς Μικρὸς 12.
Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη (οὐκάκιον τῆς—) σελ. 258.
Ἀιλέζης, «ἄνθρωπος» τοῦ κατῆ 29.
Ἀκάκιος ἱερομόναχος Διονυσιάτης 112.
Ἀκάκιος μοναχὸς Διονυσιάτης 43.
Ἄλα-διάβα 143.
Ἀλέξιος Γ' Μέγας Κομνηνός σελ. 259, ἀρ. 12.
Ἀλέξιος Δ' Μέγας Κομνηνός 17.
Ἀλῆ ἀγᾶς 84, 145.
Ἀλησάφης Ἰάκωβος 141.
ἄλιοτόπιον 9, 20, 21.
Ἄλουποχώριον 20.
ἄλυκάριοι 88.
ἄλυκῆ 88.
ἄμανατι 125.</p> |
|---|---|

- Ἀμερόπουλος Μικέλης 123.
 Ἀμμουδάρα 107.
 Ἀμμουλιανή 33.
 Ἀμπέρτος Μανουήλ ἄρχων 29, 38.
 Ἀναπλιώτης Νικόλαος φανερός νοτάριος
 καὶ κατζελλάριος Ναξίας 144.
 Ἀναστάσιος ἱερεὺς 103.
 Ἀνδρέας [Μπαρμπαρῆγος] 137.
 Ἀνδρέας Σερέπετζις νοτάριος 91, 92,
 93, 94, 95, 97.
 Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος δεσπότης 7,
 8, 9, 21.
 Ἀνδρόνικος Σφραντζῆς Σεβαστόπουλος 27.
 Ἀνεμωτήδα, χωρίον 103.
 «ἄνθρωπος» τοῦ κατῆ, Ἀιλέζης 29.
 Ἄννα (;), μήτηρ τοῦ (Μ)Πάντου 115.
 Ἀντιοχείας πατριάρχης Ἀθανάσιος 40.
 Ἀντώνιος Δ', πατριάρχης Κωνσταντινου-
 πόλεως 37, 40.
 Ἀντώνιος Σιγάλας 117.
 Ἀντώνιος Συρῆγος 91.
 ἀποστολικῆς ἐξουσίας νοτάριος 105, 106.
 Ἀποστόλου Παύλου ναὸς 88.
 Ἀρσένιος ἡγούμενος Καβαλλαρέας 105.
 Ἀρσένιος ἱερομόναχος 116.
 Ἀρσένιος Σουχάνωφ 81.
 ἀρχεῖον μονῆς Ἀγίου Παύλου 55, πρβλ.
 σελ. 311.
 ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Μάξιμος 46,
 47.
 ἀρχιεπίσκοπος Λήμνου Δοσίθεος 87.
 ἀρχιερεὺς Λήμνου Μάξιμος 49.
 ἄρχοντες 76, 104.
 ἀρχόντισσα 91.
 ἄρχων Μανουήλ Ἀμπέρτος 29, 38.
 ἄσπρα 46, 61, 65, 88, 104, 108, 112,
 114, 115, 116, 118, 121, 122, 140,
 141, 147.— κομνηνάτα 12, 17, 19.
 Ἀστράς μέγας στρατοπεδάρχης 2.
 αὐθέντης 67.
 αὐτοκράτορες Βυζαντίου 1 - 6, 20, 21.
 αὐτοκράτορες Τραπεζοῦντος 12 - 19.
 αὐτοκρατορικὰ ζευγάρια 4.
 ἀφορισμὸς 38, 43, 113.
 Ἀχμέτ μπέγις 148.
 βακο(υ)φλαμαῆς 84, 122, 145.
 βαλανίδιον 129.
 Βάλτα 146.
 Βαρδαρίου καὶ Πολεανίνης ἐπίσκοπος
 Μακάριος 30.
 βασιλεὺς Μοσκοβίας 81.
 βασιλικῆς ἐξουσίας νοτάριος 91, 92, 93,
 94, 95, 100.
 βασιλικὴ κρίσις 45.
 βασιλικοὶ μύδιαι 21, 30.
 Βατοπεδηνοὶ 143.—ἱερομόναχος Δωρόθεος
 Κυριελεησᾶς 54.— Γαβριήλ 84.
 Βατοπεδίου μονή 143.
 Βαφιᾶ κελλίον 77.
 Βενιαμὴν πνευματικὸς 64.
 βεστιάριον τῆς Τραπεζοῦντος 12.
 βιβλία 81, 101.
 βιβλιοθήκη ἱερᾶς μονῆς Διονυσίου σελ.
 260, ἀρ. 14, 15, 23, 28.
 βιβλιοθήκη κερᾶς Καβαλλαρέας 98.
 Βίγλα μεγάλη 84.
 Βλαχικὰ ἔγγραφα σελ. 259.
 βοεβόδας Σιδηροκαυσίων Δῆμος 145, 149.
 Βόζανα 147.
 βοσκότοπος 122.
 βουβάλια 35.
 Βουκόλων μονή (μετόχιον Διονυσίου) 103.
 Βουλευτήρια 12.
 βούλλα 130.
 Βουναάδα Λήμνου 23, 26.
 Βουνίτζου, τοῦ (Σαντορίνη) 137.
 Βουτζαρᾶς Δημήτριος, παπᾶς 107.
 Βουτζαρᾶς Σάββας, νοτάριος καὶ οἰκονό-
 μος Παροικίας 110.
 βουτζιον 45, 124.
 Βριόνης Μιχάλης 120.
 Γαβρήλης 105.
 Γαβριήλ Βατοπεδηνὸς 84.
 Γαβριήλ ἱερομόναχος 128.
 Γαβριήλ ἱερομόναχος, υἱὸς Κωνσταντίνου
 παπᾶ 129.
 Γαβριήλ καθηγούμενος μονῆς Διονυσίου,
 σελ. 257, 258, 259.
 Γαβριήλ πρῶτος Ἀγ. Ὅρους 75.
 Γαζῆς Παῦλος 20.
 Γαϊτάνης Κάλλιστος ἱερομόναχος 97.
 Γαϊτάνης Κλήμης τοῦ Γεώργη, ἡγούμε-
 νος Καβαλλαρέας 91, 94, 96, 97, 98,
 99.

- Γαλακτίωνος χωράφι 94.
Γαλιάτζος Ἱερεμίας παπᾶς 142.
Γαλιάτζος Ἰωάννης παπᾶς 141.
γειτονία Ὀμφαλοῦ 89.
Γεννάδιος πρῶτος 55, πρβλ. σελ. 311.
Γεράκις Μάτζιαρις 114.
Γεράκις τοῦ παπᾶ Σταυράκι 115.
Γεράκις τοῦ Πάσχου 115.
Γεράρδη Μαρία τοῦ ποτῆ Γεώργη 108.
Γεράρδης Γεώργης 108.
Γεράρδης Νικολός 108.
Γεράσιμος ἑφημέριος 99.
Γεράσιμος πρῶην μητροπ. Καστορίας 142.
Γεράσιμος Παχὺς 51, 54.
Γερασίμου κελλία, εἰς Καρυὰς 51.
γέροντες (=προύχοντες) 29.
Γεώργης [Γαϊτάνης] 94.
Γεώργης Γεράρδης 108.
Γεωργιλᾶς Σερέπετζις νοτάριος 123.
Γεώργιος Λιγνός 98.
Γεώργιος Μαυρίτζης 98.
Γεώργιος Μέγας, μονὴ εἰς τὸν Φαραγγίτη 106.
Γεώργιος Πιρῆγκιψ 20.
Γεώργιος Σικιούρτιος 118.
Γεώργιος Συρῆγος 95.
Γεώργιος [Τζελαϊτής], πατὴρ Κωνσταντίνου ἱερέως 127.
Γιάννας τοῦ ποτῆ Λορέντζο 123.
Γιαννούλης, πατὴρ Νεῖλου Μπαροῦ 135.
Γίζης Διάκουμος καντζελλάριος Σαντορίνης 137.
Γιώργης Μακρῆς 105.
Γοματιανοὶ 113, 114.
Γομάτου 33, 39, 112, 113, 114, 115, 121.
γονικὸν (χωράφι, κτῆμα) 20, 94.
Γρηγόριος πρῶτος 68, πρβλ. σελ. 311.
Γρηγορίου μονὴ 66, 67, 68 (ἡγούμενος Σπυριδων, πρβλ. σελ. 311), 71 (ἄρια).
γρόσια 44, 82, 124, 125, 126, 128, 131, 139, 140.
Δανιὴλ ἡγούμενος μονῆς Διονυσίου 10, 89.
Δανιὴλ παπᾶς 134.
Δανιὴλ πρῶτος Ἁγ. Ὄρους 56, 57.
δεκάτη 8, 9, 147.
δέλτος πρῶτου 58.
δεσπότης 7 - 11, 21, 27.
Δεφράντζος Ἰωάννης, νοτάριος 120.
δημητριακὰ 124.
Δημήτρης Βουτζαράς παπᾶς 107.
Δημήτριος Ἰδρωμένος 21.
Δημήτριος Καβάσιλας μέγας παπίας 1, 20.
Δημήτριος Παλαιολόγος δεσπότης 10, 11, 27.
Δημήτριος παπᾶς 107.
δημοσιακαὶ δουλεῖαι 5.
Δῆμος βοεβόδας Σιδηροκαυσίων 145, 149.
Δῆμος, σύζυγος Ἀγγελίνας 146.
Διάκουμος Γίζης καντζελλάριος Σαντορίνης 137.
διδάσκαλος 139.
διενεργοῦντες ἀλυκὴν 88.
δικαῖος 138.
Διονύσιος Α' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 38.
Διονύσιος Δ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 44.
Διονύσιος ἱερομόναχος, ἰδρυτὴς τῆς μονῆς Διονυσίου 12.
Διονύσιος Κούμουλος ἱερομόναχος 144.
Διονύσιος παπᾶς 50.
Διονύσιος παπᾶς 139.
Διονυσίου (παπᾶ) κελλίον 58.
Διονυσίου μονῆς, ἡγούμενος Δανιὴλ [9], 10, 89. — ἡγούμενος Ἰσίδωρος 46, 47. — ἡγούμενος Ἀγάθων 61. — ἡγούμενος Λουκάς [11]. — προηγούμενος Ἰωνᾶς 121. — προηγούμενος Χριστόφορος 138. — ἐκλογή ἡγουμένου 40.
Διπλοικιόνιον 45.
Δομετιανός 59.
Δομέτιος μοναχὸς Διονυσιάτης σελ. 258, 259, ἀρ. 10, 15, 37.
Δομέτιος μοναχὸς Διονυσιάτης σελ. 257.
Δοσίθεος ἀρχιεπ. Λήμνου 87.
δοσίματα 76.
δόσις 51, 61, 116.
Δούκας Ραδηνός Στέφανος 21.
δουκάτον 96. — κορέντε 96, 99.
δουλεῖαι δημοσιακαὶ 5.
δοῦλος τοῦ αὐτοκράτορος 20, 21. — τοῦ δεσπότη 27.
Δρομορίτης 26.

- Δωρόθεος Κυριελεησᾶς Βατοπεδηνὸς ἱερομόναχος 54.
- Εἰρηνοποιῆ καλογραία (Σιγάλα) 117.
εἰσόδημα 8.
- Εἰσοδίων κελλίον ἐν Καρυαῖς (τοῦ παπαῖ Ἰλαρίωνος) 82, 131.
ἐκκλησιαστικόν, κελλίον ἐν Καρυαῖς 116.
- Ἐλένα Λαμπαρδούλα 92.
ἐλευθέρα μονή 40.
ἐνθύμησις 33, 125.
ἐντρητία 95.
ἔξαρχος πάσης Θετταλίας 46, 47.
ἔξωτερικὸν κριτήριον 76.
ἐπιγράμματα 76.
ἐπίσκοποι ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης 47.
ἐπίσκοπος Βαρδαρίου καὶ Πολεανίνης Μαρκαρίου 30.
ἐπίσκοπος Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὀρους 39, 40.
ἐπιτίμιον πατριαρχικὸν 39.
ἐπίτροπος γενεράλης 102. — μονῆς Διονυσίου 17, 102. — μονῆς Καβαλλαρέας 100. — μονῆς Ταξιάρχου 141.
ἐποικισμὸς γεωργῶν 6, 8, 9.
ἐργαστήριον 90.
ἔσφορο 103.
Εὐαγγελισμοῦ κελλίον 139, 140.
Εὐγένιος μοναχὸς 56.
εὐλογία 128.
Εὐστράτιος μοναχὸς Διονυσιάτης σελ. 257.
ἔφορος 43.
- Ζαβαριώτης Ἰωάννης χαρτοφύλαξ μητροπόλεως Ἀθήνων καὶ ταβουλλάριος 90.
Ζάκυνθος 120, 132, 133.
Ζαμπίτης Ἁγ. Ὀρους 148.
Ζάνες Μουτζενῆος 104.
Ζαχαριάδου Ἐλισάβετ σελ. 259.
Ζευγάρια 4. — αὐτοκρατορικὰ 4.
Ζευγάρια (μέτρον ἐπιφανείας) 9.
Ζευγία 45.
Ζημία κελλίων 43.
Ζωγράφου μονή 47.
ζωτροφή 128.
- Ἰλιάς (παπαῖ) βλ. Ἁγ. Νικόλαος, κελλίον 82.
- Θεόγνωστος Ἰβηρίας 13.
Θεοδόσιος ἱερομόναχος Καβαλλάρος 101.
Θεόδουλος ἱερομόναχος 87.
Θεόδουλος Καβαλλάρος, ἡγούμενος Καβαλλαρέας 102.
Θεοδώρα αὐτοκράτειρα Τραπεζοῦντος 12.
Θεόδωρος Καντακουζηνὸς 13.
Θεοκλήτη καλογραία 144.
Θεόκλητος μοναχὸς Διονυσιάτης σελ. 257.
Θεολόγου μοναστήριον ἐν Κούκεσι 132.
Θεοτόκος, ἀπεικονίσεις ἐπὶ τῆς σφραγίδος τοῦ πρωτάτου· βλ. σφραγίς.
Θεοτόκου Παμμακαρίστου ναὸς 103.
Θεοφάνης πατριάρχης Ἱεροσολύμων 40.
Θεόφιλος Παπαγιαννόπουλος 104, 109, 119, 120.
Θέρμα χωρίον 1.
θέσις μεγάλη 23.
Θεσσαλίας βασιλεὺς Ἰωάννης Οὖρεςσις Παλαιολόγος 51, 54.
Θεσσαλονικέων μονή 86.
Θεσσαλονίκη 46, 88, 89. — ἀρχιεπίσκοπος Μάξιμος 46, 47. — μητρόπολις 112. — μουλᾶς 122. — πασσᾶς 67.
Θετταλίας (πάσης) ἔξαρχος 46, 47.
- Ἰάκωβος Ἀλησάφης 141.
Ἰάκωβος Καλαμῶν 99.
Ἰάκωβος Ντάντωλος, νοτάριος ἀποστολικῆς ἐξουσίας 105.
Ἰβηρίας Θεόγνωστος 13.
Ἰβηρίτης Τιμόθεος 84.
Ἰγνάτιος ἱερομόναχος 55.
Ἰγνάτιος πρῶτος 64, 65, 66.
ἰδιοπεριόριστος γῆ 30.
Ἰδρωμένος Δημήτριος 21.
Ἰεράκης Μιχαὴλ 2.
Ἰερεμίας Β' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 39.
Ἰερεμίας Γαλιάτζος, παπᾶς 142.
Ἰερεμίας ἱερομόναχος 128.
Ἰερεμίας μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας 3.
Ἰερεμίας πρῶτος τοῦ Ἁγίου Ὀρους 51.
Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὀρους ἐπίσκοπος 39, 40.
Ἱεροσολύμων πατριάρχης Θεοφάνης 40.
Ἱερουσαλήμ 107.
Ἰλαρίων παπαῖς βλ. Εἰσοδίων κελλίον 82.

- ἰντρομεττάρω 119.
 Ἰορδανίδης Δημήτριος, μεταφραστής σελ. 258.
 Ἰσίδωρος ἡγούμενος μονῆς Διονυσίου 46, 47.
 ἰστάμενα χρυσᾶ σταυρᾶτα νομίσματα 86.
 Ἰωακείμ μοναχὸς Διονυσίου 108.
 Ἰωαννάκης κυρίτζης Τερτζίμπασης 45.
 Ἰωάννης Δ' Μέγας Κομνηνός 19.
 Ἰωάννης Οὔρεσις Παλαιολόγος, τέως βασιλεὺς Θεσσαλίας, μοναχὸς Ἰωάσαφ 51, 54.
 Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος 2, 5.
 Ἰωάννης Σ' Καντακουζηνός 1.
 Ἰωάννης Ζ' Παλαιολόγος 4.
 Ἰωάννης Η' Παλαιολόγος 11, 26.
 [Ἰωάννης Παλαιολόγος, ἀνύπαρκτος δεσπότης] 10.
 Ἰωάννης Γαλιάτζος παπᾶς 141.
 Ἰωάννης Δεφράντζος νοτάριος 120.
 Ἰωάννης Ζαβαριώτης χαρτοφύλαξ τῆς μητροπόλεως Λήμνου καὶ ταβουλλάριος 90.
 Ἰωάννης ὁ Καλυβίτης πρῶτος 52.
 Ἰωάννης Καριστηνός 141.
 Ἰωάννης Κατέλος 100.
 Ἰωάννης Λάντος 123.
 Ἰωάννης Μαμουναῖς 96.
 Ἰωάννης [Μηλᾶτος] 93.
 Ἰωάννης Ραδηνός 21.
 Ἰωάννης Χαρκοματᾶς 96.
 Ἰωαννίκιος γέρων 122.
 Ἰωάσαφ μητροπολίτης Λήμνου 48.
 Ἰωάσαφ μητροπολίτης Παροναξίας 50.
 Ἰωάσαφ μοναχός, τέως βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας Ἰωάννης Οὔρεσις Παλαιολόγος 51, 54.
 Ἰωάσαφ παπᾶς 26.
 Ἰωνᾶς ἱερομόναχος Καβαλλάρος 101.
 Ἰωνᾶς προηγούμενος Διονυσίου 121.
 Ἰωσήφ μητροπολίτης Λήμνου 26.
 Ἰωσήφ Τραπεζούντιος μοναχός 56, 57.
 Καβαλλαρέα (κερά), μονὴ 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 105, 106, 123, 127, 138.
 Καβαλλάρος Θεοδόσιος 101.
 Καβαλλάρος Θεόδουλος, ἡγούμενος Καβαλλαρέας 102.
 Καβαλλάρος Ἰωνᾶς ἱερομόναχος 101.
 Καβάσιλας Δημήτριος μέγας παπίας 1, 20.
 Καβάσιλας Μανουήλ, υἱὸς τοῦ Δημητρίου 20.
 καγκελλάριος τῆς θαλάσσης 119.
 καθέδρα 7.
 κάθισμα 64, 65.
 Καλαμῶν Ἰάκωβος 99.
 Καλλινίκη, σύζυγος Μπαρμπαρίγου Νικολοῦ 137.
 Καλλινίκη καλογραία (Σιγάλα) 117.
 Καλλινίκη καλογραία 141, 142.
 Καλλίνικος παπᾶς 108.
 Καλλίνικος Β' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 45.
 Καλλίνικος Δ' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως σελ. 259.
 Κάλλιστος Γαϊτάνης 97.
 Κάλλιστος Νταρμάρος ἱερομόναχος 134, 141.
 Κάλλιστος παπᾶς 108.
 Κάλλιστος πρῶτος Ἀγ. Ὄρους 58.
 Καλογερόστρατα, τοῦ Κουλετζίου 115.
 καλοκαιρινός (τόπος) 112, 113, 121.
 Καλύβια 104.
 Καλυβίτης Ἰωάννης πρῶτος 52.
 Καμάρα, χωρίον 104, 120.
 Καμάρια(α), χωρίον ἐν Κρήτῃ 91, 94, 95.
 Καντακουζηνός (Θεόδωρος;) 13.
 Καντακουζηνός Ἰωάννης Σ' 1.
 καντάριον 5, 129.
 καγκελλαρία μεγάλη τῆς Κρήτης 97.
 καντζελλάριος Ναξίας 144.
 καντζελλάριος Σαντορίνης Διάκουμος Γίζης 137.
 Καρδελοῦ 96.
 Καριστηνός Ἰωάννης ἱερεὺς 141.
 Καρυαὶ 51, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 70, 75, 82, 116, 139, 140, 143.
 Κασσάνδρα 4, 6, 7, 86 (Παλλήνη).
 Κασταμονήτου μονὴ 29.
 Καστέλλιον Παρουκίας Πάρου 110, 134.
 Καστορίας μητροπολίτης 142.
 Κάστρο 104, 135. — Κοτζίνου 11. — Κρήτης 91, 127. — ἐν Λήμνῳ 23.
 Κατακαλή, χωρίον 1, 20, 29, 30, 47.
 Καταπολιανῆς ναὸς 107.

- Κατέλος Ἰωάννης, ἐπίτροπος μονῆς Καβαλλαρέας 100.
 Κατερήνη τοῦ παπᾶ Κωνσταντίνου 107.
 Κατερίνα, μήτηρ παπᾶ Νείλου Μπαροῦ 135.
 κατῆς 29.
 κελλία Καρυῶν 76. — κελλίων ζημία 43. —
 κελλίον Ἄγ. Δημήτριος 143, Ἄγ. Εὐστάθιος 70 (πρβλ. σελ. 311), Ἄγ. Νικόλαος 82, Ἄγ. Στέφανος 56, 57, 59, 64, 65, 75, 77, Βαφιᾶ 77, Γερασίου Παχῦ 51, 54, Εἰσοδίων 82, 131, ἐκκλησιαστικὸν 116, Παΐσιου 61, παπᾶ Διονυσίου 58.
 κεσίμι 141.
 Κίτρος ἐπισκοπὴ 122.
 Κλήμης Γαϊτάνης ἡγούμενος μονῆς Καβαλλαρέας 91, 94, 96, 97, 98, 99.
 Κοῦζᾶς Μᾶρκος 59.
 κοινοβιακὴ μονὴ 40.
 Κολετζοῦ, τόπος 33, 113.
 Κο(υ)λετζίου, τοῦ 114, 115.
 κολλῆγος 134.
 κόλλημα (μονοκονδυλιὰ) 1.
 κομμέσος 101.
 κομμισάριος 96.
 κομνηνάτα ἄσπρα 12, 17.
 Κομνηνὸς μέγας, βλ. Μέγας Κομνηνός.
 κονάκιον Διονυσίου 139, 140.
 Κονίδης Νεκτάριος, ἱερομόναχος 132.
 Κονοστάσι, τόπος ἐν Τυλίσσω 105.
 Κονταρᾶτος Τιμόθεος 110.
 κοντετζιδὸν 126.
 κοντζεσιδὸν 100.
 Κόντος 132.
 Κορακία 49.
 κορέντε δουκᾶτον 96, 99.
 Κορμός, τόπος ἐν Καστελλίῳ Παροικίας Πάρου 134, 141.
 Κοσινίτζης (Παναγίας) μονὴ 38.
 Κότζινον Λήμνου 11, 87.
 Κούκεσης Σίλβεστρος ἱερομόν. 132, 133.
 Κούκεσι, χωρίον Ζακύνθου 132, 133.
 Κούμουλος Διονύσιος ἱερομόν. 144.
 κουρσάροι 33.
 Κουτλουμουσίου (Κουτλουμούση) μονὴ 2.
 Κρήτη 91, 97, 127, 135, 138.
 κρίσις βασιλικὴ 45.
 κριτήριον ἐξωτερικὸν 76.
 Κυπριανὸς ἱερομόναχος Διονυσίου 112, 121.
 Κυράνα 115.
 Κυριακὸς γέρων μονῆς Διονυσίου 114, 115.
 Κυριελεησᾶς Δωρόθεος Βατοπεδηνὸς ἱερομόναχος 54.
 Κύριλλος γέρων Διονυσίου 121.
 Κύριλλος Α΄ Λούκαρις, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως σελ. 259, ἀρ. 41.
 Κωνσταντῆς Μαυρίτζης 101, 102.
 Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος 11.
 Κωνσταντῖνος παπᾶς, οἰκονόμος Παροικίας 107.
 Κωνσταντῖνος παπᾶς 129.
 Κωνσταντῖνος Μαρουλιανὸς 92.
 Κωνσταντῖνος Μηλᾶτος τοῦ Ἰωάννου 93.
 Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Οἰναιώτης 21.
 Κωνσταντῖνος Τζελαίτης ἱερεὺς 127.
 Κωνσταντῖνος τζελνίκος τοῦ ἄρχοντος Μανουὴλ Ἀμπέρτου 29.
 Κωνσταντῖνος Φασοῦλος 86.
 Λαγκαδᾶς Ἀθανάσιος 44.
 Λαγκαδᾶς Νικολὸς 126.
 Λαγῶδες Σταυριανὸς νοτάριος βασιλικῆς ἐξουσίας 99, 100.
 Λάζαρος μοναχὸς 64.
 Λαμπάρδο Φραντζέσκο 92.
 Λαμπαρδοῦλα Ἑλένα 92.
 Λάντος Ἰωάννης 123.
 Λάντος Νικολὸς 123.
 λειτουργία 8, 10, 126.
 Λεόντιος γέρων Διονυσίου 147.
 Λεόντιος ἡγούμενος Καβαλλαρέας 106.
 λεωφόρος μεγάλη (Θεσσαλονίκης) 88.
 Λῆμνος 2, 5, 10, 11, 23, 26, 27, 49, 87. — μητρόπολις 90. — ἀρχιεπίσκοπος Δοσίθεος 87. — μητροπολίτης Ἰωσήφ 26, Ἰωάσαφ 48, Μάξιμος 49.
 Λιγνὸς Γεώργιος 98.
 λίτρα 51, 61, 65, 95, 141.
 Λογγὸς 35.
 λογοθέτης (μέγας) μητροπόλεως Θεσσαλονίκης 112.
 Λούκαρις Κύριλλος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 41.
 Λουκᾶς ἡγούμενος μονῆς Διονυσίου [11].

- Λορέντζος, πατήρ Γιάννα 123.
Λυμπάνοβα 122.
- Μαγδαληνή, θυγάτηρ Καλλινίκης Μπαρ-
μπαρίγου 137.
- Μακάριος επίσκοπος Βαρδαρίου καὶ Πο-
λεανίνης 30.
- Μακάριος ιερομόναχος 144.
- Μακάριος μοναχὸς 56, 93, 109.
- Μακάριος παπᾶς 50, 130.
- Μακάριος Μηλᾶτος 92.
- Μακάριος Ρούδης 144.
- Μακρῆς Γιώργης, λεγόμενος Γαβρήλης
105.
- Μακρούδαινα Μαρία 105.
- Μακρυγένη (τοῦ), Ἅγιος Τρύφων 59.
μάκρων τῆς Ἁγίας Σοφίας Θεσσαλονί-
κης 46.
- Μαλαξὸς Νικόλαος, ἱερεὺς καὶ πρωτοπα-
πᾶς Ναυπλίου 99, 100.
- Μαλαχίας μοναχὸς 116.
- Μαμουναῖς Ἰωάννης τοῦ Μιχαὴλ 96.
- Μανασσῆς μοναχὸς Ἁγιοπαυλίτης, οἰ-
κονόμος μετοχίου ἐν Λήμνω 49.
- Μανασσῆς ιερομόναχος 59.
- Μανασσῆς πρῶτος 62.
μάνδρα 26, 27, 48.
- Μανικαίτης Μαριῖνος 90.
- Μανουὴλ Ἀμπέρτος ἄρχων 29, 38.
- Μανουὴλ Καβάσιλας, υἱὸς τοῦ Δημητρίου
20.
- Μανουὴλ Β΄ Παλαιολόγος 6, 10, 20.
- Μάξιμος Γ΄, πατριάρχης Κωνσταντινου-
πόλεως 38.
- Μάξιμος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης 46,
47.
- Μάξιμος Λήμνου 49.
- Μαργαρίτα, σύζυγος Νικολοῦ Λαγκαδᾶ
126.
- Μαργαρίτα [Σιγάλα] 117.
- Μαρία Ἀγορείτισσα 89.
- Μαρία Γεράρδη 108.
- Μαρία Μακρούδαινα 105.
- Μαρία Συριγαινα, ἀρχόντισσα 91.
- Μαρία, μήτηρ Φλορέντζας 107.
- Μαριῖνος Μανικαίτης 90.
- Μαρισκιν (Κασσάνδρας) 4, 6, 7, 8, 9, 21,
38.
- Μᾶρκος ἐφημέριος 99.
- Μᾶρκος Κοζᾶς 59.
- Μαρουλιανὸς Κωνσταντῖνος, καλόγερος 92.
- Μαρτύρων Τεσσαράκοντα ναΐδριον 89.
μασάρος μεγάλης καγκελλαρίας Κρήτης 97.
- Ματιὸς Μουτζενῆγος 104.
- Μάτζιαρις Γεράκις 114.
- Μάτζιαρις Νικόλας 114.
- Μαυρίτζης Γεώργιος 98.
- Μαυρίτζης Κωνσταντῖνος 101, 102.
- Μεγάλη Βίγλα 84.
μεγάλη θέσις 23.
μεγάλη λεωφόρος (Θεσσαλονίκης) 88.
- Μέγας Κομνηνὸς Ἀλέξιος Γ΄ 12, 17, 19.
- Μέγας Κομνηνὸς Ἀλέξιος Δ΄ 17.
- Μέγας Κομνηνὸς Ἰωάννης Δ΄ 19.
- Μεγιστᾶνος Ἀθανάσιος ἡγούμενος Κα-
βαλλαρέας 99, 100.
- Μελέτιος Ντελιντὲ ἡγούμε. Καβαλλαρέας
102.
- Μεμέτ μπέι 78.
- Μερκούριος ἱερομόναχος Διονυσίου 120.
- Μερτοκάμαρο, χωρίον 106.
μεσαρία 141.
- Μέση, μεγάλη 80, 145.
- Μεταγίτζιον 118.
μετάνοια 111, 117.
μετζάνα 108.
- μέτρον 51, 56, 57, 58, 64, 65.
- Μηθύμνης μητροπολίτης Ραφαήλ 103.
- Μηλᾶτος Κωνσταντῖνος τοῦ Ἰωάννου 93.
- Μηλᾶτος Μακάριος καλόγερος 92.
- Μηλᾶτος Νικόδημος καλόγερος 92.
μητρόπολις Θεσσαλονίκης 112.
μητροπολίτης, πρώην Καστορίας Γερά-
σιμος 142. — Λήμνου Ἰωάσαφ 48,
Ἰωσήφ 26, Μάξιμος 49. — Οὐγγρο-
βλαχίας Ἱερεμίας 3. — Μηθύμνης Ρα-
φαήλ 103. — Παροναξίας 107.
- Μητροφάνης ἡγούμενος μονῆς τοῦ Ἁ-
γίου Παντελεήμονος τοῦ Σφρεντζῆ τῶν
Θεσσαλονικέων 86.
- Μητροφάνης ἱερομόναχος Διονυσίου 109.
- Μικέλες Ἀμερόπουλος 123.
- Μικέλες [Μπαρμπαρῆγος] 137.
- Μικρὸς Ἄθως 12.
- μικρογραφία 12, 14.
- Μιχαὴλ [Μαμουναῖς] 96.

- Μιχαήλ Ἱεράκης 2.
 Μιχαήλ Ταξιάρχου μονόδριον 134.
 Μιχαλήτζις Πέτρος ἱερεὺς καὶ νοτάριος 101.
 Μιχαήλος ἱερομόναχος 131.
 Μιχάλης Βριόνης 120.
 Μιχελάκης Πρωτόδικος 141.
 Μιχελῆς Ντουστουνῆας 93.
 Μιχελῆς Τζαλαεῖτις νοτάριος 106.
 μνημόσυνον 12.
 μόδιοι 10, 23, 26, 27, 86. — βασιλικοὶ 21, 30. — πολιτικοὶ 4, 5.
 μονὴ πατριαρχικὴ 37.
 Μονοξυλίτης 84, 145, 149.
 Μοσκοβίας βασιλεὺς 81.
 Μόσκος παπᾶς 118.
 μουζούρια 49, 95, 105.
 μουλᾶς Θεσσαλονίκης 122.
 Μουσταφάγα Χανζῆ 125.
 Μουτζενίγος Ζάνες 104.
 Μουτζενίγος Ματιὸς 104.
 (Μ)Πάντος, υἱὸς Ἄννας (;) 115.
 Μπαρμπαρῆγος Νικολὸς 137.
 Μπαροῦς Νεῖλος, παπᾶς, υἱὸς Γιαννούλη 135.
 μπέης 78, 80, 148.
 μποστάνι 124.
 μποσταντζήμπασι 78, 148.
 Μυλωνάδο Σαντορίνης 137.
- Ναξία 144.
 Ναύπλιον 99, 100.
 Νέας Πέτρας μονὴ 2.
 Νεῖλος Μπαροῦς παπᾶς 135.
 Νεκτάριος Κονίδης ἱερομόναχος 132.
 Νεόφυτος ἱερομόναχος 101.
 Νεόφυτος πρῶτος 54.
 Νικηφόρος ἱερομόναχος [Κούμουλος] 144.
 Νικηφόρος παπᾶς 130.
 Νικόδημος Μηλᾶτος 92.
 Νικόλαος Ἀναπλιώτης νοτάριος 144.
 Νικόλαος Μαλαξὸς, ἱερεὺς καὶ πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου 99, 100.
 Νικόλαος Μάτζιαρις 114.
 Νικόλαος Συρῆγος 91, 94.
 Nicolo Spathi, νοτάριος 133.
 Νικολὸς Γεράρδης 108.
 Νικολὸς Λαγκαδᾶς 126.
 Νικολὸς Λάντος 123.
 Νικολὸς Μπαρμπαρῆγος 137.
 Νίφων μοναχὸς 56.
 νοδάρος μεγάλης καγκελλαρίας Κρήτης 97.
 νοικοκυραῖοι 104.
 νομίσματα 90. — ὑπέρπυρα 26. — χρυσᾶ ἱστάμενα σταυρᾶτα 86. — Πρβλ. ἄσπρα, γρόσια, δουκάτα, ὑπέρπυρα, ρεάλιον, σῶμια, τζεκίνιον, φλωρίον.
 νοταρία 101.
 νοτάριος ἀποστολικῆς ἐξουσίας 105, 106. — βασιλικῆς ἐξουσίας 91, 92, 93, 94, 95, 100. — πούπλικος 123. — φανερός ν. καὶ κατζελλάριος Ναξίας 144. — ν. καὶ οἰκονόμος Παροικίας 110. — Πρβλ. Νικόλαος Ἀναπλιώτης, Σάββας Βουτζαρᾶς, Ἰωάννης Δεφράντζος, Σταυριανὸς Λαγωγός, Πέτρος Μιχαλήτζις, Ἰάκωβος Ντάντωλος, Πέρο Πελεγρῆ, Ἀνδρέας Σερέπετζις, Γεωργιῶς Σερέπετζις, Nicolo Spathi, Μιχελῆς Τζαλαεῖτις.
 Νταρμάρος Κάλλιστος ἱερομόναχος 134, 141.
 Ντάντωλος Ἰάκωβος νοτάριος ἀποστολικῆς ἐξουσίας 105.
 Ντελιντὲ Μελέτιος ἱερομόναχος, ἡγούμενος Καβαλλαρέας 102.
 Ντουστουνῆας Μιχελῆς τοῦ Μακαρίου καλογέρου 93.
- Ξενοφῶντος μονὴ 75.
 ξυλεῖα 66.
 ξυλοβούζι 108.
- οἰκομόδιον 10.
 οἰκονόμος μετοχίου 49.
 οἰκονόμος Παροικίας 110.
 Οἰναιώτης Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος 21.
 Ὅμιτὶ μπέγις 80.
 Ὅμφαλὸς γειτονία Θεσσαλονίκης 89.
 ὀξώπορτον (τοῦ κάστρου) 91.
 ὄρμάνι 118.
 Ὅρφάνιον 124, 125.
 Οὐγγροβλαχίας μητροπολίτης Ἱερεμίας 3.
 Οὔρεσις Ἰωάννης Παλαιολόγος τέως βασιλεὺς Θεσσαλίας, ἐν μοναχοῖς Ἰωάσαφ 51, 54.

- παγγενεία 58, 131.
 Παῖσιος μοναχός 58, 61, 62.
 πακαίρης (;) 96.
 πάκτον (πάχτος) 94, 99.
 Παλαιολόγος Ἀνδρόνικος, δεσπότης 7, 8, 9, 21.
 Παλαιολόγος Δημήτριος, δεσπότης 10, 11, 27.
 Παλαιολόγος Ἰωάννης Ε' 2, 5.
 Παλαιολόγος Ἰωάννης Ζ' 4.
 Παλαιολόγος Ἰωάννης Η' 11, 26.
 Παλαιολόγος Ἰωάννης ἀνύπαρκτος δεσπότης 10.
 Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος ΙΑ' 11.
 Παλαιολόγος Μανουήλ Β' 6, 10, 20.
 Παλαιολόγος Οἰναιώτης Κωνσταντῖνος 21.
 Παλαιολόγος Οὐρεσις Ἰωάννης, τέως βασιλεὺς Θεσσαλίας, ἐν μοναχοῖς Ἰωάσαφ 51, 54.
 Παλλάδιος γέρων 102.
 Παλλήνη=Κασσάνδρα 86.
 Παμμακάριστος Θεοτόκος, ναός 103.
 Παναγίας Κοσινίτζης μονή 38.
 «παναγιωτάτου» (τοῦ) 141.
 Παντοκράτορος μονή 48.
 Πάντος παπᾶς [τοῦ παπᾶ Σταυράκι] 115.
 Πάντος Χαλκιᾶς 114.
 πανώλης 138.
 Παπαγιαννόπουλος Θεόφιλος 104, 109, 119, 120.
 παπίας μέγας Δημ. Καβάσιλας 1.
 Παρθένιος Α', πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 43.
 Παρθένιος ἱερομόναχος 110.
 Παρθένιος μοναχός 108.
 Παρθένιος μοναχός 138.
 Παρθένιος μοναχός 140.
 Παρθένιος παπᾶς 122.
 Παροιμία (Πάρου) 107, 110, 134.
 πάροιχοι 6, 23.
 Παροναξίας μητροπολίτης 107.
 Παροναξίας μητροπολίτης Ἰωάσαφ 50.
 Πάρος 50, 107, 110, 134, 138, 142.
 πασᾶς Θεσσαλονίκης 67.
 Πάσχου Γεράκις 115.
 πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος 40.
 πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης 40.
 πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως 37 - 45, 113.
 πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀντώνιος Δ' 40.
 πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος Α' 38.
 πατριαρχικὴ μονή 37, 40.
 Παῦλος Γαζῆς 20.
 Παῦλος παπᾶς 139.
 Παφνούτιος γέρων 122.
 Παχὺς Γεράσιμος 51, 54.
 Πελεγρῆς Πέρο νοδάρως καὶ μασάρος τῆς μεγ. καγκελλαρίας Κρήτης 97.
 Πέρο Πελεγρῆς νοδάρως 97.
 Πέτρος Μιχαλήτζις νοτάριος 101.
 πινάκιον 65, 104, 139.
 Πλαγγινὰ χωρίον 1.
 Πολεανίνης καὶ Βαρδαρίου ἐπίσκοπος Μακάριος 30.
 πόλεμος ἐμφύλιος (1341 - 1347) 1.
 πολιτικὰ μόδια 4.
 πολιτικοὶ μόδιοι 5.
 Πορταρέα 29.
 ποσότης 1.
 πούς (μέτρον ἐπιφανείας) 95.
 Πρῆγκιψ Γεώργιος 20.
 Προδρόμου μονύδριον 130.
 Προδρόμου μετόχιον ἐν Πάρῳ 134.
 προνόμια πατριαρχικῆς μονῆς 37.
 προσκαθήμενοι 8.
 πρόσωπα (εἰς παραχωρήσεις κελλίων) 57, 64, 65, 116, 131, 139, 140.
 πρωταλυκάριοι 88.
 πρωτᾶτον 39, 51, 56, 57, 58, 59, 61, 64, 65, 68 (πρβλ. σελ. 311).
 Πρωτόδικος Μιχελάκης 141.
 πρωτοπαπᾶς Ναυπλίου 99, 100.
 πρῶτος τοῦ Ἀγίου Ὄρους 40, 48, 51 - 85.
 πρῶτος Γαβριήλ 75.
 πρῶτος Γεννάδιος 55, πρβλ. σελ. 311.
 πρῶτος Γρηγόριος 68, πρβλ. σελ. 311.
 πρῶτος Δανιήλ 56, 57.
 πρῶτος Ἰγνάτιος 64, 65, 66.
 πρῶτος Ἱερεμίας 51.
 πρῶτος Ἰωάννης ὁ Καλυβίτης 52.
 πρῶτος Κάλλιστος 58.
 πρῶτος Μανασσῆς 62.

- πρώτος Νεόφυτος 54.
 πρώτος τῆς βουλῆς 102.
 πύργος 6, 8, 124.
- Ραδηνός Δουκάς Στέφανος 21.
 Ραδηνός Ἰωάννης 21.
 Ραφαήλ μητροπολίτης Μηθύμνης 103.
 ράλιον (μεγάλον) 109, 119.
 Ρέθεμνο(ς) 92.
 ρόγα 88.
 Ροζάνδρα, ἡγεμονίς τῆς Βλαχίας σελ. 259.
 Ρούδης Μακάριος 144.
 Ρουμανία σελ. 259
 Ρουφάνιον 124. Πρβλ. Ὀρφάνιον.
 ρωμάνι 114.
 Ρωσικὰ ἔγγραφα σελ. 258, 259.
 Ρώσων μονή 70. — Ρωσικὸν 80.
- Σάββας Βουτζαρᾶς 110.
 Σάββας Δημήτριος Σερραῖος, μεταφρα-
 στής σελ. 258.
 Σαββάτιος παπᾶς, διδάσκαλος 139.
 Σαντορίνη 117, 126, 128, 137, 138.
 σαρανταλείτουργον 132, 135.
 Schabert G., ἀνατολιστής σελ. 259.
 Σεβαστόπουλος Σφραντζῆς Ἀνδρόνικος 27.
 Σερβία 131.
 Σερέπετζις Ἀνδρέας νοτάριος βασιλικῆς
 ἐξουσίας 91, 92, 93, 94, 95, 97.
 Σερέπετζις Γεωργιλᾶς νοτάριος πούπλι-
 κος 123.
 σημειώματα ἐπὶ τοῦ νότου τῶν ἐγγράφων
 σελ. 257.
 Σιγάλας Ἀντώνιος 117.
 Σιδηροκαύσια 76. — βοεβόδας Δῆμος 145,
 149.
 σιδουσία 131, 139, 140.
 Σικουρτίος Γεώργιος 118.
 Σίλβεστρος Κούκεσης ἱερομόναχος 132,
 133.
 Σκαλία 46.
 σκευοφυλάκιον ἱεράς μονῆς Διονυσίου σελ.
 259, ἀρ. 12, 40, 41.
 Σκορδίλης Τιμόθεος μοναχὸς Διονυσίου
 134.
 Σκουληκάδες, χωρίον Ζακύνθου 132.
 Σουρλαῖ, κελλίον Βατοπεδίου (Ἅγιος Δη-
 μήτριος) 143.
- [Σουχάνωφ Ἀρσένιος] 81.
 Σοφία Θεοῦ Λόγου, ναὸς ἐν Κούκεσι 133.
 Spathi Nicolo, νοτάριος 133.
 Σπήλια χωματερὰ 127.
 Σπυρίδων ἡγούμενος Γρηγορίου 68, πρβλ.
 σελ. 311.
 σταυρᾶτα χρυσᾶ ἱστάμενα νομίσματα 86.
 Σταυράκις παπᾶς 115.
 Σταυριανὸς Λαγῶδς νοτάριος 99, 100.
 σταυροπηγικὴ μονή 40.
 Σταυροῦ ἐκκλησία 135.
 Στέφανος Δουκάς Ραδηνός 21.
 Στέφανος μοναχὸς 50.
 στοὰ 88.
 Στραβὴ Λαγκάδα 33, 113, 114, 115.
 στρατεία 86.
 στρατοπεδάρχης μέγας, Ἀστράς 2.
 στρέμμα 111.
 Συμεῶν μοναχὸς 64.
 σύναξις ζημίας κελλίων 43.
 σύναξις Καρυῶν 39, 41, 43, 51 - 85.
 συνοδικοὶ πατριαρχείου 39, 40, 41, 43,
 44, 45.
 Συρίγαινα Μαρία ἀρχόντισσα 91.
 Συρίγος Ἀντώνιος 91.
 Συρίγος Γεώργιος τοῦ Τζουάνε 95.
 Συρίγος Νικόλαος 91.
 Συρίγος Νικόλαος τοῦ Τζώρτζη 94.
 Συρίγου οἰκογένεια 106.
 Σύρμενα 17.
 Σφραντζῆς Σεβαστόπουλος Ἀνδρόνικος
 27.
 σφραγίς χρυσῆ, Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου
 2, Ἀλεξίου Γ΄ Μεγ. Κομνηνοῦ 12.—
 μολυβδίνη πατριάρχου Κωνσταντινου-
 πόλεως Τιμοθέου 40, Κυρίλλου Λου-
 κάρεως 41. — σφρ. βοεβόδα Σιδηροκαυ-
 σίων 149. — συνάξεως Καρυῶν 59,
 62, 65, 77, 81, 82, 84, 85. — μονῆς
 Βατοπεδίου 143, μονῆς Διονυσίου 16,
 80, 128, 130, 131, 139, 140, 145, μο-
 νῆς Χιλανδαρίου 77. — τουρκικὴ 80,
 110, 124, 147, 148. — ἰδιωτικὴ 135,
 136.
 Σφρεντζῆ (τοῦ) Ἀγίου Παντελεήμονος
 μονή 86.
 σώμια 12.
 Σωτήρος Χριστοῦ μονύδριον 46.

- Σωφρόνιος γέρον Διονυσίου 121.
σώχωρον 93.
- ταβουλλάριος 90.
- Ταξιάρχης (μέγας) Μιχαήλ, μονύδριον
ἐν Κορμῷ 134, 141, 142.
- Τάφος Κυρίου 107.
- Τένεδος 45.
- Τερτζίμπασης κυρίτζης Ἰωαννάκης 45.
τεσκερὲς 147, 148.
- Τεσσαράκοντα μαρτύρων ναῖδριον 89.
- Τζαλαειτίς Μιχαὴλς νοτάριος ἀποστολι-
κῆς ἐξουσίας 106.
- τζεκίνιον 123.
- Τζελαῖτης Κωνσταντῖνος ἱερεὺς, υἱὸς
Γεωργίου 127.
- τζελνῖκος Κωνσταντῖνος 29.
- τζερεμές 145.
- Τζίμη οἱ λάκκοι 120.
- τζιφλίκιον 45.
- Τζουάννες [Συρῖγος] 95.
- Τζώρτζης [Συρῖγος] 94.
- Τιμόθεος Β' πατριάρχης Κωνσταντινου-
πόλεως σελ. 259, ἀρ. 40.
- Τιμόθεος Ἰβηρίτης 84.
- Τιμόθεος Κονταρᾶτος 110.
- Τιμόθεος Σκορδίλης μοναχὸς Διονυσίου 134.
«τόπος» 66, 68, 112, 113, 143.
- Τουρκικὰ ἔγγραφα σελ. 258, 259, ἀρ.
147 - 149.
- Τουρκικαὶ σφραγιῖδες, βλ. σφραγίς.
- Τοῦρκος μάρτυς 33
- Τραπεζοῦντιοὶ 12.
- Τραπεζοῦντιος Ἰωσήφ μοναχὸς 56, 57.
- Τραπεζοῦντος αὐτοκράτορες 12 - 19.
- Τραπεζοῦντος βεστιάριον 12.
- Τραπεζοῦς 17.
- Τριανταφύλλου ράχη 115.
- Τρύφων Διονυσιάτης, οἰκονόμος μετοχίου
ἐν Λήμνῳ 49.
- Τύλισσος, χωρίον Κρήτης 92, 93, 97,
105, 123.
- ὕπερπυρα 1, 11, 26, 54, 93, 94, 105.
ὕπερτιμος 46, 47.
ὕπόστασις 26.
- Φακός, Λήμνου 26, 48.
- Φαραγγίτης 106.
- Φασούλος Κωνσταντῖνος 86.
- Φιλοθέου παπαῖ μετόχιον 129.
- Φιλοκκλησία μοναχὴ 111.
- Φλορέντζα θυγάτηρ Μαρίας 107.
φλωρίον 145.
- φόροι (ἀπαλλαγή, παραχώρησις εἰς τρί-
τους) 6, 8, 11, 26, 86.
- Φραντζέσκος Λαμπάρδο 92.
φρούριον μονῆς Διονυσίου 12.
- Χάλαρα, τόπος εἰς Καστέλλι Παροικίας
110, 134.
- Χάλδου, μονὴ τοῦ Χριστοῦ ἐν Συρμέ-
νοις 17.
- Χαλκιᾶς Πάντος 114.
- Χάνδαξ (Κρήτης) 91.
- Χανζῆ Μουσταφαγᾶ 125.
- χαράτζι 112, 114, 115, 118, 121.
- Χαρίτων κελλιώτης μοναχὸς 52.
- Χαρκοματᾶς Ἰωάννης 96.
- χαρτοφύλαξ Λήμνου 90.
- Χασάν ἀγᾶς 78, 80. — μπέγισ 148.
- Χατζῆς 124.
- χειμαδίον 112, 113, 121.
- Χιλανδαρηνοὶ 145.
- Χιλανδαρίου μονὴ 77, 84, 149.
- Χοταράνι, σελ. 259.
- χοτζέτιον 122. — βασιλικῆς κρίσεως 45.
- Χριστοῦ μονή, ἐπιλεγομένη τοῦ Χάλδου,
ἐν Συρμένοις 17. — Σωτῆρος μονύδριον
ἐν Θεσσαλονίκῃ 46. — ἀπεικόνισις ἐπὶ
σφραγιδος 2, 12, 59, 62.
- Χριστόφορος προηγούμενος Διονυσίου 138.
- Ψωραρέα κελλίον βλ. "Ἅγιος Νικόλαος,
κελλίον 82.

Γ'. ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ

	Σελ.
Είσαγωγή	257 - 260
Προηγούμεναι ταξινομήσεις τοῦ ἀρχείου	257 - 258
Ἡ ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν ἐπιτελεσθεῖσα ἐργασία	258 - 259
Διάγραμμα ταξινομήσεως τοῦ ἀρχείου	259 - 260
Συντμήσεις	260
Ἐγγράφα αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου (ἀρ. 1 - 6)	261 - 263
Ἐγγράφα δεσποτῶν (ἀρ. 7 - 11)	263 - 265
Ἐγγράφα αὐτοκρατόρων τῆς Τραπεζοῦντος (ἀρ. 12 - 19)	265 - 267
Πρακτικά - περιορισμοὶ (ἀρ. 20 - 36)	267 - 271
Ἐγγράφα πατριαρχικά (ἀρ. 37 - 45)	271 - 274
Ἐγγράφα μητροπολιτῶν (ἀρ. 46 - 50)	275 - 276
Ἐγγράφα πρώτων τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τῆς συνάξεως τῶν Καρυῶν (ἀρ. 51 - 85)	277 - 287
Ἐγγράφα μοναστηριακὰ καὶ ἰδιωτικὰ (ἀρ. 86 - 146)	287 - 310
Ἑλληνικὰ ἔγγραφα τουρκικῶν ἀρχῶν (ἀρ. 147 - 149)	310 - 311
Συμπληρωματικὴ σημείωσις	311
Πίνακες :	
α) Ἀναγραφὴ τῶν ἐγγράφων κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν	312 - 315
β) Πίναξ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	316 - 326
γ) Πίναξ περιεχομένων	327

R É S U M É S

KOMINIS A. D., *Le nouveau catalogue des manuscrits du monastère de Saint-Jean, à Patmos (Méthode et problèmes)* (pp. 17 - 34).

Parmi les travaux en cours du Centre de Recherches Byzantines, il faut signaler la préparation d'un nouveau catalogue des manuscrits de Patmos. L'auteur expose brièvement les raisons qui ont imposé la rédaction de ce catalogue, la méthode qu'il a suivie et les problèmes qu'il envisage. Par la suite, il donne, à titre de specimen, la description du manuscrit N° 33, qui contient des œuvres de Grégoire de Nazianze.

KOMINIS A. D., *Les Paralipomènes de Sakkelion (Première contribution)* (pp. 35 - 75).

L'auteur prépare un nouveau catalogue des manuscrits de Patmos. Au cours de ce travail il a noté plusieurs détails importants qui ne figurent pas dans celui, déjà ancien, de Sakkelion.

Étant donné que la publication du nouveau catalogue (contenant la description d'environ mille manuscrits) tardera à paraître en entier, l'auteur présente, dans cet article, un premier apport de données nouvelles. Il se limite aux trente premiers manuscrits du catalogue de Sakkelion (mss N° 1-30). Les Paralipomènes consistent en fragments d'évangéliques, textes hymnographiques ou textes de Pères de l'Église, (homélie de Saint-Basile etc.), *Apophthegmata Patrum*, l'ensemble presque du *Pré Spirituel* et autres textes, noms divers, dates, notes marginales etc.

NYSTAZOPOULOU MARIE G., *Le ἐπὶ τοῦ κανικλείου et l'éphorie du couvent de Patmos* (pp. 76 - 94).

La nouvelle lecture de trois documents de Patmos (MM VI, pp. 233-5, n° 97-98) démontre qu'il s'agit de trois lettres d'un ἐπὶ τοῦ κανικλείου:

ce sont les seuls actes du fonctionnaire portant ce titre qui nous soient parvenus. L'examen détaillé du contenu de ces actes (concernant 1° les quatre bateaux du couvent de Patmos; 2° le métoque de Phygella; 3° le couvent de Kechionismeni près de Milet), ainsi que l'étude des termes qui y sont employés, nous permettent de dater ces trois documents des mois d'août et d'octobre 1273, sous le règne de Michel VIII Paléologue.

Ces lettres ont été émises par le *ἐπί τοῦ κανικλείου* en sa qualité d'*éphore* du couvent de Patmos. Suit une étude sur l'*éphorie*, institution monastique attestée à Byzance du XIe au XVe siècle.

VRANOSSI ERA L., *Une collection autorisée d'actes officiels du monastère de Patmos sur un rouleau du XIe s.* (pp. 95 - 119).

Parmi les documents du monastère de Patmos il faut signaler un très long rouleau, mutilé du début (longueur actuelle 8,068 m.), en papier et en écriture de la chancellerie byzantine du XIe s., qui contient neuf actes (des *praktika* et des actes impériaux), émis de 1087 à 1099 (ou 1114) et qui se rapportent à la fondation ou à la propriété foncière du monastère de Patmos.

Cette charte présente une particularité: la signature du fonctionnaire Georges Plevris, qui a confirmé (d'après l'auteur en 1100 ou 1115) le document, se trouve presque au milieu du rouleau; suit, d'une autre main, contemporaine mais moins élégante, un *praktikon* antérieur — qui était déjà validé par trois évêques — et qui fut ajouté au dessous de la signature de Plevris. Peut-être le sceau de Plevris était-il appendu dans le bas de la charte.

Pour la datation de ce rouleau on prend en considération:

1°: le fait que tous ces actes se rapportent à la fondation ou aux premières possessions du monastère

2°: ces actes ont été émis de 1087 à 1099 (ou 1114) — huit actes des années 1087-1089 et un acte de 1099 ou 1114

3°: Alexis Comnène n'y est jamais mentionné par son propre nom, mais toujours comme le *basileus*

4°: mention est faite de douze parèques cédés par Alexis Ier Comnène (et non pas de dix-huit parèques, cédés en 1145 par Manuel Comnène)

5°: la signature de Plevris a été mise en 1100 ou 1115

6°: l'écriture est celle de la chancellerie byzantine du dernier quart du XIe s.

On en conclut que ce rouleau a été rédigé au temps d'Alexis Ier Comnène, et, notamment, en 1100 ou 1115. Enfin, l'auteur s'efforce de préciser le caractère de ce document qui est un spécimen rare de la diplomatique byzantine.

OIKONOMIDÈS N., *Note sur la copie authentique des documents anciens de Patmos* (pp. 120 - 124).

A propos du rouleau étudié par Era Vranoussis, p. 95 et suiv., l'auteur constate a) qu'il s'agit d'une copie faite dans un but pratique et comportant les titres de propriété terrienne du monastère; b) que cette copie a été faite à Patmos ou dans une île voisine et c) que sa composition serait, peut-être, à rapprocher de la législation de Manuel Ier Comnène concernant les biens ecclésiastiques.

KOMINIS A. D., *Deux feuillets égarés du kontakarion 212 de Patmos* (pp. 125 - 136).

L'auteur a retrouvé deux feuillets provenant du *kontakarion* n° 212 de Patmos. Le contenu, reproduit en entier, comporte des hymnes nouveaux et montre l'importance des manuscrits de Patmos pour l'hymnographie. L'étude codicologique a amené l'auteur à constater que le *Patmiacus 212* était initialement composé de 47 quaternions; il en a perdu, avant 1829, 7 quaternions du début et 4 de la fin; ces pertes correspondent à 75-80 hymnes, dont certains étaient transcrits en entier.

VRANOUSSE ERA, *Un catalogue inédit d'actes du couvent de Patmos (XIIe-XIIIe s.)* (pp. 137 - 162).

Parmi les actes du couvent de Patmos, il faut signaler un document inédit, en mauvais état de conservation, mutilé du début et sans date. Il s'agit d'un catalogue fournissant des renseignements très vagues sur des actes qui, n'étant plus en usage, avaient été retirés — au moment de la rédaction du catalogue — des archives courantes du couvent. L'édition diplomatique du document est suivie d'une liste des actes mentionnés dans le catalogue (plus de 200 pièces), avec un essai de

classification des actes en groupes, d'après leur provenance ou leur sujet; ensuite l'auteur s'efforce d'identifier les actes du catalogue avec des actes connus des archives de Patmos. Cette identification permet aussi de dater le catalogue vers la fin du XIIe ou le début du XIIIe siècle et de formuler l'hypothèse que les actes mentionnés dans le catalogue ont été, dans leur plus grande partie, perdus, justement parce qu'ils avaient été retirés des archives courantes. L'auteur s'efforce enfin de préciser le caractère de ce catalogue et arrive à la conclusion qu'il forme un *πρακτικὸν ἀπογραφῆς* des documents retirés des archives du couvent — specimen rare de la diplomatique byzantine.

NICOLOPOULOS P. G., *Copistes et originaux de l'épistolaire Patmique de Mélétius Pigas. Le Patmiacus 396 et Théophile de Libye* (pp. 163 - 183).

L'auteur considère que la question de l'épistolaire Patmique de Mélétius Pigas (Patmiacus 396), comme elle a été jusqu'à présent posée, manque de précision en ce qui concerne le contenu, le temps de composition et le copiste.

Suit une description détaillée du contenu. Ce sont: 318 lettres de Mélétius Pigas, une lettre de S. Jean Chrysostome à Eudoxie, des extraits de lettres d'auteurs ecclésiastiques et païens, des brouillons de lettres et une table des matières. Cette description permet à l'auteur de tirer les conclusions suivantes: a) Le ms a été écrit par deux mains différentes, dont l'une est de la fin du XVIe et l'autre du XIXe s. La première main a écrit les 316 lettres de Mélétius Pigas ainsi que les extraits mentionnés ci-dessus; la seconde main a écrit deux lettres de Mélétius Pigas (les 317 et 318), la lettre de S. Jean Chrysostome à Eudoxie, les brouillons de lettres et la table des matières. b) Le plus ancien des deux copistes doit être identifié avec Alexandre, fils du grand logothète Hiérax, tandis que le plus récent doit être Théophile de Libye, le futur patriarche d'Alexandrie. c) La partie la plus ancienne du ms a été écrite entre 1601 et 1602/3, la plus récente entre 1801 et 1819. d) Alexandre, fils d'Hiérax, a eu comme original des lettres de Pigas le ms Hierosolymitanus (Panaghiou Taphou) 524, écrit par Maxime, archidiacre de Pigas; Théophile de Libye s'est servi comme original pour les deux lettres de Pigas du ms autographe Alexandrinus 36 (190). On n'est guère fixé sur la provenance de la lettre de S. Jean Chrysostome.

ZACHARIADOU ELIZABETH A., *Contribution à l'histoire du Sud-Est de la Mer Égée (firmans inédits de Patmos)* (pp. 184-230).

L'étude est fondée sur onze firmans turcs des années 1454-1522, provenant des archives du monastère de Patmos, auxquelles sont actuellement incorporées les archives de la commune de l'île. A cette époque, le Dodécanèse constituait une région frontalière: d'une part l'empire Ottoman, de l'autre l'état insulaire des Hospitaliers de Rhodes. La guerre, presque sans interruption, se faisait des deux côtés sous forme de course maritime ou de piraterie. Dans cette étude sont examinés les modalités de cette guerre et ses résultats fâcheux pour les populations et aussi l'appui que l'empire Ottoman portait à ses corsaires (levend); appui particulièrement important pendant les années 1491-1512, lorsque le fils de Bayazid II, Korkut çelebi, assumait le gouvernement de l'Asie Mineure occidentale. Cette situation dura jusqu'en 1522; la prise de Rhodes par le sultan Suleyman le Magnifique intégra définitivement le Dodécanèse à l'empire Ottoman (p. 184-190). Suit (p. 190-192) la liste des plus importantes incursions turques dans le Dodécanèse pendant les années 1454-1522.

La situation de Patmos était très difficile dès le XIVe siècle: l'île était pauvre; les dépendances du monastère (métochia) étaient perdues ou peu rentables étant donné qu'elles se trouvaient sur territoires conquis par les Turcs ou par les Latins. A ceci on ajoutera les maux causés par les pirates (p. 193-195 et 199-201). On ne peut pas préciser la date à laquelle l'île fut soumise aux Ottomans; en tout cas nous savons que depuis 1453 elle payait au sultan 40 flouris par an. Cette somme est comparée à celles payées par d'autres états tributaires du sultan (Chio, Mytilène, Lemnos etc.). Il ressort que la somme payée par Patmos était très basse; et que pendant la période qui suivit la prise de Constantinople l'année fiscale pour certains tributaires du sultan commençait le 1er août (p. 195-198).

Les Ottomans ne semblent pas avoir installé de garnison dans l'île. En plus, ils ont émis plusieurs documents favorisant le monastère et les habitants de Patmos; ils sont tous adressés aux autorités de la ville de Palatia, centre administratif dont relevait Patmos jusqu'en 1522; après cette date l'île a été soumise au kadi de Kôs (p. 198-199, 200, 202, 206).

Cette situation en marge de l'empire permettait à Patmos d'être en contact avec ses voisins Latins et d'obtenir leur protection. De leur

côté, les moines semblent avoir aidé les Occidentaux surtout en leur communiquant des renseignements concernant les mouvements des Ottomans (p. 201-205).

Enfin le monastère semble être devenu un centre important de l'église Orthodoxe: les métropolités d'Asie Mineure, chassés par les Turcs et ceux des îles, interdits par les Latins, pouvaient y trouver refuge (p. 205-206).

Suit l'édition des firmans; ils sont fidèlement transcrits, sans corrections philologiques. Les signes de vocalisation et d'orthographe n'ont été reproduits que lorsqu'ils existent sur les documents.

NYSTAZOPOULOU MARIE, *Quatre actes russes inédits en faveur du couvent de Théotokos à Milos (1656-1705)* (pp. 231 - 256).

Dans les archives du couvent de Patmos se trouvent quatre actes de la chancellerie impériale russe datés des années 1656-1705. Le premier document est une *žalovalnaja gramota* du 13 mars 1656, par laquelle le tsar Alexej Michailovič accorde aux représentants du couvent de Théotokos de l'île de Milos le droit de faire une quête dans l'État moscovite tous les sept ans. Le deuxième document, datant du 8 février 1676, est du tsar Féodor Alexeevič, qui renouvelle le droit accordé par son père. Les deux derniers actes datés du 23 mars 1705 et de juin 1705 sont des *ukases*, par lesquels Pierre le Grand donne l'ordre aux fonctionnaires compétents de permettre aux représentants du susdit couvent le passage et la sortie de la Russie, et de laisser passer leurs huit charriots à condition qu'ils acquittent 27 altyns (=81 kopeks) par charriot.

Suit un commentaire diplomatique (pp. 241-245) et une étude historique (pp. 245-256). La période, dans laquelle ces actes ont été promulgués, marque un tournant dans la politique extérieure des Russes vis-à-vis des Grecs et présente le développement de la propagande russe sur la libération des Orthodoxes. C'est dans ce contexte historique qu'il faut placer les quatre actes en faveur de ce couvent de Milos.

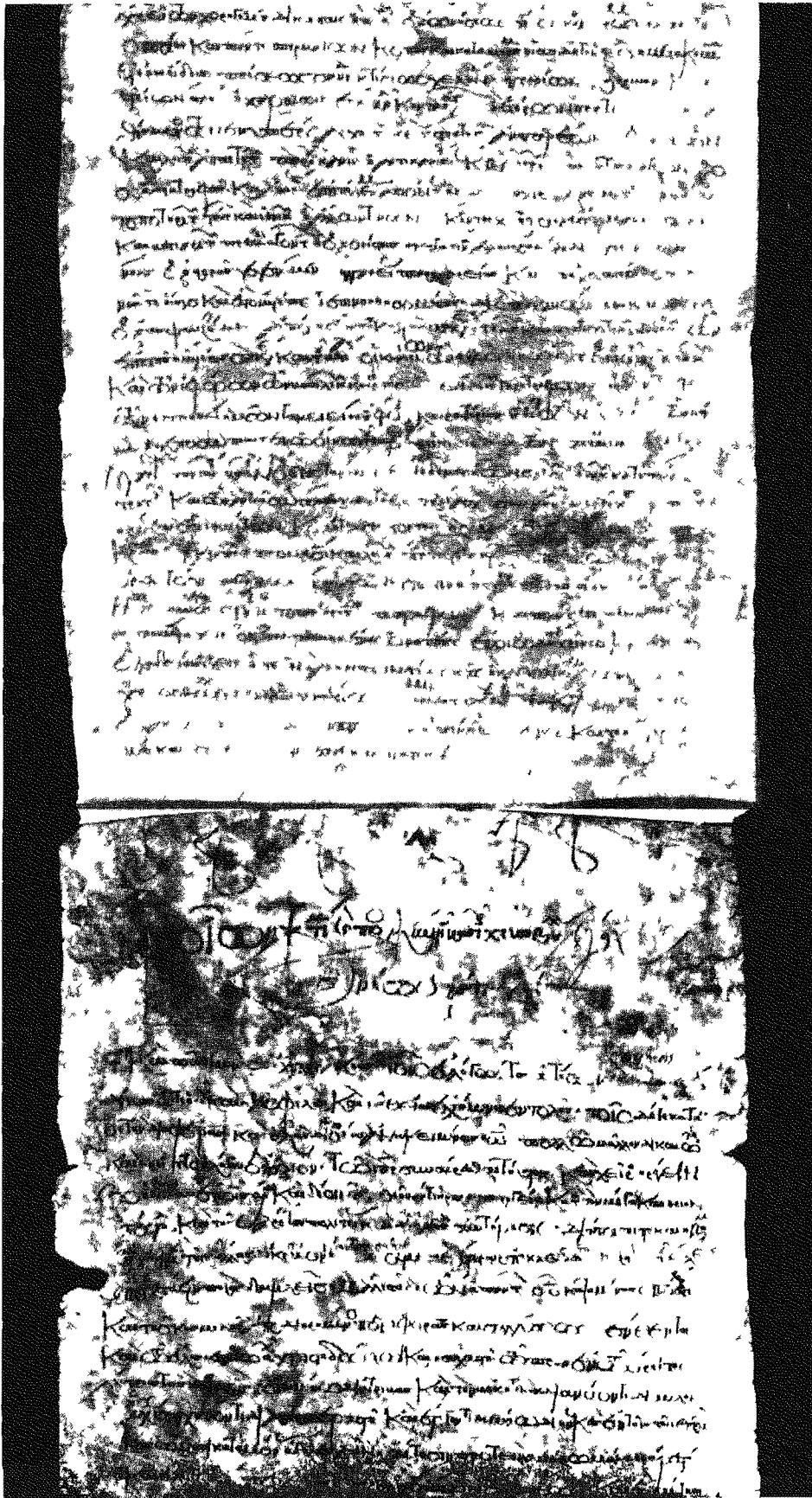
Par la suite l'auteur apporte quelques données sur la question de la quête (*ζηρεία*), exercée très souvent pendant l'occupation turque par les patriarchats et les grands centres monastiques; il essaie d'identifier le petit couvent de Théotokos, aujourd'hui disparu, et de déterminer ses rapports avec le couvent de Patmos à l'époque en question.

P. NIKOLOPOULOS - N. OIKONOMIDÈS, *Catalogue des archives grecques du monastère de Dionysiou au Mont Athos (1056-1695)* (pp. 257-327).

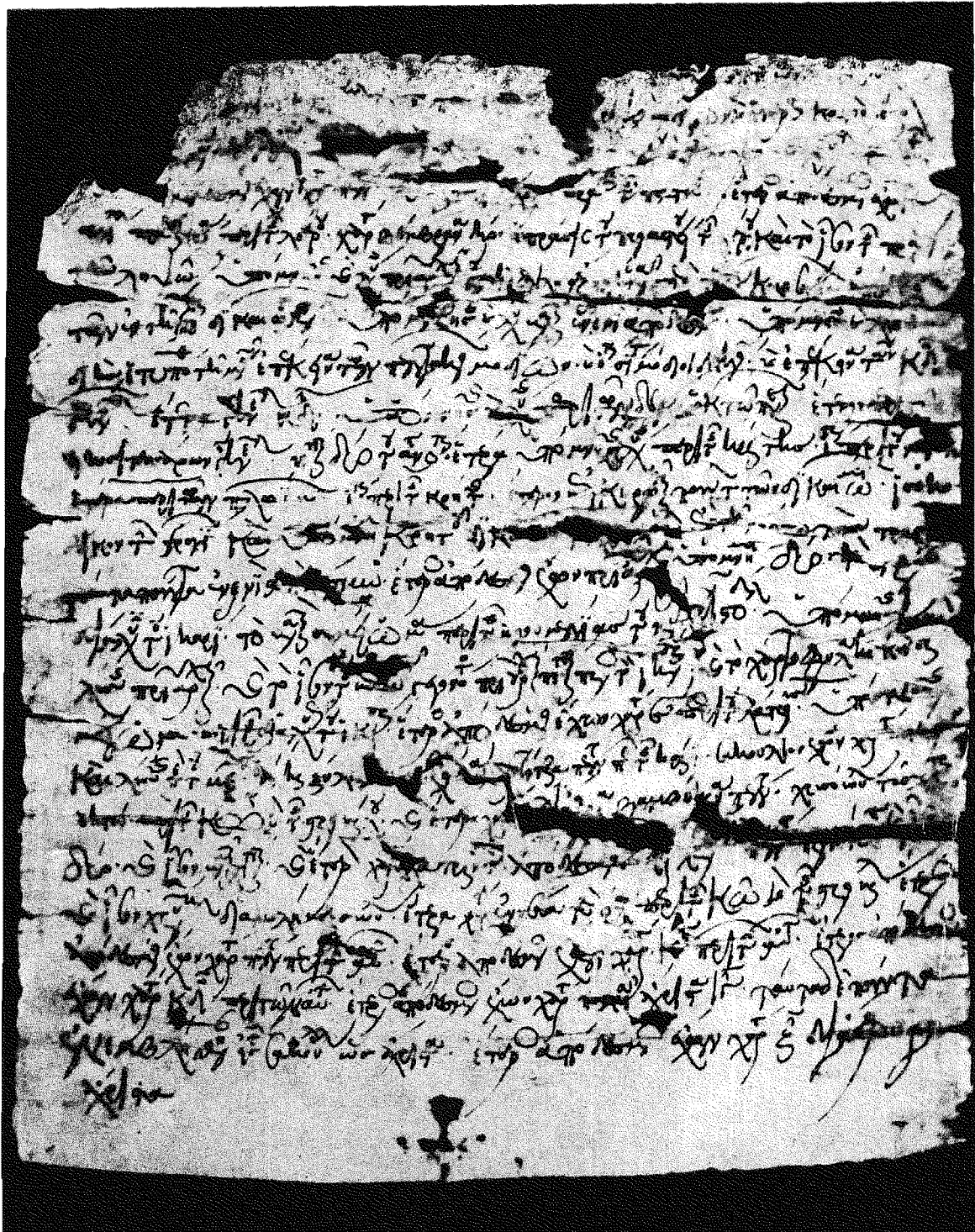
Le présent catalogue est le résultat de trois missions que les auteurs ont effectué au Mont Athos en 1963, 1964 et 1965 et du travail qu'ils ont pu faire dans les archives du monastère de Saint Jean Prodrome *tès Néas Pétras*, surnommé *tou Dionysiou*. Grâce à l'accueil bienveillant et à l'hospitalité généreuse offerte par le couvent, ils ont pu voir l'ensemble des archives (déjà classées et répertoriées suivant d'autres principes par les moines de Dionysiou Dométios et Théoklétos) et d'en photographier la plus ancienne partie (limite conventionnelle: l'an 1700); en collaboration avec G. Schabert, ils ont trié les documents turcs antérieurs à l'an 1000 d'Hégire: l'étude de leurs photographies a été confiée à Elizabeth Zachariadou. Tous les documents ont été classés et rangés dans deux armoires métalliques, offertes au monastère par la Fondation Royale de la Recherche Scientifique. Certaines pièces sont gardées au trésor du monastère, tandis que certaines autres se trouvent à la bibliothèque.

Le catalogue analytique comprend les documents grecs des années 1056-1695 (1056-1504 par N. Oikonomidès, 1512-1695 par P. Nikolopoulos). Des notices séparées ont été consacrées à chaque document, original ou copie, avec les éléments suivants: a) type de document; b) date; c) description sommaire; d) résumé; e) *incipit*; f) indication des éventuelles éditions; g) notice explicative (dans très peu de cas). L'ensemble a été classé suivant *grosso modo* le principe de chancelleries: actes des empereurs de Byzance (n° 1-6), actes des despotes (n° 7-11), actes des empereurs de Trébizonde (n° 12-19), recensements et délimitations (n° 20-36), actes des patriarches (n° 37-45), actes des métropolitains (n° 46-50), actes des prêtres et du conseil de Karyés (n° 51-85), actes des monastères et actes privés (n° 86-146), actes des autorités turques en langue grecque (n° 147-149). A la fin, il y a un inventaire des documents classés d'après leur date et un index onomastique.

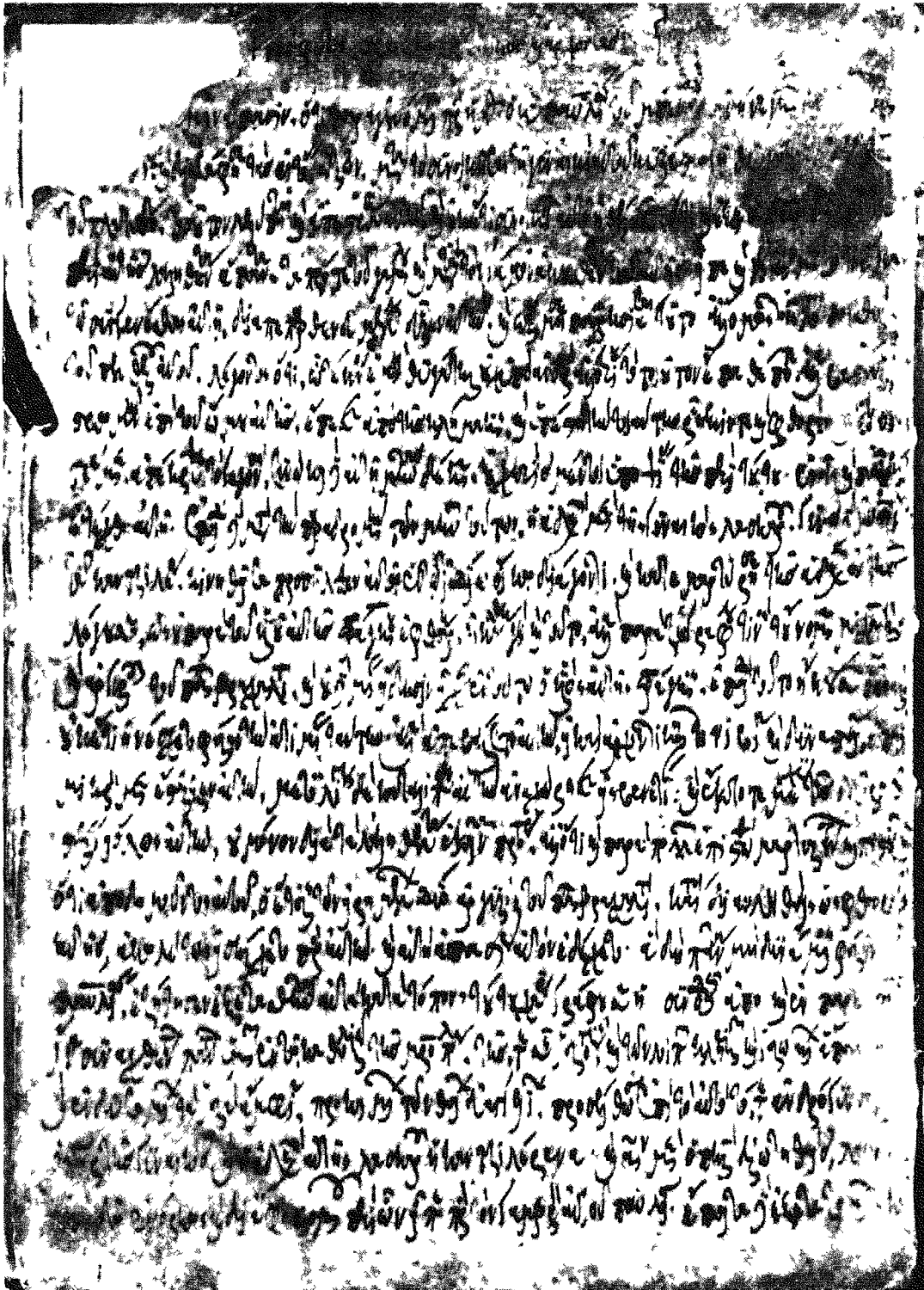
ΠΙΝΑΚΕΣ

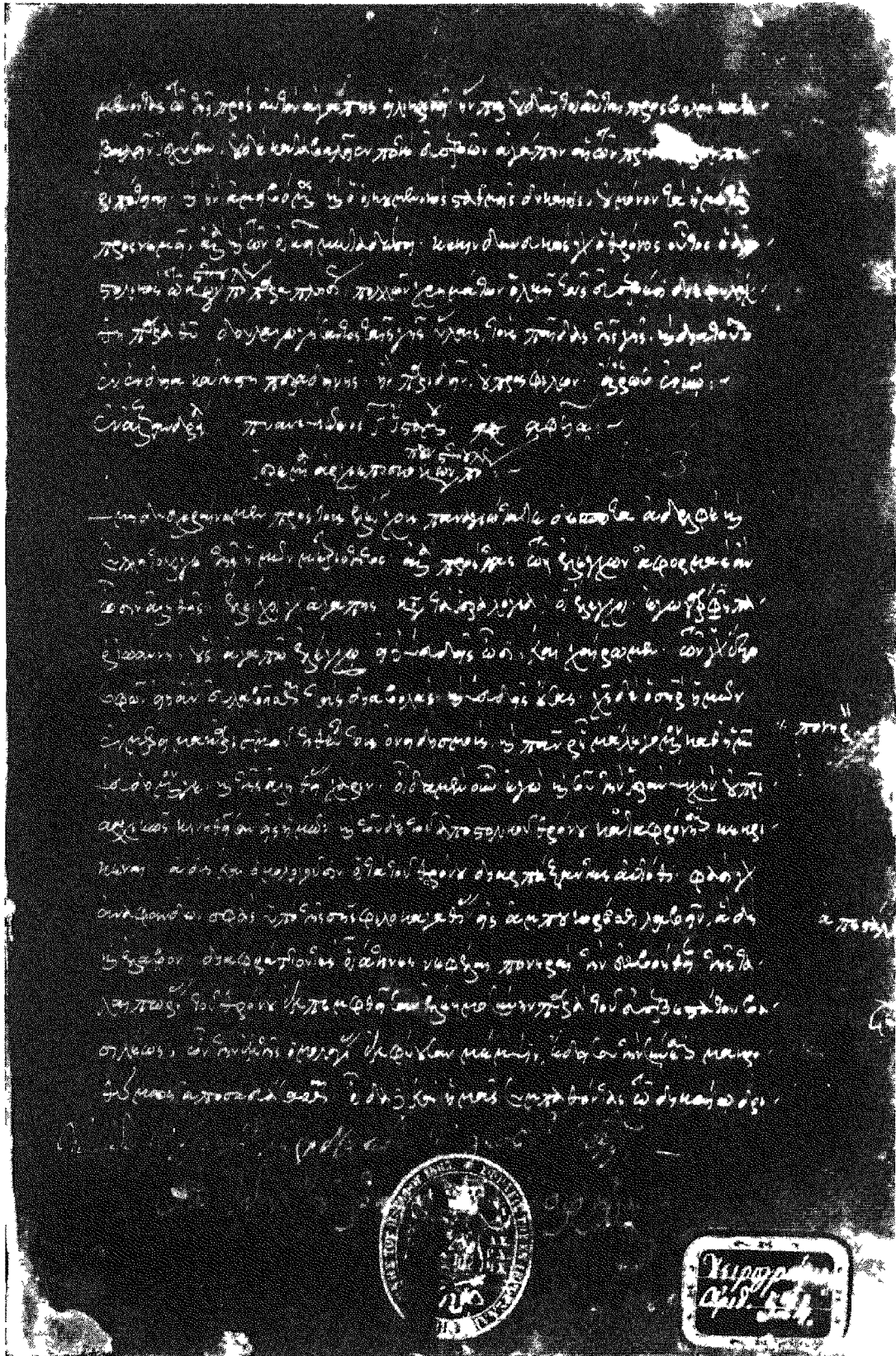
Τμήμα του Πατμιακού ειλητού (στ 27 69)
 Είς τὸ ἄνω μέρος τὸ ἀνευρεθὲν τεμόχιον (πρὸς σελ 98)

Πανομοίωτον τοῦ ἐκδιδόμενου καταλόγου ἐγγράφων.

Κώδιξ Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν 1474 Διὰ χειρὸς Ἀλεξάνδρου, υἱοῦ τοῦ Ἱέρακος.

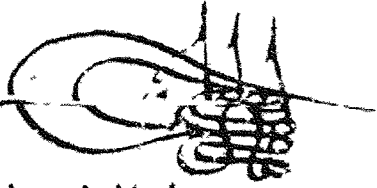
Ἱεροσολυμιτικός (Παναγίου Τάφου) κώδιξ 524, φύλ 1 Διὰ χειρὸς Μαξίμου, ἀρχιδιακόνου Ἀλεξανδρείας

بانی و بنیانگذار این مکتب
بانی و بنیانگذار این مکتب

بانی و بنیانگذار این مکتب
دوران ماضی توسیع مکتب و اصل اولیای مکتب که ذکر کردیم
قطنین اوزر که مقرر اولان خرق قلمی که دایره سال
الامثال قلم علی وارد یعنی کمی عذر و بهانه ایست
تسلیم ایراس فی الجملة بوجه من الدرجه تا خضر و تهاون
ذکور قلمی اکلیاسین شولیه بکاس بنی ختن
سریف اوزره اعتمار لقب انبیا ایراسین
دندان ابا لسه نماه و نمین و نامانه

مکتب
مکتب

زلفکار ز نور و ز کبر حجب و ز غبار و ز غبار و ز غبار
 زید و زید و زید و زید و زید و زید و زید و زید
 چنانچه در منقده و جمیع ممالک و در هر یک از این ممالک
 ممالک و در هر یک از این ممالک و در هر یک از این ممالک
 با طهارت و صیحة کافر و زید و زید و زید و زید
 در یو بلدی زید و زید و زید و زید و زید و زید
 مری علی بنی شریفی و زید و زید و زید و زید
 مذکور و زید و زید و زید و زید و زید و زید
 موافق فصل اول و منقده و زید و زید و زید و زید
 شریف و زید و زید و زید و زید و زید و زید
 زید و زید و زید و زید و زید و زید

محل

بسم الله

افتخار الضاعة ولله المثل الأعلى والحمد لله رب العالمين
 واسأل الحاج معلوم اولاد الخالة هذين غوغوي نام بابين وکله
 کلوب باطوی اولو کلبان باباسم بونون اول سلطان محمد
 برجام صبوق اول محمد ابدی که کلبان زواده اچون
 جنس دن باج الفید و یوالله اولسه شمد کجالد مذکور کلبانیه
 نه الورس او زهر بیک باشند باج عالمی اولان الکی الوربزه بقای
 ظلم در دیوشکایت ایلد و ایلد اولسه لکجه بوضعی او کانه
 نصیحتی و تقصیر بیوب کوده من مذکور کلبانک زخیرت
 اولدن ندوج از سر اول کلنی لیدی و اول و اوزر
 علامه قدیر این اسمیه شعیب بلر علامه شمس اوزر
 کتابه الیوم الساس عشر سنه صفر للظفر ای و نمانه

طبع در
 کتب
 خطی
 در
 کتابخانه
 مجلس
 شورای
 عالی
 کتب
 خطی
 تهران
 شماره
 ثبت
 کتابخانه
 ۱۳۰۰۰۰۰۰۰۰
 شماره
 ثبت
 کتابخانه
 ۱۳۰۰۰۰۰۰۰۰

بسم الله

الفوارق والحكام على نوابه ما كان لشخصه من الخدم
 ومخاربه ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 نفرد على ما هو في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 فو وبنيهم انوار في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 لغزوه كتابه في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 بغيره في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 كذا في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 سنده في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 بعد في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي
 سنده في ذلك من سببها في ذلك وهو الذي

'Ορισμός του τσελεπιή 'Αλεμάχ (1497)

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

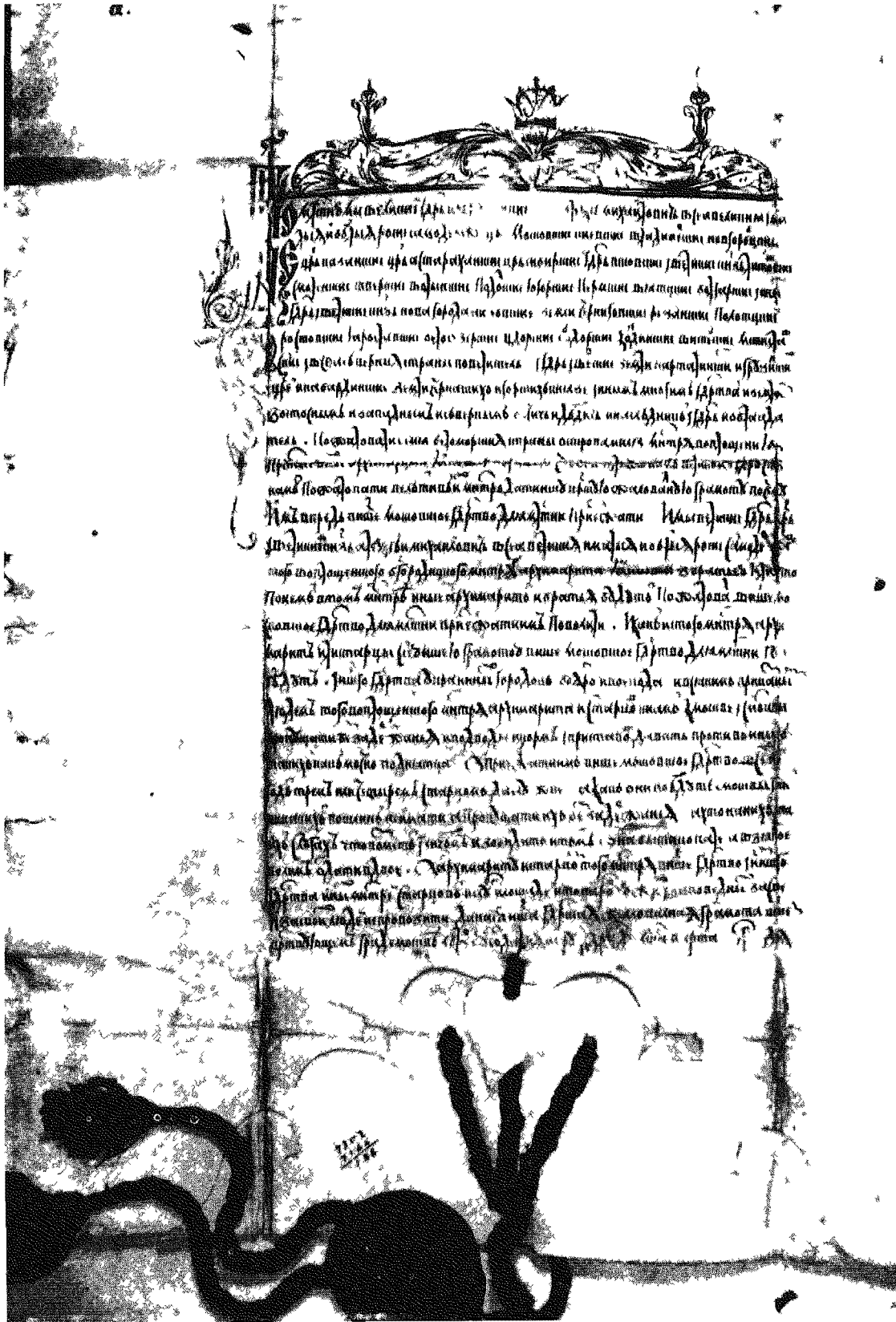
دیدی قند و گلاب...
دیدی قند و گلاب...

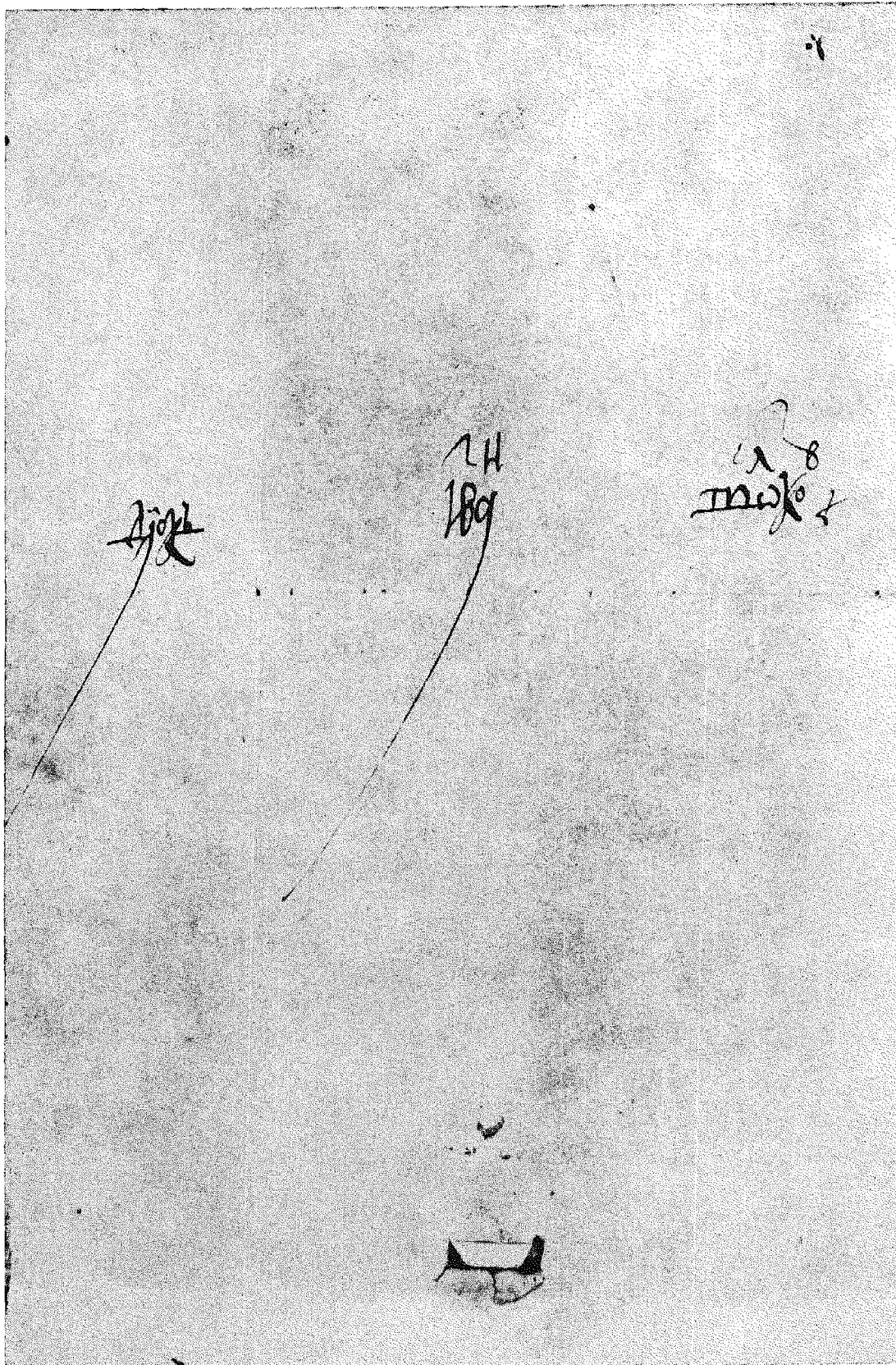
خلدن از تو سائیس این سائیس نیز مارت
 حالبا برین ناموس و قلمزده باین لودین بسیار نطقه کلورین بیلدین و کله بورن
 ارتن نیز بو انوار از غم نائیس طوشن لولین بولیدین ببولیدین بولیدین
 و شرا کسک نغضت بی چون حکم شرفه بولم لوم جلیس کوندر لوی بولم کسک و کیم نغیم
 و فی سکا و لعل و لعل فن و نور ایسی از و بال و در قرین و بعضی و در لوله
 ط معابین و مباشر لولین بر حال که کور بی که کورنه کور برین او کور
 در کله و صبر نشین بولین بر نبار استماع اول کور کور اول کور و قرین بولید
 فو ایچ که از در قبلین و فیج کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 بو با بین شرتی و شستایی طام و اولان طایفه و نوزین بزرگ سوار کور کور
 بشیر بولین او معابونم جو جلیس ما من کور کور کور کور کور کور کور کور
 کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

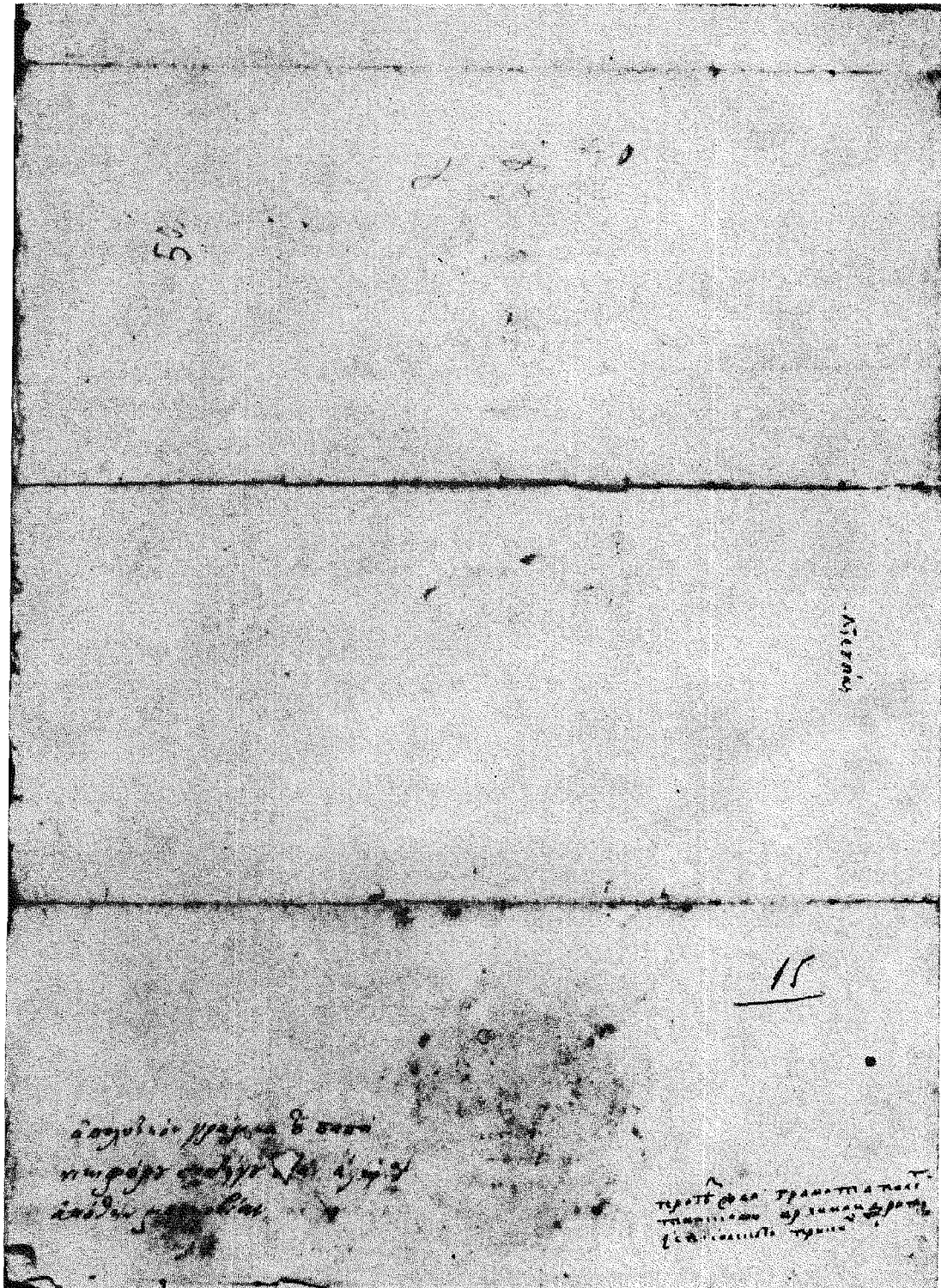
'Ορισμός του τσελεμπή Κορκούτ (1511).

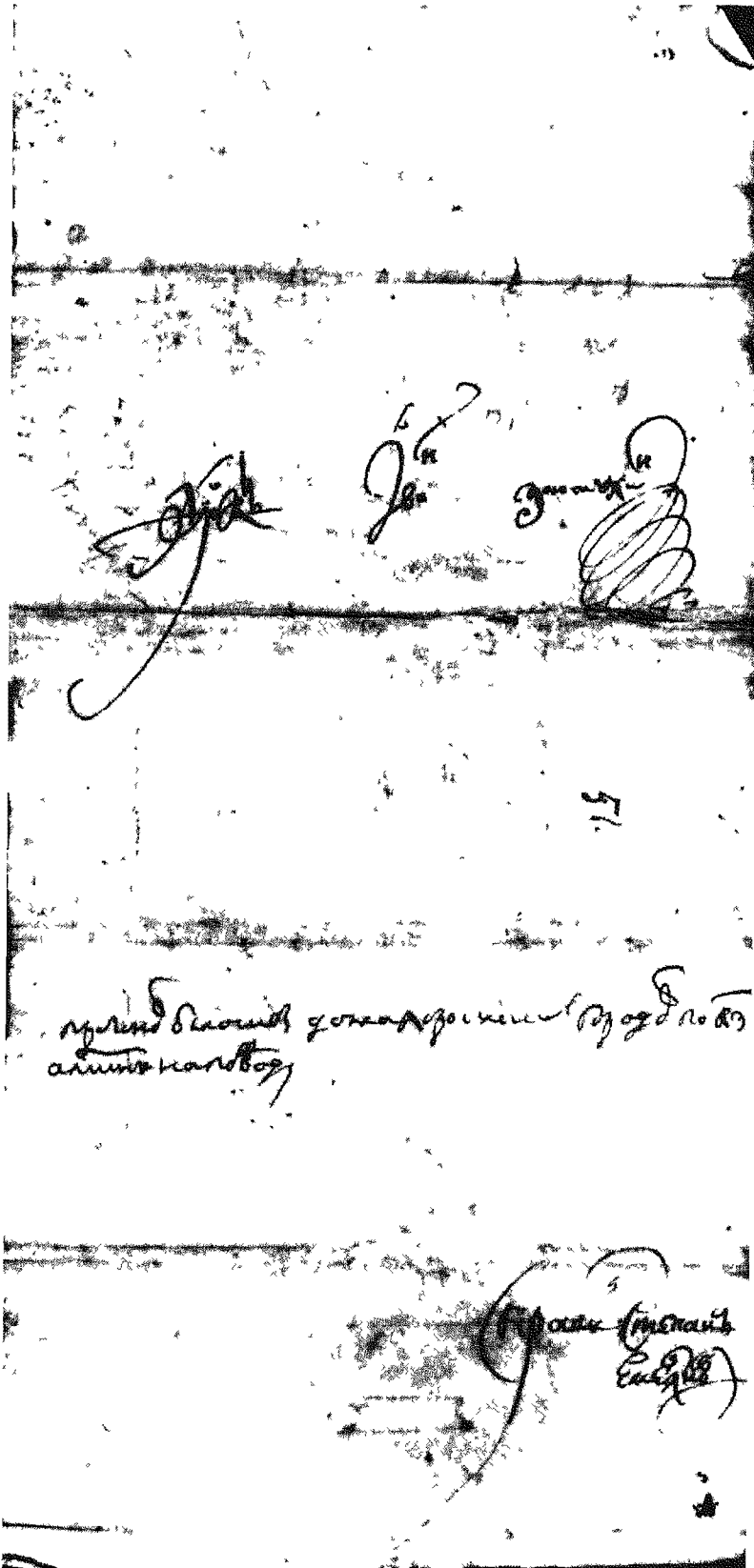
Ψευδοεπικτον Γραμμα του τσαρου 'Αλεξίου Μιχαηλοβιτς (1656)

Ἡ ἐπὶ τοῦ νότου τοῦ Διατάγματος τοῦ Πέτρου τοῦ Α' (Φωτ. 28)
ὕπογραφή τοῦ djak Ivan Volkov.

Ἡ διεύθυνσις καὶ σημειώματα ἐπὶ τῆς σελ. 4 τοῦ Διατάγματος τοῦ τσάρου Πέτρου τοῦ Α' (Φωτ. 28).

Υπογραφαί και σημειώματα ἐπὶ τοῦ νότου τοῦ Διατάγματος τοῦ τσαρῶν Πέτρου τοῦ Α΄
(Φωτ 31).

Συνοδικὸν σιγγλιῶδες ἐπιβεβαιωτικὸν γράμμα τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου.— Μάρτιος 1630
(κατάλ. ἀρ. 11: ἄνω μέρος)

